INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

INSPIRATION FOR THE MODERN RESEARCHER

2024 №5(1)

intereduglobalstudy.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific-theoretical and methodological journal

IE&GS

2992-9024

ISSN

2024 №5 (1) ISSUE 5 (1) ISSN 2992-9024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2024-yil, 5(1)-son

BUXORO – 2024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB

2024, № 5 (1)

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

Bosh muharrir: Yadgarov Nodir Djalolovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Jamoatchilik kengashi raisi: Ma’murov Bahodir Baxshulloyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti rektori

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31- yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, psixologiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan, 1 yilda 8 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi

«INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» ilmiy-metodik jurnalidan ko‘chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi

Tahririyat manzili:
200100, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Namozgoh ko‘chasi 24-uy,
E-mail:
pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel:+998(97) 300-34-00
Jurnal sayti:
intereduglobalstudy.com

Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun muallif mas’uldir

TAHRIR HAY’ATI:

Dr.Ihsan Taktash, professor, Yildirim Boyazit nomidagi Anqara universiteti, Turkiya.

Tanirberganov Medeubek Jumataevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Qozog‘iston Pedagogika fanlari Akademiyasining akademigi, M. Auyezov Janubiy Qozog‘iston Universiteti, Qozog‘iston

Baydabekov Auez Kenesbekovich, t.f.d., professor, L.N. Gumilyov nomidagi Yevroosiyo milliy universiteti, Qozog‘iston

Chernikova Svetlana Mixaylovna, pedagogika fanlari doktori, professor, I.S. Turgenev nomidagi Oryol davlat universiteti, Rossiya

Tajixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jo’rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Sharif Ramazanovich Baratov, psixologiya fanlari doktori, professor, Buxoro xorojiy tillar va psixologiya instituti, O‘zbekiston

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jabborov Xazrat Xusenovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, O‘zbekiston

Saidova Mohinur Jonpo‘latovna, pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Qo‘ldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Ergashov Mansur Yarashovich, Buxoro davlat pedagogika instituti professori, O‘zbekiston

Sayfullayeva Dilafro‘z Axmadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Kamolov Iftixor Baxtiyorovich pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Qarsi davlat universiteti, O‘zbekiston

Ochilov Farxod Egamberdiyevich, texnika fanlari nomzodi, dotsent, Qarshi davlat universiyeti, O‘zbekiston

Shovdirov Sunnat Aslanovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Navoiy davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Mas’ul kotib: **Mamurova Dilfuza Islomovna**, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Texnik muxarrir: **Davronov Ismoil Ergashevich**, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
RU Научно-теоретический и методический журнал 2024, № 5 (1)

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Главный редактор: Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор
Председатель Общественного совета: Мамуров Баходир Бахшуллоевич, доктор педагогических наук, профессор, ректор Бухарского государственного педагогического института
Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, психологии и искусствоведение

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 8 раз на узбекском, русском и английском языках
Использование научно-методического журнала «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» с согласия редакции
Адрес редакции:
ул. Намозгох 24, г. Бухара, Республика Узбекистан, 200100, E-mail: pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel: +998(97) 300-34-00
Сайт журнала: intereduglobalstudy.com
За достоверность информаций, представленных в статье ответственность, несет автор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Dr.Ихсан Токташ, профессор, Анкаринский университет имени Йылдырыма Беязыта, Турция
Танирбергенов Медеубек Жуматаевич, доктор педагогических наук, профессор, академик Академии педагогических наук Казахстана, Южно-Казахстанский университет им.М. Ауэзова, Казахстан
Байдабеков Ауезу Кенесбекович, д.т.н., пофессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан
Черникова Светлана Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Орловский государственный университет им. И.С.Тургенева, Россия.
Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор, Узбекистан
Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жураев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Шариф Рамазанович Баратов, доктор психологических наук, профессор, Бухарский институт иностранных языков и психологии, Узбекистан
Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жаббаров Хазрат Хусенович, доктор психологических наук, доцент, Ташкентский государственный университет востоковедения, Узбекистан
Саидова Мохинур Жонпулатовна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Кулдошев Рустамбек Авезмуродович, доктор педагогических наук, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Эргашов Мансур Ярашович, профессор, Бухарского государственного педагогического института, Узбекистан
Сайфуллаева Дилафроз Ахмадовна, доктор философии педагогических наук (PhD), Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Камолов Ифтихор Бахтиёрович, доктор педагогических наук, профессор. Каршинский государственный университет, Узбекистан
Очилов Фарход Эгамбердиевич, кандидат технических наук, доцент Каршинский государственный университет, Узбекистан
Шовдиров Суннат Асланович, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Навоийский государственный педагогический институт, Узбекистан
Ответственный редактор: Мамурова Дилфуза Исломовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Технический редактор: Давронов Исмоил Эргашевич, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

2024, № 5 (1)

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute
The journal was registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate
No. 111889 dated August 08, 2023

Editor-in-Chief: Yadgarov Nodir Djalolovich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor
Chairman of the Public Council: Mamurov Bakhodir Bakhshulloevich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Rector of the Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, psychology and art science

The journal was founded in 2023 and is published 8 times a yea in Uzbek, Russian and English.

Use of the scientific and methodological journal «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» with the consent of the editorial board
Editorial address**:** st. Namozgokh 24, Bukhara, Republic of Uzbekistan, 200100, Email**:** pedagogicalperspective2023@gmail.com
Tel:+998(97) 300-34-00

Website of the journal: intereduglobalstudy.com
The information presented in the article. are the responsibility of the author for reliability

EDITORIAL TEAM:

Dr. Ihsan Toktash, professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey
Medeubek J. Tanirbergenov, doctor of pedagogical sciences, professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, M. Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan
Auyez Baidabekov, Dr.tech.s., professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Kazakhstan.
Svetlana M. Chernikova, doctor of pedagogical sciences, professor I.S. Turgenev, Oryol State University, Russia
Zokirxo'ja A. Tadjixodjayev, doctor of technical sciences, professor, Uzbekistan.
Siddiq Q. Qahhorov, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan
Shirinboy Sh. Olimov, doctor of pedagogical sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Khusniddin O. Juraev, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan.
Sharif R. Baratov, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara Institute of Foreign Languages and Psychology, Uzbekistan
Nazarov M. Akmal, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Jabbartov Kh. Khazrat, doctor of psychological sciences (Dsc), associate professor, Tashkent State University of Oriental Studies, Uzbekistan
Mokhinur J. Saidova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Rustamdek A. Kuldoshev, doctor of pedagogical sciences (Dsc), associate professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Mansur Y. Ergashov, professor, Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.
Dilafroz A. Sayfullayeva, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.
Iftixor B. Kamolov, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Qarshi State University, Uzbekistan.
Farxod E. Ochilov, doctor of philosophy of technical sciences (PhD), Qarshi State University, Uzbekistan
Sunnat A. Shovdirov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), Navoi State Pedagogical Instituti, Uzbekistan
Managing editor: Dilfuza I. **Mamurova**, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan.
Technical editor: Ismoil E. Davronov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
UZB
2024, № 5 (1)

13.00.00 – Pedagogika fanlari		
S.S. Abdullayev	Talabalarda ijtimoiy daxldorlik fazilatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	14-21
D.T. Tursunova	Qizlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oilaning pedagogik-psixologik jihatlari	22-29
D.A. Rajabova	Raqamli ta'lim sharoitida talabalarning kreativligini rivojlantirish modeli	30-37
Sh.M. Xudoyqulova	Ta'lim oluvchilarda nostandart tafakkur muammosining o'rganilishi: tarixiy ekskurs	38-43
Sh.Z. Abduraimov	Musiqa to'garaklari asosida o'quvchilarda milliy ruhiyat tushunchalarini shakllantirish usullari	44-51
SH.A. Rustamova	Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan maxsus texnologiyalar	52-61
Z. Urinbayeva	Xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirish	62-69
Sh.B. Fayzullayev	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari ta'limda pedagogik jarayon sifatida	70-77
A.SH. Zaripova	Xorijiy tillarda o'qishni tushunish nazariyalari	78-85
A.O. Ashirbaev	Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarini tayyorlashda grafik ishlarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish	86-92
I.B. Asqarov	Bo'lajak muhandislarda ilmiy-taqiqotchilik ishini tashkil etish tuzulmasini amalga oshirish bosqichlari	93-102
G.Z. Eshbekova	Maktabgacha yoshdagi bolalarni yozish ko'nikmalarini egallashga tayyorlashda yozish funksiyasini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar	103-108
S.X.Bultakov	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'quvchilarini sonlar maydonlarini o'ylash fikrlarni hamda shakllantirish	109-116
SH.SH. Burxonov	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining badiiy tahlil ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy ahamiyati	117-126
A.B. Bolqiyev	Yoshlarni milliy qadryatlar ruhida tarbiyalashning ahamiyati	127-132
D.X. Xolmo'minova	Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari va ularni amalda qo'llay olishi	133-139
Z.B. Qurbonova Sh.T. Adilova	Mutolaa madaniyati va adabiy tahlil	140-147
M. Zoirova	Bo'lajak o'qituvchilarda shaxslararo munosabatlar jarayonida konfliktlarni bartaraf etish texnologiyasi	148-152
A.V. Pirmatova	Turizm bo'yicha maxsus ingliz tili kitoblari O'zbekiston misolida qanday bo'lish kerak?	153-159
L. Xayitov	Bo'lajak defektologlarning kasbiy-metodik fazilatlari mazmuni	160-167
M.M. Ergasheva	Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishning metodik asoslari	168-174
M.M. Umaraliyev	Maktabgacha ta'limda bolalar kitobxonligining nazariy va amaliy asoslari	175-181
M.K. Toshpulatova	Ingliz tilini o'qitishda korpusga asoslangan yondashuvning qo'llanilishiga o'qituvchilar munosabati.(o'zbekiston OTMlari misolida)	182-189

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

N.T. Abramova	Oliy o‘quv yurtlarida yozish malakasini o‘rgatishda lingvomadaniy yondashuvning o‘rni	190-198
M.M. Xodjiyeva	Umumta’lim maktablarida “Informatika” fanini innovatsion platformalar yordamida o’qitish	199-210
X.D. Abdullaev, S.X. Durdiev, Sh. Do‘schanov	Abu-Rayhon Beruniyning ilmiy-pedagogik qarashlari	211-218
B. Mamatkarimova	Texnika yo’nalishidagi talabalarning kasbiy leksikasini takomillashtirishda integrativ mashqlar	219-226
N.B. Saxiyeva	Internet manbalari tipologiyasi	227-232
Sh.U. Nizamova, A.X. To‘raxo‘jayeva	Savod o‘rgatish davrini to‘g‘ri tashkil etish	233-239
S.T. Kalekeeva	Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining matematik mantiqiy fikrlash ko‘nikmasining ahamiyati	240-248
D.B. Shukurova S.Z. Djurayeva	Farmakologiya fanini o'rganishning zamonaviy usullari.	249-254
R.I. Nazarov	Bo’lajak muhandislarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari va omillari.	255-261
F.A. Jo‘rayev	Xavfsiz hayot madaniyati tushunchasi, uning mazmuni va bugungi kundagi ahamiyati	262-268
D. Valikulova	Chet tili o'qitishda metalingvistik maxoratlarni shakllantirish metodlari	269-279
G.S. Ergasheva	Biologiya fanining o'qitilish tarixi Yevropada	280-286
I.A. Komolova	Art-pedagogika tushunchasi va uning o'rganilishi	287-291
Z.A. Izbosarova	Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining kommunikativ ko’nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari	292-297
G.X. Zokirova.	Frazeologik kompetensiya tushunchasi va uning pedagogik mazmuni.	298-303
G.T. Shariyeva	Maktabgacha tayyorlov guruhi bolalarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish metodikasi	304-311
R.I. Nurova	Teatr pedagogikasi vositasida talabalar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari.	312-317
Sh.M. Ergasheva	Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqa tizimini takomillashtirishning pedagogik asoslari	318-327
S.A. Egamov	Talabalarda futbol leksikasini shakllantirish orqali kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishning pedagogik asoslari	328-334
O.R. Pardayev	Bo'lajak raxbarlarda kommunikativ-liderlikni shakllantirish pedagogik jarayon sifatida	334-341
X.M. Rajabov	Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak kimyo o‘qituvchisining axborot-metodik kompetentligini takomillashtirish	342-349
D.U. Atadjonova	Imom Moturidiy va Abul Muin Nasafiylarning ma’naviy-axloqiy merosida ilmga va e’tiqodga munosabatning tarbiyaviy ahamiyati	350-356
M.X. Eshpulatov	Tarbiya fani orqali 5-9-sinf o‘quvchilarining ijodiy – tafakkurini rivojlantirishni amaliyotdagi holati	357-366
A.J. Kamolov	Ma’naviy-ma’rifiy ishlar mutasaddilarining ijtimoiy-pedagogik kompetensiyalari.	367-375
P.Sh. Isamova	Androgogika tushunchasi Yevropa olimlari ilmiy tadqiqotlarida	376-382
G. Umarova	Talabalarni iqtisodiy fanlar negizida kasbiy madaniyatining metodik tizimini takomillashtirishning pedagogik mehanizmlari	383-389

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Sh.A. Narkulov	Bo‘lajak mutaxassisning shaxsiy va kasbiy axborot maydonini loyihalashda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish pedagogik jarayon sifatida	390-396
A.J. Aynazarova	Boshlang'ich sinf o‘quvchilarida raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish pedagogik jarayon sifatida	397-403
A.N. Akramova	Mazmun va tilni birlashtirish: o'qitish metodologiyasida innovatsion yondashuv	404-411
N.K. Qayumova	Rus tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda frazeologiya	412-419
D.A. Karimov	Vatanparvarlik tushunchasi va uning shakllantirishning pedagogik mazmuni	420-425
S.V. Xolmatova	Talabalarni kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik jarayoni	426-430
S.M. Xakimov	Oziq-ovqat yo‘nalishi talabalari uchun laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etish va boshqarishda pedagogik jarayon sifatida	431-437
B.A. Ruzinov	Madaniy me'rosni o'rganish pedagogik jarayon sifatida	438-443
S.J. Mirzaxalov , Y.R.Najmiddinova	Maktab o‘quvchilarida diskurs kompetensiyalarn i rivojlantirish mexanizmlari	444-449
Qarabayev	Bo’lajak boshlang’ich ta’lim o’qituvchilarini tayyorlash tizimini takomillashtirishning nazariy-pedagogik asoslari	450-455
	17.00.00 – San’atshunoslik fanlari	
J.J. Gaziyev	Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi	456-465
G.SH. Siddiqova	Musiqa o’qituvchisi- yuksak ma’naviyat va madaniyat sohibi sifatida	466-470
O’.I. Shokarimov	Xor fakturasi masalalari	471-480
	19.00.00 – Psixologiya fanlari	
S.B. Almardonova	Talabalar kasbiy shakllanishida koping strategiyani rivojlantirish	481-486
Sh. S. Abdusamatova	Tolerantlikning shaxsiy omillari	487-498
I.X. Mamayusupova, S. Mirhayitova	O‘spirin yoshlarga bo‘lgan nizolarni kelib chiqishini oldini olishda psixologik maslaxatlar	499-506
F.M. Qo‘chqarova	Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishning psixologik xususiyatlari	507-512
M.A. Tirkasheva	Yosh davrlar psixologiyasida o‘smirlik davrining o‘ziga xos xususiyatlari	513-519
M.B. Jumabayeva	Psixik buzilishlar-o‘smirlik davri muammosi sifatida	520-527
I.A. Eshankulova	Ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning turlari va unga ta’sir etuvchi omillar.	528-533
S.A. Nishanbayeva	Yigitlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlashda ma’naviy ahloqiy va diniy tarbiyaning o‘rni	534-542
Sh. Yuldashev	Hissiy intellektning individual kurash strategiyalariga ta'siri (talabalar misolida)adabiyotlar tahlili asosida	543-551
S.M. Tuychiyeva	Bo’lajak mutaxassislarda potensial va aktual imkoniyatlarni rivojlantirish- psixologik muammo sifatida	552-557
M.T.Hamdamova	Talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda innovatsion menejmentning pedagogik imkoniyatlari	558–564

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
Научно-теоретический и методический журнал
RU 2024, № 5 (1)

13.00.00-Педагогические науки		
С.С. Абдуллаев	Педагогико-психологические особенности развития характера социальной ответственности у студентов	14-21
Д.Т. Турсунова	Педагогические и психологические аспекты семьи в подготовке девушек к социальной жизни	22-29
Д.А. Ражабова	Модель развития творчества студентов в условиях цифрового образования	30-37
Ш.М. Худойқулова	Изучение проблемы нестандартного мышления студентов: исторический экскурс	38-43
Ш.З. Абдураимов	Методы формирования представлений студентов о национальном духе на основе музыкальных кружков	44-51
Ш.А. Рустамова	Специальные технологии, используемые в образовательном процессе	52-61
З. Уринбаева	Формирование финансовой грамотности у студентов на основе программ международной оценки	62-69
Ш.Б. Файзуллаев	Физическое воспитание и спорт как педагогический процесс в образовании	70-77
А.Ш. Зарипова	Теории понимания прочитанного на иностранных языках	78-85
А.О. Аширбаев	Развитие навыков графической работы при подготовке будущих учителей рисования	86-92
И.Б. Асқаров	Этапы реализации структуры организации научно-исследовательской работы будущих инженеров.	93-102
Г.З. Эшбекова	Рекомендации по развитию письменной функции при подготовке детей дошкольников к приобретению навыков письма	103-108
С.Х. Бултаков	Формирование численного мышления будущих младших школьников и формирование мнения	109-116
Ш.Ш. Бурҳонов	Научно-теоретическая значимость формирования умений художественного анализа у учащихся младших классов	117-126
А.Б. Болқиев	Важность воспитания молодежи в духе национальных ценностей	127-132
Д.Х. Холмўминова	Международные программы оценки учащихся начальных школьников и их практическое применение	133-139
З.Б. Қурбонова, Ш.Т. Адилова	Культура чтения и литературный анализ	140-147
М. Зоирова	Технология устранения конфликтов в процессе межперсональных отношений у будущих учителей	148-152
А.В. Пирматова	Каким должны быт спесиалные английские книги по туризму?	153-159
Л. Хайитов	Содержание профессионально-методических качеств будущих дефектологов	160-167
М.М. Эргашева	Методические основы развития творческой деятельности будущих учителей английского языка	168-174
М.М. Умаралиев	Теоретические и практические основы работы детской библиотеки в дошкольном образовании	175-181
М.К. Тошпулатова	Отношение преподавателей к использованию корпусного подхода в преподавании английского языка (на примере вузов Узбекистана)	182-189

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Н.Т. Абрамова	Роль лингвокультурологического подхода в обучении письменной компетентности в высшем учебном заведении	190-198
М.М. Ходжиева	Преподавание науки «Информатика» в вузах с помощью инновационных платформ	199-210
Х.Д. Абдуллаев, С.Х. Дурдиев, Ш. Дўсчанов	Научно-педагогические воззрения Абу-Райхана Беруни	211-218
Б. Маматкаримова	Интегративные упражнения по совершенствованию профессионального словариата студентов техники	219-226
Н.Б. Сахиева	Типология интернет-ресурсов	227-232
Ш.У. Низамова, А.Х. Тўрахўжаева	Правильная организация периода обучения грамотности	233-239
С.Т. Калекеева	Значение навыков математически-логического мышления будущих учителей начальных классов	240-248
Д.Б. Шукурова, С.З. Джураева	Современные методы изучения науки фармакологии	249-254
Р.И. Назаров	Педагогико-психологические особенности и факторы развития коммуникативных компетенций будущих инженеров	255-261
Ф.А. Жураев	Понятие культуры безопасной жизни, его содержание и значение сегодня	262-268
Д. Валикулова	Методы формирования метаязыковых умений при обучении иностранному языку	269-279
Г.С. Эргашева	История биологического образования в Европе	280-286
И.А. Комолова	Понятие художественной педагогики и ее изучение.	287-291
З.А. Избосарова	Педагогические основы развития коммуникационных навыков будущих учителей начальных классов	292-297
Г.Х. Зокирова.	Понятие фразеологической компетентности и ее педагогическое содержание	298-303
Г.Т. Шариева	Методика развития творческих способностей детей группы дошкольной подготовки	304-311
Р.И. Нурова	Педагогические основы развития профессиональной компетентности студентов средствами театральной педагогики.	312-317
Ш.М. Эргашева	Педагогические основы совершенствования системы связи человека с компьютером при разработке программного обеспечения	318-327
С.А. Эгамов	Педагогические принципы повышения профессиональной компетентности через формирование футбольного слова у студентов.	328-334
О.Р. Пардаев	Формирование коммуникативного лидерства у будущих лидеров как педагогический процесс	334-341
Х.М. Ражабов	Повышение информационно-методической компетентности будущих учителей химии в цифровой образовательной среде	342-349
Д.У. Атаджанова	Образовательное значение отношения к науке и вере в духовно-этическом наследии Имама Мотуриди и Абуль Муина Насафис	350-356
М.Х. Эшпулатов	Практическая ситуация развития творческого мышления учащихся 5-9 классов через образование	357-366
А.Ж. Камолов	Социально-педагогические компетентности работников духовно-просветительской работ	367-375
П.Ш. Исамова	Концепция андрагогики в научных исследованиях европейских учёных	376-382

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Г. Умарова	Педагогические механизмы совершенствования методической системы профессиональной культуры студентов на основе экономических наук	383-389
Ш.А. Наркулов	Использование социальных сетей как педагогического процесса при проектировании личности и профессиональной информационной области будущего специалиста	390-396
А.Ж. Айназарова	Развитие цифровых навыков у учащихся начальных классов как педагогический процесс	397-403
Н.А. Акрамова	Соединение содержания и языка: инновационный подход в методологии преподавания	404-411
Н. К. Каюмова	Фразеология в обучении русскому языку как иностранному	412-419
Д.А. Каримов	Понятие патриотизма и педагогическое содержание его формирования	420-425
С.В. Холматова	Педагогический процесс развития навыков творческого мышления студентов	426-430
С.М. Хакимов	Как педагогический процесс при организации и управлении лабораторными занятиями для студентов направление питания	431-437
Б.А. Рузинов	Изучение культурного наследия как педагогический процесс	438-443
С.Ж. Мирзахалов, Ё.Р. Нажмиддинова	Механизмы развития дискурсивной компетентности школьников	444-449
Ж.Р. Карабаев	Теоретические и педагогические принципы совершенствования системы подготовки будущих учителей начального образования	450-455
	17.00.00-Искусствоведение	
Ж.Ж. Газиев	Государственный музей истории и культуры наманганской области	456-465
Г.Ш. Сиддиқова	Учитель музыки – как обладатель высокой духовности и культуры	466-470
Ў.И. Шокаримов	Проблемы с счетом хора	471-480
	19.00.00 – Психологические науки	
С.Б. Алмарданова	Разработка копинг-стратегии в профессиональном формировании студентов	481-486
Ш. С. Абдусаматова	Личностные факторы толерантности	487-498
И.Х.Мамаюсупова, С.Мирҳайитова	Психологические советы по предупреждению подростковых конфликтов	499-506
Ф.М.Қўчқарова	Педагогические стратегии развития саногенного мышления будущих учителей	507-512
М.А.Тиркашева	Особенности подросткового периода в психологии молодежи	513-519
М.Б. Джумабаева	Психические расстройства-как проблема подросткового периода	520-527
И.А. Эшанкулова	Виды насилия над женщинами и факторы, влияющие на него	528-533
С.А.Нишанбаева	Роль духовно-нравственного и религиозного воспитания в психологической подготовке молодых людей к семейной жизни	534-542
Ш.Йулдашев	Влияние эмоционального интеллекта на индивидуальные копинг-стратегии (на примере студентов) на основе анализа литературы.	543-551
С.М. Туйчиева	Развитие потенциальных и актуальных способностей будущих специалистов как психологическая проблема	552-557
М.Т. Хамдамова	Формировании управленческой культуры учащихся педагогические возможности инновационного менеджмента	558–564

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
Scientific theoretical and methodical journal
2024, № 5 (1)
ENG

13.00.00-Pedagogical sciences		
Sobir S. Abdullayev	Pedagogical and psychological characteristics of the development of the character of social responsibility in students	14-21
Dilnavoz T. Tursunova	Pedagogical and psychological aspects of the family in preparing girls for social life	22-29
Dilfuza A.Rajabova	A model of student creativity development in digital education conditions	30-37
Shahlo M. Xudoyqulova	Studying the problem of non-standard thinking in students: a historical excursion	38-43
Sherzod Z. Abduraimov	Methods of forming students' concepts of national spirit based on music circles	44-51
Shohista A. Rustamova	Special technologies used in the educational process	52-61
Ziyoda Urinbaeva	Formation of financial literacy in students based on international assessment programs	62-69
Sherzod B, Fayzullayev	Physical education and sports as a pedagogical process in education	70-77
Aziza Sh. Zaripova	Theories of reading comprehension in foreign languages	78-85
Azim O. Ashirboev	Development of graphic work skills in training future drawing teachers	86-92
Ixtiyor B. Asqarov	Steps of implementing the structure of the organization of scientific and research work in future engineers	93-102
Gulbahor Z. Eshbekova	Recommendations on the development of the writing function in preparing preschool children to acquire writing skills	103-108
Sanjar X. Bultakov	Formulation of future primary school students thinking number areas and forming opinions	109-116
Sherali Sh. Burhonov	The scientific-theoretical significance of the formation of artistic analysis skills of elementary school students	117-126
Ahmat B. Bolqiyev	The importance of educating youth in the spirit of national values	127-132
Dilfuza X. Xolmuminova	International assessment programs of primary school students and their practical application	133-139
Zaynab B. Kurbanova, Shoxista T. Adilova	Reading culture and literary analysis	140-147
Muharram Zoirova	Technology of eliminating conflicts in the process of interpersonal relations in future teachers	148-152
Aziza V. Pirmatova	What should special english books on tourism be like?	153-159
Lazizbek Xayitov	Content of professional and methodological qualities of future defectologists	160-167
Muhtaramxon M. Ergasheva	Methodological foundations of the development of creative activity of future English language teachers	168-174
Muzaffar M. Umaraliyev	Theoretical and practical fundamentals of children's library in preschool education	175-181
Mekhriniso K. Toshpulatova	Teachers' attitude to the use of the corpus-based approach in teaching english (in the case of heis of Uzbekistan).	182-189

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Navbahor T. Abramova	The role of linguocultural approach in teaching writing competence at tertiary education	190-198
Muyassar M. Xodjiyeva.	Teaching the science of "information" in high schools with the help of innovative platforms	199-210
Xayitbay D. Abdullaev, Sarvarbek H.Durdiev, Sherzod Duschanov	Scientific and pedagogical views of Abu-Rayhan Beruni	211-218
Barno Mamatkarimova	Integrative exercises to improve professional dictionary student technology	219-226
Nodira B. Sakhieva	Typology of internet resources	227-232
Shaxnoza U. Nizamova Adibaxon X. To‘raxo‘jayeva	Correct organization of the literacy teaching period	233-239
Sarbinaz T. Kalekeeva	The importance of mathematical logical thinking skills of future primary class teachers	240-248
Dilorom B. Shukurova, Sohiba Z. Djurayeva	Modern methods of studying the science of pharmacology	249-254
Rustam I. Nazarov	Pedagogical-psychological characteristics and factors of developing communicative competences of future engineers	255-261
Fozil A. Jurayev	The concept of culture of safe life, its content and significance today	262-268
Dildora Valikulova	Methods for forming metalinguistic skills when teaching a foreign language	269-279
Gulruhsor S. Ergasheva	History of biology education in Europe	280-286
Iroda A. Komolova	The concept of art pedagogy and its study	287-291
Zuxro A. Izbosarova	Pedagogical basis of developing communication skills of future primary class teachers	292-297
Gulilola X. Zokirova	The concept of phraseological competence and its pedagogical content	298-303
Gavhar T. Shariyeva	Methodology for developing the creative ability of children of the pre-school preparation group	304-311
Roxila I. Nurova	Pedagogical foundations of developing professional competence of students through theater pedagogy	312-317
Shaxnoza M. Ergasheva	Pedagogical foundations of improving the human-computer communication system in software development	318-327
Sokhib A. Egamov	Pedagogical principles of improving professional competence through formation of football vocabulary in students	328-334
Obid R. Pardayev	Formation of communicative leadership in future leaders as a pedagogical process	334-341
Xudoyor M. Rajabov	Improving the information-methodical competence of the future chemistry teacher in a digital educational environment	342-349
Dinara U. Atadjanova	The educational significance of attitude to science and faith in the spiritual and ethical heritage of Imam Moturidi and Abul Muin Nasafis	350-356
Maruf X. Eshpulatov	The practical situation of developing creative thinking of 5-9 class students through education	357-366
Azamat J. Kamolov	Social-pedagogical competences of spiritual-educational works officers	367-375

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Pokiza Isamova	The concept of andragogy in the scientific research of european scientists	376-382
Gulchexra Umarova	Pedagogical mechanisms of improving the methodological system of professional culture of students on the base of economic sciences	383-389
Shavkat A. Narkulov	Using social networks as a pedagogical process in designing the personal and professional information area of the future specialist	390-396
Asiya J. Aynazarova	Development of digital skills in primary class students as a pedagogical process	397-403
Nazira A. Akramova.	Bridging Content and Language: Innovative Approach in Teaching Methodology	404-411
Nodira K. Kayumova	Phraseology in teaching russian language as a foreign language	412-419
Dilmurod A. Karimov	The concept of patriotism and the pedagogical content of its formation	420-425
Saida V. Xolmatova	Pedagogical process of developing students' creative thinking skills	426-430
Sardor M. Xakimov	As a pedagogical process in the organization and management of laboratory exercises for food students	431-437
Baxtiyor A. Ruzinov	Study of cultural heritage as a pedagogical process,	438-443
Sardor J. Mirzaxalov, Yoqutxon R. Najmiddinova	Mechanisms of discourse competence development in schoolchildren	444-449
Jamshid R. Qarabayev	Theoretical and pedagogical principles of improving the training system of future primary education teachers	450-455
	17.00.00-Art history	
Jobir J. Gaziyev	State museum of history and culture of namangan region	456-465
Gulnoza Sh. Siddiqova	Music teacher - as an owner of high spirituality and culture	466-470
O'ktamjon I. Shokarimov	Problems with the choir score	471-480
	19.00.00 – Psychological sciences	
Salomat B. Almardanova	Development of coping strategy in professional formation of students	481-486
Shaxlo S. Abdusamatova	Personal factors of tolerance	487-498
Iroda H. Mamayusupova, Sohiba Mirhayitova	Psychological advice for preventing adolescent conflicts	499-506
Feruza M. Qo'chqarova	Pedagogical strategies for the development of sanogenic thinking of future teachers	507-512
Mavluda A.Tirkashova	In youth period psychology, the most important features of youth period	513-519
Manzura B. Dzhumabaeva	Mental disorders as a problem of adolescence	520-527
Iroda A. Eshankulova	Types of violence against women and factors affecting it	528-533
Sevara A. Nishanbayeva	The role of spiritual and moral and religious education in the psychological preparation of guys for family life	534-542
Sheryigit Yuldashev	The influence of emotional intelligence on individual coping strategies (using the example of students) based on literature analysis	543-551
Saodat M. Tuychiyeva	Development of potential and actual capabilities in future specialists as a psychological problem	552-557
Mahzuna T. Hamdamova	The formation of the managerial culture of students pedagogical possibilities of innovation management	558–564

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TALABALARDA IJTIMOIY DAXLDORLIK FAZILATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

© S.S.Abdullayev[1]✉
[1]Farg'ona davlat universiteti, Farg'ona, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: talabalarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish ularning umumiy xarakterini shakllantirishning hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Ijtimoiy mas'uliyat jamiyat manfaati uchun harakat qilish majburiyatini o'z ichiga oladi va mas'uliyatli fuqarolikni tarbiyalash uchun zarurdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik va psixologik xususiyatlarni o'rganishdir. U talabalarning ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytira oladigan samarali strategiya va tadbirlarni aniqlashga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda miqdoriy va sifatli ma'lumotlar to'plashni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalaniladi. Miqdoriy ma'lumotlar talabalarning ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'liq munosabati, xatti-harakatlari va tasavvurlarini baholaydigan so'rovlar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatadiki, qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti, inklyuziv o'qitish amaliyoti va jamoat faoliyatida faol ishtirok etish ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga muhim hissa qo'shadi.

XULOSA: ushbu tadqiqot o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda ham pedagogik, ham psixologik omillarning ahamiyatini ko'rsatadi. Ta'lim muassasalari samarali o'qitish amaliyoti va psixologik yordam tizimlarini o'z ichiga olgan yaxlit yondashuvlarni qo'llashlari kerak.

Kalit so'zlar: ta'lim, ijtimoiy daxldorlik, qadriyatlar, pedagogika, jarayon, talabalar, fazilat, rivojlantirish.

Iqtibos uchun: Abdullayev S.S. Talabalarda ijtimoiy daxldorlik fazilatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.14–21.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ХАРАКТЕРА СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У СТУДЕНТОВ

© С.С.Абдуллаев[1]✉
[1]Ферганский государственный университет, Фергана, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: развитие социальной ответственности студентов является важнейшим аспектом формирования их общего характера. Социальная ответственность включает в себя обязательство действовать на благо общества и имеет важное значение для формирования ответственной гражданственности.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является изучение педагогических и психологических особенностей, которые помогают студентам развивать социальную ответственность. Целью проекта является определение эффективных стратегий и мероприятий, которые могут повысить чувство социальной ответственности учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется смешанный метод, включающий сбор как количественных, так и качественных данных. Количественные данные собираются посредством опросов, которые оценивают отношение, поведение и восприятие студентов в отношении социальной ответственности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что благоприятная среда обучения, инклюзивные методы преподавания и активное участие в общественной деятельности в значительной степени способствуют развитию социальной ответственности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает значимость как педагогических, так и психологических факторов в формировании социальной ответственности студентов. Образовательные учреждения должны применять целостные подходы, включающие эффективные методы преподавания и системы психологической поддержки**.**

Ключевые слова: образование, социальная вовлеченность, ценности, педагогика, процесс, студенты, качество, развитие.

Для цитирования: Абдуллаев С.С. Педагогические-психологические особенности развития качества социальной активности студентов // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 14–21.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF THE CHARACTER OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN STUDENTS

© Sobir S. Abdullayev[1]✉
[1] Fergana State University, Fergana, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the development of social responsibility in students is a crucial aspect of forming their general character. Social responsibility includes the obligation to act for the benefit of society and is essential to foster responsible citizenship.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: the main purpose of this study is to study the pedagogical and psychological characteristics that help students develop social responsibility. It seeks to identify effective strategies and activities that can enhance students' sense of social responsibility.

MATERIALS AND METHODS: the study uses a mixed methods approach that includes both quantitative and qualitative data collection. Quantitative data are collected through surveys that assess students' attitudes, behaviors, and perceptions regarding social responsibility.

DISCUSSION AND RESULTS: the results show that a supportive learning environment, inclusive teaching practices and active participation in community activities contribute significantly to the development of social responsibility.

CONCLUSION: this study shows the importance of both pedagogical and psychological factors in the formation of social responsibility in students. Educational institutions should adopt holistic approaches that include effective teaching practices and psychological support systems.

Key words: education, social involvement, values, pedagogy, process, students, quality, development.

For citation: Sobir S. Abdullayev. (2024) Pedagogical-psychological features of development of the quality of social involvement in students., Inter education & global study, (5(1)), pp. 14–21. (In Uzbek).

Yuksalayotgan yangi O‘zbekistonning kelajagi bugungi kunda ijtimoiy taraqqiyot jamiyatining ma’rifatliligi, yoshlarning bilimi va kasbiy salohiyatining yuqoriligiga chambarchas bog‘liq hisoblanadi. Yoshlarning bilim va saviyasining o‘sishi ularning keng dunyoqarashi va tafakkuri, ijodiy fikrlash qobiliyatiga va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalariga aloqador ekanligi ham ma’lum bo‘lmoqda. Shu bois yoshlarning bilim va kasb egallashiga munosib sharoitlarni yaratish, dunyoqarashini kengaytirish va tafakkurini teranlashtirish, fundamental bilimlarni egallash imkoniyatini, istagini va ehtiyojini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Zero, “yoshlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularni ish bilan ta’minlash, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni egallashi uchun sharoit yaratish, qobiliyat va iste’dodni ro‘yobga chiqarish, ayniqsa, huquq va manfaatlarini ta’minlash, ularning muammolari bilan muntazam ravishda shug‘ullanish” dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Jamiyatimizning yangi taraqqiyot bosiqichda oliy ta’lim tizimini isloh qilish, kadrlar tayyorlashga yangicha talablarni ishlab chiqish, bo‘lajak mutaxassislarga qo‘yilayotgan kasbiy vazifalarni jahon standartlariga moslashtirish, rivojlangan davlatlarning ilg‘or tajribasini o‘zlashtirish hamda talaba-yoshlarning millat va xalq oldidagi mas’uliyatini, vatanparvarligini tarbiyalash, ularda fidoyilik, sadoqatlilik va daxldorlik tuyg‘ularini mustahkamlash masalalari ham ijtimoiy zaruratga aylanmoqda. Zero, Inson jamiyatdagi voqealarga nisbatan loqayd bo‘lmay daxldorlik hissi bilan yashashi uchun unda ichki nazorat kuchli bo‘lishi lozim. Ichki nazorat adolat va razolat o‘rtasidagi kurashda befarq

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

bo‘lmasdan, adolat tarafida bo‘lishni ta’minlaydi. Buning uchun inson o‘zini o‘zi anglab kimning izmida yurganligini bilishi lozim. Har bir inson o‘ziga men kimning izmida yuribman degan savolni berishi va unga javob berishda o‘ziga yolg‘on gapirmasligi lozim. Fuqarolik jamiyati shakllanishining muhim sharti – bu loqaydlik kayfiyatidan xalos bo‘lib, daxldorlik fazilati bilan yashashdir. Loqaydlikni bartaraf qiladigan va daxldorlik fazilatini shakllantiradigan kuch – bu milliy g‘oyadir.

Yangi rivojlanish bosqichda talaba-yoshlarga qaratilgan tarbiyaning mazmun va mohiyatida, usul va shakllarida jiddiy o‘zgarishlar bo‘ldi. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalari talabalarining davlat manfaatiga yo‘naltirishda amalga oshirilayotgan ishlarining tatbiqiy xarakteri bevosita real voqelikka nisbatan shakllantirilgan dunyoqarash bilan bog‘liqdir. Bu esa globallashuv jarayonida talabalarni g‘oyaviy tahdidlar, mafkuraviy xurujlar, ma’naviy qashshoqlik kabi illatlar, loqaydlik va beparvolik, mas’uliyatsizlikka qarshi kurash metodikasini o‘zgartirishni talab etadi.

Bugungi kunda har bir oliy ta’limda talabalarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli o‘tkazish maqsadida dam olish xonalari, ma’naviyat va ma’rifat xonalari bilan birga ularning ijtimoiy faolligini oshirish va jamiyatga daxldorlikni shakllantirishga qaratilgan tadbirlar, uchrashuvlar, to‘garak va kengashlar faoliyati yo‘lga qo‘yilmoqda. Farg‘ona davlat universitetida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularda loqaydlik va beparovlikni olidini olish, ijtimoiy daxldorlikni shakllantirish uchun “Talabalar kengashi” ma’naviy-ma’rifiy suhbatlar klubi tashkil etilgan. Bunday tizimning barcha oliy ta’lim muassasalarida mavjudligi haqida maxsus tadqiqot olib borish shart emas, chunki ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tizimli tashkil etish mamlakatimizdagi oliy ta’lim muassasalari faoliyatining tarkibiy qismiga aylangan. Bu borada barcha oliy ta’lim muassasalarining har bir o‘quv yilida amalga oshirilgan ma’naviy-ma’rifiy ishlari bo‘yicha hisobotlar tahlili bu fikrning to‘g‘riligini isbotlaydi.

Har doim oliy ta’lim jamiyatda kadrlar tayyorlashdagi asosiy bo‘g‘in, talabalar bo‘lsa, intellektual jihatdan rivojlangan, taraqqiyparvar, ijodkor, ilg‘or qismini tashkil qilgan. Shu bois oliy ta’limni isloh qilish, unga o‘qitishning yangicha qoida va tamoyillarini olib kirish, sifatli ta’limni yaratish jamiyatning ijtimoiy rivojlanishining asosi bo‘lib xizmat qiladi. Farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni egallagan mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun dolzarb ahamiyatga ega bo‘lgan masala hisoblanadi. Shunday ekan, yoshlarni yuksak axloqiy mas’uliyatli, sadoqatli va fidoyi qilib tarbiyalash, ijtimoiy taraqqiyotga daxldorlik hissini tuyadigan inson sifatida kamolga yetkazish dolzarb vazifalardan biridir. Buning uchun o‘quvchi-yoshlarga, talabalarga ta’lim berish metodologiyasini qayta ko‘rib chiqish, ijtimoiy-axloqiy va huquqiy burch va mas’ulyatlarni, vazifalarni chuqur singdirish yo‘llarini yaratish va bu orqali ularda daxldorlik fazilatlarini o‘stirish talab etiladi.

“Hozirgi kunda dunyo shiddat bilan o‘zgarmoqda. Insoniyatning taqdiri va kelajagiga tahdid solayotgan xavf-xatarlar tobora kuchayib bormoqda. Jahon miqyosida shafqatsiz raqobat, turli ziddiyat va qarama-qarshiliklar, savdo urushlari g‘oyat keskin tus olmoqda. Mana shunday murakkab sharoitda biz faqat xalqimizning aql-zakovati, bukilmas irodasi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

va salohiyati, o‘z kuch va imkoniyatlarimizga tayanib, ayni vaqtda dunyo hamjamiyati bilan hamkor bo‘lib, dadil oldinga borishimiz shart”. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida xalqaro tajribalardan kelib chiqib, “oliy ta’limning ilg‘or standartlarini joriy etish, jumladan o‘quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo‘naltirilgan ta’limdan amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan ta’lim tizimiga bosqichma-bosqich o‘tkazish, oliy ta’lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo‘shadigan, mehnat bozorida o‘z o‘rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini” yaratish orqali bo‘lajak kadrlarning ijtimoiy faolligini oshirish, jamiyatdagi islohotlarning amalga oshiruvchi, mas’uliyatli mutaxassis bo‘lib yetishishlarini ta’minlash mumkin.

Oliy pedagogik ta’limda talabalarda ijtimoiy daxldorlikni rivojlantirishda ijtimoiy gumantirar fanlarning rolini tadqiq etish ham maqsadga muvofiq sanaladi. Faqat “ma’rifat insonni kamolga, jamiyatni taraqqiyotga yetaklaydi. Biz mamlakatimizda investitsiyalarni faqatgina iqtisodiyot tarmoqlariga emas, balki ilmiy ishlanmalar “nou-xau”lar sohasiga ham keng jalb qilishimiz kerak”. Shu bois, talabalarda Vatan taqdiriga mas’uliyatni, daxldorlik tuyg‘usini shakllantirish va raqobatbardosh kadrlarni tarbiyalash masalalari ham dolzarblik kasb etmoqda. Shuning uchun ham, talabalarda ijtimoiy mas’uliyat, daxldorlik va ijtimoiy faollik oid bilimlarni shakllantirishda ijtimoiy-gumanitar fanlardan samarali foydalanishning metodik asoslari, ta’lim texnologiyalarini tadqiq etish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarda ijtimoiy-gumanitar fanlar hamkorligidan bo‘lajak kadrlarda ijtimoiy daxldorlik fazilatlarini rivojlantirishga oid bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, dunyoqarashini oshirishda ratsionlardan foydalanish talab etiladi. Shuningdek, “XXI asrning boshida inson qalbi va ongi uchun kurash har qachongidan shiddatli tus olayotganligi, dunyoning mafkuraviy manzarasi o‘zgarib borayotgani, geopolitik maqsadlar va mafkuraviy siyosatning qo‘shilib borayotgani, mustaqillikni qo‘lga kiritgan mamlakatlarda mafkuraviy tamoyillar ahamiyatining oshib borayotgani, mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi, pedagogika nazariyasi va amaliyoti oldida ushbu jarayonlarga mos keladigan, yangicha fikrlovchi avlodni tarbiyalash dolzarb vazifaga aylandi”. Shu bois, talabalarda ijtimoiy mas’uliyat va daxldorlik fazilatlarini rivojlantirish, loqaydlik va befarqlikni oldini olishda ijtimoiy-gumanitar fanlardan foydalanishning metodik asoslarini yaratish dolzarb vazifalardan biriga aylanmoqda.

O‘zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida kadrlar korpusining raqobotbardoshligini ta’minlash zarurati ham yuzaga chiqarmoqda. Shuningdek, kadrlarda teran tafakkur va keng dunyoqarashni shakllantirish, ma’rifatli qilish orqali ularni ijtimoiy faolligini oshirish, faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirish mumkin bo‘ladi. “Chunki insoniyatning ma’naviy qashshoqlashuvi jarayonida ma’naviyatni yemirishga xizmat qiladigan “demokratik qadriyat»larni rivojlantirishga intilgani sari insonning ma’naviy “men”ligi barbod bo‘lmoqda. Agar bu jarayonga bugun e’tiborsizlik bilan qaralsa ertaga yoshlarda vatanfurushlik, egoistlik sifatlari namoyon bo‘la boshlaydi. Bunday sharoitda bo‘lajak bakalavr va magistrlar uchun berilayotgan, ta’lim mazmuni, o‘quv

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

jarayonining jahon andozalari darajasida tashkil etilishi ijtimoiy daxldorlik fazilatlarini rivojlantirishga mos kelmog‘i lozim. Shuning uchun ham oliy ta’lim tizimida malakali kadrlar tayyorlashning samarali mexanizmlarini joriy etish bakalavrlar, magistrlar va bo‘lajak mutaxassislarni ma’naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarishning eng muhim sharti hisoblanadi, shuningdek, o‘quv-tarbiya jarayonida ta’limning innovatsion shakl va usullari, yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llashni talab etadi.

O‘zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida talabalarda ijtimoiy daxldorlik fazilatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini quyidagicha asoslash mumkin:

birinchidan, oliy ta’lim talabalarda kasbiy malaka va ko‘nikmalarni tarbiyalash bilan birga ularda makonga nisbatan tegishlilik, tug‘ilib o‘sgan joyga nisbatan mas’uliyat va ijtimoiy muhitga nisbatan daxldorlik fazilatlarini ham singdirish muhim pedagogik vazifalardan biriga aylandi. Chunki bugungi global raqobat muhitida, globallashuv sharoitida madaniyatlararo munosabatlar zo‘riqib borayotgan sharoitda jamiyatda jipslik, ijtimoiy birdamlik va jamoaviy birlikni shakllantirish zarurati ortib bormoqda. Jahonda shiddat bilan o‘zgarayotgan notinch va murakkab vaziyat, turli mojarolar jonajon Vatanimiz xavfsizligini, el-yurtimiz osoyishta hayotini ta’minlash hamda mavjud tahdid va xatarlarga munosib javob berishga doim tayyor turishimizni taqozo etmoqda. Shu bilan birga, bugungi notinch va tahlikali zamonda yoshlarning ongi va qalbini egallashga qaratilgan turli xavf-xatarlar tobora kuchayib borayotganini barcha yaxshi biladi. Ularga qarshi kurashda xalqimizning boy tarixi va madaniyati, buyuk ajdodlarimiz jasorati, jonajon O‘zbekistonimizning milliy manfaatlari biz uchun kuch-qudrat manbai bo‘lib xizmat qiladi. Bunday ustuvor vazifalarni oliy ta’lim tizimini isloh qilish, pedagogik ta’lim-tarbiya jarayoniga yangicha tamoyillarni olib kirish va bu orqali yoshlarga ta’lim-tarbiya berishning zamonaviy metodikasini ishlab chiqish masalalari yuzaga kelmoqda.

Ikkinchidan, bo‘lajak kadrlarning jamiyat uchun ishlash samaradorligini oshirishning eng samarali yo‘li ularni vatan, tug‘ilib o‘sgan joy, millat taqdiri, yurt kelajagiga mas’ul shaxs sifatidagi ideologik g‘oyadan foydalanish hisoblanadi. Bu orqali talaba-yoshlarda shu makon va zamonga daxldorlik shakllanadi va bu jarayon bilan bog‘lanib qoladi. O‘zbekiston fuqarolari dini, irqi, millatidan qat’iy nazar bir-biriga nisbatan befarq bo‘lmasligi kerak. Bir fuqaroning boshqa fuqaroga befarq bo‘lishi jamiyatga nisbatan befarqlikni anglatishi mumkin. Buning uchun milliy yuksalish strategiyasi yoshlar qalbidan joy olgan bo‘lishi kerak. Ana shunda fuqarolik jamiyatining shakllanishiga xizmat qiladigan eng muhim omil, ya’ni daxldorlik munosabati shakllanadi. Jamiyatda bo‘lajak mutaxassislarni daxldorlik fazilatlari bilan tarbiyalashda mana shunday ideologik ta’sir vositalari har doim samarali bo‘lgan. Bu orqali yoshlarda vatan uchun ham nimadir qilish mas’uliyatini shakllantirish, sadoqatni talab etish mumkin bo‘ladi. Ijtimoiy daxldorlikni shakllanishi talabalarda mas’uliyatni anglashga, burch va erkinliklaridan ratsional foydalanishga imkoniyat yaratadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Uchinchidan, oliy ta'lim tizimi jamiyat uchun yuqori salohiyatli kadrlar va mutaxassislarni tayyorlash vazifalari bilan shug'ullanadi. Bugungi kunda jamiyatimizda korrupsion munosabatlar kuchayib ketayotgan, chuqur ildiz otayotgan, yosh va kuchli kadrlarni va rahbar kadrlarni korrupsion munosabatlarga aralashib qolayotganligi, korrupsion munosabatlar jamiyatda oddiy holat sifatida, fazilat sifatida baholanayotgan bir vaziyatda talabalarda ijtimoiy daxldorlikni shakllantirish orqali kamaytirish, qarshi kurashish vazifalari ham yuzaga chiqmoqda. Rivojlangan davlatlarning tajribasiga ko'ra korrupsiya kuch orqali emas, jamiyatda halollikka asoslangan axloqiy munosabatlarni yuksaltirish, insonlarni vijdonli va e'tiqodli qilib tarbiyalash orqali amalga oshirilishi ma'lum bo'lmoqda. Zero, "korrupsiyaga qarshi kurashishda aholining barcha qatlamlari, eng yaxshi mutaxassislar jalb qilinmas ekan, jamiyatmizning barcha a'zolari, ta'bir joiz bo'lsa, "halollik vaksinasi" bilan emlanmas ekan, o'z oldimizga qo'ygan yuksak marralarga erisha olmaymiz. Bu korrupsiyaning oqibatlari bilan kurashishdan uning barvaqt oldini olishga o'tishimiz kerak". Shu bois jamiyatimizda korrupsiya bilan bog'liq qing'irliklarni bartaraf etish, ta'magirlik va firibgarlikni yo'qotishning samarali usuli sifatida yoshlarda ijtimoiy daxldorlikni shakllantirish va bu jarayonga psixologik ta'sir ko'rsatish ham muhim vazifalardan biridir.

To'rtinchidan, bugungi kunda jamiyat rivojiga to'siq bo'ladigan illatlar, byurokratik to'siqlar, qog'ozbozlik va boshqa ish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni bartaraf etishda tashkiliy-huquqiy jarayonlarni isloh qilish bilan birga insonlarda daxldorlik hissini tarbiyalash orqali isloh qilish imkoniyatini yaratish ham talab etilmoqda.

Ana shunda ta'lim muassasalarida talabalarning daxldorlik fazilatini shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar nazariy-pedagogik asoslanadi; yoshlarda daxldorlik fazilatini shakllantirishga ta'sir qiluvchi ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar tasnifi ishlab chiqiladi; yoshlarda daxldorlik fazilati mezonlarini ishlab chiqish ushbu jarayon samaradorligining oshishiga jiddiy ta'sir o'tkazishi va bu jarayonga tizimlilik fazilatini shakllantirishda ta'lim va tarbiya birligini ta'minlash metodikasi ishlab chiqiladi. Yana bir muhim jihati bu yoshlarimizda daxldorlik fazilatini shakllantirish samaradorligini oshirish yo'llari, usullari va mexanizmini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, daxldorlik tarbiyasining o'tkazilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlarda, milliy taraqqiyot strategiyasi targ'ibotidagi o'rni va roli nazariy jihatdan asoslanadi.

Xulosa qilganda, talabalarda ijtimoiy daxldorlik fazilatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik omillarini to'g'ri tahlil etish, mavjud vaziyatga ratsional baho berish va istiqboldagi vazifalarni mavjud muammolarni bartaraf etishning qaratish dolzarb vazifa bo'lib qolaveradi. Shu bois jamiyatda talaba-yoshlarni ijtimoiy daxldorlik va mas'uliyatlilikka yo'naltirish muhim ijtimoiy talab hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. We will build our great future together with our brave and noble people. - T.: Uzbekistan, 2017.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2. Fayziev I.Sh. Formation of civil society through participation education. // "Science and Education" Scientific Journal. October 2020 / Volume 1 Issue
3. ugli Abdullaev, S. S. (2021). SOCIO-POLITICAL FACTORS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL RELATIONSHIPS IN STUDENTS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL EDUCATION.
4. Sobirjon, A. (2020). Socio–pedagogical factors of formation of activities of society and social involvement in students who have an active life position. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(12).
5. Abdullaev, S. A. (2022). DISTRIBUTION OF THE NUMBER OF FAULTS AND TIME OF RESTORATION OF ELEMENTS OF SEWER NETWORKS. Educational Research in Universal Sciences, 1(7), 512-519.
6. ugli Abdullaev, S. S. (2021). SOCIAL INVOLVEMENT IN STUDENTS RESULTS OF EXPERIMENTAL WORK ON THE DEVELOPMENT OF VIRTUES.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abdullayev Sobir Sohibjon o‘g‘li**, dotsent, PhD, [**Абдуллаев Собир Соҳибжон ўғли**, доцент, PhD,], [**Sobir S. Abdullayev**, dotsent, PhD]; manzil: Farg'ona viloyati, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19- uy [адрес: Ферганская область, город Фергана, улица Мурабиялар, 19], [address: Fergana region, Fergana city, 19, Murabbiyar street]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

QIZLARNI IJTIMOIY HAYOTGA TAYYORLASHDA OILANING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI

© D.T.Tursunova[1]✉

[1]Farg'ona davlat universiteti, Farg'ona, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: oila qizlarning ijtimoiy qobiliyatlari va hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishda, ularni jamiyatdagi rollariga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu tayyorgarlikning pedagogik va psixologik jihatlarini tushunish har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish uchun muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi qizlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda muhim rol o'ynaydigan oiladagi pedagogik va psixologik jihatlarni o'rganishdir. Tadqiqot qizlarning samarali ijtimoiylashuvi va shaxsiy rivojlanishiga yordam beruvchi omillarni aniqlashga qaratilgan bo'lib, bunda asosiy e'tibor oiladagi tadbirlar va amaliyotlarga qaratiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar oilalarga tarqatiladigan tuzilgan so'rovnomalar orqali to'planadi, ota-onalarni tarbiyalash amaliyoti, ta'lim yordami va oiladagi o'zaro munosabatlarni baholaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatadiki, qo'llab-quvvatlovchi va kommunikativ tarbiya uslublari bilan tavsiflangan ijobiy oilaviy dinamika qizlarning ijtimoiy tayyorgarligiga sezilarli hissa qo'shadi. Mustaqillikni rag'batlantirish, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish, oila ichidagi va undan tashqaridagi ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish kabi pedagogik amaliyotlar samarali ekanligi aniqlandi.

XULOSA: bu tadqiqotda qizlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oilaning ham pedagogik, ham psixologik jihatlari muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Qo'llab-quvvatlovchi, muloqotga kirishadigan va ta'limga boy muhitlarni o'zlashtirgan oilalar, odatda, ijtimoiy munosabatlar va qiyinchiliklarga yaxshi tayyorlangan qizlarni tarbiyalaydi.

Kalit so'zlar: oila, jamiyat, bola tarbiyasi, ijtimoiy hayot, zamonaviy sharoit.

Iqtibos uchun: Tursunova D.T. Qizlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oilaning pedagogik-psixologik jihatlari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.22–29.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СЕМЬИ В ПОДГОТОВКЕ ДЕВУШЕК К СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ

© Д.Т.Турсунова [1]✉

[1]Ферганский государственный университет, Фергана, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: семья играет решающую роль в формировании социальных навыков и жизненных навыков девочек, готовя их к роли в обществе. Понимание педагогических и психологических аспектов этой подготовки важно для формирования всесторонне развитой личности.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является изучение педагогических и психологических аспектов в семье, которые играют важную роль в подготовке девочек к общественной жизни. Исследование направлено на выявление факторов, которые способствуют эффективной социализации и личностному развитию девочек, уделяя особое внимание семейной деятельности и практикам.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью. Количественные данные будут собираться с помощью структурированных анкет, распространяемых среди семей, в которых будут оцениваться методы воспитания детей, образовательная поддержка и семейные взаимодействия.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что положительная семейная динамика, характеризующаяся поддерживающим и коммуникативным стилями воспитания, существенно способствует социальной готовности девочек. Педагогические практики, такие как поощрение самостоятельности, формирование навыков решения проблем и развитие социальных отношений внутри и вне семьи, оказались эффективными.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает, что в подготовке девочек к общественной жизни важны как педагогические, так и психологические аспекты семьи. Семьи, в которых создается благоприятная, коммуникативная и образовательная среда, как правило, воспитывают девочек, хорошо подготовленных к социальным взаимодействиям и вызовам.

Ключевые слова: семья, общество, воспитание детей, общественная жизнь, современные условия.

Для цитирования: Tursunova D.T. Педагогические и психологические аспекты семьи в подготовке девушек к социальной жизни// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 22–29.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE FAMILY IN PREPARING GIRLS FOR SOCIAL LIFE

© Dilnavoz T. Tursunova[1]✉
[1] Fergana State University, Fergana, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

INTRODUCTION: the family plays a decisive role in the formation of social skills and life skills of girls, preparing them for their roles in society. Understanding the pedagogical and psychological aspects of this preparation is important for the formation of a well-rounded person.

AIM: the main purpose of this study is to study the pedagogical and psychological aspects in the family, which play an important role in preparing girls for social life. The study aims to identify factors that contribute to the effective socialization and personal development of girls, focusing on family activities and practices.

MATERIALS AND METHODS: The study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews. Quantitative data will be collected through structured questionnaires distributed to families, assessing parenting practices, educational support, and family interactions.

DISCUSSION AND RESULTS: the results show that positive family dynamics characterized by supportive and communicative parenting styles significantly contribute to girls' social readiness. Pedagogical practices such as encouraging independence, forming problem-solving skills, and developing social relations within and outside the family were found to be effective.

CONCLUSION: this study emphasizes that both pedagogical and psychological aspects of the family are important in preparing girls for social life. Families that foster supportive, communicative, and educationally rich environments tend to raise girls who are well-prepared for social interactions and challenges.

Key words: family, society, child education, social life, modern conditions.

For citation: Dilnavoz T. Tursunova. (2024) Pedagogical and psychological aspects of the family in preparing girls for social life, Inter education & global study, (5(1)), pp. 22–29. (In Uzbek).

O‘zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida xotin-qizlarni ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar jarayoniga jalb etish obyektiv zaruriyatga aylandi. Chunki bugun jamiyatning deyarli hech bir muammoni, hatto kelajagi buyuk davlat qurish vazifasini ham ayollar ishtirokisiz hal qilish mushkul. Kelajagi buyuk davlat qurish borasida biz, eng avvalo, yosh avlodga tayanamiz. Farzandni kamolga etkazish oilaviy tarbiyani to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishdan boshlanadi. Oiladagi o‘g‘il-qizlarimizning qanday insonlar bo‘lib etishishi hammadan burun ayollarimizga bog‘liq. Shuning uchun ham, davlatimiz xotin-qizlarga katta e’tibor bermoqda. Jamiyatimizning turli sohalarida ularning faol ishtirok etishlari uchun barcha sharoitlarni yaratilmoqda.

Aslida, jamiyat a’zolarining ma’rifatli bo‘lishida ayniqsa, xotin-qizlarning o‘rni beqiyosdir. Chunki xotin-qizlar millat tarbiyachisidir. Millat va mamlakatning ravnaqi esa ta’lim-tarbiya bilan belgilanadi. Donishmand xalqimizda qizlarni parvarishlash, ularga ta’lim va tarbiya berish, oila hamda yurt sha’ni deb ardoqlash hamisha ustuvorlik kasb etgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

O‘zbek xotin-qizlarining zamonaviy va milliy fazilatlari, ularning ijtimoiy hayotdagi, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishdagi o‘rni masalalari O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan fan arbobi, professor X.O.Shayxova ilmiy izlanishlarida markaziy o‘rinda turadi. Uning fikricha, xotin-qizlarning tengligi va ozodligini to‘la ro‘yobga chiqarish, yangicha tafakkur, erkin fikrlash va dunyoqarashini shakllantirish, ijtimoiy hayotda ayolga bo‘lgan munosabatni tubdan o‘zgartirish, Sharq ayoliga xos momo meros, axloqiy go‘zal qadriyat va fazilatlarni keng kamol toptirish zarurati mustaqil yurtimizda davlat siyosatining ustuvor vazifasiga aylandi. O‘zbek ayollarining madaniy va ma’naviy, huquqiy-axloqiy, intellektual salohiyatini oshirish, oiladagi onalik burchi va mas’uliyatini milliy, umuminsoniy nuqtai nazardan chuqur anglab etish va amaliyotga rioya qilishga odatlantirish mustaqillik tamoyilining asosiy vazifasidir”[1, 88].

Yurtimizda o‘zbek qizlarining ko‘rkam xulqli bo‘lishi milliy tarbiyaning asosiy talablaridan birini tashkil qiladi. Yaxshi xulq qizlarning faqat axloq-odob, go‘zallik, mehnat va boshqa tarbiyasining nazariy asosini emas, balki ana shu tarbiyalanganlik darajasini o‘z shaxsiy hayotida qo‘llashi bo‘lib hisoblanadi. Bunda esa eng katta mas’uliyat ota va ona zimmasiga tushadi. Shu o‘rinda shuni alohida ta’kidlash kerakki, qiz bolalar tarbiyasida asosiy ta’sirchan kuch-qudrat bu onadir. Ota ko‘pchilik xalqlarda oilaning moddiy ehtiyojlarini qondirish va ta’minlash qolaversa, oilaning xo‘jalik ishlari bilan band bo‘ladi. Bu o‘zbek oilalarining tarixidan ma’lum bo‘lgan haqiqat va ota-bobolarimizdan meros bo‘lib qolgan an’anadir. Shunga ko‘ra bola bilan ko‘proq ona birga bo‘ladi.

Xalqimizda “Sut bilan kirgan jon bilan chiqadi” degan naql bejiz aytilmagan. Ammo, keyingi vaqtlarda jamiyatimizdagi ba’zi oilalarda bola tarbiyasi borasida salbiy holatlarni ham uchratish mumkin. Masalaning pedagogik oqibatlariga qaralsa, bu ayrim ota-onalarning farzandlari bemehrligidan nolishida namoyon bo‘ladi. Masalan, farzandlarning yomon yo‘lga kirib ketganligiga munosabatda ko‘pchilik ota-onalarning fikrlari bir xil: “o‘z bilganidan qolmaydi, hurmat qilishni bilmaydi”. Buning ijtimoiy sabablari sifatida ota-onalarning bola tarbiyasiga e’tiborsizligida namoyon bo‘ladi. Ota-ona, qarindosh urug‘lari bor bolalar ham “Mehribonlik uyi”ga topshirilmoqda. Bu esa, “O‘nta bo‘lsa o‘rni boshqa” degan tamoyilga amal qilib kelgan ota-bobolarimizning qadriyatlariga ziddir.

Ayniqsa, qizlar tarbiyasining izdan chiqishi salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. O‘zbek qizlarini tarbiyalashda oila hayotining, millat hayotining davomiyligini ta’minlashda bilimlar, tajribalar qizlarga o‘tmas ekan, bilim, ko‘nikma va malakalar ajdodlardan avlodlarga o‘tkazilmas ekan, oila hayoti ham, ijtimoiy hayot ham degradatsiya(inqiroz)ga uchray boradi. Shu bois, onalarning qizlarga beradigan tarbiyalari, tajribalari oila va ijtimoiy hayotda o‘z o‘rnilarini topishning zaruriy ehtiyojlari talabi bo‘lib kelgan hamda shunday bo‘lib qoladi. Agar qizlar ilk yoshlardan boshlab, ijtimoiy faol shaxs sifatlarini egallasa, o‘z navbatida komila onalar, barkamol shaxslar bo‘lib etishadilar. Shunday ekan, aslida har bir xalqning, taraqqiy etishida ijtimoiy faol sifatli qizlarning tarbiyalariga bog‘liq, deb xulosa qilish mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Ta’lim-tarbiya jarayonidagi differensiatsiyalashtirilgan (tabaqalashtirilgan) qizlar tarbiyasining etnopedagogik asoslarini o‘rganish natijalari muammoning turli qirralarini qayd qilish imkonini beradi. Uzoq vaqt davomida pedagogika o‘zining milliy o‘zaklaridan ayro tushib, neytral, nomilliy bo‘lib keldi. Bu esa tarbiya jarayoni sifatiga va shu bilan bog‘liq qiyinchiliklarni paydo bo‘lishiga olib keldi hamda bu muammolar hozir ham o‘z asoratlarini ko‘rsatmoqda.

Talaba xotin-qizlarda ijtimoiy faol shaxs sifatlarini shakllantirish muammosini psixologik va pedagogik hodisa sifatida o‘rganish qadimgi davrlardan boshlandi. Talaba xotin-qizlardagi ijtimoiy faol shaxs sifatlarini shakllantirish retrospektivasi tarbiya va ta’limning quyidagi xususiyatlari bilan namoyon bo‘ladi: ko‘plab tarixiy davrlarda asosiy e’tibor o‘g‘il bolalarni tarbiyalashga qaratilgan; ayol faqat oila va uy ro‘zg‘or ishlarini o‘rganishi mumkin; qizlarga tikuvchilik, kashta tikish, to‘r to‘qishni o‘rgatish kerak.

Biroq, tarixiy manbalar qizlar tarbiyasi bular bilan cheklanmaganligini ko‘rsatadi. Zero, Islom ta’limoti kishilik jamiyatida o‘z o‘rnini topib, uning diniy va dunyoviy hayotida amaliy suratda tadbiqini topgan ilk saodat asridan boshlab yosh avlod tarbiyasiga katta ahamiyat berib, jamiyat asosining poydevori, ummat istiqboli bo‘lgan yoshlarning har tomonlama komil inson bo‘lib etishishlarini talab qiladi. Bu borada Payg‘ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallam marhamat qilib aytadilar: “Kishining o‘z farzandini chiroyli odob-axloq bilan tarbiyalashi ko‘p miqdordagi nafl sadaqasidan yaxshiroqdir”. Boshqa bir hadisda: “Ota bolaga go‘zal odobdan yaxshiroq narsani bera olmaydi”,- deyilgan (Termiziy rivoyati)[2, 34-67]. Islom ta’limotida qizlarning kasb-hunarlar egasi bo‘lib ulg‘ayishiga jiddiy ahamiyat berilib, Payg‘ambarimiz alayhissalom yana aytadilar: “Farzandlaringizga suzish va kamon otishni, ayollarga kasb-hunarni o‘rgatinglar”[2, 34-67]. Demak, odob-axloqni munosib tarzda berilishi bilan bog‘liq masalalar ham islom ta’limotida alohida ta’kidlangan.

Qizlarda ijtimoiy shaxs sifatlari va ijodkorlikni shakllantirish hamda tarbiyalash tajribasiga Zahiriddin Muhammad Bobur va uning farzandlari yaqqol misol bo‘la oladi.

Hindistonning mashhur siyosatchisi va tarixchisi Javohirla’l Neruning aytishicha: “Bobur san’at va adabiyotning ulkan homiysi, Boburiylar saroyi juda shukuhli, boy va misli ko‘rilmagan saroy edi. Albatta, bunday saroy va bunday madaniyat o‘zidan-o‘zi qurilmaydi. Shoh va shahzodalar olim, shoir hamda madaniyatli kishilar bo‘lmasalar, ilmu madaniyat rivojiga u qadar parvo qilmasliklari mumkin. Ammo Bobur, uning to‘rt o‘g‘li va bir qizi — Humoyun, Komron, Askariy, Hindol va Gulbadan begim ham tarixda chuqur iz qoldirgan shoir, tarixchi, ilmu san’atni yaxshi o‘rganib, o‘zlashtirgan kishilar edilar. Ulardan bo‘lgan farzandlarning barchasi ham ota-bobolarining izidan borib, atoqli shoir, adib va olimlar sifatida ilmu san’at rivojiga katta hissa qo‘shib keldilar”[3]. Gulbadan begim: Boburning bu fazilatli, bilimli qizi Kobulda 1527-yilda Dildor begimdan tug‘ildi, ammo ukasi Hindol Mirzodek Mohim begim tarbiyasi ostida bo‘ldi. U Humoyun Mirzoga atab “Humoyunnoma”ni yozdi. U to‘rt yoshida otasidan abadiy ayrilgan bo‘lsa-da, otasining tarixchilik iste’dodini meros oldi. “Humoyunnoma” juda ixchamligi, ravon uslubda yozilgani hamda fasohat va balog‘at avjida ekanligini ko‘plab tazkirachilar,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

tarixchi olimlar ta'kid etganlar. Bobur shohning nabiralari va ularning farzandlari ham she'riy iste'dodni Bobur shohdan meros olib, she'ru adabiyot an'analarini ko'ragoniylar oilasida davom ettirdilar. Misol uchun, Komronning qizi Gulruh begim, Avrangzebning qizi Zebunniso begim va boshqalarning nomi, asarlari ayrim tazkiralarda zikr etilgan. Demak, Bobur shoh nafaqat buyuk bir imperiyani, eng shavkatli bir madaniy davrni o'z farzandlariga meros qilib qoldirmadi, balki shoirlik va tarixchilik iste'dodini, ilmparvarlik hamda san'atga qiziqish kabi oliy xislatlarni ham qoldirib, tarixda boburiylar(ko'ragoniylar) nomini mangulikka erishtirdi. Boburiylar davrida ham ta'lim-tarbiya, odob-axloq masalasiga alohida yondashuv sifatida qaralgan.

Sharq mutafakkirlaridan Abu Rayhon Beruniy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Xojib, Alisher Navoiylar oilada bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda uning ta'lim va tarbiya olishi muhimligini o'z asarlarida ko'rsatib berish orqali ijtimoiy tarbiyaning tamal toshini qo'yganlar. Keyinchalik ma'rifatparvar pedagog olimlar – Zavqiy, Avaz O'tar, Dilshod Barno, Furqatlarning, jadid pedagog olimlari – Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavar qori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Hamza Hakimzodalar ijtimoiy tarbiyaning jamiyatda muhim ahamiyatga egaligi, o'sib kelayotgan avlodni jamiyat bilan integratsiyalashda ijtimoiy hayotga tayyorlashning muhimligini o'z qarashlari orqali ochib berishgan. Zamonaviy sharoitda oilada bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash masalalari faylasuf, psixolog va pedagog olimlar tomonidan oila muammosining turli jihatlarini tadqiq etish jarayonida ochib berilgan.

Psixolog olimlardan V.M.Karimova "O'zbek yoshlarida oilasi to'g'risidagi ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi" deb nomlangan ilmiy ishida o'zbek oilasidagi ijtimoiy tasavvurlarning turli guruhlarda namoyon bo'lishining empirik jihatlariga asoslanib, tadqiq etgan. Pedagog olimlardan A.Q.Munavarov o'zining "Oilaviy tarbiya samaradorligining pedagogik shart-sharoitlari" deb nomlangan tadqiqotida oilaning ijtimoiy maqomi va ijtimoiy tarbiyaning funksiyalarini tadqiq etgan.

Pedagogika fanlari doktori, professor O.Musurmonova oilada ma'naviy madaniyatni shakllantirish orqali bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashga e'tibor qaratgan. Olima oila tarbiyasi haqida to'xtalganda, uning keng qamrovli ekanligini, jamiyat hayotining barcha jihatlarini o'ziga qamrab olishini shunday bayon etadi: "Oila tarbiyasida hikmat ko'p. Yangi o'tqazilgan niholning to'g'ri yoxud egri o'sishi bog'bon mehnati va mahoratiga bog'liqdir. Egri o'sayotgan niholning qaddini rostlab qo'yilmasa, u noto'g'ri rivojlanadi. Yangi tug'ilgan go'dak tarbiyasi bilan yosh nihol holati o'rtasida qandaydir tabiiiy o'xshashlik mavjud. Bundan ko'rinib turibdiki, mehnat tarbiyasi, axloq-odob normalari, Vatan tuyg'usi va vatanparvarlik tarbiyasi, ma'naviy-estetik tarbiya, jismoniy tarbiya, kattalarga hurmat, kichiklarga shafqat, milliy g'urur va iftixor tarbiyasi, ijtimoiy tarbiya va shu kabilar oiladan boshlanadi". Oilada bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash orqali ijtimoiy hayotga tayyorlash masalasi M.Inomova, Sh.Atadjanova, Sh.Shodmonovalar tomonidan turli yosh davrlari bilan bog'liqlikda tadqiq etilgan. Oila inson uchun mehnat qobiliyatini tiklash va dam olish joyi. Shuningdek, oila muhim tarbiy o'chog'i hamdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Oilada bolalar tarbiyasida ota-bobolar, momolardan qolgan, ming yillar mobaynida hayot sinovlaridan o‘tgan yaxshi udum, odatlar mavjud. Pedagogika fanlari doktori, professor M. Inomova oilaning quyidagi jihatlarini alohida ajratib ko‘rsatgan:

birinchidan, oila o‘ziga xos va takrorlanmas ta’sirga ega;

ikkinchidan, oila bola uchun o‘ziga xos «ko‘zgu» bo‘lib, ota -onaning shaxsiy namunasi, ibrati bola tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi;

uchinchidan, oila o‘ziga xos hissiyotlar olamidan iborat bo‘lib, unda ijobiy va ba’zan salbiy his-tuyg‘ular jamuljam bo‘ladi;

to‘rtinchidan, oila sharoitida bolalarda o‘zgalarga nisbatan hamdardlik tuyg‘ulari ham tarbiyalanadi;

beshinchidan, oiladagi maishiy turmushda bolaning ishtirok etishi ham axloqiy tarbiyaning muhim omili sanaladi;

oltinchidan, oila – er-xotinlik, otaonalik vazifalarini aks ettiradi.

Ota-onaning bir-biriga bo‘lgan muhabbati bolaga ta’sir ko‘rsatadigan asosiy tarbiyaviy omillardan biriga aylanishi mumkin. Demak, oila – tarbiyaviy jamoa va hech kim hech qanday holatda oilaning vazifasini bajara olmaydi. Oila hayoti ko‘p tomonlamali munosabatlar bilan tavsiflanadi: ijtimoiy-biologik, xo‘jalik-iqtisodiy, axloqiy, psixologik. Oila rivojining har bir bosqichi bir funksiyasining tugashi, boshqasining paydo bo‘lishi, uning a’zolarining ijtimoiy faoliyatining o‘sib borish ko‘lami va tavsifi bilan bog‘liq.

Jamiyatga munosabati bo‘yicha oilaning vazifalari quyidagilarda aks etadi: aholining tabiiy ko‘payishi. Avlodlarning almashinuvi uchun davlat tomonidan belgilangan doirada bolalar soni muvofiq bo‘lishi zarur. tarbiyaviy vazifasi – bilim, ko‘nikma va malakalar, me’yorlar, qad-riyatlar, ma’naviy boyliklarni uzatish. Shaxsga munosabati bo‘yicha oilaning vazifalari quyidagicha:

-er-xotinlik vazifasi. Er-xotinlar – eng yaqin kishilar, ular o‘zaro birbirini to‘ldiradi, bir-biridan ruhiy madad oladi.

-ota-onalik vazifasi. Oila qariganda ota-onalarning hayotini bezash uchun zarur bo‘lgan ishtiyoqni ta’minlaydi.

-turmushni yo‘lga qo‘yish.

Bolalar tarbiyasini yo‘lga qo‘yishda ota-onalar bilan ijtimoiy-pedagog hamkorlikka erishishda ota-onalarning nafaqat pedagogik-psixologik bilimlarga egaliklari, balki ularning ruhan tetik va ijtimoiy jihatdan faol ekanliklariga ham e’tibor qaratish lozim:

-barcha kasalliklarning asosi asabdan ekanligi ma’lum ekan, oilaviy munosabatlarni yo‘lga qo‘yish va kasbiy faoliyatni tashkil etishda asabiylashmaslikka harakat qilish, o‘zaro ijtimoiy munosabatlarini tashkil etish jarayonida boshqa sub’ektlarning qadr-qimmatini saqlashga intilish;

-atrofdagilar bilan suhbatlashish va har qanday yumush bilan band bo‘lishdan qat’iy nazar samimiy bo‘lishga intilish;

-bekorchilik insonda turli noxush o‘y-fikrlarni keltirib chiqishini yodda tutgan holda hamisha biror-bir foydali yumush bilan band bo‘lish;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

-oila a'zolari yoki yaqin kishilarning muammolari, shuningdek, ularni qiziqtiruvchi mavzularga nisbatan befarq munosabatda bo'lmaslik, ularni doimo qo'llab-quvvatlash, ularga yordam ko'rsatish va yaxshiliklar qilishga intilish;

-hayotni va atrofdagi kishilarga mehr qo'yish, zero, mehr-muhabbat insonga ruhiy kuch bag'ishlaydi, jismoniy va ruhiy imkoniyatlarni oshiradi;

-doimo harakatchan bo'lish;

-imkon qadar kamtar bo'lish, zero, manmanlik umr zavolidir.

Oila inson uchun mehnat qobiliyatini tiklash va dam olish joyi. Shuningdek, oila muhim tarbiya o'chog'i hamdir. Demak, oila - tarbiyaviy jamoa va hech kim hech qanday holatda oilaning vazifasini bajara olmaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Shayxova X. Ma'naviyat – kamolot ko'zgusi. –Toshkent: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009. – B.88.
2. Boboxonov Sh., Irisov A. Hadis ilmining peshvolari. –T.: 1992. – B. 34-67
3. Bobur oilasida farzand tarbiyasi. Doktor Shafiqa Yorqin.http://www.e-tarix.uz/maqolalar/691-maqola.html
4. Tursunova, D. (2021, December). THE CONCEPT OF SOCIAL ACTIVITY AND ITS IMPORTANCE IN SOCIAL DEVELOPMENT. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 84-87).
5. Tursunova, D. (2022). PUBLIC ACTIVITIES AND ITS PERSONS. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 127-130.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Tursunova Dilnavoz To'lqin qizi**, o'qituvchi [**Турсунова Дилнавоз Тўлқин қизи**, учитель], [**Dilnavoz T. Tursunova**, teacher]; manzil: Farg'ona viloyati, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19- uy [адрес: Ферганская область, город Фергана, улица Мурабияра, 19], [address: Fergana region, Fergana city, 19, Murabbiylar street] doctortursunova@gmail.com

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

RAQAMLI TA’LIM SHAROITIDA TALABALARNING KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI

© D.A.Rajabova[1]✉
[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika univeristeti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: raqamli ta'limning paydo bo'lishi o'quv muhitida inqilob qildi, o'quvchilar ijodini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Shu nuqtai nazardan, raqamli vositalar va metodologiyalardan talabalar o'rtasida ijodkorlikni rivojlantirish uchun qanday samarali foydalanish mumkinligini tushunish juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli ta'lim sharoitida talabalarning ijodkorligini oshiradigan modelni ishlab chiqish va tasdiqlashdir. Tadqiqot ijodiy rivojlanishga hissa qo'shadigan asosiy komponentlar va strategiyalarni aniqlashga intiladi va o'qituvchilar va muassasalar uchun integratsiyalashgan asosni taklif qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar talabalarning ijodiy qobiliyatlari va ularning raqamli o'quv vositalaridan foydalanishini o'lchaydigan so'rovlar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar raqamli ta'limda ijodkorlikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan bir nechta asosiy komponentlarni ta'kidlaydi.

XULOSA: Ushbu tadqiqot interfaol vositalar, hamkorlikdagi loyihalar, shaxsiylashtirilgan ta'lim va qo'llab-quvvatlovchi jamoalarning muhim rolini ta'kidlab, raqamli ta'lim sharoitida talabalar ijodini rivojlantirish modelini taqdim etadi.

Kalit so'zlar: raqamli ta’lim,raqamli texnologiya, tizim,kreativlik, kreativ faoliyat, kreativ jarayon,qobiliyat, ijodkorlik,CD-ROM tizimi.

Iqtibos uchun: Rajabova D.A. Raqamli ta’lim sharoitida talabalarning kreativligini rivojlantirish modeli. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.30–37.

МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСТВА СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

© Д.А.Ражабова[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низоми, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: появление цифрового образования произвело революцию в среде обучения, создав новые возможности для развития творческих способностей учащихся. В этом контексте важно понимать, как цифровые инструменты и методологии можно эффективно использовать для развития творческих способностей учащихся.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является разработка и проверка модели, которая повышает творческие способности учащихся в среде цифрового обучения. Исследование направлено на определение ключевых компонентов и стратегий, которые способствуют творческому развитию, и предлагает интегрированную основу для преподавателей и учреждений.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор количественных и качественных данных. Количественные данные собираются посредством опросов, которые измеряют творческие способности учащихся и использование ими цифровых инструментов обучения.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в ходе обсуждений подчеркиваются несколько ключевых компонентов, необходимых для стимулирования творчества в цифровом обучении.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в этом исследовании представлена модель развития творческих способностей учащихся в среде цифрового обучения, подчеркивающая решающую роль интерактивных инструментов, совместных проектов, персонализированного обучения и поддерживающих сообществ.

Ключевые слова: цифровое образование, цифровые технологии, система, творчество, творческая деятельность, творческий процесс, способности, творчество, система CD-ROM.

Для цитирования: Ражабова Д.А. Модель развития творчества студентов в условиях цифрового образования // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 30–37.

A MODEL OF STUDENT CREATIVITY DEVELOPMENT IN DIGITAL EDUCATION CONDITIONS

© Dilfuza A.Rajabova[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the advent of digital education has revolutionized the learning environment, creating new opportunities for the development of student creativity. In this context, it is important to understand how digital tools and methodologies can be effectively used to foster creativity among students.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: the main objective of this study is to develop and validate a model that enhances student creativity in digital learning environments. The study seeks to identify key components and strategies that contribute to creative development and offers an integrated framework for educators and institutions.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative and qualitative data collection. Quantitative data is collected through surveys that measure students' creativity and their use of digital learning tools.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussions highlight several key components needed to foster creativity in digital learning.

CONCLUSIONS: this study presents a model for fostering student creativity in digital learning environments, emphasizing the critical role of interactive tools, collaborative projects, personalized learning, and supportive communities.

Key words: digital education, digital technology, system, creativity, creative activity, creative process, ability, creativity, CD-ROM system.

For citation: Dilfuza A.Rajabova (2024) A model of student creativity development in digital education conditions, Inter education & global study, (5(1)), pp. 30–37. (In Uzbek).

Talabalarning kreativligini rivojlantirish kasbiy faoliyat qobiliyatlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, ularning kognitiv muhitini, psixikaning motivatsion, ixtiyoriy, hissiy funksiyalari va boshqalarni rivojlantirishga hissa qo‘shadi.

Kreativlik kreativ faoliyatga tayyorlik ko‘rsatkichlari orqali amalga oshiriladi, jumladan: ko‘rganlarini kuzatish va umumlashtirish qobiliyati, muammoni ko‘rish va savol berish qobiliyati, gipotezani shakllantirish, mavjud bilimlarni va o‘z faoliyat tajribasini safarbar qilish qobiliyati, ijodiy g‘oyalarni rasmiylashtirish qobiliyati. Kreativ qobiliyatlar, kasbiy bilim va ko‘nikmalarning mavjudligi ham bir xil darajada muhimdir. Shu bilan birga, kasbiy qobiliyatlar kreativlikni rivojlantirishni ta’minlaydigan ba’zi shaxsiy xususiyatlardan ajratilgan holda mavjud emas.

Raqamli ta’lim sharoitida o‘qitish jarayonida talabalarning kreativligini rivojlantirish psixikaning kognitiv jarayonlariga (idrok, tasavvur, fikrlash, xotira va boshqalar) va insonning tabiiy xususiyatlari (hissiy qo‘zg‘aluvchanlik, empatiya qobiliyati va ichki erkinlik)ga asoslanishi kerak.

Demak, raqamli (yoki bu holda kompyuter) texnologiyalaridan foydalanish orqali uning samaradorligini oshirish imkoniyatlarini hisobga olgan holda o‘quv jarayonini tashkil etishning ba’zi xususiyatlarini tahlil qilish kerak.

Ma’lumki, o‘quv jarayoni o‘qituvchi va uning talabalarning o‘zaro bog‘liq faoliyatidir. O‘qitish va o‘rganish – bu talabalar tomonidan bilim, ko‘nikma va malakalar tizimini o‘zlashtirishga qaratilgan jarayonning ikki tomoni. O‘quv jarayonida o‘qituvchi nafaqat talabalarga ma’lum ma’lumotlarni taqdim etishi, balki ularning faol o‘quv faoliyatini ham boshqarishi kerak. Biroq an’anaviy ta’lim amaliyotida bu jarayonlar optimal tarzda tashkil

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

etilmagan. Mavjud tizimning asosiy kamchiliklari – bu ommaviy auditoriyaga ajratilmagan o‘qitish (materialni taqdim etish), joriy bilimlarni o‘zlashtirish natijalarining keyingi ta’lim kursiga zaif ta’siri, sinf darslarida tinglovchilarning nisbiy passivligi va tinglovchilarning ma’lum darajadagi o‘zlashtirish kafolati yo‘qligi kabilardir.

Yangi raqamli texnologiyalardan foydalangan holda o‘quv jarayoni samaradorligining oshishi ommaviy auditoriyada har bir talabaga tabaqalashtirilgan va individual yondashuv amalga oshiriladigan sinflar ulushining ko‘payishi bilan ta’minlanadi. Bu nafaqat talabalarning individual farqlaridan har tomonlama foydalanishga, balki ularning har biri tomonidan o‘quv materialini o‘zlashtirishning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga imkon beradi. Shu bilan birga, assimilyatsiya qilishning joriy nazorati keyingi ta’limning ketma-ketligi va mazmunini tartibga solish vositasi bo‘lishi kerak. Bularning barchasi talabalarning bilim olishdagi faolligi va mustaqilligini oshiradi.

Mavjud o‘quv jarayonining katta kamchiligi shundaki, o‘quv natijalarini hisobga olish uzoq vaqt davomida sodir bo‘ladi va o‘quv mazmunini qayta ishlash juda sekin amalga oshiriladi. Bundan tashqari, ta’lim dasturlarining bajarilishini hisobga olish intuitiv ravishda, asosan, faqat yakuniy o‘quv natijalarini baholash asosida amalga oshiriladi. O‘z navbatida, ta’limni raqamlashtirish o‘quv jarayonini tahlil qilishning aniq statistik usullaridan keng foydalanishga imkon beradi, bu o‘qituvchi va talabaga ularning mehnati va sa’y-harakatlari maqsadga qay darajada erishganligini ob’ektiv baholashga sharoit yaratadi. Ushbu ma’lumotlarga asoslanib, o‘qitishning eng samarali usullarini, yangi o‘quv materialini yetkazish usullarini va uni o‘zlashtirish usullarini ishlab chiqish bo‘yicha maqsadli ishlarni amalga oshirish mumkin bo‘ladi.

Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda o‘qitish metodikasi uchun o‘quv materialini o‘zlashtirish kursini dozalarga bo‘lish bilan dasturlash, so‘ngra nazorat vazifalarini kiritish universaldir. Bu sizga materialni o‘rganishni birlashtirishga (oddiy o‘quv jarayonida sun’iy ravishda ajratilgan), uni tushunish, mustahkamlash va o‘zlashtirishni nazorat qilish, ta’limga tabaqalashtirilgan va individual yondashuvning afzalliklaridan maksimal darajada foydalanish, shuningdek, boshqaruv mazmuni va keyingi o‘qitish ketma-ketligi uchun o‘quv materialining joriy o‘zlashtirilishini monitoring qilish imkonini beradi.

Raqamli ta’limning yana bir muhim jihati – bu odamga shunday ta’sir o‘tkazish qobiliyati bo‘lib, agar mo‘ljallangan va erishilgan natija o‘rtasida nomuvofiqlik bo‘lsa, siz darhol to‘g‘ri yo‘nalishda ta’sir qilishingiz mumkin. Bu yerda talabaning faol mustaqil faoliyatini amalga oshirish, shuningdek, uning natijalari, qayta aloqa omillari va uni birlashtirishning turli usullari tufayli o‘quv materialini tushunishning to‘g‘riligi to‘g‘risida tezda ma’lumot olish juda muhimdir.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalar ta’limning yangi shakllarini, uni tashkil etishga yondashuvlarni, talabalarning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirish jarayonini, ta’lim samaradorligini baholash vositalarini keltirib chiqaradi.Shuni ta’kidlash mumkinki, shaxsiy kompyuter o‘quv jarayonidagi uchinchi sherik bo‘lib, u boshqa ishtirokchilarga ma’lumotlarni qayta ishlash uchun eng boy imkoniyatlarni taqdim etadi va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ular o‘rtasidagi o‘rnatilgan munosabatlarni o‘zgartirishni talab qiladi. Ushbu pozitsiyalardan “talaba – talabalar guruhi”, “talaba – talaba”, “o‘qituvchi – talaba” kabi qo‘shma tadbirlarni tashkil etish uchun kompyuter modellashtirish tamoyilini amalga oshirish kerak.

Shuningdek, o‘quv jarayonini raqamlashtirishning psixologik-pedagogik muammolarining uning uslubiy asoslarini belgilaydigan ba’zi jihatlarini aniqlash mumkin:

1. Talabalarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘quv faoliyatini tashkil qilish uchun raqamli vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

2. Raqamli vositalar o‘qituvchi va talabaning, talabalarning bir-biri bilan birgalikdagi faoliyatini tashkil etishning samarali vositasi bo‘lib xizmat qilishi mumkin, ularning munosabatlarining turli shakllarini ta’minlaydi.

3. Raqamli tizimlarning ayrim turlaridan o‘quv faoliyatining shakllangan individual tarkibiy qismlari darajasini tashxislash, shuningdek, ma’lum bilim va ko‘nikmalar mazmunini o‘zlashtirish natijalarini kuzatish va baholash uchun foydalanish mumkin.

Har bir o‘qituvchi uchun mavjud bo‘lgan uslubiy o‘qitish vositalarini ishlab chiqmasdan turib, raqamlashgan ta’limdan keng foydalanish mumkin emas. Bunga interfaol o‘quv dasturlaridan foydalanish va o‘quv kursini raqamlashtirilgan qo‘llab-quvvatlash orqali erishish mumkin. Bunday o‘qitish metodologiyasini ishlab chiqishning asosiy vazifasi o‘quv tizimining imkoniyatlari doirasini, uning raqamli mashg‘ulotlar tarkibidagi o‘rni va rolini, inson-mashina tizimi faoliyatining aniq muammolarini hal qilish jarayonini aniqlashdan iborat.

Shuni ham ta’kidlash kerakki, talabalarning ta’lim tizimiga raqamli texnologiyalar joriy etilganligi sababli, bo‘lajak o‘qituvchi zamonaviy kompyuter dasturiy vositalariga ega bo‘lishi, shuningdek, kelajakdagi kasbiy faoliyatida kompyuterdan foydalana olishi zarur. Bu, ayniqsa, kompyuter texnologiyalaridan nafaqat matn bilan ishlashda, balki kasbiy va audiovizual ma’lumotlardan ham foydalana oladigan bo‘lajak o‘qituvchi uchun to‘g‘ri keladi. Shuning uchun raqamli ta’limni o‘quv fani va uning asosiy bo‘limlaridan biri sifatida ko‘rib chiqish bizning tadqiqotimiz uchun muhimdir.

L.Ya. Nodelmanning fikricha, raqamli ta’limning o‘quv fani sifatida ta’rifi, uning ob’ekti shaxsiy kompyuterga ma’lumotlarni kiritish, qayta ishlash va namoyish qilish usullari, algoritmlari, apparat va dasturiy vositalari tizimini, shuningdek, ularni kasbiy faoliyatda qo‘llash usullarini o‘rganishdir. Shu bilan birga, muallif raqamli ta’lim sharoitida o‘qitish maqsadlariga bog‘liq deb biladi:

1. Talabalarni shaxsiy kompyuter bilan ishlash bilan tanishtirish va ularga zamonaviy grafik muharrirlardan foydalanishni o‘rgatish.

2. Raqamli vositalar yordamida talabalarning mantiqiy fikrlashi va kreativligini rivojlantirish.

3. Yuqori darajadagi ta’limni erkin tanlash asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning kreativ shaxsini shakllantirish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

4. Talabalarni fan blokining o‘quv fanlarini qo‘llab-quvvatlash uchun raqamli vositalardan foydalanishga o‘rgatish.

5. Kelajakdagi kasbiy o‘qitish faoliyatida raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish.

Biz L.Ya. Nodelmanning fikrlarini qo‘llab-quvvatlagan holda talabalarni o‘qitishning quyidagi asosiy vazifalarini ta’kidlaymiz:

1. Talabalarni raqamli ta’lim sohasida qo‘llaniladigan apparat va dasturiy ta’minot, shuningdek, kompyuter texnologiyalari va ushbu texnologiyalarning kasbiy ta’lim sohasidagi imkoniyatlari bilan tanishtirish.

2. Talabalarning raqamli ta’lim vazifalariga ijodiy yondashish ko‘nikmalarini shakllantirish.

3. O‘z bilimlarini mustaqil ravishda to‘ldirish, ilmiy ma’lumotlar oqimini boshqarish, dasturiy ta’minotni o‘zlashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirish va takomillashtirish, shuningdek, kasbiy va boshqa o‘quv fanlarini o‘zlashtirishda raqamli texnologiyalari bilan ishlash.

Shu bilan birga, talabalarga raqamli ta’limni samarali o‘qitish, agar talabalar ixtiyorida dasturlash tillarini bilishni talab qilmaydigan turli xil muharrirlari bo‘lgan shaxsiy kompyuter tizimlari mavjud bo‘lsa, amalga oshirilishi mumkin. Mahalliy axborot va hisoblash tarmog‘i o‘quv jarayonini individuallashtirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.

Bunday holda, rivojlangan infratuzilma talabalarning intellektual va, xususan, ekspert tizimlarining ajralmas qismi bo‘lgan shaxsiy kompyuterlar, fan sohasining semantik modellari yordamida amalga oshiriladigan bilim bazalarini yaratish, takrorlash va qo‘llab-quvvatlashda kreativ ishlarni ta’minlashi mumkin.

Har bir talaba yoki guruh o‘z-o‘zini o‘rganish va o‘z-o‘zini rivojlantirish maqsadida qog‘ozdagi tavsiflar ko‘rinishida va elektron shaklda, masalan, CD-ROMda yoki Internetda joylashtirilgan bilim bazalaridan bepul foydalanish, ularning kreativligini ro‘yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Raqamli ta’lim har xil turdagi mashg‘ulotlarni yaratishning tez yangilanadigan vositasidir. Shu sababli, raqamli ta’limni o‘rganishning amaliy qismida tasavvur va kreativlikni namoyon etish va yanada rivojlantirish uchun talabalarga ushbu ta’limning imkoniyatlarini namoyish etish va uni qo‘llash istiqbollarini ko‘rsatish kerak.

Shuni ham ta’kidlash kerakki, kasbiy dasturiy paketlar ta’lim ehtiyojlari uchun ishlab chiqilmagan. Shuning uchun, raqamli ta’limni o‘qitish mazmunini ishlab chiqishda va uni o‘rganish vositalarini tanlashda o‘quv maqsadlari aniq belgilanishi kerak. Shuni ham hisobga olish kerakki, talabalar uchun o‘qitish turli fanlardan ilgari olingan bilim va ko‘nikmalarga asoslangan bo‘lishi kerak. Bularning barchasi talabaga kompyuter vositalari va raqamli ta’limning haqiqiy imkoniyatlarini ko‘rsatishga imkon beradi, chunki kreativ ishlash usullari, shubhasiz, kompyuter san’ati uchun muhim asosni ta’minlaydi.

Shunday qilib, talabalarga raqamli ta’lim sharoitida o‘qitish har tomonlama, maxsus o‘quv fanlari bilan birlashtirilgan, shuningdek, kasbiy yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. Talaba unga taqdim etilgan raqamli muhit bilan o‘zaro aloqada bo‘lish jarayonida kreativ ishtirok etadigan faol foydalanuvchi rolini o‘ynashi kerak. Bundan tashqari, shaxsiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

kompyuterga asoslangan o‘quv jarayoniga faol jalb qilish, shubhasiz, talabaning shaxsiy fazilatlarini individual rivojlanishiga juda ko‘p foydali narsalarni olib keladi, bu yerda talabaning mavjud kreativligini ochib berish o‘quv jarayonida muhim bo‘lishi kerak. Shu bilan birga, har qanday kompyuterga asoslangan ta’lim texnologiyasi talabalar faoliyatining yakuniy natijalarini hisobga olgan holda, unga barqaror, maqsadli va samarali o‘quv jarayoni xarakterini beradigan ta’lim sifatida qaralishi kerak.

Matematika va informatika darslarida shaxsiy kompyuter bilan aloqa qilishda dastlabki ko‘nikmalarga ega bo‘lgan talabalar zamonaviy kompyuter texnologiyalari bo‘yicha bilimlarga ega bo‘lib, turli xil kasbiy vazifalarni hal qilish uchun mo‘ljallangan eng mashhur operatsion tizimlar va dasturiy mahsulotlar bilan ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishlariga ishonamiz. Raqamli ta’lim sharoitida o‘qitish darajasida talabalar kompyuterni o‘quv vositasi sifatida ishlatishdan kompyuterni bilish vositasi, shuningdek, kreativligini rivojlantirish vositasi sifatida foydalanishga o‘tishlari kerak. O‘qitishning ushbu bosqichida talabalar faoliyatini raqamli ta’lim asosida o‘quv va kreativ vazifalar to‘plamiga yo‘naltiradigan va tuzatadigan o‘qituvchining roli juda muhimdir.

Shunday qilib, kreativlikni rivojlantirish uchun raqamli ta’limdan foydalanish ta’limning shaxsni o‘z-o‘zini tarbiyalash bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri birlashishi tufayli qulay afzalliklarga ega, bunda quyidagilarga samarali erishish mumkin: talabalarning kognitiv faoliyatini boshqarish; uning ta’lim faoliyati, sinflar ulushi oshgani sayin, bu yerda talabaga tabaqalashtirilgan va individual yondashuv butun guruh yoki kichik guruh sharoitida amalga oshiriladi. Kreativ va amaliy kasbiy vazifalarni bajarishda o‘quv materialini o‘rganish sifati va kreativlikning namoyon bo‘lishi to‘g‘risida tezda ma’lumot olish mumkin bo‘ladi. Eng muhimi shundaki, talabalar tomonidan raqamli ta’limni o‘rganish kompyuterdan o‘quv vositasi sifatida foydalanishni bilish va kreativlik vositasiga qulay o‘tishga imkon beradi, bu biz yaratgan modelning tarkibiy qismlarini amalga oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem soving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
2.Инновацион та’лим технологиялари /Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Н., Сайфуров Д.М., To‘раев А.Б. – Т.: “Сано стандарт” нашриёти, 2015. – 81-б
3.D.A.Rajabova, M.T.Mirzamaxmudova Ta’limni raqamlashtirish jarayonida bo‘lajak texnologik ta’lim o‘qituvchilarining kreativligini rivojlantirish omillari . “Zamonaviy uzluksiz ta’lim sifatini oshirish:innovatsiya va istiqbollari” xalqaro konferensiya.T.:2023 yil. 121-123-betlar.
4.G.M.Anarkulova, D.A.Rajabova Scientific and Methodological Aspects of the Formation of Creative Thinking in Future Teachers on the Subject of “Technology”. International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT) Vol.17 No. 1 October 2019.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

5.Ahmadaliev S.Y. Bo‘lajak mehnat ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy-pedagogik faoliyatga moslashishining ilmiy-metodik asoslari: Ped. fan. nomz. … diss. - T.: TDPU. 2008. - 187 b.
6.Sipa M. The factors determining the creativity of the human capital in the conditions of sustainable development // European Journal of Sustainable Development. - 2018. - T. 7. - №. 2. - С. 1. DOI: 10.14207/ejsd
7.Sahlberg P. The role of education in promoting creativity: potential barriers and enabling factors // Measuring creativity. - 2009. - С. 337.
8.Oskina A. A model for developing students' creativity with the means of elearning / A. Oskina // 15th International Technology, Education and Development Conference, Valencia, 08-09 марта 2021 года. - Valencia: IATED, 2021. - С. 7414-7419. DOI: 10.21125/inted.2021.1487.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Rajabova Dilfuza Abdumajitovna**, o’qituvchi,[**Ражабова Дилфуза Абдумажитовна,** учитель], [**Dilfuza A.Rajabova**, teacher]; manzil: O'zbekiston, 100183, Toshkent, Chilonzor tumani, xiebon BUNYODKOR, 27 [адрес: Узбекистан, 100183, г. Ташкент, Чиланзорский район, проспект БУНЁДКОР, 27], [address: Uzbekistan, 100183, Tashkent, Chilonzor district, 27 BUNYODKOR avenue] rajabova2102@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TA’LIM OLUVCHILARDA NOSTANDART TAFAKKUR MUAMMOSINING O‘RGANILIShI: TARIXIY EKSKURS

© Sh.M. Xudoyqulova[1]✉
[1]O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: talabalarda nostandart yoki ijodiy fikrlashni tarbiyalash asrlar davomida ta'lim-tarbiyaviy izlanishlar va munozaralar mavzusi bo'lib kelgan. O'ziga xoslik, moslashuvchanlik va turli xil muammolarni hal qilish bilan ajralib turadigan nostandart fikrlash tez o'zgaruvchan dunyoda innovatsiyalar va moslashish uchun juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi talabalarda nostandart fikrlash bilan bog'liq ta'lim nazariyalari va amaliyotlarining tarixiy rivojlanishini o'rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot birlamchi va ikkinchi darajali manbalarni, jumladan, o'quv matnlari, akademik maqolalar va tarixiy yozuvlarni tahlil qiluvchi tarixiy tadqiqot metodologiyasidan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, nostandart fikrlash tushunchasi qadimgi falsafiy an'analardan kelib chiqqan bo'lib, dastlabki urg'u Suqrot va Aristotel tafakkurining asarlarida topilgan va bu savol va tanqidiy fikrlashni rag'batlantirgan.

XULOSA: ta'limda nostandart fikrlashning tarixiy tadqiqi o'quvchilarda ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirishga doimiy va rivojlanayotgan sodiqlikni ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kreativ tafakkur tarzi, nostandart tafakkur, ijodiy fikrlash, obsenyon ta’limoti

Iqtibos uchun: Xudoyqulova Sh.M. Ta’lim oluvchilarda nostandart tafakkur muammosining o‘rganilishi: tarixiy ekskurs // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.38–43.

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ НЕСТАНДАРТНОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ: ИСТОРИЧЕСКИЙ ЭКСКУРС

© Ш.М.Худойқулова[1]✉
[1]Узбекистон-Финляндский педагогический институт, Ташкент, Узбекистон

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Развитие нестандартного или творческого мышления у учащихся было темой образовательных исследований и дискуссий на протяжении веков. Нестандартное мышление, характеризующеесжфся оригинальностью, гибкостью и

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

умением решать проблемы, имеет решающее значение для инноваций и адаптации в быстро меняющемся мире.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение исторического развития образовательных теорий и практик, связанных с нестандартным мышлением учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется методология исторического исследования, которая анализирует первичные и вторичные источники, включая научные тексты, научные статьи и исторические записи.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение показывает, что концепция нестандартного мышления берет свое начало в древних философских традициях, причем первоначальный акцент был обнаружен в работах Сократа и аристотелевской мысли, которая поощряла вопросы и критическое мышление.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: историческое исследование нестандартного мышления в образовании демонстрирует постоянную и развивающуюся приверженность развитию творчества и инноваций среди студентов.

Ключевые слова: креативное мышление, нестандартное мышление, креативное мышление, учение обсеньона.

Для цитирования: Худойқулова Ш.М. Изучение проблемы нестандартного мышления студентов: исторический экскурс. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 38–43.

STUDYING THE PROBLEM OF NON-STANDARD THINKING IN STUDENTS: A HISTORICAL EXCURSION

© Shahlo M. Xudoyqulova[1]✉
[1]Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: cultivating non-standard or creative thinking in students has been a topic of educational research and debate for centuries. Out-of-the-box thinking characterized by originality, flexibility and problem-solving is critical to innovation and adaptation in a rapidly changing world.

AIM: the purpose of this study is to explore the historical development of educational theories and practices related to non-standard thinking in students.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a historical research methodology that analyzes primary and secondary sources, including academic texts, academic articles and historical records.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion shows that the concept of non-standard thinking originates from ancient philosophical traditions, with initial emphasis found in the works of Socrates and Aristotelian thought, which encouraged questioning and critical thinking.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

CONCLUSIONS: a historical study of non-standard thinking in education demonstrates an ongoing and evolving commitment to fostering creativity and innovation in students.

Key words: creative way of thinking, non-standard thinking, creative thinking, obsenyon doctrine

For citation: Shahlo M. Xudoyqulova. (2024) Studying the problem of non-standard thinking in students: a historical excursion, Inter yeducation & global study, (5(1)), pp. 38–43. (In Uzbek).

Kishilik jamiyatining rivojlanishi, tabiat va atrof muhitni o‘rganish, ular bilan muloqotga kirish hamda ularni inson manfaatiga muvofiqlashtirish barcha davrlarda muhim omillardan biri bo‘lib kelgan va bu borada turli qarash va nazariyalar shakllangan. Bu jarayon individuallikni kasb etib, nostandart ko‘rinishni o‘zida aks ettirgan holda oddiy odamdan tortib olimlarning yondashuvlarida ham nostandartlik, qarama-qarshilik va ziddiyatli fikr-mulohazalarni yuzaga kelishiga asos bo‘lgan holda taraqqiyot tomon insoniyatni yo‘naltirgan omillardan hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan olib qaraydigan bo‘lsak, nostandart tafakkur tarzi inson tabiatiga xos bo‘lib, har bir inson o‘z hayotida ijodkorlik bilan duch keladi, uning qaysidir jihatini o‘zgartirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Biroq aynan mana shu masala anlangan va anglanmagan faoliyat turi bilan izohlangan holda nimanidair kashf etish yoki uni bilmasdan o‘tkazib yuborish ehtimoli asosida amalga oshadi. Agar shaxsda nosatandart tafakkur tarzi shakllantirilgan bo‘lsa, unda yangi narsalarni kashf etish kompetentligi namoyon bo‘ladi.

Ta’kidlash lozimki, nostandart tafakkur tarziga ega bo‘lish, ijodkorlik manbasi bo‘lib, inson faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan natija va samardorlikni hamda yangiliklarni yuzaga chiqarib bervchi «dvigatelidir”. Bu borada tadqiqotchi L.S.Vыgotskiyning ilmiy mulohazalari o‘rinli bo‘lib, uning fikricha, ijod bu - bir necha tanlangan kishilar, xususan, daholar, betakror badiiy va san’at asarlarini yaratgan, insoniyat taraqqiyotiga xizmat qilagan va qilayotgan ilmiy kashfiyot, texnologiya sohasidagi taraqqiyot va ixtirolarni amalga oshirgan iste’dod egalarining taqdiri”[1]dir.

Antik davrdan shu kungacha inson ongi va tafakkurini o‘rganib kelgan olim va tadqiqotchilar ijodkorlik va uning manbasi xususida bir qator ilmiy-amaliy izlanishlarni olib borgan bo‘lib, turli nazariy yondashuvlarni ilgari surgan.

Xususan, qadimgi yunon olimlari va faylasuflari inson tafakkuri va unig mahsuli bo‘lgan nosatndart va ijodiy fikrlash jarayonini tadqiq etib, bu borada bir qator ilmiy-nazariy qarashlarni ilgari surgan.

Platon san’at bo‘yicha kasbiy tayyorgarlik va badiiy ijodning mistik nazariyasini ishlab chiqib, ijod nazariyasi g‘oyalarni oqilona bilish haqidagi o‘z ta’limotini ilgari surgan va badiiy ijod aktini mantiqsiz harakat deb e’lon qiladi. Aflotun nuqtai nazaricha, san’atdagi ijodning manbai va sababi obsesyon (inson ongini biror narsaga yo‘naltirish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

yoki bo‘sundirish) bo‘lib, rassom u eng yuqori va tabiatan ilohiy kuchlarning ongli ta’siri va jozibasiga ega bo‘lgan ilhom manbasini o‘zida shakllantirgan ijodkor shaxsi deb qaraydi[2].

Inson tafakkuri mahsuli bo‘lgan ijodkorlik, boshqalardan qaysidir jihati bilan ajralib turish, biror bir sohadagi yutuqlari bu insonga ato etilgan ilohiy manba ekanligi xususida Suqrotning nazariy qarashlari Platondan farqli ularoq, Aflotun yondashuvini yoqlaydi. Uning nuqtai nazaricha barcha epik shoirlar san’at va ijodkorligi ato etilgan ilohiy ilhom bilan uyg‘unlashgan holda go‘zal ijod namunalarini yaratishligini e’tirof etadi[3].

Ushb nuqtai nazarlarni tahlil etgan holda ijodkorlik bu shunchaki Platon ta’kidlagandek mantiqsiz yoki tushunarsiz narsa emas, balki insonga xudo tomnidan ato etilgan buyuk ne’matdir. Bizning nuqtai nazarimizcha, har bir inson biror bir kasb yoki sohaga nisbatan yuqori darajadagi qobiliyat va is’edodga ega. Biroq uni davlat va jamiyat (oila, MTM, maktab, mahalla, ta’lim muassasalari, nodavlat tashkilotlar) tomonidan o‘z vaqtida anglab, rivojlantiruvchi pedagogik metodika va vositalardan maqsadli foydalangan holda yuzaga chiqarish imkoniyatini ta’minlash lozim. Bunda inson ongi va dunyoqarashi muhim rol o‘ynab, har bir boladagi iste’dod va ijodkorlikni ko‘ra olish hamda uni maqsadli yo‘naltirish, energiyasini manfaatli omillarga qaratish orqali barcha sohalarda yangilik va nostandart yondashuvni yuzaga chiqarish hamda davlat va jamiyat manfaatiga xizmat qildirish imokoniyatini oshirish mumkin.

Aflotunning obsesyon ta’limotida ilgari surilgan, keyingi davrlarni estetik idealistlari ijodida takrorlangan uchta fikr, ya’ni, ijodning o‘ta sezgir manbai, badiiy ilhomning mantiqsiz tabiati va estetik iste’dodning asosini[4] ilmiy nuqtai nazarda hozirgi davrda ham chuqur o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

Bizning nuqtai nazarimizcha, insondagi kreativ ijodkorlik hamda nostandart tafakkur muammosini yuzaga chiqarishda biror narsaga bo‘lgan qiziqish va e’tiborning elementini sezgirlik bilan anglash va uni rag‘batlantirish, yuzaga chiqaruvchi omillar bilan ta’minlash bo‘lsa, ilhomning mantiqsiz tabiati deganda esa har bir narsaga qiziqishni shunchaki hayrat va emotsional yondashuv deb emas balki ichki ruhiy olamning u bilan ko‘rinmas zanjirlar orqali bog‘langanligini anglash hamda moddiyatga aylantirish resurslarini izlab topish, mavjud shart-sharoitlarni imkon qadar yaratib berish va faoliyatiga aralashmaslik talab etilsa, estetik iste’dodning asosi sifatida yaratilgan ijod mahsulidan motivatsiya olishning psixologik mexanizmlarini yuzaga keltirgan holda ruhiy jihatdan rag‘batlantirish tushuniladi.

Bu jarayon, o‘ylaymizki, har bir inson ijodkorligining manbasi bo‘lib, kerativ tafakkur tarzining rivojiga katta hissa qo‘shadi. Har bir kraetiv tafakkur bu davlat va jamiyatning, qolaversa, insoniyatning umummiliy boyligidir.

Bu borada Aristotelning ilmiy nazariy qarshlariga e’tibor qaratish ahamiyatli bo‘lib, uning fikricha, inson tafakkur tarzini ishga solish har bir narsaga kreativ yondashish bu uning anglangan faoliyat turiga munsubligi nuqtai nazaridan yuzaga keladigan faol jarayondir. Uning fikricha, biror kishi passiv aqlga ega (potentsial aql), shuning uchun u ba’zan o‘ylaydi, ba’zan esa yo‘q. Bilish uchun inson sezgi (ko‘rish, eshitish) orqali bilim

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

manbasini olishi va passiv ongni faoliyat holatiga yo‘naltirishi, ya’ni aqlini faol aqlga yaqinlashtirishi kerak[5].

Bu o‘rinda shuni ta’kidlash kerakki, aqlni faol aqlga tenglashtirish kerak deganda, har bir inson tafakkur qilish mumkin, ammo uni real vaziyatda amalga oshirish chora-tadbirlari xususida, uning natijalari hamda imkoniyatlari va samaradorligini yanada takomillashtirish masalalari har kimda ham bir xil kechmaydi. Insonga har doim o‘ylashga imkon berilgan va tanlash hamda yondashish masalalriga yetarli asoslar bor. Shuning uchun Aristotel aytganidek, passiv ong potensial bilimga ega, ya’ni mavjud. Agarda u nostandart yondashuvlar va bir nechta muqobil variantlar bilan amaliyotga joriy etilsa, faol ong mahsuli sifatida haqiqiy bilimga aylanib, o‘z samarasi va natijasini beradi.

Aristotel haqiqiy intellektga ta’rif berib, bu shunday ongdirki, hamma narsani ishlab chiqaradi va yorug‘lik manbasi kabi xususiyatlarga egadir. Chunki yorug‘lik, qaysidir ma’noda, mumkin bo‘lgan ranglarni haqiqiy qiladi. Aql esa alohida mavjud bo‘lib, hech narsaga bo‘ysunmaydi, hech narsa bilan aralashmaydi, o‘z mohiyatiga ko‘ra faoliyatdir.[6]”

Insondagi nostandart yondashuv doimiy izlanish va har xil ijodiy yondashuv mahsuli bo‘lib, doimiy harakatni taqozo etadi. Bu inson tafakkurini regidlik jarayonidan xalos etib, tafakkur operatsiyalarini, ya’ni analiz va sintezni yanada aniqlik asosida faoliyatga xos xulosalar chiqarishga zamin bo‘lib xizmat qiladi.

Arestotel ta’kidlaganidek, harakatdagi bilim uning ob’ekti bilan bir xil bo‘ladi, shaxsning imkoniyatidagi bilim yuzaga chiqarilmas ekan, u umuman bilim emasdir. Axir, vujudga keladigan hamma narsa haqiqatda mavjud bo‘lgan narsadan kelib chiqadi[7].

Umuman, har bir insonda ma’lum sohaga nisbatan qobiliyat, ijodkorlik sifati va salohiyat mavjud bo‘ladi, uni har qanday holatda nostandar vaziyatlarda yuzaga chiqarish imkoniyat mavjud. Bu ilmiy xulosani Aflotun va Arestotel kabi faylasuflar yuqoridagi gepotezasi ham tasdiqlaydi. Shunday ekan, nostandart tafakkur tarzi muammosini pedagogikaning o‘rganilishi zarur muammolari qatorida tadqiq etish o‘quvchilarda ijodkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish bilan bog‘liq iuhim ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Шеров М.Б. Креатив тафаккур ҳақида фалсафий қарашлар эволюцияси. // ARES Vol.1№.1,?2020. ISSN 2181-1385. https://cyberleninka.ru/article/n/kreativ-tafakkur-a-idagi-falsafiy-arashlar-evolyutsiyasi
2. Выготский, Л.С. Лекции по психологии /Л.С. Выготский; – СПб.: Союз, – 2006. – 144 с.
3. Мистическая «теория творчества» по Платону / Манба: https://vikent.ru/enc/5420/
4. Леменкова П.А. Эволюция взглядов аристотеля на проблему человека и окружающего мира / https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01986701/document

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

5. Нильс Хенрик Давид Бор – биография, (*to-name.ru/biography/nils-bor.htm*)
6. Бергсон А. Творческая эволюция. М.: 1908 г. Стр. 340.
7. Шайхова Х.А. Маънавият – камолот кўзгуси. – Т,: Ғ.Ғулом номидаги НМИУ, 2009, -Б. 115.
8. Тиллаева Г.Ҳ. Акмеология асослари. – Т,: Тафаккур бўстони, 2014, -Б. 31-бет.
9. Тиллаева Г.Ҳ. Акмеология асослари. – Т,: Тафаккур бўстони, 2014, -Б. 192.
10. Индиаминов Н., Бабажанов Б. Таълим самарадорлигини оширида шахсга йўналтирилган таълим // Замонавий таълим. 2014. №8. 18-22 бетлар.
11. Основы личностно-ориентированного образования./ И.С.Якиманская. – М.: «Бином. Лаборатория знаний», 2011.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xudoyqulova Shahlo Mamaniyozovna**, dotsent, [**Худойқулова Шаҳло Маманиёзовна**, Доцент], [**Shohlo M. Xudoyqulova,** associate professor]; manzil: Spitamen shoh ko'chasi, 166-uy. O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti. Samarqand [adrec: проспект Спитамен, 166. Узбекско-Финляндский педагогический институт. Самарканд], [address: Spitamen avenue, 166. Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute. Samarkand] sahlohudojkulova@gmail.com

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MUSIQA TO‘GARAKLARI ASOSIDA O‘QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

© Sh.Z.Abduraimov[1]✉
[1]Namangan davlat pedagogika instituti, Namangan, Uzbekiston

Annotatsiya

KIRISH: musiqa shaxslar va jamoalarning madaniy va milliy o'ziga xosligida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Musiqani ta’lim muassasalariga, xususan, musiqa to‘garaklari orqali kiritish o‘quvchilarning milliy ma’naviyatini anglash va qadrlashini sezilarli darajada oshiradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi musiqa to‘garaklarida qatnashish orqali o‘quvchilarda milliy ma’naviyat tushunchalarini shakllantirish usullarini aniqlash va baholashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma'lumotlar musiqa o'qituvchilari, talabalar va madaniyat mutaxassislari bilan suhbatlar, shuningdek, musiqa to'garagi faoliyatini kuzatish orqali olinadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar o‘quvchilarda milliy ma’naviyat haqidagi tushunchalarni shakllantirishda musiqa to‘garaklari samarali ekanligini ko‘rsatdi. Asosiy usullardan an’anaviy musiqa repertuaridan foydalanish, musiqa darslariga tarixiy va madaniy kontekstlarni kiritish, musiqa ijodkorligi va sahna ko‘rinishlarida faol ishtirok etishni rag‘batlantirish kiradi.

XULOSA: mazkur tadqiqot musiqa to‘garaklarining o‘quvchilarda milliy ma’naviyat haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda qudratli vosita sifatidagi imkoniyatlarini ta’kidlaydi.

Kalit so'zlar: musiqa, san’at, madaniyat, yoshlar, jamiyat, millat, ong, qadriyat, oila, qiziqish, musiqa madaniyati, to‘garaq, dars, maqsad.

Iqtibos uchun: Abduraimov Sh.Z. Musiqa to‘garaklari asosida o‘quvchilarda milliy ruhiyat tushunchalarini shakllantirish usullari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.44–51.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СТУДЕНТОВ О НАЦИОНАЛЬНОМ ДУХЕ НА ОСНОВЕ МУЗЫКАЛЬНЫХ КРУЖКОВ

© Ш.З.Абдураимов [1]✉
[1]Наманганский государственный педагогический институт, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: музыка играет решающую роль в культурной и национальной идентичности людей и сообществ. Внедрение музыки в учебные заведения, особенно через музыкальные кружки, значительно повышает понимание и оценку учащимися национальной духовности.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является определение и оценка методов формирования национальной духовности у студентов через участие в музыкальных кружках.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор качественных и количественных данных. Качественные данные получены путем интервью с преподавателями музыки, студентами и культурологами, а также наблюдения за деятельностью музыкальных клубов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что музыкальные кружки эффективны в формировании у студентов представлений о национальной духовности. Ключевые методы включают использование традиционного музыкального репертуара, включение исторического и культурного контекста в уроки музыки и поощрение активного участия в музыкальном творчестве и исполнении.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает потенциал музыкальных клубов как мощного инструмента формирования у студентов представлений о национальной духовности.

Ключевые слова: музыка, искусство, культура, молодежь, общество, нация, сознание, ценности, семья, интерес, музыкальная культура, кружок, урок, цель.

Для цитирования: Абдураимов Ш.З. Методы формирования представлений студентов о националном духе на основе музыкалных кружков. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 44–51.

METHODS OF FORMING STUDENTS' CONCEPTS OF NATIONAL SPIRIT BASED ON MUSIC CIRCLES

© Sherzod Z. Abduraimov[1]✉
[1]Namangan State Pedagogical Institute, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: music plays a crucial role in the cultural and national identity of individuals and communities. The introduction of music into educational institutions, especially through music clubs, significantly increases students' understanding and appreciation of national spirituality.

AIM: the main purpose of this study is to determine and evaluate the methods of formation of national spirituality in students through participation in music clubs.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining qualitative and quantitative data collection. Qualitative data is obtained through

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

interviews with music teachers, students and cultural experts, as well as observation of music club activities.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that music clubs are effective in forming students' understanding of national spirituality. Key methods include using traditional music repertoire, incorporating historical and cultural contexts into music lessons, and encouraging active participation in musical creativity and performance.

CONCLUSION: this study highlights the potential of music clubs as a powerful tool in forming students' perceptions of national spirituality.

Key words: music, art, culture, youth, society, nation, consciousness, value, family, interest, music culture, club, lesson, purpose.

For citation: Sherzod Z. Abduraimov. (2024) Methods of forming students' concepts of national spirit based on music circles, Inter education & global study, (5(1)), pp. 44–51. (In Russ).

То, что музыкалное искусство является средством формирования тех или иных качеств у студентов и молодежи, и образа жизни узбекского народа в целом, подтверждается в высказываниях Президента Шавката Мизиеева через средства массовой информации. Действително, любов к музыке, искусству, внимание к музыкалной культуре формируется в условиях семи и общества всех слоев населения, начиная с детства. Здес, по словам Первого Президента Республики Узбекистан И. Каримова, «трудно найти в нашей стране человека, который живет, не ощущая живителного действия музыки в своем доме, без барабана, кружка или другой музыкалный инструмент». [1. С;27] Именно поэтому рационалное исползование ее образовательных возможностей является важной педагогической задачей, поэтому к ее содержанию пред'являются определенные требования. Потому что музыка занимает одно из главных мест среди искусств по своему влиянию. Именно поэтому в настоящее время в нашей республике болшое внимание уделяется творческим клубам и музыкалным школам. Основная цел этих учреждений – привлечение молодежи к искусству, научит ее ценит наши националные ценности и развиват ее музыкалные способности.

Развитие духовности напрямую связано с историей способностей определенного народа и нации и, с одной стороны, имеет националный характер. С другой стороны, посколку нации и народы не могут существоват изолированно от общества, оно охватывает универсалные аспекты, свойственные всему человечеству. В духовности национализм и универсализм гармонируют друг с другом, дополняя и обогащая друг друга, развиваяс от простого к сложному, снизу вверх. В этом смысле открылис широкие возможности для развития искусства и культуры других народов. Открытое в Узбекистане не толко социально-политическое явление, но и идея о том, что его следует исползоват как средство формирования

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

представлений о националной идее в сознании студентов и молодежи, еще раз подтверждает, что вопрос разработки содержания этот процесс очен актуален.

Клубы «Хор», «Танец», «Инструменталисты», «Маком», «Песня и танец» внеклассных музыкалных кружков являются логическим продолжением образовательного предмета «Музыкалная култура», формой углубленного обучения. Поэтому необходимо будет оснастит классы современным оборудованием, обеспечит музыкалными инструментами и учебными пособиями, обогатит их программами и методическими пособиями. [2.С;65] Для обеспечения эффективности работы в этом направлении необходимо исползоват средства массовой информации, организовыват концерты и встречи с участниками клуба в школах, изучат взаимоотношения руководителя клуба со школой.

Все мероприятия, проводимые во внеклассных клубах, носят не толко образовательный, но и воспитателный характер для молодежи. Прежде всего, это проявляется в такой деятелности, как укрепление и далнейшее совершенствование знаний учащихся в школе, повышение их интереса ко всем предметам, создание новых знаний, умений и навыков. Необходимо определит содержание кружковых занятий, повысит его педагогическую и методическую эффективност, основываяс на понятиях националной идеологии, националного наследия и националного искусства.

Известно, что основной деятелностю музыкалных клубов вне занятий является учеба и работа. Благодаря этой деятелности они познают внешний социалный мир, накапливаются их мировоззрение и духовные знания, умения и воображение. Концепты националной идеи – это такие знания, понятия, идеи и педагогические факторы националных ценностей в сознании учащегося, которые реализуются в процессе обучения в сотрудничестве ученик-педагог. В частности, с помощю педагогической подготовки, интерпретационного обучения, базовых схем, основных символов и ролевых методов, которые широко исползуются в ходе групповых занятий, учащиеся проявляют активност среди сверстников, усваивают закономерности социалного поведения и действий, вводят жизни взрослых, и в зависимости от роли, которую играют ученики, - они подчиняются друг другу и учатся управлят. Таким образом, у ученика начинают формироватся интеллектуалные способности, чувство личного и общественного долга, острота умственного содержания, чувства равенства, демократичности, солидарности, такие человеческие качества, как искренност, чест, вежливост и коммуникабелност. высокие чувства в практику – в молодом человеке воспитывается стремление к совершенству. Поэтому формирование адекватных знаний и представлений о нравственных ценностях и человеческих качествах в мировоззрении школников является основой их формирования как совершенной личности. Научное изучение хода этого процесса и создание условий, основанных на научных законах, в свою очеред, служат методическим инструментом для всех учителей и педагогов, участвующих в формировании человеческой личности. Достижения на пути

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

развития видны не толко в показателях экономического и политического роста, но и в моралном и духовном настроении людей.

Невежество – это забвение общего блага, ограничение во всех вопросах узкими личными интересами. Такая духовная среда является барером для развития общества.

Во все периоды были самоотверженные люди, ярые патриоты, люди, много думавшие о судбе нации и страны, переживавшие, искавшие новые возможности националной независимости и пытавшиеся их реализоват. Такие люди не рождаются патриотами, их вера формируется в процессе воспитания. Процесс формирования представлений о националной идее уместно принят в мировоззрении студентов-юношей, которые занимаются в музыкалных кружках вне школы.

Любов и вера к Родине были основой практической деятелности всех людей, отдавших свою жизн за народ и страну. Такие деятели, как Бехбуди, Фитрат, Чолпон, Абдулла Авлони, Тавалло, Абдулла Кадри, были не толко просветителями, но и прежде всего. все патриоты. Они думали об интересах и перспективах Родины и народа, даже если потеряли комфорт и покой.

Понятие солидарности в авторитарной педагогике трактуется как педагогическое воздействие педагога на ученика, то, что поведение ребенка должно формировать в резултате активных действий взрослых, и ребенок готов воспринимат воспитателное влияние взрослых без слова. Башарти, если прежняя педагогика основывалас на правиле служебного (по приказу) и одностороннего воздействия, то нынешняя педагогика должна основыватся на правиле совместной деятелности. Это подразумевает не толко формирование нового поколения педагогов и повышение их педагогического мастерства. [3. С; 43] Это также требует создания соответствующей педагогической среды для развития, солидарности, сотрудничества всегда является одним из проявлений демократии, основанной на принятии индивидуалных интересов учащегося.

Перед нами стоит задача создат систему взаимоотношений педагога и ученика, обеспечивающую сотрудничество преподавателя и ученика, способствующую соблюдению интересов и увлечений, создающую возможност раскрытия способностей ученика.

В рамках демократической педагогики, ориентированной на развитие личности, гармония гуманитарных отношений имеет особую ценност, посколку педагог помогает понят глубокий смысл своих личных отношений во взаимоотношениях с человеком, которого он воспитывает.

Педагогическое сотрудничество создает у учащихся взаимопонимание, доверие и взаимную поддержку, готовност к творческому сотрудничеству, что обеспечивает глубокое понимание нравственных ценностей, националных традиций, сути идеи националного очищения, националной независимости.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Уровен исторического и социалного развития доказывает, что при изменении социально-экономической политической структуры общества эти изменения требуют, прежде всего, реформирования системы образования, ее сущности и содержания. Иными словами, воспитыват и воспитыват учащихся в духе духовной зрелости, уважения к националным ценностям и традициям, формироват у них позитивное отношение к жизни и нашему националному культурному наследию, создават необходимые условия для их моралного здоровя, духовно свежее развитие, избегая официалной педагогики, требует, чтобы деятелност руководителя кружка и ученика строилас на основе совместной педагогики. Причина этого в том, что предыдущее образование основывалос на правиле, согласно которому темп и об'ем изучения «ценностей» учебных материалов должен быт «средним» и что все учащиеся должны осваиват их одновременно (т. е. оно было направлено на «средний» студент и выпускник соответственно должны находится на этом уровне).

Проявляя способности и таланты учащихся во всех аспектах, обеспечивая приоритет националных и общечеловеческих идеалов и ценностей и педагогических факторов, достигая гармонии во взаимодействии личности, общества и окружающей среды, во взаимоотношениях ученика и учителя, с глубоким человеческим уважением к традиционным отношениям «магистр-ученик» доведение до азов является основным направлением гуманизации образования, обеспечивающим взаимопонимание и сотрудничество суб'ектов образовательного процесса. Коллективная педагогика позволяет определит исследовательскую проблему необходимости создания теоретических и идей образования и воспитания молодежи в духе современности.

Музыкалные кружки об'единяют детей в одну команду по интересам. Независимо от возраста, если воспитател является мастером своего дела, уровен его творческих способностей повысится во время общения с детми.

Руководител кружка должен ориентироватся на обеспечение самостоятелности образования в ходе своей работы. Важно, чтобы он всесторонне изучил содержание дошколного и образовательного процесса по своей специалности и организовал на ее основе деятелност. Толко тогда студентов будет привлекат непрерывност образования, они познакомятся с лучшими националными традициями и мировыми культурными богатствами.

Всем известно, что во многих развитых странах к совершенствованию образования и обучения подходят творчески, и в связи с этим на первое место ставится вопрос практической эффективности, не ограничиваяс рамками теоретических представлений. [4. С;18] Но каким бы хорошим ни был опыт этих стран, мы не можем слепо применят его к нашей реалности. Любые современные методы воспитания будут имет положителный эффект толко в том случае, если они будут связаны с нашей моралю, нравами, образом жизни, ценностями наших националных традиций.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Согласно программе «Музыкалная култура» общеобразовательных школ музыкалная грамотност состоит не толко из способов нотации, но и из композиции общих музыкалных знаний учащихся, комплекса общих знаний и понятий (музыкалные формы, жанры, исполнение музыкалных произведений). инструменты, народная музыка), чтобы научит их различиям, местным стилям националной музыки, классической музыке, нотации и т. д.). [2] Таким образом, с помощю выразителных средств музыки они вместе с учащимися учатся образно, логически, творчески мыслит, расширяется их грамотност, воображение, формируется националное самосознание. Здес средства выразителности связаны с содержанием, характером музыкалного произведения, исползованием в нем средств выразителности. Описание и разработка образов осуществляется с помощю музыкалных терминов музыкалной грамоты: темп, динамические признаки, гармония, тоналност, тембр, регистр и т. д.

Темп или темп указывает на скорост движения в развитии музыкалного произведения, разделенную на медленный, средний и быстрый темпы. Учащиеся делятся на медленные, средние и быстрые темпы с указанием скорости движения. Характер каждого темпа необходимо передат образно, чтобы учащиеся почувствовали скорост движения как средство выразителности. Медленные темпы (Lento? Lago) исползуются для выражения масштабных образов, печалных, грустных, меланхоличных, тихих, характерных. Или быстрые темпы (Виво, Аллегретто) представляют собой изображения неболшого размера, подвижного, веселого, жизнерадостного, игривого характера. В то же время тембр, динамические знаки и регистры помогают формироват вышеперечисленные характеры человеческого мышления. При об’яснении нижнего регистра вместе с изображением таких животных, как болшой, грубо передвигающийся медвед, слон, в воображении учащихся могут возникат такие понятия, как грустный, мрачный, угрюмый, тихий, страшный и ужасный. [5. С;32] Недаром они выражаются в таких музыкалных инструментах, как бас или контрабас. Напротив, характерными чертами верхнего регистра являются жизнерадостност, подвижност, жизнерадостност и игривост, а исползование высокочастотных инструментов, таких как флейты и скрипки, которые представляют такие образы, как кролики, мыши и бабочки, помогает формироват образное мышление.

Эти инструменты, без сомнения, создают возможност получит обширную и подробную информацию об изучаемых произведениях искусства, подвергнутся их влиянию, сделат выводы и понят их сут. [6. С;10] В частности, при исползовании средств выразителности в музыкалной деятелности, выборе произведений, имеющих различный визуалный и исполнителский характер (контраст), сравнении их обоих при прослушивании фрагментов или целиком, отделно характеризуя факторы музыкалного восприятия, показано их положителное влияние на формирование музыкалного восприятия. Например, А. Мансуров. музыка, песня «Узбекистан-она-онажон» на стихотворение А. Кочимова и музыка Р. Абдуллаева

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

на стихотворение Н. Нарзуллаева «Тюлпаны независимости» в процессе прослушивания и изучения выразителных произведений, сохраняющих характер и настроение произведений (темп, ритм, динамика, тембр) благодаря простому и особенному об'яснению роли становится возможным научится воспринимат такие понятия, как праздник и радост, пробуждат соответствующие этому настроению душевные переживания и представления. , формироват такие идеи, как мир страны, развитие Родины.

При обучении в музыкалных кружках преподавател имеет знания теории музыки и ряд идеологических образований по следующим аспектам:

что наша нация обрела политическую независимост благодаря независимости;

что у него была возможност на практике определит свою судбу;

что ест возможност изучит исконные духовные и исторические корни нашего народа;

Особое внимание необходимо уделит освещению необходимости укрепления независимости и стабилности республики на конкретных примерах.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Karimov I. "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch".T.: "Ma'naviyat" 2008.
2. Umumiy o'rta talim Davlat talim standartlari va o'quv dasturlari . Ta'lim taraqqiyoti 6-son.T.Sharq 1999, 46-85 betlar
3. Ishmuxammedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. T. Nizomiy nomidagi TDPU 2004 y.
4. Panjiev Q.B., Karimova D.A., Karimova N.J. Musiqa to'garaklarni tashkil etish. O'quv qo'llanma. T.: 2020 y
5. Fozilov J., Sultonov R., Saidov H. O'qituvchi ma'naviyatini shakllantirish. Toshkent "Sharq " 2000 y.
6. Григорян С.Н. "Из истории философии средней Азии и Иран 7-8 век.". М. 1960 й.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abduraimov Sherzod Zokir o'g'li**, O'qituvchi, [**Абдураимов Шерзод Зокирович,** Учитель], [**Sherzod Z. Abduraimov**, Teacher]; manzil: O'zbekiston, Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, ул. Уйчи, 316, г. Наманган], [address: Uzbekistan, 316, Uychi st., Namangan city]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TA’LIM JARAYONIDA QO’LLANILADIGAN MAXSUS TEXNOLOGIYALAR

© SH.A.Rustamova[1]✉

[1]Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ta'lim jarayoniga maxsus texnologiyalarning integratsiyalashuvi o'qitish va o'qitish usullarini tubdan o'zgartirdi, ta'lim yanada qulay, qiziqarli va samarali bo'ldi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi ta'lim jarayonida qo'llaniladigan maxsus texnologiyalarni aniqlash va baholashdir. U o'quv tajribasini oshirish, ta'lim natijalarini yaxshilash va talabalarning turli ehtiyojlarini qondirishda ularning samaradorligini tahlil qilishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli amaliy tadqiqotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar turli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish va ta'sirini baholash uchun o'qituvchilar va talabalar o'rtasida o'tkaziladigan so'rovlar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatadiki, maxsus texnologiyalar interfaol va immersiv ta'lim tajribasini taqdim etish, shaxsiylashtirilgan ta'lim yo'llarini yaratish va alohida ta'limga muhtoj talabalarni qo'llab-quvvatlash orqali ta'lim jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi.

XULOSA: ushbu tadqiqot maxsus texnologiyalar ta'limni modernizatsiya qilish va ta'lim natijalarini yaxshilashda hal qiluvchi rol o'ynashini ko'rsatadi. Ushbu texnologiyalardan foydalangan holda, o'qituvchilar talabalarning turli ehtiyojlarini qondiradigan yanada dinamik va inklyuziv o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: maxsus texnologiya, GeoGebra, Desmos, Wolfram Alpha, Google Classroom, interaktiv ta’lim, ilovalar, platforma.

Iqtibos uchun: Rustamova SH.A. Ta’lim jarayonida qo’llaniladigan maxsus texnologiyalar. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.52–61.

СПЕЦИАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

© Ш.А.Рустамова[1]✉

[1]Чирчикский государственный педагогический университет, Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: интеграция специальных технологий в учебный процесс коренным образом изменила методы преподавания и обучения, образование стало более удобным, интересным и эффективным.

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является выявление и оценка конкретных технологий, используемых в образовательном процессе. Он направлен на улучшение опыта обучения, улучшение результатов обучения и анализ их эффективности в удовлетворении разнообразных потребностей студентов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные тематические исследования. Количественные данные собираются посредством опросов учителей и учащихся для оценки использования и воздействия различных образовательных технологий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что специальные технологии значительно улучшают образовательный процесс, обеспечивая интерактивный и захватывающий опыт обучения, создавая персонализированные траектории обучения и поддерживая учащихся с особыми образовательными потребностями.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает, что специальные технологии играют решающую роль в модернизации образования и улучшении результатов обучения. Используя эти технологии, учителя могут создать более динамичную и инклюзивную среду обучения, отвечающую разнообразным потребностям учащихся.

Ключевые слова: специальные технологии, GeoGebra, Desmos, Wolfram Alpha, Google Classroom, интерактивное обучение, приложения, платформа.

Для цитирования: Рустамова Ш.А. Специальные технологии, используемые в образовательном процессе // Inter education & global study. 2024. №4(1). С. 52–61.

SPECIAL TECHNOLOGIES USED IN THE EDUCATIONAL PROCESS

© Shohista A. Rustamova[1]✉
[1]Chirchik state pedagogical university, Toshkent, O‘zbekiston

Annotation

INTRODUCTION: the integration of special technologies into the educational process has fundamentally changed the methods of teaching and learning, education has become more convenient, interesting and effective.

AIM: the main objective of this study is to identify and evaluate specific technologies used in the educational process. It seeks to enhance the learning experience, improve learning outcomes, and analyze their effectiveness in meeting the diverse needs of students.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative case studies. Quantitative data are collected through surveys of teachers and students to assess the use and impact of various educational technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: the results show that special technologies significantly improve the educational process by providing interactive and immersive learning experiences, creating personalized learning paths and supporting students with special educational needs. .

CONCLUSION: this study shows that special technologies play a crucial role in modernizing education and improving learning outcomes. Using these technologies, teachers can create a more dynamic and inclusive learning environment that meets the diverse needs of students.

Keywords: special technology, GeoGebra, Desmos, Wolfram Alpha, Google Classroom, interactive education, applications, platform.

For citation: Shohista A. Rustamova. (2024) Special technologies used in the educational process, Inter education & global study, (5(1)), pp. 52–61. (In Uzbek).

Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish davr talabiga aylangan bir sharoitda “O’zbekiston oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi”ning 2-paragrafida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta’lim texnologiyalarining mustahkam integratsiyasini ta’minlash, bu borada pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini uzluksiz rivojlantirib borish uchun qo’shimcha sharoitlar yaratish belgilab o’tilgan [1]. Ta’lim jarayonida ilmiy axborot hajmini oshirish dars vaqtining chegaralanganligi hisobiga murakkablashmoqda. Ayniqsa matematika darslarida o’quvchi va talabalar abstrakt tushunchalar, chizmalar, grafiklarni tasavvur qilishda, o’qituvchilar esa tushuntirish jarayonida biroz qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bunday vaziyatlarda interaktiv ta’lim dasturlaridan, maxsus texnologiyalardan foydalanib tashkil etilgan darslar bir tarafdan ancha tushunarli va samarali bo’ladi, ikkinchi tarafdan chegaralangan vaqtdan unumli foydalanishga yordam beradi. Demak, maqsadimizdan kelib chiqib, avvalo maxsus texnologiya o’zi nima degan savolga javob beraylik.

Metodologiya. Maxsus texnologiya bu- o’quv va ta’lim jarayonini qulay va samarali qilish maqsadida turli sohalar uchun ishlab chiqilgan dasturiy vositalar va platformalar hisoblanadi.

Maxsus ta’lim texnologiyalari o’quvchi va talabalarga qulay ta’lim olish sharoitini yaratadi, darsga bo’lgan qiziqishni oshiradi, ta’limning individual va samarali olib borilishini ta’minlaydi, ijodiy fikrlash rivojlanishiga, tafakkur darajasining oshishiga yordam beradi.

Maxsus texnologiyalarning interaktiv va onlayn ta’lim platformalari, virtual sinfxonalar, masofaviy ta’lim platformalari, mobil ilovalar, interaktiv dars materiallari, baholash platformalari kabi bir qancha turlari mavjud.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Maxsus texnologiyalar asosida darslarni va o'quv faoliyatini tashkil etish bu- ta'lim jarayonida shu resurslardan foydalanishdir.

Bu dasturlar birgina matematika darslarida emas balki fizika, kimyo, chizma geometriya kabi boshqa ko'pgina fanlarning mavzularini tushuntirishda, o'quvchi va talabalarning tasavvurini boyitishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. O'zbekiston oliy ta'limida matematika fanlarini o'qitish metodikasi va uni pedagogik hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirish masalalari bo'yicha D.M.Maxmudova, A.Abduraxmonov, G.K.Izetaeva, A.A.Abduqodirov, D.N.Ashurova, J.B.Ergashov, N.M.Muxitdinova, D.I.Yunusova, M.Toshpulatova, U.J.Sodiqov, G.A.Artikovalar, elektron ta'lim resurslarini yaratish va ularni ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha M.M.Aripov, U.Sh.Begimqulov, S.S.G'ulomov, U.Y.Yuldashev, F.M.Zakirova, N.Xaytullayeva, M.Fayziyeva, K.E.Nurmaxanovlar o'zlarining tadqiqot ishlarini olib borganlar.

G.A.Artikovaning ilmiy tadqiqot ishida oliy ta'lim muassasalarida matematika fanlarini o'qitish jarayonida o'qituvchining pedagogik va ilmiy faoliyati bilan bog'liq jarayonga bir qator qo'shimchalar kiritgan, ya'ni:

"axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha yuqori darajadagi bilimlarga ega bo'lishi va o'quv jarayonini ular asosida tashkil eta olishi;

mavzularni zamonaviy axborot-texnologiyalari vositalari hamda turli dasturiy mahsulotlar (Matematika, Maple, Mathcad, Matlab va b) yordamida o'rgatish malakasiga ega bo'lishlari lozimligi keltirilgan".

G.A.Artikova amaliy mashg'ulotlar davomida talabalar matematik tushuncha va tasdiqlarni to'liq o'zlashtirishi, misol va masalalarni yechishdagi amaliy harakatlarini tartiblash, algoritmik ko'nikma va malakalarini rivojlantirish, bilish faoliyatidagi og'zaki va yozma matematik nutqini, matematik mantiqiy tafakkuri va tasavvurini, mustaqil matematik axborotni izlash, anglash, o'rganish, qayta ishlash, turli shakllarda uzatish kompetensiyalarini tarkib toptirish uchun tanlab olingan umumpedagogik, xususiy metodik, mualliflik texnologiyalarini maxsus texnologiyalar deb nomlagan [2]. .

G.K.Izetaevaning tadqiqot ishida oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan matematika turkumidagi fanlarni o'qitishning metodik sistemasini yaratishda va uni amalga oshirishda turli innovatsion texnologiyalardan foydalanilgan.

K.E.Nurmaxanovning tadqiqot ishi doirasida oliy ta'lim tizimida GeoGebra dasturi vositasida o'qitish metodikasini takomillashtirishning mazmuni, pedagogik-psixologik xususiyatlari yoritib ko'rsatilgan va metodik jihatdan isbotlangan. GeoGebra dasturi vositasida o'qitish metodikasini takomillashtirishning mulohazaviy jihatlari tasnif qilingan. Elektron ta'lim muhitida GeoGebra dasturi vositasida o'qitish metodikasi nuqtalarning koordinatalarini transformatsion modellashtirish hamda dinamik chizmalar yordamida masalalarni viualizatsiya qilish asosida takomillashtirilgan.

Matematika fanlarini o'qitish jarayonida ta'lim oluvchilarning matematik tushunchalarni o'zlashtirishi S.Alixonov, M.Sh.Mamatov, X.A.Sultonovalar, mantiqiy matematik tafakkurni rivojlantirish va muammoli ta'lim masalalari bo'yicha

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

B.S.Abdullayeva, D.Andervud, D.M.Maxmudova, N.F.Talizinalar ishlarida tadqiqot muammolari sifatida ko'rilgan.

Tahlil va natijalar. Maxsus texnologiya deganda biz tadqiqotimiz doirasida matematikadan qo'llaniladigan maxsus texnologiyalar- GeoGebra, Desmos, WolframAlpha dasturlarini va Google Clasroom virtual sinfxonasini qaradik.

Quyida ta'lim jarayonida qo'llaniladigan maxsus texnologiyalar va ulardan foydalanish bo'yicha ma'lumotlar keltirib o'tamiz.

GeoGebra- bu matematik modellashtirish va o'qitish uchun mo'ljallangan bepul dasturiy platformadir. GeoGebra matematik konstruksiyalarni yaratish, geometrik va algebraik masalalarni yechish, matematik tushunchalarni ko'rsatish va o'rganish uchun ishlatiladi. GeoGebra bilan ishlash uchun dasturni kompyuterga o'rnatish yoki onlayn versiyasidan foydalanish kerak bo'ladi. Dasturning mobil versiyalari ham mavjud. Dastur geometrik va algebraik tadqiqotlar o'tkazish uchun keng ko'lamli vositalarni taklif etadi. Bunda nuqtalar, chiziqlar, shakllar, funksiyalar yaratish, konstruksiyalarni bajarish, masofalar va burchaklarni o'lchash, funksiyalarning ildizlari, ekstemumlarini topish va ko'pgina boshqa amallarni bajarish mumkin. GeoGebra ta'lim muhitida keng qo'llaniladigan matematik tushunchalarni vizualizatsiya qilish uchun kuchli vositadir. Ushbu vosita talabalarga matematika va geometriya tushunchalarini yaxshiroq tushunish va qo'llashga yordam beradi va ularning muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

GeoGebra o'qituvchilar uchun quyidagi imkoniyatlar yaratadi:

Foydalanish qulayligi - GeoGebra oddiy va intuitiv interfeysga ega bo'lib, o'qituvchilarga dasturni tezda o'zlashtirish va undan o'z ishlarida foydalanish imkonini beradi.

Ko'p qirrali - GeoGebra yordamida o'qituvchilar o'quvchilarga materialni yaxshiroq tushunishga yordam beradigan interfaol matematik modellar va vizualizatsiya yaratishlari mumkin.

Mavzulararo yordam - GeoGebra turli fan sohalarida, jumladan, matematika, fizika, kimyo va boshqalarda foydalanish uchun yordam beradi.

Dars yaratish qobiliyati - GeoGebra yordamida o'qituvchilar o'quvchilarga materialni o'rganishga yordam berish uchun interfaol darslar yaratishlari mumkin.

Topshiriqlarni tekshirish qobiliyati – O'qituvchilar GeoGebradan talabalarning topshiriqlarini ko'rib chiqish va ularning natijalarini tahlil qilish uchun foydalanishlari mumkin.

Talaba va o'quvchilar uchun quyidagi imkoniyatlar yaratadi:

Matematik tushunchalarni tasavvur qilish- GeoGebra interaktiv modellar orqali o'quvchilarga matematik tushunchalarni va ular o'rtasidagi bog'lanishlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Mustaqil tadqiqot- GeoGebra yordamida talabalar mustaqil ravishda turli matematik muammolarni o'rganishlari va yangi aloqalar va naqshlarni kashf qilishlari mumkin.

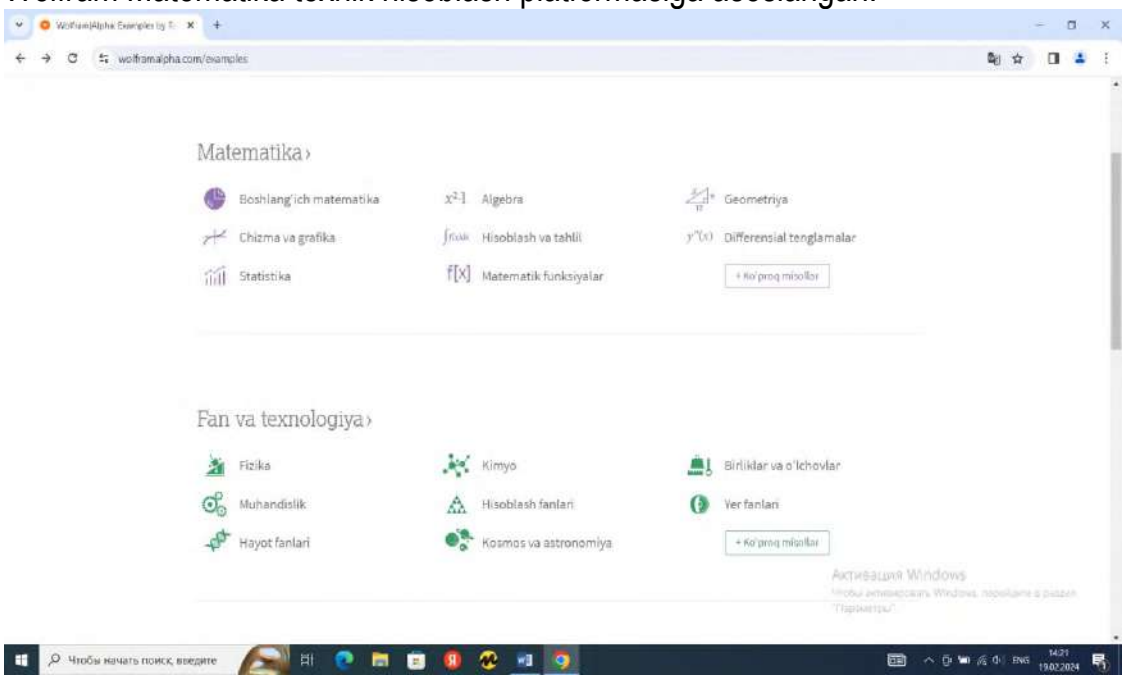
Muammoni hal qilishda yordam- GeoGebra talabalarga murakkab matematik muammolarni hal qilishda maslahatlar va yordam olish imkoniyatini beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Muloqot va hamkorlik: GeoGebra bilan talabalar o'z ishlari va g'oyalari bilan o'rtoqlashishlari va loyihalarda hamkorlik qilishlari mumkin.

GeoGebraning yana bir foydali xususiyati - animatsiyalarni yaratish qobiliyatidir. Vaqt o'tishi bilan ular qanday o'zgarishini ko'satish uchun qiymatlar va grafik parametrlarini o'zgartirish mumkin.

WolframAlpha- bu Wolfram Resarch tomonidan yaratilgan va ishlab chiqilgan platforma bo'lib, 2009-yil 18-mayda ishlab chiqarilgan va Wolframning oldingi mahsuloti Wolfram Matematika texnik hisoblash platformasiga asoslangan.

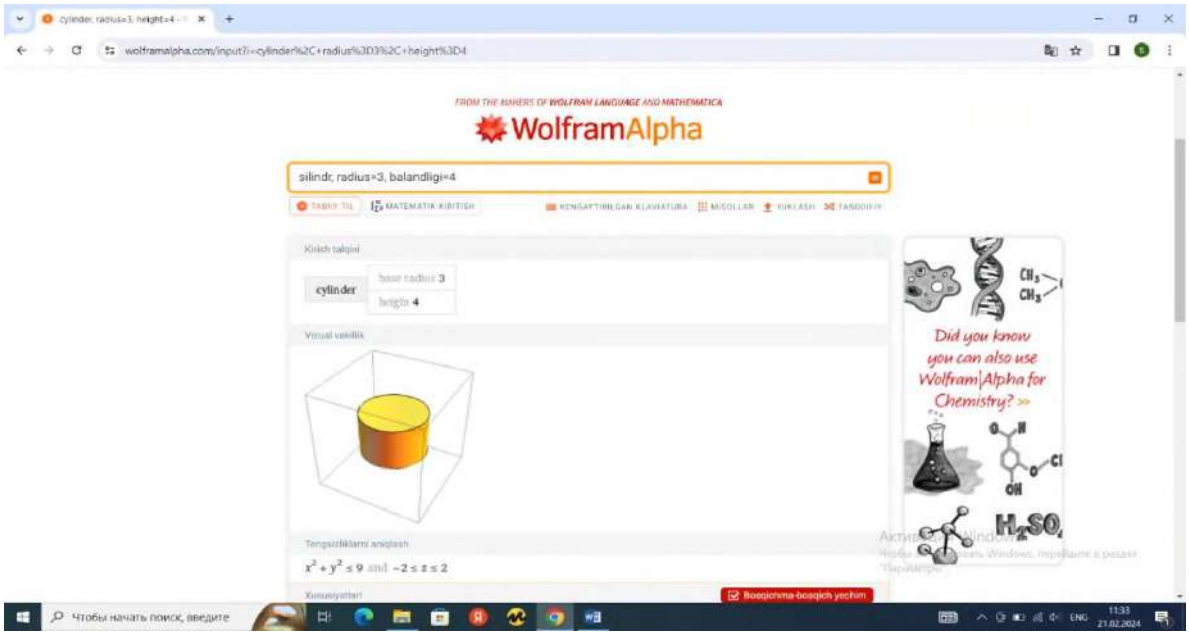
1-rasm

WolframAlpha bilan matematik amallarni hisoblash, tenglamalar yechish, hosila va integrallarni hisoblash, funksiyalarni tasvirlash, differensial tenglamalarni yechish va bundan boshqada juda ko'pgina matematik hisoblashlarni amalga oshirish mumkin. Foydalanuvchilar so'rovlar va hisoblash so'rovlarini matn maydoni orqali yuboradi va WolframAlpha boshqa saytlar yoki kitoblardan olingan ma'lumotlar bazasidan javoblar va tegishli vizualizatsiyani hisoblab chiqadi. Platforma matematik simvollarni tahlil qiladi hamda raqamli va statistik natijalar bilan javob beradi. *1-rasmda* WolframAlpha saytining asosiy ekrani tasvirlangan bo'lib foydalanuvchilar o'zlariga tegishli bo'limga kirib savollariga javob olishlari mumkin.

Umuman olganda WolframAlphadan matematika darslarida foydalanish bir tarafdan dars ko'rgazmaliligini oshirsa ikkinchi tarafdan chizmalarning 3D tasvirlanishi, chizmalarni aylantirish va ma'lum burchak ostida burishlar *(2-rasm)* talaba va o'quvchilarning mavzuni chuqurroq tushunishiga va tassavur qilishiga yordam beradi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2-rasm

Desmos- dasturiga 2011-yil Eli Luberhoff asos solgan bo'lib, u Nyu-Yorkdagi TechCrunch Disrupt konferensiyasida boshlangan startap. Desmos dasturi matematikani o'rganishda qulay bo'lgan dasturlardan biri hisoblanadi. Dunyoning 169 mamlakatida Desmos foydalanuvchilari bor. Desmos bir tarafdan yuqori funksional grafikli kalkulyator hamdir. Kalkulyatordan onlayn foydalanish imkoniyati esa dasturning afzalliklaridan biridir. Desmosning eng qulay tomonlaridan biri uning doskasida tenglamalarni yozishda interaktiv kalkulyator tenglamaning grafik ko'rinishini ham tasvirlaydi.

Agar foydalanuvchi tenglamaga o'zgartirishlar kiritsa grafikdagi o'zgarishlar foydalanuvchi ko'z o'ngida sodir bo'ladi hamda uning tassavvur olamini yanada boyitadi *(3-rasm)*. Biz yashayotgan olam 3 o'lchovli bo'lganligi uchun u yerda juda qiziqarli matematika mavjuddir. O'quvchilar ham ayniqsa 3 o'lchovli fazoni tassavur etishda (masalan: parallelipidedning asosiy dioganalini tasvirlash) qiyinchilik va chalkashliklarga duch kelishadi. Desmosning 3D kalkulyatori shu qiyinchiliklarga uchramaslikda o'rganuvchiga juda qulaylik yaratadi. Dasturdagi juda ko'pgina misollarning mavjudligi esa o'quvchini ilohomlantiradi va matematikani o'rganishga bo'lgan ishtiyoqni oshiradi. Dasturdagi geometriya foydalanuvchilari uchun qo'llanmaning mavjudligi dastur foydalanuvchilari uchun duch kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni bartaraf etadi.

3-rasm

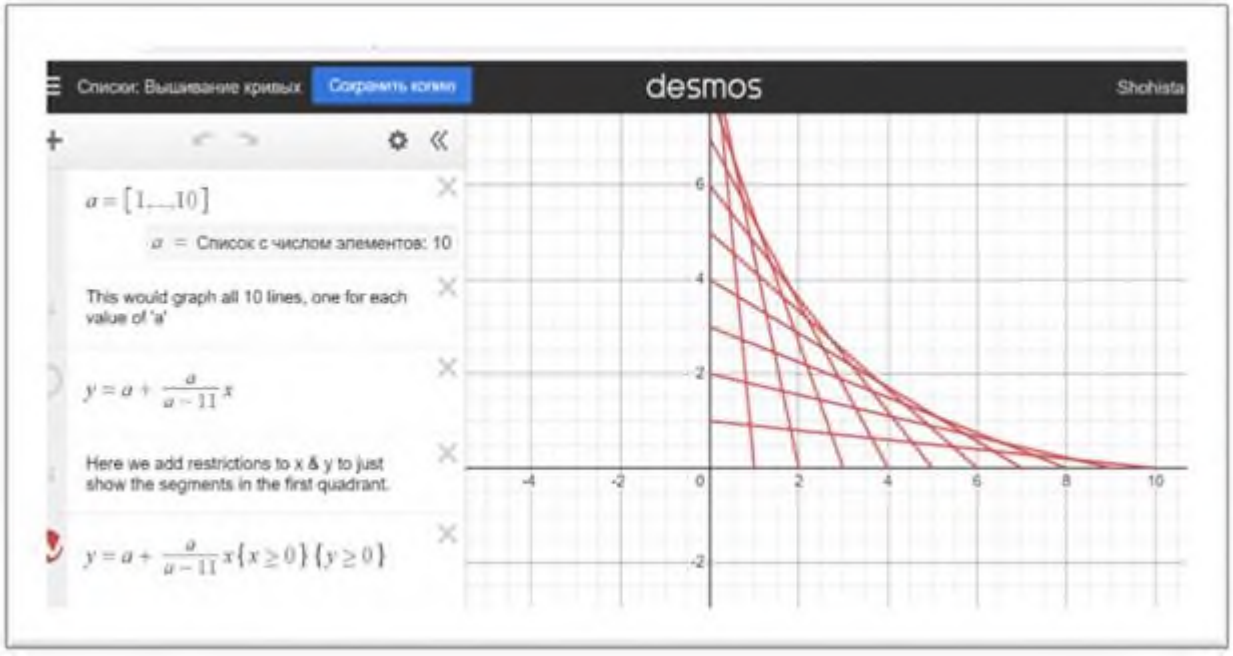
Ushbu dasturlardan ta'lim jarayonida foydalanishning afzalliklari:

Geogebra, Wolfram Alpha, Desmos dasturlaridan ta'lim jarayonida foydalanish orqali o'quvchi va talabalar abstrakt tushunchalarni o'z ko'zlari bilan ko'rishlari mumkin. Chunki ko'rish orqali muammoni yaxshiroq tushunish yoki yechimga yondashuvni aniqlashtirish mumkin bo'ladi. Bu borada K.F.Gauss o'z fikrlarini quyidagicha bayon etgan: "Matematika-quloqlar uchun emas, balki ko'zlar uchun mo'ljallangan fandir".

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Matematikani o'rganish jarayonida tasavvur qilish juda muhim sifatlardan biri hisoblanadi. Ushbu dasturlar orqali shakl va grafiklarning 2D va 3D holatlarini va harakatlarini ko'radilar. Har qanday algebraik ifodalarning grafik ko'rinishini ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. O'qituvchilar bu dasturlardan foydalanib interaktiv darslar tuzishlari mumkin. O'quvchi va talabalarning kompyuter savodxonligining oshishiga yordam beradi. Bu dasturlar darslarning ko'rgazmaliligini oshirishi hisobiga o'quvchilarda matematikaga bo'lgan qiziqish oshadi.

3-rasm.

Bu dasturlarning kamchiliklariga to'xtaladigan bo'lsak, foydalanuvchida o'rganish va dasturni tushunish uchun boshida qiyinchiliklar, dasturga tushunmaslik holatlari bo'lishi mumkin. Shu bilan birga oliy ta'lim muassasalarida matematikani o'rganishda asosiy vosita sifatida GeoGebra, WolframAlpha, Desmos dasturlaridan foydalanish bo'yicha o'quv adabiyotlari mavjud emas.

Google Classroom- platformasi Google kompaniyasi tomonidan ta'lim jarayonini amalga oshirish va uni boshqarish maqsadlarida foydalanish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, 2014-yilda ishga tushirilgan. Platforma o'zida maxsus moslashtirilgan xizmatlarni jamlaydi [3]..

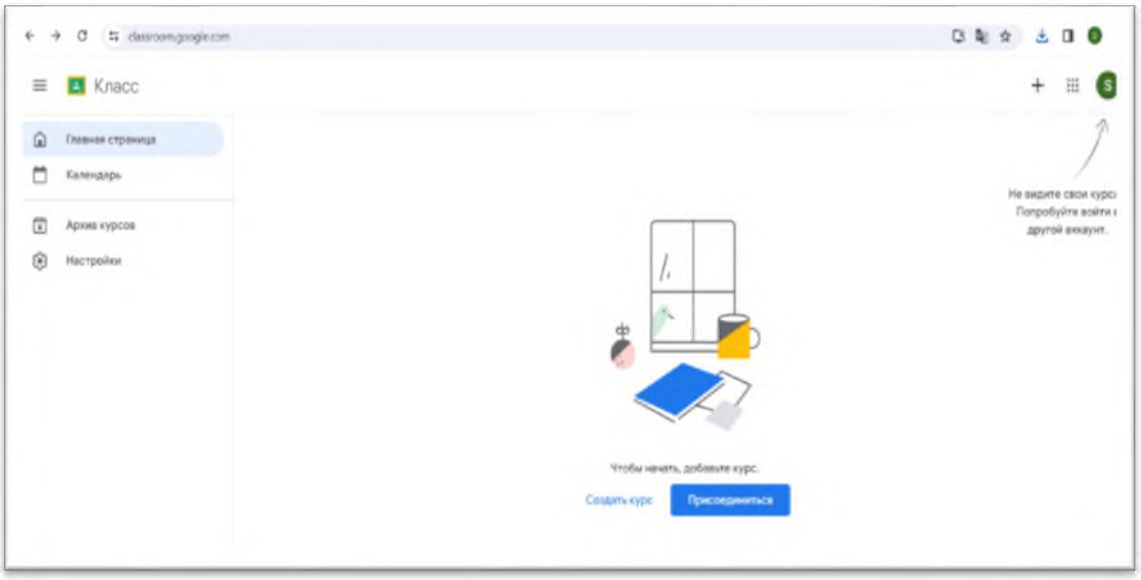
Mazkur platforma ko'proq sirtqi ta'limni tashkil etish uchun mo'ljallangan. Ammo undan ta'limni masofaviy shaklda olib borish uchun, shu bilan birga platformadan talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etishda ham foydalanish mumkin.

Ushbu platformada sinf va kurslar yaratish, o'quvchilarga zarur o'quv materiallarini uzatish, ular uchun topshiriqlar tuzish, tuzilgan topshiriqlarni taqdim etish, topshiriqlar ijrosini baholash, o'quvchilar o'zlashtirish darajasini kuzatib borish, shuningdek, o'quvchilar hamda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida o'zaro muloqotni tashkil etish

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

mumkin. Kurs yaratish uchun foydalanuvchi o'z Google Akkauntga ega bo'lishi kerak. Platformaning bosh sahifasida joylashgan *"Создать курс"* tugmasi orqali kurs yaratadi *(4-rasm).*

4-rasm

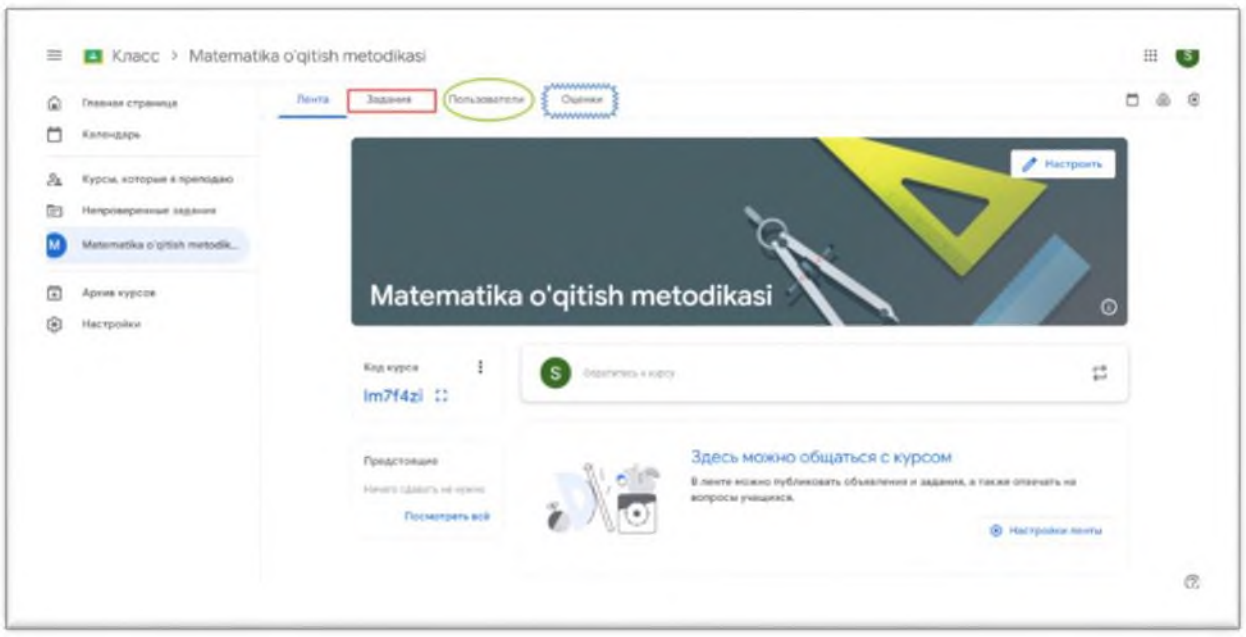
Kurs yaratilgandan keyin kursga nom beriladi va "Задания" bo'limidan o'quvchilar uchun topshiriqlar yaratiladi, "Пользователи" bo'limidan foydalanuvchilarni ya'ni o'qituvchi va talabalar kursga biriktiriladi, "Оценки" bo'limida baholarni ko'rish va tahrirlash mumkin bo'ladi *(5-rasm).* Shu bilan birga foydalanuvchilar kursga taklif so'rovisiz kurs kodi orqali ham qo'shilishi mumkin.

Google Clasroom platformasi quyidagi afzalliklarga ega:

Googlening Google Docs, Sheets, Slides va Drive kabi ommaviy xizmatlatiga integratsiya qilish imkonining mavjudligi foydalanuvchilarning ishini ancha yengillashtiradi, shaxsiy bog'lanishlarning mavjudligi o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida kommunikatsiyasini osonlashtiradi va har bir o'quvchi bilan individual ishlashga sharoit yaratadi, masofaviy va mustaqil o'qitish jarayonini sodda va samarali qilishga yordam beradi.

Kamchiligi esa Google Clasroomda online vebinarlar o'tish imkonining yo'qligi, kurs yaratuvchilari uchun cheklovlarning mavjudligi ya'ni, kurs ishtirokchilari soni 250 tadan oshib ketmasligi va bir kunda faqat 100 tagacha ishtirokchi qo'shish mumkinligi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

5-rasm

Xulosa. Bu dastur va platformalarni mukammal o'rganish uchun foydalanuvchilar ro'yxatdan o'tgan holda ko'proq mustaqil ravishda mashq qilishlari, videodarslar ko'rishlari maqsadga muofiqdir. Ayniqsa internet va axborot-texnologiyalari jadal rivojlanayotgan bir davrda har bir o'qituvchi o'z sohasiga doir texnologiya yutuqlarini o'rganishlari kerak. Bu bilan bir tarafdan o'zini rivojlantirsa, ikkinchi tarafdan talaba yoki o'quvchilariga chuqur va sifatli bilim berib o'z vazifasini a'lo darajada bajargan bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 8-apreldagi PF-5847-sonli Farmoni.
2. Artikova G.A "Matematikadan amaliy mashg'ulotlar metodik tizimini maxsus texnologiyalar asosida takomillashtirish" T-2020 pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi.
3.To'rayeva G.H. Google classroom platformasida ishlash bo'yicha metodik tavsiyalar: Uslubiy qo'llanma. 2020-37 b.
4. Nurmaxanov K.E "Elektron ta'lim muhitida GeoGebra dasturi vositasida o'qitish metodikasini takomillas

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТСИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Rustamova Shohista Alisher qizi**, tayanch doktarant, [**Рустамова Шохиста Алишер кизи,** докторант], [**Shohista A.Rustamova,** basic doctoral student]; manzil: Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi 104 uy [адрес: г. Чирчик, улица Амира Темура 104 дом], [address: Chirchik city, Amir Temur street 104 house]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

XALQARO BAHOLASH DASTURLARI ASOSIDA O'QUVCHILARDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH

© Z.Urinbayeva[1]✉

[1]Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O'zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: moliyaviy savodxonlik jismoniy shaxslar uchun shaxsiy moliyani samarali boshqarish va asoslangan moliyaviy qarorlar qabul qilish uchun zaruriy mahoratdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning moliyaviy savodxonligini oshirish uchun xalqaro baholash dasturlaridan qanday foydalanish mumkinligini o'rganishdir. Tadqiqot ushbu dasturlarning asoslari va xulosalari asosida maktab o'quv dasturlariga moliyaviy savodxonlik ta'limini kiritish bo'yicha samarali strategiyalar va ilg'or tajribalarni aniqlashga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda xalqaro talabalarni baholash dasturi (PISA) kabi xalqaro baholash dasturlarining miqdoriy ma'lumotlarini amaliy tadqiqotlar va o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlardan olingan sifatli ma'lumotlar bilan birlashtirgan aralash usullar qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar byudjetlashtirish, tejash, investitsiya qilish va moliyaviy mahsulotlarni tushunish kabi mavzularni o'z ichiga olgan keng qamrovli moliyaviy savodxonlik o'quv dasturining muhimligini ta'kidlaydi. Xalqaro baholash dasturlari bunday o'quv dasturlarini ishlab chiqishda yo'l-yo'riq ko'rsatadigan qimmatli mezon va asoslarni taqdim etadi.

XULOSA: ushbu tadqiqot o'quvchilarni ongli moliyaviy qarorlar qabul qilish uchun zarur ko'nikmalar bilan qurollantirishda moliyaviy savodxonlik ta'limining ahamiyatini ta'kidlaydi. Xalqaro baholash dasturlari tushunchalari va metodologiyalaridan foydalangan holda, o'qituvchilar global standartlarga javob beradigan samarali moliyaviy savodxonlik o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari mumkin.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, samarali qarorlar, milliy dastur, moliyaviy bilim.

Iqtibos uchun: Urinbayeva Z. Xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirish. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.62–69.

ФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ У СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПРОГРАММ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОЦЕНКИ

© **З. Уринбаева** [1]✉

[1]Чирчикский государственный педагогический университет, Ташкент, Узбекистан.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: финансовая грамотность – это необходимый навык для людей, позволяющих эффективно управлять своими личными финансами и принимать обоснованные финансовые решения.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – изучить, как международные программы оценки могут быть использованы для повышения финансовой грамотности студентов. Основываясь на основах и результатах этих программ, исследование направлено на выявление эффективных стратегий и передового опыта для включения обучения финансовой грамотности в школьные программы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные данные международных программ оценки, таких как Программа международной оценки учащихся (PISA), с качественными данными тематических исследований и интервью с учителями и студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают важность комплексной учебной программы по финансовой грамотности, включающей такие темы, как составление бюджета, сбережения, инвестирование и понимание финансовых продуктов. Международные программы оценки предоставляют ценные ориентиры и основы для разработки таких учебных программ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: это исследование подчеркивает важность образования финансовой грамотности в оснащении студентов навыками, необходимыми для принятия обоснованных финансовых решений. Используя концепции и методологии международных программ оценки, преподаватели могут разработать эффективные учебные программы по финансовой грамотности, соответствующие мировым стандартам.

Ключевые слова: финансовая грамотность, эффективные решения, национальная программа, финансовые знания.

Для цитирования: Уринбаева З. Формирование финансовой грамотности у студентов на основе программ международной оценки // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 62–69.

FORMATION OF FINANCIAL LITERACY IN STUDENTS BASED ON INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMS

© Ziyoda Urinbaeva[1]✉
[1]Chirchik State Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: Financial literacy is a necessary skill for individuals to effectively manage their personal finances and make informed financial decisions.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: the main objective of this study is to explore how international assessment programs can be used to improve students' financial literacy. Based on the foundations and findings of these programs, the study aims to identify effective strategies and best practices for incorporating financial literacy education into school curricula.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods, combining quantitative data from international assessment programs such as the Program for International Student Assessment (PISA) with qualitative data from case studies and interviews with teachers and students.

DISCUSSION AND RESULTS: findings highlight the importance of a comprehensive financial literacy curriculum that includes topics such as budgeting, saving, investing, and understanding financial products. International assessment programs provide valuable benchmarks and frameworks to guide the development of such curricula.

CONCLUSIONS: This study highlights the importance of financial literacy education in equipping students with the skills necessary to make informed financial decisions. Using concepts and methodologies from international assessment programs, educators can develop effective financial literacy curricula that meet global standards.

Key words: financial literacy, effective decisions, national program, financial knowledge.

For citation: Ziyoda Urinbayeva (2024) Formation of financial literacy in students based on international assessment programs, Inter education & global study, (5(1)), pp. 62–69. (In Uzbek).

O’zbekistonda mustaqillik yillarida ijtimoiy bozor iqtisodiyotni shakllantirishga qaratilgan islohotlarni chuqurlashuvi va iqtisodiyotni modernizatsiyalash talablari aholining moliyaviy savodxonligini shakllantirish va uni oshirish zarurligini isbotlamoqda. Jahon amaliyotining ko’rsatishicha aholi o’z mablag’laridan to’g’ri foydalanish, o’z xarajatlari va jamg’armalarini rejalashtirish, investitsiyalashni ustuvor yo’nalishlarini aniqlash, favqulotdagi vaziyatlar uchun zarur bo’lgan mablag’ jamg’arish borasida yetarli darajada bilim va ko’nikmalarga ega bo’lmaganliklari sababli samarasiz qarorlar qabul qilishadi va o’zlarini moddiy farovonligini oshirish uchun salohiyatlaridan, imkoniyatlaridan to’liq foydalana olmaydilar. Kishilarni qabul qilayotgan moliyaviy qarorlarini samaradorligini oshirish uchun aholining moliyaviy savodxonligi tizimini joriy etish zarur.

Moliyaviy savodxonlik — fuqaroni moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar bozorida aktiv pozitsiyani egallash, jamiyatda o‘zini va oila a’zolarini moliyaviy farovonligini oshirish uchun zarur bo’lgan bilimlar va ko‘nikmalar yig’indisidir. Oxirgi 10-15 yil davomida va ayniqsa 2008-yilda boshlangan jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozidan keyin aholining moliyaviy savodxonligini oshirish masalasi ko‘plab hukumatlar uchun dolzarb masalaga aylandi. Bir tarafdan zamonaviy moliyaviy xizmatlar iste’molchilarga turmush sifatini oshirish imkoniyatini beradi. Misol uchun hayotni sug‘urtalash, kasal bo’lish, sog’liqning yomonlashuvi sababli yo‘qotilgan daromadni tiklab beradi, nodavlat pensiya

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

fondlari nafaqaga chiqqanda qo'shimcha daromad olishni ta'minlaydi. Ammo ko'pincha iste'molchilar yetarli bilimlarga ega bo'lmaganliklari tufayli moliyaviy dastaklardan samarali foydalana olishmaydi.

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish AQSH, Buyuk Britaniya va Avstraliyani davlat iqtisodiy siyosatini ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish dasturlari AQSHda, Yevropa ittifoqi mamlakatlarida, Avstraliyada, Hindistonda, Indoneyziyada, Malayziyada, Rossiyada, Chexiyada va boshqa mamlakatlarda amal qilmoqda.

PISAda moliyaviy savodxonlik qanday aniqlanadi?

Savodxonlik bir tomondan savodsizlik, ikkinchi tomondan savodxonlik bo'lgan chegarani kesib o'tishdan ko'ra, odamlar hayot davomida quradigan bilim, ko'nikma va strategiyalarning kengayishi sifatida qaraladi. Savodxonlik to'plangan bilimlarni takrorlashdan ko'proq narsani o'z ichiga oladi; Buning o'rniga, u kognitiv va amaliy ko'nikmalarni, munosabatlar, motivatsiya, qadriyatlar kabi boshqa resurslarni safarbar qilishni o'z ichiga oladi. PISA moliyaviy savodxonligini baholash zamonaviy jamiyatda kundalik hayotning moliyaviy talablarini shuningdek, noaniq kelajakni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish bilan bog'liq bir qator bilim va ko'nikmalarga asoslanadi.

Shunday qilib, moliyaviy savodxonlik moliyaviy dunyoning asosiy elementlari, shu jumladan asosiy moliyaviy tushunchalar, shuningdek, moliyaviy mahsulotlarning maqsadi hamda asosiy xususiyatlarini bilish va tushunishga bog'liq. Bu moliyaviy farovonlikka tahdid solishi mumkin bo'lgan xavflarni, shuningdek sug'urta polislari va pensiyalarni o'z ichiga oladi. Taxmin qilish mumkinki, 15 yoshli o'smirlar ushbu bilimlarni o'zlashtira boshlaydilar hamda ular va ularning oilalari yashaydigan moliyaviy muhit, ular duch keladigan asosiy xavflar haqida tajriba orttirishadi. Ularning barchasi uy-ro'zg'or buyumlari yoki shaxsiy buyumlarni sotib olish uchun xarid qilgan bo'lishi mumkin, ba'zilari pul haqida oilaviy muhokamalarda qatnashgan bo'ladi, ularning katta qismi allaqachon pul topish va tejashni boshlagan bo'ladi. Ba'zi o'quvchilar allaqachon bank hisobi yoki mobil telefon shartnomasi orqali moliyaviy mahsulotlar va majburiyatlarni olish tajribasiga ega. Foiz, inflyatsiya va pul qiymati kabi tushunchalarni tushunish tez orada ularning moliyaviy farovonligi uchun muhim bo'ladi.

Ushbu ko'nikmalar ma'lumotlarga kirish, taqqoslash, ekstrapolyatsiya qilish va baholash kabi umumiy kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi, ammo moliyaviy kontekstda qo'llaniladi. Ular matematik savodxonlik bo'yicha asosiy hisob-kitoblarni bajarish, foizni hisoblash yoki bir valyutadan boshqasiga konvertatsiya qilish kabi asosiy ko'nikmalarni, reklama va shartnoma matnlarini o'qish, sharhlash qobiliyati kabi til ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

PISA bilimlarni qayta ishlab chiqarishdan ko'ra, bilim va tushunchalarni faollashtirish orqali hayotdagi vaziyatlarda qo'llash qobiliyatiga e'tibor qaratadi. Moliyaviy savodxonlikni baholashda bu yoshlarning shaxsiy moliya bo'yicha o'rganganlarini samarali qarorlar qabul qilishga o'tkazish va qo'llash qobiliyatining o'lchoviga aylanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

"Samarali qarorlar" atamasi ma'lum bir ehtiyojni qondiradigan asosli va mas'uliyatli qarorlarni anglatadi.

TO'LOV VARAQASI

To'lov qog'ozi pul va tranzaktsiyalarning kontent toifasida o'rnatiladi. Xodimning ish haqi varaqasi rag'batlantiruvchi tafsilotlarni taqdim etadi. Har oy Jeynning maoshi uning bank hisobiga to'lanadi. Bu Jeynning iyul oyidagi maoshi.

EMPLOYEE PAY SLIP: Jane Citizen	
Position: Manager	1 July to 31 July
Gross salary	2800 zeds
Deductions	300 zeds
Net salary	2500 zeds
Gross salary to date this year	19 600 zeds

Unga ko'ra: Yalpi ish haqi 2800 zed, chegirma 300 zed, aniq ish haqi 2500 zed, bu yilgi yalpi ish haqi 19600 zed.

Savol: Jeynning ish beruvchisi 31 iyul kuni uning bank hisobiga qancha pul to'lagan?

A) 300 zed
B) 2500 zed
C) 2800 zed
D) 19 600 zed
Savol turi: test
Tavsif: Ish haqi varaqasida aniq ish haqini aniqlang
Tarkib: Pul va operatsiyalar
Jarayon: moliyaviy ma'lumotlarni aniqlang
Kontekst: Ta'lim va mehnat
Qiyinlik darajasi: 551 (4-daraja)
To'liq kredit: B. 2500 zed
Kredit yo'q: Boshqa javoblar bo'lsa

Izoh: Ko'p tanlovli bu oddiy element o'quvchilardan ish haqi varaqasidagi moliyaviy ma'lumotlarni aniqlashni so'raydi. Ish haqi varaqasi umumiy moliyaviy hujjat hisoblanadi, u 15 yoshli o'quvchilar uchun notanish moliyaviy kontekstni taqdim etishi mumkin. O'quvchilar yalpi va sof ish haqi o'rtasidagi farqni tushunishlari kerak, ya'ni har qanday ajratmalar amalga oshirilgunga qadar va keyin ish haqi o'rtasidagi farq (masalan, sog'liqni saqlash uchun ajratmalar yoki soliq). Raqamli operatsiyalar talab qilinmaydi.

MASHINANI ISHLATISH XARAJATLARI

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Janob Devis oilasi uchun mashina sotib olishga kredit oladi. Kredit bo'yicha foiz stavkasi belgilangan. Janob Devisning bir xarajati oylik kredit to'lovlaridir. Avtomobilni ishlatish uchun boshqa xarajatlar ham bor, masalan, benzin, ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish xarajatlari.

Savol

Agar oila mashinadan ko'proq foydalansa, ba'zi xarajatlar oshadi, ammo boshqa xarajatlar o'zgarmaydi. Jadvaldagi har bir xarajat uchun, agar oila mashinadan ko'proq foydalansa, nima bo'lishini ko'rsatish uchun "Ko'payadi" yoki "Bir xil bo'lib qoladi" atrofida aylana qo'ying.

Narx	**Agar oila mashinadan ko'proq foydalansa, narx qanday bo'lishi mumkin?**
Oylik kredit to'lovlari	Ko'payadi / Bir xil bo'lib qoladi
Yoqilg'i xarajatlari	Ko'payadi / Bir xil bo'lib qoladi
Ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish xarajatlari	Ko'payadi / Bir xil bo'lib qoladi

Bu savol o'quvchilardan avtomobilni boshqarish bilan bog'liq doimiy va o'zgaruvchan xarajatlarni farqlashni so'raydi. Doimiy va o'zgaruvchan xarajatlarni tushunish jismoniy shaxs yoki oila uchun moliyaviy rejalashtirishning muhim tarkibiy qismidir. Savol moliyaviy kontekstda ma'lumotni tahlil qilish jarayoni toifasiga kiradi, chunki o'quvchilar aniq bo'lmagan narsani tan olishlari va avtomobildan ko'proq foydalanish har xil turdagi xarajatlarga ta'sirini tushunishlari kerak. To'g'ri javoblar o'zgarmaydi, o'sadi, ortadi, shu tartibda.

Siyosatchilar yoshlarda moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligini tobora ko'proq e'tirof etmoqda, ularning ko'pchiligi allaqachon moliyaviy qarorlar qabul qilishda duch kelmoqda va moliyaviy xizmatlar iste'molchisiga aylangan, masalan, mobil telefon rejasini tanlash yoki jamg'arma hisobidan foydalanish. Bu o'quvchilar majburiy ta'lim tugashiga yaqinlashar ekan, ular o'rta ta'limdan keyingi ta'limni davom ettirish yoki ish kuchiga kirish-kirmaslik to'g'risida qaror qabul qilishlari va bu tanlovlar atrofidagi moliyaviy qarorlarni ko'rib chiqishlari kerak. Ular yetuk bo'lgach, tez orada o'z ishlarining bir qismi sifatida ham, kundalik hayotda ham ko'proq moliyaviy operatsiyalarni bajarishlari va moliyaviy faoliyat bilan shug'ullanishlari kerak bo'ladi.

Yoshlarga moliyaviy bilim berish

Ko'plab mamlakatlar yoshlar va kattalar o'rtasida moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligini tan oladi hamda moliyaviy savodxonlik bo'yicha

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

milliy strategiyalarni ishlab chiqib amalga oshirdi. Moliyaviy ta'limga milliy miqyosda muvofiqlashtirilgan ushbu yondashuvlar moslashtirilgan asosdan iborat bo'lib, ular:

- moliyaviy ta'limning muhimligini tan oladi
- turli manfaatdor tomonlarning hamkorligini talab qiladi
- milliy muvofiqlashtiruvchi organni belgilaydi
- belgilangan vaqt ichida aniq va oldindan belgilangan maqsadlarga erishish uchun yo'l xaritasini belgilaydi
- individual dastur tomonidan qo'llanilishi uchun ko'rsatmalar beradi.

Maktablarda moliyaviy savodxonlikni joriy etish

Moliyaviy ta'lim bo'yicha mavjud milliy strategiyalarning aksariyati yoshlar va o'quvchilarni ularning asosiy maqsadli guruhlari orasida aniqlab beradi hamda maktablarda moliyaviy ta'limni joriy etishni qo'llab-quvvatlaydi. Ta'minot cheklangan bo'lsa ham, ko'plab mamlakatlar maktablarda moliyaviy ta'limni o'rgatmoqda. Ko'pgina hollarda, bu o'quv rejasiga moliyaviy mavzularni kiritish orqali amalga oshiriladi, asosan o'zaro kurslar yondashuviga amal qiladi. O'quv dasturlari yuklanishini minimallashtirish uchun mamlakatlar odatda moliyaviy savodxonlikni o'quv rejasiga qo'shimcha fanni kiritish o'rniga, boshqa fanlar va mavjud kurslarga integratsiyalashadi. Ba'zi mamlakatlar moliyaviy ta'lim elementlarini milliy o'quv dasturiga rasman kiritishdan oldin, tanlangan maktablarda moliyaviy ta'lim bo'yicha tajriba dasturlarini ishlab chiqdi. Ushbu mamlakatlarda amalga oshirilayotgan aholi savodxonligini oshirishning milliy strategiyasi va dasturlari maqsadi aholining kundalik hayotida pulning mohiyatini tushunish va undan kundalik hayotda samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Jahon amaliyoti ko‘rsatishicha moliyaviy jihatdan savodxon kishi quyidagi afzalliklarga ega bo’ladi: pul va narxlar borasida to‘g‘ri qarorlar qabul qila olish; o’zining oilaviy budjetini oqilona boshqarish qobiliyatiga ega bo’lish; moliyaviy aktivlar va xarajatlarini samarali boshqarish ko‘nikmalariga ega bo’lish; o‘z moliyaviy majburiyatlarini ko’rsatilgan muddatda bajarish; moliyaviy xizmatlardan keng foydalanish asosida shaxsiy jamg‘arma va investitsiyalarini amalga oshirishda qo’llaniladigan dastaklar sonini ortishi; turmush darajasidagi o‘zgarishlarga egiluvchan yondashish. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirishning milliy dasturlarini ishlab chiqish, amalga oshirishda obyektivlik va mustaqillik tamoyillariga rioya etilishi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. A. V. Vaxabov, Sh. A. Toshmatov, N. X. Xaydarov, A. V. Vaxobov “Moliyaviy savodxonlik asoslari” o’quv qo’llanma. Baktria press Toshkent-2013
2. Sue Thomson, Lisa De Bortoli, Catherine Underwood, Marina Schmid “Financial literacy in Australia” National Library In Australia 2019
3. PISA 2022 assessment and analytical framework © OECD 2023
4. PISA 2018 released financial literacy items 06 August 2018

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

5. Chiara Monticone, OECD PISA Financial Literacy Assessment 19 April 2023

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Urinbayeva Ziyoda**, o'qituvchi, [**Уринбаева Зиеда,** преподаватель], [**Ziyoda Urinbaeva**, teacher]; manzil: Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi 104 uy [адрес: г. Чирчик, улица Амира Темура 104 дом], [address: Chirchik city, Amir Temur street 104 house]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

JISMONIY TARBIYA VA SPORT MASHG‘ULOTLARI TA’LIMDA PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

© Sh.B.Fayzullayev[1]✉

[1]Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: jismoniy tarbiya va sport o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Jismoniy salomatlikni mustahkamlashdan tashqari, bu tadbirlar aqliy farovonlikka, ijtimoiy ko'nikmalarga va akademik natijalarga hissa qo'shadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi jismoniy tarbiya va sportning ta'lim kontekstidagi ahamiyatini o'rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida jismoniy tarbiyaga bo'lgan munosabatni va uning idrok etilgan afzalliklarini baholash uchun o'tkaziladigan so'rovlar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar shuni ko'rsatadiki, jismoniy tarbiya va sport o'quvchilarning jismoniy salomatligini sezilarli darajada yaxshilaydi, aqliy salomatlikni yaxshilaydi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Jismoniy mashqlar bilan muntazam shug'ullanish yurak-qon tomir tizimining yaxshilanishi, semirib ketish xavfining kamayishi va motorli ko'nikmalarning yaxshilanishi bilan bog'liq.

XULOSA: ushbu tadqiqot o‘quvchilarning har tomonlama barkamol rivojlanishida jismoniy tarbiya va sportning muhim ahamiyatini ta’kidlaydi. Maktablar jismoniy tarbiya dasturlarini birinchi o'ringa qo'yishi va barcha o'quvchilarning muntazam jismoniy faoliyatdan foyda olishini ta'minlash uchun zarur resurslar va yordamni taqdim etishlari kerak.

Kalit so'zlar: tarbiya, mashqlar, sport, mashg‘ulot, tayyorgarlik, ta’lim, sifat, samaradorlik, natija, rivojlanish.

Iqtibos uchun: Fayzullayev Sh.B. Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari ta’limda pedagogik jarayon sifatida // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.70–77.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И СПОРТ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС В ОБРАЗОВАНИИ

© Ш.Б.Файзуллаев[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Джизакский филиал Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: физическое воспитание и спорт играют важную роль во всестороннем развитии учащихся. Помимо укрепления физического здоровья, эти занятия способствуют психическому благополучию, социальным навыкам и академической успеваемости.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – изучить значение физического воспитания и спорта в контексте образования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью. Количественные данные будут собраны посредством опросов учащихся, учителей и родителей для оценки отношения к физическому воспитанию и его предполагаемых преимуществ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что физическое воспитание и спорт значительно улучшают физическое здоровье студентов, улучшают психическое здоровье и развивают социальные навыки. Регулярные физические упражнения связаны с улучшением сердечно-сосудистой системы, снижением риска ожирения и улучшением двигательных навыков.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает значение физического воспитания и спорта во всестороннем развитии школьников. Школы должны уделять приоритетное внимание программам физического воспитания и предоставлять необходимые ресурсы и поддержку, чтобы все учащиеся получали пользу от регулярной физической активности.

Ключевые слова: воспитание, занятия спортом, спорт, тренировка, тренировка, воспитание, качество, эффективность, результат, развитие.

Для цитирования: Файзуллаев Ш.Б. Физическое воспитание и спорт как педагогический процесс в образовании // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 70–77.

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS AS A PEDAGOGICAL PROCESS IN EDUCATION

© Sherzod B, Fayzullayev[1]✉
[1]Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

INTRODUCTION: physical education and sports play an important role in the comprehensive development of students. In addition to promoting physical health, these activities contribute to mental well-being, social skills, and academic performance.

AIM: the main objective of this study is to investigate the importance of physical education and sports in the context of education.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews. Quantitative data will be collected through surveys of students, teachers, and parents to assess attitudes toward and perceived benefits of physical education.

DISCUSSION AND RESULTS: The findings show that physical education and sports significantly improve students' physical health, improve mental health, and develop social skills. Regular exercise is associated with improved cardiovascular health, reduced risk of obesity, and improved motor skills.

CONCLUSION: this study emphasizes the importance of physical education and sports in the comprehensive development of students. Schools should prioritize physical education programs and provide the necessary resources and support to ensure that all students benefit from regular physical activity.

Key words: education, exercise, sports, training, training, education, quality, efficiency, result, development

For citation: Sherzod B. Fayzullayev (2024) Physical education and sports as a pedagogical process in education, Inter education & global study, (5(1)), pp. 70–77. (In Uzbek).

Dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribalarini o`rganish, mahalliy shartsharoit, iqtisodiy va intellektual resurslarni inobatga olgan holda jamiyat hayotining barcha sohalarida tub islohotlarning amalga oshirilayotganligi yangidan-yangi yutuqlarga erishishni ta’minlamoqda. Turli sohalarda yo`lga qo`yilayotgan xalqaro hamkorlik garchi o‘z samarasini berayotgan bo‘lsa-da, biroq, milliy mustaqillikni har jihatdan mustahkamlash, erishilgan yutuqlarni boyitish, mavjud kamchiliklarni tezkor bartaraf etish jamiyat a’zolaridan alohida fidokorlik, jonbozlik, shijoat va qat’iyat ko‘rsatishni talab etiladi.

Ma’lumki, jismoniy tarbiya va sport bilan shug‘ullanish odam organizmini har tomonlama jismonan rivojlanishi va mustahkamlanishi, fiziologik funksiyalarning takomillashtirishi va sog‘lomlashtirishga olib kelibgina qolmay jismoniy qobiliyatlarni rivojlantirish maqsadida organizmning shakllari va funktsiyalarini uyg‘un ravishda jismonan kamol toptirish, aholining sog‘ligini mustahkamlash, uzoq umr ko‘rishini ta'minlaydi. Shunday ekan ta’lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarini tashkil e’tishda bir qator kamchilik va muammolarga e’tibor qaratishimiz

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

joiz. Va o‘z vaqtida shu kamchilik hamda muommalarni echish yo‘llarini ishlab chiqishimiz kerak.

Shuningdek, jismoniy tarbiya va sport bilan shug‘ullanuvchilarning yoshi, jinsi, jismoniy tayyorgarliklari, sog‘lig‘i hamda qiziqishlari ham jismoniy tarbiyani amalga oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Mashg‘ulotlarga pedagogik jixatdan to‘g‘ri rahbarlik qilish, o‘rgatish tarbiyaning maqbul uslubiyoti jismoniy mashqlarning ratsional ta'sirini belgilaydigan omildir. Shu bilan birga quyidagi omillarni ham hisobga olish zarur:

1. Shug‘ullanuvchining o‘ziga hos hususiyatlari (yoshi, jinsi, sog‘ligi, tayyorgarlik darajasi, mehnat, o‘qish, dam olish, turmush rejimi).

2. Jismoniy mashqlarning o‘ziga hos hususiyatlari, ularning murakkabligi, yangiligi, yuklamasi, emotsiya berishi va boshqalar.

3. Tashqi sharoitning alohida hususiyatlari (meteorologik, mahalliy hususiyatlar, jihozlar va snaryadlarning sifati, mashg‘ulot joyining gigienik holati va boshqalar).

Bundan ko‘rinib turibdiki: jismoniy tarbiya va sport darslarini tashkil qilish bir tamonlama emas har tamonlama ko‘pgina jihatlarga e’tibor berish kerak.

Albatta sport turlari o`zining murakkab harakatlari va jozibadorligi bilan ajralib turadi. Shuningdek jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarining shug‘ullanuvchilarga nisbatan o‘ziga xos talablari mavjud bo‘lib, ularga maxsus ta’sir qilish kuchiga ega. Sport turlarini rivojlantirish bilan bir qatorda, katta sport mavqeini ko`tarishga ham ustuvor ahamiyat qaratilmoqda. Yildan yilga Respublikamizda xalqaro va jahon miqyosidagi nufuzli musobaqalarni o`tkazish an’anaviy tadbirlar tarkibidan joy olmoqda.

Bizga ma’lumki Respublikamiz oliy ta’lim muassasalarining barcha bakalavr ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha tahsil olayotgan talabalar jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari 1 semestr davomida olib boriladi. Shu semester davomida ular jismoniy tarbiya sportning nazariy asoslari, engil atletika (yugurish va sakrash), sport o‘yinlari (futbol, voleybol, basketbol, stol tennisi) va suzish kabi sport turlari bo‘yicha mashg‘ulotlarini tashkil qilinadi va o‘tqaziladi.

Bunday ijtimoiy-pedagogik vazifalarni amalga oshirishda jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari, ya’ni o‘qituvchilar, sport murabbiylari va boshqa jismoniy tarbiya harakatini tashkil etuvchi va boshqaruvchilar katta bilim, malaka va ko‘nikmalar hamda amaliy tajribalarga ega bo‘lishi kerak. Chunki jismoniy tarbiya va sport darslari bitta sport turidangina bo‘lmay yuqorida ko‘rsatilgandek bir qancha sport turidan mashg‘ulotlar o‘tqaziladi.

Bugungi kunda Respublikamizda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish uchun yaratilayotgan imkoniyatlar aholi jismoniy madaniyatini oshirish uchun kuchli turtki bo`lib xizmat qilmoqda. Mutaxassis sifatida aytishimiz mumkinki, jismoniy tarbiya va sportni aholi o`rtasida, ayniqsa, talabalar va o`quvchi yoshlar o‘rtasida rivojlantirish uchun davlatimiz sarflayotgan mablag‘, moliyaviy – iqtisodiy va moddiy tovar boyliklari hech bir mamlakatda yo‘q. Shunday ekan bu imkoniyatlardan to‘g‘ri foydalanishimiz kerak.

Natijalar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Talabalar amaliy jismoniy tayyorgarligi jarayonida ularning barcha kasb sifatlari shakllanadi. Bu esa amaliy jismoniy tayyorgarligi ishlab chiqarish bosqichida muhimdir.

Izlanishlarning ko‘rsatishicha, sharqshunoslarning ruhiy, siyosiy, madaniy va jismoniy tayyorgarligiga qo‘yiladigan talab shifokor, muhandis, pedagog va boshqa qo‘yilgan talablardan farq qiladi. Bu talab filolog, muhandis tarjimon, kimyogar, iqtisodchi va tarixchilar uchun o‘ziga hosdir. Jismoniy madaniyat malakalari doirasidagi har taraflama keng miqyosdagi jismoniy tayyorgarlik mehnat faoliyatiga bo‘lgan tayyorgarlikni ta'minlaydi.

Tadqiqotlar natijasiga ko‘ra talaba yoshlar jismoniy tarbiyasining asosiy vazifalariga salomatlikni, jismoniy rivojlanishini yaxshilash; o‘quv tarbiya jarayonini shaxsning tipologik xususiyatlarini o‘rganish asosida individuallashtirish; quyi kurs talabalarini o‘quv yurtiga adaptatsiyasini yengillashtirish maqsadida jismoniy tarbiyaning sog‘lomlashtirish yo‘nalishini kuchaytirish; tananing tashqi muhim ta'siriga qarshiligini oshirish, charchoqni bartaraf etish kiradi.

Jismoniy mashqlarni bajarish shakllari, usullari, davomiyligi, ketma-ketligi valeologiyaning asosiy vazifalariga bevosita bog‘liqdir.

Talabalarda jismoniy tarbiya jarayonining maqsadi asta-sekinlik bilan ularni jismoniy kamolotga erishishi va shu asnoda hayotga, ijodiy mehnatga va vatan mudofaasiga tayyorlashni nazarda tutadi. Talabalar jismoniy tarbiyasi jarayonida umumiy va xususiy vazifalar hal qilinadi. Umumiy vazifalar – bilim berish, jismoniy tarbiyalash va soglomlashtirishdan iborat bo‘lib, xususiylari esa jismoniy tarbiyadan Davlat ta'lim standarti dasturidagi maxsus vazifalar tarzida hal qilinadi. Xususiy vazifalarga quyidagilar kiradi:

1) o‘quvilar organizmining sogligini mustahkamlash, rivojlantirish va chiniqtirish;

2) turli xildagi mehnat faoliyatiga tayyor bo‘lish uchun shu yoshga xos bo‘lgan jismoniy sifatlarni rivojlantirish;

3) hayot uchun kerakli harakat malakalari va ko‘nikmalarini rivojlantirish va keyinchalik kerak bo‘ladiganlari bilan qurollantirish;

4) o‘quvchilarga umumiy o‘rta ta’lim me’yorida jismoniy madaniyatga oid yangi nazariy bilimlarni berish va ularni yildan yilga takomillashtirish;

5) o‘quvchilarni jismoniy mashqlar bilan muntazam shug‘ullanishga qiziqtirish va ularda qat’iy odatni shakllantirish;

6) o‘quvchilarni jismoniy madaniyat faollari qilib tarbiyalash va bu bilan ularda tashkilotchilik qobiliyatini tarbiyalash;

7) jismoniy tarbiyani ma’naviy tarbiyaning elementlari: ahloqiy, ruhiy, estetik va mehnat tarbiyasi bilan bog‘lash, qadriyatlarimizga oid vazifalar bilan birgalikda o‘quvchilar yoshining ulg‘ayishi, jismoniy tayyorgarligining ortishini e’tiborga olib, o‘qitishning ayrim bosqichlariga aniqliklar kiritish va boshqa qator vazifalar.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Bu vazifalar ma'naviy tarbiyaning elementlari xisoblangan axloqiy ruhiy estetik va mehnat tarbiyalarining vazifalari bilan birgalikda o‘quvchilarni yoshini ulg‘ayishi, jisman tayyorgarligiga qarab o‘qitishning ayrim etaplarida aniqliklar kiritiladi.

Munozara

Organizm o‘sib borar ekan uning funktsional imkoniyatlarini oshib borishi ham tabiiy. Oldin egallangan harakat malakalari zaxirasi bazasida yangi, keyin egallanishi lozim bo‘lgan harakat malakalari uchun poydevor yaratiladi. Bu yoshdagilarda ularning jismoniy madaniyat sohasidagi bilimlarni boyitish, sport trenirovkasi asoslari, sportchini o‘z-o‘zini nazorat qilishi qoidalariga o‘rgatish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

OTMda talabalarni jismoniy tarbiyasining maqsadi:

1. Sog‘lomlashtirish.
2. Xar tamonlama etuk inson qilib tarbiyalash.
3. Vatan mudofaasiga hamda mexnatga tayyorlash.

Jismoniy tarbiyaning maqsadidan kelib chiqgan holda o‘quvchilarni sog‘lomlashtirish, chiniqtirish, jismoniy rivojlantirish, xarakat malaka va ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha jismoniy tarbiyaning asosiy vazifalari belgilanadi: Sog‘liqni mustaxkamlash, o‘quvchilarni to‘g‘ri jismoniy rivojlantirishga va chiniqtirishga yordam berish. Tabiat omillari suv, quyosh, havo ta'sirida o‘quvchilarni sog‘ligini mustaxkamlash, chiniqtirish hamda organizmni kasalliklarga chidamliligini orttirish maqsadida jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini imkoni boricha toza havoda o‘tkazish yoki sport zallarini toza havo bilan ta'minlanishini tashkil etish zarur.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki - jismoniy tarbiya mashqlari bilan mustaqil shug‘ullanish har bir talaba pedagogning topshirig‘iga muvofiq tanlagan sport turi bo‘yicha, uni yuqori darajada egallash uchun mustaqil shug'ullanishi kerak. Bunday mashg‘ulotlar talabaning jismoniy, sport tayyorgarligini va sog‘ligini hisobga olib bajariladi. Bizga ma’lumki sport bir kun yoki bir haftalik tayyorgarlik bilan biror natijaga erishib bulmaydi bunga oylab qolaversa yillab mashq qilish talab qilinadi. Shunday ekan, sport guruhidagi talabalar uchun mustaqil mashqlar sportda yuqori natijalarga erishishlari uchun tayyorlanish mashqlari bo‘lib qoladi. Qolgan talabalar o‘quv dasturi bo‘yicha saboq olishlari kerak.

O‘qishdan tashqari vaqtda talabalar gigiyenik gimnastika va atletik mashqlar bilan shug‘ullanishsa maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bularga yugurish, yurish va boshqa mashqlar kiradi. Gigiyenik gimnastika bilan sutkaning istagan vaqtida, ovqatlanishdan 1-2 soatdan so‘ng va uxlashdan 2-3 soat oldin shug‘ullanish tavsiya etiladi

Jismoniy tarbiyaning butun jarayoni bunday qimmatli axloqiy va irodaviy sifatlarni tarbiyalashga yordam beradi. Umuman olganda barcha turdagi jismoniy mashqlar, o‘yin harakatlari dovyuraklik va do‘stlik xislarini tarbiyalashga yordam beradi. Shuningdek, bolalarda Vatanga muhabbat, vatanparvarlik his-tuyg‘ularni shakllantirish va tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Turganda va yurganda qomatni to‘g‘ri tutish ko‘nikmalarini oshirish, qomatni to‘g‘ri shakllantirish murakkab va uzoq davom etuvchi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

jarayondir. Shunday ekan, bu soxada ijobiy natijalarga erishish uchun bola o‘tirganda, tik turganda, yurganda qomatini to‘g‘ri tutishi haqida g‘amxo‘rlik qilish zarur: jismoniy mashqlarni keng qo‘llash kerak: jismoniy madaniyat dasrlari mazmuniga albatta qomatni yaxshilashga oid mashqlarni, mashg‘ulotlargacha bo‘lgan gimnastikani, jismoniy madaniyat vaqtlarini, badan tarbiyani kiritish, o‘quvchilarga uyga tegishli vazifalar berish kerak. Jismoniy tarbiyaning maqsadi odamni bolalik davridan boshlab jismoniy kamolotini shakllantirish, salomatligini mustaxkamlash, va ishchanlik kobiliyatini oshirishdan iborat.

Talim tizimi jismoniy madaniyatining keyingi bosqichlarida xam o’ziga xos maqsad vazifalari belgilab berilgan bo’lib, jismoniy tarbiya uzluksiz ravishda amalga oshiriladi. Jismoniy madaniyatning ta’lim tizimidagi o’rni va vazifalari va uning axamiyatini nakadar muximligini anglagan xolda mavjud ta’lim tizimi davomida jamiyatda xar tomonlamia barkamol shaxsni tarbiyalash maqsad qilib olingan. Shunday ekan jismoniy madaniyatni ushbu tizimning ajralmas tarkibiy kismi sifatida qarash va uni muntazam ravishda takomillashtirib borish zarur. Ta’lim tizimining barcha bo’g’inlari jismoniy madaniyatiga aloxida bir muommo sifatida qarash va uning uzviyligini ta’minlash orkali ta’lim–tarbiyada ko’zlangan maqsadga erishish mumkin. Bu borada talabalar jismoniy madaniyatiga aloxida e’tibor qaratish va doimiy ravishda rivojlangan mamlakatlar tajribalarga asoslangan zamonaviy talablar bilan boyitib borish zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. NORQOBILOV MUHIDDIN NAJIMOVICH “JISMONIY TARBIYA VA SPORT” (O‘quv qo‘llanma). Toshkent, 2019.
2. Ashur Nazarovich Normurodov JISMONIY TARBIYA (O‘quv qo‘llanma) Toshkent, 2011.
3. Холчураев Ботир Холиқович (2020). Жисмоний тарбия дарсларини ташкил этишда таълим услубларининг аҳамияти. Science and Education, 1 (3), 752-756.
4. Васильева Виктория Руслановна, & Коробейникова Елена Ивановна (2021). Применение инноватsионных технологий на уроках физической культуры. Наука-2020, (6 (51)), 131-136
5. Абдуллаев А., Хонкелдиев Ш.Х. Жисмоний тарбия назарияси ва усулияти. 2000 й. Тошкент.
6. Саломов Р.С Спорт машғулотларининг назарий асослари. Ўқув қўлланма Т.:2005.-261 б

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Fayzullayev Sherzod Bahodirovich**, dots v.b, [**Файзуллаев Шерзод Бахадирович,** доцент], [**Sherzod B. Fayzullayev,** Associate Professor]; manzil: Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali 130100, Jizzax viloyati,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Jizzax shahri Sh.Rashidov shox ko'chasi, 259 uy [адрес: Джизакский филиал Hatsионального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека, ул. Ш. Рашидова, 259, г. Джизак, Джизакская область, 130100], [address: Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, 259 Sh. Rashidov branch street, Jizzakh city, Jizzakh region, 130100].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

XORIJIY TILLARDA O'QISHNI TUSHUNISH NAZARIYALARI

©A.SH.Zaripova[1]✉

[1]Samarqand Chet tillari instituti, Samarqand, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: chet tillarda o‘qishni tushunish murakkab kognitiv jarayon bo‘lib, o‘z ona tilidan boshqa tilda yozilgan matnni tushunish, talqin qilish va ular bilan ishlashni o‘z ichiga oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi chet tillarida o'qishni tushunishning asosiy nazariyalarini o'rganish va tahlil qilishdir. Tadqiqot ushbu jarayonning asosiy mexanizmlarini tushunishga va chet tilini o'rganuvchilarda o'qishni tushunish ko'nikmalarini yaxshilashning samarali strategiyalarini aniqlashga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot chet tillarida o'qishni tushunish bilan bog'liq mavjud tadqiqotlar va nazariy asoslarni tahlil qilib, adabiyotlarni ko'rib chiqish metodologiyasidan foydalanadi. Ko'rib chiqilgan asosiy nazariyalarga sxemalar nazariyasi, metakognitiv nazariya, interaktiv-kompensator model va o'qishning oddiy ko'rinishi kiradi. Tadqiqot shuningdek, ushbu nazariyalarni sinovdan o'tkazgan empirik tadqiqotlar va ularning ta'lim sharoitida amaliy qo'llanilishini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tahlil shuni ko'rsatadiki, chet tillarida o'qishni tushunishga ko'plab omillar, jumladan, lingvistik bilimlar, asosiy bilimlar (sxema), metakognitiv strategiyalar va kognitiv jarayonlar ta'sir qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, chet tilini muvaffaqiyatli o'qish uchun til bilimi, kognitiv strategiyalar va boshlang'ich bilimlarning kombinatsiyasi talab qilinadi. Ushbu elementlarni birlashtirgan ta'lim strategiyalari tushunish natijalarini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot chet tillarida o'qishni tushunishning ko'p qirrali xususiyatini va turli xil omillarni hal qilish uchun turli xil ta'lim strategiyalarini qo'llash muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: o‘qitish strategiyalari, o'qishni tushunishning nazariyalari, o'qishni tushunishning darajalari, to'g'ridan-to'g'ri tushunish darajasi, xulosa chiqarishda tushunish darajasi, tanqidiy tushunish darajasi.

Iqtibos uchun: Zaripova A.SH. Xorijiy tillarda o'qishni tushunish nazariyalari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.78–85.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ТЕОРИИ ПОНИМАНИЯ ПРОЧИТАННОГО НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

© А.Ш.Зарипова [1]✉
[1]Самаркандский институт иностранных языков, Самарканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: понимание прочитанного на иностранном языке — это сложный когнитивный процесс, включающий понимание, интерпретацию и работу с текстом, написанным на языке, отличном от родного.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является изучение и анализ основных теорий понимания прочитанного на иностранном языке. Целью исследования является понимание основных механизмов этого процесса и определение эффективных стратегий улучшения навыков понимания прочитанного у изучающих иностранный язык.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется методология обзора литературы, анализируя существующие исследования и теоретические основы, связанные с пониманием прочитанного на иностранном языке. Основные рассмотренные теории включают теорию схем, метакогнитивную теорию, интерактивно-компенсаторную модель и простой взгляд на чтение. Исследование также включает обзор эмпирических исследований, в которых проверялись эти теории и их практическое применение в образовательных учреждениях.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: анализ показывает, что на понимание прочитанного на иностранном языке влияют многие факторы, включая лингвистические знания, фоновые знания (схема), метакогнитивные стратегии и когнитивные процессы. Результаты показывают, что успешное чтение на иностранном языке требует сочетания языковых навыков и когнитивных стратегий. и базовые знания. Стратегии обучения, сочетающие в себе эти элементы, могут значительно улучшить результаты понимания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: это исследование подчеркивает многогранный характер понимания прочитанного на иностранном языке и важность использования различных стратегий обучения для воздействия на различные факторы.

Ключевые слова: стратегии обучения, теории понимания прочитанного, уровни понимания прочитанного, уровень прямого понимания, уровень умозрительного понимания, критический уровень понимания.

Для цитирования: Зарипова.А.Ш.Теории понимания прочитанного на иностранных языках.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 78–85.

THEORIES OF READING COMPREHENSION IN FOREIGN LANGUAGES

©Aziza Sh. Zaripova[1]✉
[1]Samarkand Institute of Foreign Languages, Samarkand, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Annotation

INTRODUCTION: foreign language reading comprehension is a complex cognitive process that involves understanding, interpreting, and working with text written in a language other than one's native language.

AIM: the main purpose of this study is to study and analyze the main theories of foreign language reading comprehension. The research aims to understand the underlying mechanisms of this process and to identify effective strategies for improving reading comprehension skills in foreign language learners.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a literature review methodology, analyzing existing research and theoretical frameworks related to foreign language reading comprehension. Major theories reviewed include schema theory, metacognitive theory, the interactive-compensatory model, and the simple view of reading. The study also includes a review of empirical studies that have tested these theories and their practical application in educational settings.

DISCUSSION AND RESULTS: the analysis shows that many factors influence foreign language reading comprehension, including linguistic knowledge, background knowledge (schema), metacognitive strategies, and cognitive processes. The results show that foreign language successful reading requires a combination of language skills, cognitive strategies, and background knowledge. Instructional strategies that combine these elements can significantly improve comprehension outcomes.

CONCLUSION: this study highlights the multifaceted nature of foreign language reading comprehension and the importance of using different instructional strategies to address different factors.

Key words: teaching strategies, theories of reading comprehension, levels of reading comprehension, direct comprehension level, inferential comprehension level, critical comprehension level.

For citation: Aziza.Sh.Zaripova. (2024) Theories of reading comprehension in foreign languages (5(1)), pp. 78–85. (In Uzbek).

Ba'zi mutaxassis olimlar tomonidan o'qishni tushunishning bir qancha ta'riflari mavjud. Braunning fikriga ko'ra, o'qishni tushunish birinchi navbatda to'g'ri, samarali tushunish strategiyalarini va turli xil usullarni ishlab chiqish masalasini talab qiladi, Pirson Jonsonning fikricha esa, o'qishni tushunish bir jarayondir bunda yangilikni mavjud bilimga bog'lash mumkin, Smitning fikriga ko'ra esa o'qishni ko'proq pragmatik tarzda yozuvchi tomonidan vizual va vizual bo'lmagan ma'lumotlar orqali yetkazilgan xabarni tushunish sifatida belgilaydi deb Skripsi Sagita o'z izlanishlarida keltirib o'tgan. Ushbu tushuncha bo'yicha o'qish nazariyalari munozarasi iboraning chiqish nuqtasi bo'ladi. Keyin, Grabe va Stallerlar ham umumiy tushunish uchun o'qish matndagi ma'lumotlarni tushunish qobiliyatini anglatishini va uni to'g'ri talqin qilish kerakligini aytadi. Biroq, o'qishni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

tushunish qobiliyatlari juda murakkab va ko'p jihatdan farqlanadi, masalan, vazifalar, motivatsiyalar, maqsadlar va til qobiliyati kabilar. Xorijiy tillarni,xususan ingliz tilini o'rganuvchilarning ko'pchiligida matnning asl ma'nosini tushunish bo'yicha muammolar ko'p uchraydi va buning asl yechimini topish maqsadida bir qancha olimlar tomonidan turli tamoyillar ko'rib chiqilgan.

Mamlakatimizda xorijiy tilni o'qitish masalalari G.X.Bakieva, L.T.Axmedova, J.J.Jalolov, T.K.Sattarov, M.Djusupov, D.Djumanova, D.U.Xoshimovalar, ingliz tilini o'qitish metodikasi bo'yicha F.M.Rashidova, F.Sh.Alimov, M.Gulyamova, F.Ikromxonova, B.G.Kulmatov, I.M.Tuxtasinov, M.A.Nazarova, T.Madraximov X.Mamatqulov, K.Riskulovalar ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishgan.Samarali o'quv jarayonlarini tashkil qilish har doim dolzarb masalalardan biri bo'lib hisoblangan. Xususan, samarali o'qitish texnologiyalaridan foydalanishning bir qancha nazariyalari va amaliyoti masalalari, ularni qo'llashning metodik va didaktik asoslari, shuningdek, yangicha onlayn ta'lim jarayonini yurtimizda qo'llash masalalari yurtimiz tadqiqotchi olimlari A.Abduqodirov, N.Muslimov, U.Begimkulov, A.Hayitov, M.Lutfillaev, N.Taylaqov, MDH olimlari Ye.Polat, A.Andreev, N.Naydenova, G.Levkin, I.Varganova, N.Valyushina, R.Pimonov, N.Gavrilov, I.Zadorojnyaya, S.Berejnaya, M.A.Malsheva, S.Bogdanova va Xorij olimlari A.Amadco, I.Allen, J.Seaman, D.Keegan, H.Kappel, B.Lehmann, J.Loeper, B.Holmberg, M.Dougiamas, P.Taylorlar tomonidan o'rganib chiqilgan.

Xillerix o'qishni tushunishni uch darajaga bo'lib tasniflaydi: to'g'ridan-to'g'ri ma'noda tushunish, xulosa chiqarishda tushunish va tanqidiy tushunish. *To'g'ridan-to'g'ri tushunish darajasi* talaba matnda ochiq aytilgan faktlarni eslab qolishini talab qiladi masalan, nomlarni, narsalarni va hududlarni eslab qolish. *Xulosa chiqarishda tushunish darajasi* talabaga duch kelgan matn va shaxsiy tajriba, o'ziga tegishli bo'lgan qo'shimcha ma'lumotlarni taklif qilish imkonini beradi. Bu esa matnni tushunishga yordam beradi, muallif nimani nazarda tutgan va nima ma'no yotganligini, umumiy xulosalar ishlab chiqishni, asosiy g'oyani xulosa qilishni, ketma-ketlik, mulohaza yuritish, natijalarni bashorat qilish imkonini beradi. *Tanqidiy tushunish darajasi* muallifning uslubi va matnning boshqa ba'zi jihatlari haqida muvozanatli mulohazalar amalga oshirishga olib keladi.

Baholash yoki xulosa chiqarish bilan bog'liq markaziy masalalar, ushbu masalani qo'llab-quvvatlash, til uslubi va mantiq ishlatilgan holda xulosalarga kelish muhim omil hisoblanadi. O'qishni tushunish – bu fikr bog'langan matndan ma'no chiqarish jarayonidir, u so'z boyligi (lug'at) va fikrlashni o'z ichiga oladi, talaba ma'no yaratish uchun matn bilan faol shug'ullanadi, faol ishtirok etish esa oldingi bilimlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bu esa so'z va ifodadan xulosa chiqarishni talab qiladi, yozuvchi o'z ishida ma'lumot, g'oyalar va nuqtai nazarlarni yetkazish uchun foydalanadi [1: 27-35].

O'qishga bo'lgan bunday qarash uni an'anaviy qarash kabi mahsulot sifatida emas, balki jarayon sifatida ko'radi va ta'lim oluvchining kognitiv jarayonlarini o'qish jarayonida ancha markaziy o'ringa qo'yadi. Garchi o'qish haqidagi asosiy fikr tushunishni psixolingvistik modeldagi kabi ta'lim oluvchi tomonidan birgalikda qurilgan jarayon sifatida

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

bo'lsa-da, bu turli xil qarashlar va o'qishni tushunishni konseptuallashtirishning muhim usullarini o'z ichiga oladi: pastdan yuqoriga ishlov berish va yuqoridan pastga ishlov berish. Ularning har biri o'qish strategiyalari muhimligi sababli ravon o'qish bilan birga muhokama qilinadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ularning qarama-qarshi so'zlariga qaramay, yuqoridan pastga va pastdan yuqoriga ishlov berish bir-biriga qarama-qarshi bo'lishi shart emas. O'qishni tushunishning ko'pgina nazariyalari ikkalasini ham tan oladi, lekin har biriga turli darajada urg'u beradi

Chet tillarini o'qitish metodologiyasida "sintetik o'qish" atamasi odatda matnni tushunish, tanish elementlarning sinteziga asoslangan va tarjima qilib bo‘lmaydigan xarakterga egadir, bu ta’lim oluvchining o’zi uchun tez o'qish deydi. Sintetik o`qish jarayonida o`quvchining barcha diqqati matn mazmuniga qaratiladi va sintetik o`qishni tekshirish ob`ekti hamisha o`qiganini tushunish hisoblanadi. Sintetik o'qishda asosan tanish til materiali asosida \tuzilgan matnlardan foydalaniladi, uning vazifalaridan biri talabalar o'zlarining qiziqtirgan yangi ma'lumotlarni aniqlashlari tufayli mantiqiy fikrlashni rivojlantirishdir.

Talabalar o'qishda lingvistik tayanchlardan foydalanishni o'rganishlari uchun ularda tanish grafik shakl asosida matndagi tanish so'zlarni va butun iboralarni tanib olish qobiliyatini rivojlantirish kerak. Sintetik o‘qishga o‘rgatishning asosiy muammolaridan biri ta’lim oluvchilarda matnning kontekstiga tayanish qobiliyati va uyg‘unligini rivojlantirishdir. Chet tilida o'qish asosan kontekstga tayanish, kontekstda notanish lug'atni tushunish qobiliyatini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq.

Ko’pchilik o’rganuvchilar o’qishda tezlikga e’tibor ko’proq berishadi ammo bu sifatni yo'qotadi, lekin sifat hamma narsadan ustun. Xorijiy tillarni o'rganish samarali bo'lishi uchun bir nechta oddiy qoidalarni eslab qolish kerak.

Kontrastli darsliklardan foydalanish xorijiy tilni o’z tili bilan parallel ravishda o'rgatish imkonini beradi. Bundan tashqari, hamma ham e'tibor bermaydigan juda muhim jihat shundaki, darslik ko'pincha bo'lgani kabi turistik komponentga emas, balki odamlarning madaniyati va mentalitetining o'ziga xos xususiyatlarini bilishga qaratilgan bo'lishi kerak. Qiziqarli darslarni tashkil qilish o'qishga undaydigan eng muhim unsurlardandir. Ammo bunda o'qituvchilarga o’ziga xos dars tashkil qilish uchun qobilyat va izlanuvchanlik talab etiladi. Bugungi kunda chet tillariga katta e'tibor berilmoqda, chunki har birimiz o'zimiz uchun yaxshi kelajak yaratishni imkon qadar tezroq boshlashni xohlaymiz [3:31].

Ingliz tiliga asoslangan ikkinchi chet tilini o'qitish konsepsiyasi mualliflari - Inessa Bim va Lyudmila Sadomovalar chet tilini o'qitishda psixolingvistik naqshlarga mos keladigan o'qitish usulini yaratdilar. "U mashg'ulotning boshida qiyinchilik tug'dirmaydi va kelajakda yaxshi motivatsiya qiladi", deydi o'qituvchilar Bryukken haqida.

Interferentsiya muammosi, agar unga uslubiy jihatdan to'g'ri yondashilgan bo'lsa, resursga aylanadi va bu uni tildan foydalanishning barcha darajalarida hisobga olishni anglatadi: fonetik, leksik, grammatik... nutq faoliyatining barcha turlariga (produktiv, retseptiv) aralashishga e'tibor berish... o'quvchining noverbal xatti-harakatlari ta'sirini e'tiborsiz qoldirmaslik. (temp, intonatsiya, imo-ishoralar).

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Darslik yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatolar (aralashtirish, almashtirish, almashtirish) haqida oldindan "biladi" - va aniq tushuntiradi, taqqoslaydi va o'quv mashqlarida grafika, fonetika, lug'at, grammatika bo'yicha zarur ko'nikmalarni rivojlantiradi. Ijobiy o'tkazma bu ona tilidan birinchi bo'lib idrok etilgan va birinchi chet tilini o'rganishda qat'iy belgilangan nutqiy fikrlash harakatlariga tayanish: idrok etish, tanlash, birikma, matn yaratish qoidalarini, lug'at bilan ishlashni o'z ichiga oladi.

Birinchi va ikkinchi tillarni o'rganishning boshlanishi o'rtasida vaqt oralig'i bo'lsa yaxshi. Keyin tilning bitta shakllangan rasmi ikkinchisini yaratishga xizmat qiladi, ijobiy interferensiya ishlaydi.

Kommunikativ-kognitiv tamoyil bu ko'proq tushuntirishlar, muayyan muammolarni hal qilish demakdir. Bunga tilning istalgan jihatini o‘rganishda taqqoslash va qarama-qarshiliklardan foydalanish yordam beradi. Bugungi kunga qadar o’qitishni yaxshilash uchun bir qancha yo’llar ishlab chiqilgan. Quyida shu kabi yordamchi unsurlardan ko’rib chiqamiz.

Lug'at ham o’qishdagi eng muhim unsurlardan hisoblanadi u tezlik bilan so’zlarni ma’nolarni anglashga yordam beradi, va ongda so'z shakllanishiga katta yordam beradi.

Umuman olganda, darslikning talabaga o’qishni yaxshilash uchun o’rni juda katta chunki bunda o’rganuvchilar o'zlari o’qiydilar, xulosa chiqaradilar va taxmin qilishadi.

Zamonaviy metodikada eng ko'p e'tirof etilgan narsa – bu dars boshlashdan oldin maqsadni belgilash yoki talabaning kommunikativ vazifasidan kelib chiqqan holda ko'rish, kirish, o'rganish va qidirish turlarini tanlashdir. Ushbu tasnifda, ko'rish, analiz qilish o'qishning eng asosiy turi sifatida qaraladi, uning maqsadi matnda nima muhokama qilinayotganini aniqlashdir. Ta’lim oluvchi mavjud ma'lumotlar haqida umumiy tasavvurga ega bo'lishi va uning qanchalik muhim yoki qiziqarli ekanligini hal qilishi uchun juda muhim omillardan sanaladi. O'qishni o'rganish ikkita muammoni hal qilishga qaratilgan: matndagi barcha ma'lumotlarni undan keyingi foydalanish uchun to'liq va aniq tushunish,vaqtni tejash. Kerakli kalit so’zlarni “qidirib o'qish” orqali, ya’ni matnda oldindan ma'lum bo'lgan ma'lumotlar elementlarini topish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Nofilologik ta’lim yo’nalishi talabalariga chet tilini o'qitishda keng qo'llaniladi, chunki u mutaxassislik bo'yicha adabiyotlarda ma’lumotlarni to’lig’icha emas, asosiy kerakli joylarini topib o’qish imkonini beradi. Ushbu turdagi o'qish usuli o’zining natijalari bilan farqlanadi degan fikrni Z.I.Klychnikov beradi, ya'ni o'qilgan materialni, nutq faoliyatining tabiati, o'qish tezligini tushunish darajasi. Shunday qilib, “qidirib o'qish” matndagi ma'lumotlarning kamida 70 foizini tushunishni o'z ichiga oladi. O'z tabiatiga ko'ra, qidiruv o'qish uzluksiz o'qishdir chunki matn to‘liq, tez sur’atda o‘qiladi. Ko'rish o'qish nutq faoliyatining tabiati bilan qidiruv o'qishdan farq qiladi. Ushbu turdagi o'qish bilan sarlavhalar va sarlavhalarni, alohida paragraflarni yoki semantik qismlarni o'qish kifoya.

Xulosa qilib aytganda, so‘zni aniqlash, sintaksis bilimi, fonologik bilim, gaplararo tushuncha hosil qilish, ulardan ba’zilari ta’lim oluvchi jarayonda ravonlikni oshirish va natijada o‘qishni tushunish darajasini oshirish uchun avtomatik bo‘lishi kerak. Chet tilida o'qishni boshlagan talabalar o'z ona tilida ma'lumot olishning asosiy kognitiv

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

operatsiyalarini allaqachon o'zlashtirdilar: ular notanish so'zlarning ma'nosini o'z ona tilidagi so'zlar bilan umumiy jihatlari mavjud bo'lganda aniqlaydilar va lug'atga murojaat qilishadi yoki kontekst bo'yicha matndagi fakt bo'lgan ma'lumotlarni o'zlari uchun ochib beradilar. Shuning uchun o'qituvchining vazifasi talabalarni yangi sharoitlarda - chet tilida maxsus adabiyotlarni o'qishda oldin ega bo'lgan kompetensiyalardan foydalanishga o'rgatishdir.O'qishni yaxshilash uchun o'quvchi barcha til o'rganish ko'nikmalariga e'tibor qaratishi lozim Ayniqsa, chet tillarni o'rganuvchilar uchun matnlar bilan ishlash va o'qilgan ma'lumotlarni to'g'ri tushunish, vaqtdan yutish uchun eng asosiy bo'lgan jihat bu so'z boyligini oshirish hisoblanadi.

O'qish, tarjima va konspektlashtirish kabi an'anaviy usullarni barchamiz bilamiz.Bunda asosan o'rganilayotgan tildagi fonetikani o'rganishga ko'proq e'tibor qaratiladi. Klassik o'rganishni xohlovchilar bu usulni avzal ko'rishlari mumkin ammo bu yo'l amaliy o'rganishni avzal ko'ruvchilar uchun mos kelmasligi mumkin. Ammo yana bir usul mavjudki bu yozma tarjimasi mukammal bo'lishini xohlovchilar. Bunda tilning nazariyasi bilan bog'liqlik bo'lgani uchun o'quvchilarning bazasi mustahkam bo'ladi. Bu grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzishga asos bo'ladi.va o'qishni tushunisni yaxshilaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Velde Ch. Crossing borders: an alternative conception of competence / 27 Annual SCIJTREA conference, 1997. – P. 27-35.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – М., 2004. – 40 с.
3. Уласевич С.Н. Место предмета «Английский язык» в учебном плане начальной, средней и старшей школы. Рекомендации. – М.: Релод, 2012. – 31 с.
4. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 12 декабря.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Инфра, 2004. – 576 с.
6. Эльконин Д.Б. Понятие компетентности с позиций развивающего обучения // Современные подходы к компетентностно ориентированному образованию. – Красноярск, 2002.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Zaripova Aziza Shaxobiddinovna**, tayanch doktorant, [**Зарипова Азиза Шахобиддиновна,** базовый докторант], [**Aziza SH. Zaripova**, basic doctoral student]; manzil: 140104, O'zbekiston, Samarqand viloyati, Shahar: Samarqand, Bo'stonsaroy ko'chasi (sobiq Oxunboboyev), 93 [адрес: 140104, Узбекистан, Самаркандская

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

область, Город: Самарканд, улица Бостонсарой (бывшая Охунбобоева), 93], [address: 140104, Uzbekistan, Samarkand region, City: Samarkand, Bostonsaroy street (former Okhunboboyev), 93]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Original paper

BO‘LAJAK CHIZMACHILIK O‘QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA GRAFIK ISHLARNI BAJARISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

© A.O.Ashirbaev [1]✉
[1] Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: grafik ish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'lajak chizma o'qituvchilarini tayyorlash uchun muhim ahamiyatga ega, chunki bu ko'nikmalar samarali tasviriy ta'limning asosini tashkil qiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarida grafik ish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali yondashuvlarni aniqlash va baholashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli amaliy tadqiqotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar shuni ko'rsatadiki, grafik ish ko'nikmalarini samarali rivojlantirish uchun ko'p qirrali yondashuv zarur. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu komponentlarni birlashtirgan dasturlar o'zlarining grafik mahoratiga ishonadigan va yuqori sifatli badiiy ta'lim berishga qodir chizmachilik o'qituvchilarini ishlab chiqaradi.

XULOSA: ushbu tadqiqot bo‘lajak chizmachilik o‘qituvchilarini tayyorlashda grafik ish ko‘nikmalarini rivojlantirishga kompleks va kompleks yondashuvning muhimligini ko‘rsatadi.

Kalit so'zlar: chizmaning bajarilishi, grafik qo'llab-quvvatlash, grafik yechim, grafik vazifa grafik ishlari, fazoviy vazifalar.

Iqtibos uchun: Ashirbaev A.O. Bo‘lajak chizmachilik o‘qituvchilarini tayyorlashda grafik ishlarni bajarish ko‘nikmalarini rivojlantirish**.** // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.86–92.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ГРАФИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РИСОВАНИЯ

© А.О. Аширбаев[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низоми,Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

ВВЕДЕНИЕ: развитие навыков графической работы важно для подготовки будущих учителей рисования, так как эти навыки составляют основу эффективного изобразительного образования.

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является выявление и оценка эффективных подходов к развитию навыков графической работы у будущих учителей рисования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные тематические исследования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что для эффективного развития навыков графической работы необходим многогранный подход. Результаты показывают, что программы, сочетающие эти компоненты, выпускают учителей рисования, уверенных в своих графических навыках и способных дать качественное художественное образование.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает важность комплексного и комплексного подхода к развитию навыков графической работы в подготовке будущих учителей рисования.

Ключевые слова: выполнение рисунка, графическое обеспечение, графическое решение, графическая задача, графическая работа, пространственные задачи.

Для цитирования: Ашурбаев А.О. Развитие навыков графической работы при подготовке будущих учителей рисования// Inter education & global study. 2024. № 5(1). С. 86–92.

DEVELOPMENT OF GRAPHIC WORK SKILLS IN TRAINING FUTURE DRAWING TEACHERS

© Azim O. Ashirboev[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi, Toshkent, Uzbekistan

Annotation

Abstract

INTRODUCTION: the development of graphic work skills is important for the training of future drawing teachers, as these skills form the basis of effective visual education.

AIM: the main objective of this study is to identify and evaluate effective approaches for developing graphic work skills in future drawing teachers.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative case studies.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings suggest that a multifaceted approach is needed to effectively develop graphic work skills. The results show that programs that

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

combine these components produce drawing teachers who are confident in their graphic skills and able to provide high-quality art education.

CONCLUSION: this study shows the importance of a comprehensive and comprehensive approach to the development of graphic work skills in the training of future drawing teachers.

Key words: execution of drawing, graphic support, graphic solution, graphic task, graphic work, spatial tasks.

For citation: Azim O.Ashirboyev (2024) Development of graphic work skills in training future drawing teachers, Inter education & global study, (5(1)), pp. 86–92. (In Uzbek).

Oliy pedagogik ta’limda muhandislik grafikasi fanlarini o‘qitish, uni o‘zlashtirish sifatini ta’minlashda grafik ishlarning o‘rni alohida ahamiyatga ega. Bu borada uning o‘rnini belgilash, muvofiqlashtirish va ilmiy-metodik ta’minotini ishlab chiqishga ehtiyoj sezilmoqda. Bu oliy pedagogika ta’lim muassasalari talabalarining muhandislik grafikasi fanlarida o‘quv topshiriqlarining ta’lim hujjatlarida keltirilgan “Majburiy grafik ishlar” (bu o‘quv dasturlarida belgilangan va talabalar tomonidan bajarilishi shart bo‘lgan grafik ishlar) tizimini muvofiqlashtirish, grafik ishlarning bajarilishidagi muammoli o’rinlar (holatlar)ni o’rganishga, tatqiq qilishga, uning metodik va didaktik ta’minotini ishlab chiqishga zaruriyat borligi ayon bo‘lmoqda.

Xorijiy mamlakatlarda, Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) davlatlari hamda O‘zbekiston Respublikasida o’quvchi va talabalarning grafik tayyorgarligini tadqiq etish, muhandislik grafikasi fanlarini o’qitishni takomillashtirish, grafik madaniyatni shakllantirish nazariyasi va amaliyoti bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar amalga oshirib kelinmoqda. Mazkur masalalar bo‘yicha, muhandislik grafikasi fanlari ta’limining tashkiliy-ta’limiy mexanizmlarini rivojlantirish, pedagogik va innovatsion texnologiyalar asosida uslubiy jihatlarini takomillashtirish hamda istiqbolli rivojlanish yo‘nalishlarida ma’lum darajada tadqiqotlar amalga oshirilgan.

Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirishga, respublikada amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar, ijtimoiy va iqtisodiy sohalardagi yangilanishlarda ushbu muassasalarning faol ishtirokini ta’minlashga to‘siq bo‘layotgan bir qator muammolar qatorida oliy ta’lim tizimida o‘qitishni tashkil etish jarayoni, ta’lim olayotgan talabalar bilimini baholash tizimi bugungi kun talablariga javob bermayotganligi ta’kidlab o‘tilgan. Bu o‘rinda, muhandislik grafikasi ta’limini tashkil etish, uning o‘qitish metodikasida ham jiddiy kamchiliklar mavjudligi ko‘zga tashlanmoqda.

Ma’lumki, muhandislik grafikasi fanlari ta’limida grafik ishlar shu fanlardan egallanishi lozim bo‘lgan bilimlarni egallash, ko‘nikmalarni hosil qilish, malakalarni oshirish hamda bo‘lajak chizmachilik fani o‘qituvchilarining grafik kompetentligini rivojlantirishda grafik ishlarni bajarishning o‘rni alohida ahamiyatga ega. Shunga ko‘ra, grafik ishlar fan dasturida belgilangan mavzularning nazariy, amaliy mazmuni majmui

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

(yig‘indisi) deb ham qaraladi. Chunki, har bir grafik ish dasturda ko‘zda tutilgan bir nechta mavzulardan, ya’ni bir butun modul bo‘yicha egallangan bilimlarga asoslanadi. Bu muhandislik grafikasi tarkibiga kiruvchi “majburiy” va “tanlov” fanlar blokidagi barcha fanlarning dasturlarida keltirilgan mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar qatorida, undan farqli ravishda “Majburiy grafik ishlar” deb alohida o‘rni belgilangan. Oliy ta’lim muassasasi professor-o‘qituvchilarining o‘quv yuklamasi hajmini hisoblashning vaqt me’yorlarida ham “Namunaviy o‘quv dasturida ko‘zda tutilgan nazorat, hisoblash va hisob-grafik ishlarni tekshirish, maslahatlar berish, taqriz yozish va qabul qilish” deb ko‘rsatilgan va har bir talaba uchun bitta fanga grafik ishlarning soni hamda hajmiga ko’ra ko’pi bilan bir soat deb belgilangan. U auditoriya mashg‘ulotlariga ajratilgan soatlar hajmidan tashqaridagi vaqt me’yori bilan nazoratga olingan.

Ma’lumki, pedagogika oliy ta’lim muassasalarida muhandislik grafikasi fanlari tarkibida: chizma geometriya (chizma geometriya va perspektiva), chizmachilik (geometrik va proeksion chizmachilik, mashinasozlik chizmachiligi, arxitektura-qurilish chizmachiligi, topografik chizmachilik), kompyuter grafikasi, grafik tasvirlash asoslari, arxitektura elementlarini loyihalash, muhandislik grafikasining ilmiy terminologiyasi, perspektiva va soyalar nazariyasi hamda bo’lajak chizmachilik o’qituvchisini kasbiy faoliyatga tayyorlashga mo’ljallangan “Chizmachilik fanini o‘qitish metodikasi” o‘rin olgan. Har bir fanning standart talablariga asoslangan fan dasturlarida aynan “Majburiy grafik ishlar” mazmuni va miqdori belgilangan.

Endilikda majburiy grafik ishlarning mazmunini va unga mos holda bajarish sifatini ta’minlash masalasini qayta ko‘rib chiqishni taqoza qilmoqda. Bu bo‘lajak mutaxassislarning fanlar bo‘yicha bilim, ko‘nikma va kasbiy malakalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ma’lumki, chizmalar me’morchilik va texnik taraqqiyot bilan bog‘liq holda rivojlangan bo‘lsa, hozirgi vaqtda ishlab chiqarish, arxitektura, dizayn, qurilish va boshqa shu kabi sohalarning asosiy muomala vositasiga va me’yyoriy-grafik hujjatiga aylandi. Ayonki, grafik tilning asoslarini bilmasdan turib, grafik hujjatlarni yaratish va uni o’qish mumkin emas. Shu nuqtai nazardan qaraganda, chizmachilik fanining asosiy maqsadi chizma chizishga va chizmani o‘qishga o‘rgatish deb belgilangan. To‘g‘ri, bular bilan bir qatorda, o‘quvchilarning fazoviy tasavvurini kengaytirishga va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish ham grafik ishlarni bajarish bilan bog‘liq masalalar sifatida qaraladi.

Grafik ish va grafik ishlarni bajarish haqidagi tushuncha ayrim o‘rinlarda “Chizma chizish” “Chizmani bajarish”, “Chizmani taxt qilish”, “Grafik amallarni bajarish”, “Grafik ta’minot”, “Grafik yechim”, “Grafik masala”, “Grafik topshiriq” va boshqa shu kabi terminlar doirasida ifoda qilinib, qo‘llanilib kelinmoqda. Bu meyoriy hujjatlarda oquv adabiyotlarida ham har xil ko’rinishlarda o’rin olgan.

Chizma chizish: chizmani bajarish, grafik ishlarni bajarish, chizmani taxt qilish”, grafik amallarni bajarish, grafik topshiriqni bajarish, grafik masalalarni yechish kabi ma’nolarni anglata olishi ehtimolining yuqoriligini; chizmani amalga oshirish natijasi esa:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

grafik yechim, grafik ta'minot kabi ikki muhim jihatining mavjudligi bilan grafik savodxolik va grafik madaniyatni amalga oshirishga xizmat qiladigan "grafik til" muhim o'rin egallaydi

Ularning umumiyligi va xususiyligi hisobga olinib, asosan chizma bajarish va chizmani o'qish bilan mantiqan bog'langan. Bular boshqa ifoda shakllariga nisbatan "grafik til" deb farqlanadi. Grafik tilga turli olimlar tomonidan turlicha ta'riflar berilgan. Grafik til vositasida grafik bilimlar egallanadi, grafik savodxonlik, grafik madaniyat tarkib topadi. Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitish jarayonida grafik til vositasida grafik ishlar, amaliy ishlar, mashqlar bajarilishi ko'zda tutilgan bo'lib, ayrim olimlarning darsliklari, o'quv qo'llanmalari va darslikka tayyorlangan ish daftarlarida o'z aksini topgan.

Bu o'rinda, bo'lajak chizmachilik o'qituvchisining umumiy o'rta ta'lim va boshlang'ich professional ta'lim maktablarida chizmachilik fanini o'qitishning asosiy maqsad va vazifalariga e'tibor qaratish bilan kasbiy faoliyatining zaruriy mazmunini tashkil qilishi lozim.

Demak, bo'lajak chizmachilik o'qituvchisi o'quvchilarning borliqdagi narsalarni qonuniyatlar asosida idrok etishi, tasavvuridagi o'z fikrini, g'oyalarini grafik tasvirlar vositasida ifoda qilishga o'rgatishdan iborat ekan, bu boshlang'ch grafik tasvirlash asoslarini o'rgatish bilan umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitiladigan birorta fanda ko'rilmaydigan 3 ta masalani amalga oshirishda xizmat qiladi:

- axborot uzatish va uni qabul qilishga asoslangan grafik tasvirlarni to'g'ri bajarishga va uni to'g'ri o'qishga o'rgatish;
- o'quvchilarning grafik tasvirlash bilan bog'liq fazoviy tasavvurini va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish;
- ishlab chiqarish sohalarida, loyihalash ishlarida grafik hujjatlarni, ya'ni chizmalarni to'g'ri rasmiylashtirishni o'rgatishdan, shuningdek, umumiy o'rta ta'lim maktablarida chizmachilik fanini o'qitishda gumanitar va politexnik, ijodiy va umummadaniy yo'nalishlarni amalga oshirish nazarda tutiladi. Bu orqali bo'lajak konstruktorlar, arxitektorlar, me'morlar, hunarmandlar, muhandislar va dizaynerlarni shakllantirishga erishiladi va bu bilan chizmachilik fanini o'qitishning vazifalari o'z-o'zidan yuzaga keladi:

1) ***Gumanitar yo'nalishni amalga oshirish****:* chizmachilik darsi mavzularida grafik tasvirlarning shakllanishi va rivojlanishi, uning ishlab chiqarish hamda me'morchilik sohasida tutgan o'rni haqida tasavvurga ega bo'lishiga erishish; o'quvchilar tasavvurida grafik tasvirlar mohiyatini ochib berish.

2) ***Politexnik yo'nalishni amalga oshirish:*** umumiy o'rta ta'lim maktablarida politexnik bilimlarni shakllantirish bilan birgalikda o'quvchilarni faol ishlab chiqarish va ijtimoiy faoliyatga tayyorlash; ishlab chiqarish sohalarida bo'layotgan jarayonlarning mohiyatini tushunishga va o'quvchilarni bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlash.

3) ***O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish:*** grafik yechimlar asosida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish; ijodkorlikka yo'naltirish;

4) ***O'quvchilarda grafik madaniyatni shakllantirish****:* o'quvchilarning grafik savodxonligini shakllantirish; ularda obrazli va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

V.V.Stepakova grafik til va uning ob'ektiv dunyo haqidagi ma'lumotlarni uzatishdagi o'rnini baholab, 80-chi yillardan boshlab chizmachilik fanida modellashtirish, o'zgartirish, konstruksiyalashga oid grafik ishlarni bajarishga urg'u berilganligini bildirib, bu jarayonda o'quvchilarning fazoviy tasavvurini rivojlantirishga qaratilgan grafik tilning, grafik madaniyatning elementlarini sanab o'tgan. U grafik tasvirlashning turlari, grafik tizimlar, metodlar, usullar, grafik ishlarni bajarish vositalari hamda grafik tasvirlarni o'qish kabi masalalar haqida fikrlar bildirgan. Grafik ishlar, ya'ni grafik masalalar, ularni bajarish chizmachilik fanini o'qitish va nazorat qilishda faol usullardan biri sifatida baholagan.

Bu kabi masalalar o'quv adabiyotlarining yaratilishi bilan bog'liqligini hisobga olib, chizmachilik fanining xorijiy davlatlarda, jumladan, Rossiya Federatsiyasida o'qitilishi tahlil qilib qaraganda, 10 ga yaqin turdagi alternativ shakldagi darsliklarning mavjudligini kuzatish mumkin. Bunda maktab ma'muriyati o'quvchilarning qiziqishlari, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish yo'nalishini hisobga olib o'qitiladigan darslikni mustaqil ravishda tanlash mumkin. Ular mashinasozlik, amaliy san'at, gumanitar yo'nalish kabi sohalarlarga alohida urg'u berib tayyorlangan. Haqiqatdan ham, A.Pavlova, Ya.Roytman, G.Preobrajenskaya, V.Stepakova, G.Xakimov kabi mualliflar tomonidan tayyorlangan darsliklar o'quvchilarni ma'lum soha yoki kasbga yo'naltirishga mo'ljallab tuzilgan bo'lib, fan dasturlari mavzulariga mos ma'lumotlar o'quvchilarga tanish bo'lgan, eng ko'p qo'llaniladigan buyumlarning chizmalari misolida ochib berilgan.

Bunday holat Ukraina respublikasida amaldagi umumta'lim maktablari uchun "Chizmachilik" darsligida ham kuzitiladi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, Rossiya Federatsiyasi maktablaridagi ko'plab alternativ darsliklarning amalda qo'llanilayotganiga qaramasdan A.D.Botvinnikovning "Chizmachilik" darsligidan keng foydalanib kelinmoqda. Ushbu darslik MDH davlatlardagi umumta'lim maktablari chizmachilik fani uchun asos hisoblangan "klassik" ko'rinishdagi adabiyot maqomiga ega. Bu darslikning ilk qadamlari 30 yildan oshgan bo'lsada, Rossiya Federatsiyasi ta'lim va fan vazirligi tomonidan tasdiqlangan amaldagi dasturga mos bo'lib, chizmachilik fani bo'yicha asosiy o'quv qo'llanma hisoblanadi. Darslikka nazariy ma'lumotlar bilan bir qatorda o'rganilgan materialni mustahkamlash va takrorlash uchun savollar va topshiriqlar, grafik va amaliy ishlar ham kiritilgan.

G.F.Xakimov va boshqalar tomonidan 9-sinf o'quvchilari uchun yaratilgan "Chizmachilik. Amaliy kurs" darsligi o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ushbu darslik chizmachilik fanining ayrim bo'limlarini chuqur o'rganish bilan bir qatorda texnologiya va mehnat ta'limi darslarida bajariladigan loyiha ishlarining grafik qismlarini taxt qilishga tegishli qo'shimcha ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, o'quvchilarning ijodiy, fazoviy tasavvurlari va obrazli fikrlashlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan har xil grafik topshiriqlar kiritilgan. Bu, grafik ishlarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bog'liq.

Demak, grafik ishlarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish bolajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy mahoratini takomillashtirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

1. O‘zbekiston Republikasi Prezidentining “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida “2018 yil 5 iyun PQ-3775-son qarori. https://lex.uz/docs/3765586.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг “Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув юкламаси ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва «устоз-шогирд» ишларини белгилаш қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида” 2018 йил 9 октябрдаги 3076 -рақамли буйруғи. https://lex.uz/docs/3967278?ONDATE=09.10.2018%2000.

4. Valiyev A.N., Gulomova N.X., Nurmatov E.A. Mashinasozlik chizmachiligidan grafik vazifalarning metodik ishlanmasi. I qism. (metodik qo‘llanma). –T.: “ZUXRA BARAKA BIZNES” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. 2017- y. 10 b.t.;

5. Вышнепольский В.И. Рабочая тедрадь: к учебнику “Черчение” А.Д.Ботвинникова, В.Н.Виноградова, И.С.Вышнепольского. –Москва: “Издателство АСТ: Астрель”, 2013. – С.79.

6. В.В.Степакова. Методическое пособие по черчению. Графические работы. – М.: «Просвещение», 2001. – 93 б. https://nbs 2. ru › wp-content › uploads › 2018/11.

7. Ro‘ziyev E.I., Ashirboyev A.O. Muhandislik grafikasini o‘qitish metodikasi. -T.: “Fan va texnologiya”, 2010.

8. Ashirboyev A.O. Chizmachilik. –T.: “Yangi nashr” nashriyoti, 2008.

9. Rahmonov I., Qirg‘izboyeva N., Ashirboyev A., Valiyev A., Nigmanov B. Chizmachilik. –T.: “Voris-nashriyot”, 2016.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ashirbaev Azim Ozodovich**, dotsent, [**Аширбаев Азим Озодович,** Доцент], [**Azim O, Ashirbayev**, associate professor]; manzil: Toshkent sh., Chilonzor tumani, Bunyodkor ko’chasi 27 uy. [адрес: Город Ташкент, Чиланзорский район, улица Бунёдкор, 27.], [address: 27 Bunyodkor street, Chilanzor district, Tashkent city.]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO'LAJAK MUHANDISLARDA ILMIY-TAQIQOTCHILIK ISHINI TASHKIL ETISH TUZILMASINI AMALGA OSHIRISH BOSQICHLARI

©I.B.Asqarov[1]✉
[1]Jizzax politexnika instituti, Jizzax, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ilmiy va tadqiqot ishlarini tashkil etish bo'lajak muhandislarni tayyorlash va malakasini oshirishning muhim tarkibiy qismidir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi kelajakdagi muhandislar uchun ilmiy va tadqiqot ishlarini tashkil etishda tizimli yondashuvni amalga oshirish bilan bog'liq bosqichlarni aniqlash va batafsil bayon qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda muhandislik ta'limi va tadqiqot metodologiyalari bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish, shuningdek, muhandislik maktablarida muvaffaqiyatli tadqiqot dasturlari bo'yicha amaliy tadqiqotlarni o'z ichiga olgan sifatli yondashuv qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar muhandislik ta'limida tuzilgan tadqiqot tizimini amalga oshirish uchun bir necha asosiy bosqichlarni ochib beradi. Jumladan, o'qishning dastlabki yillaridan boshlab muhandislik o'quv dasturiga tadqiqot komponentlari kiritilgan. Bunga tadqiqot metodologiyasi, ma'lumotlarni tahlil qilish va texnik yozish bo'yicha kirish kurslari kiradi.

XULOSA: ushbu tadqiqot muhandislik ta'limida ilmiy va tadqiqot ishlarini tashkil etishning keng qamrovli asoslarini belgilaydi. Ushbu bosqichlarni bajarib, ta'lim muassasalari bo'lajak muhandislarni tadqiqot va innovatsiyalar talablariga samarali tayyorlashlari mumkin.

Kalit so'zlar: bosqichlar, ilmiy-ilmiy-tadqiqotchilik faoliyati, kasbiy sifatlar, jarayon, tadqiqotchilik ko'nikmasi, ilmiy-tadqiqotchilik faoliyati, tashkiliy-metodik.

Iqtibos uchun: Asqarov I.B. bo'lajak muhandislarda ilmiy-taqiqotchilik ishini tashkil etish tuzulmasini amalga oshirish bosqichlari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.93–102.

ЭТАПЫ РЕАЛИЗАЦИИ СТРУКТУРЫ ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

© И.Б.Асқаров[1]✉
[1]Джизакский политехнический институт, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: организация научно-исследовательской работы является важной составляющей подготовки и развития будущих инженеров.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – выявить и подробно описать этапы реализации системного подхода к организации научно-исследовательской работы будущих инженеров.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: В этом исследовании используется качественный подход, который включает обзор существующей литературы по инженерному образованию и методологиям исследований, а также тематические исследования успешных исследовательских программ в инженерных школах.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Обсуждения выявили несколько ключевых шагов для реализации структурированной исследовательской структуры в инженерном образовании. В частности, исследовательские компоненты включены в инженерную программу с первых лет обучения. Сюда входят вводные курсы по методологии исследований, анализу данных и техническому написанию.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование создает комплексную основу для организации научно-исследовательской работы в инженерном образовании. Следуя этим шагам, образовательные учреждения могут эффективно подготовить будущих инженеров к требованиям исследований и инноваций.

Ключевые слова: этапы, научно-исследовательская деятельность, профессиональные качества, процесс, исследовательские навыки, научно-исследовательская деятельность, организационно-методология.

Для цитирования:Асқаров И.Б. Этапы реализации структуры организации научно-исследовательской работы будущих инженеров. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 93–102.

STEPS OF IMPLEMENTING THE STRUCTURE OF THE ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH WORK IN FUTURE ENGINEERS

© Ixtiyor B. Asqarov[1]✉
[1]Jizzakh Polytechnic Institute, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the organization of scientific and research work is an important component of the training and development of future engineers.

AIM: the main purpose of this study is to identify and describe in detail the steps involved in the implementation of a systematic approach to the organization of scientific and research work for future engineers.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a qualitative approach that includes a review of existing literature on engineering education and research methodologies, as well as case studies of successful research programs in engineering schools.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the discussions reveal several key steps for implementing a structured research framework in engineering education. In particular, research components are included in the engineering curriculum from the first years of study. This includes introductory courses in research methodology, data analysis, and technical writing.

CONCLUSIONS: this study establishes a comprehensive framework for the organization of scientific and research work in engineering education. By following these steps, educational institutions can effectively prepare future engineers for the demands of research and innovation.

Key words: stages, scientific-research activity, professional qualities, process, research skills, scientific-research activity, organizational-methodology.

For citation: Ixtiyor B. Asqarov. (2024 steps of implementing the structure of the organization of scientific and research work in future engineers, Inter education & global study, (5(1)), pp. 93–102. (In Uzbek).

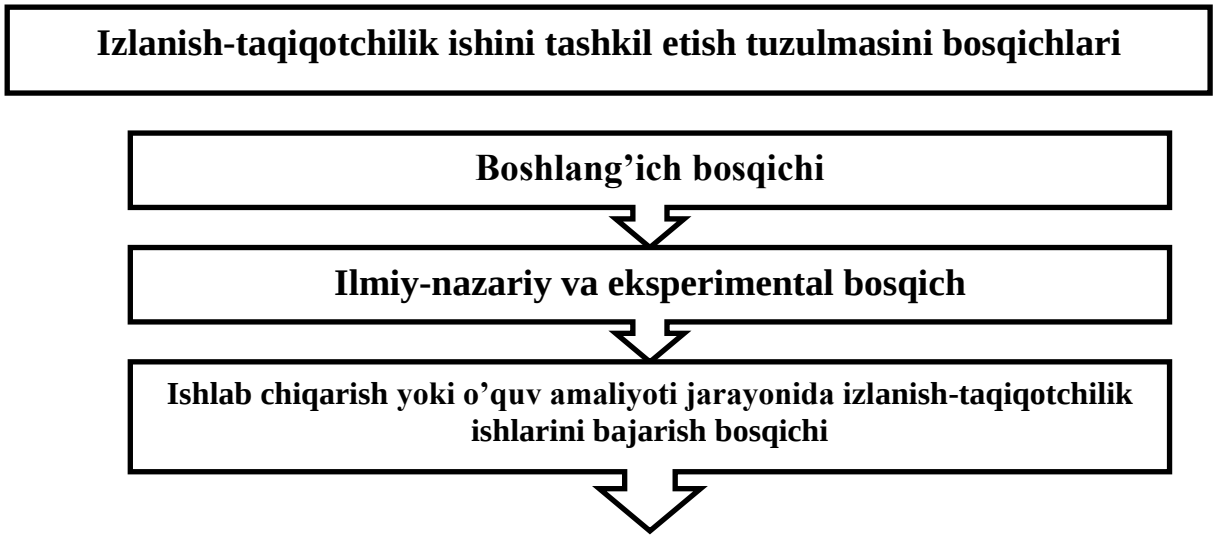
Fan, texnika va texnologiya jadal rivojlanayotgan hozirgi sharoitda mutaxassislar, xususan, pedagogik kadrlarning kasbiy tayyorgarligiga talablar ortmoqda. Shu bois, ta'lim muammolarini hal qilishga ijodiy yondashadigan, tadqiqotchilik va izlanuvchanlik qobiliyatiga ega kadrlarni tayyorlash oliy ta'limining dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Zero, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi kadrlar salohiyatiga, soha mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligi, tashabbuskorligi, bilimi, qobiliyati va ijodkorligiga bog'liq. Shunday ekan, bo'lajak mutaxassislarda yuksak kasbiy mahorat, ilmiy-ilmiy-tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish zarur. Oliy o'quv yurtlarining muhandislik yo'nalishi talabalarida ilmiy-tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasini ishlab chiqishda ma'lum didaktik talablarga tayaniladi.

Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini shakllantirishda foydalaniladigan taqiqotchilik tamoyili o'quv jarayonini shunday tashkil etishni nazarda tutadiki, bunda talabalar o'zlari o'rganayotgan fanlarda qo'llaniladigan asosiy tadqiqot metodlari bilan tanishadilar, ular uchun oson bo'lgan tadqiqotchilik metodlarini o'zlashtiradilar va yangi bilimlarni mustaqil egallash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Bo'lajak muhandislarni ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlashda shunday shart-sharoit yaratiladiki, bunda ular o'zlarining mustaqilligi, faolligi va ijodkorligini namoyon etish imkoniga ega bo'ladilar. Talabalarni kasbiy va ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlashning barcha bochqichlarida ularning bajarishlari uchun oson va o'quv faoliyati bilan uzviy bog'liq bo'lgan izlash-tadqiqot ishlari tanlanadi.

Izlanish-taqiqotchilik ishini tashkil etish tuzulmasi uch bosqichdan iborat (1-rasm).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1.1-pasm. Bo‘lajak muhandislarda ilmiy-taqiqotchilik ishini tashkil etish tuzulmasini amalga oshirish bosqichlari

Endi ushbu bosqichlarning har birini qisqacha tavsiflab o‘tamiz.

1. *Boshlang‘ich bosqichi.* Ushbu bosqichda quyidagi ishlar amalga oshiriladi: axborot resurs markazida bibliografiya, kataloglar va boshqalar bilan ishlash; darslik, o‘quv va va ilmiy adabiyotlar bilan ishlash; zarur adabiyotlarni izlash va topish; axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ishlash; elektron o‘quv-metodik majmualar, jadvallar, grafik va matn tahrirlari bilan ishlash; tadqiqotning premet va ob’ektini aniqlay bilish; tadqiqotning mazmun va maqsadini bilish va tushunish; masalani oqilona qo‘ya bilish; o‘quv fanlarii o‘rganishda izlanish-tadqiqotchilik xarakteridagi nazariy tadqiqotlarni o‘tkazish; amaliy masalalarni echish nazariy tadqiqotlarni bog‘lash; bajarilgan tadqiqotlar bo‘yicha asoslangan va daliliy ma’lumotlar hamda xulosalar; tadqiqot natijlarini tanqidi tahlil lish va asoslash.

Izlanish-tadqiqotchilik yo‘nalishining ushbu bosqichi hamma uchun umumiy va zaruriydir. Shu bois ta’lim jarayonida ushbu bosqichga sekin-asta deyarli barcha talabalarni jalb etish lozim.

2. Ilmiy-nazariy va eksperimental bosqich quyidagilarni anglatadi: tadqiqotchilik laboratoriyasida eksperimental ishlarni tashki etish, ilmiy to‘garaklarda ishtirok etish, ilmiy rahbar bilan tadqiqot yo‘nalishini faol hamkorlikda muhokama qilish, ilmiy munozaralarda ishtirok etish, turli darajadagi ilmiy-amaliy konfrentsiyalarda ma’ruzalar va xabarlar bilan chiqish, ko‘rik-tanlovlarda ilmiy ishlarni taqdim etish, ko‘rgazmalarda eksponantlarni taqdim etish.

Izlanish-tadqiqotchilik ishining ikkinchi bosqichi asosan darsdan tashqari vaqtda amalga oshiriladi va birinchi bosqichdan ko‘p jihatdan farq qiladi. Mohiyatiga ko‘ra, birinchi bosqich ancha murakkab bo‘lgan ikkinchi bosqichni samarali davom ettirish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

uchun tayyorlanish hisoblanadi, xolos. Ikkinchi bosqichda bo‘lajak muhandislarda tadqiqotchilik xarakteridagi quyidagi ko‘nikma va malakalarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi:

- o‘quv va va ilmiy adabiyotlar bilan ishlash;
- amaliy dasturlar paketlari bilan ishlash ko‘nikmasi;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ishlash;
- kompyuter tarmog‘ida “Internet” bilan ishlash;
- eksperimentni o‘tkazish metodikasi bo‘yicha dastlabki ma’lumotlar;
- eksperiment o‘tkazish va natijalarni qayta ishlash;
- eksperiment ma’lumotlarini matematik va statistik qayta ishlash bo‘yicha dastlabki ma’lumotlarni bilish;
- tadqiqot natijalarini tahlil qilish;
- eksperiment natijalari bo‘yicha mulohazalar va xulosalar;
- tadqiqot natijalarini (referat, ma’ruza, eksponat ko‘rinishida) rasmiylashtirish;
- o‘qituvchilar yoki talabalarning ilmiy konferentsiyalarida, ilmiy to‘garaklar yig‘ilishlarida ma’ruzalar va umumlashtirishlar bilan chiqishlar qilish.

3*. Ishlab chiqarish yoki o‘quv amaliyoti jarayonida izlanish-taqiqotchilik ishlarini bajarish.* Ushbu bosqichida izlanish-taqiqotchilik ishi ishlab chiqarish sharoitida amalga oshiriladi va ancha murakkab va ko‘p bosqichli jarayonni o‘z ichiga qamrab oladi. Bunda tadqiqot natijalari bevosita ishlab chiqarishga tatbiq etilishi mumkin. Ishlab chiqarish sharoitida tadiqotning ahamiyati va natijavyligi juda ham muhimdir. Bu ta’lim, tadqiqot va ishlab chiqarish jarayonlarining yaqinlashishiga imkon beradi. Shuni ham alohida eslatib o‘tish joizki, talablarning bunday ishtiroki dasturdagi boshqa yuklamalar tufayli hozirgi sharoitda ancha chekilangan.

Zamonaviylashtirish kontseptsiyasiga muvofiq, talabalarning kasbiy tayyorgarligi mazmunini ishlab va joriy etishga qo‘yidagi tamoyillrga asos hisoblanadi: umumiylik, integrativlik, olam manzarasining yaxlitligi, fundamentallik, variativlik, hamkorikda o‘qitish va ko‘p bosqichlilik.

Dastlab talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishning majmuaviy dasturi ishlab chiqiladi. Keyin ana shu dastur asosida o‘qitish metodikasi yaratiladi. Bunda o‘quv fanining barcha materiallaridan foydalaniladi va ma’lum didaktik tamoyillarga amal qilingan holda ular muayyan tartibda tizimlashtiriladi.

Muhandislik yo‘nalishi talabalarida ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish ishlarini bir qancha yo‘nalishda tashkil etish mumkin:

- o‘quv fanlari bo‘yicha ma’ruzalar o‘qish;
- laboratoriya ishlari va amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish;
- texnologik amaliyot;
- bitiruv malakaviy ishlarini tayyorlash;
- pedagogik amaliyot;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- mustaqil ishlarni bajarish;
- auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlar (referatlar va kurs ishlarini bajarish, to‘garak ishlari, loyihalar, Link, Chart, Q/A, Review, SWOT Interview, Google Apps, Report, dayject).

Talabalar bilan o‘tkazilgan suhbatlardan ma’lum bo‘ldiki, ular tadqiqotchilik jarayoni, tadqiqotlarni o‘tkazish texnologiyalari haqida bilim egallashni istashadi va ko‘nikmalarning kundalik hayotda ham, kasbiy faoliyatda ham foydali ekanligiga ishonishadi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarining shakllanganligi darajasini aniqlash maqsadida biz ularga qiyinlik darajasi ikki xil bo‘lgan topshiriqlarni echishni taklif etdik. Olingan natijalar tahlili shuni ko‘rsatdiki, barcha talabalar birinchi darajadagi qiyin tadqiqot topshiriqlarini echa bildilar. Tajriba-sinovda ishtirok etganlarning yarmi ikkinchi darajadagi qiyin masalalarni ham echa oldilar. Natijalarni tahlil etish talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarining ma’lum darajada shakllanganligini ko‘rsatdi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda qo‘yidagi mezonlarga tayaniladi: bayon etishning soddaligi; o‘quv materiallarini tushunishning osonligi va qisqa muddatda o‘zlashtirish imkoniyati; tadqiqotchilik ishlarini faollashtirish va kuchaytirishning samaradorligi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning samaradorligi, albatta, olingan bilimlarni amaliy qo‘llash bilan uzviy bog‘liq. Shuning uchun majmuaviy dastur o‘quv ustaxonalari va laboratoriyalarning imkoniyatini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim.

Bizning fikrimizcha, muhandislik yo‘nalishi talabalarida ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog‘liq tadqiqot muammolarini o‘quv jarayoniga kiritish amaliy jihatdan muhimdir. O’qitishning hayotiy muammolar bilan bog‘liqligi va olingan natijalarni ishlab chiqarishda qo‘llay olishi talabalarda bajariladigan ishga ma’suliyatni va jiddiy munosabatni shakllantiradi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish mazmuni qo‘yidagi talablarga javob berishi kerak:

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish mazmuniga bo‘lgan talablarni bajarish uchun ma’lum shartlarga amal qilinadi.

I.P.Podlasiy talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uchun avvalo professor-o‘qituvchida quyidagi qobiliyatlar bo‘lishi zarur deb hisoblaydi [1].

- ❖ *tashkilotchilik qobiliyati* (ta’lim oluvchilarni uyushtirish, vazifalarni taqsimlash, ish bilan band qilish, ishni rejalashtirish, xulosalash);
- ❖ *didaktik qobiliyat* (o‘quv materiali, ko‘rgazmali jihozlarni to‘g‘ri tanlash va tayyorlash, o‘quv materialini sodda qilib tushuntirish, o‘rganish faolligini oshirish);
- ❖ *psixologik qobiliyat* (ta’lim oluvchilarning ma’naviy dunyosiga kira olish, psixologik xususiyatlarini bilish);

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- *kommunikativ qobiliyat*(o‘qituvchining talabalar va ularning ota-onalari, kasbdoshlari bilan muloqot o‘rnata bilish);
- *shaxsiy qobiliyat* (ta’lim oluvchilarga emotsional ta’sir o‘tkazish);
- *tadqiqotchilik qobiliyati* (ilmiy-amaliy ishlarini bajarish).

Albatta, har bir pedagog yuqorida sanab o‘tilgan barcha qobiliyatga ega bo‘lishi kerak. Bizning fikrimizcha tadqiqotchilik bilan shug‘ullanadigan Transport vositalari muhandisligi o‘qituvchilari, eng avvalo, qo‘yidagi ko‘nikmalarni egallashi lozim:

- tadqiqot vazifalarini qo‘ya bilish va turli metodikalar yordamida talabalarni to‘g‘ri echimni topishga yo‘naltirish;
- o‘qitadigan fani bo‘yicha laboratoriya-amaliyot mashg‘ulotlarida tadqiqot ishlarini tashkil etish;
- darsdan tashqari vaqtlarda talabalarni ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga qiziqtirish(to‘garaklar, laboratoriyalar va boshqalar);
- talabalarga nafaqat darsda, balki darsdan tashqari vaqtlarda ham duch kelinadigan murakkab vaziyatlardan chiqa olish yo‘llarini o‘rgatish;
- talabalarni tadqiqotchilik qobiliyati va ko‘nikmalarini boshqa vaziyatlarda ham qo‘llashga o‘rgatish.

Biz tadqiqotimizning dastlabki bosqichida talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish muammosini o‘rgandik. Jizzax politexnika instituti “Transport vositalari muhandisligi” yo‘nalishida ta’lim olayotgan 1-4 kurs talabalarining ilmiy-tadqiqodchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga qanchalik ahamiyat berayotganlarini tahlil qilib ko‘rdik.

Yopiq turda o‘tkazilgan anketa so‘rovida jami 142 nafar talaba ishtirok etdi. Talabalarga quyidagi mazmunda savol tarqatildi. “Sizningcha, bo‘lajak muhandisning kasbiy shakllanishda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalari qanchalik ahamiyatga ega” [2]. Ularga berilgan javobning uch variantidan birini tanlash taklif qilindi:

1. Talim jarayonida bo‘lajak muhandisda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga pedagogik faoliyatdagi zaruriy komponent sifatida qarash shart emas.
2. Bo‘lajak muhandisda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashning muhim shartidir.
3. Bo‘lajak muhandisda ilmiy tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uning kelgusidagi faoliyati uchun zarur va muhimdir.

Tadqiq etilayotgan obektga nisbatan talabalar munosabatlarining uch varianti aniqlandi: ijobiy, betaraf, salbiy. 1-jadvalda bo‘lajak muhandislarda ilmiy -tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga talabalar munosabati aks ettirilgan (1-jadvalga qarang).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1-jadval

Talabalarning bo‘lajak muhandislarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga munosabati

Talabalarning munosabati	Kurslar, talabalar				O’rtacha qiymat
	1-kurs (74 talaba)	2-kurs (72 talaba)	3-kurs (68 talaba)	4-kurs (65 talaba)	
1-ijobiy	63,2%	64,4%	71,4%	72,5%	67,7%
2-betaraf	28,6%	28,6%	24,1%	21,7%	25,7%
3-salbiy	8,2%	7,0%	4,5%	6,2%	6,6%

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak muhandisda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishning ahamiyatini baholashda kursdan kursga o‘tgan sari (1 – 63,2%; 4 — 72,5%) ijobiy fikr bildirgan talabalar soni ortgan. So‘rovnomada ishtirok etgan talabalarning 25,7% ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalari va malakalarining kasbiy ahamiyatiga betaraf bo‘lishgan, 6,6% bo‘lajak bo‘lajak muhandisda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga salbiy fikr bildirgan. Shuningdek talabalarga quyidagi savol berildi:

“Siz ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalari deganda nimani tushunasiz?” So‘rovnomada ishtirok etgan talabalarning 72% ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmasini mustaqil izlanish, tajribalar o‘tkazish, ijodkorlik qobiliyati sifatida ta’rifladi, 15% ixtirochilik, yaratuvchilik, 5% loyihalash deb bilishadi, 7% — bu borada tushunchaga ega emasligini aytishdi. Demak, birinchi kursdanoq talabalarga ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarining kasbiy-pedagogik faoliyatdagi ahamiyatini kengroq tushuntirish zarur.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishda ta’lim muassasasining moddiy-texnik bazasi katta ahamiyatga ega.

Tadqiqotchilik ishini tashkil etish va o‘tkazishda zarur moddiy-texnik va pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, tadqiqot xarakteridagi o‘quv faoliyati uchun mavjud jihoz va texnika vositalaridan samarali foydalanish, shuningdek talaba va o‘qituvchining ish joyini oqilona jihozlash kerak. Talabalarning ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatini samarali tashkil etish uchun quyidagi shart-sharoitlar va moddiy-texnik baza mavjud bo‘lishi lozim.

Ma’ruza o‘qiladigan maxsus auditoriya. O’tkazilgan nazariy tahlillar va tajriba-eksperimental ishlar natijalariga asoslanib fanlar bo‘yicha o‘qiladigan ma’ruzalar mazmuniga ijodiy masalalar va ularning echimini topish metodikalari hamda boshqa qo‘shimcha nazariy materiallar, muammoli vaziyatlar kiritiladi. Ular qatoriga eng birinchi navbatda qo‘yidagilarni kiritish mumkin: ko‘rgazmali vositalar, o‘qitishning texnik vositalari, elektron ta’lim resurslari.

1. Ko‘rgazmali vositalar:

- real vositalar (modellar, kollektsiyalar, jihozlar, apparatlar va boshqa texnik qurilmalar);
- bosma vositalar (rasmlar, plakatlar, grafiklar, jadvallar);

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- proektsion materiallar (videofilm, slaydlar, darsga tayyorlanish, axborot izlash, FAQ (ko‘p so‘raladigan savollar), Forum, tect echish, nazoapt ishiga tayyorlanish).

2. O’qitishning texnik vositalari: proektorlar, diaproektorlar, epiproektorlar, filmoskoplar, mikroskoplar va hokazo.

3. Elektron ta’lim resurslari. Ular qatoriga elektron darslik va o‘quv qo‘llanmalar, multimedialar, virtual stendlar, elektron lug‘atlar, ma’lumotnomalar, elektron ko‘rgazmalar kiradi.

- *O’quv laboratoriyalari.* O’quv laboratoriyalarining moddiy-texnik bazasi talabalarda turli eksperimentlarni amalga oshirish, aqliy va amaliy faoliyatlarni tashkil etish, tadqiqot muammolarini qo‘yish va echish, tadqiqot ishini faollashtiruvchi usul va metodlarni qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu sababli o‘quv laboratoriyalari jadvallar, sxemalar, maxsus adabiyotlar bilan ishlash, hisobotlarni tayyorlash uchun mebellar, jihozlar, tadqiqot ishlarini bajarish uchun zarur bo‘lgan laboratoriya uskunalari(qurilmalar, o‘lchov asboblari, texnik vositalar) bilan ta’minlanishi kerak. Ba’zi hollarda laboratoriyada tadqiqot ishlarini o‘tkazish uchun ayrim qurilmalarni talabalarning o‘zlari tayyorlaydilar. Bu esa ularda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga katta yordam berdi.

Talabalarni ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlash jarayonining samarasi axborot ta’minotiga va uni maqsadli ravishda pedagogik jihatdan boshqarishga bog‘liq. Har qanday tadqiqotchilik jarayoni bir necha bosqichlardan iborat: masala echimiga erishishning umumiy yo‘nalishini belgilovchi kontseptsiyani aniqlash; masala sharti va echimini aniqlashga oid axborotlar yig‘ish; masalani echish uslubini tanlash va uni tekshirib ko‘rish [3].

Shuni e’tiborga olish zarurki, talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uchun hech qanday qo‘shimcha mablag‘ ajratilmaydi. Holbuki, talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish uchun motivatsiya zarur.

Talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uchun biz quyidagilarni tavsiya etamiz:

– ayni mavzu bo‘yicha doimiy ravishda tajriba almashish, suhbatlar, munozaralar o‘tkazish;
– ta’lim muassasalarining ishlab chiqarish bilan aloqasini faollashtirish;
– ayni muammoni yoritishga ommaviy axborot vositalarining imkoniyatidan foydalanish;
– iqtidorli yoshlar va murabbiylarni qo‘llab-quvvatlash dasturini ishlab chiqish;
– talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha doimiy ravishda ko‘rgazmalar tashkil etish:
– talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish ishlari va faoliyatini rag‘batlantirish tizimini ishlab chiqish;
– talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha o‘quv filmlari va multimedialar yaratish va boshqalar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Yuqorida ta’kidlab o‘tilgan muammolarni chuqur o‘rganish va bu boradagi ishlarni izchil yo‘lga qo‘yish talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish faollashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, fanning rivojlanishi va tadqiqotchilik bir-birini taqozo etadi. Ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etish jarayonini axborotlar bilan ta’minlash muayyan darajada boshqarish yo‘nalishlarini o‘z ichiga oladi. O’quv mashg‘ulotini ta’lim metodlari bilan boyitish o‘qitish mantiqini buzmasligi kerak. Pedagogik texnologiyalar talabalarda ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish uchun keng imkon yaratadi. Buning uchun zaruriy o‘quv materiallari va ma’lumotlarni yig‘ish hamda ulardan mashg‘ulot jarayonida samarali foydalanish lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. — М: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — Кн. 1: Общие основы процесса обучения. — 576 с.
2. Asqarov I.B. Bo‘lajak Transport vositalari muhandisligi o‘qituvchilarida ilmiy-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish bosqichlari. - Kasb-hunar ta’limi. Ilmiy metodik jurnal. Toshkent, 2016 y. № 1 – 30-35 b.
3. Turmatov J.R. Talabalar ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etishga bo‘lajak Transport vositalari muhandisligi o‘qituvchisi tayyorgarligini shakllantirish jarayonini modellashtirish. Pedagogik mahorat. Nazariy va ilmiy-metodik jurnal. – Buxoro: BuxDU, 2012 yil. №2. — 19-23 b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Asqarov Ixtiyor Baxtiyorovich,** professor, [**Аскаров Ихтиёр Бахтиёрович,** профессор,], [**Ixtiyor B. Asqarov,** professor]; manzil: 130100, O'zbekiston, Jizzax viloyati, Shahar: Jizzax, Islom Karimov shoh ko'chasi (sobiq Xalqlar do'stligi), 4 [адрес: 130100, Узбекистан, Джизакская область, Город: Джизак, проспект Ислама Каримова (бывший Дружбы Народов), 4], [address: 130100, Uzbekistan, Jizzakh region, City: Jizzakh, Islam Karimov avenue (former Friendship of Peoples), 4]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI YOZISH KO'NIKMALARINI EGALLASHGA TAYYORLASHDA YOZISH FUNKSIYASINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA TAVSIYALAR

© G.Z.Eshbekova[1]✉
[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Yozish ko'nikmalarini rivojlantirish erta bolalik ta'limining muhim tarkibiy qismi bo'lib, akademik muvaffaqiyat va samarali muloqot uchun asos yaratadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda yozish funktsiyasini rivojlantirish strategiyalarini aniqlash va tavsiya etish, ular rasmiy ta'limga kirishda yozish ko'nikmalarini egallashga yaxshi tayyorgarlik ko'rishlarini ta'minlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda sifatli yondashuv qo'llaniladi, jumladan, erta bolalik davridagi ta'lim, yozish qobiliyatini rivojlantirish va vosita mahoratini egallash bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish kabilardir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar maktabgacha yoshdagi bolalarda yozish funktsiyasini rivojlantirish uchun bir nechta asosiy strategiyalarni ta'kidlaydi:

XULOSA: ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda yozish funktsiyasini rivojlantirish bo'yicha keng qamrovli tavsiyalar beradi. Nozik vosita mahorati, qo'l yozuvi tayyorligi, til va kognitiv rivojlanish, vizual-motor integratsiyasi, atrof-muhitni qo'llab-quvvatlash va ijobiy mustahkamlashga e'tibor qaratish orqali o'qituvchilar va ota-onalar bolalarni yozish ko'nikmalarini egallashga samarali tayyorlashlari mumkin.

Kalit so'zlar: grafik malaka,ko'nikma, malaka,maktabgacha yosh,ta'lim,yozish faoliyati, yozish mashqlari, bola, usullar, o'yin.

Iqtibos uchun: Eshbekova G.Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarni yozish ko'nikmalarini egallashga tayyorlashda yozish funksiyasini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.103–108.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО РАЗВИТИЮ ПИСЬМЕННОЙ ФУНКЦИИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ К ПРИОБРЕТЕНИЮ НАВЫКОВ ПИСЬМА

© Г.З.Эшбекова[1]✉
[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: Развитие навыков письма является важным компонентом дошкольного образования и обеспечивает основу для академических успехов и эффективного общения.

ЦЕЛЬ: Основная цель данного исследования – определить и рекомендовать стратегии развития функции письма у детей дошкольного возраста, чтобы гарантировать, что они хорошо подготовлены к приобретению навыков письма при поступлении в формальное образование.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: В этом исследовании использовался качественный подход, включая обзор существующей литературы по дошкольному образованию, развитию письма и приобретению моторных навыков.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: В ходе дискуссии выделено несколько ключевых стратегий развития функции письма у дошкольников:

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в исследовании даны комплексные рекомендации по развитию функции письма у детей дошкольного возраста. Сосредоточив внимание на мелкой моторике, готовности к письму, языковом и когнитивном развитии, зрительно-моторной интеграции, поддержке окружающей среды и положительном подкреплении, учителя и родители могут эффективно помочь детям приобрести навыки письма и подготовиться.

Ключевые слова: изобразительная компетентность, умение, компетентность, дошкольный возраст, обучение, письменная деятельность, письменные упражнения, ребенок, методы, игра.

Для цитирования: Эшбекова Г.З. Рекомендации по развитию письменной функции при подготовке детей дошкольников к приобретению навыков письма // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 103–108.

RECOMMENDATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE WRITING FUNCTION IN PREPARING PRESCHOOL CHILDREN TO ACQUIRE WRITING SKILLS

© Gulbahor Z. Eshbekova[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: developing writing skills is an important component of early childhood education and provides a foundation for academic success and effective communication.

AIM: the main objective of this study is to identify and recommend strategies for developing writing function in preschool children to ensure that they are well prepared to acquire writing skills when they enter formal education.

MATERIALS AND METHODS: this study used a qualitative approach, including a review of existing literature on early childhood education, writing development, and motor skill acquisition.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

DISCUSSION AND RESULTS: The discussion highlights several key strategies for developing writing function in preschoolers.

CONCLUSION: this study provides comprehensive recommendations for the development of writing function in preschool children. By focusing on fine motor skills, handwriting readiness, language and cognitive development, visual-motor integration, environmental support, and positive reinforcement, teachers and parents can effectively help children acquire writing skills. can prepare.

Key words: graphic competence, skill, competence, preschool age, education, writing activity, writing exercise, child, methods, game.

For citation: Gulbahor Z. Eshbekova, Recommendations on the development of the writing function in preparing preschool children to acquire writing skills (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 103–108. (In Uzbek).

Yozish qobiliyati o‘qish bilan bir qatorda har qanday inson egallashi kerak bo‘lgan eng muhim ko‘nikmalardan biridir.Ko‘pgina ota-onalar o‘z farzandlarini imkon qadar erta o‘qitishni boshlashlari kerak, bu qobiliyat rivojlanish darajasining eng yuqori ko‘rsatkichi ekanligiga asossiz ishonishadi.Ko‘pgina mutaxassislar bolani 5-6 yoshga to‘lgunga qadar yozishni o‘rgatmaslik kerak degan fikrga qo‘shiladilar.Maktabgacha yoshdagi bolani yozishga o‘rgatish oson ish emas, bu xotirjamlik,qat’iyatlilik va diqqatni talab qiladi.Shuning uchun bir qoidaga rioya qiling: biroz yozamiz – dam olamiz.Zo‘riqishni oshirib yuborish bola organizmi rivojlanishiga qattiq ta’sir qiladi.[1] Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bolalar o‘qishni bilish bilmasligidan qat’i-nazar, uch yoshidan boshlab so‘zlar va rasmlar o‘rtasidagi farqni ko‘ra boshlaydi.Biroq bola bunday erta yoshda yozishga tayyor bo‘lmaydi: ularning miyasi kerakli ko‘nikmalarni 5-7 yoshga kelib shakllantiradi.

Yozishga tayyorlikni quyidagicha tekshirish mumkin:

-bolaga bir varaq qog‘oz berib, biror narsa chizishni taklif qiling

-rasmning bir qismini bo‘yashni so‘rang

-bolani shoshirmang

Agar bola qog‘ozni doimiy ravishda aylantirib, chiziqlar yo‘nalishini bazo‘r o‘zgartirsa, demak, u harflarni yozishga hali tayyor emas.Marina Suzdalevaning so‘zlariga ko‘ra, hech qanday salbiy hislar, baho va tanqiddan foydalanmaslik zarur.

Tadqiqotchilar va o‘qituvchilar 5-6 yoshda yozma harflarni o‘rgatmaslikni ota-onalardan iltimos qilishadi.Gap shundaki, o‘quv qo‘llanmalarda harflarni yozish usullari bir-biridan farq qiladi.Agar ota-onalar,eng muhimi kichkintoylarda kalligrafiyani o‘zlashtirishga qiziqish bo‘lsa, harflar elementlari ustida ishlashi mumkin. Bunday mashqlarni maktabgacha yoshdagi bolalarning yozuv daftarlarida uchratish mumkin.Bola yozishni istamasa uni majburlamaslik zarurligi tadqiqotlar natijasida aniqlangan.Bola taraqqiyoti sohasidagi ikki mutaxassis (fiziolog Maryana Bezrukix va erta rivojlanish bo‘yicha mutaxassis Lena Danilova)yozish ko‘nikmalarini, jumladan qalam va tezkor

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

yozishni rivojlantirish bir yil ichida emas, balki asta-sekin sodir bo‘lishiga ishonch hosil qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolani yozish ko‘nikmalarini egallashga tayyorlashda avvalo bola yozishni o‘rganishni boshlashdan oldin turli xil ko‘nikmalarni egalash kerak.[2] Bu jarayon mahoratli tarbiyachilarning ko‘magi natijasida sodir bo‘ladi.Buning uchun nozik mator vositasida mahoratini rivojlantirish va harakatlarni muvofiqlashtirishga e’tibor berish kerak.Bola ta’limi bilan shug‘illanuvchi ota-onalar va tarbiyachilar hamma faoliyatni ehtiyotkorlik bilan bajarishga,tirishqoqlik ko‘rsatishga o‘rgatishi zarur.Yozish jaryonida diqqatli bo‘lish,katta va kichik harflarni farqlash va tovushda ifodalay olish kabilar maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllantirilishi kerak bo‘lgan ko‘nikmalardir.Olti yoshdagi bolalar uchun elementlar va bosma harflarni o‘rgatishda maxsus yozuv daftarlardagi mashqlarni bajarishdan boshlash lozim.[3] Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yozuv daftarida ko‘plab foydali mashqlarni uchratasiz: «naqshni davom ettir», «tasvirni yakunla», «namunaga qarab chiz», «nuqtalarni birlashtir» va boshqa h.k.Ushbu mashqlar bolani tartibli yozuv, bosma harflarni yozishga o‘rgatadi. Katak va chiziqlar ichida yo‘nalish olishni osonlashtiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ota-onalari aksariyat holatlarda bolaga yozishni erta ya’ni 4-5 yoshda o‘rgatish tarafida bo‘ladilar va bu oson ish bo‘lmasada uddalashadi.Lekin bu bolalar 7 yoshda maktabga borganlarida yozishni hohlamaydilar chunki avval ko‘p shug‘illanganligi bois yozishdan biroz bezor bo‘lishadi.

Maktabgacha yoshdagi bolaga yozishni o‘rgatishda amal qilinishi lozim bo‘lgan tavsiyalar:

1.Eng avvalo yozishni o‘rgnishni boshlashda bolaning stolga qulay o‘tirishi oyoqlari albatta yerga tegib turishi lozim.Maktabgacha ta’lim tarbiya to‘g‘risidagi davlat standartlarida belgilab qo‘yilgan me’yorda stol bola yoshiga mos bo‘lishi lozimligi qayd qilingan.Bola o‘tirgan vaqtida orqa ham, ikkala qo‘l ham stol yuzasida yotadi, boshi bir oz egilib turishi maqsadga muvofiqdir.

2.Bolaning qo‘lni to‘g‘ri ushlab turishiga ishonch hosil qiling.[4]Yozish vositasi noto‘g‘ri holatda bo‘lsa, qo‘l tezda charchagan bo‘ladi.Agar bola qiyinchilikka duch kelsa, uni haqorat qilmang, ovozini ko‘tarmaslik yoki uni jazolamaslik kerak. Sizning vazifangiz qiyinchiliklarni bartaraf etishga yordam berishdir va bu faqat ehtiyotkorlik bilan va amaliy maslahat orqali erishiladi.

3.Agar bola tayoqchalar va chiziqlarni tortsa, so‘ngra birinchi harflarni boshlaydi, yaqinlashib, jarayonni nazorat qiladi. Maktabga chiqishdan oldin bosh harflar bilan yozdirishni boshlashingiz kerak, faqat harf bilan tanishganingizdan keyin. Tarbiyachi nusxa ko‘chirish daftarlari orqali to‘g‘ri yozishni ko‘rsatadi va mahoratni mustahkamlashga yordam beradi.Qo‘l yozuvini tuzatish uchun nusxa ko‘chirish kitoblari ham mos keladi.

4.Raqamlar, harflar bilan yozish darslarni darhol boshlamaslik kerak - bu juda qiyin. Katta yoshli bolalarga diqqat, aniqlik va harakatlarni muvofiqlashtirish uchun qiziqarli,oddiy raqamlar,chiziqlar va turli jingalaklarga ega bo‘lgan nusxa ko‘chirish

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

kitoblaridan foydalangan holda faoliyat oib borish lozim.Bolalar avval rasmlar, turli ilgaklar va tayoqlarning parchalarini chizish orqali qo‘lini mashq qilsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Bola turli xil jingalak va uzluksiz chiziqlarni bir tekis va chiroyli chizishni o‘rganishi kerak, qalamni qog‘ozdan ko‘tarmaslikka harakat qilishini nazorat qilish lozim.Bu unchalik oson emas.Dastlab,mashg‘ulotlar uchun tayyorgarlik bazasi yetarli bo‘ladi.Bolani stolda to‘g‘ri holatda o‘tirishga o‘rgatib, shuningdek, qalam yoki ruchkani qanday ushlashni o‘rgatishdan boshlanadi.Vaqt o‘tishi bilan biz o‘quv jarayonini boshlaganimizda, o‘qitish texnikasida izchil bo‘lish muhimdir. [5] Har bir raqam va har bir harf alohida tushuntirilishi va solishtirishi kerak.O‘rganishdagi shoshqaloqlik har doim faqat zarar keltiradi, birinchi navbatda shoshilmaslik juda muhimdir.Oddiy vazifalar bilan o‘rganishni boshlash,avval nuqtalar bo‘ylab, so‘ngra nuqtali chiziqlar bo‘ylab chizishni mashqa qildirish lozim.[6]Faqatgina bosma harflar va raqamlarni qanday yozishni tushunganidan so‘ng,u bosh harflarni yozishga o‘tishi mumkin.Mashg‘ulotlarga ko‘p vaqt sarflashning hojati yo‘q, kuniga 20 daqiqa yetarli. Bola biror narsani o‘rganishi uchun ularning soni yetarli bo‘ladi, lekin ayni paytda u zerikmaydi va doimo qiziqadi.Raqamlarni yozish mazmunli bo‘lishi kerak, shuning uchun siz birinchi navbatda 10 ga qadar hisoblashni o‘rgatishimiz kerak. Maktabgacha yosh davrida yetakchi va qiziqarli faoliyat turi bu o‘yin hisoblanadi.[7] Yozish mashqlarini ham o‘yin orqali tashkil etilganda bola uchun zerikarli bo‘lmaydi.Masalan bolaning oldiga turli materiallar qog‘oz, plastlin,rangli qalamlar,rangli qog‘ozlar qo‘yib bosh harflarni turli usullar bilan yaratish vazifasini topshirish va materiallarni ixtiyoriy tanlash imkoniyatini yaratish lozim.Bunda bolalar chizish, qog‘ozdan yasash, matodan tikish, hatto plastilindan qoliplash orqali nozik vosita mahoratini rivojlanishi hamda yozuvni o‘rganishga moslashuv tezlashadi.Bolalar ko’rib turgan ya’ni o‘rganayotgan harflarni biror bir hayvoncha yoki shakllarga qiyoslab chizishni mashq ilishlari ham anchagina samaralidir Shunday qilib, harflar shaklini tahlil qilish ,yozish qanchalik qiyin bo‘lishiga qarab turli xil usullarda amalga oshirish tavfsiya etiladi. [8] Yozuvga o‘rgatish, birinchi navbatda, grafik malaka hosil qilishdir. Har bir malaka ham ta’lim berish, ko‘nikmani shakllantirish va shu asosda qator mashqlarni bajarish natijasida hosil qilinadi.Grafik malaka, birinchidan, qo‘l-harakat malakasidir, bu harakat birinchi qarashda muskul kuchiga asoslanadi. Bu yozuvga ongli faoliyat tusini beradi. Bolalar yozishni muvaffaqiyatli egallashlari uchun maktabgacha yoshdagi bolalarning idroki, xotirasi, tafakkuri va nutqini o‘stirishga katta e’tibor berish kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.Axutina, T.V. Vizuospatial disgrafiya haqida: neyropsikologik tahlil va uni tuzatish usullari / T.V. Axutina, E.V. Zolotareva // Sog'liqni saqlash maktabi. – 1997. – No 3. –
2.Eshbekova G. Maktabgacha yoshdagi bolalarga yozishni o‘rgatish bosqichlari.Innovation of science Technologies 2024 ilmiy elektron jurnal

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

3. Bezrukix, M.M. 6 yoshida o‘rganishni boshlagan bolalarda yozishni o'rganish uchun aktografiyadan foydalanish / M.M. Bezrukix, G.N. Bobrov // O‘sayotgan organizmning morfofunksional xususiyatlari / Sat. fizika va psixologiya ilmiy-tadqiqot instituti yosh olimlarining ishlari. – M, 1974. – nashr. 1. – 5-8-betlar.
4. Bezrukix, M.M. 6-10 yoshli bolalarda grafik harakatlar tempini tartibga solish /.M. Bezrukikh // Bolalarda vosita qobiliyatlarini rivojlantirish. – M., 1976. – B.
5. Bezrukix, M.M. Yozishni o'rgatish / M.M. Qo‘lsiz. - Ekaterinburg: Rama Nashriyot. – 2009. – 607 b.
6. Bezrukix, M.M., Kreshchenko O.Yu. Boshlang‘ich maktabda yozish ko‘nikmalarini rivojlantirish darajasini aniqlash metodikasi (test topshiriqlari, mezonlar baholash) / M.M. Bezrukix, O.Yu. Kreshchenko // Yozishni o'rgatish // M.M. Qo'lsiz. -Ekaterinburg: Rama nashriyoti. – 2009. – B. 546-563.
7. Bezrukix, M.M. Boshlang‘ich maktabda o'rganishdagi qiyinchiliklar / M.M. Qo'lsiz.– M.: Eksmo, 2009. – 464 b.
8. Bezrukix, M.M. Rivojlanayotgan miyaning strukturaviy va funktsional tashkil etilishi va bolaning ontogenezida kognitiv faollikning shakllanishi /
9. Eshbekova G. Bolalarni maktabga tayyorlashning yozishga o‘rgatish bosqichida psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olish masalasi Международный научный журнал № 6 (100), часть

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Eshbekova Gulbahor Zafarboyevna**, o‘qituvchi, [**Эшбекова Гульбахор Зафарбоевна,** педагог**,**], [Gulbahor Z. Eshbekova, teacher]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko‘chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI SONLAR MAYDONLARINI O‘YLASH FIKRLARNI HAMDA SHAKLLANTIRISH

©S.X.Bultakov[1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: raqamli fikrlashni rivojlantirish va fikrni shakllantirish qobiliyati boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun asosiy ko'nikmalardir. Ushbu ko'nikmalar akademik muvaffaqiyat va amaliy qarorlar qabul qilish uchun juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi bo'lajak boshlang'ich maktab o'quvchilarida raqamli fikrlash va fikr shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirish usullarini aniqlash va baholashdir. Tadqiqot o'qituvchilar uchun yosh o'quvchilarda ushbu kognitiv qobiliyatlarni oshirish uchun keng qamrovli asos yaratishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda ham miqdoriy, ham sifatli ma'lumotlar to'plashni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalaniladi. Miqdoriy ma'lumotlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli fikrlash qobiliyatlarini standartlashtirilgan baholash orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar raqamli fikrlash va fikr shakllantirishni rivojlantirish uchun bir nechta asosiy strategiyalarni ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu strategiyalarni birlashtirgan integratsiyalashgan yondashuv boshlang'ich maktab o'quvchilarida raqamli fikrlash va fikr shakllantirish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot bo'lajak boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli fikrlash va fikr shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun keng qamrovli asosni taqdim etadi. Interfaol ta'lim, real dunyo ilovalari, muammoni hal qilish faoliyati, muhokamalar, ko'rgazmali qurollar va boshqariladigan fikr-mulohazani o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar ushbu muhim kognitiv qobiliyatlarni samarali rivojlantirishlari mumkin.

Kalit so'zlar: raqamli fikrlash,boshlang'ich ta'lim, kognitiv rivojlanish, fikrni shakllantirish, interaktiv ta'lim, haqiqiy dunyo ilovalari, muammoni hal qilish

Iqtibos uchun: Bo’ltakov S.X. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini sonlar maydonlarini o‘ylash fikrlarni hamda shakllantirish // Inter education & global study. 2024. №4(1). B.109–116.

ФОРМИРОВАНИЕ ЧИСЛЕННОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ И ФОРМИРОВАНИЕ МНЕНИЯ

© С.Х.Булатаков[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: развитие числового мышления и способности формировать идеи являются ключевыми навыками учащихся начальной школы. Эти навыки необходимы для академического успеха и принятия практических решений.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – выявить и оценить способы развития навыков цифрового мышления и рассуждения у будущих учеников начальной школы. Исследование направлено на то, чтобы предоставить учителям комплексную основу для развития этих когнитивных навыков у юных учеников.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется смешанный метод, включающий сбор как количественных, так и качественных данных. Количественные данные будут собраны посредством стандартизированной оценки навыков числового мышления учащихся начальной школы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько ключевых стратегий развития цифрового мышления и идей. Результаты показывают, что комплексный подход, сочетающий эти стратегии, может значительно улучшить навыки цифрового мышления и рассуждения у учащихся начальной школы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование обеспечивает комплексную основу для развития навыков цифрового мышления и рассуждения у будущих учеников начальной школы. Включая интерактивное обучение, практические приложения, действия по решению проблем, дискуссии, наглядные пособия и управляемую обратную связь, преподаватели могут эффективно развивать эти важные когнитивные навыки.

Ключевые слова: цифровое мышление, начальное образование, когнитивное развитие, рассуждение, интерактивное обучение, практические приложения, решение проблем.

Для цитирования: Бултаков С.Х. Формирование численного мышления будущих младших школьников и формирование мнения // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 109–116.

FORMULATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL STUDENTS THINKING NUMBER AREAS AND FORMING OPINIONS

© Sanjar X. Bultakov[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the development of numerical thinking and the ability to form ideas are key skills for elementary school students. These skills are essential for academic success and practical decision-making.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: the main objective of this study is to identify and evaluate ways to develop digital thinking and reasoning skills in future elementary school students. The research seeks to provide a comprehensive framework for teachers to develop these cognitive skills in young learners.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that includes both quantitative and qualitative data collection. Quantitative data will be collected through a standardized assessment of elementary students' numerical reasoning skills.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings highlight several key strategies for developing digital thinking and ideation. The results show that an integrated approach combining these strategies can significantly improve digital thinking and reasoning skills in elementary school students.

CONCLUSIONS: this study provides a comprehensive framework for developing digital thinking and reasoning skills in future elementary school students. By incorporating interactive learning, real-world applications, problem-solving activities, discussions, visual aids, and guided feedback, educators can effectively develop these important cognitive skills.

Keywords: digital thinking, elementary education, cognitive development, reasoning, interactive learning, real-world applications, problem solving

For citation: Sanjar X. Bultakov. Formulation of future primary school students thinking number areas and forming opinions (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 109–116. (In Uzbek).

Hozirda intellektuallashtirilgan jamiyatning taraqqiyot darajasi zamonaviy ilm-fan va texnika-texnologiyalarning amaliyotda joriy etishi asosida aniqlanmoqda. Ushbu jarayonda foydalaniladigan yutuqlardan biri bo‘lmish sivilizatsion pedagogik tizimlardan optimal foydalanish ko‘proq samara bermoqda va bu nafaqat bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashga, balki u boshqa yo‘nalishdagi o‘qituvchilarni tayyorlashda ham axamiyatlidir.

Mazkur maqolada ham aynan bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashdagi matematika darslarida sonlar maydonlarini o‘rganish mavzusini sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida o‘rganish masalasi qaraladi.

Qo‘yilgan masalani hal qilishni boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarni sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida tayyorlash asosida olib boramiz. Ushbu jarayonni bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashdagi matematika fanini o‘qitish misolida qarab chiqamiz. Buning uchun matematika fani bo‘yicha o‘rganiladigan manbalarni tahliliy o‘rganib chiqamiz. O‘rganilishi rejalashtirilgan yo‘nalishlarni belgilab olamiz va ularni sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida o‘rganishga kirishamiz. Bu erdan “**Sonlar maydoylarini o‘rganish”** mavzusini o‘rganishga kirishamiz. Buning uchun eng avvalo maqsad va vazifalarni belgilab olamiz.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Maqsad: talim oluvchilar ongida natural sonlardan tortib, to kompleks sonlar maydonlarigacha bo‘lgan sonlar maydonlari o‘zgarish sohalarining kengayib borishi haqidagi mukammal tushunchani tarkib toptirishni sivilizatsion pedagogik tizim negizida amalga oshirish.

Vazifalar:

1. Ananaviy talim jarayonini sivilizatsion pedagogik tizim nuqtai nazaridan o‘rganib chiqish.
2. Sonlar maydonlarini o‘rganishning didaktik asoslarini tayyorlab olish.
3. Sonlar maydonlarini o‘rganishning o‘quv-uslubiy asoslarini tayyorlab olish.
4. Sonlar maydonlarini o‘rganishning o‘quv-dasturiy asoslarini tayyorlab olish.
5. Sonlar maydonlarini o‘rganishning o‘quv-axborotli asoslarini tayyorlab olish.
6. Sonlar maydonlarini o‘rganish natijasida hosil bo‘lgan umumiy tushunchalarni va xulosaviy fikrlarni shakllantirish.
7. Endi qo‘yilgan maqsadni amalga oshirish uchun belgilangan vazifalarni hal qilishga o‘tamiz.

Birinchi vazifani bajarishga kirishamiz. Buning uchun raqamlar, sonlar, sonli ifodalar, harfiy ifodalarga tegishli malumotlarni muayyan bir tizimga, yani sivilizatsion pedagogik tizimning qismtizimlari negizida ifodalash ishlari loyihalashtiriladi. Sonlar maydonlariga oid mavzularni o‘quv rejasining qaysi kursi (semestri)da va ularni o‘rganishga necha soat berilganliklari aniqlanib olinadi. **Ikkinchi vazifani** bajarish bo‘yicha quyidagi ishlar amalga oshiriladi: raqamlar va ularning tadrijiy taraqqiyoti haqidagi malumotlari yig‘iladi va ular tadqiqot maqsad-vazifalarni etiborga olgan holda tizimlashtiriladi; sonlar haqida axborot berishga malumotlar tayyorlash; natural sonlar qatori haqida axborot berishga malumotlar tayyorlash; butun sonlar qatori haqida axborot berishga malumotlar tayyorlash; ratsional sonlar qatori haqida axborot berishga malumotlar tayyorlash; natural sonlar, butun sonlar va ratsional sonlar to‘plamlarini o‘zaro ichma-ich joylashgan qonsentrik aylanalar ko‘rinishida tasvirlash; irratsional son haqida axborot berishga malumotlarni tayyorlash; kompleks sonlar maydonlarini tushuntirishga oid axborotlar tayyorlash. Bu qayd etilganlarni amalga oshirish orqali bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining sonlar maydonlari haqidagi tasavvurlarini mukammal qilib tarkib toptirishga didaktik asoslar yaratiladi.

Uchinchi vazifani bajarish jarayoni quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **talim-tarbiya innovatsion talim texnologiyalar: qiziqarli va faol usullar**; **innovatsion usullar**, **tarixiy mantiqiy izchillik, tarixiy tafakkurni shakllantirishda** ularga oid malumotlar tizimiga etibor berish;
- **fan va madaniyat** (talim oluvchilar manaviy-axloqiy, xususan manaviy-marifiy asoslardan foydalanish);

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- **madaniy va marifiy muassasalar** (muhtasham madaniyat saroylari, zamonaviy o‘quv muassasalarining ochilishi, ixtisoslashtirilgan talim maskanlarining tashkil etilishi, tarixiy obidalarning qayta tiklanishi va shu kabilardan foydalanish);
- axborot-kommunikatsion texnologiyalar talim oluvchilar manaviy-kasbiy tarbiyasiga, intellektual salohiyatini yuksaltirishga oid ishlanmalar tayyorlab, ularni kompyuterli trenajyorlar, kompyuterli o‘yinlar ko‘rinishida tayyorlash.

To‘rtinchi vazifani bajarishda quyidagilarga etibor beriladi:

- Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashdagi o‘quv rejasiga tegishli fanlarni takomillashtiruvchi innovatsion metod va uslublar maqsad-vazifalari bilan uyg‘un holatda bo‘lishiga hamda ular bir-birini doimo to‘ldirib, boyitib borishiga;
- Sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashda kasbiy kompyuterli o‘yinlar va didaktik o‘yinlardan, intellektuallashtirilgan o‘qitish tizimlaridan, talimni axborotlashtirish vositalaridan, intellektuallashtirilgan texnologik xaritalardan, kompyuterli trenajyorlardan va shu kabilardan samarali foydalanishga;
- Sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashni takomillashtirishda unversal didaktik qurilmalardan, innovatsion g‘oyalar markaziga tegishli innovatsion metod va texnologiyalardan, shuningdek, multimediali texnologiyalardan foydalanish dars samaradorligini oshirishning didaktik asosi ekanligiga muntazam ravishda etibor berish va shu kabilar.

Beshinchi vazifani amalga oshirishni quyidagi ketma-ketlikda amalga oshirish mumkin

- bajariladigan talim jarayonining muhim va kerakli joylarini algoritmik ketma-ketlikda tayyorlab, ularni namoyish qilish;
- “ INTERNET ” ashyolaridan foydalanishni loyixalashtirib olish;
- Bo‘lajau boshlang‘ich sinf o‘qituvchilariga multimedia mahsulotlari yaratish uchun maxsus vositalar jamlamasini tayyorlash va shu kabilar.

Oltinchi vazifani bajarish quyidagi ketma-ketlik asosida olib boriladi:

- induksiya tadqiqot metodidan foydalanii;
- sonlar maydonlarini o‘zaro ichma-ich joylashgan (konsentrik) aylanalar ko‘rinishida tasvirlash mumkinligini;
- irratsional sonlar to‘plamining o‘ziga xosligini anglab etish;
- irratsion sonlar va ratsional sonlar maydonlaridan haqiqiy sonlar maydonlari tashkil topishi dalillash;
- kompleks sonlar maydonlarining sonlar maydonlari ichida eng keng ko‘lamda va keng qamrovda ekanligini asoslanadi. Bunda sonlar maydonlarida mavhum sonlarni ham hisobga olinishi dalillanadi.

Yuqoridagilarni etiborga olib hulosa qilish mumkinki, sonlart maydonlarini bunday tartibda (ketma-ketlikda) o‘rganish zamon bilan hamnafas talim muhitini yaratish bilan shug‘ullanishga doimo imkoniyat yaratib beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Demak, sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashning bu bosqichi bo‘yicha tayyorlangan ilmiy ishlanmalar bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatiga tayyorlash ishlarini optimallashtirishda mustahkam didaktik asos bo‘la oladi.

Sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida sonlar maydonlarini o‘rganishni metodologiyasini universal (metadologik) harakterda ekanligini etiborga olib undan to‘plamlar nazariyasini o‘rganish va tenglamalar sistemalarini o‘rganish mavzularini o‘zlashtirishda foydalanish mumkin.

Demak, mamlakatimizda uzluksiz talim tizimi jamiyat taraqqiyotiga mos ravishda muntazam rivojlanib boradi va shu asosda shaxs intellektual salohiyatini jamiyat talablari asosida barkamollashtirib boriladi. Bu esa mazkur s**ivilizatsion tizimning intellektuallik darajasini** belgilab borishga didaktik va ko‘rsatmaviy asos bo‘lib boraveradi. Ushbu sohadagi olib borgan izlanishlarimiz va kuzatishlarimiz natijalariga asoslangan holda qaralayotgan intellektuallashtirish darajalarini bosqichma-bosqich takomillashtirib borishni quyidagi ketma ketlikda olib borgan maqul deb topdik:[8.58]

- Talim oluvchilarga talim-tarbiya berishda mustaqillik mafkurasi bosh va asosiy g‘oyalarini joriy etishning innovatsion metod va texnologiyalarini ishlab chiqish;
- Bo‘lajak mutaxasislarni tayyorlashdagi pedagogika va pisixologiya fanlarining mazmun-mohiyatini uchinchi ming yillik talim mazmuniga moslashtirish;
- ananaviy talimni rivojlantirish va takomillashtirishda zamogaviy pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish;
- talimda informatsion texnologiyachlarni joriy etishning didaktik asoslarini ishlab chiqish;
- talimga oid zamonaviy o‘quv adabiyotlarini yaratish va shu kabilar.

Qaralayotgan sivilizatsion pedagogik tizimda ham **ilmiy qadriyatlarga** etibor har qachongidan ham yuksak darajaga ko‘tarildi. Bu fikrlarni quyidagicha asoslash mumkin, yani talim jamiyat taraqiyotiga mos ravishda rivojlanib, takomillashib kelgan. Ulardagi ilmiy qadriyatlar bosqichma-bosqich evalyusion tarzda rivojlanib moddiy va manaviy hamda talimiy qadriyatlar daradasiga etib borgan. Ayniqsa, Ona diyorimizda mustaqillik hal bo‘lishi bilanoq bu sohadagi ilmiy tadqiqotlar ham talimning samarali rivojlanishiga asos bo‘lmoqda. Bu borada muntazam ravishda xalqaro va respublika miqyosida ilmiy-amaliy anjumanlar ham tashkil etilmoqda. Bunday anjumanlarni o‘tkazishdan maqsadlaridan biri ham talim mazmunini axborotlashtirish, intellektuallashtirish , innovatsiyalashtirish kabilar negizida talimni modernizatsiya qilish bo‘yicha ilmiy, ilmiy-amaliy, ilmiy-metodik ishlanmalar yaratish va ular asosida talimni takomillashtirish bo‘yicha yo‘riqnomaviy tavsiyalar tizimini yaratish.

Tadqiqotimiz ushbu qismida xulosa o‘rnida takidlash mumkinki, zamonaviy talim tizimi, uning maqsad va vaziqalari Respublikamiz taraqqiyotiga xizmat qiluvchi talim-tarbiya oldiga qo‘yilgan muammo echimiga mos kelishi kerak. Jahon miqyosida hukm surayotgan ilm-fan va texnika-texnologiyalar rivoji darajasi mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

rivojlanishini boshqarish va uning kelajagini belgilab borishdagi kishilar intellektual salohiyati haqidagi axborot nihoyatda ahamiyatli ekanligini ko‘rsatmoqda. Shu sababli ham hozirda talimini axborotlashtirish, intellektuallashtirish negizida pedagogik innovatsiyalarni ishlab chiqish tobora dolzarblik kasb etmoqda. Ular orqali quyidagi yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlarni samarali amalga oshirish mumkin:

- muayyan mutaxasislarni tayorlashga sivilizatsion pedagogik tizimlarni ishlab chiqishni bosqichma-bosqich amalga oshirish;
- muayyan sohaga (yo‘nalishga) tegishli talim jarayonini o‘rganishning sivilizatsion pedagogik tizimning shakllantirish;
- Xalqimizning boy manaviy va intellektual salohiyati hamda umuminsoniy qadriyatlariga suyangan holdagi zamonaviy talim metodlari va texnologiyalari asosida bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlashning metodologik asoslarini ishlab chiqish va bunda talimni rivojlantirishning jahon talim talablarini etiborga olgan holda DTS ni takomillashtirish;
- Bo‘lajak mutaxasislarni ijodiy va innovatsion faoliyatga tayyorlash borasida , ularning manaviy-marifiy tarbiyasida boy milliy-tarixiy ilmiy merosimiz va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanib samarali tashkiliy-pedagogik texnologiyalar hamda manbalarni yaratish;
- talimda innovatsion metod va texnologiyalarni yaratishga oid ilmiy tadqiqot ishlarining salmog‘ini yanada oshirish “ fan-talim-amaliyot ” integratsiyasining talim tizimidagi samarasini oshirish vosita va usullarni yaratishni kuchaytirish;
- uzluksiz talim tizimini axborotlashtirish va uning darajasida talim-tarbiya jarayonini olib borishning optimal variantlarini yaratish va joriy etish;
- Talim-tarbiya tizimida ananaviylik va innovatsiyaviyliklardagi umumiylik va xususiylikni farqlay olish hamda ulardan foydalanishning optimal variantlarini yaratish;
- talim muassalarida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etishning tashkiliy-uslubiy negizlarini yaratish;
- talim sohasida xorijiy davlatlar ilg‘or tajribalari bilan muntazam tanishib borishga erishish va ular bilan hamkorlikda ilmiy ishlanmalar qilishga harakat qilish va shu kabilar.

Xulosa. Ma’lumki, jamiyat intelektual salohiyati kishilik jamiyati paydo bo‘lishidan boshlab shakllanib, rivojlanib va takomillashib kelishi bilan ham o‘zining taraqqiyoti bosqichlarida bardavonlik kasb etib kelmoqda. Bular donishmandlarimiz intelektual meroslarida ko‘proq seziladi va biz ularni ilmiy qadriyatlar deymiz. Ilmiy qadriyatlar esa insonlar va insoniyat uchun ahamiyatli bo‘lgan intelektual mulkdan iborat.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. SH.M.Mirziyoyev “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qatiyat bilan davom ettirib, yangibosqichga ko‘taramiz” – Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017-yil, 592 bet 10bet.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2. Matchonov S., G`ulomova X., Suyunov M., Boqiyeva H. Boshlag`ich sinflarda o'qish darslarini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish.–T.: Yangiyo'l poligraf servis, 2008. –224 b.
3. Matchonov S. va b. O`qish kitobi (4-sinf uchun darslik) -T.: Yangi yo`l poligraf servis, 2020. –266 b.
4. .S.Matchonov, X.Bakieva, X.G'ulomova, SH.Yo'ldosheva, G.Xolboeva. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi Darslik. "Ishonchli hamkor" nashriyoti Toshkent 2020-728 b.
5. R.A.Mavlonova, N.H.Rahmonqulova, K.O.Matnazarova, M.K.Shirinov, S.Hafizov "Umumiy pedagogika" – Toshkent, "Fan va texnalogiya" nashriyoti2018-yil, 530 bet.
6. To'raqulov X.A. Bo'ltakov S.X. sivilizatsion pedagogik tizimlar negizida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashning pedagogik asoslari. Monografiya.- T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2019,144 b.
7. Norboyevich, S.B, & Axmadjonovna, BM (2023). Ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishning boshqaruv prinsplari. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish , 2 (4), 18-23.
8. Safarov, B.N. (2022). Pirls-xalqaro o'qish savodxonligini o'rganish bo'yicha taraqqiyot. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish , (5), 134-138
9. Turakulov X. A., Bultakov S. Civilizational Pedagogical Systems-Intellectualization Of Educational Content As A Didactic Basis //International Scientific and Current Research Conferences. – 2020. – C. 145-147.
10. Bo'ltakov S. X. Sivilizatsion pedagogik tizimlarni shakllantirish bosqichlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – C. 262-265.
11. Bo'ltakov S. X. Practical aspects of using civilized pedagogical systems in the training of future primary school teachers //Journal of Innovation, Creativity and Art. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 71-73.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

Bultakov Sanjar Xazrat o'g'li, o'qituvchi, [**Булгаков Санжар Хазрат ўғли,** преподаватель], [**Sanjar X. Bultakov,** teacher]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko'chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING BADIIY TAHLIL KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY AHAMIYATI

© SH.SH.Burxonov[1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish ularning umumiy kognitiv rivojlanishi va madaniy savodxonligi uchun juda muhimdir. Badiiy tahlil tasviriy san'atni talqin qilish va tushunishni, tanqidiy fikrlashni, ijodkorlikni va estetik baholashni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida badiiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhimligini ta'kidlaydigan ilmiy-nazariy asoslarni o'rganishdir. Tadqiqot badiiy tahlilni erta ta'limga integratsiyalashning afzalliklari va usullarini ta'kidlashga harakat qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma'lumotlar san'at o'qituvchilari bilan suhbatlar, sinfda kuzatishlar va o'quvchilarning badiiy asarlarini tahlil qilish orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar badiiy tahlil mahoratining ilmiy-nazariy ahamiyatiga oid bir qancha muhim fikrlarni ochib beradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, badiiy tahlilni o'quv dasturiga kiritish o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga sezilarli foyda keltirishi mumkin. O'qituvchilar ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun turli usullardan, masalan, yo'l-yo'riqli muhokamalar, amaliy san'at loyihalari va muzeylarga tashrif buyurishlari mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida badiiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy ahamiyatini yoritib beradi. Ushbu ko'nikmalar kognitiv rivojlanish, ijodkorlik, madaniy savodxonlik, hissiy intellekt va estetik baholashga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: badiiy tahlil, boshlang'ich ta'lim,kognitiv rivojlanish, ijodkorlik,madaniy savodxonlik, hissiy intellect, estetik qadrlash, badiiy ta'lim,tanqidiy fikrlash

Iqtibos uchun: Burhonov SH.SH. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining badiiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy ahamiyati .// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.117–126.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЙ ХУДОЖЕСТВЕННОГО АНАЛИЗА У УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ

© Ш.Ш.Бурҳонов [1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: формирование навыков художественного анализа у учащихся начальных классов имеет важное значение для их общего познавательного развития и культурной грамотности. Художественный анализ предполагает развитие интерпретации и понимания визуального искусства, критического мышления, творчества и эстетического восприятия.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является изучение научно-теоретических основ, подчеркивающих важность формирования навыков художественного анализа у учащихся младших классов. В исследовании делается попытка подчеркнуть преимущества и методы интеграции арт-анализа в дошкольное образование.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы смешанные методы, сочетающие качественные и количественные данные. Качественные данные будут собраны посредством интервью с учителями рисования, наблюдений в классе и анализа работ учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: дискуссия выявляет несколько важных моментов, касающихся научно-теоретической важности навыков арт-анализа. Результаты показывают, что включение искусствоведческого анализа в учебную программу может значительно улучшить общее развитие учащихся. Учителя могут использовать различные методы для развития этих навыков, такие как управляемые дискуссии, практические художественные проекты и посещения музеев.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование проливает свет на научно-теоретическую значимость формирования умений художественного анализа у учащихся младших классов. Эти навыки способствуют когнитивному развитию, творчеству, культурной грамотности, эмоциональному интеллекту и эстетическому восприятию.

Ключевые слова: художественный анализ, начальное образование, когнитивное развитие, творчество, культурная грамотность, эмоциональный интеллект, эстетическое восприятие, художественное образование, критическое мышление.

Для цитирования: Бурҳонов Ш.Ш. Научно-теоретическая значимость формирования умений художественного анализа у учащихся младших классов..// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 117–126.

THE SCIENTIFIC-THEORETICAL SIGNIFICANCE OF THE FORMATION OF ARTISTIC ANALYSIS SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

© Sherali Sh. Burhonov[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the formation of artistic analysis skills in primary school students is essential for their overall cognitive development and cultural literacy. Art analysis involves the development of visual art interpretation and understanding, critical thinking, creativity, and aesthetic appreciation.

AIM: the main purpose of this study is to study the scientific-theoretical foundations that emphasize the importance of the formation of artistic analysis skills in elementary school students. The study attempts to highlight the benefits and methods of integrating art analysis into early education.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining qualitative and quantitative data. Qualitative data will be collected through interviews with art teachers, classroom observations, and analysis of student artwork.

DISCUSSION AND RESULTS: The discussion reveals several important points regarding the scientific-theoretical importance of art analysis skills. The results show that incorporating art analysis into the curriculum can significantly benefit students' overall development. Teachers can use a variety of methods to develop these skills, such as guided discussions, hands-on art projects, and museum visits.

CONCLUSION: this study sheds light on the scientific-theoretical importance of forming artistic analysis skills in elementary school students. These skills promote cognitive development, creativity, cultural literacy, emotional intelligence, and aesthetic appreciation.

Keywords: artistic analysis, primary education, cognitive development, creativity, cultural literacy, emotional intellect, aesthetic appreciation, artistic education, critical thinking

For citation: Sherali Sh.Burhonov. The scientific-theoretical significance of the formation of artistic analysis skills of elementary school students (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 117–126. (In Uzbek).

Ta’lim sohasida bo‘layotgan tub o‘zgarishlar, barcha yo‘nalishlarda bo‘lgani kabi boshlang‘ich ta’limga ham o‘zining ijobiy ta’sirini ko‘rsatmoqda. Boshlang‘ich ta’limni rivojlantirish, o‘quvchilarni yetuk, bilimli qilib o‘qitish va tarbiyalash avvalam bor, shu soha o‘qituvchilarini o‘z sohalari bo‘yicha kuchli qurollangan, yaxshi bilimga, tushuncha va metodikaga ega bo‘lishlarini talab etadi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi pedagogikadan yaxshi xabardor, pedagogik mahoratga ega, metodikadan o‘z tushunchasiga ega, bolalar psixologiyasini yaxshi biladigan, bolalar bilan o‘zaro aloqaga yaxshi kirishadigan, xushmuomala, ota-onalar bilan yaxshi munosabat o‘rnata oladigan bo‘lishi kerak.

Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti darsligida o‘qituvchiga quyidagicha ta’rif keltirilgan: “O‘qituvchi – guruhdagi o‘quv tarbiya jarayonining tashkilotchisidir. O‘qituvchi o‘quvchilar uchun dars vaqti, darsdan tashqari va tarbiyaviy tadbirlarni tashkil

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

etish, o‘tkazish, o‘quvchilarga kerakli maslahatlar berishda bilimlar manbai bo‘lishi lozim”. Demak, o‘qituvchi dars jarayonining asosiy yo‘l boshchisi hisoblanar ekan.

Shu bilan birga maktab ta’lim tizimining ham o‘z oldiga qo‘ygan vazifalari mavjud. Bu vazifalar kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar umumiy rivojlanishining o‘sganligi, psixologiya va xususiy metodika sohasidagi yutuqlar sinfda o‘qish mazmuni va o‘qitish metodlariga o‘zgartirish kiritishni talab etmoqda. Shularga bog‘liq holda badiiy asarni tahlil qilish metodikasi takomillashtirila borildi: takkroriy bayon qilish mashqlari kamaytirildi, ijodiy va o‘qilgan matn yuzasidan o‘z fikrini bayon qilib, mustaqil fikrlash ko‘nikmasini o‘stiradigan mashqlar ko‘paytirildi, asar qismlari ustida emas, balki yaxlit asar ustida ishlanadigan bo‘ldi, asar g‘oyasi va obrazlarini tushuntirishda o‘quvchilarning mustaqilligi, ijodkorligi ortdi. Matn ustida ishlashda xilma-xil topshiriq turlaridan, turli jadval va diagrammalardan, ta’limda texnika vositalaridan va ilg‘or pedagogik texnologiya usullaridan ko‘proq foydalanila boshlandi.XX asrning 60-yillarida yaratilgan maktab dasturida kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda shakllantiriladigan matn ustida ishlash ko‘nikmalari belgilab berildi, shuningdek, 1-4-sinflarda o‘qish malakasiga qo‘yilgan talablar aniq ajratildi. XX asrning 70-yillari boshlarida mazmuni va metodik apparati jihatidan hayotga yaqinlashtirilgan o‘qish kitoblari yaratildi.

O‘zbekiston Respublikasi Musaqillikka erishgach ta`lim sohasida ham katta islohotlar amalga oshirildi. 1999-yil boshlang‘ich ta’lim tizimining ham “Davlat ta’lim standarti” yaratildi, o‘quv dasturlari yangilandi. 2005-yil tajriba-sinov natijalari hisobga olinib, davlat ta’lim standartlari va o‘quv dasturlari qayta ko‘rib chiqildi, “O‘qish kitobi” darsliklari ham yangilandi.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentyabrdagi “Xalq ta’limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-5538-son Farmoni ijrosi yuzasidan ishlab chiqilgan amaldagi mavjud darsliklarning eskirganligi, yangi avlod darsliklarini yaratish lozimligi borasida ko‘rsatma berildi.

Narijada, 2021-yil boshlang‘ich sinflarda darslik sifatida qo‘llanilayotgan “Ona tili” hamda “O‘qish kitobi” darsliklari umumlashtirilib yagona “Ona tili va o‘qish savodxonligi” darsligi yaratildi. Bu esa yuqoridagi talabni bajarish uchun tashlangan ilk qadam edi. Dastlab, 1-2-sinflar uchun bu darslik ishlab chiqilib amalga tatbiq etilgan bo‘lsa, 2022-yil sentyabr oyidan Respublikadagi barcha umumiy o‘rta ta’lim maktablarida 3-sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi” darsligi ham o‘quvchilarga topshirildi.

Yangi tahrirdagi “Ona tili va o‘qish savodxonligi” darsligi matnlarning bolalarbopligi, qiziqarliligi va hayot bilan bog‘langanligi bilan oldingi darsliklardan ahamiyatli sanaladi. Bu fanni o‘qitishda asosiy e’tibor o‘quvchida tilga doir 4 ko‘nikma: o‘qib tushunish va badiiy tahlil qilish, tinglab tushunish va badiiy tahlil qilish, nutq so‘zlash va yozish hamda grammatik savodxonlikni shakllantirishga qaratiladi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilar voqea-hodisalarni kuzatish, anglash, qiyoslash, analiz va sintez qilishga o‘rgatish orqali ijodiy va tanqidiy tafakkurni, bolaning fikrlash doirasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Bolaga o‘qish savodxonligini o‘rgatishda kommunikativ yondashuv, tilning muloqot vazifasi birlamchi hisoblanib, integrativ, faoliyatga yo‘naltirilgan, orginalilik, kashfiyotchililik, farqli va tanqidiy yondashuvlar e’tiborda bo‘lishi ta’kidlanadi.

Quyida badiiy asar boshlang‘ich sinflarda metodik qoidalar asosida tahlil qilinishini ko‘rib chiqamiz:

1.Asarning mazmunini tahlil qilish to‘g‘ri, tez, ifodali va ongli o‘qish malakalarini shakllantirish bir jarayonda boradi (asarning mazmunini tushunishga doir topshiriq o‘qish malakalarini takomillashtirish topshirig‘i hamdir.)

2.Asarning mavzusi va g‘oyaviy asoslarini, uning obrazlari, kompozitsiyasi va tasviriy vositalarini tushuntirish o‘quvchilarning etuk shaxs sifatida kamol topishida alohida ahamiyatga ega, shuningdek, o‘quvchining bog‘lanishli nutqini o‘sishi(lug‘atining faollashishi va boyishi)ni ta’minlaydi.

3.O‘quvchilarning hayotiy tajribasiga tayangan holda asarning mazmunini ongli idrok etishning asosi va uni tahlil qilishning zaruriy sharti hisoblanadi.

4. Sinfda o‘qishga o‘quvchilarning umumiy bilish faoliyatini aktivlashtirish, atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirish va ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishning yaxshi natija beruvchi vosita sifatida qaraladi.

Asarni tahlil qilishda hisobga olish zarur bo‘lgan muhim omillardan biri uning o‘quvchilarga ko‘rsatadigan hissiy ta’siridir. O‘quvchilar asar muallifining asosiy fikrini tushunibgina qolmay, muallif hayajonlangan voqealardan o‘quvchi ham hayajonlansin. Matnni tahlil qilish o‘quvchida fikr qo‘zg‘atishi, hayotiy tajribasining asar muallifi qayd etgan dalillarga to‘g‘ri kelish – kelmasligini aniqlashi zarur. Tahlilning davomida asarning badiiy go‘zalligi, estetik qiymati ham alohida qayd qilib o‘tiladi.

O‘qish metodikasi adabiyotshunoslik, pedogogika, psixologiya ishlab bergan nazariy qoidalarga asoslanadi. Sinfda o‘qishni to‘g‘ri uyushtirish uchun o‘qituvchi badiiy asarning o‘ziga xos xususiyatlarini, ta’limning turli bosqichlarida o‘qish jarayonining psixologik asoslarini, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning matnni idrok etish va o‘zlashtirish xususiyatlarini ham hisobga olish kerak.

O‘qish darslari o‘quvchilarda badiiy asarlarning bir-biridan farqini ajrata olish, yozuvchining real hayotiy voqealarni qanday badiiy obrazlar, badiiy vositalar orqali aks ettirgani va qanday obrazlar yaratganini aniqlay olish, mustaqil o‘qish va asarni tahlil qilish malakasi o‘uvchilar sinfdan-sinfga o‘tgan sari o‘stirib boriladi. O‘quvchilar badiiy asardagi adabiy ma’lumotlarni o‘zlashtirish orqali badiiy asarning g‘oyasi, mazmuni va ahamiyatini anglab ola boshlaydilar. O‘quvchilar asardagi adabiy tushunchalarni o‘rganish natijasida badiiy adabiyot san’atning bir turi ekanligi, uning hayot bilan aloqadorligini bilib oladilar. Asarda adabiy tushunchalarni shakllantirish bilan birga o‘quvchilarning nutqini rivojlantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang‘ich sinflarda asarni badiiy tahlil qilish jarayonida quyidagi adabiy janr turlari: hikoya, ertak, doston, she`r, rivoyat, masal, maqol, topishmoq bilan birga o‘xshatish, sifatlash, jonlantirish, mubolag‘a bilan ham amaliy tarzda tanishtiriladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Badiiy asarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarda ona tiliga hurmat va muhabbat hissi, asar g‘oyasini chuqur anglab idrok etishga zamin hozirlaydi va asarni ongli o‘qish ko‘nikmasi ham o‘stiriladi, o‘quvchining nutqi rivojlantiriladi.

“O‘qish savodxonligi - jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan va insonlar tomonidan ulug‘lanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo‘llay olish qobiliyatidir. O‘quvchilar matnlardan turli shakllarda ma’no olishlari mumkin. Ular maktabda va kundalik hayotda o‘quvchilar jamoalarida qatnashish va zavq olish, o‘rganish uchun o‘qiydilar”.

Xalq og‘zaki ijodida ertak janrining o‘quvchilar tomonidan yaxshi qabul qilinib, qiziqib mutolaa qilinishining asosiy sabablaridan biri ertak tilining ta’sirchanligi, xalq tiliga yaqinligi va o‘tkir sujetliligidir. Shuni unutmaslik lozimki ertak o‘qib bo‘lingach, ertakning badiiy tili ustida ishlashga alohida ahamiyat qaratish zarur.

1-sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi” darsligida keltirilgan “Serkaboboning hiylasi” ertagida “Serkabobo va uning bolalariga hujum qilmoqchi bo‘lgan bo‘ri” haqida va “Yovuz bo‘rini adabini berib qo‘yishini so‘rab Serkabobo yordam ilinjida arslonning yoniga borishi va arslonning yomon niyatini payqab qolib arslonni ham dog‘da qoldirgani” haqidagi badiiy vositalar yordamida tasvirlangan manzaralar juda ko‘p. Hayvonlarni obrazlarga kiritish orqali bolalarga badiiy asar matni yoritib beriladi va ular ustida ishlash orqali bolalarning badiiy tahlil ko‘nikmalari shakllantiriladi.

Ertaklarda o‘xshatishlar, jonlantirish va mubolag‘alardan foydalanilgan. O‘quvchilarga ularni izohlab berish, keyinchalik matndan toptirish, qayta hikoyalashda, ulardan nutqlarida foydalanishga o‘rgatish zarur.

2-sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi” darsligida ham bir qancha ertaklar berilgan bo‘lib, bulardan biri: “Dangasa harflar” ertagida “Katta “O” va uning ukasi kichik “o” lar mehnat qilishdan qochib raqamlar mamlakatiga borishgani va u erda ularni “qavslar” hamda “4” , “5” raqamlari tutib olib harflar mamlakatining qiroli huzuriga olib kelgani” haqidagi ertakdir. Bu ertakda harflar va raqamlar badiiy vositalar orqali jonlantirilgan hamda ularni yagona qirol bo‘lmish “ruchka” boshqargani, ular xuddi mamlakat aholisi kabi yashayotganligi ertakda jonlantirish, sifatlash, o‘xshatish kabi badiiy til vositalaridan keng foydalanilganligini ko‘rishimiz mumkin. O‘quvchilarga ertak qahramonlarining sifatlarini izohlab berish, matndan yangi so‘zlarni yoki talaffuzi qiyin bo‘lgan so‘zlarni topib, ularga izoh berish va qayta hikoyalashda shu so‘zlardan nutqlarida foylalanishga o‘rgatish zarur.

Doimo asar o‘qib bo‘lingach, undagi badiiy til vositalari ustida ishlanadi. Chunki ularning ma’nosi matndan, asarning mazmunidan anglashiladi. Ayniqsa, masallarda allegoriyani ochishda ko‘chma ma`noli so‘zlardan ko‘proq foydalaniladi. Ular o‘quvchilarga masal mazmunini tushunishiga xalal bergani uchun ayrim ko‘chma ma’noda ishlatilgan so‘zlar asarni o‘qishdan oldin tushuntiriladi.

3-sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi ” kitobidan o‘rin olgan Kavsar Turdiyevaning “Tog‘lar” she’rida “Billur kokil yarashar”, “Jilg‘achalar tarashar”, misralarida o‘xshatish , jonlantirish; “Qarang mag‘rur tog‘larga”, “Go‘yo uzun karvondir” misralarida metafora;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

“Shivir-shivir sirlashib”, “Quyoshjonni tepaga kuzatuvchi narvondir” kabi misralarida jonlantirish va o‘xshatishlar qo‘llangan. Bular ustida ishlanganda quyidagicha savol-topshiriqlandan foydalanishimiz mumkin:

1.Shoir tog‘ga qanday sifat bilan ta’rif beradi?(mag‘rur tog‘lar)

2.Tog‘dagi qorlarni nimaga o‘xshatadi? (billur kokilga)

3.Go‘yo uzun karvondir deyilgan misralarda nima nazarda tutilgan?(uzun bepoyon tog‘lar)

4.Quyoshjonni tepaga kuzatuvchi narvondir misralarini qanday tushunasiz? Chindan han tog‘lar quyoshga narvon vazifasida xizmat qiladimi?

kabi savollardan foydalanishimiz o‘rinlidir.

Darslikning “Yetti xazina” bo‘limida Anvar Obidjonning “O‘rmonda ziyofat” she’riy hikoyasi berilgan. Ushbu she’rda ham ko‘plab jonlantirishlar va metanimiya, metaforalar qo‘llangan . Masalan, hayvonlarning insonlar kabi gapira olishlari, o‘zlariga maxsus taom buyurtirishlari, hayvonlar oshxonaga kelib ovqatlanishlari va oshxonaning oshpazi, ham o‘t yoquvchisi ham, ofitsianti ham hayvonlar ekanligini ko‘rsatuvchi she’rdagi “Sher oshxona ochibdi”, “Bo‘rivoy-o‘t qalovchi”, “Quyon – bosh oshpaz”, “Ho‘kiz bobo qorovul”, “eshakka xat yozilgan, tuyog‘ingni art”, “Qo‘zi beda buyurdi, olmaxon – yong‘oq” misralarida kuzatishimiz mumkin. Matn tahlilida “She’rning birinchi to‘rtligini o‘qing. Unda qaysi so‘z o‘z ma’nosidan boshqa ma’noda qo‘llangan?” yoki “She’rning 2 – 3 to‘rtligida jonivorlarning insonlarga xos sifatlari berilgan qatorni toping?” yoki boshqa ma’noda qo‘llanilgan so‘zlarni o‘z ma’nosida qo‘llab gap tuzing. Bu so‘zlar qanday ma’noda qo‘llanganda ta’sirchan bo‘ladi? kabi savol-topshiriqlardan foydalanish mumkin.

Ko‘chma ma’noli so‘zlar ko‘proq qo‘llaniluvchi janrlardan biri maqol janridir. Masalan “Yurt boshiga ish tushsa, Er yigit hozir” maqolida keltirilgan “boshiga” so‘zi metafora yo‘li bilan ma’nosi ko‘chgan, o‘quvchilarga bu so‘zning ma’nosi qanday usul biln ko‘chganligi aytilmaydi, faqat boshqa ma’noda qo‘llanilganligi o‘z ma’nosi bilan taqqoslangan holda o‘quvchilarga o‘rgatiladi.

Bundan tashqari, tarixiy asarlarda ham ta’sirchan, tasviriy-bo‘yoqdor so‘zlar ko‘p uchraydi. Jumladan, 4-sinf “O‘qish kitobida” keltirilgan Sarigul Bahodirovaning “To‘maris” asari hamda “Najmiddin Kubro” asarida onhazrat, podshoh, shohim, shayx hazratlari, a’yonlar so‘zlari qo‘llangan. Asar matnida qadimiy davr bilan bog‘liq qo‘shimchalarning qo‘llanilishi ham asarga joziba bag‘ishlaydi. Masalan, “Shox ko‘p o‘ylabdi. Nihoyat, taklifni qabul aylabdi”, “Farog‘atda osuda umr ko‘rsiz”, “Mening yaqinlarim ming kishidan ham ko‘p erur” kabi so‘zlar ikkinchi shaxs qo‘shimchasi o‘rnida hurmat ma’nosida va yoki boshqa ma’nolarda uchinchi shaxs qo‘shimchasi qo‘llanilgan. Asarda “Onhazrat, bir qoshiq qonimdan kechsangiz, fikrimni ayturman, - deb ta’zim qilibdi.” jumlasida ham “bir qoshiq qonimdan kechsangiz” birikmasi ibora hisoblanadi. Iboralar doim ko‘chma ma’noda qo‘llanilib, nutqning ta’sirchanligini oshiradi. Matndan iboralar aniqlangach ,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ma’nosini izohlashdan tashqari, ularga ma’nodosh yoki qarama-qarshi ma’noli iboralarni toptirish ham yaxshi samara beradi.

Topishmoq janrida ham jonlantirish va o‘xshatishlar juda ko‘p. Masalan, 2-sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi” kitobida berilgan “Dum-dumaloq barkash non ko‘k yuzida suzadi”, “Tim qora kichkina xol, to‘xtatar yo‘lda darhol” topishmoqlarida o‘xshatish hamda jonlantirish qo‘llanilgan.

Masal janrida ham bir qator badiiy til vositalaridan foydalaniladi. Masalan, “Chumoli va Tipratikan”, “O‘jar toshbaqa” masallarida “Bola ko‘nglin ko‘tarar”, “O‘g‘irlik mol aylar jonsarak”, “Kosang joningga huzur”, “Parcha go‘sht bo‘lib yurar”, “Senga qalqon usti-bosh”, “Jish Toshbaqa” kabi birikma, ibora va gaplar uchraydiki, ular ustida ishlashda “ Ularga hayotdan misollar keltiring”, “Bunday kelishmovchiliklar qachon va kimlar orasida bo‘lib o‘tishi mumkin?” kabi topshiriqlar berish, ulardagi ma’noni boshqacha ko‘rinishda bayon ettirish, o‘zaro taqqoslash, ta’sirchanligidagi farqlarni aniqlashtirish katta ta’limiy ahamiyat kasb etadi. Masalan, “Kosang joningga huzur”- Kosang joningni, sog‘lig‘ingni asraydi, “Bola ko‘nglin ko‘tarar” – Bolasiga yaxshi gaplar gapirar kabi.

O‘qish savodxonligini oshirish borasida ko‘pchilik olimlar o‘z fikrlarini keltirib o‘tganlar. Xususan, rus olimasi Kovaleva Galina Sergeyevna boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini takomillashtirish yo‘nalishlari sifatida quyidagilarni keltirgan:

-Axborot matnlarini o‘qishga e’tiborni kuchaytirish (aniq shaklda bayon etilgan ma’lumotlar asosida oddiy xulosalar chiqarish qobiliyatini shakllantirish);

-Gender xilma – xillikni kamaytirish;

-Kompyuter bilan ishlashning navigatsion ko‘nikmalarini rivojlantirish lozim (masalan, klaviaturada yozish)”

Boshlang‘ich sinf “Ona tili va o‘qish savodxonligi” va “O‘qish kitobi”da turli janrdagi badiiy va ilmiy-ommabop maqolalar berilgan. Sizga ma`lumki, badiiy asarda hayot obrazlar orqali aks ettiriladi. Uning markazida inson, uning tabiat va jamiyatga munosabati turadi. Badiiy asarda atrofdagi borliqni, voqelikni obrazlar vositasida tasvirlash, obyektiv mazmun va subektiv bahoni aniq materialda berish haqidagi qoidalar metodika uchun katta nazariy-amaliy ahamiyatga egadir. Birinchidan, badiiy asar matni ustida ishlashni tashkil etishda obrazlar va muallifning asarda tasvirlangan voqea-hodisalarga munosabati o‘qituvchining diqqat markazida turadi. O‘quvchilar asardagi voqelikni obrazlar orqali tasvirlashning o‘ziga xos xususiyatlarini tushuna boshlaydilar. Ikkinchidan, har qanday badiiy asarda aniq tarixiy davrdagi voqea-hodisalar tasvirlangan bo‘ladi. Shu sababli asarda tasvirlangan voqea-hodisalarga tarixiy yondoshilgan holdagina matnni to‘g‘ri o‘qish, qatnashuvchi shaxslarning xatti-harakati sabablarini tushunish, dalillarga tayanish va voqea-hodisalarni haqqoniy baholash mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarga bularni tatbiq etganda, avvalo, o‘quvchilarni asarda tasvirlangan davr bilan qisqacha tanishtirish, so‘ngra o‘quvchilarda asarda ishtirok etgan shaxslarning xatti-harakatini, xarakter-xususiyatlarini, shu bilan birga ular yashagan davr va shu davrdagi ijtimoiy omillarni hisobga olgan holda, baholash malakasini shakllantirish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

zarur. Uchinchidan, muallifning hayoti va qarasharini bolalarning yoshlariga mos holatda tanishtirish maqsadga muvofiq. To‘rtinchidan, asarni tahlil qilishda bolalarni asarning g‘oyaviy yo‘nalishini tushunib olishga o‘rgatish muhimdir. Bu esa asarni to‘g‘ri idrok etish uchun, matn ustida ishlash ko‘nikmasini, o‘quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish uchun kerak. Yozuvchi badiiy asarda tasvirlangan hayotiy dalillarga, ijtimoiy jarayonlarga, jamiyatning turli tabaqa vakillariga o‘z munosabatini ifodalashga harakat qiladi. Muallifning hayotiy materiallarga beradigan bahosi aniq dalillar asosida yaratilgan badiiy asarning g‘oyaviy mag‘zini ochib beradi. Asarning g‘oyaviy yo‘nalishi esa yozuvchining dunyoqarashiga bog‘liq bo‘ladi. Asarning tarbiyaviy ahamiyatiga kelsak, bu omilning o‘quvchiga ta’sir kuchi uning g‘oyaviy yo‘nalishiga bog‘liqdir. Badiiy asar ustida ishlashni to‘g‘ri tashkil qilishdada inobatga olinadigan yana bir jihat bu - shakl va mazmun birligi haqidagi qoidadir.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarining badiiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishni takomillashtirishga oid tadqiqotchilardan S.Matchonov, K.Yo‘ldoshev, M.Mirqosimovalarning o‘z tadqiqotlarida fikr yuritgan.
S.Matchonov va K.Qosimovalarning “Ona tili o‘qitish metodikasi”, M.Asqarova “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qish va matnni tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish” Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi (2020-yil 15-bet). Tal`at G‘afforovanin “Boshlang‘ich ta`limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”ida badiiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirish haqida fikr yuritilgan. Bundan tashqari, Qunduzxon Husanboyeva, Mutallib Hazratqulov, Shaxlo Jamoliddinova hammuallifligida nashr etilgan (2020) “Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi” nomli darsligida ham tadqiqot mavzusiga doir bir qancha ilmiy farazlar, metodikalar berib o‘tilganBizning ilmiy tadqiqot ishimiz aynan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga taalluqli bo‘lganligi hamda xalqaro tadqiqot bilan integratsiya qilinganligi bilan boshqa tadqiqot ishlaridan xarakterlanadi.

Xulosa. Ilmiy tadqiqot ishida badiiy tahlilni shakllantirish asosida sinfdan tashqari o‘qish uchun badiiy saviyasi yuksak asarlar tanlash va ular ustida ishlash metodlarini aniqlash o‘quvchilarning mustaqil o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishda alohida nazariy ahamiyat kasb etadi. Ishning amaliy ahamiyati shundaki, o‘quvchilarning badiiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishga oid nazariy jihatdan asoslangan hamda tajribaviy jihatdan tekshirib ko‘rilgan mashqlar tizimi va tegishli didaktik materiallar, metodik tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida tatbiq etilgan metodlardan boshlang‘ich ta’lim maktablarida sinfdan tashqari o‘qish darslari samaradorligini oshirishda, o‘quv qo‘llanmalari va metodik adabiyotlar yaratishda foydalanish mumkin.

ADABIYOTLAR RO’YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.SH.M.Mirziyoyev “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qatiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz” – Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017-yil, 592 bet 10-bet.
2.Asqarova M. “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qish va matnni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish” Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtorefarati. Namangan. 2020. 15-b.
3.Ataboyev S. Kreativ qobilyatning asosiy mezonlari o‘quvchilar shaxsi rivojlantirish asosi. Boshlang‘ich ta’limda innovatsiyalar. 2022.
4.Azimova I., Mavlonova K., Quronov A., Tursunov Sh., 1-2-sinf Ona tili va o‘qish savodxonligi darsligi Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021.
“Boshlang‘ich ta’lim” jurnali. 2000-2007-yy.
5.Doniyorov A. Boshlang‘ich sinf “Ona tili va o`qish savodxonligi” darslarini yangicha yondashuv asosida tashkil etish usullari. ORIENTAL JOURNAL OF OCIAL SCIENCES. 2022. 8-b.
6.Eshmirzayev Y. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning ilmiy metodik jihatlari. Журнал инноватсии в начальном образовании. 2020-yil, 132-136-b
7.Ergasheva M., Ergasheva Z., Abdusattorova S. Golden Brain scientific Journal. 2023. 43-44-b.
8.Ergasheva Z. Ta’limda filologiyani rivojlantirishning global masalalari mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. 2022. 456-b.
9.Ergasheva M., Ergasheva Z., Abdusattorova S. Research and education scientific Journal. 2023. 57-b.
10.Eshmirzayev Yu.K. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning ilmiy-metodik jihatlari. Magistrlik dissertatsiyasi Jizzax-2022
11. www.jdpu.uz
12. www.tdpu.uz
13. www.arxiv.uz

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Burxonov Shavqiddin Sherali o‘g‘li,** o’qituvchi, [**Бурхонов Шавқиддин Ш.,** старший преподаватель**,**], [**Sherali SH.Burhonov**, senior teacher,]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko’chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

YOSHLARNI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASHNING AHAMIYATI

© A.B.Bolqiyev[1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash jamiyatda o‘zlikni anglash, birdamlik va davomiylikni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlar xalq xarakteri va intilishlarini shakllantiruvchi madaniy, axloqiy va tarixiy merosni o‘z ichiga oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhimligini ta’kidlash va bu qadriyatlarni ta’lim dasturlariga singdirish bo‘yicha samarali strategiyalarni taklif qilishdan iborat. Tadqiqot milliy qadriyatlar yoshlar rivojiga qanday ta'sir qilishini va millat barqarorligi va o'sishiga qanday hissa qo'shishini tushunishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma'lumotlar o'qituvchilar, madaniyat mutaxassislari va jamoat rahbarlari bilan suhbatlar, shuningdek, talabalar bilan fokus-guruhlar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhimligining bir qancha muhim jihatlarini ta’kidlaydi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, milliy qadriyatlarni ta’lim dasturlariga integratsiyalash turli usullar, jumladan, tarix saboqlari, madaniy tadbirlar, hikoyalar, jamoatchilik loyihalari, milliy merosni nishonlash orqali amalga oshirilishi mumkin.

XULOSA: mazkur tadqiqot yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning muhim ahamiyatini ko‘rsatadi. Bunday ta'lim nafaqat madaniy o'ziga xoslik va axloqiy rivojlanishni mustahkamlaydi, balki ijtimoiy birdamlik va fuqarolik mas'uliyatini oshiradi.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, madaniy o'ziga xoslik, axloqiy rivojlanish, ijtimoiy hamjihatlik, fuqarolik mas'uliyati, qadriyatga asoslangan ta'lim, madaniy meros, vatanparvarlik, ta'lim strategiyalari, shaxsiy rivojlanish, milliy taraqqiyot

Iqtibos uchun: Bolqiyev A.B. Yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.127–132.

ВАЖНОСТЬ ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

© А.Б.Болқиев [1]✉

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: воспитание молодежи в духе национальных ценностей имеет важное значение для укрепления чувства идентичности, единства и преемственности в обществе. Национальные ценности включают в себя культурное, нравственное и историческое наследие, формирующее характер и стремления народа.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – подчеркнуть важность воспитания молодежи в духе национальных ценностей и предложить эффективные стратегии внедрения этих ценностей в образовательные программы. Целью исследования является понимание того, как национальные ценности влияют на развитие молодежи и способствуют стабильности и росту нации.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор качественных и количественных данных. Качественные данные будут собраны посредством интервью с учителями, экспертами в области культуры и общественными лидерами, а также фокус-группами со студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: В ходе дискуссий выявляются несколько важных аспектов важности воспитания молодежи в духе национальных ценностей. Результаты показывают, что интеграция национальных ценностей в образовательные программы может осуществляться с помощью различных методов, включая уроки истории, культурные мероприятия, рассказывание историй, общественные проекты и прославление национального наследия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает важность воспитания молодежи в духе национальных ценностей. Такое образование не только укрепляет культурную самобытность и моральное развитие, но также повышает социальную сплоченность и гражданскую ответственность.

Ключевые слова: национальные ценности, образование молодежи, культурная идентичность, нравственное развитие, социальная сплоченность, гражданская ответственность, ценностное образование, культурное наследие, патриотизм, образовательные стратегии, личностное развитие, национальное развитие.

Для цитирования: Болқиев А.Б. Важность воспитания молодежи в духе национальных ценностей.// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 127–132.

THE IMPORTANCE OF EDUCATING YOUTH IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES

© Ahmat B. Bolqiyev[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Annotation

INTRODUCTION: educating young people in the spirit of national values is important in strengthening the sense of identity, unity and continuity in the society. National values include the cultural, moral and historical heritage that shapes the character and aspirations of the people.

AIM: the main purpose of this study is to highlight the importance of educating young people in the spirit of national values and to suggest effective strategies for inculcating these values in educational programs. The study aims to understand how national values influence youth development and contribute to the stability and growth of a nation.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining qualitative and quantitative data collection. Qualitative data will be collected through interviews with teachers, cultural experts and community leaders, as well as focus groups with students.

DISCUSSION AND RESULTS: The discussions highlight several important aspects of the importance of educating the youth in the spirit of national values. The results show that the integration of national values into educational programs can be done through a variety of methods, including history lessons, cultural events, storytelling, community projects, and celebrating national heritage.

CONCLUSION: this study shows the importance of educating young people in the spirit of national values. Such education not only strengthens cultural identity and moral development, but also increases social cohesion and civic responsibility.

Key words: national values, youth education, cultural identity, moral development, social cohesion, civic responsibility, value-based education, cultural heritage, patriotism, educational strategies, personal development, national development

For citation:Ahmad B. Bolqiyev.The importance of educating youth in the spirit of national values (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 127–132. (In Uzbek).

Yoshlarimizni ilm fanning so‘ngi yutuqlaridan to‘liq bahramant qilgan holda, ularga tariximizni milliy qadryatimizni, ma’naviy merosimizni to‘liq o‘rgata borishimiz kerak. Bu bilan yoshlarda ularning kasbiy madaniyatini ham shakllantirgan bo‘lamiz. Bugungi kundagi yoshlarimizning har tamonlama kuchli, salohiyatli, bilimli tafakkur doirasi keng o‘z ishining mohir ijotkori, o‘z Vatanining jonkuyari bo‘lishi, mustaqil O‘zbekistonning taraqqiyoti uchun muhum ahamiyat kasb etadi. Xalqimizning asrlar osha yashab kelayotgan an’analari, urf-odatlari, tili va ruhi negizida qurilgan milliy mustaqillik mafkurasi umuminsoniy qadryatlar bilan maxkam uyg‘unlashgan hoda kelajakka ishonch tuyg‘usi odamlar qalbi va ongiga yetkazishi ularni Vatanga muhabbat, insonparvarlik ruhida tarbiyalash, halollikni mardlik va sabr-bardoshlikni, adolat tuyg‘usini, bilim va ma’rifatga intilishni tarbiyalash, yo‘lida xizmat qilmog‘i lozim. Shu bois istiqlol tufayli barcha ma’naviy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

merosimiz, urf-odatlarimiz, qadryatlarimiz tiklandi. Ta'lim–tarbiya jarayoni har bir o'qituvchi va pedagogdan katta aql – zakovat, sabr – matonat, o'quvchilarga va o'z kasbiga yuksak mehr – muhabbatli bo'lishni talab etadi. O'qituvchining doimo izlanuvchan, bilim va tajribasini orttirib boruvchan bo'lishi, o'quvchilarni chuqur tushunish, ularning ichki dunyosini payqay olishi, o'sish va rivojlanish darajalarini nazorat qilib borishi va zarur paytda so'z, ish yoxud amaliy harakat bilan yordam bera olish qobiliyati ta'lim va tarbiya jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlovchi omillardir. O'qituvchi shaxsi – bu uni inson sifatida xarakterlovchi ijtimoiy ahamiyatga molik fazilatlarning barqaror tizimidir. O'qituvchi shaxsi o'z kasbiga ixlos qo'yishi va uning ijtimoiy ahamiyatini tushunib etishi, bolalarga ta'sir o'tkazishi va ular bilan hamdardligida namoyon bo'luvchi shunday fazilatlar majmuasidirki, ular o'qituvchi faoliyati va muloqoti bilan uyg'unlashganda o'qituvchi mehnatining bir butunligiga erishiladi. Ana shunday mas'uliyatli vazifalarni amalga oshirish uchun maktabgacha ta'lim muassasasi xodimlari o'zbek xalqining ta'lim-tarbiyaga oid tarixiy tajribasini hayotga tatbiq etishga mas'uldirlar. Demak, biz ajdodlarimiz ma'naviy moddiy merosiga vorislik nuqtai nazaridan yondoshib, yosh avlodni maktabgacha ta'lim muassasalaridanoq to'g'ri tarbiyalashga erishmog'imiz lozim.Chunki, xalqimizning aqidasiga ko'ra «Insonning kuchi tarbiyadadir». Shu jihatdan qaraganda O'rta Osiyo xalqlari, jumladan, o'zbek xalqi ham o'zining boy tarixiy, ma'naviy-madaniy merosi, ming yillar davomida tarkib topgan tarbiya amallari, an'analari, axloq-odob qoidalari xazinasiga egadir. Ana shu xalqning buyuk mutafakkirlari komil inson xususida, uning axloqi to'g'risida dunyoga mashhur buyuk mutafakkirlari komil inson xususida, uning axloqi to'g'risida dunyoga mashhur bo'lgan durdona asarlar yozib qoldirdilar, maktabgacha ta'lim muassaslaridanoq bobolarimiz qoldirgan buyuk merosdan foydalanish, tarbiya metodlarini qo'llash, ularni bolalar ongiga singdirish muhim ahamiyatga egadir. Bunday meroslardan Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilik», Kaykovusning «Qobusnoma», Ahmad Yugnakiyning«Bahoritsion», A.Navoiyning «Mahbub –ul-qulub», Devoniyning «Axloqi Jaloliy», Husayn Voiz Koshifiyning «Futuvvatnomai Sultoniy» kabi betakror, nodir asarlaridan foydalanish joizdir, deb hisoblaymiz.

Bobokalonlarimiz bolani har tomonlama uyg'un rivojlantirishga katta e'tibor qaratishgan. Shu bois respublikasmizda sog'lom avlodni tarbiyalash maqsadida bola tarbiyasini davlat siyosati darajasiga ko'tarish va unga vatanparvar, mehr-muhabbatli, insonparvar qilib tarbiyalashni maktabgacha yoshidayoq, boshlash va uni to'xtovsiz davom ettirish maktab, oila, mahalla jamoat tashkilotlari e'tiboridan chetga qolmasligi ta'kidlanmoqda. Shunday ekan, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni ilk yoshidanoq bobolar merosiga tayangan holda har tomonlama rivojlantirishni asosiy vazifalardan deb hisoblaymiz.

Axloqiy tarbiyaning mazmuni: yaxlit odobli shaxsni shakllantirishga qaratilgan.

Axloqiy tarbiyalangan shaxsda barqaror ma'naviy motivlar shakllangan bo'ladi. Axloqiy tushunchalarni turli yosh guruhlarida shakllantirish darajasi turlichadir. Bolalar o'zlashtiryotgan axloqiy his-tuyg'ular, kechinmalar ma'naviy e'tiqodni shakllantirishning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

muhim sharoitlaridan biridir. Axloqiy his-tuyg‘u insonning jamiyatga, odamlarga, o‘ziga nisbatan emotsional munosabatini bildiradi. Bu odamlar o‘rtasidagi muomala jarayonida vujidga keladi va rivojlanadi. His- tuyg‘ilar axloqiy bilimlar va etiqodlari bilan chambarchas bog‘lanib ketadi. Axloqiy his-tuyg‘ularni tarbiyalash alohida ajralib qolgan jamiyat emas, bu tushunchalarinson ehtiyojlari unung bilim va kechinmalarini uning sezgisi asosida vujidga keladi va rivojlanadi. Bola shaxsini tarbiyalashda pedogogik ta’sir ko‘rsatish usul, uslublarning turli yo‘llarini ishlab chiqish zarurdir pedagoglar axloqiy his - tuyg‘ularning tarbiyalashga katta e’tibor qartishda ularning fikricha, yaxshi his-tuyg‘ularning ildizi bolalikdan boshlanishi kerak.

Odamiylk, mehribonlik, hamkorlik ittifoq hayrixohlik, mehnatda tashvishlarda atrofdagi dunyo go‘zalligi haqida g‘amxo‘rlik qilish hayajonlanish jarayonida vujidga keladi. Axloqiy odatlar axloqiy e’tiqodlar his –tuyg‘ular bilan bir qatorda hulq -atvorning ichki reguliyatorlari tizimiga kiradi.

Boshlang‘ich sinf “O‘qish kitobi “ darsliklarida maqolni quruq o‘zigina keltirilmasdan, balki unga mos rivoyat va ertaklar beriladi.

Masalan 4-sinf “O‘qish kitobi” dagi “Chaqimchiga mukofat” hikoyasini olaylik. O‘quvchi bu asarni to‘la o‘qib chiqqandan so‘ng chaqimchilik yomon illat ekanini, u odamlar orasini buzishini , hikoyadagi hokimga bevafolik qilganini va ohir oqibatda jazosini olganini ya’ni dorga ostirilganini biladi. Shu hikoya orqali o‘quvchi “Vadaga vafo – mardning ishi”, Chaqimchi tuxum po‘chog‘ uning joyi tandiz – o‘choq” ,kabi maqollarni ma’nosini osongina tushunib oladilar.

“Tuz haqi” hikoyasida (4sinf) ham shunday. Hikoya o‘qib bo‘lingach, sakvol va topshiriqlar bilan ishlanadi. 3-savolda bunday deyilgan: “Tuzning tabarrukligi to‘g‘risida qanday maqollarni bilasiz” Bir kun tuz totgan joyinga qirq kun salom ber”, “Tuzini eb tuzlig‘iga tupirma” va boshqalar.

3-sinf “O‘qish kitobida”da Farhod Musajonovning “Yaxshilik”, hikoyasi berilgan. Bola uni o‘qib ,”Yaxshilik erda qolmas “, “Yaxshi niyat –yarim davlat “, ”Yaxshidan bog‘ qoladi-yomondan dog‘ “, “Yaxshiga yondoshsang, etarsan murodga, yomonga yondoshsang qolarsan uyatga “, “ Yaxshi oshini er , yomon boshini”,

“Yaxshi suydirar yomon so‘ndirar”, “Yaxshi sharofatli , yomon kasofatli” , “Yaxshidan gina bo‘lmas, yomondan gina ketmas”, “Yomon bola ko‘zidan, bilinadi so‘zidan”, “Yaxshi bo‘lsa bola, yomon bo‘lsa balo”, “Yaxshi bilan yursang omon bo‘lasan, yomon bilan yursang yomon bo‘lasan”.

“Yahshilik qil daryoga ot , baliq biladi, baliq bilmasa Holiq biladi.” (Holiq - olloh ismlaridan biri) kabi maqollar tanishadilar va ma’nosini tushinib etadilar. Maqollar xalq donoligidir. Unda kishilarning hayotini obdon kuzatib, tajriba to‘plab aytgan hikmatli so‘zlari o‘z ifodasini topgan Ihcham ko‘pincha she’riy tarzda izhor etilgan maqollarning mavzusi rang barangdir. U rad qilinmas pishiq darajadagi nasihatdan iborat bo‘ladi.

Yozma adabiyot namoyondalari ham o‘z mulohazalarini aniq va ixcham ifodalab maqollardek serma’no hikmatlar Boshlang‘ich ta’limda 2-sinf o‘quvchilari “Navoiy hikmatlari” ni o‘rganadilar. Masalan:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

“Olamdan g‘amsiz o‘tay desang, ilmu hunar o‘rgan “, “Sabr bila ko‘p bog‘liq ish ochilur, ishda oshiqqan ko‘p toyilur”,

Maqollar va hikmatli so‘zlar ikkinchi , uchinchi, to‘rtinchi sinf “O‘qish kitobi” da mavzularni yakunlovchi, uning g‘yaviy mazmunini o‘qivchi hotirasida uzoq saqlovchi janr sifatida berilgan. Undan tashqari 3-sinf o‘quvchilari, “Xalq og‘zaki ijodi “ ruknida berilgan do‘stlik, ahillik, ilm –fan vahuar haqidagi xalq maqollarini o‘rganadilar . Xalq maqollarini va hikmatli so‘zlarini yodlash o‘quvchilar tafakkurini o‘stiradi , nutqini boyitadi, hayotidagi inkor etib bo‘lmas turmush tajribalarini o‘zlashtirishga yordam beradi.

Darsliklarda tez aytish va topishmoqllarga ham katta e’tibor berilgan. Bular ham xalq-og‘zaki ijodi janrlari bo‘lib, o‘quvchilar zehnini o‘tkir qilishga, tilini burro etishga mo‘ljallangan. Tez aytishda biror bir tovush takrorlanadi, o‘quvchi tez aytishli gapni yodlab undagi ma’lum bir tovushni to‘g‘ri tallafuz etish ko‘nikmasiga erishadi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Begali o‘g‘li B. A. ISTIQLOL YILLARIDA SAID AHMAD IJODI //NIDERLAND" INTEGRATION, EVOLUTION, MODERNIZATION: WAYS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION". – 2023. – T. 14. – №.

2. Sherali o'g'li B. S. BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI XALQARO BAHOLASH DASTURI ORQALI O'QISH, MATEMATIKA VA TABIIY-ILMIY SAVODXONLIKLARINI O'RGANISH TEHNOLOGIYALARINING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI. – 2023.

3. Ergashev A. МАВЖУДЛИК БИЛДИРУВЧИ (ЭКЗИСТЕНЦИОНАЛ) ГАПЛАР //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

4. Ergashev A. Sintaksis bo'limining o'ziga xos xususiyati //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

5. Ergashev A. Mutolaa san’atining paydo bo ‘lishi //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

6. Methodology of Teaching National Symbolic Stories Art and Stylistic Uniqueness EA Toshboy o'g'li - Journal of Innovation, Creativity and Art, 2023

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Bolqiyev Ahmad Begali o’g’li,** o’qituvchi, [**Болкиев Ахмад Бегалиевич,** преподаватель], [**Ahmad B. Bolqiev**, teacher]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko’chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARINI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI VA ULARNI AMALDA QO'LLAY OLISHI

© D.X.Xolmo'minova[1]✉
[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) kabi xalqaro baholash dasturlari turli mamlakatlardagi yosh o'quvchilarning ta'lim yutuqlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich maktab o'quvchilarining ta'lim natijalarini baholash va yaxshilashda xalqaro baholash dasturlarining rolini o'rganishdir. Tadqiqot ta'lim amaliyoti va siyosatini xabardor qilish uchun ushbu baholash ma'lumotlari va natijalaridan foydalanishning samarali strategiyalarini aniqlashga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot baholash ma'lumotlarining miqdoriy tahlilini sifatli intervyular va amaliy tadqiqotlar bilan birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar PIRLS va TIMSS kabi xalqaro baholash natijalaridan olingan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar xalqaro baholash dasturlarining bir qancha asosiy afzalliklari va amaliy qo'llanilishini ochib beradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro baholash natijalari samarali qo'llanilsa, boshlang'ich ta'limda sezilarli yaxshilanishlarga olib kelishi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot boshlang'ich ta'limni shakllantirish va takomillashtirishda xalqaro baholash dasturlarining muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu baholashlar ma'lumotlari va tushunchalaridan foydalanish orqali o'qituvchilar va siyosatchilar ta'lim sifati va tenglikni yaxshilaydigan strategiyalarni amalga oshirishlari mumkin.

Kalit so'zlar: xalqaro baholash, boshlang'ich ta'lim, PIRLS, TIMSS, ta'lim ko'rsatkichlari, ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, o'quv dasturlarini takomillashtirish.

Iqtibos uchun: Xolmominova D.X. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari va ularni amalda qo'llay olishi. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.133–139.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРОГРАММЫ ОЦЕНКИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛЬНИКОВ И ИХ ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ

© Д.Х.Холмўминова[1]✉
[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: международные программы оценки для учащихся начальной школы, такие как PIRLS (Прогресс в международном исследовании грамотности чтения) и TIMSS (Тенденции в международных исследованиях по математике и естественным наукам), дают ценную информацию об образовательных достижениях младших школьников в разных странах. Эти программы оценивают академическую успеваемость учащихся, предоставляя контрольные показатели и данные, которые могут использоваться в образовательной политике и практике. В этом исследовании рассматривается важность этих международных оценок и их практическое применение в улучшении начального образования.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – изучить роль международных программ оценки в оценке и улучшении образовательных результатов учащихся начальной школы. Исследование направлено на определение эффективных стратегий использования этих данных и результатов оценки для информирования образовательной практики и политики.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется смешанный метод, который сочетает в себе количественный анализ данных оценки с качественными интервью и практическими исследованиями. Количественные данные были получены в результате международных оценок, таких как PIRLS и TIMSS.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты показывают несколько ключевых преимуществ и практических применений международных программ оценки. Результаты показывают, что результаты международных оценок, если их эффективно использовать, могут привести к значительным улучшениям в начальном образовании.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность международных программ оценки в формировании и совершенствовании начального образования. Используя данные и идеи этих оценок, преподаватели и политики могут реализовать стратегии, которые улучшат качество образования и справедливость.

Ключевые слова: международная оценка, начальное образование, PIRLS, TIMSS, образовательные показатели, принятие решений на основе данных, улучшение учебной программы, образовательные стратегии, профессиональное развитие, равенство в образовании, мотивация учащихся.

Для цитирования: Холмуминова Д.Х. Международные программы оценки учащихся начальных школьников и их практическое применение // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 133–139.

INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS AND THEIR PRACTICAL APPLICATION

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

© Dilfuza X. Xolmuminova[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: International assessment programs for elementary school students such as PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) and TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) provide valuable insights into the educational achievements of young students in different countries. These programs assess student academic performance, providing benchmarks and data that can inform educational policies and practices. This study explores the importance of these international assessments and their practical application in improving primary education.

AIM: the main objective of this study is to investigate the role of international assessment programs in assessing and improving the educational outcomes of primary school students. The research seeks to identify effective strategies for using these assessment data and findings to inform educational practice and policy.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that combines quantitative analysis of evaluation data with qualitative interviews and case studies. Quantitative data were obtained from international assessments such as PIRLS and TIMSS.

DISCUSSION AND RESULTS: the results reveal several key benefits and practical applications of international assessment programs. The results show that the results of international assessments, if used effectively, can lead to significant improvements in primary education.

CONCLUSION: this study highlights the importance of international assessment programs in shaping and improving primary education. By using data and insights from these assessments, educators and policymakers can implement strategies that improve educational quality and equity.

Keywords: international assessment, primary education, PIRLS, TIMSS, educational indicators, data-based decision making, curriculum improvement, educational strategies, professional development, education lim equality, student motivation

For citation: Dilfuza X.Xolmuminova. International assessment programs of primary school students and their practical application (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 133–139. (In Uzbek).

Davlat rahbari imzolagan "O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi farmonida inson kapitalini shakllantirishning asosiy bo‘g‘ini bo‘lgan tizimda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan vazifalar va ularni hayotga tatbiq etish yo‘llari atroflicha belgilab berildi. Jumladan, unda mamlakatimizning 2030 yilga kelib PISA (The Programme for International Student

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Assessment) - o‘quvchilarning ta’lim sohasidagi yutuqlarini baholash bo‘yicha xalqaro dastur reytingida jahonning 30 ta ilg‘or mamlakati qatoriga kirishiga erishish vazifasi qo‘yilgan.

Konsepsiya bilan tanishgan kishida, tabiiyki, PISA tizimi tadqiqotlari haqida ko‘proq bilish istagi tug‘iladi. Biz bu iboraga ilk bor O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 8 dekabrdagi "Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarorida duch kelgandik. Mazkur hujjatda Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta’lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida Ta’lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazini tashkil etishga qaror qilinib, uning asosiy vazifalari va faoliyat yo‘nalishlari etib ta’lim tizimida o‘qish, matematika va tabiiy yo‘nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini rivojlantirishning innovatsion metodlarini ishlab chiqish va joriy etishga yo‘naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borish; ta’lim sifatini baholash sohasida xalqaro aloqalarni o‘rnatish, xalqaro loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish, xalqaro ilmiy anjumanlar va simpoziumlarni tashkil etish va o‘tkazishda ishtirok etish; umumiy o‘rta ta’lim muassasalarining xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli ishtirok etishini ta’minlash; O‘zbekiston Respublikasining xalqaro baholash dasturlarida qayd etgan natijalarini boshqa davlatlar natijalari bilan qiyosiy taqqoslash belgilandi.

O‘z navbatida kelgusida mamlakatimiz ta’lim sifatini baholash bo‘yicha quyidagi xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etishi ko‘zda tutildi:

- PIRLS (Progress in International Reading and Literacy Study) - boshlang‘ich 4-sinf o‘quvchilarining matnni o‘qish va tushunish darajasini baholash;

- TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) - 4 va 8-sinf o‘quvchilarining matematika va tabiiy yo‘nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash;

- PISA (The Programme for International Student Assessment) - 15 yoshli o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy yo‘nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash;

- TALIS (The Teaching and Learning International Survey) - umumiy o‘rta ta’lim maktablari rahbarlari va o‘qituvchilari bilan so‘rovnoma o‘tkazish orqali maktabda o‘qitish va ta’lim olish jarayonlari samaradorligini baholash.

Qayd etish lozim, mamlakatimiz ta’lim muassasalari PISA xalqaro tadqiqotlarida 2021 yilda ilk marotaba ishtirok etadi.

PISA: MUAMMO VA YECHIMLAR

- Ushbu dasturga 1997 yil asos solingan, - deydi Mirishkor tumani xalq ta’limi bo‘limi ta’lim sifati monitoringi bo‘limi inspektor-metodisti Elyor Shoqulov. - Undan ko‘zlangan asosiy maqsad - dunyo bo‘ylab ta’lim tizimi samaradorligini 15 yoshli o‘quvchi-yoshlar 3 yo‘nalishda (o‘qish, matematika, tabiiy fanlar bo‘yicha) savodxonligiga, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlashiga, olgan bilimlarini hayotda qo‘llay olish qobiliyatlariga baho berish va keyinchalik bu ko‘nikmalarni hosil qilishga undashdan iborat. Dasturni Avstraliya pedagogik tadqiqotlar kengashi, Niderlandiya milliy pedagogika instituti, AQShning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Vestat va pedagogik test xizmatlari, shuningdek, Yaponiyaning ta'lim sohasidagi tadqiqotlar milliy instituti hamkorlikda o'tkazadi. Dasturni joriy etish g'oyasi ish beruvchilarning tashabbusi bilan ilgari surilgan. 2018 yilda PISA dasturida Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT)ga a'zo 35 mamlakat, a'zo bo'lmagan 43 ta, jami 78 mamlakat va shaharlar ishtirok etgan. Har bir davlatdan ishtirok etuvchi o'quvchilar soni mamlakatdagi jami 15 yoshli o'quvchi-yoshlarning 2 foizi miqdorida saylanma tarzda shakllantiriladi. Shundan kelib chiqilganda har bir davlatdan 4500 nafardan 10 ming nafargacha o'quvchi ishtirok etgan. Sobiq ittifoq mamlakatlaridan Rossiya, Latviya, Litva, Estoniya, Qirg'iziston, Qozog'iston qatnashdi. Ular orasidagi eng yaxshi ko'rsatkich estoniyalik o'quvchilarga tegishli, garchi mazkur mamlakat yoshlari ilk marotaba ishtirok qilgan 2006 yilda 516 ball jamg'arib, 11-o'rinni egallagan bo'lsa-da, 2015 yilda bu ko'rsatkich tegishli tartibda 534 ball va uchinchi o'ringa ko'tarildi.

Ma'lum bo'ldiki, 2015 yilgi tadqiqotlardan keyin dunyo bo'yicha birinchi, ikkinchi va to'rtinchi o'rinlarni qit'adoshlarimiz - Singapur, Yaponiya va Xitoy Taypeyi o'quvchi-yoshlari egallagan. PISA xalqaro baholash dasturi testlari uch yilda bir marotaba o'tkazilib, o'quvchilar bilimi uchta asosiy yo'nalish bo'yicha, 1000 ballik tizimda baholanadi. Har galgi monitoring jarayonida yuqorida sanalgan uchta yo'nalishdan biriga alohida e'tibor qaratiladi. Masalan, 2000 yilda tadqiqotning asosiy yo'nalishi o'qish savodxonligiga, 2003 yil matematik savodxonlikka, 2006 yilda esa tabiiy fanlar savodxonligiga qaratilgan. Bu holat davriy takror bo'lishini inobatga olganda, 2021 yil asosiy fan qilib matematika tanlanishi ayon bo'ladi. Test savollari dasturga a'zo mamlakatlarning mutaxassislari bilan kelishilgan holda xalqaro konsultantlar guruhi tomonidan tuziladi.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, mamlakatimiz ta'lim tizimi xodimlari oldida turgan asosiy muammolar nimalardan iborat?

Birinchisi - o'quvchilarning bilim darajasidagi nuqsonlar. Joriy yil mamlakatimiz 1035 ta maktabda o'tkazilgan monitoring natijalariga ko'ra o'quvchilarning o'rtacha o'zlashtirishi 70 foizni, sifat ko'rsatkichi 44,8 foizni tashkil etgan, xolos. Matematika fanidan bu ko'rsatkich yanada past ekanligi aniqlangan.

Ikkinchisi - bizda mavjud darsliklarda PISA topshiriqlariga o'xshash masala va misollarning kamligi. PISA topshiriqlari esa odatda uzundan-uzun matnlar yordamida tasvirlanib, ulardagi real vaziyat va muammolarni hal qilish usulini tanlash uchun matematikaning qaysi bo'limiga murojaat qilish haqida ko'rsatmalar yo'q. PISA topshiriqlari (matnli, rasmli, diagramma va jadvallar, real bog'lanish grafikalari) turli shakllarda taklif qilinadi. Ularni matematik tilga o'girish va yechim topilgandan so'ng uni yana real sharoit bilan bog'lab baholash hamda sharhlash talab qilinadi. Bizdagi matematika darsliklarida standart masalalar beriladi va ular standart usullar yordamida echiladi.

Bundan ko'rinib turibdiki, PISA dasturida mantiqiy fikrlash asosiy o'ringa ko'tariladi. Masalan, o'quvchi matnda "aylana" so'ziga duch kelinmasa-da, aynan mazkur obyekt haqida so'z borayotganini anglab etishi lozim. Demak, birinchi navbatda matematika

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

darsliklarini o‘quvchi mantiqiy fikrlashiga undaydigan masalalar bilan boyitish vazifasi yuzaga keladi. Shuningdek, bizda 130 dan ortiq millat va elat vakillari istiqomat qilishi, ta’lim 7 tilda olib borilishi ham tarjima masalasida qo‘shimcha qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin.

DASTUR BIZGA NEGA KERAK?

15 yoshli bolalarning bilim darajasi miqdoriy ko‘rsatkichini adolatli aniqlash va xalqaro miqyos bilan solishtirish imkoni tug‘iladi;

- o‘quvchilarning savodxonligi hamda bilimlarini amaliyotda qo‘llash qobiliyatini rivojlantirish bo‘yicha davlat va nodavlat tashkilotlar hamda ota-onalar hamkorlikdagi faoliyatini muvofiqlashtirish amaliyoti kuchayadi;

- umumta’lim maktablarida yaratilgan shart-sharoitlarni baholash yuzasidan miqdoriy ko‘rsatkichlar aniqlanadi.

Shu o‘rinda qayd etish joiz, PISA bo‘yicha o‘quvchilar bilimiga qo‘yilgan bahoning har 50 ballga oshishi yillik yalpi ichki mahsulotning bir foizga o‘sishini ta’minlashi xalqaro tajribalarda kuzatiladi.

Bir so‘z bilan aytganda, ushbu dastur mamlakatimiz yoshlari intellektual salohiyati yanada oshishiga xizmat qilishi shubhasiz.

Xulosa o’rnida shuni aytish lozimki, xalqaro baholash dasturlarini amaliyotga qo’llash birga milliy baholash tizimini yanada takomillashtirishga erishiladi. O’quvchi yoshlarni savodxonlik darsjasini xolisona baholash, o’quvchilar olgan bilimlarini amaliyotga qo’llash qobilyatini amaliyotga qo’llash qobilyatini rivojlantirish va ta’lim muassalarida sifatli ta’lim berish uchun etarli shart-sharoitlarni yaratish lozim. Xalqaro dasturlarda ishtirok etish o’quvchi yoshlarimizni bilim sifatini qay darajada rivojlanayotganligini aniqlash, shu orqali natija va samaradorlikning yo’nalishlarini belgilab olishga imkoniyat yaratsa, milliy baholash tizimini yanada rivojlantirish xalqaro baholash dasturlarida muafaqqiyatli ishtirok etishni ta’minlaydi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. A.Ismailov, B.Xaydarov va boshqalar. Xalqaro tadqiqotlarda o’quvchilarning matematik savodxonligini baolash. Toshkent. 2019 yil 112 bet
2. http:/www.markaz.tdi.uz-Ta’lim sifatini baholash bo’yich xalqora tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi sayti
3. R.Ishmuhammedov. Ta’limda inovatsion texnologiyalar.Toshkent. 2018 yil 240-bet
4. X.A.Meliyev, O.Jamoliddinova. Tarbiyachining kasbiy kompetenti va mahorati. Toshkent. 2021 yil
5. M.Usmonboyeva, A.To’rayev. Kreativ pedagogika asoslari modulu bo’yicha o’quv uslubiy majmua. Toshkent. 2018 yil 96 bet
6. Bo‘ltakov S. X. SIVILIZATSION PEDAGOGIK TIZIMLARNI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – C. 262-265.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

7. Bo'ltakov S. X. Practical aspects of using civilized pedagogical systems in the training of future primary school teachers //Journal of Innovation, Creativity and Art. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 71-73
8. www.gov.uz
9. www.press-uz.info
10. www.ziyonet.uz
11. www.pedagog.uz

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xolmo'minova Dilfuza Xolmamatovna,** o'qituvchi, [**Холмўминова Дилфуза Холмаматовна,** преподаватель], [**Dilfuza X. Xolmuminova,** teacher]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko'chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MUTOLAA MADANIYATI VA ADABIY TAHLIL

© Z.B.Qurbonova[1]✉, Sh.T.Adilova[2]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston
[2]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o'qish madaniyati va adabiy tahlil har tomonlama ta'limning muhim tarkibiy qismlari bo'lib, tanqidiy fikrlashni, empatiyani va inson tajribasini chuqurroq tushunishni rivojlantiradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o'qish madaniyatini rivojlantirish va adabiy tahlilni ta'lim o'quv dasturiga kiritish muhimligini o'rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar kitobxonlik madaniyati va adabiy tahlilni targ‘ib qilishning bir qancha muhim jihatlarini ko‘rsatib beradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, mustahkam o'qish madaniyatini tarbiyalash va adabiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ko'p qirrali yondashuv talab etiladi.

XULOSA: ushbu tadqiqot kitobxonlik madaniyatini tarbiyalash va adabiy tahlilni ta’lim dasturlariga kiritish muhimligini ta’kidlaydi. Turli adabiyotlardan foydalanishni ta'minlash, o'qish odatlarini rag'batlantirish va tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish orqali o'qituvchilar talabalarning kognitiv va hissiy rivojlanishini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Kalit so‘zlar: o‘qish madaniyati, adabiy tahlil, tanqidiy fikrlash, kognitiv rivojlanish, empatiya, butun umr o‘rganish, ta’lim strategiyalari, adabiy pedagogika, adabiyotga kirish

Iqtibos uchun: Qurbonova Z.B, Adilova Sh. T, Mutolaa madaniyati va adabiy tahlil. // Inter education & global study. 2024. №4(1). B.140–147.

КУЛЬТУРА ЧТЕНИЯ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ

© З.Б.Қурбонова[1]✉, Ш.Т.Адилова[2]✉

[1,2]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: культура чтения и литературный анализ являются важными компонентами всестороннего образования, которые способствуют критическому мышлению, сочувствию и более глубокому пониманию человеческого опыта.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является изучение важности развития культуры чтения и включения литературного анализа в учебную программу.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько важных аспектов развития культуры чтения и литературного анализа. Результаты показывают, что для формирования сильной культуры чтения и развития навыков литературного анализа необходим многогранный подход.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность развития культуры чтения и включения литературного анализа в образовательные программы. Предоставляя доступ к разнообразной литературе, поощряя привычку к чтению и обучая навыкам критического анализа, преподаватели могут значительно улучшить когнитивное и эмоциональное развитие учащихся.

Ключевые слова: культура чтения, литературный анализ, критическое мышление, когнитивное развитие, эмпатия, непрерывное обучение, образовательные стратегии, литературная педагогика, доступ к литературе.

Для цитирования: Қурбонова З.Б, Адилова Ш.Т, Культура чтения и литературный анализ// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 140–147.

READING CULTURE AND LITERARY ANALYSIS

© Zaynab B. Kurbanova[1]✉, Shoxista T. Adilova[2]✉
[1,2]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Reading culture and literary analysis are important components of a well-rounded education that foster critical thinking, empathy, and a deeper understanding of the human experience.

AIM: the main objective of this study is to study the importance of developing a culture of reading and incorporating literary analysis into the educational curriculum.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings highlight several important aspects of promoting reading culture and literary analysis. The results show that a multifaceted approach is required to foster a strong reading culture and develop literary analysis skills.

CONCLUSION: this study highlights the importance of fostering reading culture and incorporating literary analysis into educational programs. By providing access to a variety of literature, encouraging reading habits, and teaching critical analysis skills, educators can significantly enhance students' cognitive and emotional development.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Keywords: reading culture, literary analysis, critical thinking, cognitive development, empathy, lifelong learning, educational strategies, literary pedagogy, access to literature

For citation: Zaynab B. Kurbanova, Shoxista T. Adilova Reading culture and literary analysis (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 140–147. (In Uzbek).

Kitob bilan tanishish, mutolaa qilish, insonga o‘zgacha zavq beradi. Kitobxon mutolaa qilar ekan kitob bilan yaqinroq tanishadi, uning ilmiy-badiiy qimmati haqida tasavvur hosil qila boshlaydi, fikrlaydi, mutolaa madaniyati yuksaladi. Yurtboshimizni kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga qaratilayotgan alohida e’tibori tufayli umumta’lim maktablarida, oliy o‘quv yurtlarida, barcha ta’lim maskanlaridagi o‘tkazilayotgan “Yosh kitobxon”, “Kitobxonlar bayrami” kabi ko‘rik tanlovlari, dam olish maskanlarida ochilayotgan zamonaviy kitob do‘konlari va chekka qishloqlarda ochilayotgan kutubxonalar yosh avlodni ma’naviy va intellektual ehtiyojini qondirishda, kitobga oshno bo‘lishda muhim o‘rin tutmoqda. Kitobning mohiyati mangudir… Bu mohiyat – tafakkurni abadiylashtiradi. Mutolaa madaniyati kishining manbasini to‘laqonli tushunishi, undan zavq olishi, muallif fikri va g‘oyasini anglash hamda uni baholay olishi kabi xususiyatlarga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Kitob mutolaasi insonni bevosita amaliyotga kirishish, hayot bilan uyg‘unlashish, ma’naviy foyda olishga yo‘naltiradi.

“Mutolaa” so‘zi arabcha o‘qish degan ma’noni anglatadi, bugungi kunda esa u kitob o‘qishdan ko‘ra kengroq tushuncha anglatadi. Kitoblar insoniyat fikri durdonalarini to‘plab avlodlarga yetkazadi. Haqiqatdan ham hech bir manbaa kitob kabi inson kamolotini yuksaltira olmaydi. Har bir kitobxon o‘z yosh toifasidan kelib chiqib badiiy asarlar yoki ilmiy asarlarni o‘qishi, yoritilgan fikrlarni yanada teranroq anglab yetishiga imkon hosil bo‘ladi. Buning uchun ota-ona, bog‘cha, maktab hamkorligida bolaning qiziqishlari to‘la qonli o‘rganilishi kerak. Bir bolaga yetti mahalla ota-ona deganlaridek, farzand tarbiyasida, ularning ma’naviyatli va madaniyatli bo‘lib kamol topishida barcha birdek mas’ul hisoblanadi. Kitob o‘qishni odat qilmagan oila – ma’naviy qashshoq oiladir deb bejizga aytishmagan. Shunday ekan faqat ota-ona emas, balki kutubxona hodimlari ham o‘z kasbining yetuk mutaxasisi bo‘lishi, kitobxonlarga, ularning qiziqishlarini inobatga olgan holda to‘g‘ri kitob tanlab berishi kerak bo‘ladi.

Bolalar o‘qishi pedagogikasida yoshiga qarab o‘qishning o‘sishi quyidagi bosqichlarga bo‘linadi:

1. Bolalalik 6-9 yosh;
2. Bolalikdan o‘spirinlikka o‘tish 10-11 yosh;
3. O‘spirinlik 12-13 yosh;
4. O‘spirinlikdan o‘smirlikka o‘tish 14 yosh hisoblanadi.

Bu toifadagilarning yosh chegarasi harakatchan bo‘ladi, ya’ni kitibxonning ijtimoiy-psixologik sharoitining shakllanishiga ko‘ra 10 yoshli bolaning o‘ziga xos tipologik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

xususiyatiga qarab o‘spirin kitobxon toifasiga qo‘shish, 14 yoshlilarni esa o‘spirinlikka o‘tayotgan kitobxon toifasi tabiatidagilar qatoriga qo‘shish mumkin bo‘ladi.

Kitob mutolaalasi bolaning ma’naviy hayotiga mustahkam kirib borishi uchun oldindan ta’sirchan-estetik tayyorgarlik ko‘rish zarur. Sababi “Kitob bolani hali u ko‘rmagan dunyoga olib boradi, u eshitmagan so‘zlarni aytadi” deydi Geytsen. Darhaqiqat, kitob juda ko‘plab sir-sinoatlarga boydir. Uning boyliklari hech ado bo‘lmaydi. Kitob insonga qanot bag‘ishlaydi. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, kitob eng yaqin do‘stlardan biridir. Biz savollarga kitoblar orqali javoblar topamiz, kitoblar fikrlash uchun eng muhim ozuqadir. Kitoblar eng yaxshi intellektual dam olishga va tasavvurlar parvoziga taklif qiladi. Ernest Xemingueyning ta’biri bilan aytganda: Yaxshi kitob ayzbergga o‘xshaydi, yeti-sakkiztasi suv ostida yashaydi.

Bugungi ta‘lim zimmasida bola shaxsini bosh qadriyatga aylantirish, ma’naviyatni shakllantirishni ta’minlash, o‘quvchini ijodiy fikrlashga o‘rgatish, bilim berish va tarbiyalash uchun uning o‘zini harakatga undash, o‘ziga kashf etish lazzatini tuydirish ta’lim jarayonida pedagogik hamkorlik, hukmronlik qilishiga erishish, asarlar qahramonlariga g‘oyaning ifodachisi, ijobiy yoki salbiy obraz deb emas, jonli inson deb qarashga erishish, adiblarning asarlarida ularning shaxsi u yoki bu darajada aks etganligini o‘quvchiga anglatish, asarlar qahramonlari kechinmalari va hatti-harakatlari orqali ularning shaxsini baholashga o‘quvchini o‘rgatish singari salmoqli vazifalar bugungi adabiy ta’limda kitob ustida ishlash orqali bajarilishi ko‘zda tutiladi. Badiiy adabiyotning o‘ziga xos xususiyati haqida so‘z yuritgan Aleksandr Genis shunday fikrlarni keltirib o‘tadi: “Adabiyotning mo‘jizaviy qudrati shundaki, u insonning so‘zda ifodalab bo‘lmaydigan, nimtalab tashlanmagan yurakdek substantsional qismini kitobxonga yetkazib berishga qodirdir. Agar shu qismi bo‘lmasa, bironta ham muallif boshqasidan hech qaysi jihati bilan ajralib turmas edi”. Har bir asarda ijodkorning o‘ziga xos qalbi, insonning turfa xil kechinmalari aks etganligi bir yozuvchini ikkinchisidan farqlash imkoniyatini berar ekan, o‘quvchiga adabiy tahlil qilishni ham o‘rgatishimiz darkor.

Ma’lumki adabiy tahlil adabiy ta’limning zaruriy bosqichi hisoblanadi. “Metodika fanida badiiy matnni yaxlit idrok etishni, uni chuqur sharhlashni, yozuvchi poetikasini anglashni ta’minlaydigan ish usullariga ustunlik berish davom etaveradi. Shu sababdan adabiy ta’limdagi asosiy komponent asarni o‘qish va o‘rganish, uni sharhlashning aytilishi tasodifiy emas”.

Badiiy asarning o‘quv tahlili adabiyotshunoslik tahlilidan farq qiladi. Agar ilmiy tahlilda adabiyotshunos fan ma’lumotlariga tayansa, o‘quv tahlilida o‘qituvchi DTS va dastur talablaridan kelib chiqib o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va bilish darajasini hisobga olib ish ko‘rishi lozim. Badiiy asar tahlili oldiga qo‘yilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda **tarixiylik, shakl** va **mazmun** birligi tamoyillariga tayaniladi. Bu tamoyillar adabiy tahlilning quyidagi qator komponentlari yordamida amalga oshiriladi:

1. Asarda qo‘yilgan tarixiy va ijtimoiy muammo.
2. Yozuvchi nuqtayi nazarining matnda ifodalanishi.
3. Asar mavzusi va syujeti qurilishi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

4. Adabiy qahramonlarga xos yetakchi xususiyatlar.
5. Asarning kompozitsion tuzilishi.
6. Badiiy til xususiyatlari va uslubi.
7. Asarning janriy o‘ziga xosligi.
8. Yozuvchi ijodining o‘z davri uchun ahamiyati, zamon bilan aloqasi.

Tabiiyki, har bir asar tahliliga yuqoridagi barcha komponentlarni jalb qilib bo‘lmaydi. O‘qituvchi asarni anglash jarayonini tashkil etar ekan, o‘quvchilarga tahlil ko‘nikmalarini singdirishi kerak. Tahlil o‘quvchilarning badiiy matnni chuqur anglashiga yordam beribgina qolmasdan, ularda ezgu hislarni tarbiyalaydi, o‘z hayoti haqida fikr yuritishga undaydi. Adabiyot o‘qitish metodikasida tahlilning quyidagi usullariga keng o‘rin berilgan:

1. Voqealar rivojini o‘rganishga qaratilgan uzviy tahlil.
2. Asar mavzusining ayrim jihatlarini ajratib ko‘rsatuvchi tahlil.
3. Asar mazmuni va shakliga doir kompozitsion tahlil.
4. Badiiy tilning ifodaviy vositalari orqali yozuvchi nuqtayi nazari, g‘oyasi, fikrlarini tushunishga yo‘naltirilgan filologik tahlil.

Aslini olganda, bir xil asarlarning g‘oyaviy-badiiy mazmuni kompozitsion tahlil orqali ochib berilsa, boshqasida syujet qurilishi misolida ko‘zdan kechiriladi, uchinchisida obrazlar tahlili muhim vosita vazifasini o‘taydi. Adabiyot o‘qitish amaliyotida **izchil** hamda **obrazli tahlil** usullari keng tarqalgan.

Izchil tahlilda o‘quvchilar syujet voqeligiga emotsional munosabat bildiradilar. Asar mazmuni va shakli uzviy birlikda ko‘rib chiqiladi. Ammo izchil tahlilning imkoniyatlari cheksiz emas. U ko‘pincha ayrim epizod yoki bob doirasida cheklanib qoladi. Adabiy asarni izchil tahlil qilishda matn mazmuniga aralashib ketish xavfi tug‘iladi. Shuning uchun tahlilning bu turidan o‘quvchilarning kitobxonlik madaniyati hali rivojlanmagan, asarni epizoddan epizodga chuqur qarab chiqish ehtiyoji zarur paytda foydalanish maqsadga muvofiq.

Obrazli tahlilda obrazlar tizimini o‘rganish yuzasidan qat’iy reja asosida olib boriladigan mashg‘lotlarda asosiy va yordamchi qahramonlarni ajratish, ularga xos yetakchi xususiyatlarni aniqlash, ko‘chirmalar bilan isbotlash ko‘zda tutiladi. Tahlilning bu turida “timsollarni ijobiy va salbiy guruhlarga ajratishlariga yo‘l qo‘ymaslik, har bir badiiy timsolning qarama-qarshi tabiatli timsol nuqtayi nazaridan qanday baholanishi mumkin ekaniga bolalar e’tiborini tortish lozim”. Obrazlar bo‘yicha tahlilda “SWOT – universal tahlil”, “Case-study”, “Muammoli vaziyat” kabi qator innovatsion texnologiyalaridan unumli foydalanish qahramonlarning asar syujetida tutgan o‘rni va badiiy funksiyasini baholash, qahramonlar xarakterining umumiy va farqli jihatlarini tavsiflash, hayotiy muammolar yechimi yuzasidan mustaqil qarorlar qabul qilish malakalarini takomillashtirishda kutilgan natijalarni kafolatlashi bilan ahamiyatlidir. Ayniqsa, obrazlarning kuchli jihatlari va zaif tomonlari, imkoniyatlari va ularga tahdid soluvchi xavf-xatarlarni aniqlash va tahlil qilish kompetensiyalarini takomillashtirishda “SWOT – universl tahlil” usuli imkoniyatlari katta.

Bundan tashqari asar yuzasidan o‘qituvchi savollar bilan murojaat qilinishi o‘quvchilarni qahramonlarning o‘zaro munosabatlari hamda ichki kechinmalariga o‘z

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

tushunchalari, hayotiy kuzatishlari va tajribalari asosida fikr yuritishga yo‘naltiradi. Olib borilgan ishlar asosida o‘qituvchi hikoya, syujet, adabiy qahramon kabi tushunchalarga ham izoh berishi mumkin.

Asarni o‘rganish yo‘lini tanlash o‘quvchilarning bilim darajasi, tahlil tajribasi, ko‘zlangan maqsad, o‘rganilayotgan mavzuning adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan dolzarbligi singari masalalarning butun bir majmuasi bilan asoslanadi. Ammo tahlil paytidagi nihoyatda qiziqarli metodik topilmalar shablonga aylanib qolsa, ular yaroqsiz bo‘lib qolishi mumkin. Bunday noqulay holatga uchramaslik uchun o‘qituvchi yengil yo‘l qidirmasligi kerak. O‘qituvchi uchun qulay bo‘lgan holat ko‘pincha o‘quvchi uchun qiyin va noqulay bo‘lishi mumkin.

Ta’limda “Nima uchun” sxemasi, “Baliq skeleti”, “Nilufar guli” chizmasi, “Qanday” diagrammalari muammoni aniqlash, tahlil qilish va uni hal etishni rejalashtirishning optimal yo‘llari va vositalari sifatida turkumlanadi.

Muammoli tahlilning bu turi o‘quvchilar faoliyatini inson ruhiyatining ko‘z ilg‘amas qirralarini anglashga, asar g‘oyasi mohiyati va muammolarga aniqlik kiritish hamda yechimini isbotlashga yo‘naltiradi. Yuqori sinflarda o‘smirlarning har jabhada qahramonlikka intilishi, o‘zini yorqin, kuchli shaxslarga o‘xshatishga bo‘lgan xohishi mustaqil o‘qish uchun asar tanlashning asosiy talablaridan sanaladi. Aynan shu mazmundagi asarlar o‘quvchilarning shon-sharaf, burch, sadoqat va fidokorlik, vatanparvarlik xislatlari bilan bog‘liq mutolaa madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Tahlil jarayonidagi tortishuvlar o‘quvchi faoliyatini o‘rganilayotgan asar mazmuni, matn mag‘zini yoritishga xizmat qilsa, muayyan samaradorlikka erishishi kuzatiladi. Tahlilning bu turida savollarning afzalligi shundan iboratki, “birinchidan, o‘quvchilar tahlilda qiyinchiliklarni his etadilar va uni yengishga intiladilar, ikkinchidan, tahlil bir maqsad tomon yo‘naltirilib, o‘quvchilar umumiy masalani hal qilishga imkoniyat beradigan yo‘lni topishga harakat qiladilar”. Rang-barang, izchil, qat’iy va asoslangan fikrlar asar mohiyatini ochishga keng yo‘l ochadi. Muammoni yechishdagi “qiyinchilik o‘zlashtirilishi lozim bo‘lgan noma’lum narsaning yangiligi va umumlashtirilishi zarurligi, o‘quvchi intellektual imkoniyatlari darajasi bilan xarakterlanadi”.

Adabiy tahlil usullarini tanlash oson ish emas. U ko‘proq adabiy turga bog‘liq. Lirika epik asarga, drama eposga qaraganda turlicha tahlil usullarini taqozo etadi. Tahlil “...badiiy matnni o‘qish jarayonida o‘qituvchining izohi shaklida ham, asarni detallashtirib ko‘zdan kechirish shaklida ham, qahramonlarni tavsiflash yoki tasviriy ifoda vositalarini aniqlash shaklida ham bo‘lishi mumkin. Chuqur ma’nodorlik adabiy tahlilning eng birinchi va asosiy shartidir. Tahlilning hamisha ma’lum maqsadga qaratilishi uning shakli va mazmunini belgilaydi”. Tahlilni loyihalashtirishda “Bumerang”, “Yelpig‘ich”, “FSMU”, “Venn diagrammasi”, “Tushunchalar tahlili”, “Haqiqatni izlash darsi” kabi bir qator texnologiyalarning qaysi birlari afzalligi haqida savol tug‘iladi. Asar mazmuni, kompozitsiyasi, yozuvchi uslubini aniqlash, o‘quvchini muallif nuqtayi nazariga yaqinlashtirish ta’lim texnologiyalarining asosiy vazifasi bo‘lib qoladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Yuklatilgan topshiriqlar ijrosining o‘qituvchi tomonidan nazorat qilib borilishi o‘quvchilardagi mas’uliyat hissini yanada oshiradi. O‘zlashtirilgan bilimlardan mashg‘ulotning zarur o‘rinlarida foydalana bilish o‘quvchilar qalbida o‘z mehnatlaridan zavqlanish hislarini tarbiyalab, navbatdagi jarayonning ko‘tarinki ruhda o‘tishini ta’minlaydi. Bayon etilayotgan fikr-mulohazalar inobatga olinishi, qo‘llab-quvvatlanishi o‘quvchilarning tahlilda faol ishtirok etish va erkin fikrlashga bo‘lgan ishtiyoqini kuchaytiradi. Aksincha, e’tiborsizlik o‘quvchilar intilishi va qiziqishining susayishiga sabab bo‘ladi. O‘quvchilarning o‘ziga ishonchi orta borishi natijasida fikrini asoslab, himoya qila olish malakasi guruhlarda jamoa bo‘lib ishlash orqali takomillasha boradi. Puxta rejalashtirilgan ta’lim maqsadlari, tanlangan metodik usul va vositalar o‘quvchilarning asar qahramonlari sezimlari, personajlar o‘rtasidagi o‘zaro ixtilof va kelishmovchiliklar sababini aniqlab, ulardan to‘g‘ri xulosa chiqarishlariga zamin hozirlaydi. “Inson, shaxs jumbog‘i, bu jumboqni yechishga intilish, inson hayoti mohiyatini anglashga, shaxs tabiati va ruhiyatini taftish va tahlil qilishga intilish – romanning, umuman, badiiy adabiyotning bosh vazifasi” ekanligi nazarda tutilsa, tahlil jarayonida qahramonlar xatti-harakatlari, e’tiqodlari yo‘lidagi kurashlari va kechinmalariga odamiylik nuqtayi nazaridan baho beriladi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ahmedov S. va boshq. Adabiyot. 6-sinf uchun darslik. –T.: Ma’naviyat, 2005. –B.352.
2. Dolimov S. 8-sinf “O‘zbek adabiyoti tarixi” darsligi uchun metodik qo‘llanma. –T.: O‘qituvchi, 1980. –144 b.
3. Fariduddin Attor. Hikmatlar va hikoyatlar (Forsiydan Jamol Kamol tarjomasi). –T.: Muharrir, 2010. –B. 253.
4. Hamidjon Homidiy. Mashriqzamin-hikmat bo‘stoni. –T., 1997. –B.39.
5. Hamidjon Homidiy. Tasavvuf allomalari. –T.: Sharq, 2009. –B.152.
6. Hasanova A., Zunnunov A. Maktabda Alisher Navoiyning hayoti va ijodini o‘rganish. –T.: O‘qituvchi, 1983. –88 b.
7. Husanboyeva Q. Adabiyot – ma’naviyat va mustaqil fikr shakllantirish omili. –T.: O‘zbekiston Milliy kutubxonasi, 2009. –B.134.
8. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. –T., 2018. –B.11
9. Ibrohim Haqqul. Navoiyni maftun aylagan kitob (So‘zboshi). Shayx Fariduddin Attor. Mantiq ут-tayr (Qush tili).
10. Ibrohim Haqqul. Taqdir va tafakkur. –T.: Sharq, 2007. –B. 295.
11. Is’hoqov F. Maktabda Gulxaniy adabiy merosining o‘rganilishi. –T.: O‘qituvchi, 1983. – 82 b.
12. Kambarova S. Mustaqil mutolaa va adabiy tahlil. –T.: Fan va texnologiya, 2016. –B.55-59.
13. Mahkamoy Tursunova (Darslik). O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi. – Samarqand, SamDU, 2021. –B.213-214.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

14. Mirqosimova M. Adabiy tahlil metodikasi (Adabiyot o‘qituvchilari va talabalar uchun qo‘llanma). –T.: RO‘MM, 1993. –B.27.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kurbanova Zaynab Burxanovna,** o’qituvchi, **Adilova Shoxista Tohirovna**, o‘qituvchi [**Курбанова Зайнаб Бурхановна,** преподаватель**, Адилова Шохиста Тоҳировна,** преподаватель], [**Zaynab B.Qurbanova,** teacher, **Shohista T.Adilova**, teacher]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko’chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO‘LAJAK O'QITUVCHILARDA SHAXSLARARO MUNOSABATLAR JARAYONIDA KONFLIKTLARNI BARTARAF ETISH TEXNOLOGIYASI

© M.Zoirova [1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: nizolarni samarali hal etish ko'nikmalari ta'lim muassasalarida turli va dinamik shaxslararo munosabatlarni boshqarishi kerak bo'lgan bo'lajak o'qituvchilar uchun juda muhimdir**.**

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi kelajakdagi o'qituvchilarning shaxslararo munosabatlaridagi nizolarni bartaraf etishning samarali texnologiyalari va strategiyalarini aniqlash va baholashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar stajirovka o'qituvchilari o'rtasida o'tkaziladigan so'rovlar orqali to'planadi, ularning nizolarni hal qilish ko'nikmalari va shaxslararo nizolar tajribasini baholaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabatlaridagi nizolarni bartaraf etishning bir nechta asosiy texnologiyalari va strategiyalarini ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu texnologiyalar va strategiyalarni o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga integratsiyalash bo'lajak o'qituvchilarning nizolarni hal qilish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirishi, yanada ijobiy va samarali ta'lim muhitiga hissa qo'shishi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarni nizolarni samarali hal qilish ko'nikmalari bilan jihozlash muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: mojarolarni hal qilish, shaxslararo munosabatlar, o'qituvchilar malakasini oshirish, aloqa maxorati, hissiy intellect, rol o'ynash, tengdosh vositachiligi, reflektiv amaliyotlar, ta'lim muhiti, kasbiy rivojlanish

Iqtibos uchun: M.Zoirova. Bo‘lajak o'qituvchilarda shaxslararo munosabatlar jarayonida konfliktlarni bartaraf etish texnologiyasi // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.148–152.

ТЕХНОЛОГИЯ УСТРАНЕНИЯ КОНФЛИКТОВ В ПРОЦЕССЕ МЕЖПЕРСОНАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

© М.Зоирова[1]✉

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: навыки эффективного разрешения конфликтов необходимы будущим учителям, которым предстоит управлять разнообразными и динамичными межличностными отношениями в образовательных учреждениях.

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является выявление и оценка эффективных технологий и стратегий разрешения конфликтов в межличностных отношениях будущих учителей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью. Количественные данные будут собраны посредством опросов учителей, которые оценивают их навыки разрешения конфликтов и опыт межличностных конфликтов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько ключевых технологий и стратегий разрешения конфликтов в межличностных отношениях будущих учителей. Результаты показывают, что интеграция этих технологий и стратегий в программы подготовки учителей может значительно улучшить навыки разрешения конфликтов у будущих учителей, способствуя созданию более позитивной и продуктивной учебной среды.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность оснащения будущих учителей навыками эффективного разрешения конфликтов.

Ключевые слова: разрешение конфликтов, межличностные отношения, развитие учителей, коммуникативные навыки, эмоциональный интеллект, ролевые игры, посредничество сверстников, рефлексивные практики, среда обучения, профессиональное развитие.

Для цитирования: Зоирова М. Технология устранения конфликтов в процессе межперсональных отношений у будущих учителей // Inter yeducation & global study. 2024. №5(1). С. 148–152.

TECHNOLOGY OF ELIMINATING CONFLICTS IN THE PROCESS OF INTERPERSONAL RELATIONS IN FUTURE TEACHERS

© Muharram Zoirova[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Effective conflict resolution skills are essential for prospective teachers who must manage diverse and dynamic interpersonal relationships in educational settings.

AIM: the main objective of this study is to identify and evaluate effective technologies and strategies for resolving conflicts in interpersonal relationships of future teachers.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews. Quantitative data will be collected through

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

surveys of preservice teachers assessing their conflict resolution skills and interpersonal conflict experiences.

DISCUSSION AND RESULTS: the results highlight several key technologies and strategies for conflict resolution in the interpersonal relationships of prospective teachers. Findings suggest that integrating these technologies and strategies into teacher education programs can significantly improve prospective teachers' conflict resolution skills, contributing to a more positive and productive learning environment.

CONCLUSION: this study highlights the importance of equipping prospective teachers with effective conflict resolution skills.

Keywords: conflict resolution, interpersonal relations, teacher development, communication skills, emotional intelligence, role playing, peer mediation, reflective practices, learning environment, professional development

For citation: Muharram Zoirova technology for eliminating pedagogical conflicts that arise in the process of interpersonal relationships in future educators (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 148–152. (In English).

Education is our future, a matter of life and death. Therefore, we have no right to delay reforms in this area. No matter how complicated it may be, we must lay a solid foundation in school education today. Because we "We lost a lot of time. One of the main reasons for pedagogical conflicts is the relationship between the teacher and the student. The main figure in the pedagogical process is O "Teachers have gained prestige and respect for their dedication to teaching and their ability to instill the light of honesty, beauty, and manners in their hearts. Unfortunately, all teachers are respected Some of them do not have the right experience, enough knowledge and skills. characterized by pain in the tongue. Such pedagogues have a negative impact on the education of young people, the development of their knowledge and morals. In particular, it reaches the level of primary classes that will adversely affect their future. As a result, students and young people do not aspire to the honorable profession of a teacher without striving for mature goals and goals in the future.

Such education and treatment do not correspond to universal national and moral norms in society. In the pedagogical process, the nature of students is so complex that in order to form it correctly, the teacher needs to have high qualifications, strong knowledge, and mature experience. Some coaches believe that it is right in their eyes to insult and even beat students who do not fulfill their requirements with various rude words in order to educate them. He thinks that if he does this, the student will be properly formed. Such situations can often occur among children living in unhealthy families with difficult upbringing. Therefore, it is necessary to study the living environment of each student based on his family situation. In the system of communication in the pedagogical process, the interaction between the teacher and the student takes a place. The teacher is the main figure, the leader in the pedagogical process. He is entrusted with the task of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

teaching and educating the young generation. The teacher-pedagogue showed dedication in his work, fulfilled his duty as a teacher at a high level, imparted knowledge to children, was able to instill in them the light of honesty, beauty, truth, decency and morality, and gained such a reputation for being polite. . I cite the following words of our first president I.A. Karimov as an example: "The fate of development is decided by spiritually mature people. Technical knowledge - the ability to master complex technology must go together with mental maturity and independent thinking. Mental intelligence and spiritual potential are the two wings of an enlightened person." Therefore, first of all, the pedagogue-teacher should take into account the student's character and behavior. Even encouraging students in some cases does not hurt. Forming the student's interest, encouraging him according to his favorite subject, for example, if there is a student who did not come to class due to family circumstances or a student who did not prepare for class due to illness, it is permissible to treat them accordingly. Another example is that a student may miss a physical education class due to a weak leg, or be inactive in a literature class due to a headache. In such situations, it is appropriate to teach each student individually. Unfortunately, the same cannot be said about all teachers. There are also those who, with their rude behavior, discourage the child from reading and hurt his tongue inappropriately. There are many examples of this in pedagogical practice. Such people have a negative impact on the education of young people and their morals. They cause damage to educational work that is difficult to repair. As a result, conflicts arise between the teacher and the student. Ethical norms related to the formation and upbringing of a perfect creative personality are expressed in pedagogical ethics. One of the conditions for a positive influence on the student is trust and the unity of the demands placed on him. This rule has been tested and justified in pedagogical practice. The results of the interviews conducted by the teachers with the students indicate that in addition to polite teachers, there are also teachers who beat and shout at the children indiscriminately. Such treatment does not correspond to universal and national moral norms accepted in the society. Such teachers cannot gain respect among children. In the pedagogical process, in the process of education, the nature of people is so complicated that sometimes the teacher is forced to be rude whether he wants to or not. When the student does not fulfill the reasonable demands of the teacher, he loses his temper. The teacher considers his demands, even rudeness, to be good to the child, because he believes that he is doing this to educate the child, guide him in the right way, and raise him to be a good person. Abdulla Awlani's deeply meaningful words, "Education for us is a matter of either life or death, or salvation - or destruction, or happiness - or disaster" is consistent with our expressed opinion. Such situations often occur in the process of dealing with a child who is difficult to educate. It should not be forgotten that such a child usually comes from an unhealthy family. A child may be a victim of a bad environment in the family. Experienced pedagogues emphasize that it is difficult to work and deal with a child who is difficult to educate, at the same time, they need human love, courtesy, attention, and the need to be tolerant, patient, and forgiving towards such children. As a

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

result of some accidental behavior of the teacher, the opinion of the students about him can have a negative impact on the educational process and complicate the work of the teacher. The teacher sometimes has disagreements with the students about work or personal matters. The student is critical of the evaluation of others.

That is the reason for the resentment and hesitation in his mood. Accidental success or encouragement from adults causes the child to overestimate himself and overconfidence. On the other hand, accidental failure can make a child lack confidence in his own strength, increase the feeling of hesitancy, lack of courage and shyness.

Conclusion: we quote the following opinion from the works of the great pedagogue Jan Amos Kominesky: "Teaching is at a higher level than any other profession." Sometimes one person may not be able to educate one child, but a teacher teaches children science and manners, and experiences these hardships. That is why it is worth taking care of the teacher. It is necessary for a modern teacher to know and prevent the interaction between students, the use of social psychological relations, both in social psychology and in pedagogy. The future pedagogue should get acquainted with the basis of the emergence of pedagogical conflicts, that is, understand the causes of such conflicts, and at the same time, he should be able to widely apply theoretical knowledge about the methods of preventing and eliminating various conflicts in practice.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Jo’rayliv V.I. “Pedagogik mojorologiya asoslari” darslik. 1995. Rossiya.
2. Haydarov S.A. “O’zbekiston Respublikasi ta’lim sohasidagi islohotlar”. 2021. Toshkent.
3. Ochilova M. “Yangi pedagogika texnologiyalari”.
4. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).
5. Davrenov, J., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O’RGANISHDA XVI-XVIII ASRLARDA YAPONIYA DAVLATI TARIXINI AHAMIYATI. Scientific progress, 1(6).
6. Narmatov, D., & Haydarov, S. (2021). TARIX FANINI O’QITISHDA ISPANIYA XV-XVII ASRLARDAGI TARIXI. Scientific progress, 1(6).

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Zoirova Muharram,** o‘qituvchi, [**Зоирова Муҳаррам,** преподаватель], [**Muharram Zoirova,** teacher,]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharaf Rashidov ko‘chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская област, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TURIZM BO'YICHA MAXSUS INGLIZ TILI KITOBLARI O'ZBEKISTON MISOLIDA QANDAY BO'LISH KERAK?

© A.V.Pirmatova[1]✉
[1]Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: turizm ko‘plab mamlakatlar uchun muhim soha bo‘lib, O‘zbekiston ham bundan mustasno emas. Mamlakat dunyoga ochilib borar ekan, ingliz tilidagi yuqori sifatli turistik adabiyotlarga talab ortib bormoqda. Ushbu maqolada turizmga oid ingliz tili kitoblari bo‘lishi kerak bo‘lgan asosiy xususiyatlar O‘zbekiston misolida o‘rganiladi.

MAQSAD: Ushbu maqolaning maqsadi - O'zbekistondan amaliy misol sifatida foydalangan holda, turizmga oid maxsus ingliz tilidagi kitoblar qamrab olishi kerak bo'lgan asosiy xususiyatlarni har tomonlama ko'rib chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda adabiyotlarni ko'rib chiqish, mavjud ixtisoslashtirilgan ingliz tili darsliklarini tahlil qilish va turizm o'qituvchilari va soha mutaxassislari bilan suhbatlar o'z ichiga olgan sifatli yondashuv qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: turizmga oid ingliz tilidagi kitoblar keng qamrovli tarixiy va madaniy kontekst, amaliy sayohat ma’lumotlari, til qo‘llanmalari va vizual jozibadorlikni ta’minlash orqali sayohatchilar tajribasini oshirish uchun zarurdir. O‘zbekiston uchun Samarqand va Buxoro kabi shaharlarning ahamiyatini batafsil bayon qilish, vizalar, transport va turar joy bo‘yicha maslahatlar bemalol sayohatni ta’minlaydi.

XULOSA: O‘zbekiston haqidagi turizmga oid ingliz tilidagi kitoblar keng qamrovli, chuqur o‘rganilgan va ko‘rgazmali bo‘lishi kerak.

Kalit so'zlar: turizm bilan bog'liq inglizcha kitob, O'zbekiston, tarixiy va madaniy kontekst, sayohat ma'lumotlari, til qo'llanmalari.

Iqtibos uchun: Pirmatova A.V. Turizm bo'yicha maxsus ingliz tili kitoblari O'zbekiston misolida qanday bo'lish kerak? // Inter education & global study. 2024. №4(1). B.153–159.

КАКИМ ДОЛЖНЫ БЫТЬ СПЕЦИАЛЬНЫЕ АНГЛИЙСКИЕ КНИГИ ПО ТУРИЗМУ?

© А.В.Пирматова[1]✉
[1]Чирчикский государственный педагогический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: туризм является важной отраслью для многих стран, и Узбекистан не является исключением. По мере того как страна открывается миру, спрос на высококачественную туристическую литературу на английском языке

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

растет. В данной статье на примере Узбекистана изучаются основные особенности, которыми должны обладать англоязычные книги по туризму.

ЦЕЛЬ: Цель данной статьи – предоставить всесторонний обзор основных особенностей, которые должны охватывать конкретные англоязычные книги по туризму, на примере Узбекистана.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется качественный подход, который включает обзор литературы, анализ существующих специализированных учебников английского языка, а также интервью с преподавателями туризма и экспертами отрасли.

ОБСУЖДЕНИЕ И ВЫВОДЫ: Книги по туризму на английском языке необходимы для улучшения впечатлений путешественников, предоставляя всеобъемлющий исторический и культурный контекст, практическую туристическую информацию, языковые гиды и визуальную привлекательность. Подробные описания важности таких городов, как Самарканд и Бухара для Узбекистана, а также советы по визам, транспорту и размещению обеспечат комфортное путешествие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: англоязычные книги по туризму в Узбекистане должны быть всеобъемлющими, хорошо изученными и наглядными.

Ключевые слова: английская книга о туризме, Узбекистан, историко-культурный контекст, туристическая информация, языковые гиды.

Для цитирования: Пирматова А.В. Каким должны быт специалные английские книги по туризму? // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 153–159.

WHAT SHOULD SPECIAL ENGLISH BOOKS ON TOURISM BE LIKE?

© Aziza V. Pirmatova[1]✉
[1]Chirchik State Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: tourism is an important industry for many countries, and Uzbekistan is no exception. As the country opens up to the world, the demand for high-quality tourism literature in English is increasing. In this article, the main features that English language books on tourism should have are studied in the case of Uzbekistan.

AIM: the purpose of this article is to provide a comprehensive review of the main features that specific English-language tourism books should cover, using Uzbekistan as a case study.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a qualitative approach that includes a literature review, analysis of existing specialized English language textbooks, and interviews with tourism educators and industry experts.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS: Tourism English books are essential to enhance the traveler experience by providing comprehensive historical and cultural

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

context, practical travel information, language guides, and visual appeal. Detailed descriptions of the importance of cities like Samarkand and Bukhara to Uzbekistan, and advice on visas, transport and accommodation ensure a smooth journey.

CONCLUSION: English-language books on tourism in Uzbekistan should be comprehensive, well-researched and visual.

Keywords: tourism-related English book, Uzbekistan, historical and cultural context, travel information, language guides.

For citation: Aziza V. Pirmatova. (2024) What should special english books on tourism be like? Inter education & global study, (5(1)), pp. 153–159. (In English).

Tourism-related English books serve as vital resources for travelers, providing them with the necessary information and insights to navigate new destinations effectively. These books are designed to be more than just travel guides; they are comprehensive compendiums that encompass historical context, cultural nuances, practical travel tips, and immersive experiences. As the global tourism industry continues to expand, the demand for high-quality, detailed, and engaging tourism literature has never been higher.

In the context of Uzbekistan, a country steeped in history and culture, tourism-related English books play a crucial role in showcasing its rich heritage and diverse attractions. Uzbekistan, located at the heart of Central Asia, is renowned for its ancient cities like Samarkand, Bukhara, and Khiva, which were key stops along the Silk Road. These cities are not just historical relics but living museums that offer a glimpse into a vibrant past that has shaped the region's present.

Tourism-related books about Uzbekistan need to fulfill several specific criteria to be truly effective and valuable for travelers. They must offer comprehensive historical and cultural context, practical travel information, language and communication guides, and much more. The following sections will delve into the essential features that make these books indispensable for anyone planning to explore Uzbekistan.

Historical and Cultural Context. A deep understanding of Uzbekistan's history and culture is essential for any visitor. Books should provide detailed narratives about the country's historical evolution, key events, and cultural milestones. This includes the influence of the Silk Road, the impact of various empires and dynasties, and the unique traditions that have been preserved through the centuries.

Practical Travel Information. Beyond historical context, practical travel information is a cornerstone of any good tourism book. Travelers need reliable, up-to-date advice on visas, transportation, accommodation, dining, and local customs. This section should be meticulously researched to ensure that travelers have a smooth and enjoyable journey.

Language and Communication Guide. For many travelers, language barriers can be a significant challenge. Including a section on basic Uzbek phrases, pronunciation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

guides, and tips on local etiquette can greatly enhance the travel experience. Understanding local customs and communication styles helps in building a connection with the local people, enriching the overall travel experience.

Visual Appeal. Visual content is critical in capturing the essence of a destination. High-quality photographs, detailed maps, and illustrative diagrams can bring the narrative to life, providing a visual feast that complements the textual information. This not only aids in planning but also inspires and excites travelers about their upcoming adventures.

Environmental and Ethical Tourism Practices. As sustainability becomes increasingly important in global tourism, books should emphasize responsible travel practices. This includes advice on how to minimize environmental impact, respect local cultures and heritage sites, and support the local economy. Ethical tourism ensures that travel benefits both the visitor and the destination.

Local Cuisine and Handicrafts. Cuisine and handicrafts are integral parts of Uzbekistan's cultural identity. Detailed descriptions of traditional dishes, where to find authentic food, and the stories behind local crafts enrich the travel experience. Including information on cooking classes or craft workshops can provide tourists with hands-on experiences that are both educational and memorable.

Traveler Experiences and Testimonials. Personal stories and testimonials add a relatable and engaging dimension to travel books. They provide practical advice, insider tips, and unique perspectives that can help future travelers make informed decisions and have more fulfilling experiences.

Tourism-related English books are pivotal in shaping the experiences of travelers by providing them with detailed, accurate, and engaging information about their destinations. Using Uzbekistan as a case study, we delve into the specific elements that make these books effective and invaluable for tourists. The discussion focuses on how these elements are tailored to meet the needs and expectations of modern travelers, enhancing their overall journey and connection with the destination.

Historical and Cultural Context. Books that offer a comprehensive historical and cultural context allow travelers to appreciate the depth and richness of Uzbekistan’s heritage. For instance, detailing the significance of Samarkand, Bukhara, and Khiva as key stops along the Silk Road helps travelers understand the historical importance of these cities. This context transforms their visits into more meaningful experiences, as they can connect the physical sites with their historical narratives.

Practical Travel Information. Accurate and up-to-date practical travel information is essential for a smooth travel experience. Books that provide detailed guides on visas, transportation, accommodation, and dining options help travelers plan their trips more efficiently. For example, providing specific details about local transport options, from trains to taxis, and listing reliable accommodation options in different price ranges ensures that travelers can navigate Uzbekistan with ease.

Language and Communication Guide. A section dedicated to language and communication helps bridge the gap between travelers and locals. By including basic

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Uzbek phrases, pronunciation guides, and tips on local etiquette, books enable travelers to interact more comfortably and respectfully with the local population. This not only enriches the travel experience but also fosters a deeper cultural exchange and understanding.

Visual Appeal. High-quality visuals are crucial in capturing the essence of Uzbekistan's landscapes and cultural sites. Books that feature vibrant photographs, detailed maps, and illustrative diagrams engage readers visually and provide a clearer picture of what to expect. Visual appeal not only aids in planning but also inspires travelers, making the destination more attractive and compelling.

Environmental and Ethical Tourism Practices. Modern travelers are increasingly aware of their environmental impact and seek to travel responsibly. Books that emphasize sustainable travel practices and ethical tourism provide guidance on how to minimize negative impacts and contribute positively to local communities. This includes information on eco-friendly accommodations, tips on reducing waste, and guidelines on respecting local customs and heritage sites.

Local Cuisine and Handicrafts. Highlighting local cuisine and handicrafts adds an immersive dimension to travel literature. Detailed descriptions of traditional dishes and where to find them, along with stories behind local crafts, offer travelers a taste of Uzbekistan's cultural identity. This not only enhances their culinary experience but also supports local artisans and preserves cultural heritage.

Traveler Experiences and Testimonials. Incorporating personal stories and testimonials adds authenticity and relatability to tourism books. These firsthand accounts provide practical advice, unique insights, and recommendations based on real experiences, helping future travelers make informed decisions and have more fulfilling journeys.

The analysis of specific tourism-related English books focusing on Uzbekistan reveals several key outcomes that highlight the importance of various elements in enhancing the travel experience:

Enhanced Understanding and Appreciation: Books that provide rich historical and cultural context enable travelers to gain a deeper understanding and appreciation of Uzbekistan's heritage. This transforms visits into educational and meaningful experiences.

Improved Travel Planning: Practical travel information ensures that travelers can plan their trips efficiently and navigate the destination with confidence. Accurate details on visas, transportation, and accommodations are particularly valuable.

Effective Communication: Language and communication guides facilitate smoother interactions between travelers and locals, enhancing the overall travel experience and fostering cultural exchange.

Increased Visual Engagement: High-quality visuals attract and engage readers, making the destination more appealing and helping travelers visualize their journey.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Promotion of Sustainable Practices: Emphasizing environmental and ethical tourism practices encourages travelers to adopt responsible behaviors, benefiting both the environment and local communities.

Cultural Immersion: Highlighting local cuisine and handicrafts enriches the travel experience by offering a taste of Uzbekistan's cultural identity and supporting local traditions.

Authenticity and Relatability: Personal stories and testimonials add authenticity to travel literature, providing valuable insights and advice from real experiences

In conclusion, the creation of high-quality tourism-related English books for destinations like Uzbekistan is essential for enriching the travel experience. These books should provide a blend of detailed historical and cultural narratives, practical travel information, and essential language and communication guides. High-quality visuals are crucial for engaging readers and offering a vivid preview of the destination. Additionally, promoting sustainable and ethical tourism practices is vital for preserving the environment and supporting local communities. By highlighting local cuisine, handicrafts, and incorporating personal traveler experiences, these books can offer a more immersive and authentic journey. Ultimately, well-crafted tourism books not only inform but also inspire travelers, ensuring they have memorable and meaningful experiences in Uzbekistan.

Tourism-related English books about Uzbekistan should be comprehensive, well-researched, and visually appealing. They must provide a balance of historical context, practical information, cultural insights, and ethical travel advice. Such books are invaluable tools that enhance the travel experience, ensuring that visitors to Uzbekistan can fully appreciate and enjoy all that this remarkable country has to offer.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Macleod, C., & Mayhew, B. (2008). Uzbekistan: The Road to Samarkand.
2. Lonely Planet. (2018). Lonely Planet Central Asia. Lonely Planet.
3. Ibbotson, S., & Lovell-Hoare, M. (2016). Bradt Travel Guide: Uzbekistan. Bradt Travel Guides.
4. Tuppen, H. (2021). Sustainable Travel: The Essential Guide to Positive-Impact Adventures. Quercus.
5. Batmanglij, N. (2002). Silk Road Cooking: A Vegetarian Journey. Mage Publishers.
6. Lonely Planet. (2018). Central Asia Phrasebook & Dictionary. Lonely Planet.
7. Multiple Authors. (2008). Traveler's Tales: Uzbekistan. Travelers' Tales Guides.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Aziza Pirmatova Voxid qizi**, tayanch doktorant [**Азиза Пирматова Вохид кызы,** докторант], [**Aziza V. Pirmatova,** PhD student]; manzil: Toshkent viloyati, Chirchiq

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

shahri, V. Haydarov, 14 [адрес: В. Хайдарова, 14, г. Чирчик, Ташкентская область], [address: V. Haydarov, 14, Chirchik city, Tashkent region]; E-mail: pirmatovaaziza296@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO‘LAJAK DEFEKTOLOGLARNING KASBIY-METODIK FAZILATLARI MAZMUNI

© L.Xayitov[1]✉

[1]Qo’qon davlat pedagogika instituti, Qo’qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maxsus ta'lim o'qituvchilari yoki mutaxassislari sifatida ham tanilgan defektologlar nogironlarni tarbiyalash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bo‘lajak defektologlarning kasbiy va uslubiy fazilatlari ularning ushbu sohadagi samaradorligi uchun muhim ahamiyatga ega.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi kelajakdagi defektologlar uchun zarur bo'lgan kasbiy va uslubiy fazilatlarni aniqlash va ishlab chiqishdir. Tadqiqot maxsus ta'lim dasturlarida ushbu fazilatlarni o'qitish va rivojlantirish uchun keng qamrovli asoslarni yaratishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda adabiyotlarni o'rganish, tajribali defektologlar bilan suhbatlar va maxsus ta'lim dasturlarini tahlil qilish kabi sifatli yondashuv qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar bo'lajak defektologlar uchun bir qancha muhim kasbiy va uslubiy fazilatlarni ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu fazilatlarni maxsus ta'lim o'quv dasturlariga kiritish kelajakdagi defektologlarning tayyorgarligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot kelajakdagi defektologlar uchun zarur bo'lgan asosiy kasbiy va uslubiy fazilatlarni aniqlaydi va ularni maxsus ta'lim dasturlarida rivojlantirish uchun asos yaratadi.

Kalit so'zlar: defektologlar, maxsus ta'lim, professional fazilatlar, uslubiy fazilatlar, empatiya, maxsus ta'lim to'g'risidagi qonunlar, baholash qobiliyatlari

Iqtibos uchun: Xayitov L. Bo‘lajak defektologlarning kasbiy-metodik fazilatlari mazmuni // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.160–167.

СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-МЕТОДИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ ДЕФЕКТОЛОГОВ

© Л.Хайитов [1]✉

[1] Коканский государственный педагогический институт, Кокан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: логопеды, также известные как преподаватели или специалисты специального образования, играют важную роль в образовании и развитии людей с

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ограниченными возможностями. Профессионально-методические качества будущих дефектологов важны для их эффективности в этой области.

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является выявление и развитие профессионально-методических качеств, необходимых будущим логопедам. Исследование направлено на создание комплексной основы для обучения и развития этих качеств в программах специального образования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный подход, включающий обзор литературы, интервью с опытными логопедами и анализ программ специального образования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты подчеркивают несколько важных профессиональных и методических качеств для будущих речевых и языковых патологов. Результаты показывают, что включение этих качеств в учебные программы специального образования может значительно улучшить подготовку и эффективность будущих учителей специального образования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование выявляет основные профессионально-методические качества, необходимые будущим логопедам и дает основу для их развития в программах специального образования.

Ключевые слова: дефектологи, специальное образование, профессиональные качества, методические качества, эмпатия, законы о специальном образовании, навыки оценивания.

Для цитирования: Хайитов Л. Содержание профессионально-методических качеств будущих дефектологов. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 160–167.

CONTENT OF PROFESSIONAL AND METHODOLOGICAL QUALITIES OF FUTURE DEFECTOLOGISTS

© Lazizbek Xayitov[1]✉
[1]Kokan State Pedagogical Institute, Kokan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Speech pathologists, also known as special education teachers or specialists, play an important role in the education and development of people with disabilities. Professional and methodological qualities of future defectologists are important for their effectiveness in this field.

AIM: the main objective of this study is to identify and develop the professional and methodological qualities necessary for future speech pathologists. The study seeks to establish a comprehensive framework for teaching and developing these qualities in special education programs.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MATERIALS AND METHODS: this study uses a qualitative approach, including a literature review, interviews with experienced speech pathologists, and analysis of special education programs.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS: The findings highlight several important professional and methodological qualities for future speech and language pathologists. The results suggest that incorporating these qualities into special education curricula can significantly improve the preparation and effectiveness of future special education teachers.

CONCLUSION: this study identifies the main professional and methodological qualities necessary for future speech and language pathologists and provides a basis for their development in special education programs.

Key words: defectologists, special education, professional qualities, methodological qualities, empathy, laws on special education, assessment skills

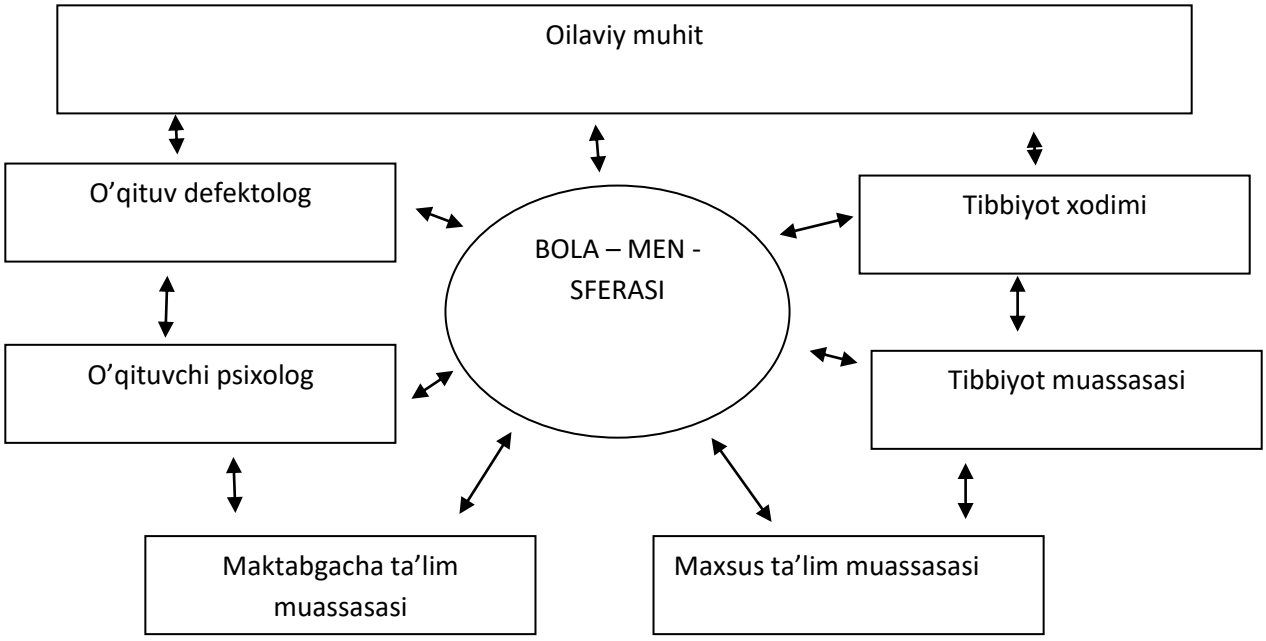
For citation: Lazizbek Xayitov. (2024) Content of professional and methodological qualities of future defectologists, Inter education & global study, (5(1)), pp. 160–167. (In Uzbek).

Hozirgi vaqtda oliy pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyotining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lajak mutaxassislarning kasbiy ahamiyatli fazilatlarini shakllantirish jarayonidir. O'qituvchining kasbiy faoliyatiga turlicha qarashlar zarur shaxsiy va kasbiy fazilatlarning ta'rifi va mazmuniga turlicha yondashuvlarni keltirib chiqardi. Birinchi holda, kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar o'qituvchining o'z kasbiy funksiyalarini samarali bajarishi uchun ega bo'lishi kerak bo'lgan bilim, qobiliyat va ko'nikmalar majmui sifatida tushuniladi. Ikkinchidan, bu pedagogik faoliyatning ijobiy natijasini ta'minlaydigan shaxsiy fazilatlar yig'indisidir.

So'nggi paytlarda psixofizik rivojlanishida turli xil buzilishlari bo'lgan bolalar sonining ko'payishi oliy defektologiya ma'lumotiga ega bo'lgan o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonini miqdoriy va sifat jihatidan yaxshilash zarurligini belgilaydi. Tuzatish pedagogik jarayon sub'ektlarining o'zaro ta'siri strukturaviy blok diagramma shaklida taqdim etilishi mumkin.

Taqdim etilgan modelning tahlili shuni ko'rsatadiki, u tashqi ta’sir va ichki komponentlar ulanish tizimida aks ettirilgan ko'p funksiyali xususiyatga ega. Tashqi aloqalar davlat tomonidan boshlangan munosabatlarni o'z ichiga olishi kerak. Bu tarbiyachilar, maxsus ta'lim o'qituvchilari, pedagogik psixologlar va tibbiyot xodimlaridan iborat maxsus (tuzatish) ta'lim muassasalari faoliyatiga taalluqlidir. Bunda biz tibbiy, psixologik va pedagogik yordamga muhtoj bolalar, o'smirlar va boshqa yosh toifalari ushbu muassasalarda bo'lgan vaziyatni nazarda tutamiz.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Ichki aloqalar uyda amalga oshiriladi va quyidagilarni hisobga oladi:

- ota-onalar yoki ularning o’rnini bosuvchi shaxslar, agar mavjud bo'lsa;
- yaqin oila doirasi (aka-uka, opa-singillar, xolalar, amakilar, buvilar, bobolar va boshqalar).

Rivojlanishda nuqsonlari bo'lgan shaxslarning "Men-sferasi" ning o'ziga xos xususiyati - bu murakkab shaxslararo munosabatlardir. Agar biz bolalarning ikkita toifasini solishtirsak, ulardan biri “normal”, ikkinchisi “muammoli” deb tasniflanadi, u holda ularning ijtimoiy va pedagogik muhiti hatto tegishli xodimlar soni bo'yicha ham sezilarli darajada farq qiladi.

Birinchidan, psixofizik rivojlanishining normal darajasiga ega bo'lgan bola, qoida tariqasida, defektolog yoki psixologning tuzatish va pedagogik yordamiga muhtoj emas va o'tkir yoki surunkali kasalliklarda tibbiy aralashuv ko'rsatilishi mumkin.

Ikkinchidan, tug'ma yoki orttirilgan rivojlanish buzilishi aniqlanganda mutlaqo teskari holat yuzaga keladi.

Uchinchidan, yaqin oila, qarindoshlik yoki tuzatish pedagogik muhitning ijtimoiy-psixologik mikroiqlimida sezilarli farqlar kuzatiladi. Vaziyatning stressi ko'pincha tabiatda ko'p omilli bo'lib, buzilishning og'irligi, uning paydo bo'lish vaqti va ijtimoiy ko'rsatkichlar bilan belgilanadi [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Ana shunday og‘ir sharoitlarda bo‘lajak o‘qituvchi-defektologlarni sifatli tanlash, kasbiy va shaxsiy tayyorgarligi muammosiga jamiyat va davlat tomonidan alohida e’tibor qaratish lozim. Rus pedagogikasining klassikasi K.D.Ushinskiyning quyidagi so‘zlari borki, ular muammoning mohiyatini juda to‘g‘ri aks ettiradi: “Biz o‘qituvchilarga boshqacha yo‘l tutishni aytmaymiz; Biz ularga aytmaymiz: o'zingiz nazorat qilmoqchi bo'lgan ruhiy hodisalarning qonuniyatlarini o'rganing va ushbu qonunlar va ularni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

qo'llashni istagan holatlarga muvofiq harakat qiling. Bu holatlar nafaqat cheksiz xilma-xil, balki o'quvchilarning tabiati ham bir-biriga o'xshamaydi. Turli xil ta'lim sharoitlari va o'qimishli shaxslarni hisobga olgan holda, har qanday ta'lim retseptlarini belgilash mumkinmi? Shuning uchun biz o'qituvchilarga insonning jismoniy va ma'naviy tabiatini iloji boricha sinchkovlik bilan o'rganishni, o'z o'quvchilarini va ular bilan bog'liq sharoitlarni o'rganishni, har doim ham xayolga kelmasligi mumkin bo'lgan turli xil pedagogik tadbirlar tarixini o'rganishni maslahat beramiz. ta'limning aniq siyosiy maqsadini ishlab chiqish va olingan bilim va o'z aql-idrokidan kelib chiqqan holda, bu maqsadga erishish yo'lida qat'iy harakat qilish" [7].

Agar bu fikrlar ko'proq o'qituvchi-defektologning kasbiy faoliyatining psixologik-pedagogik jihatlariga taalluqli bo'lsa, unda S.L.Rubinshteyn o'z hayot yo'lini tanlashning chuqur mohiyatini to'g'ri ta'kidlagan: "O'z-o'zini anglash muammosi. birinchi navbatda, insonning turmush tarzini belgilash muammosi. Iloji boricha umumlashtirish uchun, biz inson mavjudligining ikkita usulini ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Ulardan birinchisi, inson yashaydigan bevosita aloqalardan tashqariga chiqmaydigan hayotdir. Bu erda butun inson hayotning o'zida joylashgan: uning har bir munosabati butun hayotga emas, balki hayotning individual hodisalariga munosabatdir. Borliqning ikkinchi yo‘li insonni o‘z chegarasidan tashqariga olib chiqadi, u hayotning yaxlit va semantik ta’rifining namoyon bo‘lishi bilan bog‘liqdir” [8].

G'oyalar K.D. Ushinskiy, S.L. Rubinshteina, O.A. Abdulina, L.M. Mitina kelajakdagi o'qituvchi-defektologlar uchun kasbiy tayyorgarlikning tegishli modellarini yaratish uchun uslubiy asos bo'lib xizmat qildi. Xususan, L.M. Mitina ulardan ikkitasini aniqlaydi [9]:

- birinchi model adaptiv xulq-atvordir, bunda shaxsning (xodimning) o'zini o'zi anglashida professional faoliyatni belgilangan talablar, qoidalar va me'yorlarni bajarish shaklida tashqi sharoitlarga bo'ysundirish tendentsiyasi ustunlik qiladi;

- ikkinchi model - kasbiy rivojlanish kundalik amaliyotning uzluksiz oqimidan tashqariga chiqish, o'z ishini bir butun sifatida ko'rish va uni amaliy o'zgartirish mavzusiga aylantirish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

N.V.Alishev, A.S.Egorov, N.B.Rebrovaning tadqiqotlari “Kasb-hunar maktabi o‘quvchilarini tayyorlashni takomillashtirish yo‘nalishlaridan biri sifatida kasbiy ahamiyatga ega bo‘lgan vazifalarni ishlab chiqish” nomli ilmiy ishlar to‘plamida (L., 1983) chop etilgan “inson faoliyatining samaradorligi va ishonchliligi baholanadigan ma'lum kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan belgilar yoki parametrlarni” aniqlashga qaratilgan sifatlar mazmunini anglatishi bilan ahamiyatlidir. V.L.Marishchukning fikriga ko'ra, kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar - bu shaxsning individual dinamik xususiyatlari, ma'lum aqliy va psixomotor xususiyatlar, inson uchun kasb talablariga javob beradigan va ushbu kasbni muvaffaqiyatli egallashga yordam beradigan jismoniy fazilatlar hisoblanadi.

V.D.Shadrikovning fikricha, kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar rolini "inson tanasining umumiy somatik va neyrodinamik xususiyatlari, aqliy jarayonlarning xususiyatlari, shaxsning yo'nalishi, uning ehtiyojlari, qiziqishlari, dunyoqarashi va e'tiqodlari, axloqiy fazilatlari" orqali namoyon qiladi [10].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

P.B.Toropov nuqtai nazaridan, kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar - bu o'quv jarayonida, moslashish davrida va to'g'ridan-to'g'ri faoliyat davomida kasbning samarali rivojlanishiga, shuningdek, kasbiy funktsiyalarni muvaffaqiyatli bajarishga yordam beradigan sub'ekt shaxsining individual fazilatlari deb baholash mumkin [11].

E.A.Klimov [12] barcha odamlar shaxsiy fazilatlari bilan ajralib turishini ta'kidlaydilar, ular orasida kasbiy jihatdan ahamiyatlilari ham bor. “Bir holatda har qanday sifat kasbiy jihatdan qimmatli bo'ladi, ammo boshqasida u muvaffaqiyatli ishlashga qarshi turadi”. Uning ta'kidlashicha, “professional jihatdan qimmatli fazilatlar har bir holatda yonma-yon emas, balki beshta asosiy komponentni o'z ichiga olgan bir butun narsani, tizimni tashkil qiladi”:

- fuqarolik fazilatlari - shaxsning jamoa yoki jamiyat a'zosi sifatidagi g'oyaviy, axloqiy xarakteri;
- mehnatga munosabat, qiziqish va shu kasbga moyillik;
- qobiliyat (umumiy, jismoniy, aqliy);
- individual, shaxsiy va maxsus qobiliyatlar;
- ko'nikma, odat, bilim, tajriba.

Kasb-hunarni muvaffaqiyatli egallash ko'p jihatdan pedagogik qobiliyatlar majmuasining mavjudligi bilan belgilanadi. Psixologik va pedagogik adabiyotlarda ular o'qituvchining kasbiy ahamiyatli fazilatlarining ajralmas qismi sifatida taqdim etiladi. Pedagogik qobiliyatlarning uchta modeli mavjud: tarkibiy, tuzilish, tizimli.

F.N.Gonobolin, V.A.Krutetskiy asarlariga ko'ra, komponent modeliga kiritilgan pedagogik qobiliyatlarga ega bo'lish o'qituvchining samarali ishlashi uchun zarurdir. V.A.Krutetskiy qobiliyatlarning quyidagi turlarini ajratadi:

- didaktik - o'quv materialini etkazish, uni ochiq, tushunarli qilish, qiziqishni uyg'otish, faol mustaqil ishlashni rag'batlantirish qobiliyati (bu qobiliyatlar bilan o'qituvchi-defektolog o'quv materialini shunday moslashtirishi mumkin bo'ladiki, bola etarli emas. intellektual rivojlanish darajasi uni to'g'ri o'zlashtiradi va o'z amaliy faoliyatida qo'llay oladi);
- akademik - tegishli fan sohasidagi qobiliyatlar (defektolog nafaqat kasbiy tayyorgarlik bosqichida o'zlashtirilgan ilmiy bilimlarning ayrim yo'nalishlarini o'zlashtirishi, balki ushbu sohalardagi zamonaviy kashfiyotlarni kuzatishi va ularni amaliyotda qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak;
- idrok etish - o'quvchining ichki dunyosiga kirib borish, uning shaxsiyatini tushunish va psixologik kuzatuvni namoyish etish qobiliyati (maxsus ta'lim o'qituvchisi hatto kichik tashqi ko'rinishlarda ham bolaning ichki dunyosida sodir bo'layotgan o'zgarishlarni aniqlash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak);
- nutq - nutq orqali o'z fikrlari va his-tuyg'ularini aniq va aniq ifodalash qobiliyati (defektologning nutqi nafaqat bola uchun standart bo'lishi kerak, balki tuzatish-pedagogik ta'sir vazifalarini amalga oshirishning muhim vositalaridan birini ham ifodalashi kerak);
- tashkiliy - bolalar jamoasini va o'z faoliyatini tashkil etish qobiliyati (u tomonidan amalga oshiriladigan faoliyat turlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan defektologning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

faoliyatini to'g'ri tashkil etishga bog'liq: diagnostik, tuzatish pedagogik, profilaktika, tarbiyaviy, maslahat va boshqalar);

avtoritar - bolaga bevosita hissiy va ixtiyoriy ta'sir ko'rsatish qobiliyati (defektolog qat'iyatlilik, chidamlilik, qat'iyatlilik, talabchanlik, shuningdek, o'quvchilarni tarbiyalash va o'qitish jarayoni va natijalari uchun javobgarlikka ega bo'lishi kerak);

- kommunikativ - bolalar bilan muloqot qilish qobiliyati (tuzatish va pedagogik ta'sir ko'rsatish jarayonida maxsus ta'lim o'qituvchisi uchun bolalar bilan hissiy jihatdan ijobiy aloqa o'rnatish, pedagogik taktni ko'rsatishda ijobiy munosabatlarga erishish muhimdir);

- adaptiv - bir nechta faoliyat turlarini bajarish jarayonida e'tiborni taqsimlash qobiliyati (defektolog turli xil faoliyat turlarining mazmuniga o'z vaqtida tuzatishlar kiritishi, bolaning tashqi va ichki ko'rinishlaridagi o'zgarishlarga javob berishi va o'zini nazorat qilishi kerak. - turish, yuz ifodalari, imo-ishoralar, nutq va boshqalar).

Shunday qilib, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, bir tomondan, kasbiy, pedagogik va fan bilimlari va ko'nikmalari yig'indisi (I.F.Isaev, V.A.Slastenin), ikkinchi tomondan, murakkab integral kasbiy va shaxsiy sifat sifatida (N.V.Kuzmina, A.K.Markov). Shuningdek, birlamchi manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, hozirgi vaqtda o'qituvchining kasbiy ahamiyatli fazilatlarini o'rganish va tavsiflashga bag'ishlangan ko'plab ishlar mavjud, ammo “o'qituvchi-defektologning kasbiy ahamiyatli fazilatlari" tushunchasining talqini” va uning mazmunini aniqlash faqat bir qator tadqiqotchilarning (P.O.Agavelyan, A.D.Goneev, N.N.Malofeev, N.M. Nazarova, I.P. Podlasy, B.P. Puzanov) asarlarida aks ettirilgan.

Bo’lajak defektologlarning kasbiy-metodik fazilatlari va mahoratini shakllantirishda yuqorida aytilganidek, o’qituvchida o’quv, ilmiy, pedagogic, axloqiy, o’yin, kirishimlilik, aloqa, moslashuvchanlik sifatlari shaklangan bo’lishi lozim. Inklyuziv ta’lim sharoitida bugun nafaqat defektologlar, umuman, pedagoglarda ham mana shu axloqiy fazilatlar shakllangan bo’lishi maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Березина, В.А. О повышении роли системы дополнительного образования в работе с детьми группы риска и ограниченными возможностями [Текст] /В.А. Березина, Д.С. Шилов //Инновации в российском образовании. Спец, (корр.) образование: 2000. -М., 2000. - С. 3-7.
2. Гаврилушкина, О.П. Психологические аспекты специального образования и новых коррекционных программ и технологий [Текст] /О.П. Гаврилушкина. //Психологическая наука и образование. - 2001. - №1. - С. 79-88.
3. Данел, А.Х. Значимость непрерывающегося диалога об изменении отношения общества к детям с ограниченными возможностями здоровья [Текст] /А.Х. Данел, Л. Макэлви //Дефектология. - 2005. - №2. - С. 66-70.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

4. Московкина, А.Г. Проблема социальной адаптации и социальной защиты лиц с недостатками генотипа (по зарубежным источникам) [Текст] /А.Г. Московкина //Дефектология. - 2004. - №3. - С. 49-52.
5. Назарова, Н.М. Человек с ограниченными возможностями как объект социокультурного восприятия [Текст] /Н.М. Назарова //Коррекционноразвивающее обучение. - Махачкала, 1997. - С. 85-84.
6. Ушакова, Е.В. Приемный родитель: профессиограмма специалиста [Текст] /Е.В. Ушакова //Дефектология. - 2006. - №1. - С. 53-57.
7. Ушинский, К.Д. Избранные произведения [Текст] /К.Д. Ушинский. - М.: АПН РСФСР, 1968. - С. 381.
8. Рубинштейн, С. Л. Проблемы общей психологии [Текст] /С.Л. Рубинштейн. - М., 1976. - 214 с.
9. Митина, Л.М. Психология профессионального развития учителя [Текст] /Л.М. Митина. - М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 1998. - 200 с.
10. Шадриков, В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности [Текст] /В.Д. Шадриков. - М.: Наука, 1982. - 185 с.
11. Торопов, П.Б. Психолого-педагогические условия эффективности формирования профессионально важных качеств у учащихся старших классов (на примере профессии учителя): Дисс. ... канд. пед. наук [Текст] /П.Б. Торопов. — Хабаровск, 1992. - 262 с.
12. Катаева, А.А., Стребелева, Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика: Учебник для студентов педагогических вузов [Текст] /А.А. Катаева, Е.А. Стребелева. -М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. - 208 с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xayitov Lazizbek**, dotsent, PhD. [**Хаитов Лазизбек,** доцент,PhD], [**Lazizbek Xayitov**, dotsent, PhD]; manzil: 150700, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23 [адрес: 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokan, Turon street, 23];

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARNING IJODIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK ASOSLARI

© M.M.Ergasheva[1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: kelajakda ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy faolligini rivojlantirish innovatsion o'qitish amaliyotini rivojlantirish va qiziqarli o'quv muhitini yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirishga yordam beradigan uslubiy asoslarni aniqlash va ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot tajribali ingliz tili o'qituvchilari bilan sifatli intervyular, hozirgi o'qituvchilarning so'rovlari va ta'limdagi ijodkorlik bo'yicha tegishli adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirishning bir qancha asosiy uslubiy asoslarini ajratib ko'rsatadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu uslubiy asoslarni o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlariga integratsiya qilish bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy salohiyatini sezilarli darajada oshirishi, yanada innovatsion va samarali o'qitish amaliyotiga olib kelishi mumkin. .

XULOSA: ushbu tadqiqot bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan uslubiy asoslarni belgilaydi.

Kalit so'zlar: ijodiy faoliyat, ingliz tili o'qituvchilari, o'qituvchilar malakasini oshirish, ta'limda ijodkorlik, nazariy bilim, ijodiy pedagogika, reflektiv amaliyot

Iqtibos uchun: Ergasheva M.M. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishning metodik asoslari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.168–174.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

©М.М.Эргашева[1]✉

[1] Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: развитие творческой деятельности учителей английского языка в будущем важно для развития инновационной педагогической практики и создания интересной среды обучения.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и разработка методических основ, которые помогут развивать творческую деятельность будущих учителей английского языка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используются смешанные методы, включая качественные интервью с опытными преподавателями английского языка, опросы действующих учителей и обзор соответствующей литературы по творчеству в образовании.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: полученные результаты позволяют выделить несколько ключевых методических основ развития творческой деятельности будущих учителей английского языка. Результаты показывают, что интеграция этих методических рамок в программы подготовки учителей может значительно повысить творческий потенциал будущих учителей английского языка, что приведет к более инновационным и эффективным методам преподавания. .

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование создает методическую базу, необходимую для развития творческой деятельности будущих учителей английского языка.

Ключевые слова: творческая деятельность, преподаватели английского языка, подготовка учителей, творчество в образовании, теоретические знания, творческая педагогика, рефлексивная практика.

Для цитирования: Эргашева М.М. Методические основы развития творческой деятельности будущих учителей английского языка. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 168–174.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

© Muhtaramxon M. Ergasheva[1]✉
[1]Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the development of creative activity of English language teachers in the future is important for the development of innovative teaching practices and the creation of an interesting learning environment.

AIM: the main goal of this study is to identify and develop methodological frameworks that will help to develop the creative activities of future English language teachers.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods, including qualitative interviews with experienced English language teachers, surveys of current teachers, and a review of relevant literature on creativity in education.

DISCUSSION AND RESULTS: the results highlight several key methodological foundations for the development of creative activities of future English language

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

teachers. The results show that the integration of these methodological frameworks into teacher training programs can significantly increase the creative potential of future English teachers, leading to more innovative and effective teaching practices.

CONCLUSION: this study establishes the methodological framework necessary for the development of creative activities of future English language teachers.

Key words: creative activity, English language teachers, teacher training, creativity in education, theoretical knowledge, creative pedagogy, reflective practice

For citation: Muhtaramxon M. Ergasheva. (2024) Methodological foundations of the development of creative activity of future English language teachers., Inter education & global study, (5(1)), pp. 168–174. (In Uzbek).

Interfaol metodlar bugungi kunda mashg‘ulot rahbari faoliyati uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham bo bo‘lajak ingliz tilio‘qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishning metodik asoslarini rivojlantirish uchun ularning kreativ sifatlarini rivojlantirish talab etiladi. Pedagogik innovatsiyalar o‘z-o‘zidan vujudga kelmaydi, ular pedagogik izlanishlar natijasi, ilg‘or pedagogik tajribalar mahsulidir.

Yangi shakllangan ta’lim texnologiyalarini amaliyotga tadbiq etish vazifasi birinchi navbatda mashg‘ulot rahbarining zimmasiga yuklanadi. Bunday holatlar bo‘lajak o‘qituvchilaridan maxsus pedagogik-psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Xuddi mana shu bilimlar negizida pedagogik idrok, pedagogik innovatsiyalarni baholash va amaliyotga tatbiq qilish ko‘nikmalari rivojlanadi.

M.Y.Glotovaning fikricha o‘quv-tarbiyaviy jarayonga zamonaviy axborot texnologiyalarni tadbiq etish bilan bog‘liq tarzda mashg‘ulot rahbari o‘z zimmasiga uddaburonlik, maslahatchilik, yo‘naltiruvchilik va tarbiyaviy vazifalarni o‘z ichiga oladi. Buning sababi, mashg‘ulot rahbarining kasbiy faoliyatida nafaqat o‘z faniga doir bilimlar joriy etiladi, balki harbiy pedagogika va psixologiyaga oid zamonaviy bilimlar, ta’lim-tarbiya texnologiyalari va kreativ faoliyat tajribasi ham keng qo‘llaniladi [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]-diya ta‘kidlaydi.

Tadqiqot doirasida bo‘lajak ingliz tilio‘qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishda interfaol o‘qitish metodlari va texnologiyalari asosida bo‘lajak o‘qituvchilarining kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish modeli takomillashtirildi. Ushbu model mazmunida bo‘lajak ingliz tilio‘qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirishdan ko‘zlangan maqsad, uning asosiy yo‘nalishlari, bosqichlari, zaruriy pedagogik shart-sharoitlarni hamda interfaol texnologiyalari va yakuniy natijalari asoslanadi.

“Innovatsiya” so‘zining ma’nosi “yangilik” tushunchasini ifodalab, ta’lim jarayonidagi yangiliklarni kiritish va uni o‘zgartirish demakdir. Innovatsiyalar pedagogik vosita va jarayon sifatida o‘quv jarayoniga yangiliklar kiritishni taqozo qiladi.

Ta’lim jarayonida o‘rganiladigan yangiliklar, uning maqsadi, mazmuni, metodlar va shakllari, mashg‘ulot rahbari hamda bo‘lajak o‘qituvchilarining hamkorlikdagi faoliyatlarini tashkil etish usullarini o‘zgartirishni talab qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Ikkinchi tomondan mashg‘ulot rahbarining kreativligi muhim ahamiyat kasb etib, uning yordamida yangiliklar yaratiladi va amaliyotga joriy etiladi. Shu sababli ham texnologik jarayonlarning mazmuni va amalga oshirish mexanizmlarini o‘zlashtirish, bo‘lajak o‘qituvchilarining kreativ sifatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb e’tadi.

Ushbu vaziyatlar ta’lim muassasalarida interfaol o‘qitish metodlari va texnologiyalarini rivojlantirish asosida o‘zlashtirish va qo‘llashning yangi mexanizmlarini mujassamlashtiradi.

Birinchi bosqich: 1-bosqich talabalari. Ushbu bosqichda kreativlig sifatlarini rivojlantirish qiyin, chunki dastlabki kurslar uchun asos harbiy xizmat tizimi bo‘lib, ular haqida to‘liq tasavvurga ega emas. Bu holat kreativ sifatlarni rivojlantirish uchun maqsadli faoliyatni amalga oshirishni qiyinlashtiradi.

Ikkinchi bosqich: 2-bosqich talabalari. Ta’lim subyektlarining bilim olish faoliyatida kundalik faoliyatning asosi bilim, ko‘nikma va malakalariga ega bo‘lgan bo‘lajak o‘qituvchilarga tayanishi mumkin. Ular, asosan, mustaqil ravishda qidirish va zarur qarorlar qabul qilish uchun “intellektual tayyorgarlik” jarayoniga kirishadi.

Uchinchi bosqich: 3-bosqich talabalari darajasi. Ushbu darajada bo‘lajak o‘qituvchilarini o‘qitishda subyektiv yondashuvga ustuvor ahamiyat beradi.

Ular bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari uchun bu bosqichda o‘quv jarayoni subyektlari va bo‘lajak o‘qituvchilari, motoo‘qchi guruh komandiri pedagogik mahoratni tashkil etishning uslubiy jihatlariga e’tibor qaratishlari (pedagog sifatida) kerak bo‘ladi.

Tadqiqot jarayonining subyektlari tomonidan hal qilinadigan asosiy vazifalar uning strukturasi lokalizatsiya darajalariga qarab aniqlanishi kerak:

Dastlabki daraja: “bo‘lajak o‘qituvchilarida bilim, ko‘nikma va malakalarning yetarli salohiyatini yaratish, o‘z-o‘zini tarbiyalashda intellektualizatsiya va yaratuvchanlik namoyon bo‘lishi uchun zarur shart-sharoitlar sifatida harbiy xizmat vazifalarini bajarishda mas’uliyat va ishonchni uyg‘otish” [2];

bo‘lajak ingliz tilio‘qituvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirish o‘qituvchi va talabalarning o‘zaro hamkorligiga, ularning shaxsiy va kasbiy fazilatlariga, o‘zi tanlagan o‘qitish usullariga, ko‘pincha o‘zi yaratishi kerak bo‘lgan o‘quv materiallariga bog‘liq, chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorlarlikni tashkil etish va uni o‘qitish metodikasi fani mashg‘ulotlarida professor-o‘qituvchilarning eng muhim vazifalaridan biri ijodiy fikrlashni rivojlantirish bo‘lib, u tafakkurning reproduktiv va divergent turlari bilan tavsiflanadi [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Pedagogik faoliyat olib boriladigan faoliyatlar orasida dinamiklik xuxsusiyatlariga ega bo‘lib, u o‘quv jarayonidagi har bir lahza noyob, takrorlanmas, hatto mashg‘ulotning mazmunini turli xil interfaol metodlardan foydalangan holda tashkillashtirish tavsiya etiladi.

Demak, treningni tashkil qilishda biz amerikalik psixolog olim Ye.R. Torrance pozitsiyasini asos qilib olishimiz mumkin, bu kreativ sifatlarni rivojlantiradi. Maxsus tashkil etilgan mashg‘ulotlar jarayonida erkinlik, moslashuvchanlik, o‘ziga xoslik va fikrlash

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

murakkabligi kabi tarkibiy qismlar shakllanadi. Ammo buning uchun kreativ sifatlarni rivojlanishiga hissa qo‘shadigan muayyan sharoitlarni yaratish tavsiya etiladi [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Advanced-bu ayni paytda ta’lim va tarbiya ishlarida yaxshi natijalarga erishish imkonini beradigan samarali tajriba bo‘lib, nisbatan kam vaqt va kuch sarflashda.

“Advanced” metodi

Dars jarayonida talabalarni soniga qarab ularni guruhga bo‘lib olamiz, har bir guruhda 5-6 tadan talaba ishtirok etadi. Har bir guruhdan bittadan ishtirokchilar o‘zlariga ma’qul bo’lgan harflarni aytadi va yozuv taxtasiga yozishadi.

Masalan, A,D,J,F,K,B,N,Yu,S,E harflari bo‘lsa ishtirokchilar o‘z guruhlarida tezkorlik bilan ularni ketma-ketlikda so‘zlarga, so'zlardan esa tugallangan gapga aylantirishadi.

Bu metoddan maqsad, o‘quvchilarni jamoa bo‘lib ishlashga, passiv o‘quvchilarni ham fikrlatishga, faollikka diqqatini bir joyga jamlashga hamda pozitiv kayfiyat ulashishga undaydi.

“Portfolio” metodi

Bu metod talabalar uchun individual hamda jamoa tarzida o‘tkazilsa ham bo‘ladi. O‘quvchilar o‘zlarini o‘tadigan fanidan nimarni bilishi, salohiyati, bilimi, intellekti nimalarga yetishini bir bor sinab ko‘radilar.

Ya’ni ular bugungi darsni qanday o‘tkazish kerak ekanligiga taklif va g‘oyalar beradi.

Ularni taklifini eshitib, hammasini inobatga olib qaror qabul qilasiz.

- Tezkor savol-javob
- turli xil metodlar
- krasvordlar
- test
- rolli o‘yin
- fan yuzasidan izohlar
- bahru bayt
- biror mavzuni qisqacha tushuntirish
- mustaqil qaror qabul qilish

Bunda talaba mustaqil va kreativ fikrlashga harakat qiladi, fanga qiziqadi, va o‘ziga bo‘lgan ishonchni his qiladi.

“Oltin mikrafon” metodi

Bu metod ko‘proq talabalar mustaqil individual qaror qabul qilishi uchun, o‘z fikrini ochiq aytish. Bu metod ko‘proq aforizmlardan, buyuk allomalarning fikrlari, xalq maqollari ham bo‘lishi mumkin. Bunda talaba o‘z fikrini bildirishga harakat qiladi. Ayniqsa passiv talaba uchun yaxshi metod.

Mavjud bilimlarga asoslanib, o‘zgaruvchan muhitda tezda to‘g‘ri qarorlarni qabul qilishi, ularning oqibatlarini vaqt nuqtai nazaridan bashorat qilishi kerak.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

“O‘z-o‘zini tanqid qilish va tanqidiylik, topqirlik, moslashuvchan fikrlash, mustaqillik, fikr-mulohazalar, jasorat va g‘ayrat, matonat, ishni oxirigacha yetkazishda matonat, maqsadga muvofiqlik” [4].

O‘qituvchining kreativ kompetentligini rivojlantirish mexanizmlariga quyidagilar kiradi:

O‘qituvchilarning mahorat darslari, guruhda ishlash, ijodiy guruhlar, master-klasslar, fan dekadalari, o‘tkazilgan testlar tahlili, turli darajadagi tadbirlar. Bunday ish, albatta, o‘qituvchining kasbiy saviyasini oshirishga yordam beradi.

O‘qituvchilar kengashlari, seminarlar, konferensiyalarda faol ishtirok etish.

O‘qituvchilar kengashlari, seminarlar, uslubiy kunlar, ochiq dars haftaliklarining qadri, eng avvalo, tayyorgarlik ishlarida namoyon bo‘ladi. Ochiq dars yoki nutq tayyorlash uchun ba’zan bir qancha materialni qayta o‘qish, o‘qituvchilar tajribasini tahlil qilish, boshqalarning tajribasi bilan solishtirish, uslubiy-metodik tajribani yangilash va to‘ldirish kerak. Albatta, kimlardir uchun bu keraksiz kechinmalar, tashvishlar bo‘lishi mumkin, lekin bajarilgan ishlar kasbiy kompetensiyani oshirishga hissa qo‘shadi va talabalar, hamkasblarning minnatdorchilik so‘zlari ilhomlantiradi.

Turli tanlovlarda ishtirok etish. Bu har doim qo‘shimcha tajriba va rivojlanish hamda takomillashtirish uchun rag‘bat xisoblanadi. O‘qituvchi o‘zining o‘quv faoliyatini tahlil qilib, uni ijobiy va salbiy tomonlarga ajratadi.

Ilmiy-tadqiqot ishlarida ishtirok etish, o‘z nashrlarini yaratish.

tajribani umumlashtirish va tarqatish;

o‘qituvchilarni attestatsiyadan o‘tkazish;

ijodiy xisobot;

zamonaviy usullar, shakllar, turlar, o‘qitish vositalari va yangi texnologiyalardan foydalanish.

O‘qituvchining faoliyatini tahlil qilish yoki o‘z darslarini kuzatish.

Zamonaviy o‘qituvchi o‘z faoliyati haqida fikr yuritishi kerak. Bu orqada qolgan o‘z faoliyatiga qaytishni anglatadi va quyidagi savollarga javob berish kerak: “Men nima qildim?”, “Men nimaga erishdim, bu borada meni nima quvontiradi?”, “Men qanday muvaffaqiyatsizlikka uchradim va qiyinchiliklarimning sabablari nimada?”. Va nihoyat: “Va men xato qilmasligim uchun nima qilishim kerak edi?”.

Yosh o‘qituvchining o‘z-o‘zini tarbiyalashi uning kasbiy faoliyatining zaruriy sharti xisoblanadi. Jamiyat o‘qituvchiga har doim ham eng yuqori talablarni qo‘yib keladi.

Mazkur vazifalarni talab darajasida amalga oshirish uchun bo‘lajak o‘qituvchilari quyidagi fazilatlarni o‘zlashtirgan bo‘lishi talab etiladi. Kreativ sifatlarni rivojlantirish bo‘lajak o‘qituvchilarining o‘quv jarayonida, ularni mustahkamlash va shakllantirish amaliy mashg‘ulotlar hamda malakaviy amaliyot jarayonida amalga oshirilishi aniqlandi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF5847-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 08.10.2019 y.

2. Valerie Lesniak. An Integrative Model of Spiritual Formation: A Work Always in Process. // Reflective Practice: Formation and Supervision in Ministry ISSN 2325- 2855 © Copyright 2013 Reflective Practice: Formation and Supervision in Ministry All rights reserved.

3. Ю. М.Орлов. Оздоравливающее (саногенное) мышление / составитель А. В. Ребёнок. Серия: Управление поведением, кн.1. — Издание 2-е изд., исправленное. - М.: Слайдинг, 2006. - 96 с.

4. S. Ataxanova. Innovatsion ta'lim jarayonida tafakkur // Ilmiy maqola. "Sog'lom avlod uchun" ilmiy-ommabop jurnal materiallari. 2014 yyil. 5/4- 5 b.

5. Z.A. Abdiraxmonova. O'smir yoshdagi o'quvchilarda sanogen tafakkurni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Diss. avtoref. .... 2020. - 48 b.

6. С.Н. Морозюк. Саногенная рефлексия как фактор оптимизации акцентуаций характера и повышения эффективности учебной деятельности. Док.псих.наук ... дисс. М. 2001. – 382 с.

7. Т.Н. Васильева. Саногенное мышление учащегося, учителя. Калининград : ГИПП «Янтарный сказ», 2000. - 152 с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergasheva Muhtaramxon Masharabjon qizi**, tayanch doktarant,[**Эргашева Мухтарамхан Машрабжон кизи,** докторант], [**Muhtaramxon M.Ergasheva**, basic doctoral student]; manzil: 150700, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23 [адрес: 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokan, Turon street, 23];

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MAKTABGACHA TA’LIMDA BOLALAR KITOBXONLIGINING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

© M.M.Umaraliyev [1]✉

[1]Qo’qon davlat pedagogika instituti, Qo’qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Bolalar kutubxonalari erta savodxonlikni rivojlantirish, o'qishga bo'lgan muhabbatni rag'batlantirish, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash orqali maktabgacha ta'limda muhim rol o'ynaydi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar kutubxonalarini tashkil etish va ulardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlash va tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot maktabgacha tarbiyachilar va kutubxonachilar bilan sifatli suhbatlar, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida so'rovlar o'tkazish, shuningdek, maktabgacha yoshdagi savodxonlik va kutubxonashunoslik bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar bolalar kutubxonalarini maktabgacha ta’lim tizimiga samarali qo‘shishning bir qancha asosiy nazariy va amaliy asoslarini ochib beradi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim muassasalarida yaxshi integratsiyalangan bolalar kutubxonasi erta savodxonlik ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirishi, o‘qishga bo‘lgan muhabbatni uyg‘otishi hamda umumiy kognitiv va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashi mumkin. rivojlanish.

XULOSA: ushbu tadqiqot maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar kutubxonalarining nazariy va amaliy asoslarini tushunish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Xarakatlar strategiyasi, maktabgacha ta’lim, kitob mutoalasi, ta’lim, mutafakkirlar, kitobxonlik madaniyati.

Iqtibos uchun: Umaraliyev M.M. Maktabgacha ta’limda bolalar kitobxonligining nazariy va amaliy asoslari. // inter education & global study. 2024. №5(1). B.175–181.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАБОТЫ ДЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

© М.М.Умаралиев [1]✉

[1] Коканский государственный педагогический институт, Кокан, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: детские библиотеки играют важную роль в дошкольном образовании, способствуя ранней грамотности, поощряя любовь к чтению и поддерживая когнитивное и социальное развитие.

ЦЕЛЬ: основной целью исследования является выявление и анализ теоретических и практических основ организации и использования детских библиотек в дошкольных образовательных учреждениях.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: данное исследование включало качественные интервью с педагогами дошкольных учреждений и библиотекарями, опросы родителей и учителей, а также обзор существующей литературы по дошкольной грамотности и библиотечному делу, в том числе с использованием смешанных методов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: полученные результаты раскрывают несколько ключевых теоретических и практических основ для эффективной интеграции детских библиотек в дошкольное образование. Результаты показывают, что хорошо интегрированная детская библиотека в дошкольных учреждениях может значительно улучшить навыки ранней грамотности, воспитать любовь к чтению и обеспечить общую когнитивную и социальную поддержку. разработка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность понимания теоретических и практических основ детских библиотек в дошкольных учреждениях.

Ключевые слова: Стратегия движения, дошкольное образование, книжное чтение, образование, мыслители, культура чтения.

Для цитирования: Умаралиев М.М. Теоретические и практические основы работы детской библиотеки в дошкольном образовании // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 175–181.

THEORETICAL AND PRACTICAL FUNDAMENTALS OF CHILDREN'S LIBRARY IN PRESCHOOL EDUCATION

©Muzaffar M. Umaraliyev[1]✉
[1]Kokan State Pedagogical Institute, Kokan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: children's libraries play an important role in preschool education by promoting early literacy, encouraging a love of reading, and supporting cognitive and social development.

AIM: the main purpose of this study is to identify and analyze the theoretical and practical foundations of the organization and use of children's libraries in preschool educational institutions.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MATERIALS AND METHODS: this study included qualitative interviews with preschool educators and librarians, parent and teacher surveys, and a review of existing literature on preschool literacy and library science. uses mixed methods including

DISCUSSION AND RESULTS: the findings reveal several key theoretical and practical foundations for effectively integrating children's libraries into preschool education. The results suggest that a well-integrated children's library in preschool settings can significantly improve early literacy skills, foster a love of reading, and provide general cognitive and social support. development.

CONCLUSIONS: this study highlights the importance of understanding the theoretical and practical foundations of children's libraries in preschool settings.

Key words: movement strategy, preschool education, book reading, education, thinkers, reading culture.

For citation: Muzaffar M. Umaraliyev. (2024) Theoretical and practical fundamentals of children's library in preschool education. //Inter education & global study, №5(1). pp. 175–181. (In Uzbek).

Mamlakatimiz kelajagi va ravnaqida ta’lim tizimining ilk bo’g`ini hisoblangan maktabgacha ta’lim sohasiga olohida e’tibor qaratilib maktabgacha ta’lim jamiyatning birlamchi va eng muhim bo’g‘ini bo‘lib sog‘lom avlodni, yetuk kadrlarni tayyorlashda ish avvolo shu tizimdan boshlanishi kerakligi davlat rahbari tomonidan bir necha marotaba takrorlanib kelinmoqda.

Yoshlarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish masalasi bugun har qachongidan dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan olib qaraganda, prezidentimizning “Kitob maxsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutoalasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish xamda targ‘ib qilish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to‘g‘risida” gi PQ-3271 sonli Qarori qabul qilinganligi va unda belgilangan vazifalarning bajarilishi yoshlarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish va ijodiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu ishni esa aynan oiladan, maktabgacha ta’lim tashkilotidan boshlanishi o‘zining ijobiy samarasini beradi. Sh.Mirziyoevning ushbu qarorida aytib o‘tilganidek bolalarda kitobga bo‘lgan qiziqishni bolalikdan shakllantirish maqsadida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagog xodimlar va tarbiyalanuvchilar, xududdagi maktabgacha ta’lim tashkilotlariga qatnamaydigan bolalarning ota-onalari uchun “Kichik kutubxonalar” tashkil qilingan.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda tasdiqlangan “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” gi Qonunida Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim samaradorligini ta’minlovchi asosiy shart-sharoitlardan biri bolalarning kitobxonlikga nisbatan ijobiy munosabatini rag‘batlantirish va turli-tuman ta’lim vositalaridan foydalanishga alohida etibor qaratilgan. Ushbu vositalar ichida maktabgacha yoshdagi bolalar uchun muljallangan kitob nashrlari muhim ahamiyatga egadir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Ta’lim oluvchilarda kitobxonlik, kitobni sevish kabi fazilatlarni shakllantirish masalalari g‘oyat muhim muammolardan hisoblanib mazkur muammo xalq pedagogikasi, islomiy adabiyotlar, buyuk mutafakkirlarning ta’limotlarida aqliy tarbiya, bilim olish bilan bog‘langan holda talqin etilgan. Abu Nasr Farabiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Yusuf Xos Xojib, Kaykovus, Axmad Yugnakiy, Abduraxmon Jomiy, Alisher Navoiy, Zaxiriddin Muxammad Bobur keyinroq esa Abdurouf Fitrat va boshqalarning ta’limiy ahloqiy qarashlaridan kitob va uning ilm olishdagi fikrlari bunga yaqqol dalil bo’la oladi. Shuning uchun xam ma’naviyyat, ta’lim, xususan oila muammolari shug‘ullangan filosof, psixolog, pedagog, adabiyotshunos olimlar kitobxonlikning shaxs ma’naviyatini shakllanishidagi beqiyos o‘rniga olohida ahamiyat qaratganlar. Jumladan, buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy yozganidek “Kitob-beminnat ustoz, bilim va ma’naviy yuksalishga erishishning eng asosiy manbai”. Xalqimiz tilida xam kitob o‘qib bilim va munosib ta’lim tarbiya olish. ilf-fan bilan shug‘ullanish, kasb-xunar o‘rganishning ahamiyatiga doir xalq og‘zaki ijodida juda kup na’munalar mavjuddir. Bulardan “Kitobsiz aql-qanotsiz qush”, “Baxt belgisi-bilim”, “Bilim aql chirog‘i”, “Go‘zallik-ilmu ma’rifatda”, “Ilm baxt keltirar-bilim taxt keltirar”, “Xunar-oqar buloq, ilm-yonar chiroq”, “Oltin olma bilim ol, bilim olsang, bilib ol” bunday xikmat naqllar yoshlarni kitobga bo‘lgan munosabatini ijobiy tomonga o‘zgarishiga asos bo‘ladi desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Atoqli bolalar adibi O‘zbekiston xalq yozuvchisi Hakim Nazir kitob va kitobxonlik haqida to‘xtalib shunday degan edi “Umrim davomida inkor qilaolmaydigan haqiqatim shuki, kichkintoylarning to‘g‘ri yo‘lni topib dunyoqarashini shakllantirish, ahloq-odobini yo‘lga solishda kitobdanda muhimroq narsa yuq ekan shuning uchun ham ota-onalarning birinchi vazifasi o‘z farzandida kitobga mehr uyg‘otish deb bilaman. Goxida fan-texnika tufayli adabiyotga e’tibor susayyapti degan gaplarni eshitib qolamiz. Menimcha, go‘zallikga extiyoj tuyg‘usi bor ekan, san’at asarlari ham o‘zining bahosini xech qachon yuqotmaydi. Shu bois kitobga ixlos bilan qaraydigan, uni zavq bilan o‘qiydiganlar soni ortib borayotganini ko‘rish quvonarlidir”.

Inson kamoloti va bilimning manbai kitob bilan bog‘liqdir u insonni komillik sari yetaklaydi kitob maslaxatchi.yu sadoqatli hamroh, eng yaqin do‘st va bebaho boylik hisoblanadi. Barcha asrlarda bo‘lgani kabi bugungi kunda xam yoshlarni vatanga muhabbat yurtga sadoqat ruhida tarbiyalashda ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalarni bilimlar olamiga olib kirishda, ularni maktab ta’limiga tayyorlashda bolalar kitobxonligining o‘rni katta xisoblanadi.

Zero, xalqimiz kitobni asrab avaylagani uni e’zozlagani, bo`sh vaqtlarini kitob mutolaasi bilan o’tkazganlari kitobga qanchalik mehr va xurmat qo'yganlarining isbotidir. Kitob va kitobxonlik haqida gapirganimizda nemis faylasufi Gyotening quyidagi so'zlarini keltirish joizdir: “Kitobxonlikka o’rganish uchun qanchalik ko’p vaqt sarf qilinishini odamlar tasavvur qilmaydilar, buning uchun men hayotimning 80 yilini bag’ishladim lekin hali ham o`rgandim deb aytolmayman”. Atoqli bolalar yozuvchisi, O’zbekiston qaharmoni Xudoyberdi To’xtaboyev “Taraqqiy etgan xorijiy mamlakatlarda, kitobxonlik fan darajasiga ko’tarilgan. Kitobxonlik kitobni targ’ib qilishgina emas, balki, kitob o'qishni, o’qiladigan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

kitob tanlay olishni, mag'zini chaqishni, yani kitob yordamida o'zini anglashni o'rgatish hamdir". Jamiyatimizda kitobxonlik masalasiga yondashuv turli davrlarda turlicha bo'lgan Har bir davrning o'z ehtiyojidan kelib chiqib kitobxonlik darajasi belgilangan. Zero, har qanday davlatning kuch-qudrati o'z fuqorolarining ongliligi ma'naviyatlilik darajasi bilan belgilanar ekan, bunda albatta kitobxonlik masalasiga alohida e'tibor berilgan. Bugungi kunda mamlakatimizda yoshlarning ma'naviy intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirish, Vatanimiz va xalqimizga muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol avlodni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 13 sentyabrdagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish to'g'risida"gi PQ-3271-son qarori asosida yurtimizning barcha ta'lim sohasida kitobxonlikni rivojlantirish asosida bir qancha chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu qaror doirasida kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tasdiqlandi. Dasturda ko'zda tutilgan quyidagi asosiy vazifalami amalga oshirishga alohida e'tibor qaratildi:

- kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish, noshirlik va matbaa sohalarim yanada rivojlantirishga oid normativ-huquqiy bazani takomillashtirish ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan kitoblarni, ayniqsa, bolalarga adabiyotlarni chop etishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

- kitob mahsulotlari bo'yicha davlat buyurtmasining asosiy yo'nalishlarini shakllantirish, adabiy-badiiy, o'quv-uslubiy, ilmiy-nazariy, ilmiy-ommabop va ko'rgazmali adabiyotlarni chop etish va tarqatish tizimini yo'lga qo'yish, kitob takomillashtirish, ixtisoslashtirilgan kitob do'konlari faoliyatini rivojlantirish;

- jaxon adabiyotining eng sara na'munalarini o'zbek tiliga tarjima qilish bo'yicha davlat buyurtmalarini berish, ulami zarur nusxalarda yuksak sifat bilan nashr etish va moliyalashtirish tizimini yo'lga qo'yish, kitob tarqatish tizimini yanada rivojlantirish va kitob mahsulotlarining narhini shakllantirish va sotish bo'yicha aniq mehanizmlami ishlab chiqish choralarini belgilash;

- axborot-kutubxona faoliyatini kuchaytirish, ta'lim muassasalari axborot- resurs markazlarining kutubxona fondlari, kutubxonalar, ta'lim muassasalarining "Manaviyat xonalari" ni o'quv-uslubiy, texnik adabiyotlar, adabiy-badiiy, ma'rifiy va ilmiy-ommabop kitoblar bilan boyitish, ulaming moddiy-texnik bazasini mustahkamlash;

- nashriyotlar va matbaa sohasi mutaxassislarini, badiiy va texnik muharrirlar, grafikachi rassomlar, axborot-kutubxona xodimlarini tayyorlash, malakasini oshirish va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish;

- lotin yozuviga asoslangan o'zbek alitbosidagi ilmiy-texnik.adabiy -badiiy va ensklopedik adabiyotlarni yanada ko'paytirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish;

- O'zbekiston Milliy kutubxonasi va axborot-kutubxona markazlaridagi barcha turdagi axborot-kutubxona resurslarining yagona bazasini shakllantirish va andan boshqa axborot-kutubxona muassasalarida turib foydalanishni, ta`minlash;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- qishloq aholisiga kutubxona xizmat ko`rsatish tizimini tashkil etish choralari to'g'risida tadbirlar rejasi loyihasini tayorlash va amalga oshirish;

-mamlakatimizda internet orqali zarur adabiyotlami topish va xarid qilish tashkil etish, ularning axborot bazasiga umum ta'lim maktablari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari oliy o'quv yurtlari uchun darsliklar, o`quv qo'llanmalari, o'quv-uslubiy, ilmiy-nazariy manbalami joylashtirish, bunday mahsulotlarni arzon narhlarda sotib olish mehanizmlarini yo'lga qo'yish bo'yicha takliflar tayyorlash;

-mazmunan sayoz, milliy ma'naviyat va qadryatlarimizga, axloq me'yorlariga mos kelmaydigan, yoshlar tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan adabiyotlami tayyorlash, bosib chiqarish va tarqatishning oldini olish choralarini ko'rish;

-kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirishga doir targ'ibot ishlarini tizimli va samarali tashkil etish,bu borada kitobxonlar, kutubxonachi va targ'ibotchilar o'rtasida "Eng kitobxon maktab", "Eng kitobxon mahalla", "Eng kitobxon oila", "Eng faol kutubxonachi" kabi ko'rik-tanlovlaming saralash va respublika bosqichlarini yuqori saviyada o'tkazishni yo'lga qo'yish.

Bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish mazmuni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishdan boshlanadi. Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish sodda, qulay va zarur ko'rgazmalilik asosida olib borilib bolalarda kitobxonlik madaniyatini ilk ko'rinishlari namoyon bo'la boshlaydi.

Mamlakatimizda 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi asosida jamiyat xayotida ezgu qadriyat va an'analarni chuqur qaror toptirishga xususan, yosh avlodning ma'naviy-intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda, ona Vatani, halqiga muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan kitobxonlik madaniyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yoshlarda bolalik chog'idan kitobga mehr uyg'otish, mustaqil fikr va keng dunyoqarashni shakllantirish ularning hayot yo'llarida mustahkam zamin bo'ladi. Bu haqida Amir Temur o'gitlarida "Kitob barcha bunyodkorlik, yaratuvchilik va aql-idrokning, ilmu donishning asosidir. Hayotni o'rgatuvchi murabbiydir", deyilgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 y 13-sentabrdagi "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida" gi PQ-3271-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kitob maxsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish xamda targ'ib qilish bo'yicha komissiya to'zish to'g'risida"gi F-4789-son Farmoyishi, O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami, 2017 yil., 38-son, 1029-modda.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yilning 5 maydagi PQ-4312 sonli “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2019 yil 31-dekabrdagi 1059-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi”.
5. Yo‘ldoshev E. Kutubxonada bolalar o‘qishiga rahbarlik qilish/ o‘quv qo‘ll. –T.: O‘zbekiston, 2002.-128B.
6. Umarov A. Kitob va kitobxon: an’analar va yangiliklar// Sog‘lom avlod uchun . j-T.: 2003.- №11-16-20B.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Umaraliyev Muzaffar Muhammadjon o’g’li**, stajiyor-o’qituvchi, [**Умаралиев Музаффар Муҳаммаджон ўғли,** преподавателя-стажера**,**], [**Muzaffar M. Umaraliyev,** trainee teacher]; manzil: 150700, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23 [адрес: 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokan, Turon street, 23];

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA KORPUSGA ASOSLANGAN YONDASHUVNING QO‘LLANILISHIGA O‘QITUVCHILAR MUNOSABATI.(O‘ZBEKISTON OTMLARI MISOLIDA)

©M.K.Toshpulatova[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Ingliz tilini o'qitishda o'qitish va o'rganish uchun haqiqiy hayotdagi til ma'lumotlarining (korpora) katta to'plamlaridan foydalanadigan korpusga asoslangan yondashuv mashhurlikka erishdi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston oliy o‘quv yurtlari ingliz tili o‘qituvchilari o‘rtasida korpus asosidagi yondashuvni idrok etish, qarashlari va qabul qilinishini o‘rganishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar korpusga asoslangan yondashuvga nisbatan turlicha munosabatni ochib beradi. Ko'pgina o'qituvchilar tildan foydalanish, birikmalar va idiomatik iboralarni tushunishga yordam beradigan haqiqiy til misollarini taqdim etish uchun korpus imkoniyatlarini tan olishadi.

XULOSA: ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston OTMlarida ingliz tili o'qituvchilari o'rtasida korpus asosidagi yondashuvga ijobiy munosabat

Kalit so'zlar: til korpusi, korpusga asolangan yondashuv, korpusga asoslangan metodologiya, korpusga asoslangan materiallar, o‘qituvchilar munosabati.

Iqtibos uchun: Toshpulatova M.K. Ingliz tilini o‘qitishda korpusga asoslangan yondashuvning qo‘llanilishiga o‘qituvchilar munosabati.(O‘zbekiston OTMlari misolida).// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.182–189.

ОТНОШЕНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ КОРПУСНОГО ПОДХОДА В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА (НА ПРИМЕРЕ ВУЗОВ УЗБЕКИСТАНА)

© М.К.Тошпулатова[1]✉

[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: корпусный подход, который использует большие коллекции реальных языковых данных (корпусов) для преподавания и изучения английского языка, приобрел популярность.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является изучение восприятия, отношения и принятия корпусного подхода среди преподавателей английского языка в высших учебных заведениях Узбекистана.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты показывают неоднозначное отношение к корпусному подходу. Многие преподаватели осознают потенциал корпусов, предоставляя примеры реального языка, чтобы помочь учащимся понять использование языка, словосочетания и идиоматические выражения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает, что среди преподавателей английского языка в вузах Узбекистана наблюдается положительное отношение к корпусному подходу.

Ключевые слова: языковой корпус, корпусный подход, корпусная методика, корпусные материалы, отношение учителей.

Для цитирования: Тошпулатова М.К. Отношение преподавателей к использованию корпусного подхода в преподавании английского языка (на примере вузов Узбекистана).// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 182–189.

TEACHERS' ATTITUDE TO THE USE OF THE CORPUS-BASED APPROACH IN TEACHING ENGLISH (IN THE CASE OF HE IS OF UZBEKISTAN).

© Mekhriniso K. Toshpulatova[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the corpus-based approach, which uses large collections of real-life language data (corpora) for teaching and learning in English language teaching, has gained popularity.

AIM: the main objective of this study is to study the perception, attitudes and acceptance of the corpus-based approach among English language teachers in Uzbekistan's higher education institutions.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews.

DISCUSSION AND RESULTS: the results reveal mixed attitudes towards the corpus-based approach. Many teachers recognize the potential of corpora to provide examples of real language to help students understand language use, collocations, and idiomatic expressions.

CONCLUSION: this study shows that there is a positive attitude towards the corpus-based approach among English language teachers in HEIs of Uzbekistan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Keywords: language corpus, corpus-based approach, corpus-based methodology, corpus-based materials, teachers' attitudes.

For citation: Mekhriniso K. Toshpulatova (2024) Teachers' attitude to the use of the corpus-based approach in teaching English (in the case of HEIs of Uzbekistan). Inter education & global study, (5(1)), pp. 182–189. (In Uzbek).

Til o‘qitishda zamonaviy yondashuvlarning kirib kelishi, o‘qituvchilarning korpusga asoslangan yondashuvni til darslarida o‘qitish va o‘rganishni osonlashtirish uchun turli korpusga asoslangan materiallar, mashqlar va vositalar haqidagi munosabatlarini o‘rganishga ehtiyoj borligini ko‘rsatadi.O‘qituvchilarning munosabatlari ikkita asosiy mezonga ko‘ra o‘rganildi. Birinchisi, o‘qituvchilar va talabalarining ingliz tilini o‘qitish va o‘rganish uchun korpusga asoslangan materiallar va vositalardan foydalanishga munosabatini o‘rganishdir.

Ikkinchisi ingliz tili sinflarida korpusga asoslangan yondashuvdan foydalanishga o‘qituvchilarning munosabatini o‘rganishdir. Ingliz tili sinflarida korpusga asoslangan materiallardan foydalanishda talabalar va o‘qituvchilarning munosabatlari bir xilligini ko‘rish mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review)

A.Boulton, Frankenberg-Garsia, Grenjer va Gilkiunga ko‘ra lingvistik korpuslardan foydalanish borasida ko‘plab tadqiqotlar zarur ekanligini ta’kidlagan.Misol uchun J. Mukerji tomonidan o‘takizilgan so‘rovnomada 248 ta maktab o‘qituvchilari korpus lingvistikasi haqida umuman eshitmaganliklarini ta’kidlagan.[1.] S.Konradga ko‘ra yozuv darslarida korpus vositalarining afzalliklariga oid tadqiqotlarida olib borilgan korpus tahlillari, o‘qituvchilarga haqiqiy tilni o‘rganish imkonini berishi haqida ijobiy fikrlar keltirilgan.[8] Shuningdek S. Hanstonga ko‘ra til darslariga korpus materiallarini kiritish o‘qituvchilarning til bilimlarini kengaytirishi mumkin. Shuningdek, o‘qituvchilarning til bilish darajasini baholashga ham yordam beradi.[9.15-35] U.Ro‘merning tilning haqiqiy qo‘llanilishini ko‘rsatdigan korpus asosidagi til materiallarini ishlab chiqish uchun korpus bazasini yaratish juda muhim hisoblanashini [4.121-134] va o‘qituvchilarga korpusga asoslangan yondashuvning afzalliklari borasida tavsiyalar keltirgan

G.Aston, J.Sinkler, J.Bennet, R.Reppenlar tomonidan ingliz tili sinflarida korpus materallaridan o‘qituvchilar va talabalar uchun maksimal darajada foydalanishni qo‘llab quvvatlagan. [11,12,16]

Pokistonlik olimlar G.Haydar, H. Durrani, M.Imranlar Pokistondagi ta’lim holati bo‘yicha olib borgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadigi, chet tillarni zamonaviy texnologiyalar asosida o‘qitish va ana’naviy ta’limni isloh qilishga ehtiyoj borligini ta’kidlagan.[14.215, 15,167-172,2.121-129].Shu sababli Pokistonda ham ingliz tilini o‘qitishda korpusga o‘qitish metodikasini kiritish o‘qituvchilar tomonidan ma’qullangan.

Shuningdek Pokistonda o‘qituvchilar uchun korpusga asoslangan yondashuvdan foydalanishlari bo‘yicha nashr etilgan adabiyotlar etarlicha emasligi, o‘qituvchilarning

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

korpusga asoslangan yondashuvdan foydalanish bo‘yicha munosabatlarni o‘rganish muhim deb hisoblangan. [7.] Xitoylik tadqiqotchi M.Quingga ko‘ra o‘qituvchilarni korpusga asoslangan yondashuvni o‘qitish bo‘yicha quyidagi ikki bosqichli trening dasturini keltirib o‘tgan.[17] Birinchi bosqichda o‘qituvchilar korpusga asoslangan yondashuvni dars jarayoniga integrasiya qilishni o‘rganish, ikkkinchisi kopusga asoslangan materiallarni yaratish uchun kompetensiyani rivojlantirishdir.Quyida jadvalda ikki bochqichli asosning mazmuni keltirilgan.(1-jadvalga qarang)

1.Bosqich. Korpus lingvistikasi haqida **ma’lumot berish**	**2.Bosqich. Korpusga asoslangan** **yonshaduv haqida ma’lumot berish**.
1.Korpus lingvistikasi va korpus haqida ma’ruza o‘qish. 2.Onlayn korpusdan qidiruvni amalga oshirish 3.O‘qitish va o‘rganish uchun fikrlarni jamlash	1.Pedagogik manbalar (veb sahifalar,vediolar, dars ishlanmalaridan namunalar) 2. Korpusga asoslangan dars ishlanmalarini yaratish prinsiplari 3.Individual o‘rganish 4. Kollabarativ o‘rganish
Korpusga asoslangan o‘qitish materiallarni yaratish kompetensiyani rivojlanishi.	

Birinchi bosqichning asosiy maqsadi o‘qituvchilaning korpus lingvistikasi haqidagi bilimlarini ma’ruza va seminar kombinatsiyasi orqali rivojlantirishga qaratilgan.Shuningdek o‘qituvchilar korpus haqida, undan foydalanishning afzalliklari, korpus qidiruvini amalga oshirish, konkordans satrlarini tahlil qilishni o‘rgatishdir. Ikkinchi bosqich korpusga asoslangan materiallarni yaratishni amaliyotda sinab ko‘rish va korpusga asoslangan mashq namularini tuzishdan iboratdir.Shuningdek o‘qituvchilarga Lextutor (www.lectutor.ca) va Word and Phrase (https://www.wordandphrase.info/) korpus saytlaridan konkordans satrlarini qidirish va mashq tuzish ishlanmalarni bajarishi ham trening tarkibiga kiradi. Bundan tashqari o‘qituvchilar uchun tadqiqotchilar tomonidan tuzilgan tayyor korpusga asoslangan dars ishlanmalar va ularning veb-sahifalari taqdim qilinadi. (https://corpus.eduhk.hk/cap/).Gass tomonidan korpusga asoslangan dars ishlanmalarining to‘rt bosqichli modeli (https://www.youtube.com/embed/qjnPYA2yz0A) videosi ushbu kanalida taqdim qilingan. Ya’ni o‘qituvchilarga mustaqil o‘zlashtirish va o‘rganish imkonini beradi. Qo‘yida jadvalda to‘rt bosqich tasnifi keltirilgan.Ushbu loyiha modeli tilni o‘rganish, o‘qitish va mashg‘ulotlar olib borish uchun korpus ilovalari haqida ma’lumot beradi. Ushbu pedagogik resurslar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

o‘qituvchilarga qisqa vaqt ichida korpus asosidagi darslarni qanday loyihalash bo‘yicha resurslar va g‘oyalarni taqdim etishga qaratilgan.Demak ingliz tili o‘qituvchilarga yuqorida keltirilgan nazariy va amaliy tavsiyalarga tayangan holda malakalarini oshirishlari mumkin.

Ingliz tili xorijiy til sifatida o‘qitiladigan sinflarida korpus asosidagi materiallardan foydalanishning bir qancha pedagogik afzalliklari mavjud.Ma’lumotlar bazalari yoki korpuslarga asoslangan til materiallaridan foydalanish g‘oyasi o‘quvchilarimizni haqiqiy tildan foydalanishga imkon beradi.[3.5-25]. O‘qituvchilar korpus lingvistikasidan o‘quv materiallari sifatida ingliz tili darslarida foydalanadilar. So‘zlarning ma’nolari, ta’riflari va qo‘llalanilishini izlash uchun lug‘atlardan foydalanishning an’anaviy usuli murakkab va ko‘p vaqt talab qilada. Ammo til o‘rnanuvchilari uchun korpus vositalari yordamida til o‘rganishning bir qancha afzalliklari bor.

O‘.Romerga ko‘ra korpus materiallari lug‘atni o‘rgatish va o‘rganishda qimmatli vositadir. U o‘qituvchilar va o‘quvchilar uchun real kontekstidagi tilga oid qimmatli ma’lumotlarni taqdim etadi [4.121].Reppenning ta’kidlashicha korpusga asoslangan metodologiya o‘qituvchilar uchun juda ko‘p afzalliklarga ega. O‘qituvchilar til o‘qitish materiallaridan foydalanishni nazorat qilishni o‘rganadilar.L.Floverdoga ko‘ra korpus o‘rganuvchilarga tilning real hayotda qanday qo‘llanilishini o‘rganishga imkon beradi va shuning uchun ona tilida so‘zlashuvchining til konstruksiyalari, ingliz tilida tez-tez yoki kamdan-kam qo‘llaniladigan so‘z yoki iboralar haqidagi fikriga ishonish shart emasligini ta’kidlaydi. [6.393-417]

Ushbu tadqiqotni olib borishda G.Bennet,L.Floverdo, D.Biberlar tavsiya qilgan nazariyalariga tayanib olib borildi. D.Biberga ko‘ra korpusga asoslangan yondashuv to‘rtta xususiyatga ega: tabiiy emperik, tabiiy matnlaring yirik bazasidan foydalanadi, kompyuter va dasturlardan hamda kualitativ va kuantitativ texnikalardan foydalanadi. Ushbu xususiyatlar korpusga asolangan tadqiqot uchun asos sifatida qabul qilindi. Ishtirokchi o‘qituvchilar til materiallarini yaratishda turli korpus saytlari va vositalaridan foydalanish va o‘larni ingliz tili darslarida qo‘lllash va o‘qituvchilarning korpusga asolangan yondashuvdan foydalanish bo‘yicha munosabatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida o‘qituvchilarning korpusga asolangan yondashuvga munosabati va ushbu yondashuvni yaxshiroq tushunishni rivojlantirish uchun ikki xil ma’lumot to‘plash usuli: so‘rovnoma va intervyu orqali o‘rganildi.Asosiy savol sifatida Ingliz tili o‘qituvchilarinning korpusga asoslangan yondashuvga munosabati qanday? deb belgilandi. So‘rovnoma va intervyuda qatnashish uchun 60 nafar ya’ni 49 ta ayol va 11 ta erkak o‘qituvchi ishtirok etdi.

Tajriba-sinov jarayonida o‘tkazilgan anketaning maqsadi o‘qituvchilar munosabatini o‘rganishdir.So‘rovnoma qog‘oz shaklda, kuantitativ tahil qilindi. Asosiy yondashuv sifatida J.Jamal,A.Shavkat, E.Afzal ishlari olindi. 7.8-20] So‘rovnoma ikki qismdan: birinchisi ingliz tili darslarida korpusga asoslangan yondashuvdan foydalanishga oid, iikinchisi ingliz tilini o‘qitishda korpusga asoslangan materiallar va mashqlarga bo‘yicha o‘tkazildi. Shu tartibda o‘qituvchilar bilan intervyu ham olib borildi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Ma’lumotlarni tahlil qilish uchun ikki xil usul ishlatilgan. Anketalar foizlarni vizual tarzda hisoblash va ma’lumotlarni taqdim etish uchun MS Yexcel dasturidan foydalangan holda jadvallar, doiraviy diagrammalar va klasterli diagrammalar yordamida tahlil qilindi. Bundan farqli o‘laroq, intervyular ozozli xabarlar yozib olindi va statistik tahli qilindi. Quyidagi jadvallarda so‘rovnoma natijalarini ko‘rish mumkin.

So‘rovnomada OTMlardan 60 nafar professor o‘qituvchilar ishtirok etgan va tahlil qilinganda TerDU professor -o‘qituvchilarning 39% ni tashkil qildi.O‘zMU professor-o‘qituvchilar soni 28 %ni tashkil qildi, shu qatori ChDPI professor-o‘qituvchilar soni 33 % ni tashkil qildi.Quyidagi jadvalda OTM professor-o‘qituvchilar %larda qo‘rish mumkin.

So‘rovnomada professor-o‘qituvchilardan korpusga asoslangan yondashuvdan dars jarayonida foydalanasizmi kabi Yes\No savoli so‘ralganda 70 % o‘qituvchilar No javobini va 30 % o‘qituvchilar Yes javobini berishgan. Bundan ko‘rinadaki OTMlarda ingliz tili darslarida korpusga asolangan yondashuvni takomillashtirish zarurligi ma’lum bo‘ladi.

So‘rovnomaning 5 bandida professor-o‘qituvchilaring korpus saytlari va dasturlaridan foydalanish tajribasi tahlil qilindi.O‘nga ko‘ra COCAsaytidan foydalanish 25% ni, BNC saytidan 33% ,Sketch-enginedan foydalanish holati esa 42%ni va Antconc dasturidan 0% darajada tashkil qildi.

So‘rovnomada ishtirok etgan professor-o‘qituvchilardan korpusga asoslangan yondashuvdan foydalanish sabablari o‘rganib chiqildi. Tahlil natijalarigan ko‘ra grammatikani o‘qitish uchun foydalanish 75% ni, Leksikani o‘qitishda 66% ni, korpusga asoslangan dars ishlanmalarini yaratish uchun 83%ni, Mustaqil ta’limni rivojlantirish uchun 16%ni, til o‘rganish uchun talabalarga motivatsiya berish uchun 41%ni, til o‘qitishda korpusga asoslangan yondashuvning foydaliligi uchun 100% ni tashkil qildi.

7-Bandga ko‘ra professor -o‘qituvchilar korpusga asoslangan yondashuv til ko‘nikmalarini rivojlantirish foydaliligi jihatlari tahlil qilinganda 33% o‘qituvchi leksikani, 33% grammatikani, yozish 16%ni, o‘qish 16%ni, tinglash va gapirish 0% ni ko‘rsatdi.

Tahlil natijalariga ko‘ra so‘rovnomada ishtirok etgan o‘qituvchilarda korpusga asoslangan yondashuvdan leksika, grammatika,yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishda ijobiy fikrlar paydo bo‘ldi. O‘qituvchilar korpusga asoslangan dars ishlanmalarini yaratishda BNC, Sketch-engine foydalanishni tajribada sinab ko‘rishdi.Berilga fikrlarga ko‘ra korpusga asoslangan materiallar va mashqlar o‘qitiuvchilar uchun juda foydali hisoblanadi. O‘qituvchilar real misollarni dars jarayonida qo‘llash va so‘z shakli, ma’nosi va kontekstda ishlatilishini aniqlashga yordam beradi. Shuningdek korpusga asolangan yondashuvda darslar texnologiyalar integrallashgan holda olib boriladi va konkordans satrlaridan gap fillign, matching, multiple-choice kabi mashqlarni tuzish mumkin. Korpusga asoalngan yondashuv pedagogika, materiallarni yaratish va trening mashg‘ulotlar uchun foydali soha deb hisoblaymiz.

Tadqiqotimizning asosiy maqsadi o‘qituvchilarning korpusga asoslangan yondashuvga munosabati va korpusga asoslangan materiallarini dars jarayonida qo‘llashning samarali jihatlarini o‘rganib chiqish edi.Natijaga ko‘ra ingliz tilini o‘qitish va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

o‘rganish uchun, asosan leksika va grammatikani real til kontekstlaridan foydalangan holda o‘qitish samarali deb topildi. So‘rovnoma va intervyular tahlil natijalariga ko‘ra, ingliz tilini o‘qitish va o‘rganinsh uchun korpus asoslangan materiallardan foydalanish, an’anaviy o‘qitish usullaridan samaraliroqdir. Chunki dars jarayoniga haqiqiyy tildan foydalanish imkonini beradi va til o‘qitish va o‘rganishda innovatsion usul deb baholangan.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mukherjee, J. (2004). Bridging the gap between applied corpus linguistics and the reality of English language teaching in Germany. In U. Connor & T. Upton (Eds.), Applied corpus linguistics: A multidimensional perspective. Rodopi.
2. Imran, M., Asgher, T., & Ghani, M. (2016). A study on science students’ understanding of three lemmas: State verb, action verb and noun in the state-run colleges in Pakistan. International JournaloEnglishLinguistics,6(5),121-129.
3. O'Keeffe, A., McCarthy, M., & Carter, R. (2007). From corpus to classroom: Language use and language teaching. Cambridge University.5-25.
4. Römer, U. (2006). Pedagogical applications of corpora: Some reflections on the current scope and a wish list for future developments. Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik, 54(2), 121-134.
5. Reppen, R. (2011). Using corpora in the language classroom. In B.Tomlinson (Ed.), Materials Development in Language Teaching (second edn.). Cambridge University.
6 Flowerdew, L. (2009). Applying corpus linguistics to pedagogy: A critical evaluation. International journal of corpus linguistics, 14(3), 393-417. https://doi.org/10.1075/ijcl.14.3.05.
7. Jamal, J., Shafqat A. & Afzal, E. (2021). Teachers’ perceptions of incorporation of corpus-based approach in English language teaching classrooms in Karachi, Pakistan. Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ), 5(1),611-629. https://doi.org/10.47264/idea.lassij/5.1.
8.Conrad, S. (2008). Corpus-based research is too complicated to be helpful in writing teachers. In J. Reid (Ed.), Writing myths: Applying second language research to classroom teaching. University of Michigan
9. Hunston, S. (1995). Grammar in teacher education: The role of a corpus. Language Awareness, 4(1), 15-31. https://doi.org/10.1080/09658416.1995.9959864
10. Römer, U. (2006). Pedagogical applications of corpora: Some reflections on the current scope and a wish list for future developments. Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik, 54(2), 121-134.
11.Aston, G. (ed.) (2001). Learning with corpora. Athelstan., Bennet, G. R. (2010). Part I: An introduction to corpus linguistics. University of Michigan. https://www.press.umich.edu/pdf/9780472033850-part1.pdf,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

12. Sinclair J. (ed.) (2004). How to use corpora in language teaching. John Benjamins., Reppen, R. (2010). Using Corpora in the Language Classroom. Cambridge University.
13. Caliskan, G., & Gonen, S.İ. (2018). Training teachers on corpus-based language pedagogy: Perceptions on using concordance lines in vocabulary instruction. Journal of Language and Linguistic Studies, 14(4), 190-210.
14. Haider, G. (2012). Teaching of writing in Pakistan: A review of major pedagogical trends and issues in teaching of writing. Journal of Educational and Social Research, 2(3), 215.,
15. Durrani, H. (2016). Attitudes of undergraduates towards grammar translation method and communicative language teaching in EFL context: A case study of SBK women's university Quetta, Pakistan. Advances in Language and Literary Studies, 7(4), 167-172. https://eric.ed.gov/?id=EJ1127286.https://dergipark.org.tr/en/pub/.
16. Bennet, G. R. (2010). Part I: An introduction to corpus linguistics. University of Michigan.
https://www.press.umich.edu/pdf/9780472033850-part1.pdf
17. Qing Ma, Jinlan Tang & Shanru Lin (2021): The development of corpusbased language pedagogy for TESOL teachers: a two-step training approach facilitated by online collaboration, Computer Assisted Language Learning, DOI: 10.1080/09588221.2021.1895225

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Toshpulatova Mehriniso Kilichovna**, kata o'qituvchi,[**Тошпулатова Мехринисо Киличовна,** старший преподаватель], [**Mekhriniso K. Toshpulatova**, senior teacher; manzil: Termiz shahri, "Barkamol avlod" ko'chasi 43-uy. [адрес: Город Термез, улица «Баркамол Авлод» 43.], [address: Termiz city, "Barkamol Avlod" street 43];

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

OLIY O‘QUV YURTLARIDA YOZUV KOMPETENSIYASINI O‘RGATISHDA LINGVOMADANIY YONDASHUVNING O‘RNI

© N.T.Abramova[1]✉

[1]O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: oliy ta’limda yozuv kompetensiyasi talabalar akademik va kasbiy jihatdan muvaffaqiyatga erishishlari uchun takomillashtirishlari kerak bo‘lgan muhim qobiliyatdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim darajasida yozuv kompetensiyasini o'rgatishda lingvomadaniy yondashuvning samaradorligini o'rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot talabalar bilan sifatli intervyular, anketa so'rovnomalar va namunaviy yozuv rubrikalarini tahlil qilish kabi aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar yozuv kompetensiyasini o'rgatishda lingvomadaniy yondashuvning bir qancha o’ziga xos xususiyatlari va afzalliklarini ta'kidlaydi. Shuningdek, tadqiqot o'qituvchilarning til va madaniy pedagogika bo'yicha mustahkam tushunchaga ega bo'lish zarurati va ushbu integratsiyalashgan yondashuvni qo'llab-quvvatlaydigan yetarli manbalar va materiallar zarurligi kabi muammolarni aniqlaydi.

XULOSA: ushbu tadqiqot oliy o'quv yurtlarida yozuv kompetensiyasini o'rgatishda lingvomadaniy yondashuvning ahamiyati muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: yozuv kompetensiyasi, lingvomadaniy yondashuv, akademik yozuv, inklyuziv pedagogika, madaniy xabardorlik, madaniy kontekst, oliy ta'lim, tilshunoslik, turli madaniy mazmun.

Iqtibos uchun: Abramova N.T. Oliy o‘quv yurtlarida yozuv kompetensiyasini o‘rgatishda lingvomadaniy yondashuvning o‘rni.// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.190–198.

РОЛЬ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ПИСЬМЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

© Н.Т.Абрамова[1]✉

[1]Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: в высших учебных заведениях письмо – это важный навык, который студенты должны развивать, чтобы добиться академических и профессиональных успехов.

ЦЕЛЬ: основной задачей исследования является изучение эффективности лингвокультурологического подхода в обучении навыкам письма на уровне высшего образования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, включая качественные интервью с преподавателями и студентами, количественные опросы и анализ образцов письменной речи.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Дискуссии подчеркивают несколько ключевых преимуществ лингвистического подхода к обучению навыкам письма. В исследовании также выявляются такие проблемы, как необходимость для учителей иметь четкое понимание языковой и культурной педагогики, а также потребность в адекватных ресурсах и материалах для поддержки этого комплексного подхода.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность лингвистического подхода к обучению навыкам письма в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: письменная компетенция, лингвокультурологический подход, академическое письмо, инклюзивная педагогика, культурное сознание, культурный контекст, высшее образование, лингвистика, различное культурное содержание.

Для цитирования: Абрамова Н.Т. Роль лингвокультурологического подхода в обучении письменной компетентности в высшем учебном заведении// Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 190–198.

THE ROLE OF LINGUOCULTURAL APPROACH IN TEACHING WRITING COMPETENCE AT TERTIARY EDUCATION

© Navbahor T. Abramova[1]✉
[1]Uzbekistan State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: writing in higher education is an important skill that students must develop in order to succeed academically and professionally.

AIM: the main objective of this study is to investigate the effectiveness of the linguistic-cultural approach in teaching writing skills at the higher education level.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods, including qualitative interviews with teachers and students, quantitative surveys, and analysis of writing samples.

DISCUSSION AND RESULTS: The discussions highlight several key advantages of a linguistic approach to teaching writing skills. The study also identifies issues such as

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

the need for teachers to have a solid understanding of language and cultural pedagogy and the need for adequate resources and materials to support this integrated approach.

CONCLUSION: this study highlights the importance of a linguistic approach to teaching writing skills in higher education institutions.

Key words: writing skills, linguistic and cultural approach, academic writing, inclusive pedagogy, cultural awareness, cultural context, higher education, linguistics, different cultural content.

For citation: Navbahor T. Abramova (2024) The role of linguocultural approach in teaching writing competence at tertiary education. // Inter education & global study, (5(1)), pp. 190–198. (In English).

In the globalized world of the 21st century, effective communication across cultural boundaries is more important than ever. As tertiary education aims to prepare students for professional and personal success in an interconnected world, the development of writing competence is a critical component of higher education curricula. Traditional approaches to teaching writing have often focused on linguistic accuracy and technical skills, but there is a growing recognition that writing competence also involves the ability to navigate and integrate cultural contexts. This recognition has given rise to the linguocultural approach, which integrates linguistic and cultural elements into language instruction.

The linguocultural approach to teaching writing competence goes beyond teaching grammar, syntax, and composition skills. It emphasizes the interplay between language and culture, acknowledging that effective writing is not just about linguistic proficiency but also about understanding and appropriately responding to different cultural contexts. This approach is particularly relevant in tertiary education, where students come from diverse cultural backgrounds and are preparing for careers that will likely require intercultural communication.

The traditional methods of teaching writing often fall short in preparing students for the complexities of real-world communication. While students may learn to write grammatically correct sentences and well-structured essays, they may not be equipped to address the cultural nuances that influence how messages are perceived and interpreted. This gap can lead to misunderstandings and ineffective communication, particularly in international and multicultural settings. Incorporating a linguocultural approach in writing instruction addresses these challenges by fostering both linguistic competence and intercultural awareness. By engaging with culturally diverse texts and contexts, students learn to appreciate different perspectives and adapt their writing to meet the expectations of varied audiences. This dual focus on language and culture prepares students for the demands of global communication, making them more effective and empathetic communicators.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Literature review. The role of the linguocultural approach in teaching writing competence at tertiary education represents a significant evolution in language education, emphasizing the integration of language learning with cultural awareness. This literature review synthesizes existing research and theoretical perspectives on the benefits and challenges associated with adopting a linguocultural approach in writing instruction. The linguocultural approach posits that language learning and communication are deeply intertwined with cultural contexts (Kramsch, 1993). It suggests that effective communication requires not only linguistic proficiency but also an understanding of cultural norms, values, and communication styles (Byram, 1997). This theoretical framework underscores the importance of integrating cultural content into language instruction to prepare students for diverse and globalized communication settings.
Research has identified several benefits of integrating a linguocultural approach into writing instruction at the tertiary level:

- **Enhanced Intercultural Competence:** By engaging with cultural themes and contexts in writing assignments, students develop a deeper understanding of cultural diversity and intercultural communication (Paige et al., 2003). This fosters empathy, respect, and adaptability in cross-cultural interactions (Klein & Colby, 2011).
- **Improved Writing Quality:** Incorporating cultural elements into writing tasks encourages students to consider diverse perspectives and rhetorical strategies (Connor, 1996). This enhances their ability to produce coherent and culturally appropriate written texts for different audiences and purposes.
- **Cultural Awareness and Sensitivity:** The linguocultural approach promotes cultural sensitivity by encouraging students to reflect on how cultural factors influence language use and communication (Kirkpatrick & Bardovi-Harlig, 1996). This awareness helps students navigate cultural differences and avoid miscommunication in academic and professional contexts.

Methodology. To comprehensively explore the role of the linguocultural approach in teaching writing competence at the tertiary education level, this study employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative research methods. This multifaceted approach ensures a thorough analysis of the implementation, effectiveness, and impact of the linguocultural approach in writing education. The methods utilized include case studies, surveys, interviews, classroom observations, and performance-based assessments. To comprehensively explore the role of the linguocultural approach in teaching writing competence at the tertiary education level, this study employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative research methods. This multifaceted approach ensures a thorough analysis of the implementation, effectiveness, and impact of the linguocultural approach in writing education. The methods utilized include case studies, surveys, interviews, classroom observations, and performance-based assessments. To comprehensively explore the role of the linguocultural approach

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

in teaching writing competence at the tertiary education level, this study employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative research methods. This multifaceted approach ensures a thorough analysis of the implementation, effectiveness, and impact of the linguocultural approach in writing education. The methods utilized include case studies, surveys, interviews, classroom observations, and performance-based assessments.

1. Curriculum Analysis: A systematic review of writing curricula across various tertiary institutions was conducted to identify the extent and manner in which the linguocultural approach is integrated. This analysis involved:

- ✓ Content Review: Examining syllabi, reading lists, and instructional materials to assess the inclusion of culturally diverse texts and resources.
- ✓ Assignment Evaluation: Analyzing writing assignments and projects for their emphasis on cultural contexts, intercultural communication, and pragmatic language use.
- ✓ Learning Outcomes: Reviewing course objectives and learning outcomes to determine the focus on developing intercultural competence alongside writing skills.

2. Case Studies: In-depth case studies of specific courses and programs that have successfully implemented the linguocultural approach were conducted. These case studies included:

- ➢ an investigation into an English writing course for international students, focusing on the use of culturally diverse readings, interactive writing workshops, and intercultural group projects.
- ➢ an analysis of a telecollaboration initiative that connects students with peers from different cultural backgrounds for joint writing assignments and feedback exchanges.

Data from these case studies were collected through document analysis, interviews with instructors, and student feedback, providing practical insights and best practices for incorporating the linguocultural approach.

3. Surveys were administered to both students and educators involved in linguoculturally integrated writing courses. The surveys aimed to gather quantitative data on:

- ❖ Student Perceptions: Understanding how students perceive the relevance and effectiveness of culturally contextualized writing instruction.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- ❖ Educator Experiences: Capturing educators' experiences with curriculum design, teaching strategies, and challenges faced in implementing the linguocultural approach.
- ❖ Impact on Writing Competence: Assessing the perceived impact of the linguocultural approach on students' writing abilities and intercultural communication skills.

The survey instruments included Likert-scale questions, multiple-choice questions, and open-ended questions for more detailed responses.

4. Interviews: Semi-structured interviews were conducted with a selected sample of educators and students to gain deeper qualitative insights. The interviews focused on:

- Implementation Challenges and Successes: Discussing the practical aspects of integrating cultural contexts into writing instruction.
- Cultural Context in Assignments: Exploring specific examples of how cultural contexts are embedded in writing tasks and their impact on student learning.
- Observed Outcomes: Gathering observations on improvements in students' writing competence and intercultural understanding.

Interviews were recorded, transcribed, and analyzed using thematic analysis to identify key themes and insights.

5. Classroom Observations: Classroom observations were conducted to directly observe the implementation of the linguocultural approach in writing courses. Observations focused on:

- Teaching Practices: Noting how instructors integrate cultural contexts into their teaching methods and interactions.
- Student Engagement: Assessing student engagement and participation in culturally contextualized writing activities.
- Classroom Dynamics: Observing the overall classroom environment, including student collaboration and intercultural interactions.

Observation notes were analyzed to complement and corroborate data from surveys and interviews.

6. Performance-Based Assessments: To evaluate the effectiveness of the linguocultural approach, performance-based assessments of student writing were conducted. This involved:

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- Pre- and Post-Intervention Samples: Collecting and analyzing writing samples from students before and after exposure to the linguocultural approach.
- Assessment Rubrics: Using detailed rubrics to evaluate linguistic accuracy, coherence, cultural relevance, and pragmatic language use.
- Comparative Analysis: Comparing pre- and post-intervention writing samples to measure improvements in writing competence and intercultural communication skills.

Quantitative data from performance assessments were analyzed using statistical methods such as paired t-tests to determine the significance of observed improvements. Data collected from various sources were systematically analyzed to provide a comprehensive evaluation of the linguocultural approach. Quantitative data from surveys and performance assessments were analyzed using statistical software to identify trends, correlations, and significant changes. Qualitative data from interviews, case studies, and classroom observations were analyzed using thematic analysis to extract key themes and insights.

Findings and discussion. The findings from this study provide comprehensive insights into the role of the linguocultural approach in teaching writing competence at tertiary education. These results are categorized into curriculum integration, student engagement and perception, educator experiences, and improvements in writing competence. Diverse cultural content and intercultural writing assignments are important for learners with following ideas:

- Diverse Cultural Content: Analysis revealed that courses incorporating the linguocultural approach included a broad array of culturally diverse texts and materials. Courses utilized literary works, media articles, and case studies from various cultures to contextualize writing assignments.
- Intercultural Writing Assignments: Assignments often required students to write for different cultural audiences, analyze cultural implications in various genres, or reflect on cultural experiences in their writing.

The integration of culturally diverse content significantly enriches the curriculum by providing students with a more holistic understanding of how cultural contexts influence language use. This aligns with the principles of the linguocultural approach, emphasizing the need to contextualize language instruction within its cultural framework. By engaging with diverse materials, students develop a more nuanced understanding of writing conventions across different cultures, enhancing their overall writing competence. The positive feedback and increased motivation suggest that the linguocultural approach effectively engages students by making writing instruction more relevant and interesting. This engagement is crucial for fostering a deeper commitment to developing writing competence. The approach helps students see the practical applications of their writing skills in diverse cultural settings, enhancing their overall learning experience. The

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

challenges identified highlight the need for institutional support, including resources and professional development opportunities for educators. However, the reported successes underscore the effectiveness of the linguocultural approach in enhancing writing instruction. With adequate support, the challenges can be mitigated, and the approach can be widely effective. Educators noted that integrating cultural contexts not only improved students' writing skills but also their intercultural competence, a crucial skill in today's globalized world. The significant improvements in writing competence validate the effectiveness of the linguocultural approach. By incorporating cultural contexts into writing instruction, students not only improve their linguistic skills but also their ability to communicate effectively across cultures. This dual enhancement is particularly valuable in a globalized world where intercultural competence is essential.

The findings from this study provide robust evidence supporting the role of the linguocultural approach in teaching writing competence at tertiary education. Integrating cultural contexts into language instruction enriches the learning experience, enhances student engagement, and improves writing quality. While there are challenges in implementation, such as resource availability and the need for educator training, the overall benefits significantly outweigh these obstacles. The positive impacts on both writing competence and intercultural skills highlight the comprehensive nature of the linguocultural approach. It not only equips students with the technical skills needed for effective writing but also prepares them to navigate and adapt to diverse cultural contexts. This dual focus is critical for developing well-rounded, competent communicators in an increasingly interconnected world.

Conclusion. In conclusion, the linguocultural approach is a valuable and effective strategy for teaching writing competence at the tertiary education level. By embedding linguistic instruction within cultural contexts, educators can significantly enhance students' writing skills and intercultural competence. Institutions should support this approach by providing necessary resources and professional development opportunities for educators. Future research should continue to explore innovative ways to integrate cultural contexts into writing instruction and address the challenges identified in this study. Through a continued focus on the linguocultural approach, tertiary institutions can better prepare students for successful communication in a multicultural and interconnected global environment.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. 1. Harmer, J. (2008). How to teach english. ELT journal, 62 (3), 313–316.
2. Hyland, K. (2003). Second language writing. Ernst Klett Sprachen.
3. Gonye, J., Mareva, R., Dudu, W. T., & Sib, J. (2012). Academic writing challenges at universities in Zimbabwe: A case study of great Zimbabwe university. International Journal of English and Literature, 3 (3), 71–83.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

4. Graham, S., & Perin, D. (2007). Writing next-effective strategies to improve writing of adolescents in middle and high schools. The Elementary School Journal, 94 (2), 169–181.
5. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
6. Connor, U. (1996). Contrastive rhetoric: Cross-cultural aspects of second-language writing. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Klein, E. C., & Colby, R. S. (Eds.). (2011). Interdisciplinary education in the age of assessment. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
8. Kirkpatrick, A., & Bardovi-Harlig, K. (1996). Pragmatics and language learning (Vol. 7). University of Illinois at Urbana-Champaign.
9. Kramsch, C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford: Oxford University Press.
10. Kramsch, C. (2006). From communicative competence to symbolic competence. The Modern Language Journal, 90(2), 249-252.
11. Kramsch, C. (2009). The multilingual subject. Oxford: Oxford University Press.
12. Leki, I., & Carson, J. (1994). Students' perceptions of ESL writing instruction and writing apprehension. TESOL Quarterly, 28(1), 81-101.
13. Paige, R. M., Jorstad, H. L., Siaya, L., Klein, F., & Colby, J. E. (2003). Culture learning in language education: A review of the literature. In D. Landis, J. M. Bennett, & M. J. Bennett (Eds.), Handbook of intercultural training (3rd ed., pp. 185-227). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
14. Pennycook, A. (1994). The cultural politics of English as an international language. London: Longman

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abramova Navbahor To’lqinjon qizi**, tayanch doktorant, [**Абрамова Навбахор Толкинжон кизи,** докторант], [**Navbahor T. Abramova**, PhD student] manzil: O'zbekiston, Toshkent, Uch-tepa tumani, daha CHILONZOR-G9A, ko'chasi KICHIK XALKA YO'LI, 21 [адрес: Узбекистан, Ташкент, Уч-тепинский район, даха ЧИЛОНЗОР-G9A, улица КИЧИК ХАЛКА ЁЛИ, 21.], [address: Uzbekistan, Tashkent, Uch-tepa district, daha CHILONZOR-G9A, street KICHIK KHALKA YOLI, 21];

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA "INFORMATIKA" FANINI INNOVATSION PLATFORMALAR YORDAMIDA O'QITISH

© M.M. Xodjiyeva[1]✉

[1]Namangan davlat universiteti, Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada umumta'lim maktablari informatika fanini o'qitishning metodikasini takomillashtirish, informatika fanidan o'quv jarayoni samaradorligini oshirishda, o'quvchilar faolligini rag'batlantirish, hamda asosiy ko'nikmalarni shakllantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalarining roli o'rganib chiqilgan.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi innovatsion ta'lim platformasining asosiy ishlash tamoyillari, uning funksionalligi va afzalliklari tahlil qilishdan iborat. Platformani o'quv jarayoniga integratsiyalash, interfaol o'quv materiallarini yaratish va undan foydalangan holda o'qitish samaradorligini baholash usullari alohida e'tibor qaratilgan. Aniq tajriba va tadqiqotlar misolida ta'lim jarayoniga innovatsion ta'lim platformasini joriy etish tarafdori bo'lgan dalillar keltirilib, ta'lim muassasalarining o'qituvchilariga tavsiyalar berilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot o'rta maktab o'qituvchilari va texnologiya mutaxassislari bilan sifatli intervyular, o'quvchilarning miqdoriy so'rovlari va innovatsion platformalarni muvaffaqiyatli birlashtirgan maktablarning amaliy tadqiqotlarini tahlil qilish kabi aralash usullardan foydalanadi. Tadqiqot shuningdek, ta'lim texnologiyalari va axborot fanlari ta'limiga oid mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: informatika fanini o'qitishni dolzarbligi va muammolari yoritilgan adabiyotlar tahlil qilingan. Onlayn raqamli platformalarni ahamiyati, hozirgi zamon ta'limidagi o'rni, ularni turlari yoritilgan. An'anaviy o'qitishga masofaviy platformalarni integratsiya qilishni foydali jihatlari juda ko'p bo'lib, o'quvchilarni motivatsiya qilishda yordam beradi. O'quvchilar raqamli resurslardan istalgan vaqtda va joyda foydalana oladilar.

XULOSA: hozirgi zamon o'quvchisi axborot texnologiyalarini juda tez o'zlashtirib bormoqda. Onlayn platformalar ularga keng imkoniyatlarni taqdim qiladi. Ular o'z vaqtlari va imkoniyatlarini rejalashtirishni o'rganadilar, hamda qilmoqda, endilikda o'quvchilar dunyoning eng ilg'or o'quv markazlari o'qituvchilaridan dars olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Vaqtdan to'g'ri tasarruf qiladilar va o'zlarini mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Kalit so'zlar: Virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar, motivatsiya, tanqidiy fikrlash, onlayn platformalar, raqamlashtirish, Udemy, edX, Xan akademiyasi, interaktiv, qiziqarli kontent, integratsiya, raqamli savodxonlik, LMS, multimedia, bulut xizmati

Iqtibos uchun: Xodjiyeva M.M. Umumta'lim maktablarida "Informatika" fanini innovatsion platformalar yordamida o'qitish. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.199–210.

ПРЕПОДАВАНИЕ НАУКИ «ИНФОРМАТИКА» В ВУЗАХ С ПОМОЩЬЮ ИННОВАЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ

© М.М.Ходжиева[1]✉
[1]Наманганский государственный университет, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье изучается роль современных образовательных технологий в совершенствовании методики преподавания информатики в общеобразовательных школах, повышении эффективности учебного процесса по информатике, стимулировании активности учащихся, формировании основных навыков.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является анализ основных принципов инновационной образовательной платформы, ее функциональности и преимуществ. Особое внимание уделено методам интеграции платформы в образовательный процесс, созданию интерактивных учебных материалов и оценке эффективности обучения с ее использованием. На примере конкретного опыта и исследований представлены доказательства в пользу внедрения инновационной образовательной платформы в учебный процесс, даны рекомендации преподавателям образовательных учреждений.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется смешанный подход, включающий качественные интервью с учителями старших классов и технологическими экспертами, количественные опросы учащихся и анализ тематических исследований школ, которые успешно интегрировали инновационные платформы. В исследовании также рассматривается существующая литература по образовательным технологиям и образованию в области информатики.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: проанализирована литература по актуальности и проблемам преподавания информатики. Освещена важность онлайн-цифровых платформ, их место в современном образовании, их виды. Интеграция платформ дистанционного обучения в традиционное обучение имеет множество преимуществ и может помочь мотивировать студентов. Студенты могут использовать цифровые ресурсы в любое время и в любом месте.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: современный школьник очень быстро осваивает информационные технологии. Онлайн-платформы предоставляют им широкий

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

спектр возможностей. Они учатся планировать свое время и возможности, и теперь у студентов будет возможность учиться у преподавателей самых центров повышения квалификации в мире. Они правильно распределяют свое время и развивают навыки самостоятельной работы.

Ключевые слова: Виртуальная лаборатория, симуляции, мотивация, критическое мышление, онлайн-платформы, цифровизация, Udemy, edX, Академия Хана, интерактивность, интересный контент, интеграция, цифровая грамотность, LMS, мультимедиа, облачный сервис.

Для цитирования: Ходжиева М.М. Преподавание науки «Информатика» в вузах с помощью инновационных платформ // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 199–210.

TEACHING THE SCIENCE OF "INFORMATION" IN HIGH SCHOOLS WITH THE HELP OF INNOVATIVE PLATFORMS

© Muyassar M. Xodjiyeva[1]✉
[1]Namangan State University, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article studies the role of modern educational technologies in improving the methodology of teaching computer science in secondary schools, increasing the efficiency of the educational process in computer science, stimulating student activity, and developing basic skills.

AIM: The purpose of this article is to analyze the basic principles of an innovative educational platform, its functionality and advantages. Particular attention is paid to methods for integrating the platform into the educational process, creating interactive educational materials and assessing the effectiveness of learning using it. Based on the example of specific experience and research, evidence in favor of introducing an innovative educational platform into the educational process is presented, and recommendations are given to teachers of educational institutions.

MATERIALS AND METHODS: This research employs a mixed-methods approach, including qualitative interviews with high school teachers and technology experts, quantitative surveys of students, and analysis of case studies from schools that have successfully integrated innovative platforms. The study also reviews existing literature on educational technology and information science education.

DISCUSSION AND RESULTS: the literature on the relevance and problems of teaching computer science was analyzed. The importance of online digital platforms, their place in modern education, and their types are highlighted. Integrating distance learning platforms into traditional learning has many benefits and can help motivate students. Students can use digital resources anytime, anywhere.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

CONCLUSION: modern schoolchildren master information technology very quickly. Online platforms provide them with a wide range of opportunities. They learn to manage their time and opportunities, and now students will have the opportunity to learn from teachers from the most advanced centers in the world. They manage their time correctly and develop independent work skills.

Keywords: Virtual laboratory, simulations, motivation, critical thinking, online platforms, digitalization, Udemy, edX, Khan Academy, interactivity, interesting content, integration, digital literacy, LMS, multimedia, cloud service.

For citation: Muyassar M. Xodjiyeva. (2024) Teaching the science of "information" in high schools with the help of innovative platforms. // Inter education & global study, (5(1)), pp. 199–210. (In Uzbek).

Informatika va axborot texnologiyalari, kompyuter savodxonligi, raqamlashtirishga oid bilimlar zamonaviy jamiyatda tobora muhim darajaga ko'tarilib bormoqda. Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitish usullarini takomillashtirish, o'quvchilarni raqamli kelajakka tayyorlash uchun juda muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonda turli interfaol o'qitish usullari, innovatsion ta'lim platformalari muhim rol o'ynashi mumkin.

Hozirgi kunda informatika fani zamonaviy ta'limning muhim bir qismiga aylanib bormoqda. Buning natijasida o'qitishning an'anaviy usullari orqali hozirgi kun o'quvchilarini ehtiyojlarini to'liq qondira olmaypti, chunki bugungi kun yosh avlodi turli gadjetlar va qurilmalar bilan teng ulg'ayib bormoqda. Ularni oddiy narsalar bila lol qoldirish bir oz qiyinroq. Innovatsion o'quv platformalari esa o'z navbatida yangiliklarni tez o'rganish va o'quvchilarning faolligini oshirish uchun keng imkoniyatlarni taklif etadi.

Yosh avlod vakillariga keng imkoniyatlar yaratib berilayotgan bo'lib, endilikda ularni faqatgina to'g'ri yo'naltirish va raqamli resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish zarur. Turli xildagi raqamli platformalar, masofaviy ta'lim resurslari bunga yorqin misoli bo'la oladi. Informatika fanini turli ta'limiy platformalar yordamida o'qitish ko'proq samara beradi. Chunki bolalar an'anaviy o'qitish usullaridan ko'ra interfaol o'qitish usullariga rag'bat ko'rsatmoqdalar. Turli xil gadjetlargagi o'yinlar, musobaqalar ularni diqqatini ko'proq tortadi. Shuning uchun kichik sinflardagi maktab o'quvchilarini turli platformalar yordamida o'qitish ancha samara beradi. Uy vazifalarini bajarish ham birmuncha qiziqarli va osonroq bo'ladi. O'quvchilar turli xil smartfonlarda faqatgina oyin oynashlari yoki turli mavzudagi vido roliklarni tomosha qilishlari o'rniga kerakli mavzuni o'zlashtirishlari, video darslarni ko'rishlari, topshiriqlarni qiziqarli usulda bajarishlari mumkin.

Axborot texnologiyalarining rivojlanish bosqichlariga nazar soladigan bo'lsak, hozirgi kunga qadar yangidan yangi qurilmalarni hayotimizga kirib kelishi, turli xil gadjetlar, smartfonlar, virtual borliq uskunalari, Internet ko'lamini yoyilishi, Wi-Fi qamrov va yana boshqa ko'pgina raqamli texnologiyalar hozirgi maktab o'quvchilarining bilim egallashlari usullarini tubdan o'. Bugungi kunimizga kelib o'quvchilar uchun o'qituvchilar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

asosiy ma'lumot manbai, bilim beruvchi hisoblanmay qo'ydi. Bunga ko'proq kommunikatsiyalarning xilma xilligi, tabiati, ularning intensivligi, ijtimoiy o'zaro ta'sirlari, umuman olganda bilimlarni uzatish usullari sabab bo'ldi. Mana shunday vaziyatda o'qitishni yangicha usullari haqida, to'g'rirog'i o'quvchiga ma'lumotni qiziqarli va to'g'ri yetkazishni turli metodlari va usullari atroflicha o'rganila boshlandi va ular ustida juda ko'plab izlanishlar olib borildi.

Xususan, respublikamizda ko'zga ko'ringan olimlaridan Sh.R.Sanarova, F.O.Xodjiyeva, O.P.Aslonova, T.R.Azlarov, X.Yo.Najmiddinova, A.A.Abduqodirov kabilar informatika fanini dolzarbligi, o'q'itishdagi yangiliklar, hamda ta'limda kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning turli xil usullari, metodlari va muammolarini o'rganganlar. Bundan tashqari, informatika fanini o'qitish metodikasi, bunda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanishni sifatli tashkil etish, ta'lim platformalardan foydalanishni samaradaorligi haqida Polat Y.S., Buxarkina M.Yu [1], Sofronova N.V., Belchusov A.A. [2], Jebraılzade S.J.[3], Kulikova N.Yu., Danilchuk Y.V., Sergeev A.N.[4] kabi bir qator tadqiqotchilar va olimlar shug'ullanganlar. Ular o'z tadqiqotlarida informatika fanini qanchalar dolzarbligi, uni o'qitish usullari, masofaviy onlayn platformalar yordamida ta'lim berishni samarasi, masofadan o'qitishning hozirgi zamon ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyatini takidlaganlar. Umuman olganda onlayn ta'lim samaradorligi sohasidagi tadqiqotlarga, shuningdek, onlayn platformalar orqali informatika va informatikaga oid fanlarini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlariga bag'ishlangan ilmiy nashrlarda juda ko'plab maqolalarni uchtatish mumkin. Ko'plab tadqiqotchilar informatika fanini o'qitishda platformalarni roli, foydalanishni qulayliklari, o'quvchilarni jalb qilishdagi muammolarga yechim topish maqsadida turli izlanishlar olib borganlar.

Masofaviy ta'lim texnologiyalari - bu asosan axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi bilvosita yoki yarim vositachilik orqali amalga oshiriladigan texnologiyalar. Deyarli barcha qo'llaniladigan masofaviy ta'lim texnologiyalari turli xil variantlar va kombinatsiyalarga ega: keys texnologiyalari, kompyuter tarmoqlari texnologiyalari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.[5]

Masofaviy ta'lim an'anaviy ta'lim bilan bir xil maqsad va vazifalarga muvofiq qurilgan, ammo materialni taqdim etish shakli o'zgaradi. O'qituvchilar va o'quvchilarning o'zaro munosabatlari shakli ham turlicha bo'ladi. Boshlang'ich sinflarda masofaviy ta'limning asosiy maqsadlari axborotni mustaqil izlash, uni yangi texnologiyalar yordamida qayta ishlash, o'zlashtirish, o'zgartirish va amaliyotda foydalanishga o'rgatishdan iborat. Vaqtdan oqilona foydalanishni, sinfdoshlar, o'qituvchilar, ota-onalar va boshqalar bilan hamkorlik qilishni o'rgatadi.[6]

Innovatsion ta'lim platformalari yordamida fan bo'yicha joylangan resurslarni istalgan vaqtda ko'rish, topshiriqlarni o'z kun tartibiga ko'ra bajarish, kerakli resurslarni yuklab olish va o'zlashtirish mumkin.

Innovatsion ta'lim platformasi quyidagilarni ta'minlashi kerak:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

-Darslar oiquvchılarnıng individual ehtiyojlari va o'rganish uslubiga moslashtirilgan bolishini
-Nazariy tushunchalarni to'ldiradigan virtual muhitlar, ya'ni virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar orqali amaliy o'rganishni
- O'quvchilar o'zlashtirilishi baholab borilishi, xato va kamchiliklar o'z vaqtida ko'rsatilishini
- O'quvchilar va o'qituvchilar hamkorlik qilishi, bilim almashishi va kerakli vaqtda yordam olish imkoniyatlarini

Ta'lim platformasi o'qituvchilarga o'quvchilarni baholash va afzalliklari asosida shaxsiylashtirilgan o'quv dasturini yaratishga imkon beradi. Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar o'quvchilarga mavhum tushunchalarni yaxshiroq o'zlashtirish uchun kerak bo'lgan amaliy tajribani beradi. Baholash va fikr-mulohazalarni bildirish vositalari o'qituvchilarga o'quvchilarning yutuqlari haqidagi ma'lumotlarni taqdim etadi, bu esa ularga real vaqt rejimida o'qitishni sozlash imkonini beradi. O'quvchilar va o'qituvchilar jamoasi hamkorlikni, qo'llab-quvvatlashni va o'rganishga ijobiy munosabatni rivojlantiradi.

Informatika fanini o'qitishda interaktiv onlayn ta'lim platformasidan foydalanish natijasida quyidagilarni taqdim qilishi mumkin:

Interaktiv va moslashgan kontent o'quvchilarning darsga qiziqishi va motivatsiyasini oshiradi, natijada bilim olishni qiziqarliroq qiladi. Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar o'quvchilarga notanish mavhum g'oyalarni tasavvur qilish va qo'llashga yordam beradi. Fikr-mulohazalarni baholash vositalari o'quvchilarni o'z faoliyatini tahlil qilishga va yaxshilash uchun yo'nalishlarni izlashga undaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Talabalar raqamli asrda muvaffaqiyatga erishish uchun muhim raqamli ko'nikmalarga egalik qilishlari mumkin. Mukofotlar, nishonlar va o'yin elementlari o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishi va ularni o'quv jarayonida faol ishtirok etishga undashi mumkin.

Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishga innovatsion ta'lim platformasini integratsiyalash o'qitish samaradorligini sezilarli miqdorda oshirishi mumkin. Shaxsiylashtirilgan ta'lim, amaliy o'rganish, ma'lumotlarga asoslangan baholash va innovatsion texnologiyalar bilan birgalikda jamoatchilik yordami talabalarga raqamli davrda muvaffaqiyatga erishishda zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va muhim vakolatlarni o'zlashtirishga yordam beradi. Qisqacha qilib aytganda innovatsion ta'lim platformalari kompyuter fanini o'qitish usulini o'zgartirishi mumkin bo'lgan moslashtirilgan ta'lim, interfaol resurslar va hamkorlik vositalarini taqdim etadi. Platformalar talabalarga mavzularni muhokama qilish, resurslarni almashish va tengdoshlaridan fikr-mulohaza olish imkonini berish orqali o'rtasida hamkorlikni osonlashtiradi.

Innovatsion ta'lim platformalari an'anaviy informatika o'quv dasturlariga turli usullar bilan joriy qilinishi mumkin:

1) Guruhlarga bo'linib ishlash, buning natijasida o'quvchilar o'zaro bo'linib kichik guruhlarda loyihalar, topshiriqlar va tadqiqotlar ustida guruhli tarzda ishlaydilar, fikr almashadilar va samarli natija ko'rsatadilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2) Rolli o'yinlar, bunda o'quvchilar o'zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etish uchun informatika faniga oid senariylarda har xil rollarni ijro etishlari va muammoni oydinlatib berishlari mumkin.
3) Simulyatsiyalar va virtual borliq yordamida esa, o'quvchilar o'rganayotgan fanlariga oid tushunchalarni va yangi mavzuga doir bilimlarni o'rganish uchun dasturiy ta'minot yoki simulyatsiyalardan foydalanishlari mumkin.
4) O'yinlar vositasida, o'quvchilar qiziqarli va interfaol o'quv o'yin dasturlari yordamida mavzuni o'zlashtiradilar.
5) Tadqiqot yordamida, o'quvchilar tadqiqot o'tkazish, loyihalar yaratish va o'z natijalarini taqdim etish orqali o'z bilimlariga egalik qiladilar.

Onlayn platformalardan foydalangan holda ta'lim berish, bugungi kunda tobora keng tarqalgan metodlardan bo'lib bormoqda. Onlayn platformalardan foydalanish o'quvchilarga interfaol materiallar, topshiriqlar, fikr-mulohazalar va hamkorlik imkoniyatlarini taqdim etish orqali o'quv tajribasini sezilarli darajada boyitishi mumkin.

Onlayn platformalar yordamida informatika fanini o'qitish bo'yicha tadqiqotlar olib borish ishonchli natijalarga erishish uchun qat'iy metodologiyani talab qiladi. Onlayn platformalardan foydalangan holda informatika fanini o'qitish bir qancha ijobiy tomonlarga ega. Onlayn ta'lim platformalari o'quvchilarga istalgan vaqtda va dunyoning istalgan joyidan o'quv materiallariga ko'rish va o'zlashtirish imkonini beradi va o'rganishning moslashuvchanligini yengillashtiradi. Informatika fanida esa, turli topshiriq va vazifalarni bitta muhitda bajarish imkoniyatini beradi. Bir necha oynalar yordamida bir vaqtda topshiriqni ko'rib o'rganish va bajarish imkoniyatiga ega bo'linadi.

Ko'pgina onlayn platformalar o'quvchilar uchun o'quv jarayonini yanada qiziqarli qiladigan interfaol o'quv materiallari, o'yinlar, topshiriqlar va testlarni taklif etadi. Smartfonlardagi oyinlar o'rnini bosuvchi platformalar o'zini o'yin muhiti bilan ham fanni o'rgatadi, ham o'quvchini o'ziga jalb qiladi. Natijada o'quvchi vaqtini samarador sarflaydi. Bundan tashqari har bir talabaning ehtiyojlariga mos ravishda shaxsiylashtirilgan o'quv rejalari va materiallari yaratilishi mumkin. O'qish jarayonida video darslar, audio materiallar, interfaol namoyishlar kabi turli multimedia resurslaridan foydalanish imkoniyatini beradi, bu esa materialni yanada samarali o'rganishga yordam beradi. Ko'pgina platformalar o'quvchilar taraqqiyotini kuzatish imkoniyatini beradi, bu o'qituvchilar va o'quvchilarning ota -onalariga o'quvchi o'zlashtirishini baholash va o'quv tajribasini moslashtirish imkoniyatini beradi. Ta'lim platformalari yordamida o'qitish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkonini beradi, bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga va raqamli davrga tayyorlanishga yordam beradi. Ko'pincha talabalarga butun dunyo bo'ylab sinfdoshlari va o'qituvchilari bilan bog'lanish va hamkorlik qilish uchun imkoniyatlar yaratadi, fikrlar almashinuvni osonlashtiradi va madaniyatlararo aloqani rivojlantiradi.

Bu omillar informatika fanini onlayn platformalar orqali o'qitish o'quvchilar uchun samarali va ilhomlantiruvchi bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, "bugungi kunda informatika o'qituvchisi maktab o'quvchilarining dasturlashni o'rganish jarayoniga kognitiv qiziqishini shakllantirish uchun birinchi navbatda keng ko'lamli dasturiy ta'minot muhiti tufayli noyob imkoniyatga ega. Masalan, informatika darslarida, dasturlashni o'rganayotganda, o'qituvchilar "ish stoli" ilovalarini ishlab chiqishga qaratilgan vizual dasturlash muhitlaridan (Scratch, Kodu, Alice va boshqalar) faol foydalanadilar, bu, albatta, maktab o'quvchilarida katta qiziqish uyg'otadi. Buni talabalarning kompyuterdan tashqari mobil qurilmalardan ham ko'proq foydalanayotgani bilan izohlash mumkin".[7]

O'qitishda yangi texnologiyalarning paydo bo'lishi o'qitish metodlari va o'quv jarayonini amalga oshirish usullariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Hozirgi rivojlangan raqamli ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'lim jarayonining ajralmas qismidir.[8]

O'quvchilar uchun o'qituvchilar asosiy ma'lumot manbai, bilim beruvchi hisoblanmay qo'ydi. Bunga ko'proq kommunikatsiyalarning xilma xilligi, tabiati, ularning intensivligi, ijtimoiy o'zaro ta'sirlari, umuman olganda bilimlarni uzatish usullari sabab bo'ldi. Axborotni va zarur ma'lumotni istalgan ko'rinishda olish qulaylashdi, biroq, ta'lim sifati bu omillar bilan yaxshi tarafga o'zgarmadi, chunki maktab o'quvchilarida bu imkoniyat bilan barobar boshqa muammo paydo bo'di. Aslida bu muammoni smartfonlarga bog'liqlik yoki qaramlik deb atasa ham bo'ladi. O'quvchilar hamma narsani osongina Internet orqali topa olishlariga bo'lgan ishonch, ularda kerakli bilimlarni o'qib, eslab qolish kerakligini unuttirdi, hamda tanqidiy fikrlash tafakkur qilishga e'tiborsiz bo'lib qoldilar. Mana shunday vaziyatda o'quvchilarga yangi texnologiyalardan va internet tarmog'idan foydalanishga ta'qiq qo'yish, cheklash mantiqsizlik hisoblanadi. Ularni internetda foydalanish madaniyati rivojlantirish va to'g'ri tarafga yo'naltirish lozim.

Aynan informatika fani nuqtayi nazaridan masofaviy ta'lim tizimining faoliyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, masofaviy ta'lim texnologiyalari o'quv jarayoni samaradorligini oshirishning yangi istiqbollarini ochadi, bu esa, asosan, o'quvchilarning o'quv materiallari bilan bevosita o'ziga mos keladigan rejim va hajmda ishlash imkoniyatiga ega ekanligiga asoslanadi.[9]

Keling avvalo an'anaviy usulda o'qitish usullarini ko'rib chiqaylik:

1. Ma'ruzalar orqali mavzuni tushuntirish, bunda o'qituvchi butun sinfga kerakli ma'lumot va bilimlarni og'zaki taqdim etadi.
2. Sinf muhokamalari, o'qituvchi o'quvchilar o'zaro savol va javoblar bilan fikr almashinadilar, munozaralar qiladilar.
3. Uyga vazifa berishni klassik usuli, o'qituvchi materialni mustahkamlash uchun o'quvchilar uyda bajaradigan topshiriqlarni beradi.
4. O'quvchini bilim darajasini nazorat qilishga yo'naltirilgan sinovlar va imtihonlarda o'qituvchi test va imtihonlar orqali talabalarning o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalariga baho beradilar.
5. Amaliy mashg'ulotlar yordamida esa, o'quvchilar tajriba va malaka oshirish uchun amaliy topshiriq va mashqlarni bajaradilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Endi esa, onlayn platformalardan foydalangan holda informatika fanini o'qitish samaradorligini ko'rib chiqaylik:

1. Onlayn platformalarda darslarni takroran ko'rish imkoniyati mavjudligi, kerakli bo'limlarni yozib olish va tahlil qilish imkoniyati mavjud
2. Mashg'ulotlar mavzuni mustahkamlovchi nazariy va yordamchi ma'lumotlar bilan to'ldirilganligi, interfaol darslar, vizualizatsiya va boshqalar kabi interaktiv o'rganish usullarini mavjudligi.
3. Ta'lim olishni moslashuvchanligi, bunda o'quvchi o'z bilim darajasiga qarab qiyinchilik darajasini va individual ehtiyojlariga moslashtirilgan materiallarni olish imkoniyatiga ega bo'ladi.
4. Bilimlarni baholash usullarini tahlil qilish, onlayn platformalar orqali fikr-mulohazalarni chatlar va forumlar yordamida taqdim etish, kerakli javobni olish, hamda avtomatlashtirilgan baholash tizimlari yordamida xolis va tezkor baholash imkoniyati mavjudligi
5. Sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilini o'rgatish imkoniyati, ma'lumotlar tahlili.

Bundan tashqari platformalarni turli amaliy dasturiy ta'minotlarlar bilan integratsiyasini kuzatish mumkin, masalan, elektron jadvallar, matn protsessorlari va dasturlash vositalarini shular qatoriga kiritish mumkin. O'quvchilar o'z tushunchalarini yaxshilash uchun video, tasvir va audio kabi multimedia kontentini yaratishlari va ulardan foydalanishlari mumkin. O'qituvchilar va o'quvchilar bulutli xizmatlardan ham oqilona foydalanishlari mumkin, masalan Google Classroom yordamida hamkorlik va moslashuvchanlikni rag'batlantirib, fayllar va loyihalarni saqlashlari, fikr almashishlari va va virual sinfxonalarda onlayn dars olishlari mumkin. Shaxsiy kompyuterda ishlash uchun doimo imkoniyat bo'lmasa, mobil qurilmadan foydalanish mumkin. Smartfonlar, planshetlar va boshqa mobil qurilmalari va axborot vositalari yordamida ta'limiy resurslariga istalgan geografik nuqtadan kirish, bog'lanish va o'zlari istagan mavzuni o'zlashtirish imkoniyatiga egalik qiladilar. Agarda yuqorida aytib o'tganimizdek, Internet va ijtimoiy mediadan tadqiqot, muloqot qilish va loyihalarda hamkorlik qilish uchun foydalanilsa yanada ko'proq ijobiy natijalarga olib keladi. Hozirgi kunda talabalar uchun bir qator virtual ta'lim muhitlari (LMS) xizmat ko'rsatib kelmoqda, ular jumlasiga:

- Moodle[10] -ko'p funksiya va integratsiyalarga ega bepul va ochiq manba LMS.
- Blackboard (Qora taxta)[11] -ish jarayonini avtomatlashtirish va tahlil qilish kabi ilg'or funksiyalarga ega pullik LMS.
- Canvas[12] -Intuitiv interfeys va o'rnatilgan hamkorlik vositalariga ega boshqa pullik LMS.

Kontent yaratish vositalariga esa, Google Classroom[13] (hamkorlik va baholash vositalariga ega bepul aralash o'quv platformasi), Microsoft Teams[14] (o'quv materiallarini yetkazib berishda ham foydalanish mumkin bo'lgan hamkorlik va aloqa vositasi), Edpuzzle[15] (savollar va testlar bilan interaktiv video darslar yaratish vositasi) kabilarni misol qilish mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Bundan tashqari kodlash vositalari ham mavjud bo'lib, ular qatoriga Codecademy[16] (dasturlashni amaliy o'rganishga qaratilgan onlayn o'quv platformasi), Udacity[17] (informatika va boshqa texnik fanlardan keng qamrovli darslarni taklif qiluvchi onlayn kurs platformasi), Coursera (katta ochiq onlayn kurs (MOOC)[18] platformasi, u yerda yetakchi universitetlarning informatika kurslarini topishingiz mumkin)ni kiritish mumkin.

Hozirda Informatika fanini o'qitish uchun maxsus platformalar mavjud bo'lib, ular qatoriga CoderZ[19] (virtual dasturlash muhiti yordamida kodlashni o'rganish va muammolarni hal qilish uchun platforma), Scratch[20] (bolalarga kodlash asoslarini o'rgatish uchun mo'ljallangan vizual dasturlash tili), Khan Academy[21] (informatika, kodlash va boshqa fanlardan bepul onlayn darslarni taklif qiluvchi notijorat tashkilot) kiradi.

Onlayn ta'lim platformalarini qo'llagan holda informatika fanini o'qitishning qulayliklari va kamchiliklaridan kelib chiqib, quyidagicha xulosalar qilish mumkin:

Masofaviy platformalar o'quvchilarga informatika fanini o'zlari uchun qulay bo'lgan vaqtda va joyda o'rgana olishlariga qulay imkoniyat beradi, bu esa ta'limda moslashuvchanlik va qulaylikni ta'minlaydi. Platformalar keng ko'lamli ta'lim resurslari, interaktiv o'quv materiallari va kodlashni o'rganish uchun vositalarni taqdim etishi mumkin. Ta'lim platformalarida innovatsion texnologiya va interfaol ta'lim usullaridan foydalanish talabalarning informatika fanini o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Eng asosiysi xarajatlarni kamaytiradi, chunki sinfda jismoniy mavjudlik yoki qo'shimcha materiallarga ehtiyoj bo'lmaydi. Bundan tashqari o'quvchiga o'zini o'zi boshqarish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Zamonaviy axborot texnologiyalari talablariga javob beradigan onlayn platformalarda mazmun va o'qitish usullarini doimiy ravishda yangilanib turadi.

Informatika fanini o'qitishda onlayn platformalardan foydalanish juda ko'p afzalliklarga ega, ammo ta'lim jarayonida ulardan samarali foydalanish uchun kamchiliklarni ham hisobga olish zarur.

Hozirgi vaqtda turli xil onlayn ta'lim platformalari mavjud bo'lib, ularga bepul kirish mumkin va ularning ixtiyorida juda ko'p vositalar mavjud. O'zlarining ta'lim platformalarini yaratish uchun o'qituvchilar HTML muharrirlari, veb-saytlar yaratuvchilari, kontentni boshqarish tizimlarining katta tanloviga ega bo'lib, ular ichiga Internet xizmatlarini joylashtirishlari va ulardan foydalanishlari mumkin.[22]

Shuni yodda tutish kerakki, masofaviy ta'lim talabadan o'z-o'zini tarbiyalash va tashkilotchilikni talab qiladi, ammo to'g'ri yondashuv bilan u sezilarli natijalarga olib kelishi mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. (2010) Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. Т:.Москва, Академия, 368
2. Софронова Н.В., Белчусов А.А. (2023) Теория и методика обучения информатике: учебное пособие для вузов 2-е изд., Т:.Москва, Издательство Юрайт, 401
3. Jebraılzade S.J. (2023) Методика преподавания информатики, Т:. Ankara / Türkiye Iksad Publications, 732
4. Куликова, Н. Ю., Данильчук, Е. В., & Малова, А. И. (2022). Использование чат-ботов при обучении информатике в сетевых образовательных сообществах школьников. In Современные информационные технологии в образовании (pp. 301-304).
5. Здобнова Е. О. (2019) АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ИНФОРМАТИКЕ И МАТЕМАТИКЕ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ, Материалы Международной научно-практической интернет-конференции Т:.Москва, 118-830
6. Андрианова О. П., Артеменко И. А. (2023) Дистанционное обучение: плюсы и минусы, Т:. Москва,Молодой ученый Международный научный журнал, (14),287-461
7. Новиков, М. Ю. (2017). Методы обучения информатике на основе мобильных технологий. Педагогическое образование в России, (11), 48-59.
8. Мещерякова, А. А. (2020). Дистанционное обучение на уроках информатики с помощью веб-сервиса Online Test Pad. Информатика в школе, 1(7), 47-56.
9. Мустафоев, А. (2022). Informatika fanini o’qitishda masofaviy ta’lim tizimidan foydalanishning qulayliklari. Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы, 1(1), 191-193.
10. https://moodle.org
11. https://www.blackboard.com
12. https://www.instructure.com/canvas
13. https://classroom.google.com
14. https://www.microsoft.com/ru-ru/microsoft-teams
15. https://edpuzzle.com
16. https://www.codecademy.com
17. https://www.udacity.com
18. https://www.mooc.org
19. https://gocoderz.com
20. https://scratch.mit.edu
21. https://ru.khanacademy.org

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

22. Куликова, Н. Ю. (2020). Образовательная онлайн-платформа как фактор изучения интерактивных технологий обучения в условиях сетевого взаимодействия. Мир науки. Педагогика и психология, 8(4), 29.
23. Xodjiyeva M.M. (2023). MASOFADAN O'QITISHDA GOOGLE PLATFORMASINING IMKONIYATLARI Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (8), 269-273.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Muyassar Xodjiyeva Maxmudjanovna,** tayanch doktorant [**Муяссар Ходжиева Махмуджановна,** докторант], [**Muyassar M. Khodjiyeva**, PhD student]; manzil: Namangan viloyati, To'raqo'rg'on tumani, Isvaxon ko'chasi, 5 [адрес: Исвахон, 5, ра-он. Туракурган, Наманганская область], [address: Isvaxon, 5, Turakurgan, Namangan region]; E-mail: mrobiya10@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

ABU-RAYHON BERUNIYNING ILMIY-PEDAGOGIK QARASHLARI

© X.D.Abdullaev[1]✉, S.X.Durdiev[2] ✉, Sh.Do‘schanov[3]✉
[1]Xorazm arxitektura va qurilish texnikumi, Urganch, O‘zbekiston.
[2]Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali, Urganch, O‘zbekiston.
[3]Urganch Davlat universiteti, Urganch, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: mashhur fors olimi Abu Rayhon Beruniy (973-1048) turli sohalarga, jumladan, matematika, astronomiya, geografiya va tarixga katta hissa qo‘shgan. Uning ilmiy-pedagogik qarashlari ham islom, ham jahon intellektual an’analariga doimiy ta’sir ko‘rsatdi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi Abu Rayhon Beruniyning ilmiy-pedagogik qarashlarini tadqiq qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda tarixiy-tahliliy yondashuv qo‘llaniladi, jumladan, Beruniyning asosiy asarlari, ikkinchi darajali adabiyotlar va tarixiy hujjatlarni ko‘rib chiqish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar Beruniyning ilmiy-pedagogik qarashlarining bir qancha asosiy jihatlarini ochib beradi. Beruniy empirik kuzatish va tajribaning muhimligini ta’kidlagan.

XULOSA: Mazkur tadqiqot Abu Rayhon Beruniyning salmoqli ilmiy-pedagogik xizmatlarini yoritib beradi. Uning empirik metodologiyasi, fanlararo yondashuvi, madaniy relyativizmi, pedagogik innovatsiyalari va axloqiy qadriyatlari zamonaviy ta'lim va ilmiy izlanishlarda dolzarb bo'lib qolmoqda.

Kalit so‘zlar: uchinchi renensans, fazo, kengayish, issiqlikning tarqalishi, nurning qaytishi va sinishi, odam anatomiyasi, gigiena, pedagogik texnologiyalar, ixtiloflar, munozaralar, kuzatishlar va umumlashtirishlar, ziddiyat, markazdan qochma kuch.

Iqtibos uchun: X.D.Abdullaev, S.X.Durdiev, Sh.Do‘schanov Abu-Rayhon Beruniyning ilmiy-pedagogik qarashlari .// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.211– 218.

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ АБУ-РАЙХАНА БЕРУНИ

© Х.Д.Абдуллаев[1]✉, С.Х.Дурдиев[2] ✉, Ш.Дўсчанов[3]✉
[1]Хорезмский техникум архитектуры и строительства, Ургенч, Узбекистан.
[2]Ургенчский филиал Ташкентской медицинской академии, Ургенч, Узбекистан.
[3]Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: знаменитый персидский ученый Абу Райхан Беруни (973–1048) внес значительный вклад в различные области, включая математику, астрономию, географию и историю. Его научно-педагогические взгляды оказали длительное влияние как на исламские, так и на мировые интеллектуальные традиции.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является исследование научно-педагогических взглядов Абу Райхана Беруни.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован историко-аналитический подход, включающий обзор основных произведений Беруни, вторичной литературы и исторических документов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: полученные данные раскрывают несколько ключевых аспектов научно-педагогических взглядов Беруни. Беруни подчеркивал важность эмпирических наблюдений и опыта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Данное исследование проливает свет на важные научные и педагогические заслуги Абу Райхана Беруни. Его эмпирическая методология, междисциплинарный подход, культурный релятивизм, педагогические инновации и этические ценности остаются актуальными в современном образовании и исследованиях.

Ключевые слова: третий ренессанс, пространство, расширение, распространение тепла, отражение и преломление света, анатомия человека, гигиена, педагогические технологии, противоречия, споры, наблюдения и обобщения, конфликт, центробежная сила.

Для цитирования: Х.Д.Абдуллаев, С.Х.Дурдиев, Ш.Дўсчанов. Научно-педагогические воззрения Абу-Райхана Беруни.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 211– 218.

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL VIEWS OF ABU-RAYHAN BERUNI

© Xayitbay D. Abdullaev[1]✉, Sarvarbek H. Durdiev[2]✉, Sherzod Duschanov[3]✉
[1]Khorazm Technical College of Architecture and Construction, Urganch, Uzbekistan.
[2]Urganch Branch of Tashkent Medical Academy, Urganch, Uzbekistan.
[3]Urganch State University, Urganch, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: the famous Persian scholar Abu Rayhan Beruni (973-1048) made significant contributions to various fields, including mathematics, astronomy, geography, and history. His scientific-pedagogical views had a lasting impact on both Islamic and world intellectual traditions.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: the main purpose of this study is to research the scientific and pedagogical views of Abu Rayhan Beruni.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a historical-analytical approach, including a review of Beruni's primary works, secondary literature, and historical documents.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings reveal several key aspects of Beruni's scientific and pedagogical views. Beruni emphasized the importance of empirical observation and experience.

CONCLUSION: this study sheds light on the important scientific and pedagogical services of Abu Rayhan Beruni. His empirical methodology, interdisciplinary approach, cultural relativism, pedagogical innovations, and ethical values remain relevant in contemporary education and research.

Key words: the third renaissance, space, expansion, diffusion of heat, reflection and refraction of light, human anatomy, hygiene, pedagogical technologies, contradictions, debates, observations and generalizations, conflict, centrifugal force.

For citation: Xayitbay D. Abdullaev, Sarvarbek H. Durdiev, Sherzod Duschanov. (2024) Scientific and pedagogical views of Abu-Rayhan Beruni. // Inter education & global study, (5(1)), pp. 211– 218. (In Uzbek).

Abu-Rayhon Muhammad ibn Ahmad Beruniy o‘rta asrning eng ulug‘ olimlaridan biridir. Beruniy o‘z zamonasining barcha fanlarini-matematika, fizika va tabiiy tarixiy fanlarni mukammal egallagan ensiklopedist olim, zamonasining ko‘zga ko‘ringan siyosiy arboblardan biri edi.

Beruniy 323 yil zulhijjada o‘sha davrda Qadimiy Xorazmning poytaxti Kot shahrida tug‘ilgan. Kot shahri X asrda Xorazmshohlar davlatining poytaxti va O‘rta Osiyoning eng yirik savdo markazlaridan biri edi. Xorazm bilan Xitoy, Hindiston, Yaqin Sharq davlatlari, Kavkaz va Sharqiy Yevropaning savdo-sotiq aloqalari rivojlangan edi. Xorazm savdogarlari qoramol. mo‘yna va baliq bilan savdo qilib uzoq yurtlarga safarga chiqar edilar. Kot shahrida hunarmandchilik, kulolchilik, zargarlik, to‘quvchilik rivojlangan edi. Bu esa ilm fanning rivojlanishiga ham ta’sir ko‘rsatdi.

Kot shahrida turli mamlakatlardan kelgan xalqlar sharq mamlakatlaridan, Sharqiy Yevropadan kelgan xalqlar, hatto suriyaliklar va rumliklar ham yashar edi. O‘sha davrda Xorazmda mashhur olimlar yashagan va Beruniy ulardan ta’lim olgan edi. Beruniyning ustozlaridan biri mashhur olim Abu Nasr Iroq bo‘lgan. Beruniy fanning barcha sohalari bilan shug‘ullandi.

Beruniyning muvaffaqiyatli ilmiy faoliyat olib borishida uning ona tili xorazm tilidan tashqari sug‘diy, fors, suryoniy, yunon va qadimgi yahudiy tillarini mukammal egallaganligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. 400/1010 - yilda Xorazmshoh Abul Abbos Ma’mun olimni shu davrda mamlakat poytaxti Urganchga taklif

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

etadi. Urganchda Beruniy Ma'mun akademiyasida Al-Xorazmiy, Abu-Sahl al Masihiy, Abu-Nasr Iroq, Ibn-Sino kabi mashhur olimlar bilan birga faoliyat olib boradi. Beruniy Urganchda yashagan davrda Ibn-Sino bilan yozishmalarida fazo, issiqlikning tarqalishi, jismlarning issiqlikdan suvning muzlashdan kengayishi, nurning qaytishi va sinishi kabi masalalar bo'yicha fikr yuritadi. Yozishma mazmuniga ko'ra Beruniy o'z kuzatishlari va tajribalariga asoslanib Aristotel qarashlarini tanqid qilganini yozishmalar tasdiqlaydi.

Beruniy pedagogik va ilmiy qarashlarini Mineralogiya va Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar asarlari asosida tahlil qilinganda quyidagilar ma'lum bo'ladi. Mineralogiya asari qimmatbaho javohirlarga bag'ishlangan bo'lsada asarda biologiya va odam anatomiyasi to'g'risida ma'lumotlar beriladi. Jumladan o'simliklarning oziqlanishi to'g'risidagi qarashlar hozirgi biologiya fanidagi qarashlar tasdiqlaydi. Beruniy inson gavdasi murakkab tuzilishga ega ekanligini, qarama-qarshi qismdagi harakatdagi qismlardan iborat deb tasvirlaydi. Gavda bo'ysundiruvchi kuch ta'sirida harkatlanadi. Inson o'zining yalong'ochligi va ojizligi, hayvonlardagidek himoya organlari yo'qligi sababli har doim o'zini saqlaydigan narsaga ehtiyoj bildiradi, bu esa insonda ehtiyojlarni qondirishga muhtoj bo'lishini ta'kidlaydi. Mineralogiyada qimmatbaho oltin va kumush to'g'risidagi ma'lumotlar bilan bir qatordp insoniy fazilatlar muruvvat va futuvvat - muruvvatning oliy darajasi to'g'risidagi fikrlarni oldinga suradi. Beruniyning quyidagi ta'kidi bugun ham o'z qimmatini yo'qotmagan deb aytsak xato bo'lmaydi: "Mashhur nasabli bir kishi Ismoil ibn Ahmad Samoniyga o'z ajdodi nomidan yordam so'rab murojaat qilgan. Ismoil uning xatiga bunday javob yozgan " Sen ajdodlaring ulug'ligi bilan emas o'zing kuching bilan sharaf qozonadigan odam bo'l" Beruniyning ushbu yozib qoldirgan hikmatli so'zlari uchinchi renensans yaratuvchilari bo'lgan hozirgi yosh avlodga asrlar osha sado berib turibdi. Mineralogiya asarining 18-betida gigienik tarbiyaga bag'ishlangan quyidagi ma'lumotlar keltirilgan : "Odam har doim terlaydi, yon atrofdagi havoning issiqligidan, yana o'z ishi bilan band bo'lib kuchli harakatlar qilganda ham shunday bo'ladi." Shu joyda boshni zararli ta'sirlardan saqlashda bosh kiyimidan foydalanish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Beruniy gigienik tarbiyaga oid fikrlarini davom ettirib: ...inson tanasidagi dastlab ko'zga tashlanuvchi uning terisi va tashqi ko'rinishidir. garchi inson o'z tashqi ko'rinishini o'zgartirmoqdan ojiz esada terisini toza saqlamoqqa kuchi yetadi.... Odamlarning tozalikka intilishlari asosida yuvinmoq uchun ishlatiladigan suv yotadi.. Hech narsa iflosliklardan taraluvchi nafratli ko'rinishlarni va hidlarni suv yoki unga o'xshashlar singari tozalay olmaydi. Beruniy inson tanasidan keyin uning uchun eng yaqin narsa kiyim ekanligi, kiyimni tozalagi va rangi ham muhim ekanligini ta'kidlab, issiq o'lkada yashaganligidan kelib chiqib oq rangli kiymni tavsiya etadi.Kiyim silliq bo'lsin, o'shanda unga chang va g'ubor yig'ilmaydi deb ta'kidlaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Inson tanasi, kiyimi uyi va ish joyi toza bo‘lishi to‘g‘risidagi fikrlar Beruniyning kuchli salohiyatini yana bir karra tasdiqlaydi.

Beruniy gigienik tarbiyaga oid ma’lumotlarni quyidagi so‘zlar bilan yana bir bora quvvatlaydi: Kiyimning ozodaligi, usti boshning va kuylaklarning tartibli bo‘lishi yuksak darajada ahamiyatga ega ekanligi va qalbning ozodaligidan nishonadir deb yozadi.

Xorazmda arxelogik tadqiqotlar olib borgan olim S.P.Tolstov Xorazm IX asrda qurilish, irrigatsiya va savdoda rivoj topgan davlat edi deb yozgan.

Beruniy insonlarga ilmni yetkazish, bilim berishda o‘z davrida jadvallar va grafik usuldan samarali foydalangan. Bu Osor-al boqiyada tarixiy faktlar qayd etilgan jadvallar o‘ta aniqligini bugungi ilmiy tadqiqotlar yana bir bora tasdiqlaydi.

Beruniy o‘z aasarlarida o‘quvchini zeriktirmaslik uchun tabiatda kam uchraydigan hodisasalar qiziqarli afsonalarni yozadi.

Beruniyning pedagogikasida hozirgi pedagogik texnologiyalar, jumladan o‘quvchini zeriktirishni oldini olish maqsadida fanning bir turidan ikkinchi turiga o‘tish (fanlararo bog‘lanish) orqali qiziqtirish usuli bayon etiladi. Osori al boqiyaning 301betidagi Beruniyning fikrlari zamonaviy termolinamika fanining issiqlikni to‘lqin (nur) shaklida tarqalishi nazariyasinigng o‘ziga xos ko‘rinishi va isboti ekanligiga amin bo‘lamiz. Asarda bilimning deyarli hamma sohalari haqida hikoya qilinadi, fandan fanga o‘tib turiladi. Bu haqda Beruniy bunday deydi:” ... Maqsad gapni cho‘zish emas balki o‘quvchini zeriktirmaslik, chunki doimo bir xil narsaga qaray berish malollik va sabrsizlikka olib keladi. O‘quvchi fandan fanga o‘tib tursa, turli bog‘larda yurganga o‘xshaydi. Birini ko‘rib ulgurmay boshqasi boshlanadi va u kishi har bir narsada o‘ziga xos lazzat bor deyilganidek, ularni ko‘rishga qiziqadi va ko‘zdan kechirishni istaydi. Bir xil narsa charchatadi va malol keltiradi”. Beruniy ushbu ta’kididan ko‘rinib turibdiki olim ming yillar oldin pedagogikaning fanlararo bog‘lanish tamoyilini, mavzuni o‘quvchiga qiziqarli qilib bayon etish usullarini muvaffaqiyatli qo‘llagan

Beruniy ilmiy bilimlarni bayon etishda:

- ixtiloflar:
- munozaralar;
- kuzatishlar;
- umumlashtirishlar metodlaridan foydalanadi.

Ushbu metodni quyidagicha ko‘rsatish mumkin:

№	O‘rganilayotgan ob’ekt, voqea yoki hodisa	Ixtilof,qo‘yilayotgan fikr yoki ma’lumotga ziddiyatli ma’lumot	kuzatishlar	umumlashtirish
1				

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2				

tabiiy hodisalarni bayon etishda esa:
- ziddiyat;
-harakat;
- rivojlanish usullarini qo‘llaydi.

№	O‘rganilayotgan ob’ekt, voqea yoki hodisa	ziddiyat	harakat	rivojlanish
1				
2				

Shuningdek ilmiy g‘oyalarni bayon etishda
- mantiq ikki tomonning qarama-qarshi fikrlari va ularning dalillariga asoslanish usulini bayon etadi.

№	Mantiq	Qarama-qarshi fikr	dalil	Qarama-qarshi fikr	dalil
1					
2					
3					

Asarning 307-308 betlaridagi suvlar va ularning harakati to‘g‘risidagi masalalar bayonini tahlil qilinsa ... yoki ular tabiat ilmini o‘rganib suvning markazga yoki markazga yaqin joyga borishini bilsalar degan ma’lumotlar zamonaviy fizikaning Kariolis kuchi to‘g‘risidagi tushunchalarni isboti hisoblanadi. Beruniy tabiatda suvning harakatini izohlashi Beruniy yashagan davrda irrigatsiya ilmining rivojini yana bir bora tasdiqlaydi. Beruniy buloq suvlaarini fontan kabi otilishi, suvni pastlikdan tepalikka chiqishi to‘g‘risidagi noyob hodisalarni sodda va ilmiy faktlar bilan bayon qiladi. Agar pastga oqayotgan suv to‘siqqa duch kelsa suvning kuchi uni tepalikka harakatlantirishi ham mumkinligini bayon qiladi. Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib quyidagi xulosalarga kelamiz:

1.Ulug‘ bobomiz Al-Beruniyning fanning ko‘plagan sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat olib borganining asoslaridan biri uning xorijiy tillarni mukammal bilishi, Yangi O‘zbekiston yoshlari uchun ham bugungi kundagi vazifalardan biri kamida ikkita xorijiy tilni bilish g‘oyasida Beruniy bobomizning tajribasi muhim namuna hisoblanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2. Beruniyning " Sen ajdodlaring ulug‘ligi bilan emas o‘z kuching bilan sharaf qozonadigan odam bo‘l" deb yozib qoldirgan hikmatli so‘zlari uchinchi renensans yaratuvchilari bo‘lgan hozirgi yosh avlodni ilm va kasb o‘rganishda kuch va g‘ayrat bilan harakat qilishga undaydi.

3. Beruniy fanning ko‘pchilik sohalari qatori gigiena sohasida ham faoliyat olib borganini inson terisini, kiyimini, yashayotgan va faoliyat olib borayotgan muhit tozaligi to‘g‘risidagi yozishmalari tasdiqlaydi.

4. Beruniy pedagogik texnologiya asoschisi ham deb aytish uchun u qo‘llagan quyidagi metodlar ham isbotlaydi:

- fanlararo bog‘liqlik usulida mavzuni bayon etish;
- mavzuni bayon etishda jadvallar va grafik usuldan samarali foydalanish;
- ilmiy bilimlarni bayon etishda ixtiloflar, munozaralar, kuzatishlar va umumlashtirishlar, tabiiy hodisalarni bayon etishda esa ziddiyat, harakat rivojlanish usullari;
- ilmiy g‘oyalarni bayon etishda mantiq ikki tomonning qarama-qarshi fikrlari va ularning dalillariga asoslanish usuli.

5. Beruniy yashagan birinchi renensans davrida yurtimizda qurilish sohasi rivojlanishi ilm fan rivojiga ta’sir etgani, ilm fan rivoji esa qurilish sohasini rivojlantirishga asos bo‘lganini tasdiqlaydi.

6. Beruniyning yuksak ilmiy salohiyatini suv harakati, o‘zi yasagan tajriba asbobi orqali vakuum to‘g‘risida ilmiy fikrlari yoki suvning harakatlanishida markazga qochma kuch to‘g‘risidagi, quyosh nurining issiqlikni to‘lqin shaklida tarqalishi to‘g‘risidagi g‘oyalarida yana bir bora o‘z tasdig‘ini topgan.

7. Beruniy tavsiya etgan pedagogik texnologiyalar va ilmiy tadqiqot usullari hozirgi ta’lim tarbiya va ilmiy tadqiqot ishlari jarayonida qo‘llash yoshlarga ta’lim tarbiya berish va ilmiy ishlarni olib borishda foydali bo‘lishi shubhasiz.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Тўлдирилган иккинчи нашри. -Тошкент. “Ўзбекистон” нашриёти. 2021 йил. - 464 б.

2. Абу-Райҳон Беруний. Қимматбаҳо жавоҳирлар ҳақида билимлар китоби. Китоб ал-Жавоҳир.фи маърифат Ал-Жавоҳир. Минералогия. Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти.-Тошкент. 2017 йил. - 488б.

3. Абдуллаев И., Файзуллаев О. Абу-Райҳон Беруний танланган асарлар. III-жилд. -Тошкент. 1968 йил.

4. Salayeva M.S. Umumiy pedagogika. Darslik. - Toshkent. “Nodirabegim” nashriyoti. 2021yil. - 590b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abdullaev Xayitbay Durdievich,** direktor, **Durdiev Sarvarbek Hayitboy o'g'li**,magistrant, **Sherzod Do'schanov**,o'qituvchi [**Абдуллаев Хайитбай Дурдиевич,** директор, **Дурдиев Сарварбек Ҳайитбой ўғли**,магистрант, **Шерзод Дўсчанов**,преподаватель] [**Xayitbay D. Abdullaev**, director, **Sarvarbek H.Durdiev,** master student**, Sherzod Duschanov,** teacher]; manzil: O'zbekiston,Jizzax sh., Xorazm viloyati, Urganch shahri, P.Maxmud ko'chasi 162 uy [адрес: Узбекистан, ул. Хорезмская область, г. Ургенч, ул. П. Махмуда, 162], [address: Uzbekistan, 162 P. Makhmud street, Urganch city, Khorezm region] E-mail: ahayitbay@inbox.ru , sarvarbekdurdiyev@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TEXNIKA YO'NALISHIDAGI TALABALARNING KASBIY LEKSIKASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INTEGRATIV MASHQLAR

© B.Mamatkarimova[1]✉

[1]O'zbekiston jahon tillari universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: kasbiy leksika ko'nikmalari texnologiya bilan bog'liq sohalarda talabalar uchun juda muhim bo'lib, ularga maxsus terminologiyani tushunish va ulardan samarali foydalanish imkonini beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi texnologiya dasturlarida talabalarning kasbiy leksika ko'nikmalarini oshiradigan integrativ mashqlarni ishlab chiqish va baholashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot aralash usullardan foydalanadi, jumladan integrativ mashqlarni loyihalash, miqdoriy so'rovlar va talabalar va o'qituvchilarning sifatli fikr-mulohazalari.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar bir nechta samarali integrativ mashqlarni va ularning kasbiy leksika mahoratini oshirishga ta'sirini ta'kidlaydi. Natijalar talabalarning texnik atamalarni tushunish va to'g'ri ishlatish qobiliyati sezilarli darajada yaxshilanganligini ko'rsatadi.

XULOSA: Ushbu tadqiqot integrativ mashqlar texnologiya talabalarining kasbiy leksika ko'nikmalarini samarali oshirishi mumkinligini ko'rsatadi. Kontekstli o'qish vazifalari, texnik yozish topshiriqlari, interfaol seminarlar, raqamli vositalar va amaliy amaliy loyihalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarning texnik lug'atni tushunish va qo'llash qobiliyatini oshirishi mumkin.

Kalit so'zlar: texnika yo'nalishlari, kasbiy leksika, integratsiya, integrative yondashuv, integrative mashqlar, muhandis, texnikaviy fanlar.

Iqtibos uchun: Mamatkarimova B. Texnika yo'nalishidagi talabalarning kasbiy leksikasini takomillashtirishda integrativ mashqlar.// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.219– 226.

ИНТЕГРАТИВНЫЕ УПРАЖНЕНИЯ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СЛОВАРИАТА СТУДЕНТОВ ТЕХНИКИ

©Б.Маматкаримова[1]✉

[1]Узбекский университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: профессиональные лексические навыки необходимы студентам, изучающим технологические области, чтобы они могли эффективно понимать и использовать специализированную терминологию**.**

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – разработать и оценить интегративные упражнения, улучшающие профессиональные лексические навыки студентов по технологическим программам.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используются смешанные методы, включая интегративную разработку упражнений, количественные опросы и качественную обратную связь со студентами и учителями**.**

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько эффективных интегративных упражнений и их влияние на улучшение профессиональных лексических навыков. Результаты показывают, что способность учащихся понимать и правильно использовать технические термины значительно улучшилась**.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование показывает, что интегративные упражнения могут эффективно улучшить профессиональные лексические навыки студентов технических специальностей. Включая задачи контекстного чтения, технические письменные задания, интерактивные семинары, цифровые инструменты и практические проекты, учителя могут улучшить понимание и использование технической лексики учащимися.

Ключевые слова: технические направления, профессиональная лексика, интеграция, интегративный подход, интегративные упражнения, инженер, технические науки.

Для цитирования: Б.Маматкаримова. Интегративные упражнения по совершенствованию профессионального словариата студентов техники.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 219– 226.

INTEGRATIVE EXERCISES TO IMPROVE PROFESSIONAL DICTIONARY STUDENT TECHNOLOGY

©Barno Mamatkarimova[1]✉
[1]Uzbekistan University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: vocational lexical skills are essential for students in technology-related fields to enable them to understand and use specialized terminology effectively.

AIM: the main objective of this study is to develop and evaluate integrative exercises that improve students' professional lexical skills in technology programs.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods, including integrative exercise design, quantitative surveys, and qualitative feedback from students and teachers.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the findings highlight several effective integrative exercises and their impact on improving professional lexical skills. The results show that students' ability to understand and correctly use technical terms improved significantly.

CONCLUSIONS: this study shows that integrative exercises can effectively improve vocational lexical skills of technology students. By incorporating contextual reading tasks, technical writing assignments, interactive workshops, digital tools, and hands-on projects, teachers can increase students' understanding and use of technical vocabulary.

Key words: technical directions, professional lexicon, integration, integrative approach, integrative exercises, engineer, technical sciences.

For citation: Barno Mamatkarimova. (2024) Integrative exercises to improve professional dictionary student technology // Inter education & global study, (5(1)), pp. 219– 226. (In English).

Learning a language is usually done through practice. The main content of the exercises is focused on the formation, formation and development of skills in speech activities among language learners. Exercises are an educational tool that captures, facilitates and accelerates the types of speech activity.

E. I. Passov put forward the idea that any exercises have communicative, linguistic and psychological characteristics. In his opinion, communicative exercises are divided into real communicative exercises and conditional communicative exercises. Real communicative exercises appear in the process of communication, and conditional communicative exercises require the creation of a conditional communication situation during training.

Literature review. Achieving the growth of the professional lexicon of technical students, that is, representatives of the engineering field, is carried out through practical exercises during the lesson. In the researches of foreign and Uzbek scientists such as David Bonami, V.A.Bukhbinder, E.I.Passov, I.L.Bim, B.A.Lapidus, V.I.Andriyanova, J.Jalolov, M.Djusupov and E.Lagay on exercises in language learning and speech development. different opinions have been expressed.

I.V. Rakhmanov divided the exercise system into language and speech exercises, receptive and reproductive, aspectual and complex exercises, educational and purely communicative exercises, preparation and control exercises; according to the nature of exercises - oral and written, monolingual and bilingual, mechanical and creative, class and home exercises, individual, pair, choir exercises; based on the selected material - dialogic and monologic speech exercises proposed to be classified as

Research Methodology we will analyze how important is the system of exercises and assignments aimed at integrating the listening comprehension, speaking, reading and writing types of speech activity in the engineering field in the field of engineering.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

D. Djusupov: Exercises are an important part of the learning process. Exercise is a regularly performed activity aimed at mastering some speech activity. There are different views on the types of exercises and their typology in the methodological literature, they are classified according to different criteria, therefore their types are also different. But the main three groups of exercises are noted the most: a) exercises aimed at learning the language structure; b) exercises aimed at learning language dynamics; d) exercises aimed at developing speech.

The three groups of exercises mentioned above can summarize all the theory of exercises. The types of exercise systems listed in Table 4 also include the above types of exercises.

There are the following types of exercises for learning aspects of language:

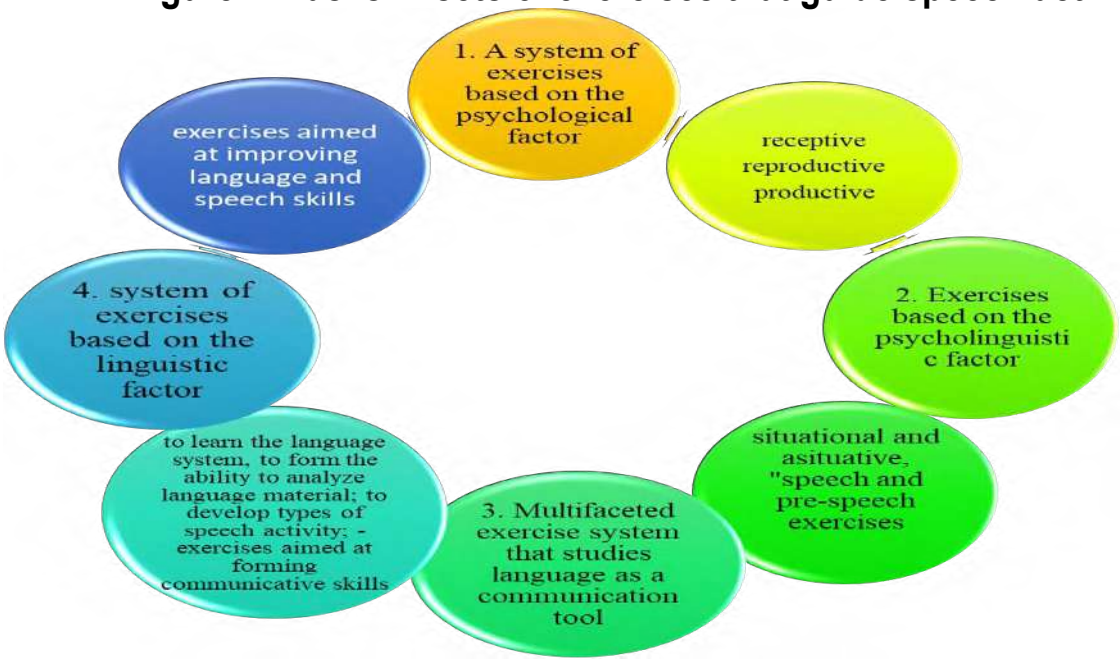
1. Phonetic;
2. Lexic;
3. Grammar.

Analysis and results There are two sets of exercises for the formation of grammatical competence, which teach the system of the language and guide to speech activity. In exercises aimed at teaching the language system, the following assignments can be given:

• Choose the correct form of the verbs;
• Write negative form of the verbs;
• Transform the active voice into passive…

In the sets of exercises guiding speech activity, the following tasks can be given (see Figure 2.1):

Figure 1. Tasks in sets of exercises that guide speech activity

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

• Answer to the questions using the Past tenses;
• Read the text and make up questions to underlined verbs;
• Make up a dialogue with your partner using conditional sentences….

It is necessary to be based on the basic principles when creating grammatical tasks that form speech activity. One of the main principles should be the goal of the learner to find a solution to the speech problem. The second principle is the principle of analogy, in which students should develop grammatical skills based on the examples and models shown by the teacher and textbooks. The third principle is based on the parallel acquisition of grammatical form and its function in speech.

In the formation of grammatical knowledge, exercises should be based on the following principles:

1. Situation-based communication;
2. Ability to attract students' attention (motivate);
3. Not only the form and structure of the information in the mentioned tasks, but also its use and meaning should make the student think;
4. A kind of Grammar provides automatic repetition and understanding of the event;
5. Exercises should be structured in such a way that the language learner should make minimal mistakes;
6. Each element of the exercises should be aimed at developing the communication process.

In most cases, exercises aimed at developing grammar skills are divided into three main types, which are as follows:

According to the definition given by Professor Djusupov, we noted that there are 3 main types of exercises in teaching all aspects of the language (a) exercises aimed at learning the language structure; b) exercises aimed at learning language dynamics; d) exercises aimed at developing speech activity). If we summarize all three types of exercises as 3 separate sets of exercises, we can call the first two preparatory and the last one the main group of exercises. A similar definition was given by the English scientist Littlewood (Littlewood, 1981:34). According to him, exercises leading to communication can be divided into two groups - pre-communicative and communicative - group of exercises. pre-communicative exercises are exercises that prepare students for the elementary, primary communication process, and communicative exercises are exercises that develop their skills to engage in communication and find a solution to a problem situation.

When creating a set of exercises, the researcher was based on the following factors:

• When explaining a certain topic to the student, emphasis was placed on the similarities and differences between their mother tongue and the grammatical units of the languages being studied;
• Exercises aimed at preventing this situation were created in the subjects where the problem of interference may arise;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

• In the set of exercises, a sequence of tasks was created based on a systematic approach (principle sistemnosti), that is, from easy to complex, from preparatory (pre-communicative) exercises to basic (communcitive) exercises.

• As much as possible, English and Uzbek culture-specific contexts and texts that teach English grammar through technical and medical topics based on the principle of integration were selected and included in the exercises.

• In accordance with the state educational standard and the knowledge indicators of students, exercises of difficulty suitable for the B2 level were given.

A set of exercises for teaching English vocabulary to first-year Uzbek audience students. The Verb. Passive Voice

The following features of the organization of educational material by module type are relevant for our research:

- the possibility of providing non-linear information;
- the ability to assimilate information in offline mode;
- the ability to learn subject information from various subjects;
- the ability to combine lessons based on working with text materials and working with video materials.

Conclusion/Recommendations. Analyzing the theoretical issues of modular teaching, it can be noted that it is appropriate to teach vocabulary to engineers at the general professional level through a modular course, in which the texts of color scientific and popular publications and exercises, developments are organized for them, video lessons and a selection of texts for home study is made.

Exercise 1. It is aimed at forming the first understanding of the grammatical unit or phenomenon that is expected to be taught to the students and the ability to distinguish its use in a certain context. Exercise 1.

Read the first extract below. And answer to the question "according to what feature are the texts differentiated?"

Then read both articles and underline any differences you notice in the extracts.

In which extract are the engineering more important?

Extract1	Extract 2
Mechanical engineering is one of the oldest and broadest engineering disciplines. It applies the principles of physics and material science for analysis, design, manufacturing and maintenance of mechanical systems. Mechanical engineers use the core concepts of engineering like mechanics, kinematics, thermodynamics, material science and structural analysis along with the tools like computer aided engineering and product life cycle management to design and analyze manufacturing plants, industrial equipment and machinery, heating and cooling systems, transport systems, aircraft, watercraft, robotics, medical devices and more.	Mining Engineering is an engineering discipline that involves the science, technology and application of extracting and processing minerals from a natural environment. In India, mining engineering courses includes extraction of valuable ores from the ground for processing and utilization. It involves all the phases of mining operations starting from exploration and discovery, feasibility, development, production, processing, and marketing. After that it is also required to restore and rehabilitate the land from where the extraction was done.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

We want to present the given exercises in the form of module training, as they are specific to the technical direction. In the exercises (course) we offer, there are 3 courses in one module. Each part of the module consists of three parts, including: Reading part - two reading lessons, Video part - two lessons on working on video film (video fragments) and Presentation - engineers' a report lesson on the results of independent work (presentations on a selected topic, slides based on additional texts read, stories about watched films, discussion of written works) - a total of 5 lessons (Lessons). The module ends with a vocabulary test. As an example, Figure 2.3 shows the components of the M1 module - "Types of Engineering", including the objectives of the module, its thematic content and a description of the structure.

Module 1. History of engineering

Objective of Module I

1. To give an understanding of the main stages of the development of the field of engineering, the importance of engineering in the process of the historical development of human society; forming a conscious positive attitude towards the future profession.

2. To ensure the collection of vocabulary in the following thematic groups: providing information about countries, types of engineering and its definition, discoveries, current changes, new stages.

3. To contribute to the formation of individual communicative qualities in the process of developing professional speech through the implementation of educational and creative tasks.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. David Bonamy. 67. “English for technical students”.-Longman.
2. Knowles M., 113.The Adult Learner: A Neglected Species, Gulf Publishing , Houston, Texas, 1973.
3. Keating D.A., 114. Stanford T.G., Cope R.S., Leadership of Systematic Technology Innovation and the Advanced Professional Education of Engineers, IEE Conference Proceedings No 435: Fifth International Conference on Factory 2000, Churchill College, Cambridge University, p. 362-369 (1997).
4. Джусупов М. 73.Билингвальное образование: подходы, методы (неродной язык в тюркоязычной аудитории). От билингвизма в транслингвизму: про и контра. Материалы III международной научно- практической конференции. РУДН. –М., 2017.– 191 с.
5. Doniyorov R. 16 Zamonaviy ta’lim(ilmiy-ommabop jurnal) №7,2020.ISSN2181-6516/www.ITM.uz.26b.
6. Jalolov J.J., 85.Makhkamova G.T., Ashurov Sh. S. English Language Teaching Methodology (Theory and Practice). – T.: 2015. – 336 p.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Barno Mamatkarimova,** doktorant, [**Барно Маматкаримова,** докторант,] [**Barno Mamatkarimova,** doctoral student]; manzil: O'zbekiston,J Toshkent shahri, Kichik Xalqa Yo`li ko`chasi, G-9a mavzesi, 21-a uy [адрес: Город Ташкент, улица Кичик Халка йули, квартал Г-9а, дом 21.], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Kichik Khalka Yo`li street, district G-9a, house 21.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

INTERNET MANBALARI TIPOLOGIYASI

© N.B.Saxiyeva[1]✉
[1] O‘zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti,Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: internetda turli maqsadlarga xizmat qiluvchi, turli auditoriyalarga xizmat qiluvchi hamda mazmuni va funksionalligi jihatidan farq qiluvchi juda ko‘p manbalar mavjud.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi Internet resurslarining batafsil tipologiyasini ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA USULLAR: ushbu tadqiqotda turli xil internet-resurslar mazmunini tahlil qilish, adabiyotlarni ko'rib chiqish va ekspert intervyularini o'z ichiga olgan sifatli yondashuv qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Internet-resurslar tipologiyasi keng qamrovli kontent tahlili, adabiyotlarni ko'rib chiqish va ekspert suhbatlari orqali ishlab chiqilgan. Internet-resurslarning ushbu o'nta turga bo'linishi ular xizmat qiladigan turli xil funktsiyalar va maqsadlarni tushunish uchun keng qamrovli asos yaratadi.

XULOSA: ushbu tadqiqot Internet resurslarining batafsil tipologiyasini taqdim etadi, ularni axborot, ta'lim, ijtimoiy media, aloqa vositalari, ko'ngilochar, elektron tijorat, hamkorlik vositalari, qidiruv tizimlari, foydalanuvchilar tomonidan yaratilgan kontent platformalari va hukumat resurslariga ajratadi.

Kalit so‘zlar: Internet resurslari Tipologiya, Axborot saytlari, Ta'lim platformalari, Ijtimoiy tarmoqlar, Aloqa vositalari

Iqtibos uchun: Saxiyeva N.B. Internet manbalari tipologiyasi.// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.227– 232.

ТИПОЛОГИЯ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ

© Н.Б.Сахиева[1]✉
[1] Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в интернете существует множество ресурсов, которые служат разным целям, обслуживают разную аудиторию и различаются по содержанию и функциональности.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: основной задачей данного исследования является разработка детальной типологии интернет-ресурсов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный подход, включающий контент-анализ различных интернет-ресурсов, обзор литературы и экспертные интервью.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ. На основе обширного контент-анализа, обзора литературы и экспертных интервью была разработана типология интернет-ресурсов. Разделение интернет-ресурсов на эти десять типов обеспечивает комплексную основу для понимания различных функций и целей, которым они служат.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в этом исследовании представлена подробная типология интернет-ресурсов, распределяющая их по информационным, образовательным, социальным сетям, общению, развлечениям, электронной коммерции, инструментам совместной работы, поисковым системам, платформам пользовательского контента и правительственным ресурсам.

Ключевые слова: Типология интернет-ресурсов, Информационные сайты, Образовательные платформы, Социальные сети, Средства коммуникации.

Для цитирования: Сахиева Н.Б. Типология интернет-ресурсов.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 227– 232.

TYPOLOGY OF INTERNET RESOURCES

©Nodira B. Sakhieva[1]✉
[1]Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: there are many resources on the Internet that serve different purposes, serve different audiences, and vary in content and functionality.

AIM: the main objective of this study is to develop a detailed typology of Internet resources.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a qualitative approach that includes content analysis of various internet resources, literature review, and expert interviews.

DISCUSSION AND RESULTS: a typology of Internet resources was developed through extensive content analysis, literature review, and expert interviews. The division of Internet resources into these ten types provides a comprehensive framework for understanding the various functions and purposes they serve.

CONCLUSION: this study presents a detailed typology of Internet resources, categorizing them into information, education, social media, communication, entertainment, e-commerce, collaboration tools, search engines, user-generated content platforms, and government resources.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Keywords: Internet resources Typology, Information sites, Educational platforms, Social networks, Communication tools

For citation: Nodira B. Sakhieva. (2024) Typology of internet resources // Inter education & global study, (5(1)), pp. 227– 232. (In Uzbek).

Ko'p sonli ilmiy va uslubiy ishlar chet tilini o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga bag'ishlangan bo'lib, ularni batafsil P.V. Siosev darsligida ko'rib chiqish mumkin. Ma'lumki, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'n yildan ortiq vaqt davomida internet resurslari va xizmatlari, ayniqsa, Web 2.0 ijtimoiy xizmatlari va ochiq ta'lim resurslaridan faol foydalanilmoqda.

Internet juda katta hajmdagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi va foydalanuvchilarning ehtiyojlarini qondiradigan resurslarni izlash juda ko'p kuch va vaqtni talab qiladi. Hozirgi vaqtda axborot bozorining bir necha jadal rivojlanayotgan segmentlari mavjud bo'lib, ularning har biri elektron ta'lim resurslarining o'z manbalarini rivojlantirishga hissa qo'shadi. Bularga Ommaviy ochiq onlayn kurslar (MOOCs); Birgalikda o'rganish va ilmiy faoliyat uchun ixtisoslashtirilgan ijtimoiy tarmoqlar (SSN); Videokonferentsaloqa tizimlari va tezkor xabar almashish xizmatlari (VCS); Video xizmatlari va o'quv kanallari YouTube (VUK); O'quv adabiyoti nashriyoti va elektron kutubxona tizimlari (ELS) misol bo'la oladi.

Hozirgi kunda sanoat miqyosida ushbu beshta segmentda ishlab chiqarilayotgan elektron ta'lim resurslari sifati, tuzilishi, narxi, iste'mol xususiyatlari va o'quv jarayonida ulardan foydalanish usullari bo'yicha sezilarli darajada farqlanadi. Yuqoridagi segmentlardan ESM manbalarining tipik misollarini keltiramiz.

Coursera, edX, Fu-tureLearn, Udacity, INTUIT va boshqa ko'plab provayderlar portallaridagi ommaviy ochiq onlayn kurslar chet tilini turli maqsadlarda va turli darajalarda o'rgatish uchun keng imkoniyatlar yaratadi, chunki MOOClar yuqori sifatli kontentni o'z ichiga oladi. Ular qoidaga ko'ra bepul va erkin tarqatiladi va dolzarbdir.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda chet tilini o'rganishning asosiy afzalliklari - o'rganilayotgan tilda ona tilida so'zlashuvchilar bilan turli xil muloqot qilish uchun keng imkoniyatlar, mos suhbatdoshlarni tanlash uchun maxsus filtrlar va qiziqish guruhlarini tashkil etish xizmatlari. Ijtimoiy tarmoqlarda chet tilini o'rganish jarayonini o'yinlashtirishning foydali mexanizmlarini ham qayd etishimiz mumkin, bu esa ko'proq foydalanuvchilarni, ayniqsa bolalarni jalb qilish imkonini beradi.

Video xizmatlari linguaspectrum.com, englishcentral.com, engvid.com, learningenglish.voanews.com, ted.com va Ta'lim kanallari YouTube Puzzle Ingliz tili, Albert Kaxnovskiy, ingliz tili, Irina Shipilova kanali, Jobs School at ingliz tili va chet tilini o'rganishda foydali bo'lgan va qoida tariqasida bepul bo'lgan katta miqdordagi elektron ta'lim resurslarini yaratadi. Odatda, videolar qiyinchilik darajasi bo'yicha bo'linadi, tematik jihatdan rang-barang va chet tilini o'zlashtirishga yordam beradigan o'quv vazifalari bilan jihozlangan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Macmillan, Cambridge University Press, Oxford University Press va boshqa ko‘plab yirik nashriyotlar chet tilini o‘rgatish uchun turli darsliklarni nashr etadilar va shu bilan birga talabalar va o‘qituvchilarga nashriyotlarning o‘zlari tomonidan yaratilgan qo‘shimcha elektron ta’lim resurslaridan korporativ masofaviy ta'lim platformalarida bepul foydalanish imkoniyatini beradilar.

Elita universitetlari va yirik nashriyotlarning mahsulotlari juda qimmat, lekin ular yuqori sifatli va chet tilini o'qitishda muvaffaqiyatli qo'llanilishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda axborot bozorining yuqorida qayd etilgan tarmoqlarida ishlab chiqarilayotgan elektron ta'lim resurslaridan foydalanish chet tilini o'qitishning an'anaviy usullaridan foydalanish bilan uyg'unlashtirilishi kerak, chunki bu ko'p hollarda o’qitish natijalarini yaxshilaydi.

Ijtimoiy tarmoqlar modellari, bloglar va ularning o'zgarishlari, yangiliklar portallari va onlayn o'yinlar yangi medianing eng muvaffaqiyatli namunalari hisoblanadi. Ushbu media modellarini amaliyotga tatbiq etishda yangi media auditoriyalarining faol va innovatsion roliga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu auditoriyaning tegishli ijtimoiy va kommunikativ vazifalar va faoliyatni amalga oshirishga qo'shgan hissasi kontent tahliliga qo'shimcha ravishda ko'rib chiqiladi.

Shunday qilib, yangi ma'lumotlarning eng keng ro'yxati mediaformatlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

— onlayn ommaviy axborot vositalarining internet vakolatxonalari (portallari);
— Internet ommaviy axborot vositalari;
— Internet TV (veb-kasting);
— Internet radiosi (podkasting);
— mobil televizor;
— blogosfera;
— Internet auditoriyasi uchun mo'ljallangan kinoteatr;
— ijtimoiy tarmoqlar (shu jumladan, bolalar ijtimoiy tarmoqlari);
— twitter;
— virtual jamoalar;
— virtual o'yinlar;
— boshqa Web 2.0 resurslari.

Bugungi kunda yangi media modellari haqida gapirganda, yangi media kontentini shakllantirish va tarqatishning hozirgi asosiy tamoyillari nazarda tutiladi:

1) har kim axborot yaratishi mumkin;
2) har qanday voqeani aytib berish va eshitish mumkin;
3) har qanday ma'lumot haqiqiy qiymatni olishi mumkin;
4) har qanday axborot aloqaga aylanadi;
5) zamonaviy axborot muhiti media-kontentni yaratuvchidan ko'ra foydalanuvchi orqali ko'proq nazorat qilinadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

So'nggi yillarda, yangi media muhitining eng munozarali hodisasi "ijtimoiy media" deb atalib, uning doirasida Web 2.0 rivojlanmoqda. Bularga MySpace kabi ijtimoiy tarmoqlar, Facebook va boshqalar misol bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlarning inqilobiy ahamiyati shundaki Internet foydalanuvchilariga, media hikoyalarini tez va oson va o'z ismi ostida nashr qilish imkoniyatini taqdim etganligidir. Ijtimoiy tarmoq - blog yoki onlayn yangiliklar portaliga qaraganda bu oddiyroq usul. Bir marta Facebookda ro'yxatdan o'tgan foydalanuvchi ma'lumotlarni har qanday formatda va hajmda (matn, ovoz, fotosurat, video; sizning boshqa ishtirokchilarning sahifalari yoki sahifalari; forum rejimida yoki suhbat va boshqalar) joylashtirishi mumkin va boshqa har qanday foydalanuvchilar bilan tarmoqdagi kontaktlarni qidirishi mumkin.

Bloggerlardan farqli o'laroq, ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilari allaqachon yozishda maxsus iste'dodga ega bo'lishlari shart emas yoki doimiy postlar bilan faoliyatlarini saqlab qolish uchun ko'p vaqt sarflashi ham zarur emas; ijtimoiy tarmoqning har bir a'zosi o'zining auditoriyasini topadi va muloqotni rivojlantiradi.

Ijtimoiy tarmoqlarning elektron aloqa vositalari bugungi kunda ham oddiy odamlar, ham hukumat tomonidan davlat va biznes sohalarida faol foydalanilmoqda.AQSh hukumati ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlash maqsadida tadqiq qilish uchun mablag'lar ajratmoqda. Shunga o'xshash tahlil shaxs tomonidan amalga oshirilgan xaridlar, sayohatlar, afzal ko'rgan sport klublari, ko'ngilochar markazlar, ismlari ro'yxatga kiritilgan "do'stlar" haqida ma'lumotlarni to'plash imkonini beradi. Bugungi kunda "do'stlar" ning monitoringi, turli mamlakatlarining razvetka xizmatlari tomonidan ham o'rganiladi.

Eng yirik xalqaro kompaniyalar tadqiqot markazlarini yaratadilar, ularning vazifasi ijtimoiy tarnoqlarda kompaniya tomonidan taqdim etilayotgan mahsulotlarning mashhurligi haqida monitoring va tahlil qilish, tovarlar va xizmatlar va ularga bo'lgan talab dinamikasini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Ayni paytda tarkibning katta qismi, BBCdan Googlegacha bo'lgan kompaniyalar interaktiv imkoniyatlardan foydalanmoqda, reklama va mavjud auditoriya bilan o'zaro aloqa qilish imkoniyatlari orqali yoki bo'lmasam ijtimoiy tarmoqlar yoki shunga o'xshash shaxsiy portallar yaratmoqdalar. Ijtimoiy tarmoqlarning texnologiyalari va formatlari doimo rivojlanib bormoqda. Kichik yoshdagi bolalardan tortib kattalar uchun mo'ljallangan bloglar va ijtimoiy tarmoqlarning bir-biriga bog'liqligi juda ko'plab auditoriyani o'z ichiga qamrab olmoqda va ommalashib bormoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Belz, J. A., Thorne, S. L. (2006). Computer-mediated Intercultural Foreign Language Education. Boston , MA : Heinle & Heinle.
2. Evstigneeva, I. A. (2013).Methods of students' discourse skills development on the basis of modern information and communication technologies (English language school):

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Unpublished Doctoral Dissertation. Moscow: Sholokhov Moscow State University for Humanities.
3. Evstigneeva, I. A. (2013). Students' discursive competence formation in linguistic high schools on the basis of the modern Internet technologies. Language and Culture, 1, 74 - 82.
4. Evstigneeva, I. A. (2014). Students' discursive skills development with the help of modern information and communication technologies. Foreign Languages at School Journal, 2, 17-21.
5. Evstigneeva, I. A., & Fedorova S. A. (2014). Development of compensatory abilities in the course of training in the foreign language within the Internet discourse on the example of Social Networks. Social-Economic phenomena and processes Journal, 12, 284-289.
6. Robert, I. V. (2010). Modern information technologies in education: didactic problems, and use perspectives. Moscow: Russian Academy of Education.
7. Sysoyev, P. V. (2013). Information and communication technologies in language education. Moscow: URSS.
8. Sysoyev, P. V., & Evstigneev, M. N. (2009). Web 2.0 technologies in creating a virtual educational environment for foreign language learning.Foreign Languages at School Journal, 3, 26 - 31.
9. Sysoyev, P. V., & Evstigneev, M. N. (2010).The methodology of foreign language teaching using new information and communication Internettechnologies. Moscow: Glossa-Press.
10. Sysoyev, P. V., & Evstigneev, M. N. (2011). Foreign language teacher's ICT competence: definitions and content. Foreign Languages at School Journal, 6, 16-20.
11. Sysoyev, P.V., & Evstigneev, M. N. (2014). Foreign language teachers' competency and competence in using information and communication technologies. Procedia – Social and Behavioral Studies, 154, 82-86.
12. Warschauer, M. &Kern, R. (2000). Network-based language teaching: Concepts and practice. Cambridge: Cambridge University Press Applied Linguistics Series.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Saxiyeva Nodira Bahtiyor Qizi,** tadqiqotchi [**Сахиева Нодира Баҳтиёр Қизи,** исследователь] [**Saxiyeva B.Nodira,** researcher]; manzil: O'zbekiston,J Toshkent shahri, Kichik Xalqa Yo`li ko`chasi, G-9a mavzesi, 21-a uy [адрес: Город Ташкент, улица Кичик Халка йули, квартал Г-9а, дом 21.], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Kichik Khalka Yo`li street, district G-9a, house 21.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

SAVOD O‘RGATISH DAVRINI TO‘G‘RI TASHKIL ETISH

© Sh.U.Nizamova[1]✉,A.X. To‘raxo‘jayeva[2]✉
[1,2]Qo‘qon davlat pedagogika instituti, Qo‘qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: savod o‘rgatish boshlang‘ich ta’limda asos bo‘lib, o‘quvchilarning o‘qish, yozish va tushunish qobiliyatini shakllantiradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida o'qish va yozish ko'nikmalarini oshirish uchun savodxonlikni o'rgatish davri uchun eng samarali tashkiliy strategiyalarni o'rganish va aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda sifat va miqdoriy ma'lumotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanildi. sifatli ma'lumotlar sinfda kuzatishlar, o'qituvchilar bilan suhbatlar va talabalar bilan fokus-guruh suhbatlari orqali to'plangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatdiki, to'g'ridan-to'g'ri o'qitish, boshqariladigan o'qish va mustaqil amaliyot muvozanatini o'z ichiga olgan yaxshi tuzilgan savodxonlik davri o'quvchilarning savodxonlik ko'nikmalarini sezilarli darajada yaxshilagan.

XULOSA: boshlang'ich ta'limda savodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun savod o'rgatish davrini to'g'ri tashkil etish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: alifbo, savod o‘rgatish davri, nutq xatolari, mashqlar.

Iqtibos uchun: Nizamova Sh.U, To‘raxo‘jayeva A.X. Savod o‘rgatish davrini to‘g‘ri tashkil ətish // Inter education & global study. 2024. №4(1). B.233– 239.

ПРАВИЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ПЕРИОДА ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТНОСТИ

© Ш.У.Низамова[1]✉, А.Х. Тўрахўжаева[2]✉
[1,2]Коканский государственный педагогический институт, Кокан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Грамотность является основой начального образования и развивает способность учащихся читать, писать и понимать.

ЦЕЛЬ: Целью данного исследования является изучение и определение наиболее эффективных организационных стратегий на период обучения грамоте для улучшения навыков чтения и письма среди учащихся начальной школы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: В исследовании использовался смешанный метод, сочетающий качественные и количественные данные. качественные

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

данные были собраны посредством наблюдений в классе, интервью с учителями и интервью в фокус-группах со студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты показали, что хорошо структурированный период обучения грамоте, который включал баланс прямого обучения, чтения под руководством и самостоятельной практики, значительно улучшил навыки грамотности учащихся.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: для формирования навыков грамотности в начальной школе очень важно правильно организовать период обучения грамоте.

Ключевые слова: алфавит, период грамотности, речевые ошибки, упражнения.

Для цитирования: Низамова Ш.У. Тўрахўжаева А.Х. Правильная организация периода обучения грамотности.// Inter education & global study.2024. №4(1). С. 233– 239.

CORRECT ORGANIZATION OF THE LITERACY TEACHING PERIOD

©Shaxnoza U.Nizamova[1]✉,Adibaxon X. To‘raxo‘jayeva[2]✉
[1,2]Kokan State Pedagogical Institute,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Literacy is the foundation of primary education and develops students' ability to read, write and understand.

AIM: the purpose of this study is to explore and identify the most effective organizational strategies for the literacy instruction period to improve reading and writing skills among elementary school students.

MATERIALS AND METHODS: the study used a mixed methods approach combining qualitative and quantitative data. qualitative data were collected through classroom observations, teacher interviews, and focus group interviews with students.

DISCUSSION AND RESULTS: the results indicated that a well-structured literacy period that included a balance of direct instruction, guided reading, and independent practice significantly improved students' literacy skills. has improved.

CONCLUSION: it is very important to properly organize the period of literacy training for the formation of literacy skills in primary education.

Key words: alphabet, literacy period, speech errors, exercises.

For citation: Shaxnoza U. Nizamova, Adibaxon X. To‘raxo‘jayeva. (2024) Correct organization of the literacy teaching period // Inter education & global study, (5(1)), pp. 233– 239. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning “Ma'lumki, yosh avlod tarbiyasi hamma zamonlarda ham muhim va dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib kelgan. Ammo biz yashayotgan XXI asrda bu masala haqiqatan ham hayot-mamot masalasiga aylanib bormoqda. “Tarbiya qancha mukammal bo‘lsa, xalq shuncha baxtli yashaydi”, deydi donishmandlar. Tarbiya mukammal bo‘lishi uchun esa bu masalada bo‘shliq paydo bo‘lishiga mutlaqo yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi.”[1]. degan fikrlari harakatni aynan savod o‘rgatish bosqichdan boshlash kerakligini anglatadi.

Savod o‘rgatish davrining dastlabki birinchi haftasi o‘quvchilarni savod o‘rgatishga tayyorlash ushun ajratiladi, shuning uchun bu davrni alifbegacha bo‘lgan deb ataladi.[2].Suhbatlarning jonli, ko‘rgazmali bo‘lishiga alohida e‘tibor berish zarur. Suhbat uchun faqat darslikdagi rasmlarning o‘zi kifoya qilmaydi, balki uning mazmunini to‘ldiruvshi boshqa rasmlardan yoki predmetlarning o‘zidan namuna ko‘rsatish o‘quvshilarning yana qiziqishini orttiradi. Masalan, “Bizning oila” temasida rasm berilgan. Bunda o‘qituvshi o‘quvchilarning o‘z oilalalari misolida gap tuzdirish mumkin. O‘quvchilar tomonidan gap tuzdirilganda, ularning nutqiga, tovushlarning qanday talaffuz qilishlariga ovozlarini boshqara olishlariga ham e‘tibor berish lozim. Alifbegacha bo‘lgan davrda o‘qituvchi bolalarni dastlab, maktab hayoti, uning ichki tartib qoidalari bilan tanishtiradi, o‘quvchilar maktabda, darsda, tanaffuz vaqtida maktabdan tashqari vaqtda o‘zlarini qanday tutishlari lozimligi o‘rgatiladi, shuningdek maktab va oilada kundalik rejimga ko‘nikma hosil qilib, unga odatlantirila boriladi. Bu davrda o‘qituvchilar o‘quvshilar kollektvini tashkil etishi va har bir o‘quvshi shu kollektivning a‘zosi ekanligini ular ongiga singdirish, bolalarga kollektiv bo‘lib ishlashni asosiy tartib qoidalarini o‘rgatishi kabi vazifani bajaradilar: o‘quvchilarda dars jarayonida partada to‘g‘ri o‘tirish, savol yoki javob berishdan oldin qo‘l ko‘tarish, hammaga eshitarli qilib, shoshmasdan, tutilmasdan gapirish kabi, kitob va daftarlarni, toptamaslik kabi ko‘nikmalarni hosil qila boradi. Bolalar maktab binosi, tevarak atrof bilan tanishtiriladi. Ular o‘qituvshining aytganlarini diqqat bilan tinglash, topshiriqlarini o‘z vaqtida bajarish, savolga javob qaytarish va savol b erishga, o‘rtoqlarining javobini tinglashga odatlantiriladi. Ayniqsa, o‘quvchilarni o‘z vazifalarini tushunib, uning o‘z vaqtida to‘liq tushunishga odatlanishi, har bir o‘quvchiga individual yondashib, ularning o‘ziga xos xususiyatlarini savod olishga qanchalik tayyor ekanligini vaqtida aniqlab olish savod o‘rgatish darslarining to‘g‘ri uyushtirilishiga yordam beradi.

Mazkur mavzu bo‘yicha bir nechta pedagog olimlarimiz o‘z tadqiqot ishlarini olib borishgan. Mazkur maqola Q.Abdullayeva, K.Nazarov, Sh.Yo‘ldashev, R.Safarova, M.G‘ulomova, Adizova asarlari, ilmiy maqolalari asosida tadqiq qilindi. Shuningdek, maktab darsligi [3], mahalliy hamda xorijda nashr etilgan materiallar maqolaning nazariy asosi uchun manba sifatida xizmat qildi. Mavzuga doir jurnalist hamda mutaxassislarning ilmiy ishlari ko‘zdan kechirilib, kerakli ma’lumotlar manba sifatida foydalanildi. Bugungi kunda ta’limda “Aqliy hujum”, “Fikrlar hujumi”, “Tarmoqlar”metodi, “BBB”, “Beshinchisi ortiqcha”, “Bahs-munozara”, “Rolli o‘yin”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Yumaloqlangan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

qor", "Zigzag", "Oxirgi so'zni men aytay" kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda. Masalan, "Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha" metodi, o'quvchilar mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalariga ega bo'lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo'llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

1.O'rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;

2.hosil bo'lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo'lgan to'rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo'lmagan bitta tushunchaning o'rin olishiga erishish;

3.o'quvchilarga mavzuga taalluqli bo'lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;

4.o'quvchilarni o'z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o'tishlari hamda ular o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni asoslashlarini talab etish lozim).

Mazkur metod o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi. Metodni qo'llashda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

-o'qituvchi o'zaro teng nisbatda mavzuga (bo'lim, bob) oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalar tizimini yaratadi;

-o'quvchilar mavzuga (bo'lim, bob) oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalarn aniqlaydilar va daxldor bo'lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;

-o'quvchilar o'z harakatlarining mohiyatini izohlaydilar.

Metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o'quvchilar tomonidan mavzuning puxta o'zlashtirilishini ta'minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalanish mumkin.

Tayyorlov davrida o'quvchilarning nutqiga e'tibor qaratish o'quvchilarning kelajak hayotida muhim rol o'ynaydigan davr hisoblangani uchun ham o'qituvchida ulkan mas'uliyat paydo qiladi. Shuning uchun ham maqolada nutq o'stirish texnikasiga alohida e'tibor qarattik. Quyidagi natijalar olindi. Bolalarni dars mashg'ulotlariga qiziqtirgan holda 3 guruhga ajratib olib, "Aralash-quralash" didaktik o'yinini o'tkazildi. Didaktik o'yinda bir o'quvchini sinfxonasidan chiqarib yuborib sinfda qolgan o'quvchilar uchun doskada uch bo'g'inli so'z yoziladi, har bir guruh o'ziga ajratilgan bo'g'inni aytadi. Tashqarida turgan o'quvchi sinfga kirganidan so'ng uchala guruh baravariga bo'g'inlarni aytadi. Doskada turgan o'quvchi diqqat bilan tinglab bo'g'inlarni o'z o'rniga qo'yib so'zlarni topishi zarur. Bu didaktik o'yin sinf jamoasining 89% o'quvchilarida ijobiy natija ko'rsatdi.

O'qituvchi har bir bolaning eshituv, ko'ruv organlaridagi kamchilik, diqqatning tarqoq emasligini sinchiklab o'rganib, ko'ruv va eshituv quvvati zaifroq, shuningdek past bo'yli o'quvchilarni oldingi partalarga o'tqazadi. O'quvchilar gap, so'z, bo'g'in, tovush bilan amaliy tanishtiriladi. Bolalarning eshitishi va so'zlash qobiliyatini mantiqiy fikrlashni o'stirishga doir; shuningdek o'qituvchining ovoziga ergashib she'rlar yodlash, hikoyachalar mazmunini aytib berish, rollarga bo'lib o'qish kabi mashqlar o'tkaziladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Asosiy davr o‘qish darslari yangi bilim berish bermasligiga ko‘ra quyidagi turlarga ajratiladi:

1.Yangi tovush va harf bilan tanishtiriladigan o‘qish darsi.
2.O‘rganilgan tovush va harflarni mustaxkamlovchi o‘qish darsi.
3. Bilimlarni takrorlash, umulashtirish darsi. [4]

Asosiy davr yozuv darslari esa quyidagi turlarga ajratiladi.

1. Kichik harf va bosh harf yoziladigan yozuv darsi.
2.Kichik harflar yoziladigan yozuv darsi.
3.Bosh harflar yoziladigan yozuv darsi.[5]

Alifbe sahifalaridagi so‘zlarni oldin bo‘g‘inga bo‘lish, so‘ng o‘qishni mashq qilish yaxshi samara beradi. O‘qituvchining namunali o‘qishidan sung xor bilan o‘qish, yakka o‘qishdan shivirlab o‘qishdan foydalaniladi. Ayniqsa sekin o‘qiydigan o‘quvchilar bo‘lgan sinflarda xor bilan o‘qitish o‘qishni tezlashtiradi. Matndagi so‘zlarni sinf doskasida bo‘g‘inlarga bo‘lib yozish o‘rganilgan harflarni hisobga olgan holda qo‘shimcha so‘z birikmalari gaplar tuzib yozish va o‘qitish usulidan ham foydalaniladi. Alifbe sahifalarida bo‘g‘in tuzilishi murakkablashib boradi. Shuning uchun o‘qituvchi har bir bo‘g‘in tuzilishining murakabligiga qarab ish usullarini belgilab olishi zarur. Masalan: 3 tovushdan tuzilgan, 4 tovushdan tuzilgan bo‘g‘inlarni o‘qishga o‘rgatish ham o‘ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bunda olam, Mannon tipidagi bo‘g‘inlarda – o-la:m, ma:n-no:n tarzidagi qo‘shimcha chiziqdan, bod-ring, do‘st tipidagi bo‘g‘inga -ring, do‘st tarzidagi qo‘shimcha chiziqlardan foydalaniladi. So‘zlarni o‘qishga o‘rgatishda bo‘lib o‘qitishdan tashqari jadvallar ham yaxshi samara beradi. Har bir o‘qish darsida bo‘g‘in tuzilishi murakkab so‘zlarni o‘qish mashqi o‘tkazilishi lozim. Bu usul o‘quvchilarda o‘qish malakasining takomillashtiruviga yordam beradi. O‘qishga o‘rgatishda so‘zlarni va gaplprni to‘ldirib o‘qish ko‘nikmalarini hosil qilish o‘quvchini gap tuzishga tez fikrlashga yo‘naltiradi. O‘quvchi tushib qoldirilgan harf va so‘zni rasmga qarab topadi, gap mazmuniga mos yoki, mos emasligiga e’tibor beradi, o‘rtoqlariga nisbatan tez topib o‘qituvchining rag‘batiga sazovor bo‘lishiga intiladi. Alifbe darsligidagi matnlarda turli tinish belgilari ishlatilgan. Ular shularga mos ohang tanlashni, to‘xtash, pauza qilish o‘rinlarini belgilab olishni taqozo etadi. O‘qituvchining tushuntirishi ifodali o‘qish namunasini ko‘rsatishi katta ahamiyatga ega. Ifodali o‘qilgan matngina tushunarli bo‘ladi. O‘qish darslarida o‘qilgan matnning ongli o‘zlashtirilishiga bog‘liq. O‘quvchi matnda fikr nima haqida borayotganini aniqlasagina uzida shunday xislatlarni shakllantirishga harakat qiladi. Ikkinchidan esa yaxshi inson bo‘lishi uchun o‘qishning zarurligini anglaydi. Ongli o‘qishni ta’minlashda matn bilan unga ishlangan rasmlar o‘rtasidagi bog‘lanishlarni aniqlashtirishga, matn yuzasidan savollar berishga diqqat qaratishi lozim.She’r, tez aytish, topishmoq, qo‘shiq, maqol, hikmatli so‘zlardan o‘qitish, yod oldirish ham o‘quvchilarning o‘qishga qiziqishini oshiradi, o‘qish malakasini shakllantiradi, hotirasini mustahkamlaydi. O‘qish darslarining uchdan ikki qismi o‘qishni mashq qilishga ajratilishi lozim. Demak; o‘quvchilarni o‘qishga o‘rgatish, ularning o‘qish suratini oshirish, ifodali va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ongli o‘qish elementlarini shakllantirish, tarbiyalash o‘qish darslarining muhim vazifalari xisoblanadi. Bilish jarayonini faollashtirish hozirgi kunda faqat psixologik muammo bo‘lmay, metodik muammo hamdir. Boshlang‘ich sinfning o‘ziga hos xususiyati shundaki, bilim berish, uni mustahkamlash, amaliyotga tadbiq qilish bevosita dars vaqtida amalga oshiriladi. Har bir o‘qituvchi o‘rganilayotgan materialni o‘quvchilar tmonidan ongli, puxta, mustahkam o‘zlashtirilishini istaydi. O‘quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtirish va rivojlantirish ko‘p jihatdan ko‘rgazmali vositalardan foydalanishga bog‘liq. Savod o‘rgatish darslarini muvoffaqiyatli uyushtirish uchun “Harf kassasi”, “Harf terish kartoni”, “Sirli mato” kesma bo‘g‘in, so‘z kartochkalar, til hodisalariga oid nusxalar, mazmunli rasmlar, predmet rasmlari, texnik vositalardan foydalaniladi. Sinfda jamoa bo‘lib ishlash, o‘rganilgan harflar ishtirokida bo‘g‘in, so‘z, ba’zan gap tuzish va o‘qishni mashq qilish uchun “Harf kassasi” bo‘lishi shart. Kesma harflar yordamida bo‘g‘in, bir bo‘g‘inli so‘zlar, ba’zan ikki bo‘g‘inli so‘zlar tuziladi. Kesma harflar yordamida tuzilgan bo‘g‘in va so‘zlarning ustida turli xil ishlar o‘tkaziladi, bir harfni boshqasi bilan almashtirib yoki harf, ba’zan bo‘g‘inning o‘rnini almashtirib yahgi bo‘g‘in yoki so‘z hosil qilinadi va o‘qitiladi, so‘zning ma’nosi ustida ishlanadi. Sirli mato o‘rnida “Magnit xattaxta”dan foydalanish mumkin. Bunda harf karton orqasiga magnit yopishtiriladi. O‘quvchilarni yangi tovush va harf bilan tanishtirishda kartondan quyidagicha maket tayyorlanadi. Rasmli alifbo ham o‘quvchilarda tovush tanishtirishda juda qilay. Buning uchun albom varag‘i olinadi. Uning yuqori qismiga predmetning rangli rasmi yopishtiriladi. Uning tagiga nomi o‘rganilayotgan tovush o‘rniga nuqta qo‘yib yoziladi. Harakatli ko‘rgazmaning asosan predmitlarni guruhlash mantiqiy mashqlarni qiziqarli uyushtirishda ahamiyati katta. U ikki buklangan kartondan tayyorlanadi. Masalan, kartonning ichiga o‘rmon qiyofasini tasvirlovchi rasmlar yopishtiriladi. O‘rmonda yashovchi hayvonlar orqasiga ip yelimlanib kartonning birinchi betiga yopishtiriladi va uchinchi betiga ip o‘tkaziladi. Hayvonlar tilga kirganda ip tortilsa hayvonlar harakatga keladi. Predmet rasmlaridan to‘g‘ri talaffuzga o‘rgatishda ham, tovush va harf bilan tanishtirishda ham foydalaniladi. Texnik vositalarga magnitafon, radio, televizor, epidiaskop kiradi. Masalan: epidiaskop orqali harf, bo‘g‘in, so‘z, gap va rasmlar kattalashtirilib ko‘rsatiladi. Bolalar talaffuzidagi nuqsonlarni bartaraf etish, nutqni ravon, ifodali bo‘lishi uchun magnitofondan foydalaniladi. Xattaxta, kesma bo‘g‘inning o‘zi ham eng qulay ko‘rgazma sanaladi, Alifbe uchun yozilgan tarqatma materiallar ham o‘quvchini o‘qishga o‘rgatishda qulay ta’limiy vosita hisoblanadi. Tayyorlov guruhlarida yil davomida o’tkaziladigan mashg‘ulotlar bolalar yoshiga mos bolishi va ketma-ketlikda olib borilishi kerak. Har bir inson rivjlanishida, ma’lum bir kasbni egalashda savod chiqarish asosiy omil hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi talim tizimida savod chiqargan va o‘z fikrini tasirchan yetkazishda tushunarli, mantiqiy, aniq, ravon nutqqa ega bo‘lgan kadrlarni tayyorlash kabi masalalar dolzarb bo‘lib kelmoqda. Mazkur maqolada shu jihatlarga etibor qaratishga harakat qilindi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O’zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. -Toshkent: O’zbekiston, 2016. - 56 B.
2. Q.Abdullaeva, K. Nazarov, Sh. YO‘ldoshev, Savod o‘rgatish metodikasi.T., 1996.
3. Farberman B. Ilg‘or pedtexnologiyalar. T-2000 "Fan" - 199 B.
4. R. Safarova, M.G‘ulomov, M. Inoyatova, Savod o‘rgatish darslari. "Tafakkur" nashriyoti. Toshkent-2012
5. Iroda A'zimova, Klaraxon Mavlonova, Sa'dullo Quronov, Shokir Tursun, Ona tili va o‘qish savodxonligi, TOSHKENT-2021

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Nizamova Shaxnoza Ubaydullaevna,** dotsent, **To’raxo’jaeva Adibaxon Xalilullaevna,** dotsent, [**Низамова Шахноза Убайдуллаевна,** доцент, **Тўрахўжаева Адибахон Халилуллаевна,** доцент] [**Shaxnoza U. Nizamova,dotsent, Adibaxon X. To’raxo’jaeva,** dotsent,]; manzil: O’zbekiston, Qo'qon shahar, Turon ko'chasi, 23-uy [адрес: Узбекистан, г. Кокан, улица Турон, 23], [address: Uzbekistan, Kokan city, Turon street, 23]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING MATEMATIK MANTIQIY FIKRLASH KO‘NIKMASINING AHAMIYATI

© S.T. Kalekeeva[1]✉

[1]Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti, Nukus, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: matematik mantiqiy fikrlash boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun muhim mahorat bo'lib, ularga samarali o'qitish va yosh o'quvchilarni matematik sayohatlarida ilhomlantirish imkonini beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun matematik mantiqiy fikrlash ko'nikmalarining muhimligini ta'kidlash va o'qituvchilar ta'limi dasturlari davomida ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali usullarini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma'lumotlar o'qituvchilar o'qituvchilari bilan suhbatlar va talabalar o'qituvchilari bilan fokus-guruh muhokamalari orqali to'plangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar shuni ko'rsatadiki, kuchli matematik mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan talaba o'qituvchilar boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni va muammolarni hal qilishni rivojlantiradigan matematika darslarini loyihalash va o'tkazishda samaraliroqdir.

XULOSA: matematik mantiqiy fikrlash qobiliyatlari bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun zarur bo‘lib, ularning o‘qitish samaradorligi va o‘quvchilarning matematika bo‘yicha natijalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so'zlar: fikrlash, mantiqiy fikrlash, keys-tadqiqotlar, kreativlik mashqlari, intellektual o‘yinlar

Iqtibos uchun: Kalekeeva S.T. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining matematik mantiqiy fikrlash ko‘nikmasining ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №5 (1). B.240– 248.

ЗНАЧЕНИЕ НАВЫКОВ МАТЕМАТИЧЕСКИ-ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

© С.Т. Калекеева[1]✉

[1]Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинеза, Нукус, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: Математическое рассуждение является важным навыком для учителей начальной школы, позволяющим им эффективно обучать и вдохновлять молодых учеников в их математических путешествиях.

ЦЕЛЬ: Целью данного исследования является подчеркнуть важность навыков математического рассуждения для будущих учителей начальной школы и определить эффективные способы развития этих навыков в ходе программ подготовки учителей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор качественных и количественных данных. Качественные данные были собраны посредством интервью с преподавателями учителей и дискуссий в фокус-группах с учителями-студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что учителя с сильными навыками математического рассуждения более эффективно разрабатывают и проводят уроки математики, которые способствуют критическому мышлению и решению проблем у учащихся начальной школы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: навыки математического рассуждения необходимы будущим учителям начальной школы и оказывают существенное влияние на эффективность их преподавания и успеваемость учащихся по математике.

Ключевые слова: мышление, логическое мышление, тематические исследования, творческие упражнения, интеллектуальные игры.

Для цитирования: Калекеева С.Т. Значение навыков математически-логического мышления будущих учителей начальных классов.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 240– 248.

THE IMPORTANCE OF MATHEMATICAL LOGICAL THINKING SKILLS OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS

© Sarbinaz T. Kalekeeva[1]✉
[1]Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, Nukus, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: mathematical reasoning is an important skill for elementary teachers, enabling them to effectively teach and inspire young students on their mathematical journeys.

AIM: the purpose of this study is to highlight the importance of mathematical reasoning skills for prospective elementary school teachers and to identify effective ways to develop these skills during teacher education programs.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining qualitative and quantitative data collection. Qualitative data were collected through interviews with teacher educators and focus group discussions with student teachers.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

DISCUSSION AND RESULTS: Findings suggest that student teachers with strong mathematical reasoning skills are more effective in designing and delivering mathematics lessons that promote critical thinking and problem solving in elementary students.

CONCLUSIONS: Mathematical reasoning skills are essential for prospective elementary school teachers and have a significant impact on their teaching effectiveness and student achievement in mathematics.

Keywords: thinking, logical thinking, case studies, creativity exercises, intellectual games

For citation: Sarbinaz T. Kalekeeva. (2024) The importance of mathematical logical thinking skills of future primary class teachers // Inter education & global study, (5(1)), pp. 240– 248. (In Uzbek).

Mamlakatimizda huquqiy-demokratik davlat qurish pallasida yoshlarimizda hurfikrlilik, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish, aqliy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasida chuqur mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega, sotsiomadaniy darajasi rivojlangan, amaliy ko'nikma malakalarni egallagan, raqobatbardosh kadrlar talab qilinadi. Shu sababli hozirgi zamonda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyatini kamol toptirish uchun zamin yaratish lozim.

Mantiqiy fikrlash ko'nikmasiga ega bo'lgan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari esa, jahonda tarqatilayotgan har bir axborotni mustaqil mushohada etib, o'zlari uchun tegishli xulosalarni bemalol ajratib oladilar. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ta'lim tizimida olib borilayotgan islohatlar doirasida muhim ahamiyat kasb etadi. Globallashuv jarayonlarida axborotlarning tez rivojlanayotgan jadal oqimlari sharoitida shaxsning intellektual dunyoqarashi, ilmiy va madaniy darajasi, kasbiy mahorati va kreativ qobiliyatlariga nisbatan talablarning ortib borishi jamiyat a'zolarida ta'limiy tayyorgarliklarini uzluksiz oshirib borishiga ehtiyojni shakllantirish va uni ro'yobga chiqarishga qulay sharoitlarni yaratish muammosini qo'ymoqda. Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchisining faoliyati ko'p tarmoqli, yaxlit, ko'p qirrali va universal ekanligi bilan bog'liq. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi bir vaqtning o'zida bir nechta fan o'qituvchilarining vazifalarini bajaradi: matematika, ona tili va adabiyoti, tabiiy fan, geografiya o'qituvchisi. U alohida o'quv fanlarida o'z aksini topgan fanlarni yaxshi bilishi, fanlararo aloqalarni o'rnatishi, har bir o'quv fanining vosita va materiallarini erkin, mustaqil va to'liq o'zlashtira olishi, yangi o'quv g'oyalarini yaratishi va amalga oshirishi kerak.

Matematik mantiqiy fikrlash ta'lim tizimida muhim komponentlardan biri hisoblanadi. Bu ko'nikmalar nafaqat matematik masalalarni hal qilishda, balki kundalik hayotdagi muammolarni hal qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Matematik mantiqiy fikrlashning rivojlanishi insonning analitik va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi. Boshlang'ich

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ta’limda bu ko‘nikmalarni rivojlantirish esa bolalarning kelajakda muvaffaqiyatli ta’lim olishini ta’minlaydi[1].

Mantiqiy fikrlash tushunchasining aniq ta’riflari mukammal ishlab chiqilmaganligi sababli dialektik nuqtayi nazardan yondashuv talab qilinadi. “Fikrlash” – biror muammo haqida muayyan bir xulosaga kelish maqsadida mulohaza yuritmoq yoki o‘ylamoqdan iborat bo‘lgan psixologik jarayondir[2]. Fikrlash – shaxs bilish faoliyati jarayoni bo‘lib, voqelikni bevosita va umumlashgan holda aks ettirish bilan xarakterlanadi. Fikrlash fanlararo tadqiqotlarni, kompleks fanlarni o‘zida mujassamlashtiradi. Mantiqiy fikrlash – fikrlashning oliy pog‘onalaridan biri bo‘lib, izchillik, ketma-ketlik asosida fikrlarning bog‘lanishini bildiradi va shaxs ijodiy faolligining muhim qirrasini o‘zida aks ettiradi. O‘z navbatida shaxsda mazkur sifatlarni tarkib toptirish demokratik va insonparvar jamiyatning faol a’zosini shakllantirishga imkon beradi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning mantiqiy fikrlashini shakllantirish yaxlit tizim sifatida ta’limning maqsadi, o‘qituvchi faoliyati, o‘quvchi faoliyati, ta’lim natijasi, ta’lim mazmuni, shakl, metod va vositalarni o‘z ichiga qamrab oladi. Mantiqiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishda pedagogik shart-sharoitlar muhim o‘rin tutadi[3]. Bu jarayon, o‘quvchilarning fikrlash jarayonlarini rivojlantirish, ularda muammolarni mustaqil hal etish va xulosalar chiqarish qobiliyatlarini shakllantirish uchun qulay muhit yaratishni talab qiladi. Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchi o‘quvchilarni tashabbuskorlikka undashi, yangi g‘oyalar taklif qilishga va innovatsiyon xulosalar chiqarishga unday oladigan qobiliyatlarga ega bo‘lishi zarur. O‘quvchilarga hozirgi kunda faqat ma’lumotlarni yetkazib beradigan o‘qituvchi emas, balki ularning intellektual qobiliyatlarining rivojlanishiga ham xissa qo‘sha oladigan mantiqiy fikrlash ko‘nikmasiga ega bo‘lgan o‘qituvchilar kerak.

Metod va metodologiyalar: Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun mantiqiy tafakkurni rivojlantirish va ularni turli pedagogik metodlar bilan tanishtirish juda muhim. Bu yerda ayrim usullar keltirilgan:

Keys-tadqiqotlar-ko‘p jihatdan o‘qituvchilarning muammoli vaziyatlarni hal qilish, tanqidiy va mantiqiy fikrlash salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Bu usullar orqali ular o‘quvchilarga turli scenariylarda aniq va mazmunli yyechim topishni o‘rgatishlari mumkin. Bunda o‘qituvchilar o‘quvchilar uchun real hayotda uchraydigan vaziyatlarni yaratishlari kerak. Masalan, supermarketda narxlar va chegirmalar asosida xarid qilish uchun hisob-kitob qilish.

Bunday misollarni yechishda kichik guruhlarga bo‘lingan holda ro‘lli o‘yinlar orqali muammoga yyechim topsa, ularning fikrlash ko‘nikmalari oshadi. Masalan, bir guruhdan bir kishi sotuvchi va boshqalar xaridorlar sifatida faoliyat ko‘rsatadi. o‘quvchilar turli rollarga kirib, scenariy asosida muammoni hal qilishadi. Masalan, bir o‘quvchi xaridor bo‘lib olma va apelsin sotib olish uchun narxlarni solishtiradi.

Avvalo, berilgan muammoni aniqlab olish kerak. Supermarketda olma narxi bir kilogrammga 3000 so‘m, apelsin narxi esa 4000 so‘m. Agar olmalarga 20% chegirma berilsa, xaridor 5 kilogramm olma va 3 kilogramm apelsin uchun qancha pul to‘laydi?

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Muammoni tahlil qilish va tushunish uchun o‘quvchilarga vaqt va imkoniyat berish. Ushbu vaziyatda o‘quvchi olmalar sonini kamaytirish kerakligini tushunishi kerak. O‘quvchilar muammoni tahlil qilib, yechim topishi uchun dastlabki mashqlarni bajarishadi. Masalan, ular matematik amallarni bajarish orqali yyechim topadilar: Olmalarga chegirmani hisoblash: 3000×0.8=2400 so‘m kilogrammga. Jami narxni hisoblash: 5×2400+3000×4=12000+12000=24000 so‘m. Ushbu natijani qanday topganliklarini va bu jarayonda qanday xato yoki to‘g‘ri yondashganliklarini muhokama qilish.

Kreativlik mashqlari-o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish va turli muammolarga noodatiy yo‘llar bilan yondashish ko‘nikmasini oshirishga qaratilgan. Bu mashqlar orqali o‘quvchilar muammolarni turli yondashuvlar bilan yechishni, mavzularni chuqur tahlil qilishni va yangi g‘oyalarni taklif qilishni o‘rganadilar. Bu usullar ayniqsa matematika darslarida qiziqarli va samarali bo‘lishi mumkin.

Misol 1: Uchburchakning maydonini hisoblash.

Buning uchun uning turli tomonlari yoki burchaklari orqali yechim topish mumkin ya’ni, bir matematik tenglamani ikki turli yo‘l bilan yechish mumkin. Bu o‘quvchilarni turli uslublar bilan ishlashga va muammolarni har tomonlama ko‘rib chiqishga o‘rgatadi.

Misol 2: Kundalik narxlarni hisoblash yoki yo‘l xarajatlarini aniqlash.

Har kungi hayotda uchraydigan muammolarni matematik yondashuvlar orqali yechish uchun Matematik ma’lumotlarni vizualizaciya qilish uchun grafiklar va diagrammalardan foydalanish mumkin.

Interaktiv o‘qitish-yordamida o‘quvchilar o‘rtasida muloqotni va hamkorlikni rivojlantirish orqali bilimni boyitishga erishiladi. Bu usul o‘quvchilarni guruhlarda ishlashga, fikrlarini erkin bildirishga va birgalikda yechim topishga undaydi. Interaktiv o‘qitishda har bir o‘quvchi faol ishtirok etadi va yangi bilimlarni samarali o‘zlashtiradi. Bir masalani bir necha guruhga bo‘lib berish kerak va ularni o‘z usullari bilan yechish jarayonini kuzatish kerak. Har bir guruh o‘z natijalarini boshqa guruhlarga taqdim etadi va ularning fikrlarini muhokama qiladi. Har bir guruh boshqa guruhlarning yechimlarini tahlil qiladi va qiyoslaydi.

Masalan, "Bir qishloqda har 10 kunda bir marta bozor tashkil etiladi. Agar bu qishloqda har 3 oyda bir marta asosiy bozor ham bo‘lsa, 1 yilda necha marta bozor tashkil etiladi?"

Guruhlar har xil yondashuvlardan foydalanib yechim topishga harakat qiladi. Ular 1 yilda 365 kun borligini va har 10 kunda bir marta bozor bo‘lishini muhokama qiladilar. Har bir guruh o‘z yechimini taklif etadi: oddiy bozor 36 marta, asosiy bozor 4 marta, jami 40 marta bo‘ladi.

Tanqidiy fikrlash-o‘quvchilarni muammoli vaziyatlarni aniqlash, tadqiqotlar olib borish, natijalarni chuqur tahlil qilish va baholash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bu ko‘nikma matematik faoliyatda ham muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuv orqali o‘quvchilar matematik masalalarni tahlil qilish va yechim topishda yanada samarali bo‘lishadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

O‘quvchilar muammoni chuqur o‘rganib, uni hal qilish uchun kerakli malumotlarni yig‘ishlari kerak. Jamlangan malumotlar va natijalarni chuqur tahlil qilish va ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlash. Turli yechimlar va yondashuvlarni qiyoslab tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini ko‘rib chiqish va qaysi usul qanday holatlarda samarali bo‘lishini aniqlash.

Intellektual o‘yinlar-o‘quvchilarning logika va tafakkur qobiliyatlarini rivojlantirishga, hamda shaxsiy va jamoaviy fikrlashni rag‘batlantirishga xizmat qiladi.

Matematik kvestlar: Kvestlarda o‘quvchilar matematik masalalarni yechib, bir manzildan ikkinchi manzilga harakat qiladilar. Har bir manzilda yangi topishmoq yoki muammo ularni kutadi. *Misol*: "Janob X 6 bosqichli manzildan o‘tmoqchi. Har bir bosqichda uni matematik masala kutmoqda. Birinchi bosqichda uning yoshi ikki marta ko‘paytirilib, keyin 5 yil qo‘shiladi va natijada 45 chiqadi. Uning yoshini toping." Topishmoqni hal qilish uchun tenglama tuzish kerak: *Yechim*: $2x+5=45$, $x=20$

Matematik rebuslar: Rebuslar o‘quvchilarning matematik bilimini va etiborini tekshiradi. Har xil qiyinchilikdagi rebuslar o‘quvchilarni qiziqtiradi va ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. *Misol*: "AG+AD=AL, har bir harf bitta raqamni ifodalaydi. Har bir harfga mos raqamlarni toping." *Yechim*: Masalan, A=1, G=2, D=3, L=4. Demak, 12 + 13 = 25.

Shaxsiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi faoliyatlar:

Matematik pazllar: Har bir o‘quvchi o‘z boshqotirmasini yechadi va natijalarni o‘zgalar bilan taqqoslaydi. Masalan, sudoku yoki sehrli kvadrat. *Misol:* "Sudoku o‘yinida har bir 3x3 maydoncha, qatori va ustunida 1dan 9 gacha raqamlar bo‘lishi kerak." Har bir raqamni maydonga to‘g‘ri joylashtirish.

Jamoaviy fikrlashni rag‘batlantiruvchi faoliyatlar:

Ta’limiy viktorinalar: Guruhda ishlash va jamoaviy ravishda savollarga javob topish. Masalan, "Kim birinchi yechadi?" nomli o‘yin. *Misol*: "Tenglamani tez yeching: $x+3=10$ Guruhdagi biror kimsa yordam berib, javobni topadi: $x=7$

Raqamlar zanjiri: *Misol:* "Guruhlar raqamlarni to‘g‘ri zanjirda joylashtirishlari kerak: 1, 2, 4, 8, 16, ... Keyingi raqam qanday bo‘ladi?" *Yechim:* Keyingi raqam 32 (hamma raqamlar 2 ga ko‘paytirilgan).

Raqobatli o‘yinlar: Matematik estafetalar: Guruhlar o‘rtasida musobaqa o‘tkazish. Masalan, "Qaysi guruh ko‘proq masala yechadi?" *Misol*: "Har bir guruhga 10 daqiqada yechilishi kerak bo‘lgan 5 ta arifmetik masala beriladi." Har bir guruh tez va aniq hisoblash orqali ko‘proq masala yechishga harakat qiladi.

Matematikaga oid intellektual o‘yinlar:

Raqamli boshqotirmalar: *Misol:* "Bir qator raqamlardan 1, 2, 3, 4, 5 foydalanib, 15 raqamini qanday qilib to‘playmiz?" *Yechim:* 5+4+3+2+1=15.

Matematik jamoaviy musobaqalar:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Misol: "Guruhlar orasida 5 daqiqa ichida qancha ko‘paytirish amaliyotini yechadi." Har bir guruh tez va aniq hisoblash orqali ko‘proq masala yechishga harakat qiladi. *Masalan*, 7x8=56, 9x9=81.

Logik labirintlar: O‘quvchilarga matematikaga oid turli topishmoqlar yoki labirintlar beriladi va ular to‘g‘ri yo‘lni topishlari kerak.

*Misol: "*Bir kvadrat maydonning ichidan chiqish uchun hisob-kitoblarni aniq bajarish kerak. Har bir bosqichda to‘g‘ri yechim topib yo‘l topish lozim." Har bir bosqichda matematik misollar yechib, to‘g‘ri yo‘lni topish.

Bu o‘yinlar orqali o‘quvchilar matematik koncepciyalar va usullarni yorqinroq tushunish va qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bunday o‘yinlar o‘quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, o‘quvchilar o‘rtasida sog‘lom raqobat muhitini yaratadi.

Seminarlar va treninglar-o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga, ularni yangi bilimlar va metodikalar bilan tanishtirishga qaratilgan. Matematika fani bo‘yicha seminarlar va treninglar o‘qituvchilarga yangi texnologiya va yondashuvlarni o‘rgatishga hamda o‘quvchilarni qiziqtirish va o‘rgatishning yangi usullari bilan tanishtirishga yordam beradi. Treninglar orqali o‘qituvchilar yangi pedagogik yondashuvlar, yani ta’lim jarayonida interaktiv va qo‘llash oson metodlarni o‘rganadilar.

O‘quvchilarni o‘yinlar va interaktiv faoliyatlar orqali o‘qitish.

Misol: "Matematik jamlash o‘yini" - o‘quvchilar har xil raqamli kartochkalarni yig‘ishadi va ular orqali arifmetik amallarni bajaradi.

Yoshga mos ta’lim: Har bir o‘quvchining yoshi va bilimini inobatga olgan holda matematik mashg‘ulotlar tayyorlash. *Misol*: Yosh o‘quvchilarga rangli grafiklar yoki kartalar orqali geometriya asoslarini o‘rgatish.

Motivaciya usullari: o‘quvchilarning qiziqishini oshirish uchun raqobatchi o‘yinlar yoki amaliy mashg‘ulotlar tashkil qilish. *Misol*: "Matematik olimpiadalar" - o‘quvchilar o‘rtasida masalalarni yechish bo‘yicha musobaqalar o‘tkazish.

Yangi texnologiyalarni qo‘llash: Matematika darslarida yangi texnologiyalardan foydalanish. *Misol:* "GeoGebra" yoki "Desmos" kabi onlayn vositalar orqali grafiklarni tuzish va tahlil qilish.

Interaktiv taqdimotlar: Matematik koncepciyalarni interaktiv taqdimotlar orqali tushuntirish. *Misol:* "PowerPoint" yoki "Prezi" yordamida matematik formulalar va ularning qo‘llanishini taqdim qilish.

"Qiziqarli matematik viktorinalar va o‘yinlar" – o‘quvchilarni interaktiv viktorinalar orqali matematikaga qiziqtirish. *Misol:* “Kaxut” yordamida interaktiv savol-javob o‘yini o‘tkazish.

O‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini o‘rganish: O‘qituvchilarni o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini tushunishga va ularga mos ravishda ta’lim metodlarini qo‘llashga o‘rgatish. Bu treninglar o‘quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda darslarni samarali tashkil qilishga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Matematikada yangi metodikalarni amalga oshirish bo‘yicha treninglar nafaqat o‘quvchilarning bilim olishini osonlashtirish, balki ularning psixologik holatini yaxshilash va ta’lim jarayonini yaxshilashga yordam beradi. Matematikada qo‘llaniladigan yangi metodikalar o‘quvchilarning matematikaga bo‘lgan qiziqishini oshirish va ularning o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llash imkonini beradi. Seminarlar va treninglar o‘qituvchilarga yangi metodikalarni o‘rganish va ularni amaliyotga tatbiq qilish imkonini beradi. Ushbu metodikalar o‘quvchilarning o‘qish jarayonini yaxshilash va ularning matematik bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradi.

Tadqiqot va innovatsiyalar - yangi pedagogik texnologiyalar va metodlar ta’lim jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Har bir yangi texnologiya va metodika o‘quv jarayonida o‘zining afzalliklari va yangi imkoniyatlarini olib keladi.

Pedagogik tadqiqotlar orqali yangi metod va texnologiyalarning samaradorligini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq qilish imkoni tug‘iladi. Bu jarayonda o‘qituvchilar yangi g‘oyalar va innovacion yondashuvlarni tadqiq qilish orqali ta’limni yanada takomillashtirishga yo‘naltirilgan usullar ishlab chiqishadi.

Misol: Matematika darslarida yangi innovacion metodikalarni tadqiq qilish. Masalan, "Flipped klasrum"[4] (Flipped Classroom-Teskari sinf) modelini tadqiq qilish va uning matematik bilimlarni o‘zlashtirishga qanday tasir qilishi haqida izlanishlar olib borish. Bunda o‘qituvchilar o‘quvchilarga matematik mavzular bo‘yicha videolarni uyda tomosha qilishni va dars vaqtida amaliy mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanishni topshiradilar. Tadqiqot natijalari bu metodikaning samaradorligini oshirishga qanday yordam berishini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalarini amaliy tarzda qo‘llash orqali o‘qituvchilar yangi metodikalarni ta’lim jarayoniga tatbiq qilib, ularning samaradorligini baholashlari mumkin. Yangi metodikalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning matematik bilimlarini yanada mustahkamlash va chuqurlashtirish imkoniyati tug‘iladi.

Flipped Classroom modelidan foydalanish uchun- masofaviy ta’lim olish uchun barchaga ochiq bo‘lgan onlayn platforma, matnli, audioli va videoli o‘quv materiallari, power point taqdimotlari, o‘qituvchi va talabaning onlayn muloqotini taminlab beruvchi komponentlarga ega bo‘lish talab qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, bu usullar orqali boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari nafaqat o‘zlari uchun, balki o‘quvchilari uchun ham kengroq imkoniyatlar yaratishi mumkin. Ushbu metodik va innovatsion yondashuvlar natijasida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari o‘quvchilarning matematik tushunchalarini chuqurroq o‘zlashtirishlari uchun turli imkoniyatlar yaratadilar. Bu esa o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishlarini oshirishga va ularning bilimlarini yanada rivojlantirishga yordam beradi. Shu tariqa, yangi pedagogik texnologiyalar va metodlarni tadbiq qilish va tadqiqotlarni amaliy tarzda qo‘llash ta’lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1. Колмакова Н.А. Формирование готовности студентов педвуза к развитию логического мышления младших школьников (на примере математических дисциплин) 13.00.08 – теория и методика профессионального образования Дисс.канд.пед.наук Шадринск -2000.: 191с
2. Антюшин С.С., Михалкин Н.В. Логика: Учебное пособие. — М.: РАП, 2013. - 256 с
3. Sobirov M/ Mantiqiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari/ Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 4(02), Feb., 2024
4. Hew, K., & Lo, C. (2018). Flipped classroom improves student learning in health professions education: a metaanalysis. BMC Medical Education, 18 (1):38. doi: 10.1186/s12909-018-1144-z

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna,** doktorant [**Калекеева Сарбиназ Туркменбаевна,** докторант] [**Sarbinaz T.Kalekeeva**,doctoral student]; [manzil: O‘zbekiston,Qoraqolpog‘iston Respublikasi, Nukus shahri, P.Seytov ko‘chasi], [адрес: Узбекистан, Республика Каракалпакстан, город Нукус, улица П.Сейтова], [address: Uzbekistan, Republic of Karakalpakstan, Nukus city, P. Seytov street] E-mail: kalekeevast@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

FARMAKOLOGIYA FANINI O'RGANISHNING ZAMONAVIY USULLARI

© D.B.Shukurova[1]✉ S.Z.Djurayeva[2]✉
[1,2]Samarqand Davlat tibbiyot Universiteti,Samarqand. O`zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: farmakologiya, dori vositalari va ularning biologik tizimlarga ta'siri haqidagi fan texnologiya va tadqiqot metodologiyasi yutuqlari asosida tez rivojlanayotgan sohadir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi farmakologiyani o'rganishda qo'llaniladigan zamonaviy usullarni o'rganish va baholash, ularning farmakologik tamoyillarni tushunish va qo'llash samaradorligini oshirishga urg'u berishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot amaliy tadqiqotlar va ekspert suhbatlari bilan to'ldirilgan keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqishdan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, yuqori samarali skrining, hisoblash farmakologiyasi va shaxsiylashtirilgan tibbiyot kabi zamonaviy usullar farmakologiyani o'rganishni o'zgartiradi. Yuqori o'tkazuvchanlik skriningi ko'p miqdordagi birikmalarni tezkor sinovdan o'tkazish imkonini beradi, bu esa dori-darmonlarni topishni sezilarli darajada tezlashtiradi.

XULOSA: Farmakologiyani o'rganishning zamonaviy usullari bu sohada inqilob qilmoqda, dori-darmonlarni kashf qilish va shaxsiy davolanish uchun yangi imkoniyatlarni taklif qilmoqda.

Kalit so‘zlar: Farmakopeya, farmakologiya, Moodle tizimi, oliy tibbiy ma'lumot, baholash usullari.

Iqtibos uchun: Shukurova D.B. Djurayeva S.Z. Farmakologiya fanini o'rganishning zamonaviy usullari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 249–254.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ НАУКИ ФАРМАКОЛОГИИ

© Шукурова Д.Б[1]✉. Джураева С.З.[2]✉
[1,2]Самаркандский государственный медицинский университет, Самарканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: фармакология, наука о лекарственных препаратах и их влиянии на биологические системы, представляет собой быстро развивающуюся область, основанную на достижениях в области технологий и методологии исследований.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение и оценка современных методов, используемых при изучении фармакологии, с упором на повышение эффективности их понимания и применения фармакологических принципов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется всесторонний обзор литературы, дополненный тематическими исследованиями и экспертными интервью.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Обсуждение показывает, что современные методы, такие как высокопроизводительный скрининг, компьютерная фармакология и персонализированная медицина, меняют изучение фармакологии. Высокопроизводительный скрининг позволяет быстро тестировать большое количество соединений, что значительно ускоряет поиск лекарств.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Современные методы изучения фармакологии совершают революцию в этой области, предлагая новые возможности для открытия новых лекарств и персонализированного лечения.

Ключевые слова: Фармакопея, фармакология, система Moodle, высшее медицинское образование, методы оценки.

Для цитаты: Шукурова Д.Б. Джураева С.З. Современные методы изучения науки фармакологии. // Inter education & global study. 2024. №5(1). В. 249–254.

MODERN METHODS OF STUDYING THE SCIENCE OF PHARMACOLOGY

© Dilorom B.Shukurova[1]✉Sohiba Z.Djurayeva[2]✉

[1,2]Samarkand State Medical University, Samarkand,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: pharmacology, the science of drugs and their effects on biological systems, is a rapidly developing field based on advances in technology and research methodology.

AIM: The purpose of this study is to explore and evaluate modern methods used in the study of pharmacology, with emphasis on improving the effectiveness of their understanding and application of pharmacological principles.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a comprehensive literature review supplemented by case studies and expert interviews.

DISCUSSION AND RESULTS: The discussion shows that modern techniques such as high-throughput screening, computational pharmacology, and personalized medicine are changing the study of pharmacology. High-throughput screening allows rapid testing of large numbers of compounds, which significantly speeds up drug discovery.

CONCLUSIONS: Modern methods of studying pharmacology are revolutionizing the field, offering new opportunities for drug discovery and personalized treatment.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Key words: Pharmacopoeia, pharmacology, Moodle system, higher medical education, assessment methods.

For citation: Dilorom B.Shukurova,Sohiba Z.Djurayeva (2024) 'Modern methods of studying the science of pharmacology', Inter education & global study, (5(1)), pp. 249–254. (In Uzbek).

Farmakologiya lotincha so'z bulib, pharmacon – dori, logos – fan, dorishunoslik fani degan ma'noni bildiradi. Hozirgi paytda mamlakatimiz o'z mustaqilligiga erishgandan so'ng, Sog'liqni saqlash vazirligi huzuridagi farmakopeya qo'mitasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Davlat Farmakopeyasini yaratish ustida jadal ishlar olib borilmoqda. Farmakologiya-bu asosiy fan bo'lib, "tibbiyot" mutaxassisligi bo'yicha oliy ta'lim mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini anglatadi, bu eng muhim fanlardan biri bo'lib, uning rolini ortiqcha baholash qiyin, chunki bu erda asosiy xususiyatlar, ta'sir mexanizmlari, terapevtik samaradorlik, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nojo'ya ta'sirlar va dorilarning asosiy guruhlaridan foydalanish to'g'risida bilim asoslari qo'yiladi [1]. Malakali shifokorni tayyorlash farmakologiyani chuqur va shu bilan birga aniq o'rganmasdan mumkin emas. JSST ma'lumotlariga ko'ra, dorilar barcha tibbiy yordamning 80-85 foizini tashkil qiladi [2]. Shuning uchun shifokor, ixtisoslashuvidan qat'i nazar, samarali va xavfsiz farmakoterapiyani ta'minlash uchun asosiy dorilar va ularning farmakologik xususiyatlarini bilishi kerak. "Farmakologiya" fanini o'rganish har bir abituriyentning dori vositalari to'g'risida umuman bilimga ega bo'lishini va keyinchalik olingan bilimlarni amaliy tibbiyotning boshqa fanlarini o'rganishda va, albatta, undan foydalanish imkoniyatini o'z ichiga oladi.keyingi amaliyot [3, 4]. Muhim jihat shundaki, fiziologiya, patologik fiziologiya, anatomiya, klinik anatomiya, biokimyo, gistologiya va boshqalar kabi tegishli fanlar bo'yicha oldindan sifatli tayyorgarliksiz farmakologiyani muvaffaqiyatli o'rganish mumkin emas [5]. Patologik jarayonlarning normal ko'rsatkichlari va rivojlanish mexanizmlarini faqat har tomonlama tushunish bemorning ahvolini qanday maqsadda va qanday dori-darmon bilan davolashni yaxshilashi mumkinligini tushunishga imkon beradi. Shuningdek, "Krok 1" keng qamrovli test imtihonini topshirishni unutmaslik kerak, bu erda farmakologiya bo'yicha vazifalar asosiy fan sifatida katta hajmda kiritilgan.

Muhim masalalardan biri talabalarning bilimlarini to'g'ri va ob'ektiv nazorat qilishdir. Farmakologiya kursi ikkita yakuniy birlik testini, amaliy ko'nikmalarni va kompyuterni sinovdan o'tkazishni ta'minlaydi. Shubhasiz, muhim tarkibiy qismlar bir-birini to'ldiradigan va biz batafsil ko'rib chiqmoqchi bo'lgan uchta nazorat turidir. Yakuniy modulli nazorat og'zaki suhbat yoki munozara shaklida individual mavzular bo'yicha nazariy savollarni o'z ichiga oladi. Talabalarning ushbu savollarga javoblari o'qituvchiga talabaning ma'lum bir dorilar guruhining xususiyatlariga qay darajada va qay darajada yo'naltirilganligini tushunishga yordam beradi. Ushbu turdagi nazorat asosiy hisoblanadi, chunki bunga parallel ravishda u vaziyatli vazifalar bilan qo'llab-quvvatlanadi, bunda talaba to'g'ri preparatni tanlashi va foydalanish va doza uchun maqbul dozalash shaklini ko'rsatgan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

holda retsept yozishi kerak. Shuningdek, ushbu nazorat turi talaba farmakologiyani o'rganish jarayonida, ta'lim va kasbiy dasturga muvofiq, ya'ni bilishi kerak bo'lgan asosiy o'quv natijalarini ko'rsatadi:

zamonaviy tasniflarga muvofiq dori vositalarining guruhga mansubligi;

an'anaviy va yangi dori vositalarining farmakologik tavsifi, ta'sir mexanizmini farmakodinamika, farmakodinamika va giyohvand moddalarni iste'mol qilishga qarshi ko'rsatmalar bilan mantiqiy bog'laydi;

preparatning farmakokinetikasining xususiyatlariga qarab, preparatni qo'llash chastotasini, uning kunlik, kurs dozasini aniqlang;

dori-darmonlarni qo'llash uchun ko'rsatmalar va kontrendikatsiyalar;

dori-darmonlarni qabul qilish yo'llariga va boshqalarga muvofiq etarli dozalash shaklini asoslash. [6].

Keyingi qadam amaliy ko'nikmalarni nazorat qilishdir, bu Krok 1 keng qamrovli test imtihoniga kiritilgan dorilar ro'yxati. Ro'yxat sinov markazi tomonidan tasdiqlangan va oxirgi modulli nazoratga majburiy kirish hisoblanadi. Tibbiyot universitetida o'quv dasturiga kiritilgan dorilar nomlari ro'yxatining doimiy yangilanishi va yangilanishi farmatsevtika bozorida paydo bo'layotgan yangi dorilar soni yil sayin ortib borayotgani va yangi yoki mavjud dori-darmonlarni ishlab chiqish, samaradorligi va xavfsizligi bo'yicha tadqiqotlar global bibliografik ma'lumotlar bazalarini to'ldirmoqda. Bundan tashqari, dorilarning farmakologik ta'sirini tushuntirish uchun juda muhim bo'lgan dori ta'sirining nozik mexanizmlari haqida tushuncha ortib bormoqda. Muayyan preparatni tavsiflashda talabalar nafaqat farmakologik guruhni, ta'sir mexanizmini, foydalanish ko'rsatkichlarini va yon ta'sirini ko'rsatibgina qolmay, foydalanish xususiyatlariga, qo'shma kasalliklar bilan bog'liq kontrendikatsiyalarga va oziq-ovqat yoki boshqa dorilar bilan o'zaro ta'sirga alohida e'tibor berishlari kerak. ko'pincha nafaqat farmakokinetik parametrlar, balki preparatning farmakologik samaradorligi, iloji bo'lsa, ushbu dori bilan dozani oshirib yuborish yoki zaharlanish va yordam choralari ham o'zgarib turadigan dorilar. O'tkir intoksikatsiya uchun ishlatiladigan farmakotoksikologiya va o'ziga xos antidotlarni o'rganish bir xil darajada muhimdir. Dori-darmonlar ro'yxati shunday tuzilganki, u barcha farmakologik guruhlarning vakillarini o'z ichiga oladi, ular ham Krok 1 keng qamrovli test imtihonlari ro'yxatiga kiritilgan. Muhim jihat shundaki, amaliy ko'nikmalarni to'liq nazorat qilish yakuniy nazoratdan oldin amalga oshiriladi, bu o'qituvchiga talabaning umumiy bilim darajasini yanada ob'ektiv tushunishga imkon beradi. Yakuniy modulli nazoratning keyingi bosqichi kompyuter sinov nazorati bo'lib, u erda dori-darmonlarni vaziyatli vazifalar shaklida farmakoterapevtik ishlatishga ustuvor ahamiyat beriladi. Ushbu muammolarni mustaqil ravishda yoki o'qituvchi bilan birgalikda amaliy mashg'ulotlarda oldindan hal qilish nafaqat materialni yodlash jarayonini osonlashtiradi, balki olingan bilimlarni klinik sharoitda qo'llashning aniq nuqtalarini ham ko'rsatadi [7]. Albatta, ushbu amaliyot o'qituvchining ongli va vijdonan harakatlarini talab qiladi, bu uning yuqori kasbiy va pedagogik kompetentsiyasining natijasi bo'lishi mumkin. Albatta, hech qanday sinov yoki vaziyatli vazifa yotoqxonadagi klinik vaziyatni o'rnini bosa olmaydi, ammo har xil savollar ushbu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

vaziyatda maqbul dori-darmonlarni tanlashga imkon beradi [8]. Talabalarning katta xatosi-bu faqat "kalit so'zlarni" o'rganish orqali testlarni tayyorlash, bu ularning fikrlash, tushunish va klinik masalalarni tahlil qilish jarayonini sezilarli darajada tekislaydi. Amaliy mashg'ulotlarda talabalar dorilarning farmakologik xususiyatlarini o'rganishga e'tibor qaratishlari kerak va shundan keyingina test topshiriqlariga tayyorgarlik ko'rishlari kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, sinovning muhim nuqtasi-bu vaqt, chunki biz Krok 1 keng qamrovli test imtihonini eslaymiz, bu erda har bir savol uchun har doim vaqt chegarasi mavjud va agar biz keyingi mashg'ulotlar va klinik vaziyatlarni hisobga olsak, ular doimo tezkor reaktsiya va tanqidiy fikrlashni talab qiladi.

Albatta, talabalar o'z-o'zini o'rganish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan asosiy onlayn vosita "Moodle"masofaviy ta'lim serveri edi. Ushbu vositaning ijobiy xususiyatlari o'quv rejimida test topshiriqlari bankini shakllantirish qobiliyatidir, bu o'quvchilarga bilim darajasini aniqlashga imkon beradi va nazorat rejimida test o'tkazish o'qituvchiga baholash jarayonida harakat qilish imkonini beradi, bu shubhasiz o'rganishni oshiradi.

Moodle, Classtime, Kahoot form kabi boshqa mashhur onlayn vositalar yordamida o'quv jarayonini diversifikatsiya qilish, baholashning ob'ektivligini oshirish va o'quvchilarning o'rganish motivatsiyasini oshirishga erishildi. Ushbu interaktiv usullar nafaqat matn rejimida, balki tasviriy materiallar bilan birgalikda turli darajadagi murakkablikdagi test topshiriqlarini yaratishga imkon berdi. Kahoot-ning afzalliklari-bu matnli ma'lumotlardan foydalanish, shuningdek savollarni shakllantirishda fotosuratlar, rasmlar va videolarni kiritish qobiliyati. Bundan tashqari, o'qituvchi taymerni o'rnatish orqali topshiriq tezligi va tezligini aniqlay oladi. Universitetimizda muvaffaqiyatli qo'llaniladigan yana bir muqobil — bu https://www.sammu.uz/ru sayti shakllari bo'lib, ular uchun talabalar uchun Internet va mobil aloqa etarli.https://www.sammu.uz/ru sayti bizga keng ko'lamli foydalanish imkonini beradi va vazifalarni tayyorlashni osonlashtiradi. Yaratilgan testlarni elektron pochta yoki boshqa mobil messenjerlar orqali baham ko'rish mumkin va sessiyalarni tahrirlash uchun ruxsat berish orqali hamkasblar bilan bo'lishish mumkin. Avtomatik baholash javoblar yoki individual ishtirokchilar statistikasini to'plash imkonini beradi. Yana bir samarali onlayn vosita - bu classtime platformasi bo'lib, u o'quv jarayoniga yangi imkoniyatlarni olib kirish, ta'lim muhitini boyitish, to'ldirish, kengaytirish imkonini beradi. Classtime-ning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat: interfeysning ixchamligi va soddaligi; test sozlamalari: savollarni aralashtirish, vaqt chegarasi, topshiriq ballari soni, urinishlar soni; vazifa turlarining keng tanlovi, media fayllarni yuklab olish imkoniyati; natijalarni bulutli xizmatda saqlash, bu erda o'qituvchi o'z natijalariga, eng muhimi, alohida guruhlarning natijalariga doimiy kirish huquqiga ega; ta'lim jarayonining turli bosqichlarida xizmatdan foydalanish: o'qitish, diagnostika va nazorat qilish. Bizning fikrimizcha, o'quv jarayoniga turli xil onlayn vositalarni kiritish nafaqat talabalarni rag'batlantiradi, balki ularning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi va o'qituvchi uchun intizomni baholashning ob'ektivligini oshiradi.

Albatta, o'rganish jarayonida eng yaxshi boshqaruv usullaridan birini taqqoslash yoki ajratib ko'rsatish mumkin emas, chunki ular turli maqsadlarga ega va bir-birini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

to'ldiradi. Va faqat kompleks baholash farmakologiya kursining asosiy muammolarini hal qila oladi, ya'ni talabalarga dori vositalarining guruhga mansubligini, ularning farmakokinetikasini, farmakodinamikasini, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nojo'ya ta'sirlarning namoyon bo'lishini, dozani oshirib yuborish alomatlarini va ularni bartaraf etish choralarini aniqlash bo'yicha sifatli nazariy bilimlarni beradi. salbiy reaktsiyalarning oldini olish va yo'q qilish, boshqa dori-darmonlarni tayinlash va o'zaro ta'sir qilishning asosiy ko'rsatkichlari va turli xil dozalash shakllarida dori-darmonlarni retseptlash yoki tuzatish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni egallash.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Voloshchuk N. I., Pashynska O. S., Beliaiev
E. V. Aktualni pytannia vykladannia farmakolohii na medychnomu ta stomatolohichnomu fakultetakh: problemy ta perspektyvy. Medychna osvita. 2012; 3:23-26.
2. Deviatkina TO., Kolot EH., Chechotina Slu., ta in. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv stomatolohiv pry vyvchenni farmakolohii. Aktualni problemy suchasnoi vyshchoi medychnoi osvity v Ukraini. 2015:60-61
3. Voloshchuk NI., Denysiuk OM., Pashynska O.S., Marynych LI. Simulation training as a methodo- logical approach to training students in pharmacology studying. Медична освіта. 2020; 3:74-78.
4. Badyal DK. Evolution of pharmacology edu- cation in India: Past and future. Indian J Pharmacol. 2018;50(4):159-168. doi: 10.4103/ijp.IJP_239_18.
5. Aronson JK. A manifesto for clinical pharma-cology from principles to practice. Br J Clin Pharmacol. 2010;70(1):3-13. doi:10.1111/j.1365-2125.2010.03699.x
6. Khurshid F, Noushad B Whitehead D. Health Professions Education. 2020; 6(2):256-263.
7. F.I. Achike.Teaching pharmacology in an in- novative medical curriculum: challenges of integration, technology, and future training. J Clin Pharmacol, 2010; 50(1):6-16, 10.1177/0091270009343697
8. Hussein N. Rubaiy Strategies to Inspire Stu- dents’ Engagement in Pharmacology Courses. Phar- macy 2021; 9, 70. https://doi.org/10.3390/phar- macy9020070.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shukurova Dilorom Baxodirovna,** o‘qituvchi**, Djurayeva Sohiba Zayniddin qizi**,o‘qituvchi [**Шукурова Дилором Баходировна, преподаватель Джураева Соҳиба Зайниддин қизи,преподаватель]** [**Dilorom B.Shukurova,** senior teacher, **Sohiba Z.Djuraeva,** senior teacher]; manzil: Samarqand shahri, ko'ch. Amira Temura, 18 uy [адрес: г. Самарканд, ул. Амира Темура, 18], [Samarkand city, st. Amira Temura, 18];

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

BO'LAJAK MUHANDISLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA OMILLARI

© R.I.Nazarov[1]✉
[1]Toshkent davlat transport universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy muhandislik kasbida muvaffaqiyatga erishish uchun faqat texnik ko'nikmalar etarli emas. Kommunikativ kompetentsiya bir xil darajada muhim bo'lib, muhandislarga samarali hamkorlik qilish, g'oyalarni aniq taqdim etish va fanlararo ishlarda qatnashish imkonini beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi muhandislik talabalari o'rtasida kommunikativ kompetentsiyalarni rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik va psixologik xususiyatlar va omillarni aniqlash va tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma'lumotlar muhandislik o'qituvchilari bilan suhbatlar va muhandislik talabalari bilan fokus-guruh muhokamalari orqali to'plangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak muhandislarda kommunikativ kompetentsiyalarning rivojlanishiga bir qancha pedagogik va psixologik omillar ta'sir qiladi. Asosiy pedagogik omillarga faol ta'lim strategiyalari, loyiha asosidagi ta'lim va muloqot ko'nikmalarini o'rgatishning texnik kurslarga integratsiyalashuvi kiradi.

XULOSA: kommunikativ kompetentsiyalarni rivojlantirish kelajakdagi muhandislarni har tomonlama tarbiyalash uchun juda muhimdir. Muloqot ko'nikmalarini o'qitishni texnik ta'lim bilan birlashtirgan pedagogik yondashuvlar psixologik yordam bilan birgalikda ushbu kompetentsiyalarni sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetensiya, akademik sharoit, professional sharoit, kommunikativ qiyinchiliklar, til ko'nikmalari, muhandislik ko'nikmalari.

Iqtibos uchun: Nazarov R.I. Bo'lajak muhandislarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari va omillari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 255–261.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

© Р.И.Назаров [1]✉
[1]Ташкентский государственный транспортный университет, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: одних лишь технических навыков недостаточно для достижения успеха в современной инженерной профессии. Коммуникационная компетентность не менее важна, поскольку она позволяет инженерам эффективно сотрудничать, четко представлять идеи и участвовать в междисциплинарной работе.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является выявление и анализ педагого-психологических особенностей и факторов, способствующих развитию коммуникативных компетенций у студентов-инженеров.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор качественных и количественных данных. Качественные данные были собраны посредством интервью с преподавателями инженерных специальностей и обсуждений в фокус-группах со студентами-инженерами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение показывает, что на развитие коммуникативных компетенций будущих инженеров влияет ряд педагогических и психологических факторов. Ключевые педагогические факторы включают стратегии активного обучения, обучение на основе проектов и интеграцию коммуникативных навыков в технические курсы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие коммуникативных компетенций имеет важное значение для всестороннего образования будущих инженеров. Педагогические подходы, сочетающие обучение коммуникативным навыкам с техническим образованием вместе с психологической поддержкой, значительно повышают эти компетенции.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, академическая среда, профессиональная среда, коммуникативные трудности, языковые навыки, инженерные навыки.

Для цитирования: Назаров Р.И Педагогико-психологические особенности и факторы развития коммуникативных компетенций будущих инженеров. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 255–261.

PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS AND FACTORS OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS

© Rustam I. Nazarov[1]✉
[1] Tashkent State Transport University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: technical skills alone are not enough to succeed in today's engineering profession. Communication competence is equally important, enabling engineers to collaborate effectively, present ideas clearly, and engage in interdisciplinary work.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

AIM: the purpose of this study is to identify and analyze the pedagogical and psychological characteristics and factors that contribute to the development of communicative competences among engineering students.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining qualitative and quantitative data collection. Qualitative data were collected through interviews with engineering faculty and focus group discussions with engineering students.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion shows that several pedagogical and psychological factors influence the development of communicative competences in future engineers. Key pedagogical factors include active learning strategies, project-based learning, and the integration of communication skills into technical courses.

CONCLUSION: the development of communicative competences is essential for the comprehensive education of future engineers. Pedagogical approaches that combine the teaching of communication skills with technical education, together with psychological support, significantly increase these competencies.

Key words: communicative competence, academic environment, professional environment, communicative difficulties, language skills, engineering skills.

For citation: Rustam I. Nazrov. (2024) 'Pedagogical-psychological characteristics and factors of developing communicative competences of future engineers', Inter education & global study, (5(1)), pp. 255–261. (In Uzbek).

Samarali muloqot muhandislik sohasida katta ahamiyatga ega, chunki u texnik ekspertiza va real dunyo dasturlari o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muhandislar murakkab g'oyalarni yetkazishlari, ko'p tarmoqli jamoalar bilan hamkorlik qilishlari va turli xil kelib chiqishi manfaatdor tomonlar bilan muloqot qilishlari lozim. Kommunikativ kompetentsiya, turli vaziyatlarda tildan samarali va to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmasi bo‘lajak muhandislar uchun o‘z ilmiy izlanishlari va kasbiy martabalarida muvaffaqiyat qozonishlari uchun zaruriy mahoratdir.

Muhandislik ta'limida tilni bilish asosiy til ko'nikmalaridan tashqariga chiqadi; u texnik terminologiyani egallashni, sohaga oid nutqni va muhandislik tushunchalarini aniq va ishonchli tarzda taqdim etish va himoya qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish bo'lajak muhandislarga munozaralarda ishonchli ishtirok etish, samarali muammolarni hal qilish va o'z g'oyalarini aniqlik bilan ifodalash, muhandislik sohasidagi innovatsiyalar va taraqqiyotga hissa qo'shish imkonini beradi.

Muhandislik ta’limida ingliz tili fanining roli. Ingliz tili fani, shuningdek, maxsus maqsadlar uchun ingliz tili (ESP) sifatida ham tanilgan, muhandislik ta'limida katta ahamiyatga ega. Bu ingliz tilini o'qitishning ixtisoslashgan shakli bo'lib, u talabalarni o'zlarining maxsus akademik yoki kasbiy sohalariga mos til ko'nikmalari va bilimlari bilan jihozlashga qaratilgan. Muhandislik ta'limi kontekstida ingliz tili fanlari bo'lajak

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

muhandislar o'zlarining ilmiy va kasbiy izlanishlarida duch keladigan noyob kommunikativ ehtiyojlar va muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Bir nechta asosiy jihatlar muhandislik ta'limida ingliz tili fanining ahamiyatini ta'kidlaydi:

1. Yo'nalishga xos terminologiya: Muhandislik - bu juda ko'p maxsus terminologiyaga ega bo'lgan texnik fan. Muhandislik uchun ingliz tili fanlari talabalarni yo'nalishga xos lug'at va jargon bilan tanishtiradi, bu ularga texnik matnlarni tushunish, tengdoshlari va mutaxassislari bilan samarali muloqot qilish va muhandislik bilan bog'liq aniq va ixcham hujjatlarni ishlab chiqarish imkonini beradi (Hutchinson & Waters, 1987).

2. Muhandislik nutqi va uslublari: Muhandislik bo'yicha ingliz tili fanidan o'rgatish talabalarni muhandislik sohasida keng tarqalgan turli xil nutq shakllari va uslublari bilan tanishtiradi. Ushbu ta'sir talabalarga muhandislik sohasiga xos konventsiyalar va stilistik imtiyozlarga rioya qilgan holda hisobotlar, takliflar va tadqiqot ishlari kabi akademik va professional yozma vazifalarini bajarishga imkon beradi (Johns, 1997).

3. Kasbiy muloqot: muhandislar hamkasblari bilan hamkorlik qilishlari, topilmalarni taqdim etishlari va mijozlar va manfaatdor tomonlar bilan muloqot qilishlari uchun samarali muloqot qilish uchun ajralmas hisoblanadi. Ingliz tili fanidan muhandislik fakulteti talabalarini uchrashuvlar, seminarlar va konferentsiyalarda ishonchli ishtirok etish, shuningdek, samarali muzokaralar olib borish va ishontirish ko'nikmalari bilan ta'minlaydi (Belcher va Hirvela, 2001).

4. Jahon dasturlari: Muhandislik fanida ingliz tili tilni o'rganishni bugungi dunyo dasturlari bilan integratsiyalashuviga urg'u beradi. Talabalar haqiqiy muhandislik vazifalari, simulyatsiyalar va amaliy tadqiqotlar bilan shug'ullanadilar, bu ularga til ko'nikmalarini kelajakdagi kasblariga tegishli amaliy ssenariylarda qo'llash imkonini beradi (Dudley-Evans va Sent-Jon, 1998).

5. Madaniyatlararo muloqot: Globallashgan muhandislik dunyosida muhandislar ko'pincha turli madaniy kelib chiqishi bo'lgan hamkasblari va mijozlari bilan hamkorlik qiladilar. Ingliz tili fanlari madaniyatlararo xabardorlik va muloqotni rivojlantiradi, kelajakdagi muhandislarga madaniyatlararo o'zaro ta'sirlarni sezgirlik va samaradorlik bilan boshqarishga imkon beradi (Kramsch, 1993).

6. Ishga joylashish va kar'yera o'sishi: ingliz tilini bilish muhandislik bitiruvchilarining ishga joylashishini oshiradi. Ish beruvchilar kuchli til ko'nikmalariga ega muhandislarni izlaydilar, chunki samarali muloqot muhandislik kar'yeralarida muvaffaqiyatga erishishning asosiy atributi sifatida tan olinadi (Hewings, 2002).

7. Uzluksiz ta'lim: Ingliz tili fanidan muhandislik fakulteti talabalariga mustaqil ravishda til resurslariga kirish va ulardan foydalanish qobiliyatini beradi. Muhandislik mutaxassislari sifatida ular uzluksiz o'qish, tadqiqot va muloqot orqali o'z sohalaridagi yutuqlardan xabardor bo'lib, umrbod ta'lim bilan shug'ullanishda davom etadilar (Flowerdew & Peacock, 2001).

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ingliz tili fanlari muhandislik ta'limida muhim rol o'ynaydi va talabalarga akademik va kasbiy izlanishlarida ustunlik qilishlari uchun zarur bo'lgan til vositalarini taqdim etadi. Bu nafaqat ularning aloqa qobiliyatini oshiradi, balki

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

muhandislik tushunchalarini chuqurroq tushunishga yordam beradi va ularning global muhandislik hamjamiyatiga integratsiyalashuvini osonlashtiradi.

Bo'lajak muhandislar muhandislik sohasining ixtisoslashgan tabiati va kasblarining globallashgan konteksti tufayli o'zlarining akademik va professional sharoitlarida ingliz tilidan foydalanishda o'ziga xos kommunikativ talablar va qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ushbu talab va muammolar texnik ma'lumotlarni samarali muloqot qilish, madaniyatlar o'rtasida hamkorlik qilish va fanlararo o'zaro ta'sirlarni amalga oshirish zaruratidan kelib chiqadi. Bir nechta asosiy jihatlar ushbu aniq kommunikativ talablarni ko'rsatadi:

✓ Texnik terminologiya va jargon: Avvalroq ta'kidlaganimizdek, muhandislik - bu aniq texnik terminologiya va jargonga tayanadigan fan. Kelajak muhandislari murakkab muhandislik tushunchalarini to'g'ri yetkazish uchun maxsus lug'atni samarali tushunishlari va ulardan foydalanishlari lozim (Hutchinson & Waters, 1987). Ingliz tilida texnik ma'lumotlar bilan muloqot qilish yo'nalishga xos tilni kuchli bilimni talab qiladi, ularning o'zaro ta'sirida aniqlik va tartibni ta'minlaydi.

✓ Madaniyatlararo muloqot: Muhandislik loyihalari ko'pincha xalqaro jamoalar va turli xil madaniy kelib chiqishi mijozlari bilan hamkorlikni o'z ichiga oladi. Bo'lajak muhandislar turli xil muloqot uslublari, normalari va taxminlarini hisobga olgan holda madaniyatlararo muloqot muammolarini hal qilishlari lozim bo'ladi (Kramsch, 1993). Madaniy xilma-xillikdan xabardorlik samarali jamoaviy ishni rivojlantirish va loyihaning muvaffaqiyatli natijalarini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

✓ Fanlararo hamkorlik: Muhandislik loyihalari ko'pincha arxitektorlar, dizaynerlar va atrof-muhit bo'yicha mutaxassislar kabi turli fanlar mutaxassislari bilan hamkorlikni o'z ichiga oladi. Ingliz tilida samarali fanlararo muloqot tillardagi bo'shliqlarni bartaraf etish, turli sohalardagi maxsus terminologiyani tushunish va umumiy maqsadlar sari hamkorlikda ishlash qobiliyatini talab qiladi (Flowerdew & Peacock, 2001).

✓ Texnik yozish ko'nikmasi va hujjatlarni yuritish: Muhandislar hisobotlar, takliflar va loyiha spetsifikatsiyalarini o'z ichiga olgan keng ko'lamli texnik hujjatlarni ishlab chiqarishlari kerak. Texnik ma'lumotlarni yozma ravishda yetkazish aniqlik, izchillik va muhandislik konventsiyalariga rioya qilishni, ularning g'oyalarini yaxshi hujjatlashtirilganligini va hamkasblar va manfaatdor tomonlar tomonidan oson tushunilishini ta'minlashni talab qiladi (John, 1997).

✓ Taqdimotlar va ommaviy nutq: Muhandislar texnik ma'lumotlarni texnik va texnik bo'lmagan auditoriyaga yetkazish uchun taqdimot tashkil qilishlariga to'g'ri keladi. Ingliz tilida samarali nutq so'zlash nafaqat murakkab tushunchalarni tushuntirish qobiliyatini, balki tinglovchilarni jalb qilish va ular bilan bog'lanish qobiliyatini ham talab qiladi (Belcher va Hirvela, 2001).

✓ Muzokaralar va ishontirish: muhandislik sohasida mutaxassislar ko'pincha mijozlar, pudratchilar va manfaatdor tomonlar bilan muzokaralar olib boradilar. Ingliz tilida samarali muzokaralar va ishontirish argumentlarni ishonchli tarzda ifodalash, kelishuvlarga erishish va nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish qobiliyatini talab qiladi (Hewings, 2002).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

✓ Innovatsiyalar va tadqiqotlar bilan bog'lanish: Muhandislar texnologiya va innovatsiyalarning rivojlanishiga hissa qo'shadilar. Tadqiqot natijalari va texnologik yutuqlarni ingliz tilida samarali tarzda yetkazish bilimlarni ulashish va global muhandislik hamjamiyatiga hissa qo'shish uchun juda muhimdir (Dudley-Evans va Sent-Jon, 1998).

Xulosa: Demak, bo'lajak muhandislar o'zlarining akademik va professional sharoitlarida ingliz tilidan foydalanishda aniq kommunikativ talablar va qiyinchiliklarga duch kelishadi. O'z kar'yeralarida muvaffaqiyatga erishish uchun ular muhandislik sohasidagi globallashgan va texnik landshaftda harakat qilish uchun kuchli til ko'nikmalarini, madaniy xabardorlikni va fanlararo muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishlari kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge University Press.
2. Johns, A. M. (1997). Text, Role, and Context: Developing Academic Literacies. Cambridge University Press.
3. Belcher, D., & Hirvela, A. (2001). Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing. John Benjamins Publishing.
4. Dudley-Evans, T., & St. John, M. J. (1998). Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach. Cambridge University Press.
5. Kramsch, C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford University Press.
6. Hewings, M. (2002). English for Specific Purposes: A Discourse Analysis Approach. The Continuum International Publishing Group.
7. Flowerdew, J., & Peacock, M. (Eds.). (2001). Research Perspectives on English for Academic Purposes. Cambridge University Press.
8. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge University Press.
9. Kramsch, C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford University Press.
10. Flowerdew, J., & Peacock, M. (Eds.). (2001). Research Perspectives on English for Academic Purposes. Cambridge University Press.
11. Johns, A. M. (1997). Text, Role, and Context: Developing Academic Literacies. Cambridge University Press.
12. Belcher, D., & Hirvela, A. (2001). Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing. John Benjamins Publishing.
13. Hewings, M. (2002). English for Specific Purposes: A Discourse Analysis Approach. The Continuum International Publishing Group.
14. Dudley-Evans, T., & St. John, M. J. (1998). Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach. Cambridge University Press.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

15. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge University Press.
16. Johns, A. M. (1997). Text, Role, and Context: Developing Academic Literacies. Cambridge University Press.
17. Willis, J., & Willis, D. (2007). Doing Task-Based Teaching. Oxford University Press.
18. Belcher, D., & Hirvela, A. (2001). Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing. John Benjamins Publishing.
19. Gardner, R. C. (2006). The socio-educational model of second language acquisition: A research paradigm. EUROSLA Yearbook, 6, 237-260.
20. Kramsch, C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford University Press.
21. Flowerdew, J., & Peacock, M. (Eds.). (2001). Research Perspectives on English for Academic Purposes. Cambridge University Press.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Nazarov Rustam Irkinovich,** doktorant, [**Назаров Рустам Иркинович**, Докторант], [**Rustam I.Nazarov**, doctoral student]; manzil: O'zbekiston, Toshkent shahar Mirobod tumani Temiryo'lchilar ko'chasi 1-uy [адрес: Узбекистан, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Темирелчилар, 1], [address: Uzbekistan, 1 Temiryolchilar street, Mirabad district, Tashkent city] E mail: nazarov.opp@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

XAVFSIZ HAYOT MADANIYATI TUSHUNCHASI, UNING MAZMUNI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

© F.A.Jo‘rayev[1]✉

[1]Namangan davlat universiteti, Namangan,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasi zamonaviy jamiyatda tobora ortib borayotgan ahamiyat kasb etib, odamlar va jamoalar xavfsizlik va farovonlikni ta'minlaydigan amaliyotlarni qabul qilish zarurligini ta'kidlaydi.

MAQSAD: Ushbu tadqiqotning maqsadi xavfsiz hayot madaniyati tushunchasini aniqlash, uning tarkibiy qismlarini tahlil qilish va bugungi dunyoda uning ahamiyatini baholashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: Ushbu tadqiqot keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqishni sifatli ma'lumotlar to'plash bilan birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, xavfsiz hayot madaniyati bir nechta asosiy elementlarni, jumladan, xabardorlik, ta'lim, xulq-atvor me'yorlari va institutsional yordamni o'z ichiga oladi.

XULOSA: Xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasi zamonaviy hayotning murakkabligi turli xavf va muammolarni keltirib chiqaradigan bugungi dunyoda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: xavfsizlik, madaniyat, yong’in, salomatlik va gigiyena, kibrxavfsizlik, raqamli savodhonlik.

Iqtibos uchun: Jo‘rayev F.A. Xavfsiz hayot madaniyati tushunchasi, uning mazmuni va bugungi kundagi ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 262–268.

ПОНЯТИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНИ, ЕГО СОДЕРЖАНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ СЕГОДНЯ

© Ф.А.Жураев[1]✉

[1] Наманганский государственный университет,Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: концепция культуры безопасной жизни становится все более важной в современном обществе, подчеркивая необходимость для отдельных лиц и сообществ применять практики, способствующие безопасности и благополучию.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является определение концепции культуры безопасного проживания, анализ ее компонентов и оценка ее важности в современном мире.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется смешанный метод, который сочетает в себе всесторонний обзор литературы со сбором качественных данных.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждения показывают, что культура безопасной жизни включает в себя несколько ключевых элементов, включая осведомленность, образование, поведенческие нормы и институциональную поддержку.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: концепция культуры безопасного проживания имеет решающее значение в современном мире, где сложность современной жизни создает различные риски и проблемы.

Ключевые слова: безопасность, культура, пожар, здоровье и гигиена, кибербезопасность, цифровая грамотность.

Для цитирования: Жураев Ф.А. Понятие культуры безопасной жизни, его содержание и значение сегодня. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 262–268.

THE CONCEPT OF CULTURE OF SAFE LIFE, ITS CONTENT AND SIGNIFICANCE TODAY

© Fozil A. Juraev[1]✉
[1]Namangan state university,Namangan,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the concept of a culture of safe living has become increasingly important in modern society, emphasizing the need for individuals and communities to adopt practices that promote safety and well-being.

AIM: the purpose of this study is to define the concept of safe living culture, analyze its components and evaluate its importance in today's world.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that combines a comprehensive literature review with qualitative data collection.

DISCUSSION AND RESULTS: discussions suggest that a culture of safe living involves several key elements, including awareness, education, behavioral norms, and institutional support.

CONCLUSION: The concept of safe living culture is crucial in today's world where the complexity of modern life creates various risks and problems.

Keywords: safety, culture, fire, health and hygiene, cyber security, digital literacy.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

For citation: Fozil A. Jurayev (2024), 'The concept of culture of safe life, its content and significance today', // Inter education & global study, (5(2)), pp. 262–268. (In Uzbek).

Zamonaviy jamiyatda xavfsiz hayot madaniyati tushunchasi muhim o'rin tutdi. Ushbu kontseptsiya hayotning turli jabhalarida ularning farovonligi va xavfsizligini ta'minlash uchun shaxslar va jamoalar qabul qiladigan amaliyotlar, xatti-harakatlar va munosabatlarni o'z ichiga oladi. Xavfsiz hayot madaniyatining ahamiyatini oshirib bo'lmaydi, chunki u shaxslarning jismoniy, hissiy va psixologik salomatligiga, shuningdek, jamoalarning umumiy uyg'unligi va faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Dunyoda xavfsiz hayot madaniyati tushunchasi kundalik hayotimizni xarakterlovchi murakkabliklar va noaniqliklar ortib borayotganligi sababli muhim ahamiyat kasb etmoqda.[1] Ushbu maqolada xavfsiz hayot madaniyati tushunchasini o'rganadi, uning mazmunini o'rganadi va uning bugungi jamiyatdagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasini tushunish

Xavfsiz hayot madaniyatini insonlar va jamoalarning xavfsizligi va farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan qadriyatlar, amaliyotlar va munosabatlar yig'indisi sifatida aniqlash mumkin. U xavflarni minimallashtirish va xavfsizlikning yaxlit tuyg'usini rivojlantirishga qaratilgan jismoniy, hissiy, raqamli va ijtimoiy jihatlarni o'z ichiga olgan xavfsizlikning turli o'lchovlarini o'z ichiga oladi. Ushbu kontseptsiya xavfsizlik qoidalariga rioya qilishdan tashqari, shaxsiy va kommunal xavfsizlikka proaktiv va xabardor yondashuvni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu madaniyat baxtsiz hodisalar, jarohatlar va zararli xatti-harakatlarning oldini olish bo'yicha faol choralarni ta'kidlaydi, xavfsizlik jamoaviy mas'uliyat bo'lgan muhitni ta'minlaydi.[2] U jismoniy xavfsizlik, hissiy va ruhiy farovonlik, raqamli xavfsizlik va atrof-muhitni muhofaza qilish kabi turli sohalarni qamrab oladi.

Xavfsiz hayot madaniyati mazmuni

1. Jismoniy xavfsizlik:

- Uy xavfsizligi: Yong'inning oldini olish, xavfli materiallarni xavfsiz saqlash va xavfsiz uy muhiti kabi amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

- Yo'l harakati xavfsizligi: Xavfsiz haydash amaliyoti, piyodalarning xabardorligi va yo'l harakati qoidalariga rioya qilishni o'z ichiga oladi.

- Ish joyida xavfsizlik: Turli xil kasbiy sharoitlarda baxtsiz hodisalar va jarohatlarning oldini olish uchun xavfsizlik protokollarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Baxtsiz hodisalarning oldini olish: uylarda, ish joylarida va jamoat joylarida baxtsiz hodisalarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish. Bunga xavfsizlik uskunalaridan foydalanish, xavfsizlik protokollariga rioya qilish va muntazam ravishda xavfsizlik mashqlari kiradi.[3]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Salomatlik va gigiena: kasalliklarning oldini olish va jismoniy farovonlikni saqlash uchun muntazam mashqlar, muvozanatli ovqatlanish va gigiena amaliyotlari kabi sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish.

2. Hissiy va ruhiy xavfsizlik:

- Ruhiy salomatlik haqida xabardorlik: Ruhiy salomatlik muammolarini tushunish va qo'llab-quvvatlash, stigmani kamaytirish va faol ruhiy salomatlik xizmatini rag'batlantirish.[4]

- Bezorilik va bezorilikning oldini olish: maktablarda ham, ish joylarida ham zo‘ravonlik va ta’qiblardan xoli xavfsiz muhit yaratish choralarini o‘z ichiga oladi.

3. Raqamli xavfsizlik:

- Kiberxavfsizlik amaliyotlari: Shaxsiy ma'lumotlarni onlayn himoya qilishni, kibertahdidlarni tushunishni va mas'uliyatli raqamli xatti-harakatlarni targ'ib qilishni o'z ichiga oladi.

- Raqamli savodxonlik: Fishing firibgarliklarini tanib olish va xavfsiz parollardan foydalanish kabi onlayn xavflar va xavfsiz amaliyotlardan xabardorlikni rag‘batlantiradi.

4. Ijtimoiy xavfsizlik:

- Jamoat xavfsizligi tashabbuslari: Mahalla nazorati, jamoatchilik ishtiroki va favqulodda vaziyatlarga tayyorlikni targ‘ib qiluvchi dasturlarni o‘z ichiga oladi.

- Inklyuziv amaliyotlar: xilma-xillikni hurmat qiladigan va ijtimoiy uyg'unlikni targ'ib qiluvchi inklyuziv muhitlarni yaratishni rag'batlantiradi.[5]

5. Sog‘liqni saqlash va gigiena xavfsizligi:

- Aholining sog'lig'idan xabardorlik: Sog'liqni saqlash bo'yicha ko'rsatmalar, emlash va kasalliklarning oldini olish bo'yicha bilimlarni o'z ichiga oladi.

- Shaxsiy gigiena amaliyotlari: Kasallikning oldini olish va umumiy salomatlikni saqlash uchun muntazam gigiena amaliyotlarini rag'batlantiradi.

Atrof-muhitni muhofaza qilish:

Barqaror amaliyotlar: qayta ishlash, resurslarni tejash va uglerod izlarini kamaytirish kabi ekologik toza amaliyotlarni qo'llab-quvvatlash.

Jamiyat ishtiroki: atrof-muhitni muhofaza qilish tashabbuslariga jamiyat a'zolarini jalb qilish va atrof-muhitga nisbatan mas'uliyat hissini tarbiyalash.

Xavfsiz hayot madaniyatining bugungi kundagi ahamiyati

1. Murakkab dunyoda xavflarni yumshatish:

Zamonaviy dunyo tabiiy ofatlar va pandemiyalardan tortib kibertahdidlar va ijtimoiy tartibsizliklargacha bo'lgan turli xil xavf-xatarlarga to'la. Xavfsizlik madaniyati odamlar va jamoalarni ushbu xavflarni samarali ravishda kamaytirish uchun bilim va vositalar bilan ta'minlaydi. Bu chidamlilik va tayyorlikni rivojlantiradi, kutilmagan hodisalar ta'sirini kamaytiradi.[6]

2. Farovonlik va hayot sifatini oshirish:

Xavfsizlik, albatta, farovonlik bilan bog'liq. Agar odamlar o'zlarini xavfsiz his qilsalar, ular shaxsiy va professional hayotlarida muvaffaqiyat qozonish ehtimoli ko'proq. Xavfsiz hayot madaniyati baxtsiz hodisalarning oldini olish, salomatlikni mustahkamlash

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

va odamlar qo'rqmasdan yashashi va ishlashi mumkin bo'lgan muhitni mustahkamlash orqali hayot sifatini oshiradi.

3. Ma'suliyatli fuqarolikni rag'batlantirish:

Xavfsiz hayot madaniyati odamlarda mas'uliyat va ongli tuyg'ularni uyg'otadi. Bu odamlarni nafaqat o'z xavfsizligiga g'amxo'rlik qilishga, balki boshqalarning xavfsizligi va farovonligiga ham hissa qo'shishga undaydi. Bu umumiy mas'uliyat tuyg'usi birdam va bardoshli jamoalar qurish uchun juda muhimdir.[7]

4. Texnologik yutuqlarga moslashish:

Texnologiyaning jadal rivojlanishi, ayniqsa, raqamli xavfsizlik sohasida yangi muammolarni keltirib chiqardi. Xavfsizlik madaniyati odamlarning raqamli landshaftda xavfsiz harakat qilishlari, o'zlarini kiber tahdidlardan himoya qilishlari va raqamli maxfiylikni saqlashlari uchun jihozlangan bo'lishini ta'minlaydi.

5. Iqtisodiy barqarorlikni oshirish:

Xavfsizlik to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiy ta'sirga ega. Masalan, ish joyidagi xavfsizlik baxtsiz hodisalar va jarohatlar bilan bog'liq xarajatlarni kamaytiradi, bu esa samaradorlikni oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Xuddi shunday, aholi salomatligini muhofaza qilish choralari epidemiyalarning oldini oladi va sog'liqni saqlash xarajatlarini kamaytiradi.

6. Barqaror rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash:

Xavfsiz hayot madaniyati atrof-muhitni muhofaza qilish va hozirgi va kelajak avlodlar farovonligini ta'minlaydigan amaliyotlarni ilgari surish orqali barqaror rivojlanish maqsadlariga mos keladi.[8] Bu resurslardan mas'uliyatli foydalanishni rag'batlantiradi va rivojlanishga barqaror yondashuvni ta'minlaydi.

7. Ruhiy salomatlikni mustahkamlash:

Ruhiy salomatlik muammolarini hal qilish va qo'llab-quvvatlash orqali xavfsiz hayot madaniyati stress, tashvish va depressiyani kamaytirishga yordam beradi. Bu ruhiy salomatlik muammolari tobora ko'payib borayotgan davrda juda muhimdir.

8. Texnologik taraqqiyotga moslashish:

Tez texnologik taraqqiyot davrida raqamli xavfsizlik birinchi o'ringa chiqdi. Xavfsiz hayot madaniyati odamlarning raqamli landshaftda xavfsiz harakat qilish uchun bilim va ko'nikmalar bilan jihozlanganligini ta'minlaydi.

9. Ekologik barqarorlik:

Ekologik xavfsizlik va barqarorlikni rag'batlantirish iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlashda muhim ahamiyatga ega. Xavfsiz hayot madaniyati atrof-muhitni muhofaza qilish tuyg'usini rivojlantiradi.

10. Bardoshli jamiyatlarni qurish:

Xavfsizlikni birinchi o'ringa qo'yadigan jamoalar favqulodda vaziyatlar va inqirozlarni hal qilishga yaxshiroq tayyor. Ushbu chidamlilik tabiiy ofatlar, pandemiyalar va boshqa kutilmagan hodisalar oldida juda muhimdir.[9]

Xulosa. Xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasi zamonaviy hayotning murakkabliklarida harakat qilishning ajralmas qismidir. Keng qamrovli xavfsizlik

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

o'lchovlarini o'z ichiga olgan holda, u shaxslar va jamoalarning farovonligini ta'minlash uchun faol va yaxlit yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Xavfsiz hayot madaniyatini tarbiyalashning ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi, chunki u bugungi va ertangi kunning qiyinchiliklariga dosh bera oladigan mustahkam, gullab-yashnagan jamiyat uchun poydevor yaratadi.

Xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasi - bu shaxslar va jamoalar farovonligini ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuv. Jismoniy xavfsizlik, aqliy farovonlik, raqamli xavfsizlik va atrof-muhitni muhofaza qilishni ta'kidlab, xavfsiz hayot madaniyati zamonaviy jamiyatning ko'p qirrali muammolarini hal qiladi. Bugungi kunda uning ahamiyati sog'lom turmush tarzi, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash, texnologik xabardorlik va ekologik barqarorlikni ta'minlash zarurati bilan ta'kidlanadi. Biz tobora murakkablashib borayotgan dunyoni kezishda davom etar ekanmiz, xavfsiz hayot madaniyatini rivojlantirish umumiy farovonlik va chidamlilikni oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Михайлов А. А. Содержание компонентов культуры безопасности жизнедеятельности в социуме //Научный поиск. – 2013. – №. 2.4. – С. 12-14.
2. Головин Н. Л. Педагогический анализ понятия «культура безопасности жизнедеятельности» для среднего общего и профессионального образования //Педагогический журнал. – 2020. – Т. 10. – №. 3-1. – С. 11-26.
3. Тимофеева Л. Л. Модель формирования культуры безопасности у младших школьников //Высшее образование сегодня. – 2021. – №. 9-10. – С. 74-81.
4. Фетисова Ю. В. Безопасность и культурный контекст: к обоснованию понятия «Культура безопасности» //Омский научный вестник. – 2009. – №. 3 (78). – С. 88-90.
5. Якупов А. М. Понятия" опасность" и" безопасность" как философские категории //Актуальные проблемы формирования культуры безопасности жизнедеятельности населения. – 2008. – С. 70-82.
6. Тимофеева Л. Л. Концепция формирования культуры безопасности у детей дошкольного и младшего школьного возраста: монография. – 2021.
7. Суворова Т. В. Формирование культуры безопасности студентов колледжа на основе здоровьесбережения //дисс.... кандидата педагогич. наук. – 2008. – Т. 13. – №. 08.
8. Костина А. В. Обеспечение национальной безопасности как основная функция культуры //Знание. Понимание. Умение. – 2015. – №. 3. – С. 109-119.
9. Ермоленко В. А. Формирование функциональной грамотности в контексте безопасности жизнедеятельности //Отечественная и зарубежная педагогика. – 2012. – №. 1 (4). – С. 166-176.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Jo'rayev Fozilbek Abdulxamid o'g'li**,tadqiqotchi, [**Жураев Фозилбек Абдулхамид ўғли,** исследователь], [**Fozil A.Jo'rayev**,researcher]; manzil: O'zbekiston, Shahar: Namangan, Tuman: Bobur shox ko'chasi, 161-uy [адрес: Узбекистан, Город: Наманган, Район: улица Бобуршоха, 161], [address: Uzbekistan, City: Namangan, District: 161 Bobur shokh street]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

CHET TILI O'QITISHDA METALINGVISTIK MAXORATLARNI SHAKLLANTIRISH METODLARI

© D.Valikulova[1]✉

[1]Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: chet tilini samarali o'rganish uchun metallingvistik qobiliyatlar, tilning strukturaviy xususiyatlarini aks ettirish va boshqarish qobiliyati juda muhimdir.

MAQSAD:ushbu tadqiqotning maqsadi chet tilini o'rganuvchilarda metallingvistik ko'nikmalarni shakllantirishning turli usullarini o'rganish va tahlil qilish, qaysi usullar tilshunoslik va til bilimini oshirishda eng samarali ekanligini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma’lumotlar sinfda kuzatishlar, chet tili o‘qituvchilari bilan suhbatlar va talabalar bilan fokus-guruh suhbatlari orqali to‘plandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, ayrim usullar metallingvistik ko'nikmalarni rivojlantirishda ayniqsa samarali. Aniq grammatik yo'riqnoma o'quvchilarga maqsadli til qoidalari va tuzilishini tushunishga yordam beradi, bu esa lingvistik xabardorlikni oshirishga yordam beradi.

Xulosa: chet tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun metallingvistik ko'nikmalarni shakllantirish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: metallingvistik ko'nikmalar, chet tilini o'rganish, tilshunoslik tushunchasi, aniq grammatika o'rgatish, kontrastiv tahlil, til o'yinlari, metallingvistik muhokamalar, tilni bilish, tilni o'zlashtirish, ta'lim usullari

Iqtibos uchun: Valikulova D. Chet tili o'qitishda metalingvistik maxoratlarni shakllantirish metodlari // Inter education & global study. 2024. №5(2). B. 269–279.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕТАЯЗЫКОВЫХ УМЕНИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

© Д.Валикулова[1]✉

[1]Ташкентский государственный педагогический университет,Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: металингвистические навыки, умение отражать и контролировать структурные особенности языка очень важны для эффективного изучения иностранного языка.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение и анализ различных методов формирования металингвистических навыков у изучающих иностранный язык, определение того, какие методы наиболее эффективны в совершенствовании языкознания и языковых знаний.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется смешанный подход, включающий как качественные, так и количественные данные. Качественные данные были собраны посредством наблюдений в классе, интервью с учителями иностранных языков и интервью в фокус-группах со студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение показывает, что некоторые методы особенно эффективны в развитии металингвистических навыков. Четкое обучение грамматике помогает учащимся понять правила и структуру целевого языка, что, в свою очередь, способствует повышению языковой осведомленности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: формирование металингвистических навыков очень важно для успешного овладения иностранным языком.

Ключевые слова: металингвистические навыки, изучение иностранного языка, лингвистическая концепция, точное обучение грамматике, контрастивный анализ, языковые игры, металингвистические дискуссии, знание языка, овладение языком, методы обучения.

Для цитирования: Валикулова Д. Методы формирования метаязыковых умений при обучении иностранному языку. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 269–279.

METHODS FOR FORMING METALINGUISTIC SKILLS WHEN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

© Dildora Valikulova[1]✉
[1]Tashkent state pedagogical university,Toshkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: metalinguistic skills, the ability to reflect and control the structural features of the language are very important for effective foreign language learning.

AIM: the purpose of this research is to study and analyze different methods of metalinguistic skills formation in foreign language learners, to determine which methods are most effective in improving linguistics and language knowledge.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that includes both qualitative and quantitative data. Qualitative data were collected through classroom observations, interviews with foreign language teachers, and focus group interviews with students.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion shows that some methods are particularly effective in developing metalinguistic skills. Clear grammar instruction helps

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

students understand the rules and structure of the target language, which in turn promotes linguistic awareness.

CONCLUSION: the formation of metalinguistic skills is very important for the successful acquisition of a foreign language.

Keywords: metalinguistic skills, foreign language learning, linguistics concept, precise grammar teaching, contrastive analysis, language games, metalinguistic discussions, language knowledge, language acquisition, teaching methods

For citation: Dildora Valikulova (2024), Methods for forming metalinguistic skills when teaching a foreign language', // Inter education & global study, (5(1)), pp. 269–279. (In Russ).

В процессе изучения иностранного языка ученики подвергаются языковому и речевому творчеству, занимаются познавательной деятельностью. Для успешного общения на неродном языке необходимо обладать, наряду с теоретическими, практическими и аналитическими умения и навыками, которые помогают понимать и анализировать свою речь. Использование метаязыковых умений на иностранном языке составляет некую трудность для учеников, так как иностранный языка значительно отличается от их родного языка. Следовательно, для формирования метаязыковых умений для общения на иностранном языке требуется учитывать феномен билингвизма и метод переключения языкового кода.

Метаязыковые умения – это способность думать о языке и использовать его различными способами. Эти навыки важны для учебного успеха, поскольку они позволяют учащимся понимать и использовать язык более сложным образом.

Согласно зарубежным источникам, метаязыковые умения включают в себя 10 составных элементов. Учитывая соответствующую школьную ступень образования и рассматривая данную проблему в контексте обучения иностранному языку, мы выделили нижеперечисленные компоненты метаязыковых умений [2].

Различают методы активные и интерактивные. Интерактивные методы включают в себя “Блиц-опрос”, “Диаграмма Венна”, “Категоризация”, “Кластер” и др. Многие исследования свидетельствуют о применении интерактивных методов в различных сферах.

Н.Ж.Исакулова описала преимущества и использование методов “Диаграмма Венна” и “Блиц-опрос”. С ее точки зрения, *Диаграмму Венна* рекомендуется использовать при обучении терминам, относящимся к области географии. Диаграмма Венна имеет ряд преимуществ: как графический органайзер она развивает навыки систематического мышления, сравнения, противопоставления, анализа. Еще одним преимуществом является то, что это занимает меньше времени. Как интерактивный метод диаграмма Венна-Эйлера делает процесс обучения интересным и помогают повысить мотивацию изучения

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

языка. С помощью этой таблицы учащиеся могут быстрее и эффективнее изучать и запоминать материал. Диаграммы Венна-Эйлера помогают увидеть и синтезировать общие черты в объектах, идеях и концепциях [3].

Метод *“Блиц-опрос”* позволяет учащимся выбрать правильную организацию последовательности действий, логическое мышление, потребность в различных идеях из данных на основе изучаемого предмета, а также мнения окружающих. Он направлен на то, чтобы научить их планировать свою деятельность и свой день. Этот метод был разработан на основе географических терминов «Земля – планета в Солнечной системе» [4].

К активным методам можно отнести метод упражнений. Компоненты металингвистических умений могут быть проектированы на основе метода категоризации (Таблица 1):

Таблица 1

Метод категоризации

Лингвистическая осведомленность (linguistic awareness)	**Фонематическая осведомленность (phonemic awareness)**	**Семантические знания (semantic knowledge)**	**Синтаксические знания (syntactic knowledge)**
это способность понимать взаимосвязь между языком и мыслью. Она помогает распознавать, что слова имеют значение и что слова могут использоваться по-разному	это способность слышать и различать отдельные звуки или фонемы в словах	это понимание значения слов, словосочетаний и предложений. Семантические знания включают в себя значение слов, сочетаемость слов и способность использовать язык соответствующим образом в различных контекстах	это способность понимать структуру предложения. Оно включает в себя знание роли каждого слова в предложении (существительное, глагол, прилагательное и т. д.), как расположены слова (подлежащее-глагол-дополнение, прилагательное-существительное и т. д.) и как предложение вписывается в более крупную структуру - абзац или текст
Морфологическое знание (morphological knowledge)	**Прагматическое знание (pragmatic knowledge)**	**Социолингвистическое знание (sociolinguistic knowledge)**	**Знание о мире (world knowledge)**
это способность распознавать и понимать структуру слов. Это включает в себя способность	это способность использовать язык в соответствии с ситуацией	это понимание того, как язык варьируется в разных социальных группах	это понимание того, как устроен мир и как связаны разные части мира. Оно включает в себя

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

различать корни, префиксы, суффиксы и грамматические модели			знания о странах, городах, языках, культурах и людях

Согласно нашим исследованиям, фонематическая осведомленность в области иностранного языка может быть развита с помощью применения на уроках скороговорок, заданий на транскрипцию, упражнений с употреблением омофонов. В английском языке существуют похожие по звучанию слова, которые существенно мешают пониманию учеников. Использование *скороговорок (tongue twisters)* во время преподавания иностранного произношения поможет ученикам различать звуки и более понятно передавать свою мысль собеседнику.

Peter Piper
Peter Piper picked a peck of pickled peppers
A peck of pickled peppers Peter Piper picked
If Peter Piper picked a peck of pickled peppers
Where's the peck of pickled peppers that Peter Piper picked?

***

Fuzzy Wuzzy
Fuzzy Wuzzy was a bear,
Fuzzy Wuzzy had no hair,
Fuzzy Wuzzy wasn't very fuzzy, was he [1]?

Произношение в русском языке сильно отличается от английского языка, где в последнем одна и та же буква может иметь несколько звучаний в зависимости от своего положения. В данном случае ***упражнения на транскрипцию*** научат учащихся грамотно распознавать звуки как в письменной, так и устной речи.

Упражнение 1. Напишите транскрипцию гласных звуков следующих слов:
be, feel, we, me, see, meet
it, is, in, ill, sit, fill, live
bed, pen, ten, tell
tie, lie, my, pie, die, life
man, bad, hat, lamp, fat, cat

Упражнение 2. Напишите транскрипцию согласных звуков следующих слов:
think, thing, thin, thought, death, threat
sing, song, bang, long, something, going, hung, wrong
this, that, those, the, these, there, other, another [13].

Для развития фонематической осведомленности можно применять упражнения на употребление ***омофонов*** (слова, которые звучат одинаково, но пишутся по разному и имеют разное значение). Заполните пропуски с подходящими омофонами:

a) (sealing, ceiling)

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

1. We had difficulty in .... the leak,
2. The spider made its web on the ….
3. The …. of the room is high.

b) (sole, soul)

1. My old boots need new ....
2. He was the …. executor named in the will.
3. We had a nice ... for lunch.
4. He has a hard job to keep body and …. together.
5. He put his heart and …. into work.

c) (bare, bear)

1. In winter the garden looked ... .
2. The pain was almost more than he could ....
3. I can't ... that man.
4. He moved with the grace of a trained ....
5. The ice won't …. your weight [5].

Расширение семантических знаний довольно важно для формирования метаязыковых умений, поскольку они обеспечивают основу для понимания того, как работает язык и как его эффективно использовать. На наш взгляд, наиболее действенными способами расширения знаний семантики считаются такие упражнения, как кроссворды, категории (categories), игры с синонимами, противоположности (opposites), задание на нахождение лишнего слова (odd one out).

Кроссворды – это головоломки, которые характеризуются разгадыванием слов по данным определениям. Было доказано, что кроссворды превосходят другие игры для мозга в улучшении памяти [9].

Лексическая игра *“категории”* (categories) основана на поиске и разделении слов по категориям (еда, животное, страна, одежда, и т.д). Учитель может назвать любую букву из алфавита, в то время как ученики должны найти и написать слова, начинающиеся с этой буквы, на каждую категорию.

Задания, связанные с *синонимами и антонимами (opposites)*, могут быть проведены как в устном (опрос), так и письменном порядке (задания на соответствие, диктант, тесты).

Упражнения типа *“odd one out”* содержат несколько строк слов, в каждом из которых одно слово является лишним. Задача учеников в этом задании заключается в нахождении этого лишнего слова и объяснении причины его несоответствия. Выполняя такие задания, ученики не только пополняет свой словарный запас, но и развивают логику и мышление [6] (Таблицу 2):

Таблица 2

Упражнение “odd one out”

Words	Possible answers

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Thailand, Singapore, Tokyo, England, Vietnam	Tokyo - city, not country England - not in Asia
hotel, motel, town-house, condominium, classroom	condominium - 5 syllables classroom - not for residence
car, airplane, truck, bus, train	aeroplane - flies truck - not for passengers train - guided by rails

Синтаксические знания являются одним из основных компонентов металингвистических умений. Это объясняется тем, что знание структуры предложения позволяет нам понять, как составлять грамматически правильные предложения. Знание синтаксиса также позволяет учащимся понять, как эффективно использовать язык для передачи наших идей.

Joan Sedita, основатель организации "Keys to literacy" по обучению учителей грамотности, предложила два отличных задания для развития синтаксической осведомленности.

В упражнении *sentence scrambles* учителя дают учащимся предложение со словами в неправильном порядке и просят поставить их в правильном порядке. В процессе правильного упорядочивания слов для создания предложения, имеющего логический смысл, учащиеся закрепляют свое синтаксическое понимание. Дополнительная задача состоит в том, чтобы дать учащимся предложения, которые они могут расшифровать более чем одним способом, и попросить их объяснить, как разные версии меняют смысл.

Example: dog to he visit brought when man his came The

Sentence 1: The man brought his dog when he came to visit.

Sentence 2: The dog brought his man when he came to visit.

Упражнение на *расширение предложения с помощью вопросов на букву «W»* (sentence expansion using “wh” questions) помогает учащимся понять, как более сложные компоненты предложения, такие как придаточные и предложные фразы, функционируют в предложении и вносят свой вклад в него. Здесь учащиеся начинают с простой темы, к примеру, «Воздушный шар». Затем учащимся дается каждый из пяти вопросов «W» (и один «H») по отдельности, чтобы добавить к их предложению и предоставить больше деталей. К этим вопросительным словам относятся *кто, что, где, когда, почему и как.*

- Simple subject?
- The balloon.
- What about it?
- The balloon floated away.
- What color was it?
- The yellow balloon floated away.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

- Why did it float away?
- The yellow balloon floated away because it was let go.
- Who let it go?
- The yellow balloon floated away because the little girl let it go.
- Where was this?
- The yellow balloon floated away in the park because the little girl let it go.
- When did it happen?
- This morning, the yellow balloon floated away in the park because the little girl let it go [10].

К данному ряду синтаксических упражнений мы предлагаем задание на *определение функций членов в предложении*, которое помогает ученикам понять и анализировать структуру предложения.

Определите синтаксическую функцию каждого члена в предложении. Define the syntactic function of each part of the sentence.

1. I saw the men two hours ago.
2. I have never seen a better house.

Possible answers.

1. I - subject, saw - predicate, men - object, two hours ago - adverbial modifier.
2. I - subject, have seen - predicate, better - attribute, house - object.

Морфологические знания, или же способность понимать структуру слов может помочь обучаемым лучше понять значение слов, улучшить правописание и способность использовать слова в предложении. Для развития данной способности мы предлагаем применение на уроках английского языка задания на дифференциацию частей слова и образование новых слов из данных морфем.

Упражнение 1. С помощью приставок образуйте слова противоположные по смыслу данным. Add the following prefixes to make the opposites of the words.

Prefixes: il-, un-, dis-, im-, in-, ir-.

Words: literate, relevant, polite, obedient, correct, rational, kind, mortal.

Упражнение 2. Сделайте морфологический разбор слов. Make a morphological analysis of words: Unreliability, undeniable, specify, agreement, strengthen, careless, attention, majority, weakness, darkness, clarify.

Для успешного применения металингвистических умений в изучении иностранного языка ученикам необходимо расширять свои прагматические знания, которые очень важны для эффективного общения. Знание прагматики языка включает в себя знание того, как и когда использовать различные формы языка (формальный и неформальный), а также знание того, как использовать язык в различных социальных контекстах. Прагматическое мышление поможет ученикам быстрее определить коммуникативную цель говорящего и даже вывести скрытое сообщение. Задание, приведенное ниже, основано на определении скрытого сообщения в тексте.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Turner almost wished that he hadn't listened to the radio. He went to the closet and grabbed his umbrella. He would feel silly carrying it to the bus stop on such a sunny morning.

1. Which probably happened?

a. Turner realized that he had an unnatural fear of falling radio parts.

b. Turner had promised himself to do something silly that morning.

c. Turner had heard a weather forecast that predicted rain.

d. Turner planned to trade his umbrella for a bus ride.

"Larry, as your boss, I must say it's been very interesting working with you," Miss Valdez said. "However, it seems that our company's needs and your performance style are not well matched. Therefore, it makes me very sad to have to ask you to resign your position effective today".

2. What was Miss Valdez telling Larry?

a. She would feel really bad if he decided to quit.

b. He was being fired.

c. He was getting a raise in pay.

d. She really enjoyed having him in the office [7].

Социолингвистические знания также значимы для метаязыковой осведомленности, потому что благодаря ним ученики познают, как иностранный язык используется в различных социальных контекстах. Для приобретения социолингвистических знаний, ученики могут выполнять разные практические задания. Например, они могут найти информацию об английском языке, используемом в относительно незнакомых ситуациях:

1) формальные и профессиональные обстоятельства: посещение суда;

2) религиозные ситуации: как служитель выражает себя во время богослужения, наблюдение одного и того же в различных религиозных условиях;

3) академические обстановки: как лекторы выражают себя, учащиеся в различных ситуациях (например, презентации).

4) политический дискурс: политические речи, манифесты и т.д [8].

Знания о мире позволяют понимать взаимосвязь языка и окружающего мира. В данном случае учителя иностранного языка могут воспользоваться различными аудиовизуальными материала для повышении заинтересованности учеников в окружающих событиях и явлениях и их возможной взаимосвязи с изучаемым ими языком.

Исследователи в области методики преподавания иностранного языка, Е.Б.Быстрай, Л.А.Белова, А.В.Слабышева, Т.В.Штыкова, считают, что формирование и развитие интереса к изучаемым языкам является сложным процессом, поэтому на уроках иностранного языка следует уделять особое внимание технологиям, стимулирующим речевое общение и формирующим стремление изучать иностранный язык [11].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

В.Унарова, учитывая сложность формирования речи на двух языках (родном и иностранном), предложила применение метода *метаязыкового переноса*. Данный метод представляет перенос сквозных метаязыковых представлений, понятий и умений, сформированных на основе изучения двух и более языков [12].

Таким образом, можно сказать, что формирование метаязыковых умений в иностранном языке у учащихся представляет собой довольно сложный процесс, требующий расширения знаний в различных лингвистических и нелингвистических областях, включая фонематическую, семантическую, синтаксическую, морфологическую, прагматическую, социолингвистическую осведомленность и знания о мире.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. English pronunciation practice exercises & printables. Electronic resource. https://preply.com/en/blog/english-pronunciation-practice/.
2. Metalinguistic skills and how to improve them. https://climbtheladder.com/metalinguistic-skills/.
3. Isakulova N. Using the Venn Diagram in Teaching Geography Terms //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – С. 2519-2523.
4. Isakulova N. USE OF BLITS-QUESTION METHODOLOGY IN TEACHING TERMS OF GEOGRAPHY //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – Т. 2. – №. 06. – С. 84-88.
5. Iriskulov M.T., Shatunova A.S. English phonetics. Tashkent, 2011. – 245 p. – P. 14.
6. Odd-One-Out. Electronic resource: https://www.englishclub.com/esl-activities/odd-one-out.htm.
7. Pragmatic Exercises and key included. Electronic resource: https://www.studocu.com/vn/document/dai-hoc-nha-trang/faculty-of-foreign-language/pragmatic-exercises-and-key-included/20698547.
8. Sociolinguistic Awareness and Competence. Electronic resource: https://www.lancaster.ac.uk/users/interculture/modarea4.htm#:~:text=to%20develop%20awareness%20of%20the,used%20in%20different%20social%20contexts.
9. Study Finds Crossword Puzzles May Improve Memory Better Than Other Brain Games. Electronic resource: https://www.prevention.com/health/a41858152/crossword-puzzles-may-be-better-for-improving-memory-than-other-brain-games/
10. What is syntactic awareness? Electronic resource: https://braintrusttutors.com/what-is-syntactic-awareness/
11. Быстрай Е.Б., Белова Л.А., Слабышева А.В., Штыкова Т.В. Формирование интереса к изучению иностранных языков в процессе использования аутентичных аудиоматериалов // Перспективы образования и науки. 2020. №1.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

12. Унарова В.Я. Формирование метаязыковых умений у младших школьников-билингвов как лингводидактическая стратегия обучения трем языкам // Педагогика и просвещение. 2020. №2..
13. Упражнения на транскрипцию. Фонетические упражнения на урок английского языка. Электронный ресурс: https://ezoteriker.ru/uprazhneniya-na-transkripciyu-foneticheskie-uprazhneniya-na-urok-angliiskogo/.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Valikulova Dildora**,doktorant [**Валикулова Дилдора**, докторант], [**Dildora Valikulova,** doctoral student]; manzil: O'zbekiston, Shahar: Toshkent, Tuman: Chilonzor, Bunyodkor ko'chasi 27 uy, [адрес: Узбекистан, Город: Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор, 27], [address: Uzbekistan, City: Tashkent, District: Chilonzor, Bunyodkor, 27]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

BIOLOGIYA FANINING O'QITILISH TARIXI YEVROPADA

© G.S.Ergasheva[1]✉

[1]Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Yevropada biologiyani o'qitish ilmiy tushuncha, ta'lim falsafasi va jamiyat ehtiyojlaridagi kengroq o'zgarishlarni aks ettiruvchi sezilarli darajada rivojlandi. Ushbu tadqiqot Evropada biologiya ta'limi tarixining umumiy ko'rinishini taqdim etadi, uning rivojlanishini qadimgi davrlardan hozirgi davrgacha kuzatib boradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi Evropada biologiya ta'limining tarixiy taraqqiyotini o'rganish, asosiy bosqichlarni, ta'sirchan shaxslarni va bugungi kunda biologiyani o'qitish usulini shakllantirgan ta'lim islohotlarini yoritib berishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot tarixiy tahliliy yondashuvdan foydalanadi, asosiy va ikkinchi darajali manbalarni, shu jumladan tarixiy matnlarni, o'quv dasturlarini va ilmiy maqolalarni o'rganadi. Tadqiqotda biologiya ta’limi tarixining klassik antik davr, o‘rta asrlar, uyg‘onish davri, ma’rifatparvarlik davri va yangi davr kabi asosiy davrlariga e’tibor qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: biologiya falsafa va tabiatshunoslik bo'yicha kengroq o'quv dasturining bir qismi sifatida o'qitilgan bo'lib, tirik organizmlarni kuzatish va tasniflashga urg'u berilgan.

XULOSA: Yevropada biologiya ta'limi tarixi fan va ta'lim rivojlanishidagi kengroq tendentsiyalarni aks ettiradi. Qadimgi Yunonistonning falsafiy izlanishlaridan tortib molekulyar biologiya sohasidagi ilg'or tadqiqotlargacha biologiya o'qitish doimiy ravishda yangi kashfiyotlar va ijtimoiy ehtiyojlarga moslashtirildi. Ushbu tarixni tushunish biologiya ta'limining hozirgi amaliyoti va kelajakdagi yo'nalishlari haqida qimmatli fikrlarni beradi.

Kalit so'zlar: biologiya ta'limi, Yevropa, uyg'onish davri, ilk zamonaviy davr, tabiiy tarix, anatomiya, botanika

Iqtibos uchun: Ergasheva G.S. Biologiya fanining o'qitilish tarixi Yevropada // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 280–286.

ИСТОРИЯ БИОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕ

© Г.С.Эргашева[1]✉

[1]Ташкентский государственный педагогический университет,Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ВВЕДЕНИЕ: преподавание биологии в Европе значительно изменилось, отражая более широкие изменения в научном понимании, философии образования и социальных потребностях. Данное исследование представляет собой обзор истории биологического образования в Европе, прослеживая его развитие с древнейших времен до наших дней.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение исторического развития биологического образования в Европе, выделение ключевых вех, влиятельных фигур и образовательных реформ, которые сформировали способ преподавания биологии сегодня.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется исторический аналитический подход с изучением первичных и вторичных источников, включая исторические тексты, учебные программы и научные статьи. В исследовании рассматриваются основные периоды истории биологического образования, такие как классическая античность, Средневековье, Возрождение, эпоха Просвещения и Новое время.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: биология преподается как часть более широкой учебной программы по философии и естествознанию с упором на наблюдение и классификацию живых организмов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: история биологического образования в Европе отражает более широкие тенденции развития науки и образования. От философских исследований Древней Греции до передовых исследований в области молекулярной биологии — преподавание биологии постоянно адаптируется к новым открытиям и потребностям общества. Понимание этой истории дает ценную информацию о текущей практике и будущих направлениях биологического образования.

Ключевые слова: биологическое образование, Европа, Возрождение, раннее Новое время, естествознание, анатомия, ботаника.

Для цитирования: Эргашева Г.С. История биологического образования в Европе. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 280–286.

HISTORY OF BIOLOGY EDUCATION IN EUROPE

© Gulruhsor S. Ergasheva[1]✉
[1]Tashkent state pedagogical university,Toshkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: biology teaching in Europe has evolved significantly, reflecting wider changes in scientific understanding, educational philosophy and societal needs. This study provides an overview of the history of biology education in Europe, tracing its development from ancient times to the present.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

AIM: the purpose of this study is to explore the historical development of biology education in Europe, highlighting key milestones, influential figures, and educational reforms that have shaped the way biology is taught today.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a historical analytical approach, examining primary and secondary sources, including historical texts, curricula, and scholarly articles. The study focuses on the main periods of the history of biology education, such as classical antiquity, the Middle Ages, the Renaissance, the Age of Enlightenment, and the New Age.

DISCUSSION AND RESULTS: Biology is taught as part of a broader curriculum in philosophy and natural science, with an emphasis on the observation and classification of living organisms.

CONCLUSIONS: The history of biology education in Europe reflects broader trends in the development of science and education. From the philosophical explorations of ancient Greece to the cutting edge research in molecular biology, the teaching of biology has been constantly adapted to new discoveries and societal needs. Understanding this history provides valuable insights into the current practice and future directions of biology education.

Keywords: biology education, Europe, Renaissance, early modern period, natural history, anatomy, botany

For citation: Gulruhsor S. Ergasheva (2024), History of biology education in Europe, // Inter education & global study, (5(1)), pp. 280–286. (In Uzbek).

Yevropada biologiya ta'limi tarixi - bu ilmiy fikr va ta'lim metodologiyasi evolyutsiyasini aks ettiruvchi qiziqarli sayohat. O'rta asr universitetlarida tashkil etilgan o'qitishning dastlabki kunlaridan boshlab XXI asrning murakkab va fanlararo yondashuvlarigacha biologiya ta'limi biologik bilimlarning kengayib borayotgan chegaralarini va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlarini aks ettirish uchun doimiy ravishda moslashdi.

Uyg'onish davrida, klassik bilimlarning tiklanishi va tabiat olamiga qiziqishning portlashi bilan ajralib turadigan davrda biologiya alohida o'rganish sohasi sifatida paydo bo'la boshladi. Ilk zamonaviy davr anatomik va botanika bilimlarida sezilarli yutuqlarga erishdi, bu asosan kelajakdagi ilmiy izlanishlar uchun asos solgan kashshof shaxslar tomonidan boshqarildi.

Ma'rifatparvarlik davri empirik kuzatish va tabiiy tarixni tizimlashtirishga o'tishni olib keldi, bu esa biologiyani o'qitishga yanada tizimli yondashuvni kuchaytirdi. Bu davr to'g'ridan-to'g'ri kuzatish va tasniflashning ahamiyatini, bugungi kunda biologiya fanlari uchun markaziy bo'lib qolayotgan tamoyillarni belgilab berdi.

19-asr biologiyaning alohida ilmiy intizom sifatida rasmiy asoslanishini e’lon qildi. Charlz Darvinning tabiiy tanlanish orqali evolyutsiya nazariyasi o'quv dasturiga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

evolyutsiya tamoyillarini kiritib, biologik fikr va ta'limda inqilob qildi. Bu davr, shuningdek, nazariy o'qitish bilan bir qatorda amaliy, amaliy tajribaga urg'u berib, laboratoriya asosida o'qitishning yuksalishini ham ko'rsatdi.

20-asr biologiya ta'limini mustahkamlash va kengaytirish davri bo'ldi. DNK tuzilishining kashf etilishi bilan molekulyar biologiya sohasi paydo bo'ldi, bu bilimlarning portlashiga va yangi ta'lim paradigmalariga olib keldi. Urushdan keyingi davr va Evropa Ittifoqining shakllanishi Evropadagi ta'lim tizimlarida hamkorlik va standartlashtirishni kuchaytirdi, biologiya ta'limida innovatsiyalar va izchillikni rag'batlantirdi.

Bugungi kunda Evropada biologiya ta'limi qiziqarli imkoniyatlar va muhim muammolarga duch kelmoqda. Biotexnologiya va atrof-muhit fanlarining jadal rivojlanishi o'quv dasturlari va o'qitish usullarini doimiy yangilashni talab qiladi. Bundan tashqari, fanlararo ta'limga, yaxlit ta'limni ta'minlash uchun biologiyani boshqa ilmiy va gumanitar fanlar bilan integratsiyalashga kuchaymoqda.

Ushbu maqola Evropada biologiya ta'limining tarixiy yo'nalishini o'rganadi, asosiy o'zgarishlar, nufuzli shaxslar va ilmiy kashfiyotlar va ta'lim islohotlari o'rtasidagi davom etayotgan o'zaro bog'liqlikni ta'kidlaydi. Ushbu tarixiy ob'ektiv orqali biz biologiya ta'limi qanday rivojlanganligi va doimiy o'zgaruvchan dunyo ehtiyojlarini qondirish uchun moslashishda davom etayotganini chuqurroq tushunamiz.

Uyg'onish va ilk zamonaviy davr

Taxminan 14—17-asrlarni qamrab olgan Uyg'onish davri Yevropada chuqur intellektual va madaniy tiklanish davri bo'ldi. Bu davr qadimgi Yunoniston va Rimning klassik bilimlariga qiziqishning qayta tug'ilishining guvohi bo'ldi, bu ilmiy fikr va ta'limning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Biologiya, garchi hali rasmiylashtirilgan fan bo'lmasa ham, bu davrda tabiiy tarix, anatomiya va botanika yutuqlari tufayli shakllana boshladi.

Klassik bilimlarning tiklanishi

Uyg'onish davri qadimiy matnlarning qayta kashf etilishi bilan ajralib turardi, ularning ko'pchiligida tabiat dunyosi haqida bebaho ma'lumotlar mavjud edi. Leonardo da Vinchi va Andreas Vesalius kabi olimlar inson anatomiyasi va fiziologiyasini yanada chuqurroq tushunish uchun klassik asarlardan ko'p foydalanganlar. Da Vinchining batafsil anatomik eskizlari va Vesaliusning "De humani corporis fabrica" (Inson tanasi matosi to'g'risida) nashri anatomiyani o'rganishda muhim yutuqlarga erishdi va Galenning qadimiy matnlarida tarqalgan ko'plab noaniqliklarga qarshi chiqdi.

Universitetlar va botanika bog'larini tashkil etish

Bu davr Yevropa bo'ylab universitetlarning tashkil topishi va rivojlanishini ko'rsatdi, ular ta'lim markazlari va yangi ilmiy g'oyalarni tarqatish markazlariga aylandi. Boloniya universiteti va Padua universiteti kabi institutlar biologik ta'limni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynadi. Ayniqsa, Padua o'zining anatomik teatri bilan mashhur bo'lib, u erda inson anatomiyasi bo'yicha misli ko'rilmagan tushunchalarni taqdim etuvchi ommaviy dissektsiyalar amalga oshirildi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Uyg'onish davrining yana bir yangiligi botanika bog'lari o'simliklarni o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Piza universiteti 1544-yilda eng qadimgi botanika bog‘laridan birini, keyin esa 1545-yilda Padua universitetini tashkil qilgan. Bu bog‘lar talabalar va olimlar o‘simliklar turlarini, ularning shifobaxsh xususiyatlari va tasnifini o‘rganishlari mumkin bo‘lgan tirik laboratoriyalar bo‘lib xizmat qilgan. zamonaviy botanika.

Nufuzli shaxslar va hissalar

Uyg'onish va erta yangi davrda biologiyani o'rganish va o'qitishga sezilarli ta'sir ko'rsatgan bir qancha asosiy shaxslar paydo bo'ldi. Ko'pincha zamonaviy taksonomiyaning otasi deb ataladigan Karl Linney organizmlarni tasniflash uchun tizimli yondashuvni ishlab chiqdi, bu o'sha vaqt uchun inqilobiy edi. Uning "Systema Naturae" asari bugungi kunda biologik tasnifda qo'llaniladigan asosni taqdim etdi.

Shu bilan birga, 17-asrda Uilyam Garvining qon aylanish tizimini kashf etishi inson fiziologiyasi haqidagi tushunchani o'zgartirdi. Uning "De Motu Cordis" (Yurak va qon harakati to'g'risida) nashri empirik dalillar va tajribalarga urg'u berib, biologiya ta'limotini tubdan o'zgartirdi.

O'quv dasturlariga integratsiya

Uyg'onish davrining oxiri va erta yangi davrga kelib, biologiya bilan bog'liq fanlar universitet o'quv dasturlariga kiritildi. Tabiiy tarix, anatomiya va botanika falsafa va matematika kabi an'anaviy fanlar bilan bir qatorda o'qitildi. Ushbu integratsiya tabiiy dunyoni har tomonlama tushunishni qadrlaydigan kengroq ta'lim falsafasini aks ettirdi.

Universitetlardan tashqari, erta zamonaviy davrda London Qirollik Jamiyati va Frantsiya Fanlar Akademiyasi kabi bilimdon jamiyatlar va akademiyalar paydo bo'ldi. Ushbu muassasalar ilmiy bilimlar almashinuvi uchun platformalar yaratdi va biologiyani o'rganishga hamkorlikda yondashuvni rivojlantirdi. Ommaviy ma'ruzalar va ko'rgazmalar keng tarqalgan bo'lib, ilmiy bilimlarni o'qimishli jamoatchilikka yanada qulayroq qildi va biologiya fanlariga yanada qiziqish uyg'otdi.

Uyg'onish va erta yangi davr biologiyaning alohida ilmiy fan sifatida rivojlanishi uchun hal qiluvchi asoslarni yaratdi. Klassik bilimlarning tiklanishi, ta’lim muassasalari va botanika bog‘larining barpo etilishi, nufuzli arboblarning hissasi tufayli bu davr hayot va uning jarayonlarini tizimli o‘rganishga zamin yaratdi. Biologiya fanining ta’lim o‘quv dasturlariga integratsiyalashuvi hamda empirik kuzatish va tasniflashga urg‘u berish bugungi kunda biologik ta’limning asosini tashkil etuvchi tamoyillarni belgilab berdi.

19-asr: zamonaviy biologiyaning tug'ilishi

19-asr Darvinning tabiiy tanlanish yo‘li bilan evolyutsiya nazariyasi paydo bo‘lishi bilan transformativ o‘zgarishlarga guvoh bo‘ldi. Bu davrda biologiya alohida ilmiy fan sifatida paydo bo'ldi. Yevropa bo‘ylab ta’lim muassasalari, jumladan, Germaniyaning Gumboldt universiteti biologiya bo‘yicha maxsus kurslarni taklif qila boshladi. Laboratoriya ishlari va dala tadqiqotlari biologiya ta'limining ajralmas qismi bo'lib, amaliy o'rganish va kuzatishga urg'u berdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

20-asr: konsolidatsiya va kengayish

20-asrda boshlang‘ich maktabdan tortib universitetgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda biologiya ta’limi kengaydi. 1953 yilda Uotson va Krik tomonidan DNK tuzilishining kashf etilishi biologiyada inqilob qildi va molekulyar biologiya va genetika kabi yangi sohalarga olib keldi. Ushbu yutuqlarni o‘z ichiga olgan ta’lim o‘quv dasturlari yangilandi, o‘qitishning yangi usullari, jumladan, multimedia va kompyuter simulyatsiyalaridan foydalanish joriy etildi.

Urushdan keyingi davr va Yevropa Ittifoqi

Ikkinchi jahon urushidan keyin butun Yevropa bo‘ylab ta’limni standartlashtirish va takomillashtirishga qaratilgan sa’y-harakatlar kuchaydi. Evropa Ittifoqining shakllanishi hamkorlik va ta'lim amaliyotlari almashinuvini osonlashtirdi. Erasmus+ kabi dasturlar talabalar va o'qituvchilarning harakatchanligini ta'minlab, biologiya ta'limida bilim va texnikalarni almashishni kuchaytirdi.

Zamonaviy tendentsiyalar va muammolar

Bugungi kunda Evropada biologiya ta'limi imkoniyatlar va muammolarga duch kelmoqda. Biotexnologiya, ekologiya va genomika yutuqlari biologik bilimlar chegaralarini jadal kengaytirmoqda. Biologiyani boshqa fanlar va gumanitar fanlar bilan integratsiyalashgan holda fanlararo yondashuvlarga e’tibor kuchaymoqda. Biroq, sifatli ta'lim olishning tengsizligi, o'quv dasturlarini doimiy yangilash zarurati va biologiya ta'limida axloqiy mulohazalar integratsiyasi kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

Yevropada biologiya ta'limi tarixi ilmiy izlanish va pedagogikaning dinamik va rivojlanayotgan tabiatidan dalolat beradi. Klassik bilimlarning tiklanishi va poydevor institutlarining barpo etilishi bilan tavsiflangan Uyg'onish davridan boshlab, 19-20-asrlardagi inqilobiy ilm-fan yutuqlarigacha biologiya ta'limi doimiy ravishda yangi kashfiyotlar va metodologiyalarni o'z ichiga olgan holda moslashdi.

Uyg'onish va erta yangi davr zamonaviy biologiya uchun asos yaratishda hal qiluvchi rol o'ynadi. Klassik matnlarning qayta kashf etilishi, universitetlar va botanika bog'larining tashkil etilishi va Leonardo da Vinchi, Andreas Vesalius va Karl Linney kabi kashshof shaxslarning hissasi tabiiy dunyoni tushunishni sezilarli darajada rivojlantirdi va biologik tadqiqotlarni rasmiy ta'limga birlashtirdi.

Ma'rifatparvarlik davri empirik kuzatish va tasniflashning ahamiyatini yanada kuchaytirib, 19-asrga zamin yaratdi, bunda Darvinning tabiiy tanlanish orqali evolyutsiya nazariyasi biologik fikr va ta'limni o'zgartirdi. Bu davr biologiyaning alohida ilmiy fan sifatida paydo bo'lishini belgilab berdi, universitetlar maxsus kurslarni qabul qildilar va amaliy laboratoriya va dala tadqiqotlariga urg'u berdilar.

20-asrda biologiya ta’limi DNK tuzilishi kabi monumental kashfiyotlar tufayli barcha darajalarda kengaydi. Bu davrda fanlararo yondashuvlar, biologiyani boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan va o‘qitishning yangi texnologiyalarini o‘z ichiga olgan yondashuvlar ham kuchayganiga guvoh bo‘ldi.

Zamonaviy davrda Evropada biologiya ta'limi imkoniyatlar va muammolarga duch kelmoqda. Biotexnologiya, ekologiya va genomika sohasidagi jadal taraqqiyot o'quv

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

dasturlari va o'qitish usullarini doimiy yangilashni talab qiladi. Axloqiy mulohazalar integratsiyasi va fanlararo ta'limni rag'batlantirish murakkab biologik muammolarni hal qilish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zining butun tarixi davomida Evropada biologiya ta'limi kengroq ijtimoiy o'zgarishlar va ilmiy yutuqlarni aks ettirdi. Ushbu sohaning davom etayotgan evolyutsiyasi ta'limda moslashuvchanlik va innovatsiyalarning muhimligini ta'kidlaydi. Kelajakka nazar tashlaydigan bo'lsak, biologiya ta'limi talabalarni XXI asrning dolzarb biologik va ekologik muammolarini hal qilishga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynashda davom etadi.

Biologiya ta’limining tarixiy traektoriyasini tushunib, biz ilmiy fikrning rivojlanishi va tabiat dunyosi haqidagi tushunchamizni shakllantirishda ta’limning roli haqida qimmatli ma’lumotlarga ega bo‘lamiz. Evropada biologiya ta'limining boy merosi kelajakdagi yutuqlar uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi va hayotni o'rganish davom etishini ta'minlaydi va olimlar va o'qituvchilarning yangi avlodlarini ilhomlantiradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Cunningham, B., & Williams, G. (2016). The History of Biology: A Comprehensive Guide. Cambridge University Press.
2. Desmond, A. (1989). The Politics of Evolution: Morphology, Medicine, and Reform in Radical London. University of Chicago Press.
3. Jardine, N., Secord, J. A., & Spary, E. C. (Eds.). (1996). Cultures of Natural History. Cambridge University Press.
4. Mayr, E. (1982). The Growth of Biological Thought: Diversity, Evolution, and Inheritance. Harvard University Press.
5. Rousseau, G. S., & Haycock, D. B. (Eds.). (2000). The Impact of the Enlightenment on Natural History. Ashgate.
6. Watson, J. D., & Crick, F. H. C. (1953). Molecular Structure of Nucleic Acids: A Structure for Deoxyribose Nucleic Acid. Nature, 171, 737-738.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergasheva Gulruhsor Surxoniddovna**,professor,DSc [**Эргашева Гулруҳсор Сурхониддовна**, профессор,DSc], [**Gulruhsor S.Ergasheva,** professor, DSc]; manzil: O‘zbekiston, Shahar: Toshkent, Tuman: Chilonzor, Bunyodkor ko’chasi 27 uy, [адрес: Узбекистан, Город: Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор, 27], [address: Uzbekistan, City: Tashkent, District: Chilonzor, Bunyodkor, 27]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

ART-PEDAGOGIKA TUSHUNCHASI VA UNING O'RGANILISHI

© I.A.Komolova[1]✉

[1]Samarqand davlat universiteti Kattaqo‘rg‘on filiali, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ART pedagogikasi, san'atni o'rgatish usuli va amaliyoti ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va madaniy ongni tarbiyalash orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi badiiy pedagogika tushunchasini aniqlash, uning evolyutsiyasini o'rganish, san'atni o'rganish va o'qitishda qo'llaniladigan turli xil usul va yondashuvlarni tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqish, badiiy ta'lim dasturlarini sifatli tahlil qilish va san'at o'qituvchilari bilan suhbatlar qo'llaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: art pedagogikasi tasviriy va sahna san'atining turli shakllarini o'z ichiga olgan san'atni o'rgatish usullari va amaliyotlarini o'z ichiga oladi. Bu o‘quvchilarning badiiy mahoratini, estetik tuyg‘usini, ijodiy ifodasini rivojlantirishga qaratilgan.

XULOSA: art pedagogikasi ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va madaniy tushunishni tarbiyalovchi ta'limning muhim yo'nalishidir. Uni o'rganish tarixiy kontekstlarni, nazariy asoslarni va zamonaviy amaliyotlarni o'rganishni o'z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: art pedagogika, badiiy ta'lim, ijodkorlikni rivojlantirish, tanqidiy fikrlash, madaniy xabardorlik, tasviriy san'at, ijro san'ati

Iqtibos uchun: Komolova I.A. Art-pedagogika tushunchasi va uning o'rganilishi. //Inter education & global study. 2024. №5(1). B.287–291.

ПОНЯТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ И ЕЕ ИЗУЧЕНИЕ.

© И.А.Комолова[1]✉

[1]Каттакорганский филиал Самаркандского государственного университета, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: АРТ-педагогика, метод и практика преподавания искусства, играет решающую роль во всестороннем развитии личности, способствуя творчеству, критическому мышлению и культурному сознанию.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: цель данного исследования – определить понятие художественной педагогики, изучить ее эволюцию, проанализировать различные методы и подходы, используемые в изучении и преподавании искусства.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы всесторонний обзор литературы, качественный анализ программ художественного образования и интервью с преподавателями искусств.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Арт-педагогика охватывает методы и практики преподавания искусства, включающие различные формы изобразительного и исполнительского искусства. Он направлен на развитие художественных навыков учащихся, эстетического чувства и творческого самовыражения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: художественная педагогика является важной областью образования, воспитывающей творческие способности, критическое мышление и культурное понимание. Его исследование включает изучение исторического контекста, теоретических основ и современной практики.

Ключевые слова: художественная педагогика, художественное образование, развитие творческих способностей, критическое мышление, культурологическое сознание, изобразительное искусство, перформанс.

Для цитирования: Комолова И.А. Понятие художественной педагогики и ее изучение. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 287–291.

THE CONCEPT OF ART PEDAGOGY AND ITS STUDY

© Iroda, A. Komolova[1]✉
[1]Samarkand State University Kattakorgan Branch, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: ART pedagogy, the method and practice of teaching art, plays a crucial role in the all-round development of the individual by fostering creativity, critical thinking and cultural awareness.

AIM: the purpose of this study is to define the concept of art pedagogy, to study its evolution, to analyze the various methods and approaches used in the study and teaching of art.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a comprehensive literature review, qualitative analysis of art education programs, and interviews with art educators.

DISCUSSION AND RESULTS: art pedagogy encompasses art teaching methods and practices that include various forms of visual and performing arts. It is aimed at developing students' artistic skills, aesthetic sense, and creative expression.

CONCLUSION: art pedagogy is an important area of education that nurtures creativity, critical thinking and cultural understanding. Its study includes the study of historical contexts, theoretical frameworks, and contemporary practices.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Key words: art pedagogy, art education, development of creativity, critical thinking, cultural awareness, fine art, performance art

For citation: Iroda. A. Komolova (2024) 'The concept of art pedagogy and its study', // Inter education & global study, (5(1)), pp. 287–291. (In Uzbek).

San'at va ta'lim chorrahasida joylashgan fanlararo soha bo'lgan san'at pedagogikasi o'quvchilarda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va madaniy ongni rivojlantirishga qaratilgan o'ziga xos qobiliyati bilan mashhur bo'ldi. Ko'pincha esdalikdan o'rganish va standartlashtirilgan testlarni ta'kidlaydigan an'anaviy ta'lim usullaridan farqli o'laroq, badiiy pedagogika shaxsiy va intellektual rivojlanishdagi badiiy ifodaning ichki qiymatini tan olgan holda ta'limga yanada yaxlit yondashuvni yoqlaydi.

San'at pedagogikasi tushunchasi o'quvchilarga san'atni qanday yaratishni o'rgatishdan tashqarida. U tayyor mahsulot kabi san'at yaratish jarayonini qadrlaydigan kengroq ta'lim falsafasini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv talabalarni o'zlarining ijodiy jarayonlari bilan chuqur shug'ullanishga, badiiy ifodaning turli shakllarini o'rganishga va san'atning madaniy va tarixiy kontekstlariga hurmatni rivojlantirishga undaydi.

Innovatsiyalar va moslashuvchanlik hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan bugungi tez o‘zgarib borayotgan dunyoda badiiy pedagogika tomonidan tarbiyalangan ko‘nikmalar har qachongidan ham dolzarbroqdir. Tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va vaziyatlarni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqish qobiliyati badiiy amaliyot orqali tarbiyalanishi mumkin bo'lgan muhim vakolatlardir. Bundan tashqari, badiiy pedagogika hissiy intellekt va o'zini namoyon qilishga yordam beradi, talabalarni shaxsiy o'sish va aqliy farovonlik uchun qimmatli vositalar bilan ta'minlaydi.

Ushbu maqola badiiy pedagogikaning ko'p qirrali kontseptsiyasini o'rganish, uning nazariy asoslari, metodologiyasi va amaliy qo'llanilishini o'rganishga qaratilgan. Adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish va amaliy misollarni tahlil qilish orqali biz zamonaviy ta'lim tizimlarida badiiy pedagogikaning muhim rolini ta'kidlaymiz. Bundan tashqari, biz badiiy pedagogikaning talabalarning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sirini ko'rib chiqamiz, uning zamonaviy jamiyatning murakkabliklarida harakat qilishga tayyor bo'lgan har tomonlama barkamol shaxslarni tarbiyalashdagi ahamiyatini ta'kidlaymiz.

San'atni ta'limga integratsiyalashgan holda, biz nafaqat bilim beradigan, balki ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va san'atni umrbod qadrlashni ilhomlantiradigan o'quv muhitini yaratishimiz mumkin. Biz san'at pedagogikasini o'rganish bilan shug'ullanar ekanmiz, biz ushbu ta'lim yondashuvining o'zgartirish imkoniyatlarini va kelajak avlodlar ongi va qalbini shakllantirishda uning doimiy ahamiyatini ochib beramiz.

San'at pedagogikasini o'rganish bir qancha fanlarni, jumladan, ta'lim, psixologiya va san'atni o'z ichiga olgan boy va xilma-xil adabiyotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

adabiyotlarni ko'rib chiqish san'at pedagogikasi sohasini shakllantirgan asosiy nazariy istiqbollarni, empirik tadqiqotlar va amaliy tushunchalarni sintez qilishga qaratilgan.

Bir nechta ta'lim nazariyalari san'at pedagogikasi kontseptsiyasiga asoslanib, san'atni ta'lim amaliyotiga qanday qilib samarali integratsiya qilish mumkinligini tushunish uchun asos yaratadi.

Jan Piagetning konstruktivistik nazariyasi shuni ta'kidlaydiki, o'quvchilar o'z bilimlarini tajribalari va atrof-muhit bilan o'zaro ta'siri orqali faol ravishda qurishadi. Bu nazariya, ayniqsa, amaliy o'rganish va ijodiy izlanishga urg'u beradigan badiiy pedagogikaga tegishli. Konstruktivistik tamoyillarga ko'ra, san'at yaratish faoliyati o'quvchilarga o'zlarining ijodiy jarayonlari orqali tajriba qilish, tavakkal qilish va yangi tushunchalarni kashf qilish imkonini beradi (Piaget, 1952).

Devid Kolbning eksperimental o'rganish nazariyasi tajriba, fikrlash va qo'llash orqali o'rganishning muhimligini ta'kidlaydi. San'at pedagogikasi o'quvchilarni o'z tajribalarini aks ettirishni va o'rganganlarini yangi kontekstlarda qo'llashni talab qiladigan badiiy faoliyat bilan shug'ullanishga undash orqali ushbu nazariyaga mos keladi. Aniq tajriba, aks ettiruvchi kuzatish, mavhum kontseptsiya va faol eksperimentni o'z ichiga olgan Kolb modeli badiiy ta'lim dasturlarini loyihalash uchun foydali asos yaratadi (Kolb, 1984).

Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi kognitiv qobiliyatning an'anaviy o'lchovlaridan tashqari inson aqli haqidagi tushunchani kengaytiradi. Gardner bir nechta alohida intellektlarni, jumladan, san'at ta'limiga juda mos keladigan vizual-fazoviy intellektni aniqlaydi. San'at pedagogikasi turli xil o'rganish usullarini tanib, tarbiyalash va badiiy vositalar orqali tushunishni ifodalash orqali ko'plab aql-zakovatlardan foydalanadi (Gardner, 1983).

Jon Dyuining "San'at tajriba sifatida" deb nomlangan asosiy asari san'atning tajribaviy va o'zgartiruvchi xususiyatiga urg'u beradi. Dyuining ta'kidlashicha, san'at shunchaki mahsulot emas, balki ijodkor, tomoshabin va kontekst o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'z ichiga olgan tajribadir. Ushbu istiqbol san'atni yaratish va boshdan kechirish harakati yakuniy san'at asari kabi qadrlanadigan jarayonga yo'naltirilgan badiiy ta'limning muhimligini ta'kidlaydi (Dyui, 1934).

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, badiiy faoliyat bilan shug'ullanish tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va fazoviy fikrlash kabi kognitiv qobiliyatlarni oshirishi mumkin. Masalan, Hetland va boshqalar. (2013) tasviriy san'at ta'limida ishtirok etgan talabalar kuzatuv qobiliyatlari va boshqa o'quv fanlariga o'tkazilishi mumkin bo'lgan tafsilotlarga e'tiborni yaxshilaganligini aniqladilar.

Badiiy ta'lim ijobiy hissiy va ijtimoiy natijalar bilan bog'langan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, san'atni yaratish va aks ettirish hissiy aql, o'zini o'zi qadrlash va empatiyani kuchaytirishi mumkin. Winner va boshqalar tomonidan o'tkazilgan tadqiqot. (2006) san'at dasturlariga jalb qilingan talabalar bunday dasturlarda qatnashmagan tengdoshlariga qaraganda ko'proq hissiy barqarorlik va yaxshi ijtimoiy ko'nikmalarni namoyish qilishlarini aniqladilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

San'at pedagogikasi o'quvchilarni turli xil badiiy an'analar va amaliyotlar bilan tanishtirish orqali madaniy xabardorlik va qadrlashni rivojlantiradi. San'at tarixi va madaniyatlararo san'at turlarini o'rganish orqali talabalar turli madaniyatlar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'ladilar va global fuqarolik tuyg'usini rivojlantiradilar. Eisner (2002) madaniy xilma-xillikni qadrlashni rivojlantirish va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishda badiiy ta'limning rolini ta'kidlaydi.

Xulosa

Art pedagogikaga oid adabiyotlar uning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, hissiy aql va madaniy ongni tarbiyalashdagi ahamiyatini ta’kidlaydi. Konstruktivistik, eksperimental o'rganish va ko'p intellekt nazariyalarining nazariy istiqbollari san'atning ta'limdagi rolini tushunish uchun mustahkam asos yaratadi. Empirik tadqiqotlar badiiy ta'lim bilan bog'liq ijobiy kognitiv, hissiy va ijtimoiy natijalarni ta'kidlaydi. Amaliy ilovalar fanlar bo'yicha o'rganishni kuchaytirish, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash va jamoalarni jalb qilishda badiiy pedagogikaning ko'p qirraliligini ko'rsatadi.

Art pedagogika sohasi rivojlanishda davom etar ekan, davom etayotgan tadqiqot va amaliyot uning ta’limni o‘zgartirish va o‘quvchilar hayotini boyitish imkoniyatlarini yanada yoritadi. San'atni ta'lim amaliyotiga integratsiya qilish nafaqat badiiy mahoratni rivojlantirish vositasi, balki har tomonlama rivojlanish va umrbod ta'lim olish uchun kuchli vositadir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dewey, J. (1934). Art as Experience. Perigee Books.
2. Eisner, E. W. (2002). The Arts and the Creation of Mind. Yale University Press.
3. Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books.
4. Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., & Sheridan, K. M. (2013). Studio Thinking 2: The Real Benefits of Visual Arts Education. Teachers College Press.
5. Kwon, M. (2002). One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity. MIT Press.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Komolova Iroda Abdulxamid qizi,** o’qituvchi [**Комолова Ирода Абдулхамид қизи,** преподаватель], [**Iroda A.Komolova,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, O'zbekiston, Samarqand viloyati, Shahar: Kattaqo'rg'on, Amir Temur ko'chasi [адрес: Узбекистан, Узбекистан, Самаркандская область, Город: Каттакорган, улица Амира Темура], [address: Uzbekistan, Samarkand region, City: Kattakorgan, Amir Temur Street]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

© Z.A.Izbosarova[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: muloqot ko'nikmalari boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun asosiy hisoblanadi, chunki ular samarali dars berish, sinflarni boshqarish va o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan muloqot qilish qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik asos va usullarni aniqlash va tahlil qilishdir. Tadqiqot ushbu muhim ko'nikmalarni oshirish uchun o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari uchun amaliy tavsiyalar berishga intiladi.

MATERIALLAR VA USULLAR: ushbu tadqiqot aralash usullardan foydalanadi, jumladan, keng qamrovli adabiyotlarni ko'rib chiqish, o'qituvchilar o'qituvchilari bilan suhbatlarning sifatli ma'lumotlari va so'rovlar va talabalar o'qituvchilarining baholashlaridagi miqdoriy ma'lumotlar.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: konstruktivizm nazariyasi: faol o'rganish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda ijtimoiy o'zaro ta'sirning rolini ta'kidlaydi. Talaba o'qituvchilarni hamkorlikdagi faoliyat va reflektiv amaliyot bilan shug'ullanishga undaydi.

XULOSA: Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish samarali o'qitish va o'quvchilarning faolligi uchun juda muhimdir.

Kalit so'zlar: aloqa maxorati,o'qituvchi ta'limi,boshlang'ich sinf o'qituvchilari,konstruktivizm nazariyasi,ijtimoiy-madaniy nazariya,bixevioristik nazariya

Iqtibos uchun: Izbosarova Z.A. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 292–297.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАЦИОННЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

© З.А.Избосарова[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: навыки общения имеют основополагающее значение для учителей начальной школы, поскольку они напрямую влияют на их способность эффективно

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

преподавать, управлять классами и взаимодействовать с учениками, родителями и коллегами.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является выявление и анализ педагогических основ и методов, которые помогают развивать коммуникативные навыки будущих учителей начальной школы. Исследование направлено на предоставление практических рекомендаций для программ подготовки учителей, направленных на развитие этих важнейших навыков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используются смешанные методы, включая всесторонний обзор литературы, качественные данные из интервью с педагогами-преподавателями, а также количественные данные из опросов и оценок учителей-студентов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: подчеркивает роль социального взаимодействия в развитии навыков активного обучения и общения. Студентам-учителям предлагается участвовать в совместной деятельности и рефлексивной практике.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие коммуникативных навыков у будущих учителей начальной школы очень важно для эффективного преподавания и вовлечения учащихся.

Ключевые слова: коммуникативные навыки, педагогическое образование, учителя начальных классов, теория конструктивизма, социокультурная теория, бихевиористская теория.

Для цитирования: Избосарова З.А. Педагогические основы развития коммуникационных навыков будущих учителей начальных классов. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 292–297.

PEDAGOGICAL BASIS OF DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS

© Zuxro A.Izbosarova[1]✉
[1]Termiz state University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: communication skills are fundamental for elementary teachers because they directly affect their ability to teach effectively, manage classrooms, and interact with students, parents, and colleagues.

AIM: the purpose of this study is to identify and analyze pedagogical frameworks and methods that help to develop the communication skills of future elementary school teachers. The study seeks to provide practical recommendations for teacher education programs to enhance these critical skills.

MATERIALS AND METHODS: This study uses mixed methods, including a comprehensive literature review, qualitative data from interviews with teacher educators, and quantitative data from surveys and student teacher evaluations.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

DISCUSSION AND RESULTS: emphasizes the role of social interaction in the development of active learning and communication skills. Student teachers are encouraged to engage in collaborative activities and reflective practice.

CONCLUSION: the development of communication skills in future elementary school teachers is very important for effective teaching and student engagement.

Key words: communication skills, teacher education, primary school teachers, constructivism theory, socio-cultural theory, behaviorist theory

For citation: Zuxro A. Izbosarova. (2024) 'Pedagogical basis of developing communication skills of future primary class teachers', Inter education & global study, (4(2)), pp. 292–297. (In Uzbek).

Egoizm Kirish

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun samarali muloqot qobiliyatlari juda muhim bo‘lib, ular murakkab ma’lumotlarni qulay tarzda yetkazishi, sinfdagi turli dinamikalarni boshqarishi, o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan mustahkam aloqalar o‘rnatishi kerak. Samarali muloqot qilish qobiliyati nafaqat talabalarning akademik muvaffaqiyatiga, balki ularning ijtimoiy va hissiy farovonligiga ham ta'sir qiladi. Shunday ekan, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida bu ko‘nikmalarni rivojlantirish o‘qituvchilar ta’limi dasturlarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Ta'lim landshafti doimiy ravishda o'zgarib bormoqda, interfaol va o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim usullariga e'tibor kuchaymoqda. Ushbu siljish bo'lajak o'qituvchilar nafaqat o'z fanlari bo'yicha bilimga ega bo'lishlarini, balki ishtirok etish, tushunish va hamkorlikni osonlashtiradigan turli kommunikativ texnikalarni ham bilishlarini talab qiladi. Biroq, bu ko'nikmalarni rivojlantirish nazariy bilimlarni amaliy qo'llash bilan uyg'unlashtirgan har tomonlama yondashuvni talab qiladi.

Ushbu maqola kelajakdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan pedagogik asoslarni o'rganishga qaratilgan. U konstruktivistik va ijtimoiy ta'lim nazariyalari kabi nazariy asoslarni o'rganadi, ular kommunikativ ko'nikmalar qanday egallanishi va aniqlanishini tushunish uchun asos yaratadi. Bundan tashqari, u ushbu ko'nikmalarni tarbiyalash uchun zarur bo'lgan metodologik yondashuvlarni, jumladan, interfaol o'qitish usullarini, reflektiv amaliyotlarni va texnologiya takomillashtirilgan ta'limni o'rganadi. Ushbu yondashuvlarni o'qituvchilar ta'limi dasturlariga integratsiyalash orqali biz bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy sinflarning dinamik va kommunikativ talablariga yaxshiroq tayyorlashimiz mumkin.

Keyingi bo'limlarda biz kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlovchi nazariy asoslarni muhokama qilamiz, o'qituvchilar ta'limi dasturlarida amalga oshirilishi mumkin bo'lgan turli uslubiy yondashuvlarni o'rganamiz va bo'lajak o'qituvchilarga amaliy tajriba bilan ta'minlaydigan amaliy ilovalarni taqdim etamiz. Ushbu keng qamrovli imtihon orqali biz o'qitishdagi muloqotning muhim rolini va kelajakdagi boshlang'ich maktab o'qituvchilarida ushbu kompetentsiyani samarali rivojlantirishga yordam beradigan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

pedagogik strategiyalarni ta'kidlashni maqsad qilganmiz.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish samarali pedagogik amaliyotga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi kuchli nazariy asosni talab qiladi. Ushbu bo'limda ushbu ko'nikmalarni egallash va takomillashtirishni ta'minlovchi asosiy nazariyalar, ya'ni konstruktivistik nazariya va ijtimoiy ta'lim nazariyasi o'rganiladi. Ushbu nazariy nuqtai nazarlarni tushunish o'qituvchilar ta'limi dasturlarida kommunikativ kompetensiyalarni qanday rivojlantirish mumkinligi haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Konstruktivistik nazariya, birinchi navbatda, Jan Piaget va Lev Vygotskiyning ishlaridan ta'sirlangan, o'rganish faol, konstruktiv jarayon ekanligini ta'kidlaydi. Talabalar o'zlarining oldingi tajribalari va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlari asosida yangi bilimlarni yaratadilar. Ushbu nazariya ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlikda o'rganishning muhimligini ta'kidlaydi, bu ikkalasi ham kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Vygotskiyning proksimal rivojlanish zonasi (ZPD) kontseptsiyasi ushbu kontekstda ayniqsa dolzarbdir. ZPD o'quvchilar o'qituvchi yoki tengdoshlari kabi bilimdonroq kishining yordami bilan bajarishi mumkin bo'lgan vazifalar qatorini ifodalaydi. Ushbu zonada o'quvchilar mazmunli suhbatlarda ishtirok etishlari, fikr-mulohazalarni olishlari va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin. Ta'lim tajribasini to'plash orqali o'qituvchilar bo'lajak o'qituvchilarga boshqariladigan amaliyot va hamkorlikdagi faoliyat orqali asta-sekin muloqot qilish ko'nikmalarini oshirishga yordam berishi mumkin.

Konstruktivistik nazariya o'rganishda dialogning rolini ham ta'kidlaydi. Muhokamalarda qatnashish, savollar berish va fikrlarni ifodalash o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismidir. Konstruktivistik tamoyillarni o‘zida mujassam etgan o‘qituvchilar uchun ta’lim dasturlari bo‘lajak o‘qituvchilarni aks ettiruvchi dialoglar, guruh muhokamalari va muammolarni hal qilish faoliyatida ishtirok etishga undaydi, bularning barchasi samarali muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Albert Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi o'rganishda kuzatish, taqlid qilish va modellashtirishning muhimligini ta'kidlaydi. Banduraga ko'ra, odamlar boshqalarni kuzatish va keyin bu xatti-harakatlarga taqlid qilish orqali yangi xatti-harakatlar va ko'nikmalarni o'rganadilar. Bu nazariya, ayniqsa, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qo'llaniladi, chunki bo'lajak o'qituvchilar tajribali o'qituvchilarni kuzatish va rolli o'yinlar bilan shug'ullanish orqali samarali muloqot strategiyalarini o'rganishlari mumkin.

Ijtimoiy ta'lim nazariyasi o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida mentorlik va tengdoshlarni o'rganishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Malakali murabbiylarni kuzatish va konstruktiv fikr-mulohazalarni olish orqali bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining kommunikativ usullarini takomillashtirishlari mumkin. Rol o'ynash va simulyatsiya qilingan o'qitish stsenariylari ularga bu usullarni qo'llab-quvvatlovchi muhitda qo'llash imkonini beradi, bu esa kuzatish orqali o'rganishni amaliy qo'llashga o'tkazishni osonlashtiradi.

Banduraning o'z-o'zini samaradorlik kontseptsiyasi kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishga ham tegishli. O'z-o'zini samaradorlik - bu shaxsning muayyan vazifalarni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

muvaffaqiyatli bajarish qobiliyatiga ishonishini anglatadi. Bo'lajak o'qituvchilarda o'z-o'zini ta'minlash tuyg'usini uyg'otadigan o'qituvchilar uchun ta'lim dasturlari ularning kommunikativ qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin. Bunga ijobiy mustahkamlash, konstruktiv fikr-mulohazalar va muvaffaqiyatli muloqot tajribasi uchun imkoniyatlar orqali erishish mumkin.

Konstruktivistik va ijtimoiy ta'lim nazariyalarini integratsiyalashgan holda, o'qituvchilarning ta'lim dasturlari kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun kompleks yondashuvni yaratishi mumkin. Konstruktivistik tamoyillar faol, hamkorlikda o'rganishning muhimligini ta'kidlaydi, ijtimoiy ta'lim nazariyasi esa kuzatish orqali o'rganish va modellashtirishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu nazariyalar birgalikda samarali muloqotni ta'minlovchi pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish uchun mustahkam asos yaratadi.

Masalan, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari faol ishtirok etish va muloqotni rag'batlantiradigan interfaol o'qitish usullarini amalga oshirishi mumkin, masalan, guruh muhokamalari, hamkorlikdagi loyihalar va tengdoshlarni o'qitish. Jurnallar va video tahlillari kabi aks ettiruvchi amaliyotlar bo'lajak o'qituvchilarga o'zlarining kommunikativ faoliyatini baholash va yaxshilash yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi. Onlayn munozaralar forumlari va virtual sinflar kabi texnologiya takomillashtirilgan o'quv vositalari kommunikativ ko'nikmalarni mashq qilish va takomillashtirish uchun qo'shimcha platformalarni taqdim etadi.Konstruktivistik va ijtimoiy ta’lim nazariyalarining nazariy asoslari bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish jarayonlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu nazariyalarni pedagogik amaliyotga kiritish orqali o‘qituvchilarni tayyorlash dasturlari bo‘lajak o‘qituvchilarni zamonaviy sinflarning kommunikativ talablarini qondirishga samarali tayyorlashi mumkin.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish ko‘p qirrali ish bo‘lib, mustahkam nazariy asos va turli pedagogik strategiyalarni talab qiladi. Konstruktivistik va ijtimoiy ta'lim nazariyalarining integratsiyasi ushbu ko'nikmalarni tushunish va oshirish uchun mustahkam asos yaratadi. Konstruktivizm nazariyasi faol, hamkorlikda o‘rganish va mazmunli ijtimoiy o‘zaro ta’sirlar muhimligini ta’kidlasa, ijtimoiy ta’lim nazariyasi o‘quv jarayonida kuzatish, taqlid qilish va o‘z-o‘zini boshqarishning rolini ta’kidlaydi.

O'qituvchilar uchun ta'lim dasturlari kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantiruvchi samarali metodologiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun ushbu nazariy tushunchalardan foydalanishi kerak. O‘qitishning interfaol usullari, masalan, guruh muhokamalari va hamkorlikdagi loyihalar bo‘lajak o‘qituvchilarning muloqotga kirishishlari va muloqot qobiliyatlarini mashq qilishlari uchun imkoniyatlar yaratadi. Reflektiv amaliyotlar, jumladan, jurnal va video tahlillari o'z-o'zini baholash va doimiy takomillashtirishni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, texnologiya takomillashtirilgan o'quv vositalari aloqa usullarini qo'llash va takomillashtirish uchun innovatsion platformalarni taklif etadi.

Sinfdagi simulyatsiyalar, tengdoshlarni o'qitish va malaka oshirish bo'yicha seminarlar kabi amaliy ilovalar bo'lajak o'qituvchilarga real stsenariylarda amaliy tajriba bilan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ta'minlaydi. Ushbu tajribalar nazariy bilimlarni sinfda samarali qo'llanilishi mumkin bo'lgan amaliy ko'nikmalarga aylantirish uchun juda muhimdir. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu faoliyat bilan shug'ullanish orqali o'z kasbining murakkab kommunikativ talablarini boshqarish uchun zarur bo'lgan ishonch va malakani oshirishlari mumkin.

Oxir oqibat, yaxshi rivojlangan kommunikativ qobiliyatlar boshlang'ich sinf o'qituvchilariga inklyuziv, qiziqarli va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Bu muhitlar talabalarning har tomonlama rivojlanishiga ko'maklashish, ularning ilmiy muvaffaqiyatlarini qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy va hissiy farovonligini oshirish uchun zarurdir. Shunday qilib, ushbu maqolada keltirilgan pedagogik asoslar nafaqat o'z fanlari bo'yicha bilimdon, balki o'z sinflarida ijobiy va samarali muloqotni rivojlantirishga qodir bo'lgan bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash uchun ajralmas hisoblanadi.

O'qituvchilar ta'limi dasturlarida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berish orqali biz bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy ta'limning dinamik vazifalariga javob berish uchun jihozlanishini ta'minlashimiz mumkin. Bu, o'z navbatida, ta'lim natijalarini har tomonlama yaxshilashga va yanada samarali va sezgir ta'lim tizimini shakllantirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Bandura, A. Social Learning Theory. Prentice Hall. 1977.
2. Bandura, A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. W.H. Freeman and Company. 1997.
3. Darling-Hammond, L., & Bransford, J. (Eds.). Preparing Teachers for a Changing World: What Teachers Should Learn and Be Able to Do. Jossey-Bass. 2005.
4. Dewey, J. Experience and Education. Kappa Delta Pi.1938.
5. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning. Allyn & Bacon. 1999

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Izbosarova Zuxro Anatoliyo qizi, doktorant** [**Избосарова Зухро Анатолиё қизи, докторант**], [**Zuxro A.Izbosarova,doktorant**]; manzil: O‘zbekiston, Termiz shahar, Mehrobod MFY, Islom Karimov ko‘chasi, 136\30uy [адрес: Узбекистан, город Термез, махалля Мехробод, улица Ислама Каримова, дом 136\30], [address: Uzbekistan, Termez, Islam Karimov street 136\30]; E-mail: zuxro@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

FRAZEOLOGIK KOMPETENTSIYA TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK MAZMUNI

© G.Zokirova[1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti,Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: frazeologik kompetentlik deganda tilda frazeologik birliklarni (masalan, idiomalar, birikmalar va boshqa turg‘un iboralar) tushunish va to‘g‘ri qo‘llash qobiliyati tushuniladi. Bu kompetentsiya, ayniqsa, chet tilida ravon va nozik muloqotga erishish uchun juda muhimdir. Uning pedagogik mazmunini tushunish tilni o'qitish metodikasini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi frazeologik kompetentsiya tushunchasini o'rganish, uning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlash va tilni samarali o'qitish uchun uning pedagogik oqibatlarini tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot sifat va miqdoriy tadqiqotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi..

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Tadqiqot o'quvchilarning ushbu kompetentsiyani egallashda duch keladigan qiyinchiliklarini va bu qiyinchiliklarni engish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan strategiyalarni ta'kidlaydi. Samarali pedagogik yondashuvlar qatoriga kontekstli ta’lim, frazeologik birliklarni aniq o‘rgatish, til o‘qitishga madaniy elementlarni kiritish kiradi.

XULOSA: frazeologik kompetentsiya tilni bilishning muhim tarkibiy qismidir. Uning til o‘rgatish bilan integratsiyalashuvi o‘quvchilar o‘rtasida samarali muloqot ko‘nikmalari va madaniy xabardorlikka olib kelishi mumkin.

Kalit so‘zlar: frazeologik kompetensiya, pedagogik mazmun, til o‘rgatish, idiomalar, birikmalar, tilni bilish, madaniy tushuncha, til o‘rgatish strategiyalari

Iqtibos uchun: G.X.Zokirova. Frazeologik kompetensiya tushunchasi va uning pedagogik mazmuni. // Inter education & global study. 2024. №5(2). B.298–303.

ПОНЯТИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ И ЕЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

© Г.Х.Зокирова[1]✉

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: фразеологическая компетентность – это способность понимать и правильно использовать фразеологические единицы (такие как идиомы,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

словосочетания и другие регулярные выражения) в языке. Эта компетенция особенно важна для достижения свободного и деликатного общения на иностранном языке. Понимание его педагогического содержания может существенно улучшить методику преподавания языка.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение понятия фразеологической компетентности, выявление ее основных компонентов и анализ ее педагогического значения для эффективного обучения языку.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы смешанные методы, сочетающие качественные и количественные исследования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в исследовании освещаются проблемы, с которыми сталкиваются учащиеся при приобретении этой компетенции, а также стратегии, которые можно использовать для преодоления этих проблем. Эффективные педагогические подходы включают контекстное обучение, точное преподавание фразеологизмов, внедрение культурных элементов в преподавание языка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: фразеологическая компетентность является важной составляющей языковых знаний. Его интеграция с преподаванием языка может привести к развитию эффективных коммуникативных навыков и культурной осведомленности среди студентов.

Ключевые слова: фразеологическая компетентность, педагогическое содержание, обучение языку, идиомы, сочетания, знание языка, понимание культуры, стратегии обучения языку.

Для цитирования: Г.Х.Зокирова. Понятие фразеологической компетентности и ее педагогическое содержание. // Inter education & global study. 2024. №5(2). С. 298–303.

THE CONCEPT OF PHRASEOLOGICAL COMPETENCE AND ITS PEDAGOGICAL CONTENT

© Gulilola X. Zokirova[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: phraseological competence refers to the ability to understand and correctly use phraseological units (such as idioms, collocations, and other regular expressions) in a language. This competence is especially important for achieving fluent and sensitive communication in a foreign language. Understanding its pedagogical content can significantly improve language teaching methodology.

AIM: the purpose of this study is to study the concept of phraseological competence, identify its main components and analyze its pedagogical implications for effective language teaching.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MATERIALS AND METHODS: the study uses mixed methods combining qualitative and quantitative research.

DISCUSSION AND RESULTS: the study highlights the challenges students face in acquiring this competency and the strategies that can be used to overcome these challenges. Effective pedagogical approaches include contextual education, precise teaching of phraseological units, introduction of cultural elements into language teaching.

CONCLUSION: phraseological competence is an important component of language knowledge. Its integration with language teaching can lead to effective communication skills and cultural awareness among students.

Keywords: phraseological competence, pedagogical content, language teaching, idioms, combinations, language knowledge, cultural understanding, language teaching strategies

For citation: Gulilola X. Zokirova (2024) 'The concept of phraseological competence and its pedagogical content', Inter education & global study, (5(2)), pp. 298–303. (In Uzbek).

Tilni bilish murakkab va ko'p qirrali tuzilma bo'lib, samarali muloqotni ta'minlaydigan turli kompetentsiyalarni o'z ichiga oladi. Bu kompetensiyalar ichida frazeologik kompetentsiya tilda ravonlik va tabiiylikka erishishda hal qiluvchi o‘rin tutadi. Frazeologik kompetentsiya iboralar, qo‘shma gaplar, maqollar kabi frazeologik birliklarni (PU) tan olish, tushunish va o‘rinli ishlatish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Ushbu birliklar kundalik muloqotning ajralmas qismi bo'lib, ko'pincha ularning individual tarkibiy qismlarining so'zma-so'z talqinlaridan ustun bo'lgan ma'nolarga ega.

Tilni o'zlashtirishda frazeologik kompetentsiyaning inkor etilmaydigan ahamiyatiga qaramay, til o'rgatishda grammatika, lug'at va fonetika kabi boshqa lingvistik ko'nikmalarga nisbatan ko'pincha kamroq e'tibor beriladi. An'anaviy tilni o'rgatishda asosiy e'tibor alohida so'zlar va ularning sintaktik joylashuviga qaratiladi, bu ona tilida so'zlashuvchilar muntazam ravishda ishlatadigan sobit iboralarning boy gobeleniga e'tibor bermaydi. Bunday nazorat o'quvchilarning grammatika va lug'atni yaxshi bilishiga qaramay, idiomatik va tabiiy eshitiladigan tilni tushunish va ishlab chiqarishda qiynalishiga olib kelishi mumkin.

Frazeologik kompetentsiyaning ahamiyati shunchaki lingvistik aniqlikdan tashqarida; u tildan foydalanishning pragmatik va madaniy jihatlarini qamrab oladi. Frazeologik birliklarni o‘zlashtirish o‘quvchilarga o‘z fikrlarini yanada jonli va ixcham ifodalash, haqiqiy matn va og‘zaki nutqni to‘g‘riroq tushunish, madaniyatga mos muloqot qilish imkonini beradi. Mohiyatan, frazeologik kompetensiya tilni bilish va undan real vaziyatlarda unumli foydalanish o‘rtasidagi tafovutni yo‘qotadi.

Ushbu maqola frazeologik kompetentsiya tushunchasini chuqur o'rganish, uning nazariy asoslari va pedagogik ahamiyatini yoritib berishga qaratilgan. Biz frazeologik kompetentsiyaning kognitiv va pragmatik jihatlarini ko'rib chiqamiz, uning til o'rganishdagi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ahamiyatini muhokama qilamiz va uni til o'qitishga integratsiyalash strategiyalarini taklif qilamiz. Bundan tashqari, biz frazeologik kompetentsiyani rivojlantirish bilan bog'liq muammolarni hal qilamiz va ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun amaliy echimlarni taklif qilamiz.

Frazeologik kompetentsiyaning pedagogik mazmunini tushunib, ta’kidlab, o‘qituvchilar o‘quvchilarni ravon va samarali muloqot qilish uchun zarur vositalar bilan yaxshi qurollantirishlari mumkin. Bu esa, o‘z navbatida, tilni o‘rgatishda keng qamrovli va nozik yondashuvni qo‘llab-quvvatlaydi, pirovardida tilni bilishning yaxlit rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

Frazeologik kompetentsiya kommunikativ kompetentsiyaning kichik majmui sifatida kognitiv lingvistikaning ham, pragmatikaning ham nazariy asoslariga asoslanadi. Ushbu nazariy asoslarni tushunish tilni o'rganishda frazeologik kompetentsiyaning murakkabligi va ahamiyatini tushunish uchun zarurdir.

Frazeologik kompetentlik muloqotda frazeologik birliklarni (PU) tan olish, tushunish va to‘g‘ri foydalanish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. PU bir ma'no birliklari vazifasini bajaradigan ko'p so'zli iboralardir. Ularga idiomalar (masalan, “paqirni tepish”), qo‘shma gaplar (masalan, “qaror qabul qilish”), maqollar (masalan, “erta qush qurtni ushlaydi”) va tilda shartlashtirilgan boshqa turg‘un iboralar kiradi.

Bu birliklar ko'pincha kompozitsiyasiz bo'ladi, ya'ni ularning umumiy ma'nosini alohida komponentlarning ma'nolaridan bevosita xulosa qilib bo'lmaydi. Masalan, “loviyani to‘kib tashlash” idiomasi tom ma’noda loviyani sochish emas, balki sirni ochish ma’nosini bildiradi. Ushbu kompozitsiyasizlik frazeologik birliklarni til o'rganuvchilar uchun ayniqsa qiyin qiladi, bu esa til o'rgatishda alohida e'tiborni talab qiladi.

Frazeologik malaka bir necha sabablarga ko'ra hal qiluvchi ahamiyatga ega:

Kengaytirilgan kommunikativ samaradorlik: Frazeologik birliklar so'zlovchilarga murakkab fikrlarni qisqa va jonli etkazish imkonini beradi. Misol uchun, "juda oson" o'rniga "kek bo'lagi" dan foydalanish muloqotga ifodalilik va ravonlikni oshiradi.

Madaniy savodxonlik: Ko‘pgina frazeologik birliklar madaniy jihatdan bog‘langan bo‘lib, ma’lum bir til jamoasiga xos bo‘lgan ma’no va konnotatsiyalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu birliklarni to'g'ri tushunish va ulardan foydalanish ko'proq madaniy jihatdan nuansli shovqinlarni osonlashtirishi mumkin.

Haqiqiy tilni tushunish: ona tilida so'zlashuvchilar og'zaki va yozma nutqda tez-tez frazeologik birliklardan foydalanadilar. Frazeologik kompetentsiyaning etishmasligi o'quvchilarning adabiyot, filmlar va kundalik suhbatlar kabi haqiqiy materiallarni to'liq tushunish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Kognitiv nuqtai nazardan, frazeologik kompetentsiya bir nechta asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

Mental leksika: Frazeologik birliklar yaxlit so'zlar kabi psixik leksikada yaxlit yozuvlar sifatida saqlanadi. Bu shuni anglatadiki, malakali ma'ruzachilar bu birliklarni har safar ishlatilganda ularni yangidan qurish o'rniga, qattiq bo'laklar sifatida olishadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Shaklni tanib olish: Frazeologik kompetentsiyani rivojlantirish o'quvchilardan tildan foydalanishda qonuniyat va qonuniyatlarni bilishni talab qiladi. Bu aniq o'rganishni (to'g'ridan-to'g'ri yo'riqnoma orqali) va yashirin o'rganishni (ta'sir qilish va amaliyot orqali) o'z ichiga oladi.

Xotira va qayta tiklash: Frazeologik birliklardan unumli foydalanish ushbu iboralarni samarali saqlash va qayta tiklash qobiliyatiga bog'liq. Bu ko'pincha bu birliklarni qisqa muddatli xotiradan uzoq muddatli xotiraga o'tkazish uchun takroriy ta'sir qilish va amaliyotni o'z ichiga oladi.

Frazeologik tadqiqotlar 20-asr boshlariga to‘g‘ri keladi, bunda Charlz Balli (1909) kabi olimlar til qo‘llanilishida turg‘un iboralarning ahamiyatini ta’kidlaganlar. Keyinchalik rus tilshunosi Aleksandr Vinogradov (1947) frazeologik birliklarni turkumlash va ularning idiomatik tabiatini ajratib ko‘rsatish orqali frazeologiyani o‘rganishni ilgari surdi.

Kognitiv va psixolingvistik sohalarda tadqiqotlar frazeologik birliklarning aqliy leksikada qanday saqlanishi va qayta ishlanishiga qaratilgan. Wray (2002) frazeologik birliklar alohida so'zlar sifatida emas, balki yaxlit tarzda saqlanishini ta'kidlab, bu birliklar xotiradan sobit bo'laklar sifatida olinadi degan fikrni qo'llab-quvvatladi. Ushbu fikrni Shmitt (2004) tasdiqlaydi, u frazeologik birliklarga tez-tez ta'sir qilish va ulardan foydalanish ularning uzoq muddatli xotirada mustahkamlanishiga olib keladi, bu esa tildan ravon foydalanishni osonlashtiradi.

Ikkinchi tilni o'zlashtirish (SLA) kontekstida tadqiqotchilar o'quvchilar frazeologik kompetentsiyani egallashda duch keladigan muammolarni ko'rib chiqdilar. Boers va boshqalar. (2006) o'quvchilarning idiomalar va boshqa turg'un iboralarning majoziy ma'nolarini tushunishdagi qiyinchiliklarini ta'kidlab, aniq ko'rsatma zarurligini ta'kidladi. Xuddi shunday, Nation (2001) an'anaviy lug'at o'rgatish usullari ko'pincha frazeologik birliklarni e'tiborsiz qoldirishini, natijada o'quvchilarning tildan idiomatik foydalanish qobiliyatini cheklashini ta'kidladi.

Barfield va Gyllstad (2009) va Laufer and Waldman (2011) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, kontekstli o'rganish frazeologik birliklarni o'zlashtirishni sezilarli darajada oshiradi. Ushbu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, frazeologik birliklarga ma'noli kontekstda, masalan, keng ko'lamli o'qish va tinglash faoliyati orqali ta'sir qilish o'quvchilarning tushunish va eslab qolish qobiliyatini yaxshilaydi.

Frazeologik kompetentsiyani rivojlantirish uchun turli pedagogik yondashuvlar taklif qilingan. Lyuis (1993) o‘zining “Leksik yondashuv” asarida ta’kidlaganidek, aniq ko‘rsatma frazeologik birliklarni, jumladan, ularning ma’nolari, shakllari va qo‘llanish kontekstlarini bevosita o‘rgatishni o‘z ichiga oladi. Bu usul o‘quvchilarga qo‘zg‘almas iboralarni o‘zlashtirish va to‘g‘ri ishlatishga yordam berishda samarali ekanligi aniqlandi.

Vazifalarga asoslangan ta'lim (Ellis, 2003) frazeologik kompetentsiyani kommunikativ vazifalarga birlashtiradigan yana bir yondashuv bo'lib, o'quvchilarni frazeologik birliklarni mazmunli o'zaro ta'sirlarda ishlatishga undaydi. Bu usul tildan asl

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

foydalanish va o'zaro ta'sir qilish muhimligini ta'kidlaydigan kommunikativ tilni o'qitish (CLT) tamoyillariga mos keladi.

Turli xil o'qitish usullarining afzalliklariga qaramay, frazeologik kompetentsiyani rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud. Laufer va Nation (1999) ko'pgina frazeologik birliklarning o'ziga xos murakkabligi va madaniy o'ziga xosligini asosiy to'siqlar sifatida aniqladilar. Bundan tashqari, Liu (2008) ta'kidlaganidek, frazeologik kompetentsiya uchun standartlashtirilgan baholash vositalarining yo'qligi o'quvchilarning ushbu sohadagi yutuqlarini baholashni qiyinlashtiradi.

Xulosa

Frazeologik kompetentsiya tilni bilishning muhim jihati bo‘lib, kommunikativ samaradorlikni va madaniy tushunishni kuchaytiradi. Til o'qitishga aniq ko'rsatmalar, topshiriqlarga asoslangan o'rganish va haqiqiy materiallarni kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga ushbu kompetentsiyani rivojlantirishga yordam berishlari mumkin. Frazeologik birliklarni o‘rgatish bilan bog‘liq muammolarni hal qilish innovatsion va mazmunan boy pedagogik strategiyalarni talab qiladi. Til ta’limi rivojlanishda davom etar ekan, tilni chinakam o‘zlashtirishga erishishda frazeologik kompetentsiyaning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press.
2. Fernando, C. (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford University Press.
3. Nattinger, J. R., & DeCarrico, J. S. (1992). *Lexical Phrases and Language Teaching*. Oxford University Press.
4. Wray, A. (2002). *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge University Press.
5. Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford University Press.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Gulilola Zokirova Xurshid qizi,** doktorant [**Гулилола Зокирова Хуршид қизи,** докторант], [**Zokirova X. Gulilola,** doctoral student]; manzil: O'zbekiston, Shahar: Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharof Rashidov ko'chasi, 4-uy. [адрес: Узбекистан, Город: Джизакская область, город Джизак, улица Шарофа Рашидова, 4 дом], [address: Uzbekistan, City: Jizzakh region, Jizzakh city, Sharof Rashidov street, 4th house]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

MAKTABGACHA TAYYORLOV GURUHI BOLALARINING IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

© G.T. Shariyeva[1]✉
[1]Xalqaro Nordik Universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bolalarda erta yoshdan boshlab ijodkorlikni rivojlantirish ularning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi uchun juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi maktabgacha tayyorgarlik guruhidagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini oshirishning samarali usullarini ishlab chiqish va baholashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifatli tadqiqot dizaynidan foydalanadi. Materiallar orasida erta bolalik ijodi bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish, shuningdek, ta'lim asoslari va o'quv dasturlari mavjud.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatadiki, tuzilgan, ammo moslashuvchan faoliyat bolalarning ijodiy fikrlashi va ifodasini sezilarli darajada oshiradi. Asosiy metodologiyalarga ochiq topshiriqlarni berish, xayoliy o'yinlarni rag'batlantirish va san'atni o'quv dasturiga kiritish kiradi.

XULOSA: maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga izlanish, tasavvur va o'zini namoyon qilishni rag'batlantiradigan maqsadli metodologiyalar orqali samarali erishish mumkin.

Kalit so'zlar: ijodiy qobiliyat, maktabgacha tayyorgarlik, erta bolalik ta'limi, metodologiya, xayoliy o'yin, san'at integratsiyasi, kognitiv rivojlanish, o'qituvchi strategiyalari

Iqtibos uchun: G.T. Shariyeva. Maktabgacha tayyorlov guruhi bolalarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 304–311.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ГРУППЫ ДОШКОЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

© Г.Т. Шариева[1]✉
[1] Международный университет Нордик, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: развитие творческих способностей детей с раннего возраста имеет важное значение для их познавательного и социального развития.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является разработка и оценка эффективных методов совершенствования творческих способностей детей дошкольной группы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании использован качественный дизайн исследования. Материалы включают обзор существующей литературы по творчеству детей раннего возраста, а также образовательных рамок и учебных программ**.**

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что структурированные, но гибкие занятия значительно повышают творческое мышление и самовыражение детей. Ключевые методологии включают в себя предоставление заданий открытого типа, поощрение творческих игр и включение искусства в учебную программу.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие творческих способностей у детей дошкольного возраста может быть эффективно достигнуто с помощью целенаправленных методик, стимулирующих исследовательскую деятельность, воображение и самовыражение.

Ключевые слова: творчество, дошкольное образование, дошкольное образование, методика, творческая игра, интеграция искусства, когнитивное развитие, стратегии учителя.

Для цитирования: Шариева Г.Т. Методика развития творческих способностей детей группы дошкольной подготовки // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 304–311.

METHODOLOGY FOR DEVELOPING THE CREATIVE ABILITY OF CHILDREN OF THE PRE-SCHOOL PREPARATION GROUP

©Gavxar T. Shariyeva[1]✉
[1]International Nordic University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: memory is a basic cognitive function necessary for learning and academic success. Understanding the characteristics of student memory can inform instructional strategies and instructional practices, helping to optimize learning outcomes. This article examines various aspects of student memory, including its types, processes, and factors influencing memory retention and recall.

AIM: the purpose of this study is to examine the characteristics of student memory, focusing on how different types of memory (short-term, long-term, working memory) function and interact in an educational context.

MATERIALS AND METHODS: the study uses mixed methods combining quantitative and qualitative research. Materials include standardized memory tests, academic performance records, and classroom observations. Methods include

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

administering memory assessments to a diverse group of students, conducting interviews with teachers and students, and analyzing data to identify patterns and correlations between memory characteristics and academic achievement.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings reveal clear patterns of how students use different types of memory in their learning processes. Short-term memory is important for immediate recall and understanding, while long-term memory is important for storing and retrieving information over long periods of time.

CONCLUSION: research shows that understanding the characteristics of student memory is critical to developing effective instructional practices. By recognizing the different types of memory and the factors that influence them, teachers can adapt their teaching methods to support memory retention and application**.**

Keywords: memory, operational memory, vilyamson, a ditse, g. djons, v. shtern, association psychology, eyedetic memory.

For citation: Gavhar T. Shariyeva Methodology for developing the creative ability of children of the pre-school preparation group, Inter education & global study, (5(1)), pp. 304–311. (In Uzbek).

Ijodkorlik yosh bolalarning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydigan erta bolalik ta'limining muhim tarkibiy qismi sifatida tobora ko'proq e'tirof etilmoqda. Odatda 4 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan maktabgacha tayyorgarlik bosqichi kelajakda o'rganish va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga asos soluvchi ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun muhim davr hisoblanadi. Dunyo jadal rivojlanishda davom etar ekan, innovatsiyalar va moslashuvchanlik har qachongidan ham qimmatli bo'lib borayotganligi sababli, bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish ta'limning ustuvor yo'nalishi sifatida paydo bo'ldi.

Erta bolalik davrida bolalarning miyasi juda moslashuvchan bo'lib, ularning xayoliy fikrlash va ijodiy ifodalash qobiliyati eng yuqori cho'qqisiga chiqadi. Ijodiy faoliyat nafaqat kognitiv qobiliyatlarni oshiradi, balki hissiy barqarorlikka, ijtimoiy ko'nikmalarga va umumiy farovonlikka ham hissa qo'shadi. Bolalarni ijodiy o'yin va o'rganish tajribasiga jalb qilish ularga atrof-muhitni o'rganish, g'oyalar bilan tajriba o'tkazish va o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkonini beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish qasddan va puxta o'ylangan pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. O'qituvchilar qiziqish, izlanish va ifoda etishni rag'batlantiradigan muhitlarni yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ular yo'l-yo'riq ko'rsatadigan tuzilgan faoliyat va bolalarga o'z tasavvurlarini mustaqil ravishda amalga oshirish imkonini beruvchi tuzilmagan o'yinni muvozanatlashi kerak.

Ushbu maqola maktabgacha tayyorgarlik guruhlarida bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali usullarini o'rganishga qaratilgan. Unda pedagoglarning roli, rag‘batlantiruvchi muhitning ahamiyati va turli ijodiy faoliyatning ta’siri o‘rganiladi. Mavjud tadqiqotlar va amaliy misollarni tahlil qilish orqali ushbu tadqiqot

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

o'qituvchilar va ota-onalar uchun kichik yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishini oshirish uchun tushuncha va tavsiyalar berishga harakat qiladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadlari quyidagilardan iborat:

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni aniqlang.

Ijodiy ta'lim muhitini shakllantirishda o'qituvchilarning rolini ko'rib chiqing.

Bolalar ijodiyotini oshirishda turli ijodiy faoliyatning samaradorligini baholash.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ijodiy metodikani joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish.

Ushbu maqsadlarni hal qilish orqali ushbu maqola erta bolalik ta'limi bo'yicha davom etayotgan munozaraga hissa qo'shadi va ijodiy fikrlovchi va muammolarni hal qiluvchi kelajak avlodni tarbiyalash uchun amaliy strategiyalarni taklif qiladi.

Erta yoshdagi bolalar ta'limiga oid adabiyotlarda ijodkorlikning yaxlit rivojlanishning asosiy komponenti sifatidagi ahamiyati ta'kidlangan. Ko'plab tadqiqotlar ijodkorlikning turli yo'nalishlarini, uning kognitiv va hissiy o'sishga ta'sirini va yosh bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning samarali usullarini o'rganib chiqdi. Ushbu sharh bizning maktabgacha tayyorgarlik guruhlarida ijodiy rivojlanish haqidagi tushunchamizni bildiruvchi asosiy nazariyalar va empirik topilmalarni ko'rib chiqadi.

Lev Vygotskiyning sotsial-madaniy nazariyasi kognitiv rivojlanishda ijtimoiy o'zaro ta'sirning rolini ta'kidlaydi. Vygotskiy (1978) ta'kidlaganidek, bolalar o'qituvchilar va tengdoshlar kabi ko'proq bilimga ega bo'lganlar bilan hamkorlikda faoliyat olib boradilar va rivojlanadilar. Ushbu nazariya ijodkorlikni rivojlantirishda rahbarlik ishtiroki va iskala muhimligini ta'kidlaydi. Ijtimoiy kontekstda ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish orqali bolalar o'zlarining tasavvur qobiliyatlarini kengaytirishlari va yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin.

Ko'pincha "ijodkorlik otasi" deb ataladigan E. Pol Torrance ijodiy salohiyatni o'lchash uchun Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT) ni ishlab chiqdi. Torrance (1962) ijodkorlikni axborotdagi muammolarni yoki bo'shliqlarni sezish, g'oyalar yoki gipotezalarni shakllantirish, bu farazlarni sinab ko'rish va natijalarni etkazish jarayoni deb ta'riflagan. Uning ishi ijodkorlikning asosiy tarkibiy qismi bo'lgan turlicha fikrlashni rag'batlantiradigan ta'lim muhiti zarurligini ta'kidlaydi.

Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi (1983) intellekt yagona mavjudlik emas, balki turli kognitiv qobiliyatlarning, jumladan, til, mantiqiy-matematik, fazoviy, musiqiy, jismoniy-kinestetik, shaxslararo, ichki shaxs va naturalistik intellektning kombinatsiyasi ekanligini ta'kidlaydi. Gardnerning asosi ijodiy faoliyat turli xil aql-zakovatlarga javob berishi va shu bilan turli uslublar orqali ijodkorlikni rivojlantirishi mumkinligini ko'rsatadi.

Jismoniy va ijtimoiy muhit bolalarning ijodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Davies va boshqalar tomonidan o'tkazilgan tadqiqot. (2013) turli materiallar va ochiq o'yinlar uchun imkoniyatlarga ega bo'lgan rag'batlantiruvchi muhit ijodiy fikrlashni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

rivojlantirishini aniqladi. San'at buyumlari, qurilish bloklari va tabiiy materiallar kabi turli xil resurslarni taklif qiladigan sinf xonalari bolalarni o'z ijodlarini kashf qilish va ifodalash uchun vositalar bilan ta'minlaydi.

Craft (2005) va Sawyer (2011) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ijodkorlikni rivojlantirishda o'qituvchilarning muhim rolini ta'kidlaydi. Samarali o'qituvchilar tuzilmani ta'minlash va avtonomiyaga ruxsat berish o'rtasidagi muvozanatni yaratadilar. Ular ochiq savollar berish orqali qiziqishni rag'batlantiradilar, tajriba o'tkazish uchun xavfsiz joy yaratish orqali tavakkal qilishni qo'llab-quvvatlaydilar va bolalar bilan o'zaro munosabatlarida ijodiy fikrlashni namuna qiladilar. O'qituvchilarning ijodkorlikka bo'lgan munosabati bolalarning ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish istagiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tuzilgan va tuzilmagan faoliyat o'rtasidagi muvozanat ijodiy rivojlanish uchun juda muhimdir. Russ (2003) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, boshqariladigan badiiy loyihalar va hamkorlikda hikoya qilish kabi tuzilgan faoliyatlar yangi tushunchalar va usullarni joriy etish orqali ijodkorlik uchun asos yaratadi. Aksincha, erkin o'yin va xayoliy o'yinlar kabi tuzilmagan faoliyat bolalarga o'z g'oyalarini mustaqil ravishda o'rganishga imkon beradi, o'ziga xoslik va innovatsiyalarni rivojlantiradi.

San’at, musiqa, dramaturgiya, jismoniy tarbiya kabi turli fanlarni birlashtirish turli sezgi va kognitiv jarayonlarni jalb qilish orqali ijodkorlikni oshiradi. Misol uchun, Bresler (1995) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, musiqa va harakatni hikoya qilish faoliyati bilan birlashtirish ijodiy fikrlashni rag'batlantirishi mumkin. Ushbu fanlararo yondashuv bolalarning ijodiy tajribalarini boyitib, turli sohalar o'rtasida aloqa o'rnatishga imkon beradi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot maktabgacha ta'lim muassasalarida kuzatishlar, suhbatlar va ijodiy faoliyatni tahlil qilishni o'z ichiga olgan sifatli tadqiqot usulini qo'llaydi. Namuna turli xil ma'lumotlarni taqdim etuvchi turli ta'lim muassasalarining maktabgacha tayyorgarlik guruhlarini o'z ichiga oladi.

Ishtirokchilar

Ushbu tadqiqot ishtirokchilari maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodologiyalarini har tomonlama tushunish uchun tanlangan. Tanlov jarayoni turli xil ta'lim sharoitlarini qamrab olishga qaratilgan bo'lib, natijalar turli kontekstlarda qo'llanilishini ta'minlaydi.

Tanlash mezonlari

Ishtirokchilar quyidagi mezonlar asosida tanlandi:

- Yosh guruhi: 4-6 yoshli bolalar, maktabgacha tayyorgarlik guruhlariga qabul qilinadi.
- Ta'lim muhiti: keng ko'lamli ta'lim amaliyotlarini qamrab olish uchun turli xil maktabgacha ta'lim muassasalari, jumladan, davlat va xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

- Geografik joylashuv: ta'lim yondashuvlari va resurslaridagi potentsial mintaqaviy farqlarni hisobga olish uchun shahar va qishloqlardagi muassasalar.

Yakuniy namunaga quyidagilar kiradi:

Bolalar: Beshta maktabgacha tayyorgarlik guruhidan jami 100 nafar bola (50 o'g'il va 50 qiz). Har bir guruh 20 ta boladan iborat bo'lib, kuzatish va o'zaro ta'sir qilish uchun boshqariladigan guruhlar hajmini ta'minladi.

O'qituvchilar: turli xil o'qitish uslublari va amaliyotlari haqida tushuncha berish uchun turli darajadagi tajriba va ma'lumotga ega bo'lgan 10 nafar o'qituvchi (har bir maktabgacha ta'lim guruhiga 2 tadan).

Ota-onalar: 50 nafar ota-ona (har bir maktabgacha ta'lim guruhidan 10 nafar), ular bilan bolalarning uyda ijodiy faoliyati va erta yoshdagi bolalarni tarbiyalashda ijodkorlikning ahamiyati haqidagi fikrlarini bilish uchun suhbat o'tkazildi.

Tadqiqot keng qamrovli va ishonchli ma'lumotlarni to'plash uchun bir nechta ma'lumotlarni yig'ish usullaridan foydalangan:

- Kuzatishlar: Bolalarning ijodiy faoliyati davomida batafsil kuzatuvlari uch oy davomida o'tkazildi. Bu kuzatishlar faoliyat turlariga, bolalarning faollik darajasiga, bolalar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarga qaratildi.
- Pedagoglar bilan suhbatlar: O‘qituvchilarning ijodkorlikni rivojlantirishga bo‘lgan yondashuvlari, ular duch keladigan qiyinchiliklar va bolalarning ijodiy rivojlanishi haqidagi tasavvurlarini tushunish uchun ular bilan yarim tizimli suhbatlar o‘tkazildi.
- Ota-onalar bilan suhbat: Ota-onalar farzandlarining maktabgacha ta’lim muassasasidan tashqaridagi ijodiy xulq-atvori, uyda qanday ijodiy faoliyat turlari bilan shug‘ullanayotgani, farzandlarining ijodiy rivojlanishiga ko‘rsatayotgan yordamlari haqida tushunchaga ega bo‘lish uchun suhbatlashdilar.
- Ijodiy faoliyat tahlili: Har bir maktabgacha ta’lim guruhida olib borilgan ijodiy faoliyat ularning ijodkorlikni rivojlantirishdagi samaradorligini baholash uchun tahlil qilindi. Ushbu tahlil tuzilgan faoliyatni (masalan, boshqariladigan badiiy loyihalar, hamkorlikda hikoya qilish) va tuzilmagan faoliyatni (masalan, erkin o'yin, xayoliy o'yinlar) o'z ichiga oladi.

Ishtirokchilarning rang-barang va keng qamrovli namunasi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodologiyalari haqida qimmatli tushunchalar berdi. Turli ta'lim muassasalari va geografik joylashuvlardagi bolalar, o'qituvchilar va ota-onalarni o'z ichiga olgan tadqiqot keng ko'lamli istiqbollar va amaliyotlarni qamrab oldi. Axloqiy me'yorlar tadqiqotning barcha ishtirokchilarning huquqlari va farovonligini hurmat qilgan holda mas'uliyat bilan o'tkazilishini ta'minladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish erta bolalik ta'limining muhim tarkibiy qismidir. Ushbu tadqiqot qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi muhit, malakali o'qituvchilar va tuzilgan va tuzilmagan faoliyatga muvozanatli yondashuv yosh bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha tayyorgarlik guruhlarida bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodologiyalari ko'p qirrali bo'lib, yaxlit va kompleks yondashuvni talab qiladi. O'qituvchilar rag'batlantiruvchi muhitni yaratish, izlanishni rivojlantirish, o'sish tafakkurini rag'batlantirish va turli ijodiy faoliyatni birlashtirish orqali yosh bolalarning ijodiy salohiyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ijodkorlikdagi bu dastlabki tajribalar kelajakda o'rganish va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga asos bo'lib, innovatsion va moslashuvchan shaxslarni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Kelajakdagi tadqiqotlar erta ijodiy rivojlanishning bolalarning akademik va shaxsiy o'sishiga uzoq muddatli ta'sirini kuzatish uchun bo'ylama tadqiqotlarga yo'naltirilishi kerak. Bundan tashqari, yosh bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishda raqamli vositalar va texnologiyalarning rolini o'rganish zamonaviy ta'lim amaliyotlari haqida qo'shimcha ma'lumot berishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Haydarov F.I., Xalilova N.I., Umumiy psixologiya. –Toshkent.: 2010-76 b.
2. Иванов П.И., Зуфарова М. «Умумий психология». – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти, 2010.
3. Давлетшин М.Г., Алимқулов Ё., Убайдуллаев А., Умаров У., Алимова Ф., Тўйчиева С. Психология: қисқача изоҳли луғат (ўзбек тилида). – Тошкент, ТДПУ, 2010.
4. Sodikova Sh.A. Maktabgacha pedagogika T.: Tafakkur bo‘stoni 2013
5. Z.Nishanova, G. Alimova Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi. T.:2006
6. Yo‘ldoshev J. “Ta’lim yangilanish yo’lida” T.: O‘qituvchi. 2000 yil
7. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi. T. : 2018.
8. O‘zbekiston Respublikasi Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari. T.: 2018.
9. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligining 155-sonli qarori: T.: 2019
10. Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
11. Axutina, T.V. Vizuospatial disgrafiya haqida: neyropsikologik tahlil va uni tuzatish usullari / T.V. Axutina, E.V. Zolotareva // Sog'liqni saqlash maktabi. – 1997. – No 3. –
12. Eshbekova G. Maktabgacha yoshdagi bolalarga yozishni o‘rgatish bosqichlari.Innovation of science Technologies 2024 ilmiy elektron jurnal
13. Bezrukix, M.M. 6 yoshida o‘rganishni boshlagan bolalarda yozishni o'rganish uchun aktografiyadan foydalanish / M.M. Bezrukix, G.N. Bobrov // O‘sayotgan organizmning morfofunksional xususiyatlari / Sat. fizika va psixologiya ilmiy-tadqiqot instituti yosh olimlarining ishlari. – M, 1974. – nashr. 1. – 5-8-betlar.
14. Bezrukix, M.M. 6-10 yoshli bolalarda grafik harakatlar tempini tartibga solish /.M. Bezrukikh // Bolalarda vosita qobiliyatlarini rivojlantirish. – M., 1976. – B.
15. Bezrukix, M.M. Yozishni o'rgatish / M.M. Qo‘lsiz. - Ekaterinburg: Rama

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Nashriyot. – 2009. – 607 b.
16. Bezrukix, M.M., Kreshchenko O.Yu. Boshlang‘ich maktabda yozish ko‘nikmalarini rivojlantirish darajasini aniqlash metodikasi (test topshiriqlari, mezonlar baholash) / M.M. Bezrukix, O.Yu. Kreshchenko // Yozishni o'rgatish // M.M. Qo'lsiz. - Ekaterinburg: Rama nashriyoti. – 2009. – B. 546-563.
17. Bezrukix, M.M. Boshlang‘ich maktabda o'rganishdagi qiyinchiliklar / M.M. Qo'lsiz.– M.: Eksmo, 2009. – 464 b.
18. Bezrukix, M.M. Rivojlanayotgan miyaning strukturaviy va funktsional tashkil etilishi va bolaning ontogenezida kognitiv faollikning shakllanishi /
19. Eshbekova G. Bolalarni maktabga tayyorlashning yozishga o‘rgatish bosqichida psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olish masalasi Международный научный журнал № 6 (100), часть

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shariyeva Gavxar Turavoyevna,** magistrant**.** [**Шариева Гавхар Туравоевна,** магистрант], [**Gavxar T.Sharieva,** master student**]** manzil: Toshkent, Tuman: Chilonzor, Bunyodkor shoh ko'chasi (sobiq Xalqlar do'stligi), 8/2 [адрес: Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор (бывшая Дружбы Народов), 8/2], [Tashkent, District: Chilonzor, Bunyodkor street (former Xalqlar do'stligi), 8/2]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

Original paper

TEATR PEDAGOGIKASI VOSITASIDA TALABALAR KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

© R.I.Nurova[1]✉

[1]Profi University Navoiy filiali, Navoiy, O‘zbekiston

Annotasiya

KIRISH: Teatr pedagogikasining ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi talabalar o'rtasida kasbiy malakani oshirishning dinamik yondashuvi sifatida paydo bo'ldi. Ushbu tadqiqot bo'lajak mutaxassislar uchun zarur bo'lgan ko'p qirrali ko'nikmalarni shakllantirishda teatr pedagogikasining nazariy asoslari va amaliy qo'llanilishini o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot teatr pedagogikasi turli fanlar bo'yicha talabalar o'rtasida kasbiy kompetentsiyani rivojlantirishga qanday hissa qo'shishi mumkinligini o'rganishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: teatr pedagogikasi asosini tashkil etuvchi fundamental nazariya va tushunchalarni, masalan, tajribali o‘rganish, rol o‘ynash va bilimlarni timsollash bilan bog‘liq bo‘lgan nazariyalarni tavsiflab berildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Adabiyotlar va amaliy vaziyatlarni ko‘rib chiqish orqali tadqiqot o‘quvchilar o‘rtasida muloqot, empatiya, tanqidiy fikrlash va ijodiy muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydigan rolli o‘yinlar, improvizatsiya va hamkorlikda o‘rganish kabi teatr pedagogikasining asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi. Natijalar teatr pedagogikasining talabalarning kasbiy tayyorgarligi va har tomonlama rivojlanishiga o'zgartiruvchi ta'sirini ko'rsatadi.

XULOSA: Natijalar teatr pedagogikasining ta'lim sharoitida nazariya va amaliyotni bog'lash orqali kasbiy kompetentsiyani rivojlantirishning kuchli vositasi sifatida samaradorligini ta'kidlaydi. U o'quv dasturlarini loyihalashni boyitish va yanada qiziqarli va samarali o'quv muhitini yaratish uchun teatr texnikasi orqali eksperimental o'rganishni integratsiyalashuvini targ'ib qiladi.

Kalit so‘zlar: teatr pedagogikasi, kasbiy kompetentsiya, tajribaviy o'rganish, ta'lim innovatsiyasi, talabalarni rivojlantirish.

Iqtibos uchun: Nurova R.I.Teatr pedagogikasi vositasida talabalar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 312–317.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ ТЕАТРАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

© Р.И. Нурова [1]✉

[1]Филиал Профи Университета Навои, Навои, Узбекистан.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: интеграция театральной педагогики в систему образования возникла как динамичный подход к профессиональному развитию студентов. В данном исследовании рассматриваются теоретические основы и практическое применение театральной педагогики в формировании многогранных навыков, необходимых будущим специалистам.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение того, как театральная педагогика может способствовать развитию профессиональной компетентности студентов по различным дисциплинам.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: описаны фундаментальные теории и понятия, составляющие основу театральной педагогики, например, теории, связанные с экспериментальным обучением, ролевой игрой и представлением знаний.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: благодаря обзору литературы и тематических исследований исследование показало, что ролевые игры, импровизация и совместная игра играют важную роль в развитии у учащихся коммуникативных способностей, сочувствия, критического мышления и творческих навыков решения проблем. основные компоненты театральной педагогики, такие как обучение. Результаты показывают преобразующее влияние театральной педагогики на профессиональную подготовку и всестороннее развитие студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают эффективность театральной педагогики как мощного инструмента развития профессиональной компетентности путем объединения теории и практики в образовательных учреждениях. Он способствует интеграции экспериментального обучения с помощью театральных техник для обогащения разработки учебных программ и создания более увлекательной и эффективной среды обучения.

Ключевые слова: театральная педагогика, профессиональная компетентность, экспериментальное обучение, образовательные инновации, развитие студентов.

Для цитирования: Нурова Р.И. Педагогические основы развития профессиональной компетентности студентов средствами театральной педагогики. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 312–317.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH THEATER PEDAGOGY

© Roxila I.Nurova[1]✉
[1]Profi University Navoi branch, Navoi, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the integration of theater pedagogy into the educational system has emerged as a dynamic approach to professional development among students. This

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

study examines the theoretical basis and practical application of theater pedagogy in the formation of multifaceted skills necessary for future professionals.

AIM: this study aims to investigate how theater pedagogy can contribute to the development of professional competence among students in different disciplines.

MATERIALS AND METHODS: fundamental theories and concepts that form the basis of theater pedagogy, for example, theories related to experiential learning, role-playing, and representation of knowledge, were described.

DISCUSSION AND RESULTS: through a review of the literature and case studies, the study found that role-playing, improvisation, and collaborative play play an important role in developing students' communication, empathy, critical thinking, and creative problem-solving skills. identifies the main components of theater pedagogy, such as learning. The results show the transformative effect of theater pedagogy on students' professional preparation and comprehensive development.

CONCLUSIONS: the results highlight the effectiveness of theater pedagogy as a powerful tool for developing professional competence by linking theory and practice in educational settings. It promotes the integration of experiential learning through theater techniques to enrich curriculum design and create more engaging and effective learning environments.

Key words: theater pedagogy, professional competence, experiential learning, educational innovation, student development.

For citation: Roxila I. Nurova. (2024) Pedagogical foundations of developing professional competence of students through theater pedagogy, Inter education & global study, (4(2)), pp. 312–317. (In Uzbek).

21-asrning tez o'zgarib borayotgan manzarasida o'quvchilarda kasbiy kompetentsiyani rivojlantirish ta'limning hal qiluvchi maqsadiga aylandi. Kasbiy kompetensiya shaxslarga o'zlarining kasbiy sohalarida vazifalarni samarali bajarishga imkon beradigan ko'nikmalar, bilimlar va xatti-harakatlarning kombinatsiyasi sifatida aniqlangan kasbiy muvaffaqiyat va shaxsiy o'sish uchun zarurdir. An'anaviy ta'lim usullari ko'pincha professional kompetentsiyaning ko'p qirrali xususiyatini hal qilishda etishmaydi, bu nafaqat texnik tajriba, balki muloqot, jamoaviy ish, muammolarni hal qilish va hissiy aql kabi muhim yumshoq ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi.

Teatr pedagogikasi, teatr texnikasi va faoliyatidan foydalanadigan innovatsion ta'lim yondashuvi bu bo'shliqni bartaraf etish qobiliyati bilan e'tirof etilgan. An'anaviy o'qitish usullaridan farqli o'laroq, teatr pedagogikasi tajribaviy o'rganish, ijodkorlik va ijtimoiy o'zaro ta'sirga urg'u berib, kasbiy kompetentsiyani rivojlantirish uchun yaxlit asos yaratadi. Rol o'ynash, improvizatsiya va hikoya qilish kabi mashg'ulotlar orqali talabalar real hayotdagi professional stsenariylarni aks ettiruvchi immersiv, interfaol tajribalarda qatnashishi mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

Ushbu maqolada teatr pedagogikasining pedagogik asoslari va uning talabalarda kasbiy kompetentsiyani shakllantirishga ta'siri o'rganiladi. Teatr pedagogikasini kasbiy ta'limga integratsiyalashning nazariy asoslari, amaliy tatbiqlari va natijalarini o‘rganib, ushbu tadqiqot ushbu yondashuvning o‘zgartirish imkoniyatlarini ko‘rsatishga qaratilgan. Muhokama teatr pedagogikasi fanining o‘quv dasturiga integratsiyalashuvi, o‘ziga xos sinfdagi mashg‘ulotlar, baholash usullari, ushbu pedagogik strategiya bilan bog‘liq bo‘lgan foyda va muammolar haqida so‘z boradi.

Moslashish, hamkorlik qilish va samarali muloqot qilish qobiliyati muhim bo'lgan davrda teatr pedagogikasi talabalarni professional dunyoga tayyorlashning dinamik va qiziqarli usulini taklif qiladi. Teatr pedagogikasi muhim ko‘nikma va malakalarni shakllantirish orqali nafaqat talabalarning ilmiy tajribalarini oshiribgina qolmay, balki ularni kelajakdagi kareralarida muvaffaqiyat qozonishlari uchun zarur vositalar bilan jihozlaydi.

Teatr pedagogikasining ta'limga integratsiyalashuvi keng qamrovli tadqiqotlar mavzusi bo‘lib, uning bir qator kompetensiyalarni, jumladan, kasbiy mahoratni shakllantirishdagi samaradorligini ko‘rsatib berdi. Ushbu adabiyot sharhi teatr pedagogikasining kasbiy kompetensiyaga ta'siri, uni ta'lim muassasalarida tatbiq etish va undan foydalanishni qo'llab-quvvatlovchi nazariy asoslarga e'tibor qaratib, turli tadqiqotlar va ilmiy ishlardan olingan asosiy xulosalarni umumlashtiradi.

Bir qator tadqiqotlar teatr pedagogikasi talabalarning kasbiy malakasini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Bolton (1984) va Neelands (2009) teatr pedagogikasi professional muhitda muhim bo‘lgan tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Rolli va improvizatsiya mashg‘ulotlarini o‘tkazish orqali o‘quvchilarda oyoqqa turib fikrlash, yangi vaziyatlarga moslashish, jamoalarda samarali ishlash ko‘nikmalari shakllanadi.

Anderson va Donelan (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqot teatr pedagogikasi orqali hissiy intellektning rivojlanishini ta'kidlaydi. Hissiy intellekt, jumladan, o'z-o'zini anglash, empatiya va shaxslararo munosabatlar professional muvaffaqiyat uchun juda muhimdir. Teatr faoliyatining immersiv tabiati talabalarga turli nuqtai nazarlarni o'rganish va tushunish imkonini beradi, ularning ish joyidagi murakkab ijtimoiy dinamikani boshqarish qobiliyatini oshiradi.

Teatr pedagogikasining tatbiq etilishi ta'lim sharoitlari bo'yicha turlicha bo'lib, muayyan o'quv maqsadlari va talaba ehtiyojlariga mos ravishda moslashtiriladi. O'Toole (1992) teatr pedagogikasining o'rta ta'limga integratsiyalashuvini muhokama qilib, uning qo'llab-quvvatlovchi va qiziqarli o'quv muhitini yaratishdagi rolini ta'kidlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, teatr faoliyatida qatnashgan talabalar motivatsiya, o'ziga ishonch va ko'proq tegishlilik hissini namoyon qiladi.

Oliy ta'limda, xususan, biznes, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi professional dasturlarda teatr pedagogikasi haqiqiy dunyo stsenariylarini simulyatsiya qilish uchun ishlatilgan. Rayt va boshqalar. (2017) muzokaralar va taqdimot ko'nikmalarini oshirish uchun teatr pedagogikasi qo'llanilgan biznes maktabida tadqiqot o'tkazdi. Natijalar shuni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

ko'rsatdiki, teatr faoliyati bilan shug'ullanadigan talabalar simulyatsiyalarda yaxshiroq ishlashgan va yuqori darajadagi o'z-o'zini samaradorligini bildirgan.

Teatr pedagogikasining nazariy asoslari adabiyotlarda yaxshi yoritilgan. Kolbning eksperimental o'rganish nazariyasi (1984) teatr pedagogikasining eksperimental tabiatini tushunish uchun mustahkam asos yaratadi. Kolbning fikriga ko'ra, o'rganish - bu tajribani o'zgartirish orqali bilim yaratiladigan jarayon. Teatr faoliyati ushbu o'zgaruvchan o'quv jarayoni uchun zarur bo'lgan aniq tajribalarni taklif qiladi.

Vygotskiyning "Ijtimoiy-madaniy nazariya" (1978) ham teatr pedagogikasini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Vygotskiy ta'limda ijtimoiy o'zaro ta'sir va proksimal rivojlanish zonasi (ZPD) muhimligini ta'kidladi. Teatr pedagogikasi ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlikda o'rganish uchun imkoniyatlar yaratadi, bu o'quvchilarga rahbarlik ostida ishtirok etish va tengdoshlarini qo'llab-quvvatlash orqali ZPDni kengaytirishga imkon beradi.

Gardnerning Ko'p aql-zakovat nazariyasi (1983) o'quvchilar o'rganishning turli usullarini tan olish orqali teatr pedagogikasidan foydalanishni qo'llab-quvvatlaydi. Teatr faoliyati turli xil intellektlarni, jumladan, jismoniy-kinestetik, shaxslararo va lingvistik intellektlarni qamrab oladi, bu esa talabalarning keng doirasi uchun o'rganishni yanada inklyuziv va samarali qiladi.

Ko'p afzalliklariga qaramay, teatr pedagogikasini amalga oshirish qiyinchiliklardan holi emas. Bir nechta tadqiqotlar, jumladan, Schonmann (2006) va Gallagher (2016) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, resurslarni taqsimlash, o'qituvchilar tayyorlash va talabalarning qarshilik ko'rsatish kabi masalalarni ta'kidlaydi. Teatr pedagogikasini amalga oshirish uchun etarli resurslar, jumladan, makon, vaqt va o'qitilgan fasilitatorlar kerak. Bundan tashqari, ba'zi talabalar teatr faoliyatida ishtirok etishdan tashvishlanish yoki yondashuvni bilmaganliklari sababli dastlab qarshilik ko'rsatishlari mumkin.

Teatr pedagogikasining amalga oshirilishi

O'quv dasturlari integratsiyasi

Teatr pedagogikasini o'quv dasturiga kiritish bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi:

O'quv rejasini loyihalash: Professional kompetentsiyalarga mos keladigan teatr faoliyatini o'z ichiga olgan modullarni ishlab chiqish. Masalan, rolli o'yin mashqlari ish joyidagi stsenariylarni simulyatsiya qilish uchun ishlatilishi mumkin.

- Talabalarning birgalikda ishlashini talab qiladigan, jamoaviy ish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishni talab qiladigan guruh loyihalarini rag'batlantirish.
- Talabalar turli xil professional rollarni o'z zimmalariga oladilar, bu ularga nazorat ostida, qo'llab-quvvatlovchi muhitda mashq qilish va muayyan vakolatlarni rivojlantirish imkonini beradi.
- Improvizatsiya mashqlari ijodkorlikni, tez fikrlashni va moslashuvchanlikni, har qanday kasbda muhim ko'nikmalarni oshiradi.
- Hikoyalar yaratish va taqdim etish talabalarga samarali muloqot qilish uchun muhim bo'lgan hikoya qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №4 (2)

Xulosa

Teatr pedagogikasining ta'lim amaliyotiga integratsiyalashuvi talabalarda kasbiy kompetentsiyani rivojlantirishga transformativ yondashuvni taqdim etadi. Tajribaviy o‘rganish nazariyasi, konstruktivistik nazariya, sotsial-madaniy nazariya va ko‘p intellekt nazariyasi kabi mustahkam ta’lim nazariyalari asosidagi teatr pedagogikasi kasbiy mahoratning ko‘p qirrali tabiatini ko‘rib chiqadigan yaxlit asosni taklif etadi. Talabalarni immersiv, interaktiv va hamkorlikdagi faoliyatga jalb qilish orqali teatr pedagogikasi professional dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun muhim bo'lgan muhim vakolatlarni rivojlantiradi.

Ko'p afzalliklariga qaramay, teatr pedagogikasini amalga oshirish puxta rejalashtirish va resurslarni taqsimlashni talab qiladi. Ta'lim muassasalari o'qitilgan fasilitatorlarga, tegishli joylarga va teatr faoliyati uchun vaqtga sarmoya kiritishlari kerak. Bundan tashqari, o'qituvchilar qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv amaliyotlar orqali o'quvchilarning potentsial qarshiligi va ishlash tashvishlarini bartaraf etishga tayyor bo'lishlari kerak.

Xulosa

Teatr pedagogikasi o'quvchilarda professional kompetentsiyani rivojlantirish uchun dinamik va ta'sirli yondashuvni ifodalaydi. Muloqot, jamoada ishlash, hissiy intellekt va muammolarni hal qilish kabi muhim ko'nikmalarni tarbiyalash orqali teatr pedagogikasi talabalarni kelajakdagi kareralarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur vositalar bilan jihozlaydi. Muammolar mavjud bo'lsa-da, ushbu innovatsion pedagogik strategiyaning afzalliklari uni zamonaviy ta'limga qimmatli qo'shimcha qiladi. Kasbiy talablar manzarasi rivojlanishda davom etar ekan, teatr pedagogikasi talabalarni zamonaviy ishchi kuchining murakkabligiga tayyorlashning istiqbolli yo'lini taklif etadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Агамирзян Г.И. Из истории советского театрального образования: Автореф, дис. . канд. искусствоведения. Л., 1974.
2. Горчаков Н.М. Театр великая сила: Сб. ст. М., 1959.
3. Красовский Ю.М. Некоторые проблемы театральной педагогики Мейерхольда: Лекция. Л., 1981.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Roxila Nurova Ismoil qizi,** o‘qituvchi [**Рохила Нурова Исмоил қизи,** преподаватель], [**Roxila I.Nurova,** teacher]; Uzbekistan,Navoiy sh., Navoiy k., 81 [адрес: Узбекистан, Узбекистан, Навоий., Навоийский у., 81], [address: Uzbekistan, Navoi sh., Navoi k., 81];

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

DASTURIY TA'MINOTNI ISHLAB CHIQISHDA INSON VA KOMPYUTER ALOQA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

© Sh.M.Ergasheva[1]✉
[1]Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti,Toshkent,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: samarali inson va kompyuter aloqasi dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, unumdorlikka, innovatsiyalarga va foydalanuvchi qoniqishiga ta'sir qiladi. Ushbu tadqiqot dasturiy ta'minotni ishlab chiqish kontekstida inson va kompyuter aloqa tizimini takomillashtirish uchun muhim bo'lgan pedagogik asoslarni o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqa tizimini takomillashtirishga yordam beradigan pedagogik strategiyalarni o'rganish va tahlil qilishga qaratilgan. U dasturiy ta'minotni yaratish jarayonlarida hamkorlik, aniqlik va samaradorlikni oshirish uchun nazariy asoslar va amaliy usullarni o'rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, amaliy tadqiqotlar va ekspert suhbatlarini o'z ichiga olgan sifatli yondashuvni qo'llaydi. Nazariy asos aloqa nazariyalarini, inson va kompyuter o'rtasidagi o'zaro ta'sir modellarini va dasturiy ta'minot muhandisligi metodologiyalarini o'z ichiga oladi. Amaliy usullar o'quv mashg'ulotlari, seminarlar va dasturiy ta'minot ishlab chiquvchilari o'rtasida muloqot ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan hamkorlik loyihalarini o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: pedagogik tamoyillarni, jumladan, faol o'rganish, fanlararo hamkorlik va takroriy fikr-mulohazalarni birlashtirish orqali tadqiqot inson va kompyuter aloqasini mustahkamlashning samarali strategiyalarini aniqlaydi. Natijalar yaxshilangan loyiha natijalarini, xatolarni kamaytirishni va dasturiy ta'minotni ishlab chiqish amaliyotida foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizaynni yaxshilashni ko'rsatadi.

XULOSA: topilmalar dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqa tizimini optimallashtirish uchun pedagogik yondashuvlarni integratsiyalash muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: inson va kompyuter aloqasi, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish, pedagogik strategiyalar, fanlararo hamkorlik, foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn.

Iqtibos uchun: Ergasheva Sh.M. Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqa tizimini takomillashtirishning pedagogik asoslari // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 318–327.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ СВЯЗИ ЧЕЛОВЕКА С КОМПЬЮТЕРОМ ПРИ РАЗРАБОТКЕ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

© Ш.М.Эргашева [1]✉
[1]Ташкентский государственный технический университет имени Ислама Каримова, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: эффективное общение человека с компьютером имеет решающее значение для разработки программного обеспечения, влияя на производительность, инновации и удовлетворенность пользователей. В этом исследовании изучаются педагогические основы, важные для улучшения общения человека с компьютером в контексте разработки программного обеспечения.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение и анализ педагогических стратегий, которые помогают улучшить взаимодействие человека и компьютера при разработке программного обеспечения. В нем исследуются теоретические основы и практические методы улучшения сотрудничества, точности и эффективности процессов разработки программного обеспечения.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный подход, включающий обзор литературы, тематические исследования и интервью с экспертами. Теоретическая основа включает теории связи, модели взаимодействия человека и компьютера и методологии разработки программного обеспечения. Практические методы включают тренинги, семинары и совместные проекты, направленные на улучшение коммуникативных навыков среди разработчиков программного обеспечения.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: путем интеграции педагогических принципов, в том числе активного обучения, междисциплинарного сотрудничества и повторяющейся обратной связи, исследование определяет эффективные стратегии укрепления общения человека с компьютером. Результаты показывают улучшение результатов проекта, уменьшение количества ошибок и улучшение ориентированного на пользователя проектирования в практике разработки программного обеспечения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают важность интеграции педагогических подходов для оптимизации взаимодействия человека и компьютера при разработке программного обеспечения.

Ключевые слова: взаимодействие человека и компьютера, разработка программного обеспечения, педагогические стратегии, междисциплинарное сотрудничество, проектирование, ориентированное на пользователя.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Для цитирования: Эргашева Ш.М. Педагогические основы совершенствования системы связи человека с компьютером при разработке программного обеспечения. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 318–327.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF IMPROVING THE HUMAN-COMPUTER COMMUNICATION SYSTEM IN SOFTWARE DEVELOPMENT

© Shaxnoza M. Ergasheva[1]✉
[1]Tashkent State Technical University named after Islam Karimov, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: effective human-computer communication is critical to software development, influencing productivity, innovation, and user satisfaction. This research explores the pedagogical frameworks important for improving human-computer communication in the context of software development.

AIM: this study aims to explore and analyze pedagogical strategies that help improve human-computer communication in software development. It explores theoretical frameworks and practical methods for improving collaboration, accuracy, and efficiency in software development processes.

MATERIALS AND METHODS: the study uses a qualitative approach that includes literature review, case studies and expert interviews. The theoretical framework includes communication theories, human-computer interaction models, and software engineering methodologies. Practical methods include training sessions, workshops and collaborative projects aimed at improving communication skills among software developers.

DISCUSSION AND RESULTS: by integrating pedagogical principles, including active learning, interdisciplinary collaboration, and iterative feedback, the study identifies effective strategies for strengthening human-computer communication. The results show improved project outcomes, reduced errors, and enhanced user-centered design in software development practices.

CONCLUSIONS: The findings highlight the importance of integrating pedagogical approaches to optimize human-computer interaction in software development.

Keywords: human-computer interaction, software development, pedagogical strategies, interdisciplinary collaboration, user-centered design.

For citation: Shaxnoza M. Ergasheva (2024) ‘Pedagogical foundations of improving the human-computer communication system in software development’, Inter education & global study, (5(1)), pp. 318–327. (In Uzbek).

Tez rivojlanayotgan raqamli asrda odamlar va kompyuterlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir texnologik taraqqiyotning markaziy yo'nalishiga aylandi. Dasturiy ta'minot tizimlari kundalik hayotning turli jabhalariga tobora ko'proq kirib borar ekan, samarali, intuitiv va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

foydalanuvchilarga qulay interfeyslarga bo'lgan ehtiyoj hech qachon katta bo'lmagan. Biroq, sezilarli texnologik taraqqiyotga qaramay, ko'plab dasturiy ta'minot tizimlari hali ham foydalanish qobiliyatidan aziyat chekmoqda, bu esa foydalanuvchilarning umidsizlikka tushishiga, samaradorlikning pasayishiga va oxir-oqibat foydalanuvchi tajribasining pasayishiga olib keladi. Bu odamlarning texnologiya bilan o'zaro ta'sir qilish usullarini loyihalash va optimallashtirishga bag'ishlangan inson va kompyuter o'zaro ta'siri (HCI) muhimligini ta'kidlaydi.

HCIning asosiy maqsadi raqamli vositalarni yanada qulayroq va samaraliroq qilish, odamlar va kompyuterlar o'rtasidagi aloqani yaxshilashdir. Bunga erishish foydalanuvchining xatti-harakati, kognitiv jarayonlari va foydalanuvchi tajribasini birinchi o'ringa qo'yadigan dizayn tamoyillarini chuqur tushunishni talab qiladi. Yaxshiroq HCIga bo'lgan talab ortib borayotganligi sababli, kelajakdagi dasturiy ta'minot ishlab chiquvchilarini ushbu muhim ko'nikmalarga samarali o'rgatishi mumkin bo'lgan pedagogik asosga bo'lgan ehtiyoj ham ortib bormoqda.

Pedagogik asoslar ishlab chiquvchilarning turli foydalanuvchilar guruhlari ehtiyojlarini qondiradigan interfeyslarni yaratish imkoniyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim nazariyalari va metodologiyalarini dasturiy ta'minotni ishlab chiqish bo'yicha o'quv dasturlariga kiritish orqali o'qituvchilar foydalanuvchilarga yo'naltirilgan tizimlarni loyihalashda mohir bo'lgan ishlab chiquvchilarning yangi avlodini tarbiyalashlari mumkin. Bu foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn (UCD), kognitiv yukni boshqarish va fanlararo hamkorlik kabi o'qitish tamoyillarini o'z ichiga oladi, bularning barchasi yanada intuitiv va samarali inson va kompyuter aloqasiga hissa qo'shadi.

Foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn ishlab chiqish jarayonida foydalanuvchilarning ehtiyojlarini tushunish va ustuvorlik qilish muhimligini ta'kidlaydi. Konstruktivistik ta'lim nazariyalariga asoslangan ushbu yondashuv ishlab chiquvchilarni foydalanuvchilar bilan muloqot qilishga, fikr-mulohazalarni to'plashga va foydalanish qulayligini oshirish uchun dizaynlarni takrorlashga undaydi. Jon Sveller nazariyasiga asoslangan kognitiv yukni boshqarish foydalanuvchilarning kognitiv imkoniyatlariga mos keladigan interfeyslarni loyihalashga, axborotni haddan tashqari yuklanishini oldini olishga va navigatsiyani soddalashtirishga qaratilgan. Fanlararo yondashuvlar foydalanuvchi xatti-harakati va interfeys dizaynini yaxlit tushunishni ta'minlash uchun psixologiya, dizayn va informatika fanlaridan foydalanadi.

Ushbu maqola dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda HCIni yaxshilash uchun zarur bo'lgan pedagogik strategiyalarni o'rganadi. Foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn, kognitiv yuklarni boshqarish va fanlararo usullarning ta'lim amaliyotiga integratsiyalashuvini o'rganib chiqib, biz inson va kompyuter aloqasi sifatini sezilarli darajada oshirish potentsialini ta'kidlaymiz. Keys tadqiqotlari va nazariy tahlillar orqali biz tajribaga asoslangan o'rganish, muammoli o'rganish va uzluksiz fikr-mulohazalar yanada samaraliroq va foydalanuvchilarga qulay dasturiy ta'minot tizimlarini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni qanday rivojlantirishi mumkinligini ko'rsatamiz.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Ushbu tadqiqotning maqsadi HCIni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan pedagogik asoslarni har tomonlama ko'rib chiqishdir. Shunday qilib, biz o'qituvchilar, tadqiqotchilar va amaliyotchilarni HCI kontekstida o'qitish va o'qitishning eng yaxshi amaliyotlari haqida xabardor qilishni maqsad qilib qo'yganmiz va natijada foydalanuvchi tajribasini yaxshilaydigan yanada intuitiv va samarali dasturiy ta'minot tizimlarini yaratishga hissa qo'shamiz.

Nazariy asos

Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqa tizimlarini takomillashtirishning nazariy asoslari bir nechta asosiy pedagogik tamoyillarni o'z ichiga oladi. Ushbu tamoyillar foydalanish qulayligi va foydalanuvchi qoniqishini oshiradigan foydalanuvchiga yo'naltirilgan interfeyslarni loyihalash va amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tizimning uchta asosiy ustuni - foydalanuvchiga asoslangan dizayn (UCD), kognitiv yukni boshqarish va fanlararo yondashuvlar. Har bir ustun o'ziga xos ta'lim nazariyalari va metodologiyalaridan kelib chiqadi, ular birgalikda HCI darajasini oshirishga yordam beradi.

Foydalanuvchiga asoslangan dizayn (UCD)

Foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn (UCD) HCI-ning asosiy printsipi bo'lib, u dasturiy ta'minotni ishlab chiqish jarayonida foydalanuvchilarning ehtiyojlari, afzalliklari va cheklovlarini birinchi o'ringa qo'yadi. UCD faol ishtirok va iterativ o'rganishni ta'kidlaydigan konstruktiv ta'lim nazariyalariga asoslanadi. UCD ning asosiy jihatlariga quyidagilar kiradi:

Foydalanuvchilarning ishtiroki: foydalanuvchi suhbatlari, so'rovlar va foydalanish imkoniyatlarini test qilish kabi usullar orqali foydalanuvchilarni rivojlanishning dastlabki bosqichlaridan boshlab jalb qilish yakuniy mahsulot foydalanuvchi kutganlari va ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlaydi. Ushbu ishtirok ishlab chiquvchilarga foydalanuvchilarga hamdard bo'lishga va ularning haqiqiy muammolarini tushunishga yordam beradi.

Iterativ dizayn: mahsulotni prototiplash, sinovdan o'tkazish, tahlil qilish va takomillashtirishning tsiklik jarayonini amalga oshirish. Har bir iteratsiya foydalanish qulayligini yaxshilash uchun foydalanuvchining fikr-mulohazalarini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv foydalanuvchilarning o'zaro aloqalari va fikr-mulohazalari asosida doimiy takomillashtirish va moslashish imkonini beradi.

Kontekstli so'rov: foydalanuvchilar tizim bilan o'zaro aloqada bo'lgan kontekstni kuzatish va tushunish. Bu dizaynerlarga real stsenariylarda tegishli va samarali interfeyslarni yaratishda yordam beradi. Foydalanuvchining muhitini, vazifalarini va muammolarini tushunish dizayn echimlarining amaliy va foydalanuvchilarga qulay bo'lishini ta'minlaydi.

Ta'lim sharoitida UCDni o'rgatish o'quvchilarni ushbu tamoyillarni qo'llashi mumkin bo'lgan real loyihalar bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi. Kurslar hamdardlik va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

foydalanuvchi tadqiqotining muhimligini ta'kidlab, talabalarni o'z dizaynlarida foydalanuvchi tajribasini birinchi o'ringa qo'yishga undashlari kerak.

Kognitiv yukni boshqarish

Jon Sweller tomonidan ishlab chiqilgan Kognitiv yuk nazariyasi foydalanuvchilarning ma'lumotni qanday qayta ishlashi va interfeys dizayni bu jarayonni qanday osonlashtirishi yoki to'sqinlik qilishi haqida tanqidiy fikrlarni beradi. Nazariya kognitiv yukning uch turini aniqlaydi:

Ichki yuk: Muayyan vazifa yoki kontent bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos qiyinchilik. Bunga ma'lumotlarning murakkabligi va foydalanuvchining oldingi bilimlari ta'sir qiladi. Samarali dizayn vazifalarni yanada qulayroq qilish uchun keraksiz murakkablikni kamaytiradi.

Chetdan yuk: ma'lumotni taqdim etish usuli bilan yuklangan yuk. Noto'g'ri ishlab chiqilgan interfeyslar tashqi yukni oshirishi mumkin, bu esa vazifalarni bajarishni qiyinlashtiradi. Chetdan yukni kamaytirish navigatsiyani soddalashtirish, aniq va ixcham tildan foydalanish va ma'lumotlarni mantiqiy tartibga solishni o'z ichiga oladi.

Germane Load: Axborotni qayta ishlash va sxemalarni ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan kognitiv harakat. Yaxshi ishlab chiqilgan interfeyslar foydalanuvchilarga ma'lumotni tushunish va saqlashni osonlashtirib, nemis yukini qo'llab-quvvatlaydi. Nemis yukini oshirish foydalanuvchilarga bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradigan mazmunli va tegishli ma'lumotlarni taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Samarali HCI dizayni tashqi yukni minimallashtirish va nemis yukini optimallashtirishga qaratilgan va shu bilan foydalanuvchining vazifalarni samarali bajarish qobiliyatini oshiradi. Kognitiv yukni boshqarishni o'rgatishning pedagogik strategiyalariga quyidagilar kiradi:

Ma'lumotni bo'laklash: Kognitiv yukni kamaytirish uchun ma'lumotni kichikroq, boshqariladigan birliklarga bo'lish.

Ko'rgazmali qo'llanmalar: tushunish va navigatsiyani qo'llab-quvvatlash uchun diagrammalar, piktogrammalar va boshqa vizual elementlardan foydalanish.

Soddalashtirilgan ish oqimlari: keraksiz qadamlar va murakkablikni minimallashtiradigan sodda va mantiqiy jarayonlarni loyihalash.

Fanlararo yondashuvlar

HCI tabiatan fanlararo bo'lib, psixologiya, dizayn va informatika kabi turli sohalardan bilim va ko'nikmalarni talab qiladi. HCI ta'limiga fanlararo yondashuv o'quvchilarning foydalanuvchi xatti-harakati va interfeys dizayniga ta'sir qiluvchi omillar haqida har tomonlama tushunchaga ega bo'lishini ta'minlaydi. Ushbu yondashuvning asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

Hamkorlikdagi loyihalar: Turli fanlardan talabalarni HCI loyihalarida birgalikda ishlashga undash. Bu yanada innovatsion va samarali yechimlarga olib keladigan turli nuqtai nazarlar va tajriba almashishga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Fanlararo kurslar: HCI bo'yicha har tomonlama ta'lim berish uchun psixologiya, dizayn va kompyuter fanlari tamoyillarini birlashtirgan kurslarni taklif qilish. Ushbu kurslar talabalarga HCI va uning turli tarkibiy qismlarining ko'p qirrali tabiatini tushunishga yordam beradi.

Yaxlit tushuncha: talabalarni interfeys dizaynining psixologik, ijtimoiy va texnik jihatlarini hisobga olishga o'rgatish. Bu ularga nafaqat funktsional, balki qiziqarli va foydalanuvchilarga qulay tizimlarni yaratishga yordam beradi.

Tajribali o'rganish

Devid Kolb tomonidan ta'kidlanganidek, tajribaviy o'rganish - bu tajribani o'zgartirish orqali bilim yaratiladigan jarayon. HCI kontekstida eksperimental o'rganish amaliy loyihalarni o'z ichiga oladi, bunda talabalar real dunyodagi fikr-mulohazalar asosida foydalanuvchi interfeyslarini loyihalashtiradilar, sinab ko'radilar va takomillashtiradilar. Ushbu takrorlanuvchi jarayon talabalarga foydalanuvchi ehtiyojlari va samarali interfeys dizaynini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Asosiy elementlarga quyidagilar kiradi:

- Faol tajriba: dizayn faoliyati bilan shug'ullanish va haqiqiy foydalanuvchilar bilan prototiplarni sinab ko'rish.
- Aniq tajriba: foydalanuvchilar va interfeyslar bilan bevosita muloqot qilishdan o'rganish.
- Reflektiv kuzatuv: foydalanuvchilarning fikr-mulohazalarini tahlil qilish va dizayn tanlovlarini aks ettirish.
- Mavhum kontseptsiya: kuzatilgan natijalarga asoslangan nazariyalar va tamoyillarni ishlab chiqish.

Muammoli ta'lim (PBL) talabalarga fanlararo yechimlarni talab qiladigan murakkab, real muammolarni taqdim etadi. HCI muammolarini hal qilish orqali talabalar nazariy bilimlarni amaliy stsenariylarda qo'llashlari, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. PBL rag'batlantiradi:

- O'z-o'zini boshqarish: Talabalar o'z ta'lim jarayoni uchun mas'uliyatni o'z zimmalariga oladilar, kerak bo'lganda ma'lumot va resurslarni qidiradilar.
- Hamkorlikda o'rganish: muammolarni hal qilish va bilim almashish uchun jamoalarda ishlash.
- Tanqidiy fikrlash: muammolarni ko'p nuqtai nazardan tahlil qilish va innovatsion echimlarni ishlab chiqish.

Doimiy fikr-mulohazalar va mulohaza yuritish HCI ko'nikmalarini yaxshilash uchun juda muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilarning interfeys dizayni bo'yicha konstruktiv fikr-mulohazalarini bildirishlari, kuchli tomonlari va yaxshilash sohalarini ta'kidlashlari kerak. Talabalarni o'zlarining dizayn tanlovlari va foydalanuvchilarning fikr-mulohazalarini aks ettirishga undash kelajakdagi loyihalarda yanada o'ylangan va foydalanuvchiga yo'naltirilgan yondashuvlarga olib kelishi mumkin. Bunga quyidagilar kiradi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Shakllantiruvchi baholash: dizayn jarayonida doimiy fikr-mulohazalarni taqdim etish.

Summativ baholash: yakuniy mahsulot va undan foydalanishga yaroqliligini baholash.

Reflektiv amaliyot: Talabalarni dizaynlari foydalanuvchi ehtiyojlariga qanday javob berishini va ularni qanday yaxshilash mumkinligini ko'rib chiqishga undash.

Xulosa

Dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda odamlar va kompyuterlar o'rtasidagi aloqani yaxshilash foydalanish qulayligi, samaradorlik va foydalanuvchi qoniqishini oshirish uchun juda muhimdir. Ushbu maqola dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuterning samarali o'zaro ta'sirini (HCI) asoslaydigan muhim pedagogik asoslarni o'rganib chiqdi. Foydalanuvchiga asoslangan dizayn (UCD), kognitiv yuklarni boshqarish va fanlararo yondashuvlar tamoyillarini ta’lim o‘quv dasturlariga integratsiyalash orqali biz bo‘lajak ishlab chiquvchilarni yanada intuitiv va foydalanuvchilarga qulay interfeyslarni yaratish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikma va bilimlar bilan jihozlashimiz mumkin.

Foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizayn (UCD): Konstruktivistik ta'lim nazariyalariga asoslangan UCD butun rivojlanish jarayonida foydalanuvchilarni jalb qilish muhimligini ta'kidlaydi. Foydalanuvchilarning fikr-mulohazalarini o'z ichiga olgan va iterativ dizaynga e'tibor qaratgan holda, ishlab chiquvchilar foydalanuvchi ehtiyojlari va afzalliklari bilan chambarchas mos keladigan tizimlarni yaratishi mumkin. O'qituvchilar samarali interfeyslarni yaratishda o'quvchilar empatiya va foydalanuvchi tadqiqotining ahamiyatini tushunishlarini ta'minlash uchun UCD tamoyillarini o'qitishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak.

Kognitiv yuk nazariyasi foydalanuvchilar ma'lumotni qanday qayta ishlashlari va interfeys dizaynining kognitiv yukga ta'siri haqida muhim tushunchalarni beradi. Samarali HCI dizayni tashqi yukni minimallashtirish va nemis yukini optimallashtirishga qaratilgan va shu bilan foydalanuvchilarning vazifalarni samarali bajarish qobiliyatini oshiradi. Ma'lumotni bo'laklash, ko'rgazmali qo'llanmalardan foydalanish va ish jarayonlarini soddalashtirishga qaratilgan o'qitish strategiyalari o'quvchilarga foydalanuvchilar uchun kognitiv jihatdan boshqariladigan interfeyslarni ishlab chiqishga yordam beradi.

HCI tabiatan fanlararo bo'lib, psixologiya, dizayn va informatika kabi sohalardan olingan. Fanlararo ta'lim yondashuvi hamkorlikni rivojlantiradi va o'quvchilarga foydalanuvchi xatti-harakatlari va interfeys dizayni haqida yaxlit tushuncha beradi. Hamkorlikdagi loyihalar va fanlararo kurslarni rag'batlantirish orqali o'qituvchilar talabalarga HCI bo'yicha keng qamrovli istiqbolni rivojlantirishga yordam berishlari mumkin.

Amaliy loyihalar va real dunyo tajribasi HCI ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir. Tajribali o'rganish talabalarga faol eksperimentlar o'tkazish, foydalanuvchilar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishdan o'rganish va dizayn tanlovlari haqida fikr yuritish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

imkonini beradi. Ushbu iterativ jarayon foydalanuvchi ehtiyojlarini tushunish va samarali interfeyslarni yaratish uchun zarurdir.

Talabalarga murakkab, real dunyo HCI muammolarini taqdim etish tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. PBL o'z-o'zini boshqarish va hamkorlikda o'rganishni rag'batlantiradi, talabalarga nazariy bilimlarni amaliy stsenariylarda qo'llash va innovatsion echimlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Uzluksiz fikr-mulohaza va mulohaza HCI ko'nikmalarini yaxshilash uchun juda muhimdir. Shakllantiruvchi va summativ baholashlarni taqdim etish hamda aks ettirish amaliyoti uchun imkoniyatlar talabalarga o'z dizaynlarini takomillashtirish va kelajakdagi loyihalarda foydalanuvchiga yo'naltirilgan yondashuvlarni qo'llash imkonini beradi.

Ushbu pedagogik tamoyillarni dasturiy ta'minotni ishlab chiqish bo'yicha ta'limga integratsiyalashuvi o'qituvchilar va amaliyotchilar uchun muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar uchun UCD, kognitiv yukni boshqarish va fanlararo yondashuvlarni, shuningdek, tajriba va muammoga asoslangan o'rganish imkoniyatlarini o'z ichiga olgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish juda muhimdir. Shunday qilib, ular talabalarni inson va kompyuter aloqasini yaxshilaydigan va foydalanuvchi tajribasini yaxshilaydigan interfeyslarni yaratishga tayyorlashlari mumkin.

Amaliyotchilar uchun ushbu pedagogik tamoyillarni qabul qilish yanada samarali va foydalanuvchilarga qulay dasturiy ta'minot tizimlariga olib kelishi mumkin. Foydalanuvchilarning ishtirokini ta'kidlash, kognitiv yukni boshqarish va fanlararo hamkorlikni rivojlantirish nafaqat funktsional, balki foydalanuvchilar uchun qiziqarli va qoniqarli interfeyslarga olib kelishi mumkin.

HCI sohasi rivojlanishda davom etar ekan, davom etayotgan tadqiqotlar va innovatsiyalar inson va kompyuter aloqasini yanada yaxshilash uchun juda muhim bo'ladi. Kelajakdagi tadqiqotlar foydalanish qulayligi va foydalanuvchi qoniqishini oshirishi mumkin bo'lgan yangi metodologiya va texnologiyalarni o'rganishi kerak. Bundan tashqari, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va HCIning o'zgaruvchan landshaftiga moslashish uchun ta'lim amaliyotlari va o'quv dasturlarida doimiy o'zgarishlar zarur bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, dasturiy ta'minotni ishlab chiqishda inson va kompyuter aloqasini takomillashtirishning pedagogik asoslari yanada intuitiv, samarali va foydalanuvchilarga qulay interfeyslarni yaratish uchun juda muhimdir. Foydalanuvchiga yo'naltirilgan dizaynni qo'llash, kognitiv yukni boshqarish va fanlararo hamkorlikni rivojlantirish orqali biz foydalanuvchi tajribasini birinchi o'ringa qo'yadigan va yanada samarali raqamli tizimlarni ishlab chiqishga hissa qo'shadigan yangi avlod ishlab chiquvchilarni etishtirishimiz mumkin. HCI ta'limi va amaliyotiga yaxlit yondashuv oxir-oqibatda foydalanuvchilarga qulayroq raqamli kelajakka olib keladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Haydarov F.I., Xalilova N.I., Umumiy psixologiya. –Toshkent.: 2010-76 b.
2. Иванов П.И., Зуфарова М. «Умумий психология». – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти, 2010.
3. Давлетшин М.Г., Алимқулов Ё., Убайдуллаев А., Умаров У., Алимова Ф., Тўйчиева С. Психология: қисқача изоҳли луғат (ўзбек тилида). – Тошкент, ТДПУ, 2010.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergasheva Shaxnoza Mavlonboevna,** doktorant [**Эргашева Шахноза Мавлонбоевна, докторант]**, [**Shaxnoza M. Ergasheva,** doctoral student]; manzil: Toshkent shahri, Universitet ko`chasi 2-uy [адрес: Ташкент, Университетская улица, 2, город], [University street 2, Tashkent city];

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TALABALARDA FUTBOL LEKSIKASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI KASBIY KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

© S.A.Egamov[1]✉

[1] O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ixtisoslashgan lug'atni o'zlashtirish, ayniqsa, maxsus terminologiya va muloqot qobiliyatlarini talab qiladigan sohalarda kasbiy kompetentsiyani oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqot talabalar o'rtasida futbol lug'atini shakllantirish orqali kasbiy kompetentsiyani oshirish bilan bog'liq pedagogik tamoyillarni o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi futbol lug'atini shakllantirish talabalarning kasbiy malakasini oshirishga qanday hissa qo'shishini o'rganishdir. U futbol kontekstida tilni bilish va sohaga oid bilimlarni oshirish uchun pedagogik strategiyalar, nazariy asoslar va amaliy ilovalarni o‘rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot pedagogik adabiyotlarning sifatli tahlili, til o‘rganish nazariyalari va futbol terminologiyasiga yo‘naltirilgan til o‘zlashtirish mashg‘ulotlaridan olingan empirik ma’lumotlarni o‘z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Usullar lug'atni rivojlantirish mashqlari va tizimli baholash orqali tilni bilish darajasini baholashni o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tizimli tahlil va empirik xulosalar orqali futbol lug‘atini til o‘rganish o‘quv dasturlariga integratsiyalashning samarali pedagogik strategiyalarini aniqlaydi.Natijalar futbol bilan bog'liq kasblarga qiziqqan talabalar o'rtasida lingvistik ravonlik, texnik atamalarni tushunish qobiliyatlari yaxshilanganini ko'rsatdi.

XULOSA: natijalar kasbiy kompetentsiyani oshirish uchun ta'lim tizimiga domenga xos lug'at tayyorlashni integratsiyalash muhimligini ta'kidlaydi. O'qituvchilarga o'quvchilarni futbol terminologiyasiga singdiradigan, til bilimi va martaba tayyorgarligini rag'batlantiradigan moslashtirilgan til o'rganish mashg'ulotlarini kiritish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik tamoyillar, kasbiy kompetentsiya, futbol lug'ati, tilni o'zlashtirish, maxsus terminologiya.

Iqtibos uchun: Egamov S.A. Talabalarda futbol leksikasini shakllantirish orqali kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishning pedagogik asoslari .// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.328– 334.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЧЕРЕЗ ФОРМИРОВАНИЕ ФУТБОЛЬНОГО СЛОВА У

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

СТУДЕНТОВ

© С.А.Эгамов[1]✉
[1] Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: приобретение специализированной лексики играет решающую роль в развитии профессиональной компетентности, особенно в областях, требующих специализированной терминологии и коммуникативных навыков. В данном исследовании исследуются педагогические принципы, связанные с развитием профессиональной компетентности через формирование футбольной лексики у студентов.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение того, как формирование футбольной лексики способствует профессиональному развитию студентов. В нем исследуются педагогические стратегии, теоретические основы и практические применения для повышения уровня владения языком и предметных знаний в футбольном контексте.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется смешанный метод, который включает качественный анализ педагогической литературы, теорий изучения языка и эмпирических данных тренировок по овладению языком, ориентированных на футбольную терминологию. Методы включают оценку владения языком с помощью упражнений по развитию словарного запаса, контекстного обучения и структурированного оценивания.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Благодаря систематическому анализу и эмпирическим данным исследование определяет эффективные педагогические стратегии для интеграции футбольной лексики в учебные программы изучения языка. Результаты показали улучшение беглости языка, понимания технических терминов и коммуникативных навыков среди студентов, заинтересованных в карьере, связанной с футболом.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают важность интеграции предметной лексики в образовательную систему для повышения профессиональной компетентности. Педагогам рекомендуется включать специальные мероприятия по изучению языка, которые знакомят учащихся с футбольной терминологией и способствуют развитию языковых навыков и готовности к карьере.

Ключевые слова: педагогические принципы, профессиональная компетентность, футбольная лексика, овладение языком, специальная терминология.

Для цитирования: Эгамов С.А. Педагогические принципы повышения профессиональной компетентности через формирование футбольного слова у студентов.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 328– 334.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF IMPROVING PROFESSIONAL COMPETENCE THROUGH FORMATION OF FOOTBALL VOCABULARY IN STUDENTS

©Sokhib A.Egamov[1]✉
[1]Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: the acquisition of specialized vocabulary plays a crucial role in the development of professional competence, especially in areas that require specialized terminology and communication skills. This study investigates pedagogical principles related to the development of professional competence through the formation of soccer vocabulary among students.

AIM: the purpose of this study is to investigate how the formation of soccer vocabulary contributes to the professional development of students. It explores pedagogical strategies, theoretical frameworks and practical applications to enhance language proficiency and domain knowledge in a football context.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that includes a qualitative analysis of pedagogical literature, theories of language learning, and empirical data from language acquisition training focused on soccer terminology. Methods include assessment of language proficiency through vocabulary development exercises, contextual learning activities, and structured assessment.

DISCUSSION AND RESULTS: through systematic analysis and empirical findings, the study identifies effective pedagogical strategies for integrating soccer vocabulary into language learning curricula. The results showed an improvement in linguistic fluency, understanding of technical terms and communication skills among students interested in football-related careers.

CONCLUSION: the results highlight the importance of integrating domain-specific vocabulary training into the educational system to increase professional competence. Educators are encouraged to include tailored language learning activities that introduce students to football terminology and promote language skills and career readiness**.**

Key words: pedagogical principles, professional competence, football vocabulary, language acquisition, special terminology.

For citation: Sokhib A. Egamov. (2024) Pedagogical principles of improving professional competence through formation of football vocabulary in students // Inter education & global study, (5(1)), pp. 328– 334. (In Uzbek).

So'nggi bir necha o'n yilliklarda sport ta'limining landshafti sezilarli darajada rivojlandi, bunda sportchilarning nafaqat jismoniy va texnik ko'nikmalarini, balki ularning kognitiv va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratilmoqda. O'zining dinamik tabiati va strategik chuqurligi bilan ajralib turadigan sport turi futbolda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ixtisoslashgan lug'atning ahamiyati birinchi o'rinda turadi. Futbol lug'ati o'yinchilar, murabbiylar va tahlilchilar samarali muloqot qilish va o'yinning nozik tomonlarini tushunish uchun foydalanadigan texnik jargon, taktik atamalar va vaziyat tilini o'z ichiga oladi.

Futbolda professional kompetentsiya faqat jismoniy mahorat yoki texnik mahorat bilan belgilanmaydi. Shuningdek, u strategiyalarni ifodalash, ko'rsatmalarni tushunish va sport haqida mazmunli nutqda qatnashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, futbol lug'atini shakllantirish sport ta'limining muhim jihati bo'lib, o'quvchining kasbiy imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi. O'zining muhimligiga qaramay, an'anaviy o'quv dasturlarida futbol ta'limining bu jihatiga ko'pincha e'tibor berilmaydi.

Ushbu maqola talabalar o'rtasida futbol lug'atini samarali shakllantirishga asos bo'lgan pedagogik tamoyillarni o'rganishga qaratilgan. Konstruktiv ta'lim, ijtimoiy-madaniy nuqtai nazar va tajribaviy o'rganish nazariyalarini birlashtirib, biz o'quvchilarning futboldagi so'z boyligini boyitish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan strategiyalarni aniqlash va baholashga intilamiz. Bizning maqsadimiz bu strategiyalar nafaqat muloqot ko'nikmalarini yaxshilash, balki o'yinni chuqurroq tushunish va professional tayyorgarlikni yaxshilashga qanday hissa qo'shishini ta'kidlashdir.

Tadqiqot mavjud adabiyotlarni, amaliy misollarni va talabalar, murabbiylar va o'qituvchilardan to'plangan empirik ma'lumotlarni har tomonlama ko'rib chiqishga asoslanadi. Biz turli metodologiyalarni, jumladan immersiv o'quv muhitini, interfaol faoliyatni, amaliy mashg'ulotlar bilan integratsiyani va texnologiyadan foydalanishni ko'rib chiqamiz, ularning so'z boyligini rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlaymiz. Bundan tashqari, biz kengaytirilgan futbol lug'atining o'quvchilarning kasbiy kompetensiyasiga ta'sirini muhokama qilamiz, jumladan yaxshilangan muloqot qobiliyatlari, taktik tushunish va professional o'ziga xoslik.

Ushbu pedagogik tamoyillar va strategiyalarni yoritish orqali biz o'quv dasturlarini yaxshilashga intilayotgan o'qituvchilar, murabbiylar va sport muassasalari uchun qimmatli fikrlarni taqdim etishga umid qilamiz. Oxir oqibat, kuchli futbol lug'atini shakllantirish futbolning raqobatbardosh dunyosida muvaffaqiyatga erishish uchun jihozlangan har tomonlama barkamol, malakali mutaxassislarni etishtirishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

Kasbiy kompetentsiyada ixtisoslashtirilgan lug'atning ahamiyati, ayniqsa sport ta'limi kontekstida, turli ta'lim va sport bilan bog'liq fanlarda keng e'tirof etilgan. Ushbu adabiyot sharhi futbol ta'limi kontekstida so'z boyligini rivojlantirish, konstruktiv ta'lim, ijtimoiy-madaniy ta'sirlar va tajribaviy o'rganish bo'yicha mavjud tadqiqotlarning asosiy topilmalari va nazariy istiqbollarini sintez qiladi.

So'z boyligini rivojlantirish tilni o'zlashtirish va kognitiv rivojlanishning asosiy jihati hisoblanadi. Beck, McKeown, and Kucan (2013) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tushunish va muloqot ko'nikmalarini oshirishda boy lug'atning ahamiyatini ta'kidlaydi. Sport ta'limida maxsus lug'at murakkab strategiyalarni tushunish va amalga oshirish,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

jamoa a'zolari o'rtasida samarali muloqotni rivojlantirish va professional nutqqa jalb qilish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kolbning (1984) eksperimental ta'lim nazariyasi aniq tajribalar, aks ettiruvchi kuzatish, mavhum kontseptualizatsiya va faol eksperimentlar orqali o'rganishning tsiklik jarayonini belgilaydi. Bu nazariya, ayniqsa, sport ta'limiga tegishli bo'lib, bu erda amaliy mashg'ulotlar va reflektiv fikrlash muhim ahamiyatga ega. Dyui (1938) va Kolb va Kolb (2005) tomonidan olib borilgan keyingi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tajribali o'rganish maxsus lug'atni chuqurroq tushunish va saqlashga yordam beradi, chunki talabalar darhol real hayot stsenariylarida yangi atamalarni qo'llashlari va tajriba qilishlari mumkin.

Sport ta'limida ixtisoslashgan lug'atni rivojlantirishda bir qancha pedagogik strategiyalar samarali ekanligi aniqlangan. Bularga quyidagilar kiradi:

Gee (2004) va Squire (2006) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalar doimiy ravishda maxsus lug'atga duchor bo'ladigan immersiv muhitlar tilni o'zlashtirishni kuchaytiradi. Futbol ta'limida bu talabalar futbol terminlarini muntazam eshitadigan va ishlatadigan sharoitlarni yaratishni o'z ichiga oladi.

Kagan (1994) va Jonson, Jonson va Xolubek (1998) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar so'z boyligini rivojlantirishda interfaol va hamkorlikdagi ta'lim faoliyati samaradorligini ta'kidlaydi. Rol o'ynash, simulyatsiya o'yinlari va guruh muhokamalari sport ta'limida ayniqsa foydalidir.

Lug'at darslarini amaliy mashg'ulotlar bilan integratsiyalash kontekstli o'rganish bo'yicha tadqiqotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi (Braun, Kollinz va Duguid, 1989). Ushbu yondashuv o'quvchilarning lug'atni tegishli va mazmunli kontekstlarda o'rganishi va ishlatishini ta'minlaydi.

So'z boyligini rivojlantirishda texnologiyaning roli Warschauer va Healey (1998) kabi tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Mobil ilovalar, onlayn lug'atlar va video tahlil vositalari futbol ta'limida so'z boyligini mustahkamlashning innovatsion usullarini taqdim etadi.

Maxsus lug'atning rivojlanishi kasbiy kompetentsiya bilan chambarchas bog'liq. Shmitt (2008) va Nation (2001) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kuchli lug'at muloqot qobiliyatlari, tushunish va kasbiy o'ziga xoslikni oshiradi. Futbol ta'limida kuchli futbol lug'atiga ega bo'lish talabalarga murakkab taktik ko'rsatmalarni tushunish va bajarish, murabbiylar va jamoadoshlar bilan samarali muloqot qilish va professional sharoitlarda ishonchli tarzda shug'ullanish imkonini beradi.

Natijalar va tahlillar

Ushbu bo'limda futbol lug'atini shakllantirish orqali o'quvchilarning kasbiy malakasini oshirishda turli pedagogik strategiyalar samaradorligini baholash maqsadida o'tkazilgan empirik tadqiqot natijalari keltirilgan. Ma'lumotlar sport ta'limi dasturlarida talabalar, murabbiylar va o'qituvchilarni jalb qilgan so'rovlar, suhbatlar va kuzatishlar orqali to'plangan.

Tadqiqotda 150 nafar ishtirokchi qatnashdi: sport ta’lim dasturlari bo‘yicha 100 nafar talaba, 30 nafar futbol murabbiyi va sport terminologiyasiga ixtisoslashgan 20 nafar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

til o‘qituvchisi. Talabalarning yoshi 18 dan 25 gacha bo'lgan va asosan erkaklar bo'lgan, bu futbol ta'lim dasturlarining demografik tarkibini aks ettiradi.

Dastlabki lug'atni baholash

Pedagogik tadbirlarni amalga oshirishdan oldin talabalarga futbol lug'ati bo'yicha test topshirildi. O'rtacha ball 45% ni tashkil etdi, bu asosiy futbol terminologiyasini o'rtacha darajada tushunishini, ammo ilg'or va taktik atamalarni bilish cheklanganligini ko'rsatadi.

Interventsiyadan keyingi so'z boyligini baholash

Maqsadli lug'atni rivojlantirish strategiyalarining bir semestridan so'ng talabalar qayta baholandi. O'rtacha ball 78% gacha ko'tarilib, ularning futbol so'z boyligi sezilarli darajada yaxshilanganini ko'rsatdi.

Baholash	O‘rtacha ball (%)
Boshlang'ich	45
Intervensiyadan keyingi	78

Intervyu tushunchalari

Murabbiylar va o'qituvchilar bilan bo'lib o'tgan suhbatlar qo'llanilgan strategiyalarning samaradorligi haqida sifatli tushunchalar berdi. Murabbiylarning ta'kidlashicha, o'quvchilar mashg'ulotlar va o'yinlarda doimiy ravishda futbol terminologiyasi bilan tanishadigan immersiv muhit yaratish ularning so'z boyligini sezilarli darajada oshirgan. Talabalar real vaqt stsenariylarida atamalardan qulayroq foydalanishdi, bu ularning taktik tushunish va muloqot qilish ko'nikmalarini yaxshiladi.

Rolli o'ynash va simulyatsiya o'yinlari kabi interfaol tadbirlar ayniqsa samarali ekanligi ta'kidlandi. Pedagoglarning ta'kidlashicha, bu mashg'ulotlar o'quvchilarni faol jalb qilib, so'z boyligini o'rganishni yanada dinamik va kontekstga moslashtirdi.

Murabbiylar ham, talabalar ham lug‘at darslarini amaliy mashg‘ulotlar bilan uzviy bog‘lashning afzalliklarini ta’kidladilar. Ushbu yondashuv talabalarning yangi atamalarni mazmunli kontekstda o'rganishi va qo'llashini ta'minladi, ularni eslab qolish va tushunishni kuchaytirdi.

Mobil ilovalar, onlayn lug'atlar va video tahlil vositalaridan foydalanish so'z boyligini o'rganish uchun moslashuvchan va qulay resurslarni taqdim etish uchun maqtovga sazovor bo'ldi. Talabalar atamalar va tushunchalarni rasmiy mashg'ulotlardan tashqari o'z tezligida ko'rib chiqish qobiliyatini qadrlashdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sport ta'limida o'quvchilarning kasbiy rivojlanishi uchun futbol lug'atini ataylab va tizimli shakllantirish juda muhimdir. Samarali pedagogik strategiyalarni qo'llash orqali o'qituvchilar va murabbiylar o'quvchilarning so'z boyligini, muloqot qilish qobiliyatini, taktik tushunchasini va kasbiy o'ziga xosligini sezilarli darajada

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

oshirishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ularni futbol va boshqa sport yo'nalishlaridagi raqobatbardosh dunyoda muvaffaqiyat qozonishga tayyorlaydi. Ushbu tadqiqotdan olingan ma'lumotlar sport ta'limi dasturlarini takomillashtirish va har tomonlama barkamol, malakali mutaxassislarni etishtirish uchun qimmatli asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Belz, J. A., Thorne, S. L. (2006). Computer-mediated Intercultural Foreign Language Education. Boston , MA : Heinle & Heinle.
2. Evstigneeva, I. A. (2013).Methods of students' discourse skills development on the basis of modern information and communication technologies (English language school): Unpublished Doctoral Dissertation. Moscow: Sholokhov Moscow State University for Humanities.
3. Evstigneeva, I. A. (2013). Students' discursive competence formation in linguistic high schools on the basis of the modern Internet technologies. Language and Culture, 1, 74 - 82.
4. Evstigneeva, I. A. (2014). Students’ discursive skills development with the help of modern information and communication technologies. Foreign Languages at School Journal, 2, 17-21.
5. Evstigneeva, I. A., & Fedorova S. A. (2014). Development of compensatory abilities in the course of training in the foreign language within the Internet discourse on the example of Social Networks. Social-Economic phenomena and processes Journal, 12, 284-289.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Egamov Soxib Amonovich,** tadqiqotchi [**Эгамов Сохиб Амонович,** исследователь] [**Soxib A.Egamov,** researcher]; manzil: O‘zbekiston,J Toshkent shahri, Kichik Xalqa Yo`li ko`chasi, G-9a mavzesi, 21-a uy [адрес: Город Ташкент, улица Кичик Халка йули, квартал Г-9а, дом 21.], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Kichik Khalka Yo`li street, district G-9a, house 21.] E-mail: beksohib@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

BO'LAJAK RAXBARLARDA KOMMUNIKATIV-LIDERLIKNI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

© O.R.Pardayev ✉
[1]Jizzax politehnika instituti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy sharoitlarda samarali yetakchilik ko'proq kuchli kommunikativ qobiliyatlarga tayanadi. Ushbu tadqiqot bo'lajak liderlar o'rtasida kommunikativ yetakchilikni tarbiyalashning pedagogik jarayonini o'rganadi, muloqot nazariyasi, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va yetakchilik tamoyillari integratsiyasini ta'kidlaydi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot pedagogik jarayon kelajakdagi rahbarlarda kommunikativ yetakchilikni shakllantirishga qanday yordam berishi mumkinligini o'rganishga qaratilgan. U samarali yetakchilik rollari uchun muhim bo'lgan mustahkam aloqa qobiliyatlarini rivojlantirish uchun nazariy asoslar, ta'lim strategiyalari va amaliy yondashuvlarni o'rganadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyot va amaliy tadqiqotlarni har tomonlama ko'rib chiqish orqali tadqiqot kommunikativ yetakchilikning asosiy tarkibiy qismlarini, jumladan, shaxslararo muloqot, ommaviy nutq, muzokaralar taktikasi va nizolarni hal qilishni aniqlaydi. Unda yetakchilik bilan muloqot qilish ko'nikmalarini oshirish uchun mo'ljallangan rolli o'yin mashqlari, simulyatsiya stsenariylari va murabbiylik dasturlari kabi pedagogik usullar tahlil qilinadi.

MATERIALLAR VA USULLAR: tadqiqot adabiyotlarni sintez qilish, ta'lim dasturlarini tahlil qilish va o'qituvchilar va yetakchilikni rivojlantirish bo'yicha ekspertlar bilan suhbatlarni o'z ichiga olgan sifatli usullardan foydalanadi. Unda talabalar va yosh mutaxassislar o‘rtasida kommunikativ yetakchilik fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish ko‘rsatilgan.

XULOSA: Topilmalar bo'lajak rahbarlar o'rtasida kommunikativ yetakchilik qobiliyatini shakllantirishda pedagogikaning muhim rolini ta'kidlaydi. U shaxslarni turli xil tashkiliy muammolar va hamkorlik muhitiga tayyorlash uchun yetakchilik ta'limi doirasida tuzilgan aloqa mashg'ulotlarini integratsiyalashuvini targ'ib qiladi.

Kalit so'zlar: kommunikativ yetakchilik, yetakchilikni rivojlantirish, pedagogik jarayon, muloqot qobiliyatlari, kelajakdagi yetakchilar.

Iqtibos uchun: Pardayev O.R. Bo'lajak raxbarlarda kommunikativ-liderlikni shakllantirish pedagogik jarayon sifatida // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 335–341.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОГО ЛИДЕРСТВА У БУДУЩИХ ЛИДЕРОВ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС

© О.Р.Пардаев[1]✉
[1]Джизакский политехнический институт,Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: навыки общения имеют основополагающее значение для учителей начальной школы, поскольку они напрямую влияют на их способность эффективно преподавать, управлять классами и взаимодействовать с учениками, родителями и коллегами.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является выявление и анализ педагогических основ и методов, которые помогают развивать коммуникативные навыки будущих учителей начальной школы. Исследование направлено на предоставление практических рекомендаций для программ подготовки учителей, направленных на развитие этих важнейших навыков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используются смешанные методы, включая всесторонний обзор литературы, качественные данные из интервью с педагогами-преподавателями, а также количественные данные из опросов и оценок учителей-студентов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: подчеркивает роль социального взаимодействия в развитии навыков активного обучения и общения. Студентам-учителям предлагается участвовать в совместной деятельности и рефлексивной практике.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие коммуникативных навыков у будущих учителей начальной школы очень важно для эффективного преподавания и вовлечения учащихся.

Ключевые слова: коммуникативные навыки, педагогическое образование, учителя начальных классов, теория конструктивизма, социокультурная теория, бихевиористская теория.

Для цитирования: Пардаев О.Р. Формирование коммуникативного лидерства у будущих лидеров как педагогический процесс // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 335–341.

PEDAGOGICAL BASIS OF DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS

© Obid R.Pardayev[1]✉
[1]Jizzakh politehnichal institute, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: effective leadership in contemporary contexts increasingly relies on strong communicative skills. This study explores the pedagogical process of cultivating

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

communicative leadership among future leaders, emphasizing the integration of communication theory, practical skills development, and leadership principles.

AIM: This research aims to investigate how the pedagogical process can facilitate the formation of communicative leadership in future leaders. It examines theoretical frameworks, educational strategies, and practical approaches to develop robust communication abilities essential for effective leadership roles.

DISCUSSION AND RESULTS: Through a comprehensive review of literature and case studies, the study identifies key components of communicative leadership, including interpersonal communication, public speaking, negotiation tactics, and conflict resolution. It analyzes pedagogical methods such as role-playing exercises, simulation scenarios, and mentorship programs designed to enhance leadership communication skills.

MATERIALS AND METHODS: The study employs qualitative methods involving literature synthesis, educational program analysis, and interviews with educators and leadership development experts. It outlines the design and implementation of pedagogical interventions aimed at fostering communicative leadership qualities among students and young professionals.

CONCLUSIONS: the findings underscore the critical role of pedagogy in shaping communicative leadership capabilities among future leaders. It advocates for the integration of structured communication training within leadership education to prepare individuals for diverse organizational challenges and collaborative environments.

Key words: Communicative leadership, leadership development, pedagogical process, communication skills, future leaders.

For citation: Obid R. Pardayev (2024) 'Formation of communicative leadership in future leaders as a pedagogical process', Inter education & global study, (5(1)), pp. 335–341. (In Uzbek).

Bir-biriga bog'langan va tez rivojlanayotgan bugungi dunyoda liderning roli an'anaviy boshqaruv va qarorlar qabul qilishdan tashqariga chiqadi. Samarali yetakchilik endi muloqotda kuchli poydevorni talab qiladi, bu rahbarlarga turli jamoalarni umumiy maqsadlar sari ilhomlantirish, ta'sir qilish va yo'naltirish imkonini beradi. Kommunikativ yetakchilik kontseptsiyasi g'oyalarni samarali etkazish, faol tinglash, nizolarni hal qilish va barcha ovozlar eshitiladigan inklyuziv muhitni yaratish qobiliyatini ta'kidlaydi.

Ta'lim muassasalari ushbu muhim kommunikativ kompetensiyalarni o'z o'quv dasturlariga integratsiyalashgan holda bo'lajak liderlarni tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Rahbarlarga qo'yiladigan talablar tobora murakkablashib borar ekan, mustahkam muloqot ko'nikmalariga bo'lgan ehtiyoj yanada yaqqol namoyon bo'ladi. Ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish keyin o'ylangan narsa emas, balki ta'lim tajribasining asosiy tarkibiy qismi bo'lishi kerak.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Ushbu maqolada kelajakdagi rahbarlarda kommunikativ yetakchilikning shakllanishi pedagogik jarayon sifatida o'rganiladi. Unda kommunikativ yetakchilikning nazariy asoslari, kommunikativ ko‘nikmalarni ta’lim dasturlariga integratsiyalash metodologiyalari va bu ko‘nikmalarni oshirishga yordam beradigan amaliy qo‘llanmalar ko‘rib chiqiladi. Ushbu elementlarni o'rganish orqali tadqiqot o'qituvchilar uchun o'z talabalarida kommunikativ yetakchilikni rivojlantirish uchun keng qamrovli asos yaratishga qaratilgan.

Nazariy tushunchalar va amaliy strategiyalar aralashmasi orqali ushbu maqola zamonaviy dunyoda kommunikativ yetakchilikning muhimligini ta'kidlashga intiladi va o'qituvchilarga kelajakdagi rahbarlarda ushbu qobiliyatlarni rivojlantirish uchun amaliy yondashuvlarni taklif qiladi. Keyingi bo'limlar tegishli ta'lim nazariyalarini o'rganadi, turli xil o'qitish metodologiyalarini o'rganadi va kommunikativ yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan amaliy ilovalarni taqdim etadi, natijada talabalarni yetakchilik muammolarini ishonch va malaka bilan hal qilishga tayyorlashga qaratilgan.

So'nggi yillarda zamonaviy jamiyatda yetakchilikning o'zgaruvchan talablarini aks ettiruvchi kommunikativ yetakchilik kontseptsiyasi katta e'tiborga sazovor bo'ldi. Ushbu adabiyot sharhi ta'lim muassasalarida kommunikativ yetakchilikning rivojlanishini tushunish uchun asos bo'lgan asosiy nazariyalar, modellar va empirik tadqiqotlarni sintez qiladi.

Kommunikativ yetakchilik yetakchilarning tashkilot yoki guruh ichida hamkorlik, inklyuzivlik va shaffoflikni ta’minlovchi samarali muloqot amaliyotlarida ishtirok etish qobiliyati sifatida ta’riflanadi. Kommunikativ yetakchilikning asosiy tarkibiy qismlariga faol tinglash, aniq ifodalash, empatiya, nizolarni hal qilish va ochiq muloqot rag'batlantiriladigan muhitni yaratish qobiliyati kiradi.

1 Faol tinglash va empatiya: faol tinglash va hamdardlik kommunikativ yetakchilikning muhim tarkibiy qismidir. Kovi (1989) samarali yetakchilikdagi empatik tinglashning rolini ta'kidlab, "birinchi navbatda tushunishga, keyin tushunishga intiling" muhimligini ta'kidladi. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, empatiya va faol tinglashni namoyish etadigan rahbarlar o'z jamoalarida ishonchni mustahkamlash va ijobiy munosabatlarni rivojlantirish ehtimoli ko'proq (Goleman, 1998).

2. Aniq ifoda va ko'rish: Ko'rishni aniq ifodalash va murakkab g'oyalarni tushunarli tarzda etkazish qobiliyati kommunikativ yetakchilikning yana bir muhim jihatidir. Kotter (1996) o'zgarishlarni boshqarishda aniq muloqot muhimligini ta'kidlab, muvaffaqiyatli rahbarlar o'z qarashlarini boshqalarni ilhomlantiradigan va rag'batlantiradigan tarzda ifodalashi mumkinligini ta'kidladi.

3. Mojarolarni hal qilish va muzokaralar: Samarali kommunikativ liderlar mojarolarni hal qilish va muzokaralar olib borishda malakali. Ury, Brett va Goldberg (1988) tomonidan nizolarni hal qilish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, rahbarlar muammoni hal qilish va hamkorlikka e'tibor qaratib, konstruktiv tarzda nizolarni boshqarish zarurligini ta'kidlaydi.

Kommunikativ yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish bir nechta ta'lim nazariyalari va pedagogik yondashuvlar bilan qo'llab-quvvatlanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Konstruktivistik nazariya: Piaget (1952) va Vygotskiy (1978) tomonidan qo'llab-quvvatlangan konstruktivistik nazariya o'quvchilar o'z bilimlarini atrof-muhit bilan faol ishtirok etish orqali qurishlarini ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan interfaol va ishtirokchi ta'lim tajribasini rag'batlantiradi.

Ijtimoiy ta'lim nazariyasi: Banduraning (1977) ijtimoiy ta'lim nazariyasi kuzatish orqali o'rganish, taqlid qilish va modellashtirishning muhimligini ta'kidlaydi. Rahbarlar murabbiylar va tengdoshlar tomonidan namoyish etilgan samarali muloqot xatti-harakatlarini kuzatish va modellashtirish orqali kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishlari mumkin.

Tajribali ta’lim nazariyasi: Kolbning (1984) tajriba asosida o‘rganish nazariyasi tajriba orqali o‘rganishga qaratilgan. Ushbu yondashuv amaliy mashg'ulotlar, aks ettiruvchi amaliyotlar va real dunyo ilovalari orqali kommunikativ yetakchilikni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi.

Kommunikativ yetakchilikni rivojlantirish metodologiyalari

Kommunikativ yetakchilikni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim metodologiyalari turli interfaol va eksperimental usullar orqali o'quv dasturiga muloqot qilish qobiliyatini o'rgatishni o'z ichiga oladi.

Ta’limning interfaol usullari: Guruhlarda bahs-munozaralar, bahs-munozaralar va rolli o‘yin mashqlari kabi interfaol o‘qitish usullari o‘quvchilarga dinamik sharoitlarda o‘zlarining muloqot qobiliyatlarini mashq qilish va takomillashtirish imkoniyatini beradi. Brookfield va Preskill (2005) bunday usullar tanqidiy fikrlash va faol ishtirok etishga yordam beradi, deb ta'kidlaydilar.

Loyihaga asoslangan ta'lim: Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) samarali muloqot va jamoaviy ishlarni talab qiladigan hamkorlikdagi loyihalar ustida ishlashni o'z ichiga oladi. Blumenfeld va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar. (1991) PBL talabalarning muammolarni hal qilish va kommunikativ qobiliyatlarini oshirishi mumkinligini ko'rsatdi.

Tengdoshlarning fikr-mulohazalari va mulohazalari: Tengdoshlarning fikr-mulohazalari va mulohaza yuritish uchun tuzilgan imkoniyatlarni amalga oshirish o‘quvchilarda o‘z-o‘zini anglashni rivojlantirishga va kommunikativ amaliyotlarini yaxshilashga yordam beradi. Xetti va Timperli (2007) fikr-mulohazalarning ta'lim va rivojlanishga ta'sirini ta'kidlaydi.

Amaliy ilovalar

1. Case Studies va Simulations: Case Studies va simulyatsiyalar talabalarga o'zlarining kommunikativ yetakchilik qobiliyatlarini qo'llashlari uchun real stsenariylarni taqdim etadi. Herreid (1994) bu usullar nazariy bilim va amaliy qo‘llash o‘rtasidagi tafovutni bartaraf etishini taklif qiladi.

2. Mentorlik dasturlari: Mentorlik dasturlari talabalarni tajribali yetakchilar bilan bog‘laydi, ular muloqot va yetakchilikni rivojlantirish bo‘yicha yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi, qo‘llab-quvvatlaydi va fikr-mulohazalarini beradi. Kram (1985) kasbiy o'sishda mentorlikning rolini ta'kidlaydi.

3. Seminarlar va seminarlar: Kommunikativ yetakchilik aspektlariga, masalan, ommaviy nutq va nizolarni hal qilishga qaratilgan ixtisoslashtirilgan seminarlar va seminarlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

muayyan ko'nikmalarni oshirish uchun maqsadli treninglarni taklif qiladi. Zepeda (2013) ta'lim muassasalarida malaka oshirish seminarlarining afzalliklarini muhokama qiladi.

Kelajakdagi yetakchilarda kommunikativ yetakchilikni shakllantirish muhim pedagogik jarayon bo‘lib, ta’lim o‘quv dasturlariga qasddan va tizimli integratsiyani talab qiladi. Ushbu tadqiqot talabalarda kommunikativ etakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish bilan bog'liq nazariy asoslar, metodologiyalar, amaliy qo'llanmalar va muammolarni o'rganib chiqdi. Konstruktivizm, ijtimoiy ta'lim va tajribaviy o'rganish kabi ta'lim nazariyalaridan olingan g'oyalarni sintez qilish orqali o'qituvchilar ushbu muhim ko'nikmalarni rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratishlari mumkin.

Interfaol o'qitish usullari, loyiha asosidagi ta'lim va tengdoshlarning fikr-mulohazalari va mulohaza yuritish imkoniyatlari ta'lim dasturlari doirasida muloqot qilish ko'nikmalarini o'rgatishning samarali strategiyasidir. Keys tadqiqotlari, simulyatsiyalar, mentorlik dasturlari va ixtisoslashtirilgan seminarlar kabi amaliy ilovalar real dunyo kontekstlari va maqsadli treninglarni taqdim etish orqali kommunikativ etakchilikni rivojlantirishni yanada yaxshilaydi.

Biroq, pedagoglar ushbu pedagogik yondashuvlarning ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun bir nechta muammolarni hal qilishlari kerak. Turli xil ta'lim uslublari moslashuvchan o'qitish usullarini talab qiladi, o'zgarishlarga qarshilik esa tajriba va tavakkal qilishni rag'batlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishni talab qiladi. Materiallarga kirish va murabbiylik imkoniyatlarini ta'minlash uchun texnologiya va onlayn platformalardan foydalanish orqali resurs cheklovlarini yumshatish mumkin.

Pirovardida, kelajakdagi yetakchilarda kommunikativ yetakchilikni muvaffaqiyatli shakllantirish nazariy bilimlarni amaliy qo‘llash bilan uyg‘unlashtirgan kompleks va ko‘p qirrali yondashuvga bog‘liq. Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berib, o'qituvchilar talabalarni samarali etakchilik qilish va zamonaviy etakchilik rollarining murakkabliklarida harakat qilish uchun zarur vositalar bilan jihozlashlari mumkin. Bu bo'lajak liderlar paydo bo'lganda, ular o'z tashkilotlari va umuman jamiyatga ijobiy hissa qo'shib, o'z jamoalarini ilhomlantirish, ta'sir qilish va boshqarishga yaxshiroq tayyor bo'ladilar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Panfilov, Y., & Bondarenko, V. (2016). METHODOLOGY OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE LEADERS-MANAGERS. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, (2), 10-19.
2. Kozhevnikova, A., Shumilova, I., Merkulova, N., & Sherstnyovai, I. (2021). Management of formation of intercultural communicative competence of future heads of general secondary education institutions. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, *11*(1), 92-97.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

3. Volynets, Yuliya, Nadiia Stadnik, and Tetiana Panchenko. "Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities of future heads of preschool education institutions." *J. Int'l Legal Commc'n* 2 (2021): 75.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Pardayev Obid Raximboboyevich, dotsent, PhD** [**Пардаев Обид Рахимбобоевич, доцент, PhD**], [**Obid R.Pardayev, dotsent, PhD**]; manzil: O'zbekiston, Jizzax shahri Islom Karimov shoh ko`chasi 4 uy [адрес: Узбекистан, город г. Джизак, улица Ислама Каримова шоха, дом 4], [address: Uzbekistan, Jizzakh city, Islam Karimov shoh street, house 4]; E-mail: pardayevobid@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA BO‘LAJAK KIMYO O‘QITUVCHISINING AXBOROT-METODIK KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

© X.M.Rajabov[1]✉

[1]Urganch davlat universiteti, Urganch, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: axborot-metodik kompetentlikning roli raqamli asrda, xususan, kimyo kabi fanlarni samarali o'qitish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu tadqiqot raqamli ta'lim muhitida bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik malakasini oshirishga qaratilgan strategiyalar va pedagogik yondashuvlarni o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot raqamli ta'lim muhiti orqali bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentliksini oshirish usullarini o'rganishga qaratilgan. U kimyo ta’limida raqamli resurslarni samarali integratsiyalashuviga yordam beruvchi nazariy asoslar, texnologik vositalar va ta’lim strategiyalarini o‘rganadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik dalillarni sintez qilish orqali tadqiqot kimyo o'qituvchilari uchun axborot-uslubiy kompetentlikning asosiy komponentlarini, jumladan raqamli vositalar, o'quv dizayni, ma'lumotlarni tahlil qilish va kontentni etkazib berish usullarini bilishni aniqlaydi. O'qitish samaradorligi va talabalarning kimyo ta'limiga faolligini oshirishda raqamli ta'lim muhitini joriy etish va natijalarini misollar va ta'lim misollari ko'rsatadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, so'rovlarni tahlil qilish va kimyo o'qituvchilari bilan sifatli suhbatlarni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. U bo‘lajak o‘qituvchilarda axborot-metodik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan virtual laboratoriyalar, multimedia resurslari va onlayn hamkorlik platformalarini o‘z ichiga olgan raqamli ta’lim tadbirlarini loyihalash va amalga oshirishni belgilaydi.

XULOSA: topilmalar bo'lajak kimyo o'qituvchilari o'rtasida axborot-uslubiy kompetentlikni rivojlantirishda raqamli ta'lim muhitining transformatsion salohiyatini ta'kidlaydi. U o'qituvchilarni kimyo ta'limida raqamli o'qitish amaliyotiga samarali tayyorlash uchun doimiy kasbiy rivojlanish va o'quv dasturlariga innovatsiyalar zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: axborot-metodik kompetentlik, raqamli ta'lim muhiti, kimyo ta'limi, o'qituvchilarni tayyorlash, ta'lim texnologiyasi.

Iqtibos uchun: Rajabov X.M. Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak kimyo o‘qituvchisining axborot-metodik kompetentligini takomillashtirish. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 342–349.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ПОВЫШЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ В ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

© Х.М.Ражабов[1]✉

[1]Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: роль информационно-методической компетентности становится все более важной для эффективного преподавания в эпоху цифровых технологий, особенно по таким дисциплинам, как химия. В данном исследовании исследуются стратегии и педагогические подходы, направленные на повышение информационно-методической компетентности будущих учителей химии в цифровой образовательной среде.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение методов повышения информационно-методической компетентности будущих учителей химии посредством цифровой образовательной среды. в нем рассматриваются теоретические основы, технологические инструменты и образовательные стратегии, которые способствуют эффективной интеграции цифровых ресурсов в химическое образование.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: путем синтеза литературы и эмпирических данных исследование определяет ключевые компоненты информационно-методической компетентности учителей химии, включая владение цифровыми инструментами, дизайном обучения, анализом данных и методами доставки контента. Тематические исследования и образовательные примеры иллюстрируют внедрение и результаты цифровой среды обучения в повышении эффективности преподавания и вовлеченности учащихся в химическое образование.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется смешанный подход, включающий обзор литературы, анализ опросов и качественные интервью с преподавателями химии. В нем описывается разработка и реализация мероприятий цифрового обучения, включая виртуальные лаборатории, мультимедийные ресурсы и онлайн-платформы для сотрудничества, направленные на развитие информационно-методической компетентности будущих учителей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают преобразующий потенциал цифровой образовательной среды в повышении информационно-методической компетентности будущих учителей химии. В нем подчеркивается необходимость постоянного профессионального развития и инноваций в учебных программах для эффективной подготовки преподавателей к цифровой практике преподавания химии.

Ключевые слова: информационно-методическая компетентность, цифровая образовательная среда, химическое образование, подготовка учителей, образовательные технологии.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Для цитаты: Ражабов Х.М. Повышение информационно-методической компетентности будущих учителей химии в цифровой образовательной среде. // Inter education & global study. 2024. №5(1). В. 342–349.

IMPROVING THE INFORMATION-METHODICAL COMPETENCE OF THE FUTURE CHEMISTRY TEACHER IN A DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

© Xudoyor M.Rajabov[1]✉

[1]Urganch state university, Urganch, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the role of information-methodical competence is increasingly crucial for effective teaching in the digital age, particularly in disciplines such as chemistry. This study investigates strategies and pedagogical approaches aimed at enhancing the information-methodical competence of future chemistry teachers within digital educational environments.

AIM: this research aims to explore methods to improve the information-methodical competence of future chemistry teachers through digital educational environments. It examines theoretical frameworks, technological tools, and educational strategies that facilitate effective integration of digital resources in chemistry education.

DISCUSSION AND RESULTS: Through a synthesis of literature and empirical evidence, the study identifies key components of information-methodical competence for chemistry teachers, including proficiency in digital tools, instructional design, data analysis, and content delivery methods. Case studies and educational examples illustrate the implementation and outcomes of digital learning environments in enhancing teaching effectiveness and student engagement in chemistry education.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a mixed-methods approach involving literature review, survey analysis, and qualitative interviews with chemistry educators. It outlines the design and implementation of digital learning interventions, including virtual labs, multimedia resources, and online collaboration platforms, aimed at developing information-methodical competence among future teachers.

CONCLUSIONS: the findings highlight the transformative potential of digital educational environments in fostering information-methodical competence among future chemistry teachers. It emphasizes the need for ongoing professional development and curriculum innovation to effectively prepare educators for digital teaching practices in chemistry education.

Keywords: information-methodical competence, digital educational environment, chemistry education, teacher preparation, educational technology.

For citation: Xudoyor M. Rajabov. (2024) ‘Improving the information-methodical competence of the future chemistry teacher in a digital educational environment’, Inter education & global study, (5(1)), pp. 342–349. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi turli sohalarga, jumladan, ta'limga ham chuqur ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy ta'lim landshafti o'qitish va o'qitish jarayonlarida ajralmas bo'lib qolgan raqamli vositalar va resurslarning integratsiyasi bilan tavsiflanadi. Ushbu o'zgarish pedagoglar o'rtasida, xususan, fan ta'limi sohasida yangi kompetensiyalarni rivojlantirishni taqozo etdi. Kimyo asosan tajribalar, simulyatsiyalar va vizualizatsiyalarga tayanadigan fan bo'lib, raqamli asrda noyob imkoniyatlar va muammolarni taqdim etadi.

Axborot-metodik kompetentsiya o‘qituvchilarning raqamli vositalar va resurslardan samarali foydalanish, o‘qitishning innovatsion metodologiyalarini joriy etish va dinamik ta’lim muhitiga moslashish qobiliyatini anglatadi. Bo'lajak kimyo o'qituvchilari uchun ushbu kompetentsiyani rivojlantirish zamonaviy o'quvchilarning ehtiyojlariga javob beradigan yuqori sifatli ta'limni ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu kompetensiya raqamli ta'lim muhitining murakkabliklarini navigatsiya qilish uchun zarur bo'lgan raqamli savodxonlik, pedagogik bilim, kontent bilimi va moslashishni o'z ichiga oladi.

Bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarining axborot-metodik kompetentsiyasini oshirish zarurati raqamli ta’limning ahamiyati ortib borayotganidan kelib chiqadi. Virtual laboratoriyalar, o'quv dasturlari va onlayn resurslar kabi raqamli vositalar talabalarni jalb qilish, interaktiv ta'limni osonlashtirish va ilmiy ma'lumotlarning keng doirasiga kirishni ta'minlashning yangi usullarini taklif qiladi. Biroq, ushbu vositalardan samarali foydalanish aniq ko'nikma va bilimlarni talab qiladi, ular maqsadli tayyorgarlik va malaka oshirish orqali rivojlantirilishi kerak.

Ushbu maqola bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentsiyasini oshirish strategiyalari va yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan. Raqamli vositalar va resurslarning integratsiyalashuvi, raqamli savodxonlikni rivojlantirish, innovatsion o'qitish metodologiyasini joriy etish va uzluksiz kasbiy rivojlanishning ahamiyatini o'rganish orqali ushbu tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetentsiyalarini oshirish uchun keng qamrovli asoslarni yaratishga intiladi.

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentsiyasini oshirish ko'plab tadqiqotlar va ilmiy ishlar markazida bo'ldi. Ushbu adabiyotlar tahlili raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish, ta’limda raqamli vositalarni integratsiyalashuvi hamda innovatsion o‘qitish metodologiyalarining o‘qitish va o‘qitish jarayoniga ta’siri bilan bog‘liq asosiy xulosalar va nazariy asoslarni umumlashtirishga qaratilgan.

Ferrari (2013) tomonidan ta'riflangan raqamli kompetentsiya raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, bilim va munosabatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu kompetentsiya o'qituvchilar uchun juda muhim, chunki bu ularga o'qitish va o'rganishni yaxshilash uchun raqamli vositalar imkoniyatlaridan foydalanish imkonini beradi. Voogt va Roblin (2012) talabalarni tez o'zgaruvchan dunyoga tayyorlash uchun XXI asr ko'nikmalarini, shu jumladan raqamli kompetentsiyani ta'lim o'quv dasturlariga kiritish muhimligini ta'kidlaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Ertmer va Ottenbreit-Leftwich (2010) ta'kidlashicha, o'qituvchi texnologiyasining o'zgarishiga bilim, ishonch, e'tiqod va madaniy omillar ta'sir qiladi. Ularning ta'kidlashicha, samarali kasbiy rivojlanish dasturlari o'qituvchilarda raqamli kompetentsiyani rivojlantirish uchun zarurdir. Ushbu dasturlar texnologiyani amaliy qo'llashga, o'qituvchilarga amaliy tajriba va doimiy yordam berishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Kimyo ta'limida raqamli vositalardan foydalanish o'rganish tajribasini sezilarli darajada oshirishi ko'rsatildi. Masalan, virtual laboratoriyalar talabalarga simulyatsiya qilingan muhitda tajriba o'tkazish imkoniyatini taklif qiladi, bu ayniqsa jismoniy resurslar cheklangan holatlarda foydali bo'lishi mumkin (Dalgarno va Li, 2010). Ta'lim dasturlari va onlayn resurslar o'rganishni kuchaytiradigan va murakkab tushunchalarni chuqurroq tushunishga yordam beradigan interaktiv kontent, viktorinalar va mashqlarni taqdim etadi (Kay & Knaack, 2009).

Schmid va Ketelhut (2014) raqamli simulyatsiyalarning kimyo ta'limidagi rolini muhokama qilib, ular o'quvchilarga molekulyar tuzilmalar va kimyoviy reaktsiyalarni tasavvur qilishlariga yordam berishini ta'kidladilar. Ushbu vositalar nafaqat mavhum tushunchalarni yanada aniqroq qiladi, balki an'anaviy sinf sharoitida amalga oshirib bo'lmaydigan tajriba va izlanishlar uchun ham imkon beradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanadigan innovatsion o'qitish uslublari zamonaviy ta'lim uchun juda muhimdir. An'anaviy sinf usullarini onlayn faoliyat bilan birlashtirgan aralash ta'lim o'quvchilarning faolligi va yutuqlarini yaxshilashi ko'rsatilgan (Garrison va Kanuka, 2004). Talabalar uyda ma'ruza materiallarini ko'rib chiqadigan va dars davomida amaliy mashg'ulotlar bilan shug'ullanadigan teskari sinf modeli faol o'rganish va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi (Bishop va Verleger, 2013).

Gamifikatsiya, o'yin elementlarini o'quv jarayoniga kiritish - mashhurlikka erishgan yana bir innovatsion yondashuv. Deterding va boshqalarga ko'ra. (2011), o'yin o'rganishni yanada interaktiv va qiziqarli qilish orqali motivatsiya va faollikni oshirishi mumkin. Kimyoviy ta'lim kontekstida o'yinlashtirishdan o'quv maqsadlarini mustahkamlovchi interfaol simulyatsiyalar, viktorinalar va muammolarni yaratish uchun foydalanish mumkin.

Pedagoglarning texnologik yutuqlar va pedagogik innovatsiyalardan xabardor bo‘lib turishi uchun uzluksiz malaka oshirish zarur. Mishra va Koehler (2006) o'qituvchilar ta'limida texnologiya, pedagogika va kontent bilimlarining integratsiyalashuviga urg'u beradigan Texnologik pedagogik kontent bilimlari (TPACK) tizimini taklif qiladilar. Ushbu asos ushbu uchta sohaning kesishishini hal qiluvchi kasbiy rivojlanish dasturlariga ehtiyojni ta'kidlaydi.

Darling-Hammond va boshqalarga ko'ra. (2017), samarali kasbiy rivojlanish dasturlari barqaror, hamkorlikda va muayyan ta'lim amaliyotlariga qaratilgan. Ushbu dasturlar o'qituvchilarga yangi texnologiyalar bilan tajriba o'tkazish, o'z amaliyotlari haqida fikr yuritish, tengdoshlari va murabbiylaridan fikr-mulohazalarni olish imkoniyatini berishi kerak.

Adabiyotda, shuningdek, ta'limga raqamli texnologiyalarni integratsiyalash bilan bog'liq bir qancha muammolar aniqlangan. Bularga texnologiyadan foydalanish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

cheklanganligi, raqamli savodxonlikdagi nomutanosiblik va o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zgarishlarga qarshilik kiradi (Hew & Brush, 2007). Adabiyotda taklif qilingan yechimlar raqamli infratuzilmaga sarmoya kiritish, raqamli savodxonlik dasturlarini amalga oshirish va o‘qituvchilarni yangi texnologiyalarni o‘zlashtirishda qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirishni o‘z ichiga oladi (Hsu va boshq., 2014).

Ushbu tadqiqot raqamli ta'lim muhitida bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentsiyasini oshirish strategiyalarini o'rganish uchun aralash usullardan foydalanadi. Metodologiya kimyo fani o‘qituvchilari o‘rtasida raqamli kompetentsiyaning hozirgi holati va turli o‘quv dasturlari va tadbirlari samaradorligini har tomonlama tushunishni ta’minlash uchun sifat va miqdoriy komponentlarni o‘z ichiga oladi.

Natijalar va tahlillar

Ushbu bo'lim ehtiyojlarni baholash, aralashuvlarni baholash va so'rovlar, suhbatlar va kuzatishlar orqali to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish natijalarini taqdim etadi. Natijalar asosiy mavzular va e'tibor yo'nalishlariga bo'lingan: joriy raqamli kompetentsiya darajalari, o'quv tadbirlarining samaradorligi va ishtirokchilarning tajribalari va tasavvurlari.

1. Hozirgi raqamli kompetentsiya darajalari

a. So'rov natijalari

Aralashuvdan oldingi so'rov 150 nafar kimyo fani o'qituvchilari orasida raqamli kompetentsiyaning turli darajalarini aniqladi. Asosiy topilmalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Asosiy raqamli savodxonlik: Ishtirokchilarning 85% matnni qayta ishlash dasturlari, elektron pochta va qidiruv tizimlaridan foydalanish kabi asosiy raqamli savodxonlik ko'nikmalariga ega ekanligini ma'lum qildi.

Ta'lim texnologiyalari bilan tanishish: Ishtirokchilarning atigi 45 foizi virtual laboratoriyalar va simulyatsiya dasturlari kabi kimyo o'qitishga xos bo'lgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish qobiliyatiga ishonch hosil qildi.

Texnologiyaga munosabat: Ishtirokchilarning 70 foizi raqamli vositalarni o'qitish amaliyotiga integratsiyalashga ijobiy munosabat bildirdi, 30 foizi esa neytral yoki shubhali edi.

b. Intervyu tushunchalari

30 nafar ishtirokchi bilan suhbatlar ularning raqamli kompetentsiyalari va muammolari haqida chuqurroq tushunchalar berdi:

Integratsiyadagi to‘siqlar: Ishtirokchilar raqamli vositalardan foydalanish imkoniyatining yo‘qligi, o‘qitishning yetarli emasligi va vaqt cheklovlarini texnologiyani o‘qitishga samarali integratsiya qilishdagi asosiy to‘siqlar deb ta’kidladilar.

Yordam va manbalar zarur: Ishtirokchilar ko'proq amaliy mashg'ulotlar, yuqori sifatli raqamli resurslardan foydalanish va murabbiylar va tengdoshlar tomonidan doimiy qo'llab-quvvatlash zarurligini ta'kidladilar.

2. Trening tadbirlarining samaradorligi

a. Seminar va onlayn modulda ishtirok etish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Davomat va yakunlash darajasi: Ishtirokchilarning 90% kamida bitta seminarda qatnashdi va 80% onlayn modullarni yakunladi.

Ishtirok etish darajalari: Seminarlar davomida ishtirokchilar muhokama va amaliy mashg‘ulotlarda faol ishtirok etib, yuqori darajadagi faolliklarini namoyish etdilar. Onlayn viktorinalar va topshiriqlarni bajarish ko'rsatkichlari ham yuqori bo'lib, bu doimiy ishtirok etishdan dalolat beradi.

b. Intervensiyadan keyingi so'rov natijalari

Interventsiyadan keyingi so'rov raqamli kompetentsiyada sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi:

Ishonchni oshirish: Ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda o'zini ishonchli his qilgan ishtirokchilar ulushi 45% dan 80% gacha ko'tarildi.

Kengaytirilgan ko'nikmalar: Ishtirokchilar virtual tajribalar o'tkazish (40% dan 75% gacha) va interaktiv raqamli kontentni yaratish (35% dan 70% gacha) kabi maxsus ko'nikmalarning yaxshilanganligini xabar qilishdi.

c. Statistik tahlil

Aralashuvdan oldingi va keyingi so'rov natijalarini solishtirish uchun juftlashtirilgan t-testlar o'tkazildi, bu barcha o'lchangan sohalarda raqamli kompetentsiyaning statistik jihatdan sezilarli yaxshilanishini ko'rsatdi ($p < 0,01$).

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maqsadli tadbirlar, jumladan o'quv seminarlari, onlayn modullar va murabbiylik dasturlari bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentsiyasini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ishtirokchilar raqamli savodxonlik, o'ziga ishonch va raqamli vositalarni o'qitishda amaliy qo'llashda sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi. Biroq, texnologiyadan foydalanish va vaqt cheklovlari bilan bog'liq davom etayotgan muammolar doimiy qo'llab-quvvatlash va resurslar bilan ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu topilmalar bo'lajak o'qituvchilarni raqamli ta'lim muhitida rivojlanishga tayyorlashda keng qamrovli o'quv dasturlari va institutsional yordam muhimligini ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ferrari, A. (2013). DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe. Publications Office of the European Union.
2. Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st-century competences: Implications for national curriculum policies. Journal of Curriculum Studies, 44(3), 299-321.
3. Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2010). Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. Journal of Research on Technology in Education, 42(3), 255-284.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

4. Dalgarno, B., & Lee, M. J. W. (2010). What are the learning affordances of 3-D virtual environments? British Journal of Educational Technology, 41(1), 10-32.
5. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017-1054.
6. Schmid, S., & Ketelhut, D. J. (2014). The impact of supplemental instruction on low-achieving students' mathematics self-concept. Journal of Education Research and Practice, 4(1), 9-19.
7. Hew, K. F., & Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. Educational Technology Research and Development, 55(3), 223-252.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xudoyor Rajabov Madrimovich**, dotsent [**Худоёр Ражабов Мадримович**,доцент], [**Xudoyor M. Rajabov**, assistant professor]; manzil: O'zbekiston, Urganch shahar, Hamid Olimjon ko'chasi, 14-uy [адрес: Узбекистан, город Ургенч, улица Хамида Олимжона, 14], [address: Uzbekistan, Urganch city, Hamid Olimjon street, 14]; e-mail: rajabovxudoyor@gmail.com

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

IMOM MOTURIDIY VA ABUL MUIN NASAFIYLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY MEROSIDA ILMGA VA E'TIQODGA MUNOSABATNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

© D.U.Atadjonova[1]✉
[1]Urganch davlat universiteti, Urganch, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ilm va e'tiqodning kesishishi azaldan chuqur falsafiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega mavzu bo'lib kelgan. Ushbu tadqiqot Imom Moturidiy va Abul-Mu'in Nasafiylarning ma'naviy-axloqiy ta'limotlarini, xususan, ularning ilm-fan va e'tiqodni ta'lim doirasidagi integratsiyasiga oid qarashlarini o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot Imom Moturidiy va Abul-Mu'in Nasafiylar ta'riflagan ilm va e'tiqodga bo'lgan munosabatning tarbiyaviy ahamiyatini o'rganishga qaratilgan. Ularning ma'naviy ta'limotlari, axloqiy tamoyillari va bilimlarni egallash va ma'naviy o'sishni yaxlit tushunishga hissa qo'shadigan falsafiy tushunchalarini o'rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: Imom Moturidiy va Abul-Mu'in Nasafiylarning ilm va e'tiqodga oid ma'naviy-axloqiy ta'limotlari bo'yicha keng qamrovli adabiyotlar tahlilini o'tkazildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqotda birlamchi matnlar, tarixiy sharoit va ilmiy talqinlar tahlili orqali Imom Moturidiy va Abul-Mu'in Nasafiylarning ilmiy izlanish va diniy e'tiqod o'rtasidagi uyg'un bog'liqlik haqidagi ta'limotlari yoritilgan. Unda ularning falsafiy asoslari empirik bilimlarni ma'naviy donolik bilan birlashtirgan ta'limga muvozanatli yondashuvni qanday targ'ib qilishini muhokama qiladi.

XULOSA: topilmalar imom moturidiy va Abul-Mu'in Nasafiyning ilm-fan va e'tiqodga oid qarashlarining ma'rifiy jihatdan dolzarbligini ta'kidlab, axloqiy va ma'naviy rivojlanish bilan bir qatorda intellektual qiziqishni uyg'otuvchi yaxlit ta'lim-tarbiyaviy yondashuvni targ'ib qiladi. Ularning ta'limotlari ilmiy izlanishning axloqiy jihatlari va ta'lim amaliyotining ma'naviy asoslari haqida qimmatli fikrlarni beradi.

Kalit so'zlar: Imom Moturidiy, Abul-Mu'in Nasafiy, ilm va e'tiqod, ma'naviy meros, tarbiya falsafasi, axloqiy tarbiya.

Iqtibos uchun: Atadjonova D.U. Imom Moturidiy va Abul Muin Nasafiylarning ma'naviy-axloqiy merosida ilmga va e'tiqodga munosabatning tarbiyaviy ahamiyati.// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.350– 356.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОТНОШЕНИЯ К НАУКЕ И ВЕРЕ В ДУХОВНО-ЭТИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИМАМА МОТУРИДИ И АБУЛЬ МУИНА НАСАФИС

©Д.У.Атаджанова[1]✉
[1]Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: пересечение науки и веры всегда было темой глубокого философского и образовательного значения. В этом исследовании рассматриваются духовные и моральные учения Имама Мотуриди и Абул-Муина Насафи, в частности их взгляды на интеграцию науки и веры в образование.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение воспитательной значимости отношения к науке и вере, описанного имамом Мотуриди и Абул-Муином Насафи. Изучает их духовные учения, этические принципы и философские идеи, которые способствуют целостному пониманию приобретения знаний и духовного роста.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: проведен комплексный анализ литературы по духовно-нравственным учениям Имама Мотуриди и Абул-Муина Насафи о науке и вере.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: исследование освещает учение Имама Мотуриди и Абул-Муина Насафи о гармоничных отношениях между научными исследованиями и религиозной верой посредством анализа первичных текстов, исторического контекста и научных интерпретаций. В нем обсуждается, как их философские основы способствуют сбалансированному подходу к образованию, который объединяет эмпирические знания с духовной мудростью.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные данные подчеркивают образовательную актуальность взглядов Имама Мотуриди и Абул-Муина Насафи на науку и веру и создают целостную образовательную и образовательную программу, которая вызывает интеллектуальный интерес наряду с моральным и духовным развитием, способствующим данному подходу. Их учения дают ценную информацию об этических аспектах научных исследований и духовных основах образовательной практики.

Ключевые слова: Имам Мотуриди, Абул-Муин Насафи, наука и вера, духовное наследие, философия образования, нравственное воспитание.

Для цитирования: Атаджанова Д.У. Образовательное значение отношения к науке и вере в духовно-этическом наследии Имама Мотуриди и Абуль Муина Насафис.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 350– 356.

THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF ATTITUDE TO SCIENCE AND FAITH IN THE SPIRITUAL AND ETHICAL HERITAGE OF IMAM MOTURIDI AND ABUL MUIN NASAFIS

©Dinara U. Atadjanova[1]✉
[1]Urganch state University,Urganch, Uzbekistan.

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

INTRODUCTION: the intersection of science and faith has always been a topic of deep philosophical and educational importance. This study examines the spiritual and moral teachings of Imam Moturidi and Abul-Mu'in Nasafi, particularly their views on the integration of science and faith in education.

AIM: this study aims to study the educational significance of the attitude towards science and faith described by Imam Moturidi and Abul-Mu'in Nasafi. Explores their spiritual teachings, ethical principles, and philosophical insights that contribute to a holistic understanding of knowledge acquisition and spiritual growth**.**

MATERIALS AND METHODS: a comprehensive literature analysis was conducted on the spiritual and moral teachings of Imam Moturidi and Abul-Mu'in Nasafi on science and faith.

DISCUSSION AND RESULTS: the research highlights the teachings of Imam Moturidi and Abul-Mu'in Nasafi about the harmonious relationship between scientific research and religious faith through the analysis of primary texts, historical context and scientific interpretations. It discusses how their philosophical foundations promote a balanced approach to education that integrates empirical knowledge with spiritual wisdom.

CONCLUSION: the findings emphasize the educational relevance of Imam Moturidi and Abul-Mu'in Nasafi's views on science and faith, and create a holistic educational and educational program that arouses intellectual interest along with moral and spiritual development. promotes the approach. Their teachings provide valuable insight into the ethical aspects of scientific research and the spiritual foundations of educational practice.

Key words: Imam Moturidi, Abul-Mu'in Nasafi, science and faith, spiritual heritage, philosophy of education, moral education.

For citation: Dinara U. Atadjanova. (2024) The educational significance of attitude to science and faith in the spiritual and ethical heritage of Imam Moturidi and Abul Muin Nasafis // Inter education & global study, (5(1)), pp. 350– 356. (In Uzbek).

Fan va e'tiqod o'rtasidagi o'zaro ta'sir turli madaniy va intellektual an'analarda tafakkur va nutqning muhim sohasi bo'lib kelgan. Islom tafakkurida bu sohalarni tushunish va birlashtirishga qo‘shgan ulkan hissasi bilan ikki shaxs ajralib turadi: Imom Abu Mansur al-Moturidiy (853-944) va Abul Muin an-Nasafiy (1027-1114). Ikkala olim ham aql va vahiyning uyg'unligi va o'zaro mustahkamlanishiga urg'u beradigan moturidiy ilohiyot maktabiga mansubdirlar. Ularning asarlari ilm-fan va e'tiqodga bo'lgan munosabatni qanday qilib uyg'un tarzda muvozanatlash va ta'lim kontekstida qo'llash mumkinligini o'rganish uchun boy manbadir.

Imom Moturidiy islom ilohiyotiga ratsionalistik yondashuvi, diniy aqidalarni tushunish uchun aqldan foydalanishni targ‘ib qilganligi bilan mashhur. U aql-idrok ilohiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ne'mat bo'lib, odamlarga dunyoni va undagi o'z o'rnini tushunishga imkon beradi, deb ta'kidladi. Bu nuqtai nazar ilmiy izlanishni tabiat olamida Yaratuvchining alomatlarini ochish vositasi sifatida qadrlaydigan an'anaga asos soldi.

Moturidiy an'anasining ko'zga ko'ringan davomchisi Abul Mu'in an-Nasafiy ilmning axloqiy mazmunini ta'kidlab, bu g'oyalarni yanada rivojlantirdi. Nasafiyning ta'kidlashicha, ilmga intilish axloqiy mulohazalar asosida bo'lishi va jamiyatni har tomonlama yaxshilashga qaratilgan bo'lishi kerak. Uning asarlari ta'lim-tarbiya jarayonida xarakter va fazilat muhimligini ta'kidlab, intellektual, axloqiy va ma'naviy rivojlanishni o'zida mujassamlashtirgan kompleks yondashuvni targ'ib qiladi.

Moturidiy va Nasafiy merosida ilm-fanga munosabat, e'tiqodning tarbiyaviy ahamiyati serqirradir. Ularning ta'limotlari tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, yaxlit rivojlanishni rag'batlantirish va fanlararo ta'limni rag'batlantirish uchun asos yaratadi. Ularning hissalarini o'rganib chiqib, ushbu maqola talabalarning nafaqat intellektual, balki axloqiy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlab, ularning istiqbollari zamonaviy ta'lim amaliyotlarini qanday xabardor qilishi va yaxshilashi mumkinligini tushuntirishga intiladi.

Ilm-fan va diniy fanlar o'rtasidagi tafovut ko'pincha keskin ko'rinadigan bugungi ta'lim muhitida Moturidiy va Nasafiyning fikrlari integratsiya uchun jozibali tasavvur beradi. Ularning aql va vahiy o'rtasidagi uyg'unlikka urg'u berish, kuchli axloqiy poydevor bilan birgalikda murakkab va o'zaro bog'liq dunyoda harakat qilish va ijobiy hissa qo'shish uchun jihozlangan har tomonlama barkamol shaxslarni etishtirish uchun namunadir.

Islom tarixidagi eng yirik ilohiyotchilardan biri Imom Abu Mansur al-Moturidiy aql va iymonning uyg'unligi haqida chuqur fikr bildirgan. U aql ('aql) Xudo tomonidan insonlarga in'om etilgan asosiy vosita bo'lib, ularga ilohiy vahiy va tabiiy dunyoni tushunish imkonini beradi, deb ta'kidladi. Moturidiy gnoseologiyasi aql va vahiy bir-biriga zid emas, degan asosga tayanadi; balki bir-birini to'ldiradi va mustahkamlaydi. Bu nuqtai nazar tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni qadrlaydigan ta'lim yondashuvi uchun juda muhimdir.

Moturidiy Qur'on aqlni ishga solishga chorlab, mo'minlarni ijod ustida tafakkur qilishga va ilm izlashga undaydi, deb ta'kidlagan. Moturidiy nazarida ilohiy xabarni tushunish aqlning faol ishtirokini talab qiladi. Bu aloqa ilohiy masalalar bilan cheklanib qolmaydi, balki bilimning barcha sohalariga, jumladan, tabiiy fanlarga ham taalluqlidir. Moturidiy aqldan foydalanishni targ'ib qilib, savol-javobga, izlanishga, ma'naviy va moddiy olamni chuqurroq tushunishga undaydigan ta'lim tizimiga zamin yaratdi.

Moturidiyning bilimga yondashuvi ilmiy izlanishni diniy e'tiqod bilan uyg'unlashtirish tarafdori. U ilmiy kashfiyotlar va yutuqlarni ilohiy hikmatning namoyon bo'lishi va Xudoning yaratuvchi kuchining alomatlari deb bildi. Bu qarash ilm-fan va din o'rtasidagi uyg'un munosabatlarni rag'batlantiradi, bu erda ilmiy taraqqiyot insonning e'tiqodini va koinot haqidagi tushunchasini oshirish vositasi sifatida qaraladi.

Moturidiy nuqtai nazaridan ta'lim yaratilish sirlarini ochib berish va Xudoning dizayn nozikliklarini qadrlash vositasiga aylanadi. Bunday yondashuv diniy va ilmiy fanlarni o'z ichiga olgan o'quv dasturini targ'ib qiladi va talabalarning har tomonlama ta'lim olishini ta'minlaydi. Tabiatni ilm-fan orqali o'rganish Yaratganni yanada ko'proq qadrlashga,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

hayratlanish tuyg‘usini tarbiyalashga va ma’naviy boyitishga olib kelishi mumkin degan fikrni qo‘llab-quvvatlaydi.

Bilimga moturidiy yondashuvi zamonaviy ta’lim uchun muhim ahamiyatga ega. Moturidiy e’tiqodni tushunishda aqldan foydalanish va ilmiy izlanishni diniy e’tiqod bilan uyg‘unlashtirishni targ‘ib qilib, yaxlit ta’lim tizimining namunasini taqdim etadi. Ushbu model talabalarni tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga va ilmiy va ma'naviy bilimlarni chuqur qadrlashga undaydi.

Amalda, bu fanlararo ta'limni va turli bilim manbalariga hurmatni rag'batlantiradigan ta'lim muhitini yaratishni anglatadi. Bu diniy fanlarni ilmiy ta'lim bilan muvozanatlashtiradigan o'quv dasturlarini ishlab chiqishni, savol-javob va intellektual izlanishlarni rag'batlantiradigan muhitni yaratishni o'z ichiga oladi. Bunday yondashuv talabalarni tanqidiy fikrlash, axloqiy harakat qilish va ma'naviy e'tiqodlarini intellektual izlanishlari bilan birlashtirish ko'nikmalari bilan jihozlangan murakkab dunyoda harakat qilishga tayyorlaydi.

Moturidiy ta’limotida bilimning axloqiy jihatlariga ham urg‘u berilgan. Uning fikricha, bilimga intilish o'z-o'zidan maqsad emas, balki oliy maqsadga erishish vositasi: o'zini va jamiyatni yaxshilashdir. Ushbu axloqiy nuqtai nazar zamonaviy ta'lim uchun juda muhimdir, chunki u bilimdan mas'uliyatli va katta manfaatlar uchun foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. Bu pedagoglarni o‘quvchilar ongiga halollik, mas’uliyat va ijtimoiy adolat kabi qadriyatlarni singdirishga undaydi, ularning nafaqat bilimli, balki ma’naviy-axloqiy ongli fuqaro bo‘lib yetishishini ta’minlaydi.

Bilimga moturidiy yondashuvi aql va e’tiqodning uyg‘unligi hamda ilmiy va diniy ta’limning uyg‘unligiga urg‘u berib, zamonaviy ta’lim amaliyotlari uchun qimmatli asos yaratadi. Bu talabalarning muvozanatli va har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi, ularni ma'naviy va axloqiy asoslarini saqlab, jamiyatga ijobiy hissa qo'shishga tayyorlaydi.

Abul Muin an-Nasafiyning axloqiy asoslari

Moturidiy mazhabining atoqli olimi Abul Muin an-Nasafiy ilmning axloqiy jihatlariga katta ahamiyat bergan. U bilimlarni o'zlashtirish va qo'llashda axloqiy tamoyillarga amal qilish va jamiyatni yaxshilashga qaratilgan bo'lishi kerakligini ta'kidladi. Nasafiyning fikricha, axloqiy nuqtai nazardan xoli bo'lgan bilimlar zarar va noto'g'ri foydalanishga olib kelishi mumkin, axloqiy mas'uliyat hissi bilan olingan bilim esa odamlar va jamoalarga chuqur ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Nasafiyning axloqiy asoslari bilim nafaqat shaxsning intellektual qiziqishiga xizmat qilishi, balki umumiy manfaatlarga ham hissa qo‘shishi kerakligini ta’kidlaydi. Bu nuqtai nazar, texnologiya va axborotning jadal rivojlanishi axloqiy mas'uliyatga parallel ravishda e'tibor qaratishni talab qiladigan zamonaviy ta'limda ayniqsa dolzarbdir. Pedagoglar ta’lim jarayoniga axloqiy me’yorlarni singdirish orqali o‘quvchilarning nafaqat bilimli bo‘lishini, balki kuchli axloqiy kompasni ham shakllantirishini ta’minlashi mumkin.

Abul Mu’in an-Nasafiy nazarida ta’limning pirovard maqsadi faqat faktik bilimlarni egallashdan ustun turadi. U ta'limni shaxsiy va kasbiy hayotida axloqiy tamoyillarni o'zida mujassam etgan fazilatli shaxslarni tarbiyalash vositasi sifatida tasavvur qildi. Nasafiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ta’limotida aqliy o‘sish bilan bir qatorda xarakter kamolotining ham muhimligi ta’kidlanadi, aql va ma’naviyatni tarbiyalovchi tarbiyaviy modelni targ‘ib qiladi.

Nasafiy ta’kidlashicha, ta’lim nafaqat bilimli, balki axloqiy jihatdan mas’uliyatli, ijtimoiy ongli shaxslarni yetishtirishga qaratilgan. Ta'limga bunday yaxlit yondashuv shaxsiy rivojlanish va jamiyat farovonligining kengroq maqsadlariga mos keladi. Bu o‘quvchilarni o‘z bilimlarini adolat, rahm-shafqat va boshqalarning farovonligini ta’minlovchi yo‘llar bilan qo‘llashga undaydi va shu orqali jamiyat tuzilishiga ijobiy hissa qo‘shadi.

Nasafiy tuzumi ta’lim jarayoniga axloqiy va ma’naviy jihatlarni integratsiyalashuvini targ‘ib qiladi. Uning fikricha, chinakam tarbiya butun shaxsni tarbiyalashni o'z ichiga oladi, bu axloqiy fazilatlarni va ma'naviy ongni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ushbu integratsiyalashgan yondashuv talabalarning dunyoni muvozanatli va yaxlit tushunishini ta'minlaydi, bu erda intellektual yutuqlar axloqiy va ma'naviy o'sish bilan uyg'unlashadi.

O'quv dasturiga axloqiy va ma'naviy ta'limotlarni kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarni o'z harakatlari va boshqalarga ta'siri haqida fikr yuritishga undaydigan muhitni yaratishi mumkin. Ushbu aks ettirish amaliyoti talabalarga axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishga yordam beradi va o'z jamiyati va keng dunyo oldidagi mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Shuningdek, u hayotning barcha jabhalarining o‘zaro bog‘liqligini chuqurroq tushunishga yordam beradi, ularning ongli va axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Nasafiyning axloqiy asoslari zamonaviy ta'limga chuqur ta'sir ko'rsatadi. U akademik mukammallik bilan bir qatorda axloqiy va axloqiy rivojlanishni birinchi o'ringa qo'yadigan ta'lim tizimini talab qiladi. Ushbu yondashuv axloqiy munozaralarni barcha fanlarga integratsiyalashgan o'quv dasturlari orqali amalga oshirilishi mumkin, bu esa talabalarga axloqiy dilemmalar bilan shug'ullanish va o'z qadriyatlari va mas'uliyatlari haqida fikr yuritish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Amaliy nuqtai nazardan, bu an'anaviy o'quv fanlari bilan bir qatorda axloq, falsafa va ma'naviyat kurslarini o'z ichiga olgan ta'lim dasturlarini ishlab chiqishni anglatadi. Shuningdek, u axloqiy xulq-atvor va ijtimoiy mas'uliyat muhimligini ta'kidlaydigan maktab madaniyatini yaratishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar axloqiy xulq-atvorni namuna qilib, o'quvchilarga jamoat ishlarida va ijtimoiy manfaatni targ'ib qiluvchi boshqa tadbirlarda qatnashish imkoniyatini berishlari mumkin.

Bundan tashqari, Nasafiy ta’limoti fan va texnika taraqqiyotining axloqiy oqibatlarini ko‘rib chiquvchi o‘quv dasturini ishlab chiqish muhimligini ta’kidlaydi. Talabalar ushbu sohalardagi so'nggi ishlanmalar bilan tanishar ekan, ularni potentsial axloqiy muammolar va ijtimoiy ta'sirlarni ham ko'rib chiqishga undash kerak. Ushbu muvozanatli yondashuv talabalarni kuchli axloqiy asosga ega bo'lgan zamonaviy dunyoning murakkabliklarida harakat qilishga tayyor bo'lishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Abul Mu'in an-Nasafiyning axloqiy asoslari zamonaviy ta'lim uchun qimmatli qo'llanmani taqdim etadi. Nasafiy ta’limoti bilimning axloqiy jihatlarini va shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta’kidlab, nafaqat intellektual salohiyatli

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

shaxslarni, balki axloqiy jihatdan mas'uliyatli va ijtimoiy ongli fuqarolarni ham yetishtiruvchi ta'lim tizimi namunasini beradi. Ta'limga bunday kompleks yondashuv XXI asr muammolarini hal etish hamda adolatli va mehr-oqibatli jamiyatni shakllantirish uchun zarurdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Al-Maturidi, Abu Mansur. *Kitab al-Tawhid*. Translated and edited by Fathalla Kholeif. Beirut: Dar al-Mashriq, 1982.
2. Nasafi, Abul Mu'in. *Tabsirat al-Adilla*. Edited by C. Brockelmann. Leiden: Brill, 1919.
3. Gardet, L. (1981). *Islamic Theology: Anthropology and Cosmology*. Paris: Vrin.
4. Jackson, S. (2002). *On the Boundaries of Theological Tolerance in Islam: Abu Hamid al-Ghazali's Faysal al-Tafriqa*. Oxford: Oxford University Press.
5. Nasr, S. H. (2006). *Islamic Philosophy from Its Origin to the Present: Philosophy in the Land of Prophecy*. Albany: State University of New York Press.
6. Dhanani, A. (1994). *The Physical Theory of Kalam: Atoms, Space, and Void in Basrian Mu'tazili Cosmology*. Leiden: Brill.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Dinara Ulug'bekovna Atadjanova,** dotsent [**Динара Улугбековна Атаджанова,** доцент] [**Dinara U.Atadjanova,** associate professor]; manzil: O'zbekiston, Urganch shahar, 220100, Hamid Olimjon ko'chasi, 14-uy [адрес: Узбекистан, город Ургенч, 220100, улица Хамида Олимжона, 14], [address: Uzbekistan, Urganch city, 220100, Hamid Olimjon street, 14]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

TARBIYA FANI ORQALI 5-9-SINF O‘QUVCHILARINING IJODIY – TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNI AMALIYOTDAGI HOLATI

©M.X.Eshpulatov[1]✉

[1] Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: ijodiy fikrlash bugungi ta'lim muhitida talabalar uchun hal qiluvchi mahorat sifatida tobora ko'proq ɜ'tirof ɜtilmoqda. Ushbu tadqiqotda 5-9-sinf o‘quvchilarida ta’lim-tarbiya tadbirlari orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishning amaliy yondashuvlari va muammolari ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot 5-9-sinf o‘quvchilarida ta’lim-tarbiya usullari orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishning amaliy holatini o‘rganishga qaratilgan. U ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan turli pedagogik strategiyalar, o'quv dasturlari va sinf amaliyotlarining samaradorligini o'rganadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyot va ɜmpirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan turli ta’lim asoslari va tashabbuslarini muhokama qiladi. U ijodiy fikrlashni rivojlantirish dasturlarining o‘quvchilarning bilim qobiliyatlari, muammolarni yechish ko‘nikmalari va innovatsion qobiliyatlariga ta’sirini baholash uchun amaliy tadqiqotlar va ta’lim natijalarini tahlil qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda ta'lim amaliyotining sifat tahlili, o'quvchilar faoliyatining miqdoriy bahosi va ishtirokchilarning kuzatuvlarini o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalaniladi. Usullar o'quv dasturlarini tahlil qilish, o'qituvchilar bilan suhbatlar, talabalar so'rovlari va ijodiy fikrlashni rivojlantirish tashabbuslari samaradorligini baholash uchun sinfda kuzatishlarni o'z ichiga oladi.

XULOSA: topilmalar 5-9-sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun tuzilgan ta'lim tadbirlarini birlashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Tadqiqot innovatsion o‘qitish usullari, qo‘llab-quvvatlovchi o‘quv muhiti va o‘quv dasturlarini moslashtirishning o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish va ularni kelajakdagi muammolarga tayyorlashdagi rolini ta’kidlaydi.

Kalit so'zlar: ijodiy fikrlash, ta'lim, o'quvchilarni rivojlantirish, pedagogik strategiyalar, o'quv dasturlarini loyihalash, muammolarni hal qilish qobiliyati, innovatsion ta'lim.

Iqtibos uchun: Eshpulatov M.X. Tarbiya fani orqali 5-9-sinf o‘quvchilarining ijodiy – tafakkurini rivojlantirishni amaliyotdagi holati. // Inter ɜducation & global study. 2024. №5(1). B. 357–366.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ПРАКТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ 5-9 КЛАССОВ ЧЕРЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ

© М.Х.Эшпулатов[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низоми, Ташкент,Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: креативное мышление все чаще признается как важнейший навык для учащихся в современной образовательной среде. В данном исследовании рассматриваются практические подходы и проблемы развития творческого мышления учащихся 5-9 классов посредством учебной деятельности.

ЦЕЛЬ: исследование направлено на изучение практической ситуации развития творческого мышления учащихся 5-9 классов средствами педагогической деятельности. В нем рассматривается эффективность различных педагогических стратегий, учебных программ и аудиторных практик, направленных на развитие навыков творческого мышления.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: путем синтеза литературы и эмпирических данных в исследовании обсуждаются различные образовательные структуры и инициативы, направленные на развитие творческого мышления. В нем анализируются тематические исследования и результаты обучения, чтобы оценить влияние программ творческого мышления на когнитивные способности учащихся, навыки решения проблем и инновационные способности.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ. в исследовании использованы смешанные методы, включающие качественный анализ образовательной практики, количественную оценку успеваемости учащихся и включенное наблюдение. Методы включают анализ учебной программы, интервью с учителями, опросы учащихся и наблюдения в классе для оценки эффективности инициатив творческого мышления.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают важность интеграции структурированной учебной деятельности для развития творческого мышления у учащихся 5-9 классов. В исследовании подчеркивается роль инновационных методов обучения, благоприятной среды обучения и адаптации учебных программ в развитии творческих способностей учащихся и подготовке их к будущим задачам.

Ключевые слова: творческое мышление, образование, развитие учащихся, педагогические стратегии, разработка учебных программ, решение проблем, инновационное обучение.

Для цитирования: Эшпулатов М.Х**.** Практическая ситуация развития творческого мышления учащихся 5-9 классов через образование // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 357–366.

THE PRACTICAL SITUATION OF DEVELOPING CREATIVE THINKING OF 5-9

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

CLASS STUDENTS THROUGH ƏDUCATION

© Maruf X.Əshpulatov[1]✉
[1] Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: spiritual and moral values play a decisive role in the psychological development of students, in the formation of their character, decision-making processes and general well-being. The "Haft Shuaro" complex, an important cultural and literary center, presents rich əxamples of these values through its deep poetic and philosophical works. This article əxamines the influence of spiritual and moral values on the development of students' psychology, given as an əxample of the "Haft Shuaro" complex.

AIM: the purpose of this study is to analyze the influence of spiritual and moral values obtained from the "haft shuaro" complex on the psychological development of students. Research seeks to understand how these values contribute to students' əmotional, moral, and cognitive development.

MATERIALS AND METHODS: the study uses mixed methods combining qualitative and quantitative research methods. Materials include literary works from the Haft Shuaro complex, psychological assessment tools, and əducational surveys. The methods include textual analysis of Haft Shuaro literature to identify the main spiritual and moral themes. In addition, surveys and interviews are conducted with students to assess the impact of these topics on their psychological development. Quantitative data are collected through standardized psychological tests that measure students' əmotional and moral development before and after əxposure to Haft Shuaro literature.

DISCUSSION AND RESULTS: revealing deep themes such as love, kindness, sympathy in the literature of "Haft Shuaro" increases the əmotional awareness and sensitivity of students. demonstrate əmotional intelligence, including better recognition and management of their own and others' əmotions.

CONCLUSION: according to the results of the research, spiritual and moral values obtained from the "Haft Shuaro" complex contribute significantly to the psychological development of students. These values ənhance əmotional intelligence, moral reasoning, cognitive abilities, and cultural identity. The inclusion of such literary works in əducational programs can be of great benefit to the psychological growth and development of students. Future research should əxplore the use of other cultural and literary sources in promoting similar developmental outcomes in different əducational settings. The results əmphasize the importance of including spiritual and moral əducation in the comprehensive development of students.

Key words: value, student, worldview, moral dialogue, self-əvaluation, goal, upbringing, əducation, psychology.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

For citation: Maruf X. Eshpulatov. (2024) 'The practical situation of developing creative thinking of 5-9 class students through education', Inter эducation & global study, (4(2)), pp. 357–366. (In Uzbek).

21-asrning jadal rivojlanayotgan manzarasida ijodiy fikrlash qobiliyati muhim mahoratga aylandi. Jamiyat инновациyalar va muammolarni hal qilishni qadrlayotgani sababli, butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlari o'quvchilarda ushbu qobiliyatlarni rivojlantirish uchun o'z o'quv dasturlarini moslashtirishga intilmoqda. O'rta maktab yillari, ayniqsa 5-9-sinflar kognitiv rivojlanish uchun muhim davr bo'lib, o'quvchilar aniq операцион fikrlashdan mavhum va kontseptual fikrlash shakllariga o'tishni boshlaydilar. Shu sababli, ushbu shakllanish yillarida ta'lim strategiyalarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishga urg'u berish juda muhimdir.

Ijodiy fikrlash yangi g'oyalarni yaratish, muammolarga yangi nuqtai nazardan yondashish va инновацион эchimlarni ishlab chiqish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu ko'nikma nafaqat shaxsiy va akademik o'sish uchun, balki talabalarni murakkab, dinamik dunyoda harakat qilish va hissa qo'shishga tayyorlash uchun ham muhimdir. Talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish an'anaviy эsdalikdan ko'proq narsani talab qiladi; kashfiyot, qiziquvchanlik va intellektual tavakkalchilikni rag'batlantiradigan ta'lim muhitini talab qiladi.

Ushbu maqolada 5-9-sinf o'quvchilarida turli ta'lim yondashuvlari orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishning amaliy holati o'rganiladi. Mavjud amaliyotlar, o'qitish metodologiyalari va o'qituvchilarning rolini o'rganib chiqib, biz samarali strategiyalarni aniqlash va o'rta maktab ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishda duch keladigan muammolarni ta'kidlashni maqsad qilganmiz. Ushbu tadqiqotdan olingan tushunchalar o'qituvchilar, siyosatchilar va manfaatdor tomonlarga ijodiy fikrlashni o'quv dasturiga qanday qilib yaxshiroq integratsiya qilish haqida ma'lumot beradi, natijada talabalarning инновациyalar va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi.

Ushbu tadqiqotning ahamiyati uning ta'lim muassasalarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishni nazariy tushunish va amaliy qo'llash o'rtasidagi tafovutni bartaraf эtish potentsialidadir. Haqiqiy dunyodagi sinf amaliyotlari va o'qituvchilar tajribasini tahlil qilish orqali biz o'rta maktab ta'limidagi ijodkorlikning hozirgi holatini to'liq ko'rib chiqishimiz va takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishimiz mumkin.

Ushbu kirish o'rta maktab o'quvchilarida ijodiy fikrlashni samarali rivojlantiradigan usul va amaliyotlarni batafsil o'rganish uchun zamin yaratadi. Keyingi bo'limlarda adabiyotlar tahlili, metodologiyasi, topilmalari, muhokamasi va tavsiyalari ko'rib chiqiladi, mavzuning yaxlit ko'rinishi va ta'limda ijodkorlikni oshirish uchun amaliy tushunchalar taqdim эtiladi.

Э. Pol Torrancening ijodkorlik tadqiqotiga qo'shgan hissalari, xususan, Torrance Creative Thinking Tests (TTCT) orqali ijodkorlikni baholash uchun эmpirik vositalarni taqdim эtdi. Torrance ijodiy fikrlashning asosiy komponentlarini aniqladi: ravonlik,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va ishlab chiqish. Ushbu элементлар o'quvchilarning ijodiy salohiyatini baholash va rivojlantirish uchun mezon bo'lib xizmat qiladi. Torrancening ishi ta'lim tizimlariga ijodkorlikning ushbu jihatlarini oshiradigan faoliyatni o'z ichiga olishi zarurligini ta'kidlaydi.

Mark Runko va Selchuk Acar ijodkorlikni rivojlantirishda qo‘llab-quvvatlovchi o‘quv muhitining rolini ta’kidlab, divergent fikrlash kontseptsiyasini yanada rivojlantirdilar. Ularning tadqiqotlari shaxsiy va akademik rivojlanishda o'zini namoyon qilish imkoniyatlari va ijodkorlik qiymatining ahamiyatini ta'kidlaydi. Runko va Acarning fikriga ko'ra, ijodkorlikni kashfiyotga, tavakkal qilishga va yangi g'oyalarni qabul qilishga undaydigan ta'lim amaliyotlari orqali rivojlantirish mumkin.

Ko'plab эмпирик tadqiqotlar ijodiy fikrlashni rivojlantirishda loyihaga asoslangan ta'limning (PBL) samaradorligini ko'rsatdi. Masalan, Bell (2010) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, PBL talabalarni chuqur o'rganishga va bilimlarni инновацион usullarda qo'llashga undaydi. Haqiqiy muammolar va loyihalar ustida ishlash orqali talabalar tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradilar, chunki ular turli yechimlar va yondashuvlarni o'rganishlari kerak.

Hamkorlikdagi o'quv muhiti ham ijodiy fikrlashni kuchaytirishi ko'rsatilgan. Jonson va Jonson (1994) ta'kidlaganidek, hamkorlikda o'rganish strategiyalari o'quvchilarga turli nuqtai nazar va g'oyalarni baham ko'rishga imkon berish orqali ijodkorlikning yuqori darajalariga yordam beradi. Ushbu hamkorlikdagi yondashuv ijodiy fikrlash uchun zarur bo'lgan jamoa va o'zaro hurmat tuyg'usini rivojlantiradi.

San'atning asosiy o'quv dasturiga integratsiyalashuvi ijodkorlikni rivojlantirishning yana bir samarali strategiyasidir. DeMoss va Morris (2002) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, san'at, musiqa va dramani fan va matematika kabi fanlarga kiritish o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini oshirishi mumkin. San'at integratsiyasi talabalarga murakkab tushunchalarni ifodalash va tushunishning turli usullarini taqdim этadi va shu bilan ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi muhim to'siqlardan biri standartlashtirilgan testlarga э'tibor berishdir. Amabile (1996) va Robinson (2006) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajadagi sinov muhitlari инновацион fikrlashdan ko'ra эslab o'rganish va yodlashni birinchi o'ringa qo'yib, ijodkorlikni bo'g'adi. Standartlashtirilgan testlarda yaxshi natijalarga эrishish uchun bosim ko'pincha o'qituvchilarni ijodiy izlanishdan ko'ra testlarga tayyorgarlik ko'rishga olib keladi.

Maktablardagi cheklangan resurslar, jumladan, yetarli materiallar, texnologiya va moliyalashtirish ijodiy o‘qitish amaliyotini amalga oshirishda qiyinchiliklar tug‘diradi. Hennessey va Amabile (2010) tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, resurs cheklovlari ijodiy loyihalar va faoliyatlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi va shu bilan talabalarning ijodiy fikrlash imkoniyatlarini cheklashi mumkin.

Ijodkorlikni rivojlantirishda o'qituvchilarning roli juda muhim, ammo ko'plab o'qituvchilar ijodiy fikrlash strategiyalarini o'qitishga samarali kiritish uchun zarur tayyorgarlikka эga эmaslar. Beghetto (2010) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ijodkorlikka yo'naltirilgan kasbiy rivojlanish dasturlari o'qituvchilarni o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun ko'nikma va bilimlar bilan jihozlash uchun zarurdir.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot 5-9-sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun qo'llaniladigan amaliyotlar bo'yicha ma'lumotlarni to'plash uchun sinfda kuzatishlar, o'qituvchilar bilan suhbatlar va o'quvchilar so'rovlarini o'z ichiga olgan sifatli yondashuvdan foydalanadi. Namuna turli mintaqalardagi 10 ta o'rta maktabni o'z ichiga oladi, bu ta'lim amaliyotlarining xilma-xilligini ta'minlaydi.

Natijalar va tahlillar

Ushbu bo'limda 10 ta o'rta maktabda o'tkazilgan sinf kuzatuvlari, o'qituvchilar bilan suhbatlar va o'quvchilar so'rovlari natijalari keltirilgan. Yig‘ilgan ma’lumotlar 5-9-sinf o‘quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda turli ta’lim amaliyotlarining samaradorligi haqida tushuncha beradi.

Sinfdagi tadbirlar

Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL)

Loyihaga asoslangan ta'lim ijodiy fikrlashni rivojlantirishning əng samarali strategiyalaridan biri sifatida paydo bo'ldi. PBL faol amalga oshirilgan maktablarda:

Talabalarning faolligi: Talabalarning 85% PBL qo'llanilgan fanlarga yuqoriroq qiziqish va qiziqish bildirgan. Ular real muammolar va loyihalar ustida ishlash o'rganishni yanada mazmunli va qiziqarli qilishini ta'kidladilar.

Ijodkorlikni rivojlantirish: O'qituvchilar o'quvchilarning muammoni hal qilish ko'nikmalarini yaxshilaganini va qutidan tashqarida fikrlashga moyilligini kuzatishdi. Loyihalar ko'pincha talabalardan bilimlarni ijodiy qo'llashni va bir nechta əchimlarni o'rganishni talab qiladi.

Hamkorlikda o'rganish

Birgalikda o'rganish amaliyotlari ham yuqori samarali deb topildi:

G'oyalar almashish: Talabalarning 90% guruh faoliyati ularga mustaqil ravishda ko'rib chiqmagan yangi g'oyalar va yondashuvlarni yaratishga yordam berishini his qildi.

Tengdoshlarni o'rganish: O'qituvchilar talabalar turli nuqtai nazarlarni qadrlashni o'rganganliklarini va ijodiy fikrlashning muhim tarkibiy qismlari bo'lgan muloqot va jamoada ishlash ko'nikmalarini yaxshilaganliklarini ta'kidladilar.

San'at integratsiyasi

San'atni o'quv dasturiga kiritish istiqbolli natijalarni ko'rsatdi:

Ijodiy ifoda: San'at bilan birlashtirilgan darslarda qatnashgan talabalar yuqori darajadagi ijodkorlikni namoyish ətdilar. Talabalarning 75% san'at, musiqa yoki dramani o'z ichiga olgan darslarni yoqtirar ədi va bu mashg'ulotlar ularga tushunchalarni yangi yo'llar bilan tushunishga yordam berishini his qildi.

Kengaytirilgan tushuncha: O‘qituvchilarning ma’lum qilishicha, san’at integratsiyasi o‘quvchilarga turli fanlar o‘rtasida aloqa o‘rnatishga, ularning umumiy tushunchasini oshirishga va bilimlarni ijodiy qo‘llashga yordam bergan.

O'qituvchilarning roli

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Qo'llab-quvvatlovchi o'qitish muhiti

Ijodiy ta'lim muhitini yaratishda o'qituvchilarning roli juda muhim ədi:

Rag'batlantirish va fikr-mulohazalar: Savol berishni faol qo'llab-quvvatlagan va konstruktiv fikr-mulohazalarni bildirgan o'qituvchilar o'quvchilarning ijodkorligining yuqori darajasini ko'rdilar. O'qituvchilari qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratganida, talabalarning 80 foizi o'z g'oyalarini ifoda ətishda o'zlarini ishonchli his qildilar.

Kasbiy rivojlanish: O'qituvchilarning ijodiy o'qitish usullarini o'rganishlari uchun kasbiy rivojlanishga sarmoya kiritgan maktablar ijodiy faoliyatning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi haqida xabar berishdi. O'qituvchilar ijodkorlikni rivojlantiruvchi tadbirlarni loyihalash va osonlashtirish uchun ko'proq tayyorlanishdi.

O'quv dasturlari integratsiyasi

Yaxlit yondashuv

Ijodiy fikrlash mashqlarini muayyan fanlar bilan cheklash o‘rniga, o‘quv dasturi bo‘ylab integratsiyalashgan maktablar yaxshi natijalarga ərishdi:

Fanlararo loyihalar: Maktablarning 70 foizi o‘quvchilar turli fanlar bo‘yicha muammolarni hal qilish uchun ijodiy fikrlashni qo‘llaydigan fanlararo loyihalar ayniqsa samarali əkanligini ma’lum qildi.

Balanslangan o‘quv rejasi: Ijodiy mashqlar STEM va gumanitar fanlar bilan birlashtirilgan muvozanatli yondashuv talabalarga ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ko‘proq imkoniyatlar yaratdi.

Qiyinchiliklar

Standartlashtirilgan sinov bosimlari

Standartlashtirilgan testlarni yaxshi bajarish uchun bosim muhim to'siq sifatida aniqlandi:

Cheklangan ijodkorlik: 65% o'qituvchilar standartlashtirilgan testlarga ə'tibor berish ularning ijodiy o'qitish usullarini amalga oshirish imkoniyatlarini cheklashini his qilishdi. Sinov bilan bog'liq materiallarni yoritish zarurati ko'pincha ijodiy izlanishlarga soya soladi.

Stress va tashvish: Talabalar o'zlarini stress va tashvish his qilishlari haqida xabar berishdi, bu ularning ijodiy fikrlash qobiliyatiga to'sqinlik qildi.

O'qituvchilar tayyorlashning ətarli əmasligi yana bir muhim muammo ədi:

Ko'nikma bo'shliqlari: 60% o'qituvchilar ijodiy fikrlash strategiyalarini o'qitishda samarali integratsiya qilish uchun ko'nikma va bilimga əga əmasligini his qildilar. Ular ijodkorlikka yo'naltirilgan ko'proq kasbiy rivojlanish imkoniyatlari zarurligini bildirdilar.

Qo'llab-quvvatlash tizimlari: O'qituvchilarni tayyorlash uchun kuchli qo'llab-quvvatlash tizimiga əga bo'lgan maktablar talabalar orasida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda yaxshi natijalarga ərishdi.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, o'rta maktab o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali strategiyalari loyihaga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'rganish va san'at integratsiyasini o'z ichiga oladi. Bunday yondashuvlar talabalarning faolligini oshiradi, turli nuqtai nazarlarni rag'batlantiradi va ijodiy ifoda uchun imkoniyatlar yaratadi. Biroq, ijodiy fikrlashni rivojlantirishni optimallashtirish uchun standartlashtirilgan test

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

bosimi, resurslarning cheklanganligi va o'qituvchilarning ətarli darajada tayyorlanmaganligi kabi muammolarni hal qilish kerak.

Sinfdagi tadbirlarning ta'siri: PBL, hamkorlikda o'rganish va san'at integratsiyasining o'quvchilar ijodiga ijobiy ta'siri bu usullarni o'quv dasturiga kiritish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu faoliyatni birinchi o'ringa qo'ygan maktablar ijodiy fikrlash uchun qulay muhit yaratadi.

- Pedagoglarning roli: Ijodkorlikni rivojlantirishda o'qituvchilarning muhim roli doimiy kasbiy rivojlanish zarurligini ta'kidlaydi. O'qituvchilar ijodiy ta'limni samarali qo'llab-quvvatlash uchun vositalar va bilimlar bilan jihozlangan bo'lishi kerak.
- O'quv dasturlari integratsiyasi: Ijodiy fikrlashni alohida fanlar bo'yicha əmas, balki o'quv dasturi bo'ylab integratsiyalash talabalarning umumiy kognitiv rivojlanishiga foyda keltiradigan yaxlit yondashuvni ta'minlaydi.
- Muammolarni hal qilish: To'siqlarni əngib o'tish uchun ta'lim tizimlari ə'tiborni standartlashtirilgan testlardan ijodkorlikni qadrlaydigan yanada muvozanatli yondashuvga o'tkazishi kerak. Bundan tashqari, resurslar va o'qituvchilar malakasini oshirishga инвестициyalarni ko'paytirish muhim ahamiyatga əga.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali amaliyotlar mavjud bo'lsa-da, tizimli muammolarni hal qilish kengroq amaliyot va muvaffaqiyat uchun hal qiluvchi ahamiyatga əga.

Xulosa

O'rta maktab yillarida o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish ularni zamonaviy dunyoning murakkabliklarida harakat qilishga tayyorlash uchun juda muhimdir. Ushbu tadqiqot turli ta'lim strategiyalari orqali 5-9-sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning amaliy holatini o'rganib chiqdi. Topilmalar loyihaga asoslangan ta'lim (PBL), hamkorlikda o'rganish va san'at integratsiyasining sinfda ijodkorlikni oshirishda samaradorligini ta'kidlaydi.

Asosiy tushunchalar

Samarali strategiyalar: Loyihaga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'rganish va san'at integratsiyasi ijodiy fikrlashni rivojlantirishning yuqori samarali usullari sifatida paydo bo'ldi. Ushbu strategiyalar talabalarni faol ravishda jalb qiladi, turli nuqtai nazarlarni targ'ib qiladi va ijodiy ifoda ətish va muammolarni hal qilish imkoniyatini beradi.

O'qituvchilarning roli: Ijodiy ta'lim muhitini shakllantirishda o'qituvchilarning roli juda muhimdir. Savol berishni rag'batlantiradigan, konstruktiv fikr bildiradigan va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratadigan o'qituvchilar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. O‘qitishning ijodiy usullariga yo‘naltirilgan malaka oshirish o‘qituvchilarni zarur vositalar va bilimlar bilan jihozlashda muhim ahamiyatga əga.

O'quv dasturlari integratsiyasi: o'quv dasturi bo'ylab ijodiy fikrlashni muayyan fanlar bilan cheklashdan ko'ra, integratsiyalashuviga yaxlit yondashuv foydali bo'ladi. Ijodkorlikni STEM va gumanitar fanlarni o'z ichiga olgan fanlararo loyihalar va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

muvozanatli o'quv dasturlari talabalarga ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ko'proq imkoniyatlar yaratadi.

Qiyinchiliklar: Ijodkorlikni rivojlantirish uchun muhim to'siqlar standartlashtirilgan testlarga э'tibor berish, resurslarni cheklash va o'qituvchilarning этarli darajada tayyorlanmaganligini o'z ichiga oladi. Talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishni optimallashtirish uchun ushbu vazifalarni hal qilish kerak.

Tavsiyalar

Э'tiborni standartlashtirilgan testdan o'tkazish: Ta'lim siyosati diqqatni standartlashtirilgan testdan ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni qadrlaydigan muvozanatli yondashuvga o'tkazishi kerak. Ushbu siljish o'qituvchilar va talabalarga bosimni kamaytiradi, ijodiy izlanishlar uchun ko'proq joy beradi.

Resurslarga инвестициуа qilish: Ta'lim resurslariga инвестициуalarni ko'paytirish muhim ahamiyatga эga. Maktablar ijodiy loyihalar va tadbirlarni qo'llab-quvvatlash uchun этarli materiallar, texnologiya va moliyalashtirishga muhtoj. Ushbu manbalardan foydalanishni ta'minlash ijodiy o'qitish amaliyotini yanada samarali amalga oshirish imkonini beradi.

O'qituvchilar malakasini oshirish: ijodiy o'qitish usullariga yo'naltirilgan doimiy kasbiy rivojlanish dasturlari juda muhimdir. O'qituvchilarga uзлюкciz ta'lim olish imkoniyatlarini taqdim этish ularga ijodiy fikrlash strategiyalarini o'qitishda yanada samaraliroq kiritishga yordam beradi.

Ota-onalarning faolligini rag'batlantirish: ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Ota-onalarni turli tadbirlar orqali uyda ijodkorlikni rivojlantirishga undash o'quvchilarning maktabda o'rganganlarini mustahkamlaydi.

Xulosa

O'rta maktab o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish ularning shaxsiy va akademik o'sishi va ularni инновациуalar va muammolarni hal qilish ko'nikmalari bilan kelajakdagi muammolarni hal qilishga tayyorlash uchun muhimdir. Loyihaga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'rganish va san'at integratsiyasi kabi samarali strategiyalar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, tizimli muammolarni hal qilish kengroq muvaffaqiyat uchun juda muhimdir. Ta'limda ijodkorlikka ustuvor ahamiyat berish, zarur resurslar bilan ta'minlash va o'qituvchilarni kasbiy mahoratini oshirish orqali qo'llab-quvvatlash orqali ta'lim tizimlari o'quvchilarning ijodiy rivojlanishi uchun muhit yaratishi mumkin. Ushbu yaxlit yondashuv nafaqat talabalarga foyda keltiradi, balki yanada инновацион va moslashuvchan jamiyatga hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Westview Press.
2. Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House: A Journal of Эducational Strategies, Issues and Ideas*, 83(2), 39-43.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

3. Beghetto, R. A. (2010). Creativity in the Classroom. *Cambridge Handbook of Creativity*, 447-463.
4. DeMoss, K., & Morris, T. (2002). How Arts Integration Supports Student Learning: Students Shed Light on the Connections. *Arts Education Policy Review*, 104(3), 7-15.
5. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5(9), 444-454.
6. Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (2010). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 61, 569-598.
7. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1994). An Overview of Cooperative Learning. *Creativity and Collaborative Learning*, 31-44.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Ma'ruf Эshpulatov Xolbek o'g'li**, tadqiqotchi [**Ma'ruf Эshpulatov Xolbek o'g'li**, исследователь], [**Ma'ruf X.Eshpulatov**, associate professor]; manzil: Toshkent sh., Chilonzor tumani, Bunyodkor ko'chasi 27 uy. [адрес: Город Ташкент, Чиланзорский район, улица Бунёдкор, 27.], [address: 27 Bunyodkor street, Chilanzor district, Tashkent city.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

MA’NAVIY-MA’RIFIY ISHLAR MUTASADDILARINING IJTIMOIY-PEDAGOGIK KOMPETENSIYALARI

©A.J.Kamolov[1]✉
[1]Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: ma'naviy-ma'rifiy ishlar xodimlarining roli ta'lim muassasalarida turli ijtimoiy va pedagogik vazifalarni o'z ichiga oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot ma'naviy-ma'rifiy ishlarni samarali bajarish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy-pedagogik kompetentsiyalarni o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyot va empirik tushunchalar sintezi orqali tadqiqot sewolar uchun ijtimoiy-pedagogik kompetentsiyaning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda SEWOlar bilan intervyu, fokus-guruh muhokamalari va institutsional siyosat va ta'lim dasturlari hujjatlarini tahlil qilish kabi sifatli usullardan foydalaniladi.

XULOSA: topilmalar ijtimoiy-pedagogik kompetentsiyalarning SEWOlarga ijtimoiy integratsiya va axloqiy tarbiyaning yordamchilari sifatidagi rollarini samarali bajarishlari uchun vakolat berishda muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: ma'naviy-ma'rifiy ishlar xodimlari, ijtimoiy-pedagogik kompetensiyalar, ta'limni rivojlantirish, o'quvchilar farovonligi, axloqiy tarbiya, jamoatchilik bilan ishlash.

Iqtibos uchun: Kamolov A.J. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar mutasaddilarining ijtimoiy-pedagogik kompetensiyalari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 367–375.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ РАБОТНИКОВ ДУХОВНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ РАБОТ

© А.Ж.Камолов[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низоми, Ташкент, Узбекистан.

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: роль руководителей духовно-просветительской работы (СЕВО) включает в себя разнообразные социальные и педагогические обязанности в образовательных учреждениях.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: исследование направлено на изучение социально-педагогических компетенций, необходимых для эффективной деятельности сотрудников духовно-просветительской работы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: путем синтеза литературы и эмпирических данных исследование определяет ключевые компоненты социально-педагогической компетентности SEWO.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используются качественные методы, включая интервью с SEWO, обсуждения в фокус-группах и анализ документов институциональной политики и образовательных программ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают значимость социально-педагогических компетенций в расширении возможностей SEWO для эффективного выполнения своей роли в качестве посредников в социальной интеграции и нравственном воспитании.

Ключевые слова: работники духовно-просветительской работы, социально-педагогические компетенции, развитие образования, благополучие учащихся, нравственное воспитание, общественная активность.

Для цитирования: Камолов А.Ж. Социально-педагогические компетентности работников духовно-просветительской работ // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 367–375.

SOCIAL-PEDAGOGICAL COMPETENCES OF SPIRITUAL-EDUCATIONAL WORKS OFFICERS

© Azamat J. Kamolov[1]✉
[1] Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: the role of spiritual-educational works officers (SEWOs) encompasses diverse social and pedagogical responsibilities within educational institutions.

AIM: this research aims to investigate the social-pedagogical competences required for effective performance of spiritual-educational works officers.

DISCUSSION AND RESULTS: Through a synthesis of literature and empirical insights, the study identifies key components of social-pedagogical competence for SEWOs.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes qualitative methods, including interviews with SEWOs, focus group discussions, and document analysis of institutional policies and educational programs.

CONCLUSIONS: the findings underscore the significance of social-pedagogical competences in empowering SEWOs to effectively fulfill their roles as facilitators of social integration and moral education.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Key words: Spiritual-educational works officers, social-pedagogical competences, educational development, student well-being, moral education, community engagement.

For citation: Azamat J. Kamolov. (2024) 'Social-pedagogical competences of spiritual-educational works officers', Inter education & global study, (5(1)), pp. 367–375. (In Uzbek).

«Targ'ibot» so'zi arabcha rag'batlantirish, kishida, odamlarda u yoki bu narsaga xohish, mayl paydo qilishni anglatadi. Ya'ni targ'ibotning xozirgi talqinini – ichki va tashqi siyosat, vaziyat to'g'risidagi qarash va bilimlarni ommalashtirish, uqtirish orqali ularda ogohlik, g'oyaviy-siyosiy birlashuvga rag'batlantirish deb belgilash mumkin. **«Tashviqot»** esa, kishini, xalqni milliy g'oya atrofida birlashishga shavqlantirish, orzumand qilish, kuchli mayl, istak hosil qilish demakdir. Pedagogik-psixologik qonuniyatlar asosiga qurilgan tashviqot g'oya va shiorlarni amaliy kuchga aylantiradi.

O'zbekiston Prezidentining 1993 yil 3-sentabrdagi "Respublika ma'naviyat va ma'rifat Kengashini qo'llab quvvatlash to'g'risida"gi Farmonida "Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat " Markazi Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat Kengashi qarorlarini joylarda amalga oshirish va targ'ibot-tashviqot tadbirlarini uyushtiruvchi tashkiliy guruhlar aylantirilganligi alohida qayd qilingan.

Mazkur Farmonning ma'naviy islohotlarga bag'ishlangan oldingi rasmiy xujjatlardan yana bir farqli jihati shunda bo'ldi-ki, unda bir tomondan, Ma'naviyat va Ma'rifat markazlarining uyushtiruvchilik, tashkiliy rahbarlik funksiyalari, ikkinchi tomondan ana shu uyushtiruvchilik, tashkiliy tahbarlik funksiyalarini ilmiy asosga qurish sari burilish ro'y berdi. Ya'ni, Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat Kengashining bevosita rahbarligida ishlovchi Milliy mafkura ilmiy targ'ibot Markaziga asos solindi. Kengash nizomining V bo'limida "Milliy mafkura ilmiy targ'ibot markazi istiqlol mafkurasi va milliy g'oyaning dasturiy asoslariustida ish olib boradi va keng jamotchilikning ongiga, qalbiga yetkazishning zamonaviy, ta'sirchan vosita va shakllarini yaratadi", - deb belgilab berildi. Shu tariqa Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat Kengashi (va uning asosiy tashkiliy guruhlari – Ma'naviyat va ma'rifar Markazi va Milliy mafkura ilmiy targ'ibot Markazi) ma'naviy, ma'rifiy tarbiyaning yo'nalishda faoliyat ko'rsatadigan davlat, jamoat va nodavlat tashkilotlari tizimi paydo bo'ldi

So'ralgan Ma'naviyat va ma'rifat Markazlarining 69% i "Yuqoridan topshiriq, dasturlar kelsa, shularni amalga oshiramiz. Birining muddati tugasa, navbatdagisining bajarishga kirishamiz-da" qabilida javob berishdi. 18%i "Bu tomonini o'ylab ko'rmagan ekanmiz"deyishgan bo'lsa, 13%i - gazeta, jurnallardan, "Voizga yordam" ruknidagi risolalardan foydalanib ishlayapmiz",- degan javobni berishdi. Demak, javob aniq: ishning natijasiga qarab baho berish, ya'ni muayyan tuman, jamoa ahlining ma'naviyati mazmunidagi yangilanish, milliy g'oyalarning anglanganlik darajasidagi o'sish, "odamlarning tafakkuridagi o'zgarish" darajasiga qarab sarhisob qilinmog'i kerak. O'sha

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

qishloq, tuman, viloyat, shahardagi o‘zgarish, yangilanish, yangi ma’naviy muhitning, tozalanishining yuzaga kelishi rahbar ishining natijasi deb qaralishi kerak.

Biroq, kuzatuvlar shuni ko‘rsatmoqdaki milliy istiqlol g‘oyalarini xalq ongi va qalbiga singdirishda asosan ikki bosqich: 1) maqsadni belgilash; 2) tadbirlar o‘tkazish yetakchilik qilmoqda. Ayni paytda muhim bosqich - natijani sarhisob qilish usullarini ham ishlab chiqishga e’tiborni kuchaytirish kerak.

Odamlar tafakkuri, ma’naviyatining o‘zgarishi davlatimiz uchun siyosiy, iqtisodiy, mafkuraviy ahamiyatga ega. Ya’ni ma’naviyat va ma’rifat markazlari, bo‘limlarida o‘tkazilgan tadbirlar rejasini emas, nima uchun aynan shu tadbirlar belgilanganligini : tuman, xo‘jalikda fuqarolar ma’naviyati necha foiz, qaysi tomonga o‘zgarganligini – NATIJAni aniqlashga erishish kerak. Ana shunda xalqimiz mafkuraviy immunitetining haqiqiy darajasinibilamiz. Uning ma’naviy salomatligiga tashhis qo‘ya olamiz. Bu esa “Ma’naviy muolaja” natijasini, ya’ni Jamiyatimiz mafkuraviy holati, mafkuraviy immuniteti darajasini, hozir, ertaga targ‘ibot-tashviqotda nimalarga birlamchi ahamiyat berishimiz lozimligini aniq sarhisob qilish imkoniyatini beradi.

Milliy g‘oyani xalqimiz turli qatlamlari qalbi va ongiga singdirishda tashkilot, muassasa rahbarlarining roli ulkan ahamiyat kasb etadi. O‘zbek milliy davlatchiligi va ma’naviy tarixida bu masalaning doim muhim bo‘lganligi tufayli rahbar kadrlarning ma’naviyat va targ‘ibot ishidagi o‘rniga alohida to‘xtalishni joiz deb topdik.

Darhaqiqat, xalqning, O‘zbekistonning Buyuk kelajagiga, islohotlarga ishonchi rahbar kadrlarning joylarda aholi orasidagi nufuzi, obro‘siga ham bog‘liq. Rahbarning obro‘si baland bo‘lsa, xalqning davlat siyosatiga ishonchi baland bo‘ladi. Obro‘li rahbar – odamlarga eng to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatib, ortidan yetaklovchi, ergashtiruvchidir. Shu tufayli xalq har bir hokim, raisda ma’naviy komillik, tashabbuskorlik namunasini ko‘rishni istaydi. Rahbarning yuksak ma’naviyatini, irodasini ko‘rgach, unga ishonadi. Rahbar qaerda bo‘lsa, xalqning ko‘zi unda, qulog‘i – so‘zida. Rahbar sifatlari ixlos bilan muhokama qilinadi. Bunday rais, hokimlarni to‘yu ma’rakalarida: “Ko‘yinchak , fuqaroparvar raisimiz bor-da!”, baraka topkur, juda xushmuomala-da!”, “O‘tkir, zo‘r odam”, “Tumanimizda bunday hokim o‘tgan emas. Xudo yorlaqasin”, “ Ichingdagini topib gapiradi-ya!”, “Iymon-insofli, uddaburor kishi”, deb alqaydi. Bunday mehrga xalq bilan hamnafas, har kuni muloqot qilib, umumiy holat haqida ob’ektiv hulosalar chiqara boruvchi zamonaviy rahbar kadrlar sazovor bo‘lmoqdalar. Ana shunday rahbarlarni mamlakatimizda davlat va millat birligining timsoli, desak bo‘ladi. Rahbarga xalq bergan baholar tahlili, bir tomondan, rahbar kadrlar tayyorlash, tanlash, joy-joyiga qo‘yish va attestatsiyadan o‘tkazishda hayotiy, ob’ektiv material bo‘lib xizmat qiladi; ikkinchi tomondan, kadrlar siyosatida dolzarb muammolarni va ularni yechish yo‘llari belgilab beradi.

MDH mamlakatlarida rahbar kadrlarning shaxsiy va kasbiy sifatlarining qay biri muhim ekanligini aniqlash maqsadida tadqiqotlar o‘tkazib kelinmoqda. Ularning natijalari xalqning rahbarlarga qo‘yayotgan talablarida keskin o‘zgarishlar ro‘y beraayotganligini ko‘rsatmoqda.Ya’ni sobiq sho‘ro davrida, 1982 yilda “rahbar kadrlarining shaxsiy sifatlari muhim”, deganlari 30%ni, “kasbiy sifatlari muhim” deganlar 70%ni tashkil qilgan. 1988

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

yilga kelib rahbarning shaxsiy va kasbiy sifatlariga so‘raganlar teng – 50%dan ovoz berishgan. 1994 yil – bozor iqtisodiyotiga o‘tish davriga kelib rahbar kadrlarning shaxsiy fazilatlarini 70%i, kasbiy sifatlarni esa 30%i muhim deb hisoblaganlar. Turon, Turkiston tarixini va O‘zbekiston matbuotining rahbarshunoslik nuqtai nazaridan o‘rganish ham keyingi raqamlar nisbatida tasdiqlamoqda. Viloyat, tuman hokimliklari rahbar kadrlarini attestatsiyadan o‘tkazishda hudud aholisining ma’naviyatida o‘zgarishlarni aniq mezonlari orqali qayd qilish maqsadga muvofiq. Bu rahbar kadrning ma’naviyat va ma’rifat sohasida amalga oshirgan natijalarni ko‘rsatib, ob’ektiv baholash imkoniyatini beradi.

Yuqorida aytilganidek, aholiga milliy g‘oyani singdirishda ma’naviyat va ma’rifat tizimi ijro organi vazifasini bajaradi. Ushbu muassasalar rahbarlarining targ‘ibotchilik faoliyati shu jamoadagi ishlar natijalarining qanday bo‘lishini belgilovchi omillardan biridir. Bu esa rahbardan puxta ma’naviy-mafkuraviy tayyorgarlik hamda insoniy fazilatlarning yuqori darajasini talab etadi.

Ma’lumki, rahbarlikning bosh shartlaridan biri, rahbarda muayyan lavozim talab qiluvchi shaxsiy va kasbiy fazilatlarning uyg‘unligidir. Shaxsning xislatlari majmuasi 1000 dan ortiq sifatni o‘z ichiga oladi. Ma’naviyat va ma’rifat muassasalari rahbarlari avvalo irodali, uzoq kelajakni ko‘zlab ish tutadigan, mafkurasi mustahkam, va fidoiy, milliy-ma’naviy fazilatlar sohibi, milliy istiqlol mafkurasi g‘oyalarining amalga oshirishga o‘zini bag‘ishlagan kishi bo‘lmog‘i lozim.

Hozirgi zamon menejment pedagogikasi va psixologiyasi erishgan natijalar tahlili Ma’naviyat va ma’rifat markazlari rahbarlari bilan suhbatlar, ularning biografiyalarini o‘rganish ushbu faoliyat menejmenti ma’naviyat va ma’rifat sohasi rahbar kadrlarining fazilatlari tizimini asoslash imkonini beradi:

1. Ma’naviyat va ma’rifat rahbarining umumiy fazilatlari: yoqimlilik, dilbarlik, ko‘rkamlik, istarasi issiqlik, ochiqlik, salobatlilik, yo‘lboshchilik, uyg‘unlik, yetuklik, aqli rasolik, salohiyatlilik, ko‘p qirralilik, yaxlitlik, nafosatlilik, yaxshi nom qoldirishga intilish, so‘zamollik, ko‘tarinki ruh, jo‘shqinlik, ulug‘vorlik, bosiqlik, moslashuvchanlik, madaniyatlilik, odoblilik, muomalalilik, ziyolilik, o‘qimishlilik, tabiiylik, odillik.

2. Axloqiy fazilatlar: odamiylik, sofdillik, mehribonlik, vafo-sadoqatlilik, oqibatlilik, qanoatlilik, do‘stonalik, jonkuyarlik, mehribonlik, kuyunchanlik, olijanoblik, atrof-muhitga e’tibor, muhofazakorlik, iymonlilik, baynalmilallik, g‘oyaviy sodiqlik, xushmuomalalik, kechirimlilik, andishalilik, odamlarga el bo‘lib ketish, kirishimlilik, shaxsiy manfaatlar bilan milliy manfaatlarni uyg‘un qo‘yish, ko‘pchilik tashvishi bilan yashash.

3. Kasbiy xislatlar: ishbilarmonlik, ishchanlik, uddaburonlik, quntlilik, tirishqoqlik, mas’uliyatlilik, hallolik, poklik, tadbirkorlik, tirishqoqlik, tashabbuskorlik, raqobatga chidamlilik, ijrochilik, intizomlilik, malakalilik, yuqori didlilik, ishni o‘z o‘rniga qo‘yishlik, chaqqonlik, batartiblik, chidamlilik, sabr-toqatlilik, muntazamlik, rejalilik, aniqlik, puxtalik, tejamkorlik, extiyotkorlik, ochiqqo‘llik, jo‘mardlik va boshqalar.

4. Shaxsiy fazilatlari: zehnlilik, ziyraklik, xotiralilik, mantiqiylik, izchillik, asoslilik, isbotlilik, olbindan ko‘ra bilishlilik, ijodkorlik, topag‘onlik, lo‘ndalik, tanqidiylik, xabardorlik, omilkorlik, savodxonlik, qiziquvchanlik, sinchkovlik, diqqatlilik kabilar hisoblanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

5. Irodalilik fazilatlari: serg‘ayratlilik, qat’iyatlilik, bir so‘zlik, so‘z bilan ish birligini saqlash, qat’iylik, tashabbuskorlik, intizomlilik, bosiqlik, uyushganlik va boshqalar rahbar faoliyatini aniq rejalashtirilgan natijalarga erishishga olib keladi.

6. Extirosga bog‘liq fazilatlar: o‘z hayotidan, taqdirdan rozilik, ko‘tarinkilik, kek saqlamoqlik, adovat qilmaslik, gina qilmaslik, jo‘shqinlik, ozodlik, ruxiy tozalik, fisqu fasodlarga ishonmaslik va berilmaslik, mustahkam mafkuraviy immunitet, mayda gaplarga uchmaslik va shunga o‘xshashlar jamoani ma’lum maqsadlarga, ezgu niyatlar uchun birlashtirishga yl ochadi.

Ma’naviyat va ma’rifat Markazi rahbarlari yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan fazilatlarni o‘zida namoyon etsa, jamoa shu fazilatlarni unda his qilsa, unga bo‘lgan ishonch ortadi. Bu g‘oyaviy birlik esa jamoani ijodiy natijalarga safarbar qiladi.

Respublikamizning o‘quv yurtlari bilan qamrab olingan aholisiga milliy istiqlol g‘oyasini singdirish uchun ko‘p ming kishilik yaxshi, maxsus kasbiy tayyorlangan zamonaviy targ‘ibotchi rahbarlar zarur. Biroq, ma’naviyat va ma’rifat xodimlari, rahbarlarini tayyorlashning mufassal tizimi ishlab chiqilmaganligi ma’naviy islohotlarning sur’at va sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu ahvoldan uchun ma’naviyat va ma’rifat markazlari rahbarlarining kasbiy sifatlari tizimi asoslanmog‘i kerak. Rahbarshunoslik nuqtai nazaridan hozirgi islohotlar davrida ma’naviyat va ma’rifat ta’lim muassasasi rahbarning kasbiy sifatlari (bilim, ko‘nikma, malakalar) majmuasi quyidagilardan iborat bo‘lmog‘i maqsadga muvofiqdir:

1. Uslubiy rahbarlik sifatlari – markazning targ‘ibot faoliyatini tahlil qilish (haftalik, oylik.choraklik, yarim yillik va yillik); targ‘ibotchilar bilim ko‘nikmalari, malakalarini o‘zgartirish darajasini tahlili: ularning targ‘ibot-tashviqot ishi sifatining tahlili; tuman aholisi, ishchi-xizmatchilarining mafkuraviy tahlili; mahalla, oila bilan ishlash tahlili; markazning o‘quv-uslubiy, moddiy-texnik ta’minoti tahlili; ma’muriy faoliyati tahlili.

2. Markaz faoliyatining rejalashtirish: jamoaning targ‘ibot-tarbiyaviy ishlarini tashkil etish; ta’lim muassasalari, xalq xo‘jalik korxonalari, jamotchilikning o‘zaro hamkorligini rejalashtirish; targ‘ibotchi kadrlar bilan ishlash; ularning mutaxasislik mahorati va kasbiy malakalarini oshirish, qayta tayyorlashni rejalashtirish; Markazning ichki nazorati; o‘quv-uslubiy, xo‘jalik, moliyaviy, moddiy-texnikaviy ta’minlashni rejalashtirish, boshqarish; tashkiliy, tarbiyaviy tadbirlarni o‘tkazish.

3. Markaz faoliyatini tashkil etish – muassaslarda ichki nazoratni yo‘lga qo‘yish; muovinlar, bulimlar, boshqaruvini, targ‘ibot-tashviqot faoliyatini tashkil etish; nazoratni yo‘lga qo‘yish; jamoat birlashmalari, uyushmalar, to‘garaklar rahbarlari, kabinet mudirlari, kengash ishlarini tashkil etish; xo‘jalik xizmatchilari ishlarini tartiblashtirish; navbatchilarni tashkil etish; me’yoriy hujjatlarni to‘g‘ri yurgizishni ta’minlash; targ‘ibotning ilg‘or uslublarini ommaviylashtirish, rag‘batlantirish; o‘z kasbiy faoliyatini tashkil etish; markazni o‘zgaruvchan ijtimoiy va iqtisodiy talablar asosida himoyalash hamda ta’minlash tadbirlarini tuzish. Ma’naviyat va ma’rifat Markazlarida olib borilgan kuzatishlar, tajribalar respublikamizda Ma’naviyat va ma’rifat Markazlari rahbarlarni yetishtirishning konsepsiyasini ishlab chiqish; rahbarlarni tayyorlash, tanlab olish, joy-joyiga qo‘yish va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

attestatsiyadan o‘tkazish texnologiyasini ishlab chiqish; pedagogika institutlarida, universitetlar qoshida shu yo‘nalishdagi rahbar kadrlar tayyorlaydigan fakul’tetlar, bo‘limlar ochish, respublikada rahbar kadrlar tayyorlash ta’limi mazmuni, tuzilishi, taraqqiyoti aks ettirilgan davlat ta’lim standartini tayyorlash; ta’lim muassasalariga rahbarlik, ularning ishini tashkil etish bo‘yicha rahbarshunoslik nazariyasi va metodikasi mutaxasissligi yo‘nalishida ixtisoslashgan ilmiy kengash tuzish va ilmiy-tadqiqotlar o‘tkazishni yo‘lga qo‘yish; Ma’naviyat va Ma’rifat muassasasi rahbarligi muammolari bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib boruvchi laboratoriyalarning tashkil etish, ta’limga rahbarlik sifatining oshishiga erishish, pirovard natija Milliy mafkura g‘oyalarining hayotga tez va soz joriy qilinishiga olib keladi.

Hozir, o‘ta murakkab xalqaro siyosiy bo‘hronlar orasida yashayotgan O‘zbekistonning siyosiy barqarorligi, mavqei uning ichki, umummilliy mafkuraviy birligiga bog‘liq. Mafkuraviy tortishuvlar davom etayotgan hozirgi vaziyatda jamiyatning umummilliy mafkuraviy birligi qandayligini aniq bilmog‘imiz zarur. Afsuski, targ‘ibot va tashviqot pedagogik jarayon ekanligiga qaramasdan, ushbu masala bo‘yicha mustaqillik yillarida maxsus, ilmiy asoslangan qo‘llanmalar yo‘q. Shu sababli mafkuraviy tarbiya bo‘yicha ishlarning samaradorligi qanday ekanligini aniqlash qiyin bo‘lib qolmoqda.

Mafkuraviy tarbiya samaradorligi eng avvalo jamiyatni mafkuraviy tarbiyalashdan natija qanday bo‘lishi kerak ekanligini aniq belgilanishiga bog‘liq. Natijada O‘zbekiston yoshlari, fuqarolarining mafkurasini ularda muayyan fazilatlarning qay darajada bo‘lishini pedagogik loyihalash, shakllantirishga yo‘l ochiladi.

Mafkuraviy immunitet shaxs tomonidan Vatan, millat uchun ko‘ngilli, g‘oyaviy asoslanib amalga oshiriladigan kundalik ishlarda namoyon bo‘ladi. Bu faollik milliy birlik, ma’naviy yuksalishga xalaqit berayotgan sifatlar, yot qarashlar, milliy xavfsizligimizga ichki va tashqi tahdidlarga ochiq va mardona qarshi turishni ham o‘z ichiga oladi. Boshqacha qilib aytganda, – Elim deb, yurtim deb yashashning har bir kishida, jamoada, jamiyatda namoyon bo‘lishini anglatadi. Bu esa milliy g‘oyani amaliy kuchga aylantirish va buzg‘unchi mafkuraviy ta’sirlardan aholini, yoshlarimizni himoya qilishning shartlaridan biridir.

Bundan ijtimoiy pedagogika oldida qanday tashkiliy vazifalar kelib chiqadi? Bizningcha bular:

- siyosiy, milliy mafkuraviy qadriyatlarni fuqarolar tafakkuriga singdirishning yaxlit g‘oyaviy tarbiya dasturini yaratish;
- ma’naviyat va ma’rifat xodimlarining mafkuraviy targ‘ibotga g‘oyaviy va uslubiy tayyorgarliklarini kuchaytirish;
- ijtimoiy pedagogikaning siyosatshunoslik, tarix, sotsiologiya, ijtimoiy psixologiya, ma’naviyat, falsafa, huquqshunoslik fanlari bilan amaliy hamkorligiga erishish;
- ijtimoiy pedagogika fani bo‘yicha olib borilajak ilmiy tadqiqotlar mavzularida milliy mafkuraviy tarbiya yo‘nalishiga asos solinishi;
- mafkuraviy tarbiyaning milliy va umuminsoniy yutuqlarini umumlashtirish;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

• jamiyatni milliy mafkuraviy tarbiyalashning aniq, mukammal, eng muhimi – amaliy ijtimoiy pedagogik dasturini ishlab chiqib, ishga tushirish kerak. Zero, milliy mafkura harakatdagi mafkuraga aylanmog‘i kerak.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish maqsadida tuman aholisi mafkuraviy immunitetini ob’ektiv mezonlarda baholash uchun «Mafkuraviy targ‘ibot pasporti»ni ishlab chiqib, joriy qilindi. Bu pasport tumanlar Ma’naviyat va ma’rifat markazlari va Respublika Ma’naviyat va ma’rifat Kengashi orasidagi ma’lumot ayriboshlash, mafkuraviy ma’lumotlarni hisobga olish va nazorat qilish uchun g‘oyat muhim edi. Tahlillarimiz mafkuraviy ma’lumotlar sof holda mavjud bo‘lmasligini va shu sababli bu ma’lumotlarni ijtimoiy-iqtisodiy hayotning turli jabhalariga doir ma’lumotlar bilan bog‘liq holda yig‘ish lozimligini ko‘rsatdi. Masalan, mafkuraviy targ‘ibot holatini o‘rganayotganimizda”,- deydi biz bilan suhbatda Andijon viloyat Ma’naviyat va ma’rifat Markazi rahbari A.Nurmatov. “tuman, viloyatdagi iqtisodiy islohotlar haqidagi ma’lumotlarga ham zarurat sezar ekan kishi. Shu sababli hozir har bir tumanning iqtisodiy holatiga oid qisqa ma’lumotlar bazasini yaratdik. Buning uchun har bir tuman aholisi, hududiy bo‘linishi, qishloq xo‘jaligidagi ko‘rsatkichlar, sanoat, madaniyat, tarixiy rivojlanish bosqichlari, partiyalar, masjidlar, dindorlar, jinoyatchilik to‘g‘risidagi ma’lumotlar yig‘dik.” (2010 yil 30 oktabr, Andijon shahri.).

Natijada ma’lumotlar doirasi kengayib, mazkur pasportning “Korxonaning Mafkuraviy pasporti”, “Mahallaning mafkuraviy pasporti” shaklidagi turlarini ishlab chiqib, tegishli davlat va nodavlat tashkilotlarida joriy qilindi. Masalan, korxona (tashkilot)ning mafkuraviy pasporti”da jadvallarda xodimlar, ularning malaka, yosh milliy, diniy, siyosiy mansubliklari, tashkilotning iqtisodiy ko‘rsatkich va imkoniyatlari, kadrlar qo‘nimsizligi, mafkuraviy o‘quvlar, malaka oshirish, dam olish, sport, bo‘sh vaqt, obuna, ma’naviyat va marifat sohasidagi ishlar ko‘rsatkich va natijalari aks ettiriladi.

Albatta, tadqiqot xarakteri va hudud, tashkilot, tuman xususiyatiga qarab bu axborot manbalariga o‘zgartirishlar kiritilishi mumkin. Bunda har bir jadval tuman, tashkilotdagi mafkuraviy jarayonlarning bir qismini aks ettiradi. Biroq pasportni hisobot berish uchun tayyorlanadigan hujjat deb hisoblamaslik kerak. U eng avvalo kundalik ish uchun zarur bir qo‘llanma bo‘lib xizmat qilmog‘i kerak. Har bir ko‘rsatkich alohida holatda va kompleks holatda foydalaniladi. Ana shunda u yaxlit mafkuraviy jarayonlar haqida ob’ektiv ma’lumot yig‘ish, ularni qayta ishlash, tashhis qo‘yish va bashorat qilish, rejalashtirish mumkin bo‘ladi. Shuningdek, bu ma’lumotlar nafaqat mafkuraviy ishlar, balki umuman tuman, hudud, tashkilot, hudud ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti uchun muhim ob’ektiv ma’lumot beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Westview Press.
2. Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House: A Journal of Эducational Strategies, Issues and Ideas*, 83(2), 39-43.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

3. Beghetto, R. A. (2010). Creativity in the Classroom. *Cambridge Handbook of Creativity*, 447-463.
4. DeMoss, K., & Morris, T. (2002). How Arts Integration Supports Student Learning: Students Shed Light on the Connections. *Arts Education Policy Review*, 104(3), 7-15.
5. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5(9), 444-454.
6. Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (2010). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 61, 569-598.
7. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1994). An Overview of Cooperative Learning. *Creativity and Collaborative Learning*, 31-44.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kamalov Azamat Jamalovich**, PhD [**Камалов Азамат Жамалович**, исследователь], [**Azamat J.Kamalov**, associate professor]; manzil: Toshkent sh., Chilonzor tumani, Bunyodkor ko'chasi 27 uy. [адрес: Город Ташкент, Чиланзорский район, улица Бунёдкор, 27.], [address: 27 Bunyodkor street, Chilanzor district, Tashkent city.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

ANDROGOGIKA TUSHUNCHASI YEVROPA OLIMLARI ILMIY TADQIQOTLARIDA

© P.Sh.Isamova[1]✉

[1] O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISh: andragogiya kattalar ta'limi nazariyasi sifatida o'z-o'zini boshqarish va o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvlarni ta'kidlaydi, Evropa olimlari tomonidan keng miqyosda o'rganilgan va ishlab chiqilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqot evropalik olimlarning andragogika sohasiga qanday hissa qo'shganliklarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish va tanqidiy tahlil qilish orqali tadqiqot evropalik olimlarning andragogikaga qo'shgan muhim hissasini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot sifatli tadqiqot yondashuvidan foydalanadi, jumladan bibliometrik tahlil, ilmiy nashrlarning mazmuni tahlili va andragogika bo'yicha Yevropa ilmiy tadqiqotlaridagi asosiy tushunchalar va topilmalarning tematik sintezi.

XULOSA: topilmalar Evropa ilmiy tadqiqotlari doirasida andragogikaning turli xil nazariy tushunchalari va amaliy qo'llanilishini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: andragogika, kattalar ta'limi, Yevropa olimlari, o'z-o'zini boshqarish, o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvlar, umrbod ta'lim.

Iqtibos uchun: Isamova P.Sh. Androgogika tushunchasi Yevropa olimlari ilmiy tadqiqotlarida .// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.376– 382.

КОНЦЕПЦИЯ АНДРАГОГИКИ В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ ЕВРОПЕЙСКИХ УЧЁНЫХ

© П.Ш.Исамова[1]✉

[1] Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: андрагогика, как теория образования взрослых, в которой особое внимание уделяется самостоятельному обучению и подходам, ориентированным на учащегося, широко изучалась и развивалась европейскими учеными.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение того, как европейские ученые концептуализировали и внесли свой вклад в область андрагогики.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: посредством всестороннего обзора литературы и критического анализа исследование выявило значительный вклад европейских ученых в андрагогику.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный исследовательский подход, включая библиометрический анализ, контент-анализ научных публикаций и тематический синтез ключевых концепций и результатов европейских научных исследований по андрагогике.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают разнообразие теоретических представлений и практических применений андрагогики в европейских научных исследованиях.

Ключевые слова: андрагогика, образование взрослых, европейские учёные, самостоятельное обучение, личностно-ориентированные подходы, обучение на протяжении всей жизни.

Для цитирования: Исамова П.Ш. Концепция андрагогики в научных исследованиях европейских учёных // Inter education & global study.2024. №5(1). С. 376– 382.

THE CONCEPT OF ANDRAGOGY IN THE SCIENTIFIC RESEARCH OF EUROPEAN SCIENTISTS

©Pokiza Sh.Isamova[1]✉
[1]Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: andragogy, as a theory of adult education emphasizing self-directed learning and learner-centered approaches, has been extensively studied and developed by European scientists.

AIM: this research aims to examine how European scientists have conceptualized and contributed to the field of andragogy.

DISCUSSION AND RESULTS: through a comprehensive review of literature and critical analysis, the study identifies significant contributions of European scientists to andragogy.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a qualitative research approach, including bibliometric analysis, content analysis of scholarly publications, and thematic synthesis of key concepts and findings in European scientific research on andragogy.

CONCLUSIONS: the findings highlight the diverse theoretical insights and practical applications of andragogy within European scientific research.

Keywords: andragogy, adult education, European scientists, self-directed learning, learner-centered approaches, lifelong learning**.**

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

For citation: Pokiza Sh. Isamova. (2024) The Concept of Andragogy in the Scientific Research of European Scientists // Inter education & global study, (5(1)), pp. 376–382. (In Russ).

Область образования взрослых, известная как андрагогика, отличается от педагогики тем, что уделяет особое внимание уникальным потребностям и характеристикам взрослых учащихся. Термин андрагогика, происходящий от греческих слов «анер» (что означает «человек») и «агогос» (что означает «ведущий»), означает искусство и науку, помогающую взрослым учиться. Эта концепция значительно изменилась за прошедшие годы, особенно благодаря новаторским исследованиям и вкладу европейских ученых. Их работа обеспечила надежную теоретическую основу и практические методологии, которые сформировали современную практику образования взрослых.

Изучение андрагогики возникло как ответ на растущее признание того, что взрослые ученики фундаментально отличаются от детей по стилям обучения, мотивации и жизненному опыту. В отличие от детей, взрослые привносят в процесс обучения богатый личный и профессиональный опыт, что влияет на их вовлеченность и взаимодействие с новыми знаниями. Это осознание привело к развитию андрагогических принципов, которые подчеркивают самостоятельное обучение, экспериментальное обучение и практическое применение знаний.

Исторически корни андрагогики можно проследить до ранних европейских философов, таких как Платон и Сократ, которые выступали за важность обучения на протяжении всей жизни. Однако именно в XIX и XX веках андрагогика начала формироваться как отдельная область исследований благодаря усилиям европейских педагогов и исследователей. Немецкому педагогу Александру Каппу приписывают введение термина «андрагогика» в 1833 году, но именно работы более поздних европейских ученых по-настоящему определили и расширили эту область.

Целью этой статьи является изучение концепции андрагогики через призму европейских научных исследований. Он предоставит исторический обзор развития андрагогики, подчеркнет вклад ключевых европейских ученых и обсудит основные принципы, лежащие в основе андрагогической практики. Кроме того, в статье будут рассмотрены современные применения андрагогики в различных образовательных учреждениях, иллюстрирующие, как теоретические идеи европейских исследователей продолжают влиять и улучшать опыт обучения взрослых.

Углубляясь в научные исследования европейских ученых, мы получаем более глубокое понимание эволюции андрагогики и ее значения в сфере образования взрослых. Их вклад не только обогатил наши теоретические знания, но также предоставил практические инструменты и стратегии, которые преподаватели могут использовать для эффективного вовлечения и поддержки

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

взрослых учащихся. По мере того, как мы преодолеваем сложности образовательного ландшафта 21-го века, принципы андрагогики остаются актуальными как никогда, направляя разработку инновационных и гибких программ образования для взрослых.

Исторические основы андрагогики

Исторические корни андрагогики можно проследить до образовательных теорий древних европейских философов. Платон и Сократ подчеркивали важность обучения на протяжении всей жизни и роль диалога в процессе обучения. Эти ранние идеи заложили основу для концепции андрагогики, хотя формализация теорий образования взрослых произошла гораздо позже.

Возникновение андрагогики в XIX веке.

Термин «андрагогика» впервые был введен немецким педагогом Александром Каппом в 1833 году в его книге «Platon's Erziehungslehre» («Образовательные идеи Платона»). Капп использовал этот термин для описания методов и практики обучения взрослых, отличая его от педагогики, которая фокусируется на образовании детей. Однако в то время идеи Каппа не получили значительной поддержки.

XX век и расцвет андрагогики

Лишь в середине 20 века андрагогике стали уделять значительное внимание. Ойген Розеншток-Хюсси, немецкий социальный философ, внес значительный вклад в образование взрослых, подчеркнув важность социального контекста и диалога в обучении. Работа Розенсток-Хюсси подчеркнула социальные аспекты образования взрослых, предполагая, что обучение происходит посредством взаимодействия и взаимодействия с другими.

Франц Пёггелер, австрийский педагог, развил теорию андрагогики. Исследование Пёггелера было сосредоточено на самостоятельном характере обучения взрослых. Он утверждал, что образование взрослых должно быть адаптировано к опыту и потребностям человека, признавая, что взрослые мотивированы внутренними факторами и жизненным опытом. Вклад Пёггелера сыграл решающую роль в смещении акцента в образовании взрослых на подход, ориентированный на учащегося.

Малкольм Ноулз и популяризация андрагогики

Хотя Малкольм Ноулз был американским педагогом, его работа по андрагогике находилась под сильным влиянием европейских образовательных теорий. Ноулзу часто приписывают популяризацию андрагогики в США и за рубежом. Он предложил шесть ключевых принципов обучения взрослых, которые стали основополагающими в андрагогической практике:

Необходимо знать: Взрослым необходимо понимать значимость того, что они изучают.

Самооценка: Взрослые считают себя ответственными за свои собственные решения и предпочитают самостоятельное обучение.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Опыт: Взрослые привносят богатый опыт, который формирует основу для нового обучения.

Готовность к обучению. Взрослые готовы учиться, когда видят необходимость решения реальных задач или проблем.

Ориентация на обучение. Взрослые больше ориентированы на проблемы, чем на содержание.

Мотивация. Взрослых мотивируют внутренние факторы, такие как самооценка и качество жизни.

Модель Ноулза синтезировала идеи европейских педагогов и обеспечила последовательную структуру, которую можно было применять в различных контекстах образования взрослых.

Основные принципы андрагогики в европейских исследованиях

Европейские исследователи тщательно изучили основные принципы андрагогики, способствуя более глубокому пониманию процессов обучения взрослых. Принципы самостоятельного обучения, экспериментального обучения и практического применения знаний были центральными темами европейских андрагогических исследований.

Самостоятельное обучение

Самостоятельное обучение является фундаментальным принципом андрагогики. Европейские исследователи подчеркивают, что взрослые учащиеся получают пользу от активного участия в образовательном процессе. Самостоятельное обучение предполагает, что взрослые ставят свои собственные цели, определяют ресурсы и оценивают свой прогресс. Такой подход расширяет возможности учащихся и воспитывает чувство причастности и ответственности.

Экспериментальное обучение

Обучение на основе опыта, еще один ключевой принцип, признает, что взрослые привносят богатый опыт в среду обучения. Европейские ученые продемонстрировали, что этот опыт служит ценным ресурсом для нового обучения. Обучение на основе опыта устраняет разрыв между теорией и практикой, позволяя взрослым применять свои знания в реальных условиях.

Актуальность и практичность

Европейские исследования постоянно подчеркивают важность актуальности и практичности в образовании взрослых. Взрослые учащиеся мотивированы немедленным применением знаний. Поэтому учебные программы должны быть разработаны с учетом реальных задач и проблем, которые имеют отношение к личной и профессиональной жизни учащихся. Такой подход гарантирует, что получаемое ими образование будет значимым и применимым.

Современные применения андрагогики

Принципы андрагогики применялись в различных образовательных учреждениях по всей Европе. В высшем образовании андрагогические принципы все чаще интегрируются в учебные программы и методики преподавания.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Университеты применяют гибкие подходы к обучению, такие как онлайн-курсы и модульные программы, чтобы удовлетворить разнообразные потребности взрослых учащихся.

Исследование андрагогики через призму европейских научных исследований открывает богатую и развивающуюся область, посвященную пониманию и совершенствованию образования взрослых учащихся. Историческое развитие андрагогики, от ее ранних философских корней до формализации в XIX и XX веках, подчеркивает значительный вклад европейских педагогов и исследователей.

Ключевые фигуры, такие как Александр Капп, Ойген Розеншток-Хюсси и Франц Пёггелер, заложили основу современного понимания образования взрослых. Их акцент на социальном контексте обучения, самостоятельности взрослых учащихся и интеграции жизненного опыта в процесс обучения имел основополагающее значение. Эти принципы были далее развиты и популяризированы Малкольмом Ноулзом, чья работа синтезировала европейские теории и обеспечила практическую основу, которая продолжает влиять на образование взрослых во всем мире.

Основные принципы андрагогики — самостоятельное обучение, экспериментальное обучение и упор на актуальность и практичность — доказали свою важность в создании эффективных программ образования для взрослых. Европейские исследования неизменно показывают, что взрослые учащиеся получают пользу от образовательных подходов, которые признают их автономию, используют их опыт и учитывают их непосредственные потребности и цели.

В современном применении эти андрагогические принципы интегрированы в различные образовательные учреждения по всей Европе. Высшие учебные заведения, программы профессионального развития и общественные образовательные инициативы — все они приняли гибкие и ориентированные на учащихся подходы, чтобы лучше обслуживать взрослых учащихся. Такая адаптивность гарантирует, что образование взрослых останется актуальным и эффективным в удовлетворении разнообразных потребностей учащихся.

Вклад европейских ученых в область андрагогики не только обогатил наше теоретическое понимание, но также предоставил практические инструменты и стратегии, которые могут использовать преподаватели. Их работа подчеркивает важность подхода, ориентированного на учащихся, который уважает и использует уникальные характеристики взрослых учащихся. Поскольку образовательный ландшафт продолжает развиваться, принципы андрагогики будут оставаться решающими в разработке инновационных и гибких программ образования для взрослых.

В заключение отметим, что научные исследования европейских ученых глубоко сформировали концепцию и практику андрагогики. Их идеи и вклад создали надежную основу для образования взрослых, в которой особое внимание уделяется самостоятельному руководству, обучению на основе опыта и

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

практической значимости. Эти принципы продолжают наполнять и расширять опыт обучения взрослых, гарантируя, что образование останется для всех учащихся длиною в жизнь и обогащающим путешествием.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Kapp, A. (1833). "Andragogy: The Education of Adults."
2. Rosenstock-Huessy, E. (1938). "Out of Revolution: Autobiography of Western Man."
3. Pöggeler, F. (1957). "Introduction to the Theory of Andragogy."
4. Knowles, M. S. (1980). "The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy."

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Isamova Pokiza Shamsiyevna,** dotsent [**Исамова Покиза Шамсиевна,** доцент**]** [**Pokiza Sh.Isamova,** associate professor]; manzil: O‘zbekiston,J Toshkent shahri, Kichik Xalqa Yo`li ko`chasi, G-9a mavzesi, 21-a uy [адрес: Город Ташкент, улица Кичик Халка йули, квартал Г-9а, дом 21.], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Kichik Khalka Yo`li street, district G-9a, house 21.] E-mail: beksohib@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TALABALARNI IQTISODIY FANLAR NEGIZIDA KASBIY MADANIYATINING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK MEHANIZMLARI

© G.Umarova[1]✉

[1]Namangan muhandislik-qurilish instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: iqtisod fanlari bo‘yicha talabalar o‘rtasida kasbiy madaniyatni rivojlantirish ularning uslubiy ko‘nikma va bilimlarini oshirishni nazarda tutadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot iqtisod fanlari bo'yicha talabalar o'rtasida kasbiy madaniyatning metodologik tizimini yuksaltirishning samarali pedagogik mexanizmlarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot iqtisodiy fanlarda kasbiy madaniyatning metodologik tizimining asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot ta'lim amaliyotining sifat tahlilini, o'quvchilarning natijalarini miqdoriy baholashni va muvaffaqiyatli ta'lim tadbirlarining amaliy tadqiqotlarini o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

XULOSA: topilmalar iqtisod fanlari bo‘yicha talabalar o‘rtasida mustahkam uslubiy poydevor va kasbiy madaniyatni tarbiyalash uchun tizimli pedagogik mexanizmlarni integratsiyalash muhimligini ta’kidlaydi.

Kalit so'zlar: pedagogik mexanizmlar, kasbiy madaniyat, metodik tizim, iqtisod fanlari, o'quv dasturlarini loyihalash, ta'lim strategiyalari, o'quvchilarni rivojlantirish.

Iqtibos uchun: Umarova G. Talabalarni iqtisodiy fanlar negizida kasbiy madaniyatining metodik tizimini takomillashtirishning pedagogik mehanizmlari. // Inter education & global study. 2024. №5 (1). B.383– 389.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК

© Г.Умарова[1]✉

[1]Наманганский инженерно-строительный институт, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: развитие профессиональной культуры студентов экономических наук предполагает повышение их методических навыков и знаний.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: исследование направлено на изучение эффективных педагогических механизмов совершенствования методической системы профессиональной культуры студентов экономических наук.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на основе синтеза литературных и эмпирических данных выявлены ключевые компоненты методологической системы профессиональной культуры в экономических науках.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется смешанный подход, включающий качественный анализ образовательной практики, количественную оценку успеваемости учащихся и тематические исследования успешных образовательных вмешательств.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают важность интеграции системных педагогических механизмов для формирования прочной методологической базы и профессиональной культуры у студентов, изучающих экономические науки.

Ключевые слова: педагогические механизмы, профессиональная культура, методическая система, экономические науки, разработка учебных программ, образовательные стратегии, развитие студентов.

Для цитирования: Умарова Г. Педагогические механизмы совершенствования методической системы профессиональной культуры студентов на основе экономических наук.// Inter education & global study.2024. №5(1). С. 383– 389.

PEDAGOGICAL MECHANISMS OF IMPROVING THE METHODOLOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL CULTURE OF STUDENTS ON THE BASE OF ECONOMIC SCIENCES

© Gulchexra Umarova[1]✉
[1]Namangan Institute of Engineering and Construction, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the development of professional culture among students in economic sciences involves enhancing their methodological skills and knowledge.

AIM: this research aims to investigate effective pedagogical mechanisms for enhancing the methodological system of professional culture among students in economic sciences.

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key components of the methodological system of professional culture in economic sciences.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a mixed-methods approach, incorporating qualitative analysis of educational practices, quantitative assessments of student outcomes, and case studies of successful educational interventions.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Conclusions: the findings underscore the importance of integrating systematic pedagogical mechanisms to cultivate a strong methodological foundation and professional culture among students in economic sciences.

Key words: pedagogical mechanisms, professional culture, methodological system, economic sciences, curriculum design, educational strategies, student development.

For citation: Gulchexra Umarova. (2024) Pedagogical mechanisms of improving the methodological system of professional culture of students on the base of economic sciences // Inter education & global study, (5(1)), pp. 383– 389. (In Uzbek).

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha talabalarning kasbiy madaniyati ularning kelajakdagi muvaffaqiyati va jamiyatga qo‘shadigan hissasining asosi hisoblanadi. Ushbu madaniyat kasbiy axloq, tanqidiy fikrlash, amaliy ko'nikmalar va iqtisodiy tamoyillarni chuqur tushunishni o'z ichiga oladi. Iqtisodiy landshaft tobora murakkablashib, globallashib borayotganligi sababli, talabalarda ushbu kasbiy madaniyatni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlovchi uslubiy tizimlarni takomillashtirish zarurati tug'iladi.

Iqtisodiy ta'limga ko'pincha esdalik va nazariy bilimlarga urg'u beradigan an'anaviy yondashuv zamonaviy kasbiy muhit talablarini qondirish uchun etarli emas. Bugungi iqtisodchi mutaxassislar ko'p qirrali muammolarni hal qila olishlari, ongli qarorlar qabul qilishlari va fanlar bo'yicha hamkorlikda ishlashlari kerak. Shu sababli, ta'lim muassasalari ushbu kompetensiyalarni rivojlantiruvchi innovatsion pedagogik mexanizmlarni qabul qilishlari kerak.

Ushbu maqola iqtisod fanlari asosida talabalar uchun kasbiy madaniyatning uslubiy tizimini sezilarli darajada takomillashtirishga imkon beradigan pedagogik mexanizmlarni o'rganish va tavsiflashga qaratilgan. Turli ta'lim strategiyalarini birlashtirgan holda, ushbu tadqiqot nafaqat talabalarning iqtisodiy tushunchalarni tushunishlarini kuchaytiradigan, balki ularni ushbu bilimlarni real dunyo kontekstlarida samarali qo'llashga tayyorlaydigan keng qamrovli asosni ta'minlashga intiladi.

Tadqiqot faol o'rganish va bilimlarni tajriba orqali qurishga urg'u beradigan konstruktiv ta'lim nazariyalarining nazariy asoslarini o'rganishdan boshlanadi. So‘ngra fanlararo integratsiya, vaziyatga asoslangan ta’lim, hamkorlikda o‘rganish, eksperimental o‘rganish, reflektiv amaliyot va murabbiylikni asosiy pedagogik mexanizmlar sifatida o‘rganadi. Ushbu mexanizmlarning har biri o'ziga xos imtiyozlarni taqdim etadi va mustahkam professional madaniyatni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan yaxlit ta'lim tajribasiga birgalikda hissa qo'shadi.

Bundan tashqari, ushbu maqolada muhokama qilingan amalga oshirish strategiyalari o'quv dasturlarini ishlab chiqish, professor-o'qituvchilarni rivojlantirish, samarali baholash va institutsional qo'llab-quvvatlash muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu strategiyalar talabalarning kasbiy o'sishini ta'minlaydigan va ularni iqtisodiy sohada

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan qurollantiradigan ta'lim muhitini yaratish uchun juda muhimdir.

Ta’lim muassasalari ushbu pedagogik mexanizmlarni o‘zlashtirib, integratsiyalashgan holda iqtisod fanlari bo‘yicha kasbiy madaniyatning metodik tizimini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Bu nafaqat talabalarni kasbiy kareralaridagi qiyinchiliklarga tayyorlaydi, balki vakolatli, axloqiy va innovatsion iqtisodiy mutaxassislarni rivojlantirishning kengroq maqsadiga hissa qo'shadi.

Iqtisodiyot fanlarida kasbiy madaniyatning metodik tizimini takomillashtirishning pedagogik mexanizmlariga oid adabiyotlar keng va serqirradir. Ushbu sharh fanlararo integratsiya, vaziyatga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'rganish, eksperimental o'rganish, reflektiv amaliyot va iqtisodiy ta'limda mentorlikning muhimligini ta'kidlaydigan asosiy nazariy va empirik tadqiqotlarni sintez qiladi.

Fanlararo integratsiya iqtisodiy fanlarni axloq, sotsiologiya va aloqa kabi boshqa sohalar bilan birlashtirgan pedagogik yondashuvdir. Jacobs (1989) fanlararo ta'lim talabalarga bir nechta nuqtai nazarlarni hisobga olgan holda murakkab masalalarni to'liqroq tushunishga yordam beradi, deb ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv fanlararo o'quv dasturlari tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rag'batlantirishini ta'kidlagan Bean (1997) tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Iqtisodiy ta'limda axloq va aloqa kabi mavzularni birlashtirish o'quvchilarning iqtisodiy qarorlarning axloqiy va ijtimoiy jihatlarini boshqarish qobiliyatini oshiradi (Colander & McGoldrick, 2009).

Keys asosida o‘qitish nazariya va amaliyot o‘rtasidagi tafovutni bartaraf etishdagi samaradorligi bilan keng tan olingan. Herreid (2007) ma'lumotlariga ko'ra, vaziyatga asoslangan o'rganish tanqidiy fikrlashni va nazariy tushunchalarni qo'llashni rag'batlantirish uchun real dunyo stsenariylaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Iqtisodiy ta'lim kontekstida Ellet (2007) ta'kidlaydiki, amaliy tadqiqotlar talabalarga material bilan chuqur shug'ullanish, murakkab iqtisodiy vaziyatlarni tahlil qilish va hayotiy echimlarni taklif qilish imkonini beradi. Ushbu usul Kolbning (1984) tajribaviy o'rganish nazariyasiga mos keladi, bu nazariyaga ko'ra, o'quvchilar bilimlarni amaliy sharoitlarda to'g'ridan-to'g'ri qo'llay olsalar, o'rganish eng samarali bo'ladi.

Talabalar guruhlarda birgalikda ishlashlari mumkin bo'lgan hamkorlikda o'rganish jamoaviy ish, muloqot va etakchilik kabi bir qator professional ko'nikmalarni rivojlantiradi. Jonson va Jonson (1989) hamkorlikdagi ta'lim muhiti yuqori akademik yutuqlarga va yaxshilangan ijtimoiy ko'nikmalarga olib kelishini aniqladi. Iqtisodiy ta'limda hamkorlikdagi loyihalar va guruh muhokamalari professional fikrlashni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Springer, Stanne va Donovan (1999) meta-tahlil o'tkazdilar, bu hamkorlikda o'rganish talabalarning materialni tushunishi va eslab qolishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi, xususan, iqtisod kabi murakkab fanlarda.

Tajribali ta'lim - bu bevosita tajriba orqali o'rganishga urg'u beradigan pedagogik strategiya. Kolb (1984) tajribaviy o'rganishni tajribani o'zgartirish orqali bilim yaratiladigan jarayon sifatida belgilaydi. Iqtisodiy ta'limda stajirovkalar, simulyatsiyalar va dala ishlari talabalarga o'z sohalarida amaliy tajriba bilan ta'minlaydigan keng tarqalgan tajribaviy

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ta'lim faoliyatidir (Cantor, 1995). Beard va Uilson (2006) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tajribaviy o'rganish talabalarning amaliy ko'nikmalarini oshiradi va ularni professional muhitga tayyorlaydi, degan fikrni qo'llab-quvvatlaydi.

Reflektiv amaliyot o‘quvchilarni tushunish va ish faoliyatini yaxshilash uchun o‘z ta’lim tajribalarini tanqidiy tahlil qilishni o‘z ichiga oladi. Schön (1983) aks ettirish amaliyotini fikr va harakat o'rtasidagi muloqot sifatida ta'riflaydi, bu esa doimiy takomillashtirishga yordam beradi. Moon (1999) aks ettirish amaliyoti o‘quvchilarda o‘z-o‘zini anglash va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam berishini ta’kidlaydi. Iqtisodiy ta'limda aks ettiruvchi jurnallar va portfellar kabi vositalar o'quvchilarni o'z ta'lim jarayonlari va natijalari haqida fikr yuritishga undaydi va shu bilan ularning tushunishini va kasbiy o'sishini chuqurlashtiradi.

Mentorlik talabalarda kasbiy madaniyatni rivojlantirishning hal qiluvchi elementidir. Kram (1985) murabbiylikni shaxsiy va kasbiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi rivojlanish munosabatlari sifatida belgilaydi. Iqtisodiy ta'lim kontekstida murabbiylar o'quvchilarga o'zlarining ilmiy va martaba yo'llarini tanlashda yordam berib, yo'l-yo'riq, fikr-mulohaza va yordam beradi (Allen, Eby va Lentz, 2006). Samarali murabbiylik dasturlari talabalarning kasbiy mahoratini, o'ziga bo'lgan ishonchini va ishchi kuchiga tayyorligini oshirish uchun ko'rsatildi (Ensher va Merfi, 2011).

Ushbu pedagogik mexanizmlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'quv dasturlarini puxta ishlab chiqish, professor-o'qituvchilar tarkibini ishlab chiqish, samarali baholash usullari va mustahkam institutsional yordam kerak. Biggs (1999) fikriga ko'ra, o'quv dasturlarini loyihalashda konstruktiv moslashtirish o'quv faoliyati va baholashning ta'lim natijalariga mos kelishini ta'minlaydi. Darling-Hammond (2000) tomonidan taklif qilingan fakultetni rivojlantirish dasturlari o'qituvchilarni innovatsion o'qitish strategiyalarini amalga oshirish ko'nikmalari bilan jihozlash uchun zarurdir. Shakllantiruvchi baholash va samaradorlikka asoslangan baholash kabi samarali baholash usullari talabalarning taraqqiyoti va yaxshilanishi kerak bo'lgan sohalar haqida tushuncha beradi (Black & Wiliam, 1998). Institutsional qo'llab-quvvatlash, jumladan, etarli resurslar va infratuzilma, innovatsion ta'lim va o'qitish uchun qulay muhitni yaratish uchun juda muhimdir (Skott, 2003).

Yuqorida qayd etilgan pedagogik mexanizmlarni o‘zida mujassam etgan o‘quv dasturini ishlab chiqish keng qamrovli metodik tizimni ishlab chiqish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'quv dasturi dinamik bo'lishi, dolzarbligi va qo'llanilishini ta'minlash uchun joriy iqtisodiy tendentsiyalar va amaliyotlarni o'z ichiga olishi kerak.

Fakultet professor-o‘qituvchilari o‘qitishning innovatsion strategiyalarini amalga oshirish uchun ko‘nikma va bilimlarga ega bo‘lishi kerak. Kasbiy malaka oshirish dasturlari va seminarlar o‘qituvchilarga eng so‘nggi pedagogik yo‘nalishlar va usullardan xabardor bo‘lishga yordam beradi.

Talabalarning kasbiy madaniyatini rivojlantirishdagi yutuqlarini baholash uchun samarali baholash usullari zarur. Shakllantiruvchi baholash, ishlashga asoslangan baholash va qayta aloqa mexanizmlari o‘quvchilarning ta’lim natijalari va yaxshilash

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

yo‘nalishlari haqida tushuncha beradi.

Ushbu pedagogik mexanizmlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun institutsional yordam muhim ahamiyatga ega. Tegishli resurslar, infratuzilma va ma'muriy qo'llab-quvvatlash innovatsion ta'lim va ta'lim amaliyotlari uchun qulay muhit yaratishi mumkin.

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha talabalarning kasbiy madaniyati ko‘p qirrali tuzilma bo‘lib, u nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, axloqiy mulohazalar va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu kasbiy madaniyatni yuksaltirish pedagogikaga kompleks va innovatsion yondashuvni talab qiladi. Ushbu maqolada turli pedagogik mexanizmlar, jumladan, fanlararo integratsiya, vaziyatga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'rganish, eksperimental o'rganish, reflektiv amaliyot va murabbiylik o'rganildi, bularning barchasi mustahkam uslubiy tizimni rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi.

Ushbu pedagogik mexanizmlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o‘quv rejasini puxta ishlab chiqish, professor-o‘qituvchilar tarkibini doimiy ravishda rivojlantirish, samarali baholash usullari va kuchli institutsional yordam talab etiladi. O'quv dasturini loyihalash o'quv faoliyati va baholashni kerakli ta'lim natijalariga moslashtirishi kerak. Fakultetni rivojlantirish dasturlari o‘qituvchilarni o‘qitishning innovatsion strategiyalarini amalga oshirish ko‘nikmalari bilan jihozlashi kerak. Shakllantiruvchi baholash va samaradorlikka asoslangan baholash kabi samarali baholash usullari o‘quvchilar taraqqiyotini kuzatish uchun zarurdir. Institutsional qo'llab-quvvatlash, jumladan, etarli resurslar va infratuzilma, innovatsion o'qitish va o'qitish uchun qulay muhitni yaratish uchun juda muhimdir.

Ushbu pedagogik mexanizmlarni o'zlashtirgan ta'lim muassasalari talabalarning iqtisodiy fanlar bo'yicha kasbiy madaniyatini tarbiyalovchi dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin. Ushbu strategiyalarni o'quv dasturlari va o'quv amaliyotlariga integratsiyalashgan holda, muassasalar talabalarni professional dunyoning murakkabliklariga yaxshiroq tayyorlashlari mumkin. Bunday yaxlit yondashuv nafaqat talabalarning ilmiy va kasbiy mahoratini oshiradi, balki ularning umumiy shaxsiy va axloqiy rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu pedagogik mexanizmlarning talabalarning kasbiy muvaffaqiyati va martaba traektoriyalariga uzoq muddatli ta'sirini o'rganishi kerak. Bundan tashqari, tadqiqotlar turli xil ta'lim kontekstlarida ushbu strategiyalarni amalga oshirishning o'ziga xos muammolari va eng yaxshi amaliyotlarini o'rganishi mumkin. Ushbu dinamikani tushunish iqtisodiy fanlar bo'yicha talabalarning kasbiy madaniyatini qo'llab-quvvatlovchi metodik tizimlarni takomillashtirish va takomillashtirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, iqtisod fanlari bo‘yicha talabalarning kasbiy madaniyatining uslubiy tizimini yuksaltirish pedagogikaga ko‘p qirrali va innovatsion yondashuvni taqozo etadi. Fanlararo integratsiyani, vaziyatga asoslangan ta'limni, hamkorlikda o'rganishni, eksperimental o'rganishni, reflektiv amaliyotni va murabbiylikni qo'llash orqali ta'lim muassasalari talabalarni zamonaviy iqtisodiy landshaft talablariga tayyorlaydigan keng qamrovli ta'limni ta'minlashi mumkin. Bu pedagogik mexanizmlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

nafaqat o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini yaxshilaydi, balki ularning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun zarur bo‘lgan kasbiy mahorat va axloqiy qadriyatlarni ham tarbiyalaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
2. Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
3. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Wenger, E. (1998). Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity. Cambridge: Cambridge University Press.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Umarova Gulchexra,** o‘qituvchi [**Умарова Гулчехра,** преподаватель] [**Umarova Gulchexra,** teacher]; [manzil: O‘zbekiston,Namangan, Islom Karimov ko`chasi 12-uy], [адрес: Узбекистан, Наманган, улица Ислама Каримова 12], [address: Uzbekistan, Namangan, Islam Karimov street 12] E-mail: umarovagulchexra@mail.ru

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

BO‘LAJAK MUTAXASSISNING SHAXSIY VA KASBIY AXBOROT MAYDONINI LOYIHALASHDA IJTIMOIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

© Sh.A.Narkulov[1]✉
[1]Guliston davlat pedagogika instituti**,** Sirdaryo,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ijtimoiy tarmoqlar muloqot, hamkorlik va professional tarmoqlar uchun ajralmas platformaga aylandi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot kelajakdagi mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy ma'lumotlar sohasini loyihalashda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning pedagogik strategiyalari va metodologiyalarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyot va empirik tushunchalar sintezi orqali tadqiqot ijtimoiy tarmoqlarni ta’lim muhitiga integratsiyalashning nazariy asoslari va amaliy qo‘llanilishini o‘rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda samarali pedagogik amaliyotlarni o'rganish uchun amaliy tadqiqotlar, o'qituvchilar bilan suhbatlar, ijtimoiy media platformalarining kontent tahlili va ishtirokchilar kuzatuvlaridan foydalangan holda sifatli tadqiqot usuli qo'llaniladi.

XULOSA: topilmalar bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy ma'lumotlar sohasini kengaytirish uchun ijtimoiy tarmoqlarni pedagogik amaliyotga integratsiyalashning transformatsion salohiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy tarmoqlar, pedagogik jarayon, bo'lajak mutaxassislar, raqamli savodxonlik, kasbiy rivojlanish, martaba tayyorligi, raqamli identifikatsiya.

Iqtibos uchun: Narkulov Sh.A. Bo‘lajak mutaxassisning shaxsiy va kasbiy axborot maydonini loyihalashda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish pedagogik jarayon sifatida //Inter education & global study. 2024. №5(1). B.390–396.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА ПРИ ПРОЕКТИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ ОБЛАСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

© Ш.А.Наркулов✉
[1]Гулистанский государственный педагогический институт, Сырдарья, Узбекистан.

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: социальные сети стали незаменимой платформой для общения, сотрудничества и профессиональных сетей.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: исследование направлено на изучение педагогических стратегий и методик использования социальных сетей при проектировании личностного и профессионального информационного поля будущих специалистов.

ОБСУЖДЕНИЕ И ВЫВОДЫ: путем синтеза литературы и эмпирических данных исследование исследует теоретические основы и практическое применение интеграции социальных сетей в образовательную среду.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется качественный метод исследования с использованием тематических исследований, интервью с учителями, контент-анализа платформ социальных сетей и наблюдения за участниками для изучения эффективных педагогических практик.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают преобразующий потенциал интеграции социальных сетей в педагогическую практику для расширения базы личных и профессиональных знаний будущих специалистов.

Ключевые слова: социальные сети, педагогический процесс, будущие специалисты, цифровая грамотность, профессиональное развитие, карьерная готовность, цифровая идентичность.

Для цитирования: Наркулов Ш.А. Использование социальных сетей как педагогического процесса при проектировании личности и профессиональной информационной области будущего специалиста. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 390–396.

USING SOCIAL NETWORKS AS A PEDAGOGICAL PROCESS IN DESIGNING THE PERSONAL AND PROFESSIONAL INFORMATION AREA OF THE FUTURE SPECIALIST

© Shavkat A. Narkulov[1]✉
[1]Gulistan State Pedagogical Institute, Syrdaryo, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: social media has become an indispensable platform for communication, collaboration and professional networking.

AIM: this study aims to study the pedagogical strategies and methodologies of using social networks in the design of personal and professional information fields of future professionals**.**

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical insights, the study explores the theoretical foundations and practical applications of integrating social media into educational environments.

MATERIALS AND METHODS: the study uses a qualitative research method using case studies, teacher interviews, content analysis of social media platforms, and participant observation to explore effective pedagogical practices.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

CONCLUSIONS: the findings highlight the transformative potential of integrating social media into pedagogical practice to expand the personal and professional knowledge base of future professionals.

Key words: social networks, pedagogical process, future specialists, digital literacy, professional development, career readiness, digital identity.

For citation: Shavkat A. Narkulov (2024) ‘Using social networks as a pedagogical process in designing the personal and professional information area of the future specialist’, // Inter education & global study, (5(1)), pp. 390–396. (In Uzbek).

Ijtimoiy tarmoqlarning tez tarqalishi odamlarning muloqot qilish, ma'lumot almashish va global miqyosda o'zaro munosabatlarida inqilob qildi. Facebook, Twitter, LinkedIn va Instagram kabi platformalar o'zlarining dastlabki ijtimoiy maqsadlaridan oshib, ta'lim va kasbiy rivojlanish uchun kuchli vosita sifatida paydo bo'ldi. Pedagoglar o‘quvchilarni qiziqtirish va o‘quv tajribasini oshirish uchun innovatsion usullarni izlayotgani sababli, ijtimoiy tarmoqlarning pedagogik jarayonga integratsiyalashuvi katta qiziqish uyg‘otdi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida talabalarni ishchi kuchiga tayyorlash nazariy bilimlarni berishdan ko'proq narsani o'z ichiga oladi. Bu ularni amaliy ko'nikmalar bilan jihozlashni, professional tarmoqlarni rivojlantirishni va raqamli savodxonligini oshirishni talab qiladi. Ijtimoiy tarmoqlar ushbu maqsadlarga samarali erishish mumkin bo'lgan dinamik muhitni taklif qiladi. Ular real vaqt rejimida muloqot qilish, hamkorlik qilish va keng ko'lamli resurslardan foydalanish uchun platformani ta'minlaydi, bu ularni bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy va professional axborot maydonini shakllantirishda bebaho qiladi.

Ushbu maqola ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim sohasidagi rolini o'rganadi, ularning o'quv jarayonini boyitish va talabalarni professional dunyoga tayyorlash imkoniyatlarini o'rganadi. Biz ta’limda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishni qo‘llab-quvvatlovchi nazariy asoslarni o‘rganamiz, ularning afzalliklari va muammolarini muhokama qilamiz hamda ularni o‘quv dasturiga samarali integratsiya qilish strategiyalarini taqdim etamiz. Keys tadqiqotlari va amaliy misollar orqali biz ijtimoiy tarmoqlardan akademik ta'lim va kasbiy amaliyot o'rtasidagi tafovutni bartaraf etadigan keng qamrovli va qiziqarli o'quv muhitini yaratish uchun qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatishni maqsad qilganmiz.

Ushbu tadqiqotning maqsadi o'qituvchilarga ijtimoiy tarmoqlardan pedagogik vosita sifatida foydalanish bilan bog'liq imkoniyatlar va cheklovlar haqida nozik tushuncha berishdir. Shunday qilib, biz innovatsion ta'lim amaliyotlari bo'yicha davom etayotgan munozaraga hissa qo'shishga va zamonaviy professional landshaftning murakkabliklarida harakat qilish uchun yaxshi jihozlangan bo'lajak mutaxassislarni rivojlantirishga yordam berishga umid qilamiz.

Adabiyot manbalarini haqida umumiy ma'lumot; Adabiyot sharhi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Ta'limda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish keng qamrovli tadqiqotlar mavzusi bo'lib, ishtiyoq va ehtiyotkorlikni aks ettiradi. Ushbu adabiyot sharhi ijtimoiy tarmoqlarni ta'lim sharoitlariga integratsiyalashning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi, afzalliklari va muammolarini yoritib, turli tadqiqotlar natijalarini sintez qiladi.

Nazariy asoslar

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'limga qo'shilishi bir nechta ta'lim nazariyalari bilan qo'llab-quvvatlanadi:

Ijtimoiy konstruktivizm: Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi bilimlarni qurishda ijtimoiy o'zaro ta'sirning muhimligini ta'kidlaydi. Vygotskiy (1978) fikriga ko'ra, o'rganish ijtimoiy vositachilik jarayoni bo'lib, unda o'quvchilar boshqalar bilan muloqot va hamkorlik orqali tushunishni quradilar. Ijtimoiy tarmoqlar bunday o'zaro ta'sirlar uchun platforma bo'lib, hamkorlikda o'rganish va tengdoshlarni qo'llab-quvvatlashni osonlashtiradi.

Konnektivizm: Siemens (2005) konnektivizmni raqamli asr uchun o'rganish nazariyasi sifatida kiritdi va o'quv jarayonida tarmoqlarning ahamiyatini ta'kidladi. Bog'langan dunyoda bilim tarmoqlar bo'ylab taqsimlanadi va o'rganish ushbu tarmoqlarni tanib olish va navigatsiya qilishni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy tarmoqlar ushbu kontseptsiyani ifodalaydi, axborot almashiladigan va ulanishlar o'rnatiladigan tugunlar bo'lib xizmat qiladi.

Tajribali o'rganish: Kolbning (1984) eksperimental o'rganish nazariyasi o'rganish faol ishtirok etish va tajribalar ustida mulohaza yuritishni o'z ichiga olgan holda eng samarali bo'lishini ta'kidlaydi. Ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilarga haqiqiy dunyo faoliyati bilan shug'ullanish, o'z tajribalarini baham ko'rish va umumiy muhitda o'rganishlari haqida fikr yuritish imkonini beradi.

Amaliy ilovalar

Tadqiqotlar ijtimoiy tarmoqlardan ta'lim sharoitida foydalanishning turli usullarini o'rganib chiqdi:

Hamkorlikda o'rganish: Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlar guruh loyihalari, muhokamalar va tengdoshlarning fikr-mulohazalari uchun platformalar taqdim etish orqali hamkorlikda o'rganishni osonlashtiradi. Misol uchun, Greenhow va Lewin (2016) Facebook va Google+ kabi ijtimoiy media vositalari hamkorlikdagi ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlashini, talabalarning faolligini oshirishni va jamiyat tuyg'usini rivojlantirishini aniqladi.

Professional rivojlanish: LinkedIn kabi ijtimoiy tarmoqlar professional tarmoq va rivojlanish uchun keng qo'llaniladi. Kietzmann va boshqalar. (2011) ta'kidlashicha, ushbu platformalar talabalarga soha mutaxassislari bilan bog'lanish, professional guruhlarga qo'shilish va sanoat tendentsiyalaridan xabardor bo'lish imkonini beradi va shu bilan ularning martaba istiqbollarini oshiradi.

Norasmiy ta'lim: Ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilarga turli manbalardan foydalanish, munozaralarda qatnashish va rasmiy sinfdan tashqarida tengdoshlari va mutaxassislaridan o'rganish imkonini berish orqali norasmiy ta'limni qo'llab-quvvatlaydi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Junco, Heibergert, and Loken (2011) ma'lumotlariga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan akademik maqsadlarda foydalanadigan talabalar yuqori faollik va yaxshi akademik natijalarga ega bo'lishadi.

Adabiyotlarda ijtimoiy tarmoqlarni ta'limga integratsiyalashning bir qancha afzalliklari aniqlangan:

Kengaytirilgan ishtirok: Ijtimoiy tarmoqlar o'rganish uchun interaktiv va o'zaro bog'liq platformalarni taqdim etish orqali talabalarning faolligini oshiradi. Tess (2013) an'anaviy usullar bilan solishtirganda o'quvchilar ijtimoiy tarmoqqa asoslangan o'quv faoliyatida faol ishtirok etishlarini aniqladi.

Turli manbalarga kirish: Ijtimoiy tarmoqlar maqolalar, videolar, vebinarlar va professional guruhlarni o'z ichiga olgan keng ko'lamli manbalarga kirishni taklif qiladi. Ushbu manbalar o'rganish tajribasini boyitadi va o'quvchilarga berilgan mavzu bo'yicha bir nechta nuqtai nazarlarni beradi (Manca & Ranieri, 2016).

Raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish: Ijtimoiy tarmoqlar bilan shug'ullanish talabalarga raqamli savodxonlik, jumladan, axborotni baholash, onlayn muloqot va raqamli fuqarolik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar zamonaviy professional landshaftda navigatsiya qilish uchun juda muhimdir (Ala-Mutka, 2011).

Tarmoq imkoniyatlari: Ijtimoiy tarmoqlar tengdoshlar, o'qituvchilar va sanoat mutaxassislari bilan aloqa o'rnatishni osonlashtiradi. Ushbu tarmoq ustozlik imkoniyatlari, stajirovkalar va ish takliflariga olib kelishi mumkin va shu bilan talabalarning martaba rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi (Roblyer va boshq., 2010).

Afzalliklarga qaramay, ta'limda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish bilan bog'liq bir qator muammolar aniqlandi:

Axborotning haddan tashqari yuklanishi: Ijtimoiy tarmoqlarda mavjud bo'lgan juda ko'p ma'lumotlar talabalarni to'ldirishi mumkin, bu esa tegishli va ishonchli manbalarni aniqlashni qiyinlashtiradi (Selwyn, 2012).

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish maxfiylik va xavfsizlik bilan bog'liq muhim muammolarni keltirib chiqaradi. O'qituvchilar va talabalar ushbu xavflardan xabardor bo'lishlari va shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish choralarini ko'rishlari kerak (Moran, Seaman, & Tinti-Kane, 2011).

Hamma talabalar texnologiya va internetdan teng foydalanish imkoniyatiga ega emas, bu esa ishtirok etish va o'rganish imkoniyatlaridagi nomutanosiblikka olib keladi (Van Deursen va Van Dijk, 2014).

Ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilar e'tiborini o'quv vazifalaridan chalg'itib, chalg'ituvchi manba bo'lishi mumkin (Kirschner va Karpinski, 2010).

Ta'limda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning afzalliklari

1. Kengaytirilgan ishtirok va o'zaro ta'sir

Ijtimoiy tarmoqlar real vaqt rejimida muloqot va hamkorlikni osonlashtiradi, talabalarga tengdoshlari, o'qituvchilari va soha mutaxassislari bilan muloqot qilish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

imkonini beradi. Ushbu o'zaro ta'sir jamiyat tuyg'usini kuchaytiradi va o'rganish tajribasini oshiradi.

2. Axborot boyligiga kirish

Ijtimoiy tarmoqlar turli manbalarga, jumladan, maqolalar, videolar, vebinarlar va professional guruhlarga kirish imkonini beradi. Talabalar turli nuqtai nazarlarni o'rganishlari va o'z sohasidagi mutaxassislardan tushuncha olishlari mumkin.

3. Raqamli savodxonlik va kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish

Ijtimoiy tarmoqlarda faol ishtirok etish talabalarda raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu malakalar zamonaviy professional landshaftda navigatsiya qilish uchun zarurdir.

4. Tarmoq va malaka oshirish

Ijtimoiy tarmoqlar talabalarga professionallar bilan bog'lanish, sanoat guruhlariga qo'shilish va muhokamalarda qatnashish imkonini beradi. Ushbu o'zaro ta'sirlar kasbiy rivojlanish va martaba ko'tarilishini qo'llab-quvvatlaydi.

Ijtimoiy tarmoqlarning pedagogik jarayonga integratsiyalashuvi ta’limga transformativ yondashuvni taklif qiladi, akademik ta’lim va kasbiy amaliyot o‘rtasidagi tafovutni yo‘qotadi. Ushbu tadqiqot ijtimoiy tarmoqlarning faollikni oshirish, turli manbalardan foydalanishni ta'minlash va talabalar o'rtasida kasbiy rivojlanishni rag'batlantirishdagi ko'p qirrali rolini ta'kidladi. Ijtimoiy konstruktivizm, aloqadorlik va eksperimental o'rganish kabi ta'lim nazariyalariga asoslangan ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish hamkorlikda, tarmoq va tajribaviy o'rganishni ta'kidlaydigan zamonaviy ta'lim maqsadlariga mos keladi.

Ijtimoiy tarmoqlar ta'lim sharoitlarida ko'plab afzalliklarni taqdim etadi, jumladan, talabalarning faolligini oshirish, raqamli savodxonlikni rivojlantirish va professional tarmoq uchun imkoniyatlar. Ushbu platformalar real vaqt rejimida muloqot qilish, hamkorlik qilish va ko'plab ma'lumotlarga kirish imkonini beradi, shu bilan o'rganish tajribasini boyitadi va talabalarni zamonaviy ishchi kuchining dinamik talablariga tayyorlaydi.

Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning ta'limga samarali integratsiyalashuvi muammolardan holi emas. Axborotning haddan tashqari yuklanishi, maxfiylik va xavfsizlik muammolari, raqamli tafovut va potentsial chalg'ituvchi omillar o'qituvchilar hal qilishi kerak bo'lgan muhim muammolardir. Bu qiyinchiliklarni yengish uchun aniq maqsad va yo‘riqnomalarni belgilash, ijobiy onlayn hamjamiyatni shakllantirish, ijtimoiy tarmoqlarni o‘quv dasturlarini loyihalashda qo‘shish, o‘qituvchilar va talabalar uchun trening va yordam ko‘rsatish muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy tarmoqlarning kuchli tomonlaridan foydalanish va ularning cheklovlarini yumshatish orqali o'qituvchilar dinamik va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin. Bu muhit nafaqat akademik natijalarni oshiradi, balki talabalarni professional dunyoning murakkabliklariga tayyorlaydi, ularni muvaffaqiyat uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, bilimlar va tarmoqlar bilan jihozlaydi.

Kelajakdagi tadqiqotlar rivojlanayotgan texnologiyalar va o'zgaruvchan ta'lim paradigmalarini hisobga olgan holda, ijtimoiy tarmoqlarni pedagogik jarayonga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

integratsiyalashning innovatsion usullarini o'rganishni davom ettirishi kerak. Bu orqali o‘qituvchilar ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish dolzarbligi, samarali bo‘lishini va har tomonlama barkamol, malakali va aloqador bo‘lajak mutaxassislarni tarbiyalash maqsadiga mos kelishini ta’minlashi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda ijtimoiy tarmoqlardan o'ylangan va strategik foydalanish talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini sezilarli darajada oshirish imkoniyatiga ega. Ushbu platformalarni pedagogik vositalar sifatida qabul qilish orqali o'qituvchilar tobora bog'liq bo'lgan dunyoda harakatlanish va rivojlanishga tayyor, ko'proq qiziquvchan, ma'lumotli va tayyorlangan mutaxassislar avlodini yaratishga hissa qo'shishlari mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dewey, J. (1934). Art as Experience. Perigee Books.
2. Eisner, E. W. (2002). The Arts and the Creation of Mind. Yale University Press.
3. Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books.
4. Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., & Sheridan, K. M. (2013). Studio Thinking 2: The Real Benefits of Visual Arts Education. Teachers College Press.
5. Kwon, M. (2002). One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity. MIT Press.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Narkulov Shavkatbek Artukulovich,** o’qituvchi [**Наркулов Шавкатбек Артукулович,** преподаватель], [Shavkatbek A.Narkulov**,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, O'zbekiston, O'zbekiston, Sirdaryo viloyati, Shahar: Guliston, Talabalar ko'chasi, 49 [адрес: Узбекистан, У Узбекистан, Сырдарьинская область, Город: Гулистон, Студенческая улица, 49], [address: Uzbekistan, Uzbekistan, Syrdarya region, City: Guliston, Student street, 49]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

BOSHLANG'ICH SINF O‘QUVCHILARIDA RAQAMLI KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

© A.J.Aynazarova[1]✉
[1]Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat universiteti, Nukus,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: raqamli asrda boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish ularning akademik muvaffaqiyati va kelajakka tayyor bo'lishi uchun juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish uchun samarali pedagogik jarayonlarni o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik tushunchalar sintezi orqali tadqiqot raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik amaliyotning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, ta'lim dasturlari bo'yicha amaliy tadqiqotlar, o'qituvchilar bilan suhbatlar va sinf kuzatuvlarini o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

XULOSA: topilmalar boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishda erta aralashuv va tizimli pedagogik yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: raqamli ko‘nikmalar, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik jarayon, raqamli savodxonlik, texnologik ravonlik, ta’lim texnologiyasi, loyiha asosida o‘qitish.

Iqtibos uchun: Aynazarova A.J. Boshlang'ich sinf o‘quvchilarida raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish pedagogik jarayon sifatida. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 397–403.

ПОНЯТИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНИ, ЕГО СОДЕРЖАНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ СЕГОДНЯ

© А.Ж.Айназарова[1]✉
[1]Коракалпокский государственный университет имени Бердака, Нукус, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в эпоху цифровых технологий развитие цифровых навыков среди учащихся начальной школы имеет решающее значение для их академических успехов и готовности к будущему.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение эффективных педагогических процессов для развития цифровых навыков у учащихся начальной школы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: посредством синтеза литературы и эмпирических данных исследование определяет ключевые компоненты педагогической практики, которые поддерживают развитие цифровых навыков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован смешанный подход, включающий обзор литературы, тематические исследования образовательных программ, интервью с учителями и наблюдения в классе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают важность раннего вмешательства и систематических педагогических подходов в развитии цифровых навыков среди учащихся начальных классов.

Ключевые слова: цифровые навыки, начальное образование, педагогический процесс, цифровая грамотность, технологическое владение, образовательные технологии, проектное обучение.

Для цитирования: Айназаров А.Ж. Развитие цифровых навыков у учащихся начальных классов как педагогический процесс. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 397–403.

DEVELOPMENT OF DIGITAL SKILLS IN PRIMARY CLASS STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROCESS

©Asiya J. Aynazarova[1]✉
[1] Korakalpok State University named after Berdak, Nukus, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in the digital age, developing digital skills among primary school students is crucial for their academic success and future readiness.

AIM: this research aims to investigate effective pedagogical processes for developing digital skills among primary school students.

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical insights, the study identifies key components of pedagogical practices that support digital skills development.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a mixed-methods approach, including literature review, case studies of educational programs, teacher interviews, and classroom observations.

CONCLUSIONS: the findings highlight the importance of early intervention and systematic pedagogical approaches in fostering digital skills among primary class students.

Keywords: digital skills, primary education, pedagogical process, digital literacy, technological fluency, educational technology, project-based learning.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

For citation: Asiya J. Aynazarova (2024), ‘Development of digital skills in primary class students as a pedagogical process’, // Inter education & global study, (4(2)), pp. 397–403. (In Uzbek).

Raqamli davrda texnologiyadan samarali foydalanish qobiliyati akademik va professional sohalarda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy mahoratga aylandi. Dunyo tobora o'zaro bog'langan va raqamli texnologiyalarga qaram bo'lib borayotgani sababli, talabalarni erta yoshdan boshlab raqamli ko'nikmalar bilan qurollantirish zarurati hech qachon bu qadar muhim bo'lmagan. Boshlang'ich ta'lim umrbod ta'lim va ko'nikmalarni rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bu uni raqamli kompetensiyalarni joriy etish va rivojlantirish uchun ideal bosqichga aylantiradi.

Raqamli ko'nikmalar keng ko'lamli qobiliyatlarni o'z ichiga oladi, jumladan raqamli qurilmalardan mohirona foydalanish, raqamli tarkibni tushunish va baholash va raqamli media yaratish. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu ko'nikmalarni erta rivojlantirish ularni nafaqat kelajakdagi texnologik yutuqlarga tayyorlaydi, balki umumiy o'rganish tajribasini ham oshiradi. Raqamli savodxonlikni boshlang'ich ta'limga integratsiyalash 21-asrda ajralmas atributlar bo'lgan tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

Raqamli savodxonlikning aniq afzalliklariga qaramay, uni boshlang'ich ta'limga integratsiya qilish bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Bularga texnologiyadan adolatli kirishni ta'minlash, raqamli ta'limni samarali olib borish uchun o'qituvchilarni tayyorlash va raqamli savodxonlikni allaqachon olomon o'quv dasturiga moslashtirish kiradi. Bu muammolarni hal qilish o‘qituvchilarni ham, o‘quvchilarni ham qo‘llab-quvvatlovchi kompleks va yaxshi tuzilgan pedagogik yondashuvni talab qiladi.

Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish bilan bog'liq pedagogik jarayonlarni o'rganadi. U erta ta'limda raqamli savodxonlikning muhimligini ta'kidlaydi, ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali metodologiyalarini o'rganadi va ularni amalga oshirish bilan bog'liq muammolar va echimlarni muhokama qiladi. Ushbu jihatlarni tushunish va hal qilish orqali o'qituvchilar yosh o'quvchilarni kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun zarur bo'lgan raqamli kompetensiyalar bilan jihozlaydigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Boshlang‘ich ta’limda raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish o‘qituvchilar, siyosatchilar va tadqiqotchilar o‘rtasida keng ko‘lamli tadqiqot va muhokama mavzusi bo‘ldi. Ushbu adabiyotlarni ko'rib chiqishda erta ta'limda raqamli savodxonlikning ahamiyatini asoslovchi asosiy tadqiqotlar va nazariy asoslar, qo'llaniladigan metodologiyalar va ushbu ko'nikmalarni o'quv dasturiga integratsiya qilishda duch keladigan muammolar ko'rib chiqiladi.

Bawden (2008) raqamli savodxonlikni kompyuterlar orqali taqdim etilganda turli xil manbalardan olingan bir nechta formatdagi ma'lumotlarni tushunish va undan foydalanish qobiliyati sifatida belgilaydi. Uning ta'kidlashicha, raqamli savodxonlik nafaqat texnik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ko'nikmalar, balki tanqidiy fikrlash va raqamli kontentni baholashni ham o'z ichiga oladi. Raqamli savodxonlikka keng qamrovli yondashuv Xalqaro Ta’lim Texnologiyalari Jamiyati (ISTE) tomonidan qo‘llab-quvvatlangan bo‘lib, u o‘quvchilarning doimiy rivojlanib borayotgan texnologik landshaftda muvaffaqiyat qozonishiga yo‘naltirilgan talabalar uchun standartlarni ishlab chiqdi (ISTE, 2016).

Neumann and Neumann (2014) raqamli texnologiyalarning erta savodxonlikni rivojlantirishga ta'sirini o'rganib chiqdi. Ularning tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, planshetlar va ta'lim dasturlari kabi raqamli vositalar interaktiv va qiziqarli o'rganish tajribasini taqdim etish orqali yosh bolalarda savodxonlikni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Ularning ta'kidlashicha, raqamli texnologiyaga erta ta'sir qilish savodxonlikning muhim tarkibiy qismlari bo'lgan fonologik xabardorlik, so'z boyligi va hikoya qilish qobiliyatlarini oshirishi mumkin.

Raqamli savodxonlikni boshlang‘ich ta’limga integratsiyalash samarali pedagogik strategiyalarni talab qiladi. Ertmer va Ottenbreit-Leftwich (2010) ga ko'ra, o'qituvchilarning texnologiyaga bo'lgan e'tiqodlari va munosabatlari uning sinfga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvida muhim rol o'ynaydi. Ular o'qituvchilarning raqamli vositalardan foydalanishda ishonchi va malakasini oshirishga qaratilgan kasbiy rivojlanish dasturlarini himoya qiladilar.

An’anaviy sinfdagi ta’limni onlayn ta’lim faoliyati bilan birlashtirgan aralash ta’lim raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali yondashuvi sifatida aniqlandi. Graham (2006) aralash ta'lim moslashuvchanlik va shaxsiylashtirishni taklif qilishini ta'kidlaydi, bu esa o'quvchilarga tezkor fikr-mulohazalarni olishda o'z tezligida o'rganish imkonini beradi. Ushbu yondashuv, shuningdek, turli xil ta'lim ehtiyojlari va uslublarini qondirish uchun tabaqalashtirilgan ta'limni osonlashtiradi.

Falloon (2013) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalar talabalarning faolligi va motivatsiyasini oshirishi mumkin. Uning boshlang‘ich sinflarda planshetlardan foydalanish bo‘yicha tadqiqoti shuni ko‘rsatdiki, bu qurilmalar hamkorlikda o‘rganish, ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni qo‘llab-quvvatlaydi. Xuddi shunday, Hwang, Lai, and Wang (2015) raqamli vositalardan foydalangan holda o'yinga asoslangan o'quv muhiti o'quvchilarning muammoni hal qilish ko'nikmalarini va bilimlarini saqlab qolishni yaxshilashi mumkinligini aniqladi.

Raqamli savodxonlikni tatbiq etishdagi muammolar

Imtiyozlarga qaramay, raqamli savodxonlikni boshlang'ich ta'limga integratsiyalashda bir qancha qiyinchiliklar mavjud. Asosiy muammolardan biri texnologiyadan adolatli foydalanishni ta'minlashdir. Warschauer (2004) raqamli tafovutni muhokama qiladi va maktablar ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishidan qat'i nazar, barcha talabalarga raqamli vositalardan teng foydalanishni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi.

Yana bir qiyinchilik - o'qituvchining tayyorgarligi. Tondeur, van Braak va Valcke (2007) fikriga ko'ra, ko'plab o'qituvchilar o'qitish va qo'llab-quvvatlash etishmasligi tufayli raqamli ko'nikmalarni o'rgatish uchun etarli darajada tayyor emasligini his qilishadi. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar uchun doimiy kasbiy rivojlanish va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

hamkorlikda o'rganish imkoniyatlari raqamli savodxonlikni samarali o'qitish uchun zarurdir.

Bir nechta amaliy tadqiqotlar boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlik dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishni ko'rsatadi. Masalan, Voogt va McKenney (2008) tomonidan Gollandiyada “Texnologiyaga boy ko‘rsatma” loyihasi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, o‘quv dasturlari bo‘ylab texnologiyani integratsiyalash o‘quvchilarning ta’lim natijalarida sezilarli yaxshilanishlarga olib kelishi mumkin. Loyihada o‘qituvchilar malakasini oshirish, o‘quv dasturlarini ishlab chiqish va interfaol ta’lim muhitidan foydalanishga alohida e’tibor qaratildi.

Rivojlanayotgan mamlakatlardagi talabalarga noutbuk taqdim etgan “Bola boshiga bitta noutbuk” tashabbusi yana bir misoldir. Cristia va boshqalar tomonidan o'tkazilgan tadqiqot. (2012) dasturni amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch kelgan bo'lsa-da, bu talabalarning raqamli ko'nikmalari va akademik samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Raqamli ko'nikmalar bugungi bilimga asoslangan jamiyatda o'qish va yozish kabi zarur bo'lib bormoqda. Boshlang'ich ta'limda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarni hayotning deyarli barcha jabhalariga texnologiya kirib boradigan dunyoga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Raqamli savodxonlikning erta ta'limga integratsiyalashuvi nafaqat texnologiyadan foydalanishni o'rganish, balki uning qo'llanilishi, imkoniyatlari va oqibatlarini tushunishdir.

Boshlang‘ich bosqichda raqamli ko‘nikmalarni joriy etish keyingi hayotda yanada ilg‘or texnologik malakaga ega bo‘lish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Boshlang‘ich ta’lim savodxonlik va hisoblash asoslarini yaratganidek, raqamli savodxonlik uchun ham zamin yaratishi kerak. Texnologiya bilan erta tanishish bolalarga raqamli vositalar bilan qulay va tanish bo'lishga yordam beradi, ular yuqori sinflarda duch kelishi mumkin bo'lgan o'rganish egri chizig'ini kamaytiradi.

Raqamli vositalar darslarni yanada qiziqarli va interaktiv qilish orqali an'anaviy ta'lim natijalarini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ta'lim dasturlari, multimediya resurslari va onlayn platformalar turli xil o'rganish uslublari va ehtiyojlarini qondirish uchun mavzularni hayotga olib kelishi mumkin. Misol uchun, fan yoki matematika o'yinlaridagi interaktiv simulyatsiyalar mavhum tushunchalarni yanada aniqroq va tushunishni osonlashtiradi. Ushbu interfaol yondashuv o'quv materialini yaxshiroq saqlash va tushunishga olib kelishi mumkin.

Raqamli savodxonlik tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Texnologiya bilan shug'ullanish ko'pincha o'quvchilardan ma'lumotni tahlil qilishni, qaror qabul qilishni va muammolarni hal qilishni talab qiladi. Oddiy dasturni kodlash, onlayn tadqiqot olib borish yoki raqamli kontent yaratish, talabalar duch keladigan ma'lumotlar va bajaradigan vazifalar haqida tanqidiy fikrlashni o'rganadilar. Bu ko'nikmalar bebahodir, ular izlanuvchan, tahliliy va murakkab muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan fikrlashni rivojlantiradi.

Bugungi mehnat bozorida raqamli malaka ko'pchilik martaba uchun zaruriy shartdir. Raqamli savodxonlikni boshlang'ich ta'limga kiritish orqali biz o'quvchilarni kelajakdagi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ilmiy izlanishlari va texnologik ko'nikmalar muhim bo'lgan professional muhitlarga tayyorlaymiz. Raqamli vositalardan foydalanishda va raqamli muhitni tushunishda mohir talabalar akademik va martaba sayohatlarida muhim ustunlikka ega bo'ladilar.

Raqamli savodxonlikni erta yoshda o'rgatish o'quvchilarni texnologiyadan xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishga o'rgatishni ham o'z ichiga oladi. Internet xavfsizligini tushunish, kiberbullyingni tan olish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va onlayn axloqiy xatti-harakatlarni qo'llash raqamli ta'limning muhim tarkibiy qismidir. Raqamli fuqarolik bo'yicha erta ta'lim talabalarga raqamli dunyoda mas'uliyat bilan harakat qilishda yordam beradi va raqamli texnologiyalar bilan bog'liq xavflarni kamaytiradi.

Boshlang‘ich ta’limga raqamli ko‘nikmalarni kiritish turli ijtimoiy-iqtisodiy guruhlar o‘rtasida mavjud bo‘lgan raqamli tafovutni bartaraf etishga yordam beradi. Raqamli ta'limga kirish barcha o'quvchilarning, ularning kelib chiqishidan qat'i nazar, muhim ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini ta'minlaydi. Maktablar texnologiyadan adolatli foydalanishni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi va shu bilan inklyuzivlikni rag'batlantiradi va nomutanosiblikni kamaytiradi.

Boshlang‘ich ta’limda raqamli ko‘nikmalarning ahamiyatini ortiqcha baholab bo‘lmaydi. Ular talabalarning akademik muvaffaqiyati, kelajakdagi martaba istiqbollari va raqamli dunyoda xavfsiz va mas'uliyatli harakat qilish qobiliyati uchun asosdir. Raqamli savodxonlikni o‘quv dasturiga integratsiyalash orqali o‘qituvchilar an’anaviy ta’lim natijalarini oshirishlari, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishlari, o‘quvchilarni kelajakka tayyorlashlari va raqamli ta’limdan teng foydalanishni ta’minlashlari mumkin. Yosh o‘quvchilarni XXI asrda rivojlanishi uchun zarur bo‘lgan vositalar bilan jihozlashda erta yoshdan boshlab raqamli ko‘nikmalarga e’tibor qaratish zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy jihati bo'lib, yosh o'quvchilarni tez rivojlanayotgan texnologik dunyoga tayyorlaydi. Raqamli savodxonlikni boshlang‘ich ta’limga integratsiyalash nafaqat an’anaviy ta’lim natijalarini yaxshilaydi, balki o‘quvchilarni tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va muammolarni hal qilish kabi 21-asrning muhim ko‘nikmalari bilan jihozlaydi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish ularning akademik muvaffaqiyati, kelajakdagi martaba istiqbollari va raqamli dunyoda xavfsiz va mas'uliyatli harakat qilish qobiliyati uchun juda muhimdir. Raqamli savodxonlikni o'quv dasturiga integratsiyalash va samarali pedagogik strategiyalarni qo'llash orqali o'qituvchilar muhim raqamli kompetensiyalarni rivojlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishi mumkin. Raqamli ta'limdan barcha talabalar foyda olishini ta'minlash uchun kirish va o'qituvchilarning tayyorgarligi bilan bog'liq muammolarni hal qilish juda muhimdir. Texnologik taraqqiyot bizning dunyomizni shakllantirishda davom etar ekan, erta ta'limda raqamli savodxonlikning ahamiyati o'sib boradi va bu o'qituvchilar va siyosatchilar uchun ta'limning ushbu jihatiga ustuvor ahamiyat berishni talab qiladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Bawden, D. (2008). Origins and concepts of digital literacy. *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices*, 30(1), 17-32.
2. Buckingham, D. (2015). Defining digital literacy – What do young people need to know about digital media? *Nordic Journal of Digital Literacy*.
3. Cristia, J. P., Ibarraran, P., Cueto, S., Santiago, A., & Severín, E. (2012). Technology and child development: Evidence from the One Laptop per Child program. *IDB Working Paper Series*.
4. Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2010). Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. *Journal of Research on Technology in Education*, 42(3), 255-284.
5. Falloon, G. (2013). Young students using iPads: App design and content influences on their learning pathways. *Computers & Education*, 68, 505-521.
6. Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*, 3-21.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Aynazarova Asiya Jumamuratovna**,dotsent v.b [**Айназарова Асия Жумамуратовна,** и.о. доцент], [**Асия Ж. Айназарова**,acting associate professor]; manzil: O‘zbekiston, Shahar: Namangan, Tuman: Boburshox ko'chasi, 161-uy [адрес: Узбекистан, Город: Наманган, Район: улица Бобуршоха, 161], [address: Uzbekistan, City: Namangan, District: 161 Boburshokh street]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MAZMUN VA TILNI BIRLASHTIRISH: O'QITISH METODOLOGIYASIDA INNOVATSION YONDASHUV

© N.A. Akramova[1]✉
[1]Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazmun va til o‘rganishning integratsiyasi zamonaviy ta’lim nutqida mavzuni o‘zlashtirish va tilni bilish darajasini oshirishga qaratilgan asosiy nuqtaga aylandi.

MAQSAD: Ushbu tadqiqot innovatsion o'qitish metodologiyalari mazmun va til o'rganishning integratsiyalashuviga qanday yordam berishini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Adabiyot va empirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot mazmun va til o‘rganishni birlashtirishning asosiy tamoyillari va samarali amaliyotlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: Tadqiqotda adabiyotlarni ko'rib chiqish, ta'lim dasturlari misollari, o'qituvchilar bilan suhbatlar va sinf kuzatuvlarini o'z ichiga olgan sifatli tadqiqot usuli qo'llaniladi.

XULOSA: Topilmalar talabalar o'rtasida ham mazmunan bilim va tilni bilish darajasini oshirishda innovatsion o'qitish metodologiyasining transformatsion salohiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: Birlashtiruvchi mazmun va til, innovatsion o‘qitish metodologiyalari, mazmunga asoslangan ta’lim, til o‘rganish, ta’lim strategiyalari, fanlararo ta’lim.

Iqtibos uchun: Akramova N.A. Mazmun va tilni birlashtirish: o'qitish metodologiyasida innovatsion yondashuv // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.404–411.

СОЕДИНЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ И ЯЗЫКА: ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В МЕТОДОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ

© Н.А. Акрамова[1]✉
[1]Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: интеграция содержания и изучения языка стала центральной темой современного образовательного дискурса, направленной на улучшение как владения предметом, так и уровня владения языком.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение того, как инновационные методики преподавания способствуют интеграции содержания и изучения языка.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: путем синтеза литературы и эмпирических данных исследование определяет ключевые принципы и эффективные практики совмещения содержания и изучения языка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется качественный исследовательский подход, включая обзор литературы, тематические исследования образовательных программ, интервью с учителями и наблюдения в классе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают преобразующий потенциал инновационных методологий преподавания в улучшении как знаний содержания, так и владения языком среди учащихся**.**

Ключевые слова: объединение содержания и языка, инновационные методики обучения, содержательное обучение, изучение языка, образовательные стратегии, междисциплинарное образование**.**

Для цитирования: Акрамова Н.А.. С Соединение содержания и языка: инновационный подход в методологии преподавания. // Inter education & global study. 2024. №4(1). С. 404–411.

BRIDGING CONTENT AND LANGUAGE: INNOVATIVE APPROACH IN TEACHING METHODOLOGY

© Nazira A. Akramova[1]✉
[1]National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Toshkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the integration of content and language learning has become a focal point in modern educational discourse, aiming to enhance both subject mastery and language proficiency.

AIM: This research aims to investigate how innovative teaching methodologies facilitate the integration of content and language learning.

DISCUSSION AND RESULTS: Through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key principles and effective practices in bridging content and language learning.

MATERIALS AND METHODS: The study utilizes a qualitative research approach, including literature review, case studies of educational programs, teacher interviews, and classroom observations.

CONCLUSIONS: The findings underscore the transformative potential of innovative teaching methodologies in enhancing both content knowledge and language proficiency among students.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Keywords: Bridging content and language, innovative teaching methodologies, content-based instruction, language learning, educational strategies, interdisciplinary education.

For citation: Nazira A. Akramova. (2024) Bridging Content and Language: Innovative Approach in Teaching Methodology, Inter education & global study, (5(1)), pp. 404–411. (In English).

As part of bilingual and multilingual education and foreign language instruction and acquisition, Content and Language Integrated Learning, or CLIL, is becoming increasingly important in language teaching. Since students' language skills advance and they are ready to acquire more complex subjects, instructional materials should provide students with engaging challenging content. One approach to do this is through the use of CLIL, in which subject and language teachers collaborate to help language teachers gain subject-matter competence and subject teachers gain proficiency in effectively integrating language development with content-based instruction. The idea of Content and Language Integrated Learning (CLIL) was initially introduced in Europe in 1994. As Mehisto, Marsh and Frigols (2008) stated, “CLIL is a dual-focused educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of both content and language”. Despite appearing as a relatively new term, CLIL dates back to the times of Akkadian's reign. The earliest documented practices which were very similar to the CLIL approach were used by the Akkadians to learn botany, zoology, and theology through the local language Sumerian. Another interesting example is the use of Latin as the language of academic instruction. Throughout the era of the Roman Empire and even after its fall, Latin continued to be the primary means of literary and educational communication in Europe. Over time, it transitioned from being a language spoken by native speakers to being used as a specialized language for certain purposes. Latin became a language of instruction for the educated elite class in medieval European schools and institutions. It was used as a medium for lecturers to deliver their lectures on the study of Roman history, philosophy, theology, law, and science for students (Carruthers, 2018). As a more recent example of CLIL, Canadian immersion programs can provide useful insights. The immersion programs in Quebec were specifically designed for English-speaking students who required instruction in French, which is the official language of Quebec (Vidal, 2005). This article aims to demonstrate the reasons for CLIL's ongoing reputation as a leading instructional strategy as well as how it may be implemented and expanded in a variety of settings and classroom settings.

The Canadian Early Immersion program introduced pupils to a full language immersion environment starting from Kindergarten or the first grade. French was the only medium of instruction, and official instruction in English was phased starting from the fourth grade. The Late French Immersion program was started with French language instruction at the grade six level when pupils were approximately eleven years old.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Although these kids may have had limited exposure to the French language earlier, the program started by teaching them the fundamentals of French and then proceeded to cover the complete curriculum in this language. In the first months of French Immersion, the focus on language acquisition was significant although the curriculum content was identical to that of an English program (Genesee,1998). Interdisciplinary educational research and debates have had an impact on the dual focus on obtaining content and outcomes of language learning in recent years. (Mehisto, 2012). This led to the development of the triple focus concept, which combines the pursuit of language and content goals with an awareness of student's cognitive abilities, also known as thinking skills. (Coyle, 2010). The first statistical analysis of geographical locations and methods of CLIL used in Europe was released in 2006 (Eurydice, 2006). It was evident that the adoption of CLIL had increased dramatically throughout all nations since the term was introduced in 1994. This resulted from important proactive forces to include: a) governments seeking to improve language learning for social and economic advantage; families wishing that their children have some proficiency in at least one foreign language; the European Commission seeking to establish the preliminary work for increased prosperity and greater integration at the global level; and, lastly, language specialists at the various levels of education discovering the possibility of expanding the integration of language instruction with the study of other subjects.

To study the application and effects of Content and Language Integrated Learning (CLIL) as a teaching methodology, this article uses a mixed-methods research design. A thorough examination of the effectiveness and real-world difficulties of CLIL in diverse educational contexts is made possible by the integration of qualitative and quantitative methodologies through in-depth analysis of scholarly works. Education faces challenges due to global changes and newly emerging technologies in a way that they provide challenges for learning other languages in the context of education as a whole. The same is true not only for learning English at an international level but learning local, minority, and indigenous languages in various geographic locations (Coyle, et al., 2010) As stated above, CLIL is deeply rooted in the political, social, and cultural practices of many countries and is not limited to the advancement of English as an international language. To understand the specifics of the CLIL approach in educational settings it is best to provide Meyer's CLIL-Pyramid first. During the interpretation stage, data from both qualitative and quantitative sources was combined to give a thorough grasp of CLIL's efficacy and to integrate findings, guaranteeing the validity of the conclusions. It is important to acknowledge certain possible limitations, including the nature of survey data and the variations in CLIL application across different scenarios. Several sources of data were used in an attempt to minimize these limitations. The techniques described offer a strict framework for looking into the application and effects of CLIL. This article seeks to improve the use of CLIL methodology in various educational contexts by providing insightful information about best practices and areas for improvement through the use of mixed-method approach.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Discussions and results.

Meyer (2010) proposes an idea to design CLIL lesson plans and materials through the CLIL-Pyramid (figure 1) which is based on Coyle's 4Cs framework: Content, Communication, Cognition, and Culture. According to Meyer (2010), building quality teaching materials is a combination of several factors:

1) Topic choice. Every CLIL lesson is centered around the unique requirements of the subject matter and begins with the creation of materials.

2) Media selection. The amount and type of scaffolding required depends on the chosen input (texts, graphs, videos, etc.) and the student's familiarity with it.

3) Task design. Tasks must be created to engage higher-order thinking skills as well as real communication and engagement in a variety of interactive settings (independent work, group work, etc.).

4) CLIL workout. The type and amount of scaffolding required depends on the kind of preferred output such as interviews, presentations, posters, etc. (Meyer, 2013)

It is also important to briefly describe two factors that schools should take into account before creating any particular framework: a) the scope of the CLIL program and b) learner assessment and teacher availability.

The availability of teachers is essential since it typically serves as the initial stage for building a model. How teachers collaborate, either individually or as a team, has an impact on both the process of planning and the implementation. The proficiency levels of teachers and students in CLIL-language fluency dictate the extent of the teachers' involvement and roles in the classroom.

Integrating the CLIL courses with activities outside of school or outside the regular curriculum, such as engaging in task-based communication with students from other schools or countries and connecting with teachers or guests from outside the school or country, all influence the size and range of the model. The assessment process, whether formative or summative, and whether it focuses on content only, language exclusively, or both, has an impact on the design of the model.

In the extensive instruction through the vehicular language model (Coyle et al., 2010), the language is mostly employed for introducing, summarizing, and reviewing topics, with minimal use of the first language to clarify specific linguistic characteristics or vocabulary terms. The emphasis is placed on three main areas: content, language, and cognition. Content is imparted through instructional techniques that facilitate language acquisition and comprehension to varying degrees during lessons. This strategy, known as scaffolding, is utilized to introduce new vocabulary, concepts, and grammar use alongside the material. This can be accomplished by a content instructor only, in collaboration with a language teacher, particularly when specific linguistic patterns are taught in advance, or language instruction can be conducted alongside material acquisition in language sessions separately. In partial instruction through the vehicular language model (Coyle, et al., 2010), subject-related content from a few subjects is

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

taught in short periods, maybe less than five percent of the entire curriculum. In this scenario, a project-based approach is frequently employed, and the task of teaching may be assigned to either the content teachers, language teachers, or both. Again as in the example of models that extensively use the CLIL language for instruction, there is a distinct emphasis on three aspects: content, language, and cognition.

There are different models where CLIL can be examined in different educational settings such as pre-, primary, secondary, and post-secondary education. Pre-school children are commonly engaged in activities that center around games and play-based activities. This technique, known as a ludic approach, involves the use of vehicular language as a means of communication to varying degrees. These techniques are sometimes referred to as "immersion" and include the introduction of sounds, words, and structures with the primary emphasis on engaging and enjoyable activities.

At the primary education level, CLIL can be used as a preliminary method of language instruction. Various approaches are commonly used, ranging from task-based learning, which involves the basic use of the target language, to teaching entire content topics in the CLIL language. Enhancing motivation for language acquisition and fostering learners' confidence are crucial, especially in cases when the target language is significantly different from the learners' daily experiences and is considered a foreign language. In particular situations, where children of migrant families have restricted exposure to the predominant language of their surroundings, CLIL can serve to balance by facilitating comprehension of both the CLIL language and content knowledge for all students, irrespective of their first language.

Using CLIL in secondary education enables the use of more advanced models because the learners have already acquired CLIL language partially and now possess more advanced learning techniques compared to when they were at the basic level. Secondary-level pupils are more interested in the use of emerging technology to communicate in different languages with different speakers. This valuable learning resource can be used during lessons to motivate learners to actively use new technologies which enhances not only their overall education but also improves their ability to effectively communicate in the CLIL language through authentic media engagement.

At the post-secondary or tertiary level, CLIL can be used as a facilitator for professional development within the faculties of a higher education institution. Some countries may lack clear training in educational techniques for their higher education teaching and research staff. In the meantime, employees have faced increasing demands to acquire a broader range of skills. Proficiency in commonly spoken languages has become more important in updating the workforce in specific areas of higher education.

Conclusion

Content and Language Integrated Learning (CLIL) is a highly effective and adaptable educational method that improves both language skills and subject knowledge.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

This approach, which focuses on two aspects, not only encourages students to think deeply and critically, but also equips them with the necessary skills for the 21st century. The analysis of past and present examples highlights the flexibility and adaptability to adjust Content and Language Integrated Learning approach in different educational settings. From its early implementation of Latin in medieval European education to contemporary Canadian immersion programs, Content and Language Integrated Learning (CLIL) has continually exhibited its efficacy in enhancing language and content acquisition outcomes. The information provided in this article reinforces the notion that CLIL's methodical approach not only enhances linguistic and cognitive growth, but also fosters cultural sensitivity and global proficiency.The success of CLIL depends on certain crucial elements in practical implementation. It is crucial to provide high-quality teacher training, as educators need to be prepared to effortlessly incorporate both language and content. Furthermore, the creation of captivating and demanding educational resources is essential for sustaining student engagement and drive. Schools must also assess the extent of their Content and Language Integrated Learning (CLIL) programs and the presence of competent instructors, guaranteeing that these programs are enduring and influential. The study's findings provide useful insights for educators and policymakers who are seeking to implement or enhance CLIL approaches. By prioritizing optimal methods and tackling the identified obstacles, educational institutions can establish learning environments that are both inclusive and successful. Ongoing study and adaptation are crucial for improving CLIL methods and staying up-to-date with the changing educational environment.The integration of language acquisition with content instruction provides a dynamic and comprehensive approach to education, equipping students to excel in a multilingual and interconnected global environment.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. (2010) Content and Language Integrated Learning, Cambridge: Cambridge University Press
2. Content and Language Integrated Learning (n.d.) Retrieved from: https://www.ecml.at/Thematicareas/ContentandLanguageIntegratedLearning/tabid/1625/language/de-DE/Default.aspx
3. Eurydice (2006) Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe, Brussels: Eurydice.
4. Genesee, F. (1998). French Immersion in Canada. In Edwards, J. (Ed.) Language in Canada (pp.305-324). United Kingdom: Cambridge University Press
5. Leo Carruthers. Latin as a Language for Special Purposes in Medieval and Renaissance Britain. Nolwena Monnier. Languages for Specific Purposes in History, Cambridge Scholars, pp.35-47, 2018
6. Mejisto, P., Marsch, D. & M. J. Frigols (2008). Uncovering CLIL.: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Oxford: McMillan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

7. Mehisto, P. (2012) Excellence in bilingual education: A Guide for School Principals, Cambridge: Cambridge University Press
8. Meyer, Oliver. (2013). Introducing the CLIL-Pyramid: Key Strategies and Principles for CLIL Planning and Teaching.
9. Pérez-Vidal, C. (2005). Content and language integrated learning: A European approach to education. In C. Pérez-Vidal (Ed.) Content and Language Integrated Learning (CLIL). Teaching Materials for Use in the Secondary School Classroom (pp.15-37). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Akramova Nazira Abdusamatovna**, o'qituvchi, [**Акрамова Назира Абдусаматовна,** Преподаватель], [**Nazira A.Akramova**, Lecturer]; manzil: 100174, Toshkent sh., Olmazor tumani, Universitet ko'chasi, 4-uy [адрес: 100174, г.Ташкент, Р-н Алмазарский, ул.Университетская, 4-дом], [address: 100174, Tashkent, Almazarsky district, Universitetskaya street, 4 building] naziraakramova@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

RUS TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘QITISHDA FRAZEOLOGIYA

© N.K.Qayumova[1]✉
[1]Navoiy davlat pedagogika instituti, Navoiy, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: chet tilini samarali o'rganish uchun metallingvistik qobiliyatlar, tilning strukturaviy xususiyatlarini aks ettirish va boshqarish qobiliyati juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi chet tilini o'rganuvchilarda metallingvistik ko'nikmalarni shakllantirishning turli usullarini o'rganish va tahlil qilish, qaysi usullar tilshunoslik va til bilimini oshirishda eng samarali ekanligini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifat va miqdoriy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Sifatli ma’lumotlar sinfda kuzatishlar, chet tili o‘qituvchilari bilan suhbatlar va talabalar bilan fokus-guruh suhbatlari orqali to‘plandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar shuni ko'rsatadiki, ayrim usullar metallingvistik ko'nikmalarni rivojlantirishda ayniqsa samarali. Aniq grammatik yo'riqnoma o'quvchilarga maqsadli til qoidalari va tuzilishini tushunishga yordam beradi, bu esa lingvistik xabardorlikni oshirishga yordam beradi.

XULOSA: chet tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun metallingvistik ko'nikmalarni shakllantirish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: metallingvistik ko'nikmalar, chet tilini o'rganish, tilshunoslik tushunchasi, aniq grammatika o'rgatish, kontrastiv tahlil, til o'yinlari, metallingvistik muhokamalar, tilni bilish, tilni o'zlashtirish, ta'lim usullari

Iqtibos uchun: Qayumova N.K. Rus tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda frazeologiya // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 412–419.

ФРАЗЕОЛОГИЯ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

© Н. К.Каюмова[1]✉
[1] Навоийский государственный педагогический институт, Навоий, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: металингвистические навыки, умение отражать и контролировать структурные особенности языка очень важны для эффективного изучения иностранного языка.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение и анализ различных методов формирования металингвистических навыков у изучающих иностранный

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

язык, определение того, какие методы наиболее эффективны в совершенствовании языкознания и языковых знаний.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется смешанный подход, включающий как качественные, так и количественные данные. Качественные данные были собраны посредством наблюдений в классе, интервью с учителями иностранных языков и интервью в фокус-группах со студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение показывает, что некоторые методы особенно эффективны в развитии металингвистических навыков. Четкое обучение грамматике помогает учащимся понять правила и структуру целевого языка, что, в свою очередь, способствует повышению языковой осведомленности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: формирование металингвистических навыков очень важно для успешного овладения иностранным языком.

Ключевые слова: металингвистические навыки, изучение иностранного языка, лингвистическая концепция, точное обучение грамматике, контрастивный анализ, языковые игры, металингвистические дискуссии, знание языка, овладение языком, методы обучения.

Для цитирования: Каюмова Н. К. Фразеология в обучении русскому языку как иностранному // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 412–419.

PHRASEOLOGY IN TEACHING RUSSIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

© Nodira K. Kayumova[1]✉
[1]Navoi State Pedagogical Institute, Navoi, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: the teaching of phraseology in Russian as a foreign language (RFL) lessons is essential for enhancing learners' communicative competence and cultural understanding.

AIM: this research aims to investigate how teaching phraseology in rfl lessons contributes to language acquisition and cultural competence.

MATERIALS AND METHODS: through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key principles and methods for teaching phraseology in RKI lessons.

DISCUSSION AND RESULTS: the study utilizes a qualitative research approach, including literature review, analysis of educational materials, lesson observations, and interviews with rki educators.

CONCLUSION: the findings highlight the significance of integrating phraseology into RFL lessons to enhance learners' communicative competence and cultural sensitivity.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Key words: phraseology, lessons, russian as a foreign language, idiomatic expressions, cultural competence, communicative competence, language teaching methodologies.

For citation: Nodira K. Kayumova (2024), 'Phraseology in teaching russian language as a foreign language', // Inter education & global study, (5(1)), pp. 412–419. (In Russ).

Фразеологизмы -это устойчивые выражения, объединенные вместе и образующие единое значение, выполняющие функцию отдельного слова. Слова, формирующие фразеологизм, вместе обозначают нечто иное, чем каждое из них по отдельности: всякая всячина – все подряд, все без разбору; втирать очки – обманывать; ни за грош – совершенно зря, напрасно; заговаривать зубы – отвлекать разговорами внимание собеседника, обманывать. «Фразеологизм (фразеологическая единица) – это семантически связанное сочетание слов и предложений, которые, в отличие от сходных с ними синтаксических структур, не производятся в соответствии с общими закономерностями выбора и комбинации слов при организации высказывания, а воспроизводятся в речи в фиксированном соотношении семантической структуры и определённого лексико-грамматического состава» [4; 559].

Изучение русского языка как иностранного предполагает не только освоение грамматики и лексики, но и понимание и использование идиоматики. Это необходимо для формирования коммуникативных и культурных компетенций у студентов-иностранцев. Обучение русскому языку направлено на развитие навыков эффективного общения и владения разнообразными языковыми средствами, включая фразеологизмы. Изучение фразеологии позволяет студентам сравнивать и ассоциировать образы разных культур, а также придавать своей речи эмоционально-экспрессивное значение. Рекомендуется изучать фразеологию на более продвинутых этапах обучения, когда студенты уже владеют основами языка и могут осознанно использовать выражения в различных контекстах.

АНАЛИЗ ЛИТЕРАТУРЫ ПО ТЕМЕ.

Многие ведущие лингвисты, такие как В.В. Виноградов, Л.В. Щерба, А.А.Шахматов, Е.Д. Поливанов, Д.Н. Шмелев, В.М. Мокиенко, В.П. Жуков занимались изучением фразеологизмов.

А.А. Шахматов различал четыре типа неразложимых словосочетаний с точки зрения синтаксиса, А.А. Шахматов различал четыре типа неразложимых словосочетаний с точки зрения синтаксиса, Е.Д. Поливанов выделял ФЕ по количественному признаку с точки зрения лексики и синтаксиса, также он является автором идеи о необходимости выделения ФР в отдельную дисциплину.

Л.В. Щерба различал устойчивые сочетания в области языка и в области речи. В. В. Виноградов сделал значительный вклад в теорию устойчивых словосочетаний,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

выделяя основные типы фразеологических единиц в русском языке в статье "Об основных типах фразеологических единиц в русском языке".

Справочники и словари по русской фразеологии также имеют важное значение для изучения фразеологических выражений. Наиболее известные словари и справочники: словарь М.И. Михельсона «Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний», «Фразеологический словарь русского языка», составленный А.А. Войновой, В.П. Жуковым, А.И. Молотковым и А.И.Федоровым под редакцией А.И. Молоткова 1967 г.(3-е изд.,1978).

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ.

Для эффективного овладения русской идиоматикой иностранными студентами необходимо проводить систематическую и целенаправленную работу. Задача преподавателя состоит в том, чтобы ознакомить учащихся с наиболее распространенными фразеологизмами в русском языке, их значениями и контекстами использования, научить обучающихся их видеть в художественных текстах, в текстах СМИ, а также научить правильно применять их в устной речи. В первую очередь необходимо аккуратно выбирать лексический материал, который будет вводиться. Он должен употребляться часто в повседневной речи носителей русского языка, содержать элементы культуры и быть организованным по тематике, соответствующей изучаемым студентами иностранных языков группам, таким как "Внешний вид", "Труд", "Здоровье", "Одежда", "Семья", "Еда", "Учёба" и т. д.

Приведем примеры тематических заданий, направленных на развитие коммуникативных умений и навыков студентов:

№ 1. Переведите фразеологизмы, определите их значение и ответьте на вопросы.

Каких людей характеризуют эти фразеологизмы: светлая голова, ходячий университет, ума палата, мастер на все руки, родился в сорочке. Объясните их значение.

Как оценивают работу человека данные фразеологизмы: гонять лодыря, сидеть сложа руки, лежать на боку, гонять собак.

№ 2. Замените данные фразеологизмы наречиями.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Бежать сломя голову	А. рано
В час по чайной ложке	Б. хорошо.
Свалился как снег на голову	В. быстро
Жить душа в душу	Г. неожиданно
Встал ни свет, ни заря	Д. наедине
Знать как свои пять пальцев	Е. медленно
Говорить с глазу на глаз	Ж. дружно

№ 3. Переведите данные фразеологизмы, установите соответствие.

Появился как снег на голову	А. boshi osmonda
На седьмом небе	Б. tomdan tarasha tushganday
как с гуся вода	В. es-hushini olib qo'ydi
потерять голову	Г. dunyoni suv bossa, to'pig'iga chiqmaydi
делать из мухи слона	Д. qo'y og'zidan cho'p olmagan
мухи не обидит	Е. sochi tikka bo'ldi
волосы дыбом	Ж. pashshadan fil yasamoq

№ 4. Прочитайте текст. Найдите фразеологизмы, объясните их значение.

К старушке позвонили в дверь. Старушка пекла пирог, варила кашу, жарила мясо. В домашних заботах она крутилась как белка в колесе. Поэтому не сразу бабушка услышала звонок. Гости представились как врачи. Они предложили бабушке купить дорогое чудесное лекарство. Но та была стреляным воробьем и поняла, что ее гости – тёмные лошадки. Старушка не купила лекарство. Из новостей все узнали, что врачи оказались не настоящими.

№ 5. Выберите вариант ответа, в котором фразеологизм употреблен в верном значении.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

1) А. Поехали на Новый год брать быка за рога!

Б. Василий зашел в сарай и взял быка за рога.

В. Нельзя так начинать! Нужно сразу брать быка за рога.

Г. Надоел ты мне хуже быка за рога.

2) А. Пальма в полдень не бросает тень.

Б. Твой поступок бросил тень на мою подругу.

В. Ты так похудел, что даже не бросаешь тень!

Г. Не ходи за мной и не бросай тень.

3) А. Сядь и заткни это себе за пояс.

Б. Не забудь заткнуть рубашку себе за пояс.

В. Я готовился к конкурсу целый месяц и точно заткну всех за пояс.

Г. Егор заткнул нож себе за пояс и сел верхом на коня.

АНАЛИЗ И РЕЗУЛЬТАТЫ.

Когда преподаватель работает с иностранными студентами, важно сосредоточиться на нескольких ключевых аспектах:

1) Сокращение объема учебного материала, чтобы не перегружать студентов информацией. Основополагающими принципами отбора фразеологической единицы являются: коммуникативная ценность фразеологизма, его нормативность, учет системных связей. Многие учителя рекомендуют минимизировать использование фразеологических выражений в учебном процессе, ориентируясь на конкретные тематические группы. Обычно фразеологизмы подбираются по таким темам, как характер, внешность, дом, учеба и прочее. Для каждой темы рекомендуется выбирать примерно 11–13 фразеологизмов, что облегчает их запоминание и усвоение. Позже за счёт изучения синонимов и антонимов фразеологических выражений их общее количество увеличивается. Опыт работы показывает, что при таком подходе учащиеся быстро усваивают эти фразеологизмы и грамотно используют их в речи.

2) Выбор методов и приемов представления материала, чтобы облегчить его усвоение. Хотя преподавателю предоставляется свобода выбора фразеологизмов, следует придерживаться определенных критериев. Фразеологизмы должны быть однозначными, часто употребляемыми и принадлежать к одному и тому же стилю речи. Особенно важно начинать с фразеологизмов, имеющих однозначное значение, чтобы студенты могли легче усваивать их. Кроме того, выбранные фразеологизмы должны быть часто использованными в повседневной речи для того, чтобы студенты могли столкнуться с ними не только в учебных материалах, но и в реальной коммуникации.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

3) Использование различных форм и методов для активизации фразеологизмов в русской речи иностранных студентов. При изучения фразеологизмов, важно использовать различные способы семантизации. Некоторые из эффективных приемов включают в себя: расширенное объяснение значения фразеологизма на русском или на родном языке, перевод, использование синонимов и антонимов, введение фразеологизмов в контексте для лучшего понимания и установления связей. Также полезно обращаться к этимологии и использовать наглядные примеры, такие как картинки или ситуации из жизни.

4) Учет типичных ошибок, чтобы помочь студентам избежать их и достичь лучших результатов. Важно, чтобы преподаватель уделял должное внимание каждой ошибке ученика в активных формах устной речи, объяснял границы использования фразеологизмов. Необходимо совмещать традиционную работу над словами и словосочетаниями с лингвострановедческой, так как последняя не является заменой традиционной, а лишь ее дополняет, обогащая коммуникативные умения учащихся за счет передачи внелингвистической информации [1, с. 77].

Эти принципы помогут облегчить процесс изучения фразеологии и помогут студентам эффективно усваивать новый материал.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Таким образом, важное место в методике преподавания русского языка как иностранного занимает изучение фразеологии, поскольку она предлагает новые возможности для понимания языка через межъязыковую и внутриязыковую интерференцию. Фразеологизмы придают нашей речи не только выразительность, но и эмоциональность, остроту и яркость, делая её более образным. При обучении русской фразеологии необходимо не только ознакомить студентов с основными фразеологическими выражениями, но также научить их умению распознавать фразеологизмы через специальные задания, обращая внимание на их синтаксическую структуру. Разнообразные методы работы с фразеологией могут сделать учебный процесс более интересным для студентов и стимулировать их к изучению русского языка. Однако для достижения желаемых результатов необходимо следовать методическим принципам исследований фразеологии, опираясь на научные открытия в области лингвистики.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Мелерович А.М. Фразеологизмы в русской речи: Словарь / А.М. Мелерович, В.М. Мокиенко. – М., 1997; 2005.
2. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному / Под ред. А.Н. Щукина. – М., 2003. – С. 334.
3. Т. А. Зуева. Работа над усвоением фразеологизмов на занятиях РКИ в вузе

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

4. Телия, В. Н. Фразеологизм / В. Н. Телия // Лингвистический энциклопедический словарь; гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 559–560.
5. Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И. Молоткова. – М., 1968.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qayumova Nodira Karim qizi,** talaba [**Каюмова Нодира Карим кизи,** студент], [**Nodira K.Qayumova**, student]; manzil: Navoiy sh., Ibn SIno ko`chasi 45 [адрес: г. Навои, ул. Ибн Сины, 45], [address: 45, Ibn Sina St., Navoi Sh]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI VA UNING SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MAZMUNI

©D.A.Karimov[1]✉

[1] Namangan davlat universiteti,Namangan, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: vatanga bo‘lgan chuqur muhabbat va sadoqat sifatida ta’riflangan vatanparvarlik ta’lim va ijtimoiylashuv orqali tarbiyalanadigan asosiy qadriyatdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqot vatanparvarlik tushunchasini tadqiq qilish va uni shaxslar o'rtasida shakllantirishning pedagogik strategiyalarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik tushunchalar sintezi orqali tadqiqot vatanparvarlikning asosiy tarkibiy qismlarini va uning ta'lim orqali rivojlanishini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda adabiyotlarni ko'rib chiqish, ta'lim dasturlarini tahlil qilish, vatanparvarlik ta'limi tashabbuslari bo'yicha amaliy tadqiqotlar va o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlar o'z ichiga olgan sifatli tadqiqot usuli qo'llaniladi**.**

XULOSA: natijalar vatanparvarlik tarbiyasiga har tomonlama va inklyuziv yondashuvlar o‘z vatanini chuqur anglash va sadoqatni rivojlantirishda muhimligini ta’kidlaydi**.**

Kalit so‘zlar: vatanparvarlik, pedagogik mazmun, fuqarolik tarbiyasi, milliy o‘zlikni anglash, tarbiya strategiyalari, fuqarolik mas’uliyati, vatanparvarlik qadriyatlari.

Iqtibos uchun: Karimov D.A. Vatanparvarlik tushunchasi va uning shakllantirishning pedagogik mazmuni. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 420–425.

ПОНЯТИЕ ПАТРИОТИЗМА И ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ЕГО ФОРМИРОВАНИЯ

© Д.А.Каримов[1]✉

[1]Наманганский государственный университет,Наманган,Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: патриотизм, определяемый как глубокая любовь и преданность своей стране, является фундаментальной ценностью, культивируемой посредством образования и социализации.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение концепции патриотизма и изучение педагогических стратегий, способствующих его формированию среди людей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на основе синтеза литературы и эмпирических данных в исследовании выявлены ключевые компоненты патриотизма и его развития через образование.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный исследовательский подход, включая обзор литературы, анализ образовательных программ, тематические исследования инициатив патриотического воспитания, а также интервью с преподавателями и студентами.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты подчеркивают важность комплексных и инклюзивных подходов к патриотическому воспитанию в формировании глубокого понимания и приверженности своей стране.

Ключевые слова: патриотизм, педагогическое содержание, гражданское образование, национальная идентичность, образовательные стратегии, гражданская ответственность, патриотические ценности.

Для цитирования: Каримов Д.А. Понятие патриотизма и педагогическое содержание его формирования. // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 420–425.

THE CONCEPT OF PATRIOTISM AND THE PEDAGOGICAL CONTENT OF ITS FORMATION

© Dilmurod A. Karimov[1]✉
[1] Namangan state university,Namangan, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: Patriotism, defined as a deep love and devotion to one's country, is a fundamental value cultivated through education and socialization.

AIM: this research aims to investigate the concept of patriotism and examine pedagogical strategies for fostering its formation among individuals.

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical insights, the study identifies key components of patriotism and its development through education.

MATERIALS AND METHODS: The study utilizes a qualitative research approach, including literature review, analysis of educational programs, case studies of patriotic education initiatives, and interviews with educators and students.

CONCLUSIONS: The findings underscore the importance of comprehensive and inclusive approaches to patriotic education in fostering a deep understanding and commitment to one's country.

Keywords: Patriotism, pedagogical content, civic education, national identity, educational strategies, civic responsibility, patriotic values.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

For citation: Dilmurod A. Karimov. (2024) 'The concept of patriotism and the pedagogical content of its formation', Inter education & global study, (5(1)), pp. 420–425. (In Uzbek).

Ko'pincha o'z vataniga chuqur muhabbat va sadoqat sifatida tasvirlangan vatanparvarlik murakkab va ko'p qirrali tuyg'u bo'lib, jamiyatning birlashishi va milliy o'ziga xosligi uchun muhim ahamiyatga ega. Bu shunchaki his-tuyg'u emas, balki qadriyatlar, e'tiqodlar va xatti-harakatlarning yig'indisi bo'lib, birgalikda millat barqarorligi va farovonligiga hissa qo'shadi. Zamonaviy ma'rifiy nutqda o'quvchilarda vatanparvarlikni shakllantirish hayotiy maqsad sifatida ko'rib chiqilib, bilimli, mas'uliyatli va faol fuqarolarni tarbiyalashga qaratilgan.

Ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tuyg'usini tarbiyalashning ahamiyatini e'tirof etib bo'lmaydi. Madaniy va milliy chegaralar muttasil qayta belgilanayotgan globallashib borayotgan dunyoda yosh o'quvchilarda milliy g'urur va mas'uliyat tuyg'ularini singdirish birdamlik va maqsad tuyg'usini saqlab qolish uchun zarurdir. Bundan tashqari, rivojlangan vatanparvarlik tuyg'usi odamlarni o'z jamoalariga ijobiy hissa qo'shishga, demokratik jarayonlarda faol ishtirok etishga, o'z millati asos solgan qadriyatlar va tamoyillarni qo'llab-quvvatlashga undaydi.

Ushbu maqolada vatanparvarlik tushunchasi, uning turli o'lchovlari va evolyutsiyasini shakllantirgan tarixiy kontekst o'rganiladi. U vatanparvarlik tuyg'ulari va xulq-atvorining psixologik asoslarini o'rganadi, vatanparvarlikni qanday tarbiyalash mumkinligini tushunish uchun nazariy asos yaratadi. Bundan tashqari, maqolada ta'lim muassasalarida vatanparvarlikni samarali tarbiyalash uchun zarur bo'lgan pedagogik mazmun va strategiyalar bayon etilgan. O'qituvchilarning rolini, o'quv dasturlarini ishlab chiqishni, tajribali o'rganishni va jamoatchilikni jalb qilishni ta'kidlab, ushbu tadqiqot vatanparvarlik tarbiyasiga kompleks yondashuvni taklif qilishga qaratilgan.

Ayniqsa, ko'p madaniyatli jamiyatlarda vatanparvarlik haqidagi turli va tez-tez qutblangan nuqtai nazardan kelib chiqqan holda, ushbu maqola milliy g'ururga inklyuziv va muvozanatli qarashni targ'ib qilishda pedagoglar duch keladigan muammolarni ham ko'rib chiqadi. U barcha talabalarning turli kelib chiqishi va tajribalarini hurmat qiladigan va birlashtiradigan, shu bilan birga o'ziga xoslik va tegishlilik hissini uyg'otadigan nozik yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

Oxir oqibat, ushbu tadqiqot vatanparvarlik va ta'lim bo'yicha davom etayotgan muloqotga hissa qo'shishga intiladi, vatanparvar fuqarolarning keyingi avlodini tarbiyalashga bag'ishlangan pedagoglar, siyosatchilar va tadqiqotchilar uchun tushuncha va amaliy tavsiyalar beradi. O'ylangan va yaxlit pedagogik yondashuv orqali nafaqat milliy yutuqlarni nishonlaydigan, balki tanqidiy fikr yuritish, fuqarolik faolligi va umumiy manfaatlarga sadoqatni rag'batlantiradigan vatanparvarlik shaklini tarbiyalash mumkin.

Vatanparvarlik tushunchasi

Vatanparvarlik tushunchasini bir necha jihatlar bilan tushunish mumkin:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Hissiy o'lchov: Bu o'z vataniga muhabbat, g'urur va sadoqat tuyg'ularini o'z ichiga oladi. U ko'pincha bayroq, davlat madhiyasi va tarixiy obidalar kabi milliy ramzlar orqali namoyon bo'ladi.

Kognitiv o'lchov: Bu millat tarixi, madaniyati, qadriyatlari va siyosiy tizimi haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Yaxshi ma'lumotga ega bo'lgan shaxsda chuqur vatanparvarlik tuyg'usi paydo bo'lishi ehtimoli ko'proq.

Xulq-atvor o'lchovi: vatanparvarlik, shuningdek, fuqarolik burchlarida ishtirok etish, ovoz berish va jamoat ishlarida ko'ngilli bo'lish kabi harakatlarda ham namoyon bo'ladi. U umumiy farovonlikka intilish va demokratik jarayonda faol ishtirok etishni oʻz ichiga oladi.

Vatanparvarlik tushunchasi vaqt oʻtishi bilan rivojlanib bordi. Tarixiy jihatdan u urushlar, inqiloblar va mustaqillik uchun harakatlar kabi muhim voqealar tufayli shakllangan. Ushbu tadbirlar ko'pincha vatanparvarlik tuyg'ularining katalizatori bo'lib xizmat qiladi, chunki ular millat uchun qilingan qurbonliklar va uning xalqini bir-biriga bog'laydigan qadriyatlarni ta'kidlaydi.

Vatanparvarlik o'ziga xoslik va tegishlilik kabi psixologik konstruktsiyalarga asoslanadi. Ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasi shuni ta'kidlaydiki, odamlar o'z-o'zini anglashning bir qismini ijtimoiy guruhlarga, shu jumladan millatga a'zoligidan oladi. Kuchli milliy o'zlikni anglash vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirishi mumkin, chunki odamlar o'z xalqining muvaffaqiyatlari va muammolarini o'zlarining muvaffaqiyatlari deb bilishadi.

Vatanparvarlikni tarbiyalashning samarali pedagogikasi ko'p qirrali yondashuvni o'z ichiga oladi:

O'quv rejasini loyihalash: o'quv dasturiga milliy tarix, fuqarolik va madaniyatshunoslik fanlarini integratsiya qilish juda muhimdir. Darslarda xalqning yutuqlari, qadriyatlari va turli guruhlarning hissasi ta'kidlanishi kerak.

Tajribaviy o'rganish: Tarixiy joylar, muzeylar va davlat muassasalariga sayohatlar talabalarga o'z milliy merosi bilan aniq aloqalarni ta'minlashi mumkin. Jamoatchilikka oid loyihalar va milliy tadbirlarda ishtirok etish ham vatanparvarlik qadriyatlarini mustahkamlaydi.

O'qituvchilarning roli: O'qituvchilar o'quvchilarning o'z mamlakatiga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Pedagoglar vatanparvarlik xulq-atvorini namuna qilib koʻrsatishi, milliy masalalar boʻyicha muhokamalarga koʻmaklashishlari, vatanparvar boʻlish nimani anglatishini tanqidiy fikrlashga undashlari kerak.

Hamkorlikdagi faoliyat: Milliy mavzularga qaratilgan guruh loyihalari, dolzarb voqealar bo'yicha bahslar va madaniy almashinuv dasturlari o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni qadrlash va birlik tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi.

Media va texnologiyalar: Milliy yutuqlar, tarixiy hujjatli filmlar va interfaol platformalarni namoyish qilish uchun media va texnologiyalardan foydalanish talabalarni jalb qilishi va vatanparvarlik haqidagi bilimlarni yanada faollashtirishi mumkin.

Xulosa

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Vatanparvarlik o‘zining chuqur hissiy, kognitiv va xulq-atvor jihatlariga ega bo‘lib, millatning o‘ziga xosligi va birligini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Vatanparvarlikni shakllantirish o'z-o'zidan paydo bo'ladigan jarayon emas, balki ataylab va strategik pedagogik aralashuvni talab qiladi. Ushbu maqolada ta'kidlanganidek, samarali vatanparvarlik ta'limi turli elementlarni, jumladan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, tajribaviy o'rganish, o'qituvchilarning ta'sirchan roli va ommaviy axborot vositalari va texnologiyalarni jalb qilishni o'z ichiga oladi.

Milliy tarixni o‘rganish, fuqarolik faoliyatida ishtirok etish va madaniy merosni nishonlashni o‘z ichiga olgan kompleks yondashuv orqali pedagoglar o‘quvchilarda chuqur va bardavom vatanparvarlik tuyg‘usini tarbiyalashi mumkin. Tajribali o‘rganish imkoniyatlari, masalan, tarixiy joylarga sayohatlar va jamiyatga xizmat ko‘rsatish loyihalari mamlakatning o‘tmishi va buguni bilan aniq aloqalarni ta’minlaydi, fuqarolik qadriyatlari va mas’uliyatini mustahkamlaydi.

Bu jarayonda pedagoglarning roli katta. O'qituvchilar vatanparvarlik xulq-atvorini modellashtirishlari, milliy muammolar bo'yicha tanqidiy muhokamalarga yordam berishlari va turli nuqtai nazarlar qadrlanadigan inklyuziv muhitni yaratishlari kerak. Ushbu inklyuziv yondashuv, ayniqsa, turli guruhlar vatanparvarlikni turlicha talqin qilishlari mumkin bo'lgan ko'p madaniyatli jamiyatlarda muhimdir. Yagona milliy o'zlikni targ'ib qilish bilan birga bu istiqbollarni muvozanatlash murakkab, ammo muhim vazifadir.

Globallashuv va siyosiy betaraflik bilan bog‘liq muammolarga qaramay, vatanparvarlikni tarbiyalashning ahamiyati hali ham kamaymaydi. O'qituvchilar partiyaviy mafkuralarga emas, balki umumiy qadriyatlar va demokratik tamoyillarga urg'u berish orqali ushbu muammolarni hal qilishlari kerak. Bu orqali ular vatanparvarlikni qamrab oluvchi, mulohaza yurituvchi va faol shaklda tarbiyalashlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, vatanparvarlik tarbiyasi faol, mas'uliyatli va hamjihat fuqarolarni shakllantirishning muhim tarkibiy qismidir. O'ylangan va yaxlit pedagogik yondashuvni qo'llash orqali o'qituvchilar o'z vataniga bo'lgan muhabbat va sadoqatni oddiy his-tuyg'ulardan ustun turadigan va mazmunli harakatlarga aylantira oladilar. Bu esa, o‘z navbatida, millat barqarorligi, farovonligi va hamjihatligiga xizmat qiladi, kelajak avlodlar o‘z mamlakati barpo etayotgan qadriyatlar va tamoyillarni asrab-avaylash va rivojlantirishga tayyor bo‘lishini ta’minlaydi.

Vatanparvarlik va tarbiya bo'yicha davom etayotgan muloqot vatanparvarlik tarbiyasi strategiyalarini takomillashtirish va takomillashtirishga qaratilgan doimiy izlanishlar va amaliy amaliyot bilan davom etishi kerak. Har tomonlama va chuqur singdirilgan vatanparvarlik tuyg‘usini tarbiyalash orqali biz nafaqat o‘z merosi bilan faxrlanadigan, balki uni doimiy ravishda takomillashtirish va farovonligini ta’minlashga intiluvchi jamiyat qurishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

1. Kulchytskyi, Vitaliy, and Mykhailo Sopiha. "Patriotism as the social value of the individual." (2018).
2. Druzhinina, Y. V., Kovtun, E. A., & Shirokova, O. V. (2023). The concept of" patriotism" in a modern university: the content and possibilities of formation. *Государственная служба*, *25*(2 (142)), 95-103.
3. Apple, M. W. (2002). Patriotism, pedagogy, and freedom: On the educational meanings of September 11th. *Teachers College Record*, *104*(8), 1760-1772.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Karimov Dilmurod Abduraximovich,** tadqiqotchi [**Каримов Дилмурод Абдурахимович**, исследователь], [**Dilmurod A. Karimov**, researcher]; manzil: Namangan sh., Bobur shox ko'chasi, 161-uy [адрес: город Наманган, улица Бобуршоха, 161.], [address: Namangan district, Bobur shokh street, 161.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

TALABALARNI KREATIV FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK JARAYONI

©S.V.Xolmatova[1]✉

[1] Namangan davlat universiteti,Namangan, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: ijodiy fikrlash murakkab muammolarni hal qilish va turli sohalarda innovatsiyalarni rag'batlantirish uchun hal qiluvchi mahorat sifatida tan olingan.

MAQSAD: ushbu tadqiqot talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali pedagogik yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik jarayonning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, ta'lim dasturlari bo'yicha amaliy tadqiqotlar, sinfda kuzatishlar va o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlarni o'z ichiga olgan sifatli tadqiqot usulidan foydalanadi.

XULOSA: topilmalar talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda qasddan pedagogik amaliyotlarning muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so‘zlar: ijodiy fikrlash, pedagogik jarayon, ta’lim strategiyalari, muammoli ta’lim, izlanishga asoslangan ta’lim, divergent fikrlash, innovatsiya.

Iqtibos uchun: Xolmatova S.V. Talabalarni kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning pedagogik jarayoni . // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 426–430.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ

© С.В.Холматова[1]✉

[1]Наманганский государственный университет,Наманган,Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: творческое мышление признано важнейшим навыком для решения сложных задач и содействия инновациям в различных областях.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение эффективных педагогических подходов к развитию навыков творческого мышления учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на основе синтеза литературных данных и эмпирических данных в исследовании выявлены ключевые компоненты

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

педагогического процесса, способствующие развитию навыков творческого мышления.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный исследовательский подход, включая обзор литературы, тематические исследования образовательных программ, наблюдения в классе и интервью с преподавателями и студентами.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают важность целенаправленной педагогической практики в развитии навыков творческого мышления учащихся.

Ключевые слова: креативное мышление, педагогический процесс, образовательные стратегии, проблемное обучение, исследовательское обучение, дивергентное мышление, инновации.

Для цитирования: Холматова С.В**.** Педагогический процесс развития навыков творческого мышления студентов // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 426–430.

PEDAGOGICAL PROCESS OF DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE THINKING SKILLS

© Saida V. Xolmatova[1]✉
[1] Namangan state university,Namangan, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: creative thinking is recognized as a crucial skill for navigating complex challenges and fostering innovation in various domains.

AIM: this research aims to investigate effective pedagogical approaches for developing students' creative thinking skills.

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key components of the pedagogical process that contribute to fostering creative thinking skills.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a qualitative research approach, including literature review, case studies of educational programs, classroom observations, and interviews with educators and students.

CONCLUSIONS: the findings highlight the importance of intentional pedagogical practices in developing students' creative thinking skills.

Keywords: Creative thinking, pedagogical process, educational strategies, problem-based learning, inquiry-based learning, divergent thinking, innovation.

For citation: Saida V. Xolmatova. (2024) ‘Pedagogical process of developing students' creative thinking skills, Inter education & global study, (5(1)), pp. 426–430. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Bugungi jadal rivojlanayotgan dunyoda ijodkorlik shaxsiy va professional muvaffaqiyat uchun zaruriy mahoratga aylandi. Ijodiy fikrlash qobiliyati odamlarga yangi g'oyalarni yaratish, muammolarni innovatsion usullar bilan hal qilish va yangi va kutilmagan vaziyatlarga moslashish imkonini beradi. Shunday qilib, talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarining muhim maqsadiga aylandi.

Ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish shunchaki badiiy iste'dodlarni tarbiyalashdan iborat emas; bu muammolarni hal qilishda ochiq fikrli, moslashuvchan yondashuvni va qutidan tashqarida fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ijodiy fikrlash san'at va gumanitar fanlardan tortib fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM)gacha bo'lgan barcha fanlar uchun ajralmas hisoblanadi. Bu umrbod ta'lim olish va zamonaviy hayotning murakkabliklarida harakat qilish qobiliyatini qo'llab-quvvatlaydigan hayotiy kompetentsiyadir.

Ta'lim nazariyotchilari va amaliyotchilari o'rganishda ijodkorlikning muhimligini azaldan tan olishgan. Gilfordning ijodkorlik nazariyasiga ko'ra, ijodiy fikrlash to'rtta asosiy komponentni o'z ichiga oladi: ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va ishlab chiqish. Bundan tashqari, Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivistik nazariyasi kognitiv rivojlanishda, shu jumladan ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlikdagi ta'limning ahamiyatini ta'kidlaydi.

E'tirof etilgan muhimligiga qaramay, rasmiy ta'limning tuzilgan muhitida ijodkorlikni rivojlantirish o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi. An'anaviy ta'lim tizimlari ko'pincha o'quvchilarning ijodiy salohiyatini bo'g'ib qo'yadigan standartlashtirilgan test va eslab o'rganishga urg'u beradi. Shu bois, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini birinchi o‘ringa qo‘yuvchi va kuchaytiruvchi innovatsion pedagogik strategiyalarga ehtiyoj katta.

Ushbu maqolada o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bilan bog‘liq pedagogik jarayonlar o‘rganiladi. U ijodkorlikni samarali rivojlantirishi mumkin bo'lgan turli xil o'qitish strategiyalari, o'quv muhiti va baholash usullarini o'rganadi. Muhokama o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun an’anaviy va innovatsion usullarni uyg‘unlashtirgan kompleks yondashuvning ahamiyatini ta’kidlaydi. Ushbu strategiyalarni tushunish va amalga oshirish orqali o'qituvchilar nafaqat ilmiy yutuqlarni rag'batlantiradigan, balki kelajakning ijodiy ongini ilhomlantiradigan va rivojlantiradigan o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Ushbu maqolaning keyingi bo'limlarida muammoli ta'lim (PBL), so'rovga asoslangan ta'lim (IBL), loyihaga asoslangan ta'lim (PjBL) va ijodiy san'at integratsiyasi kabi o'ziga xos pedagogik strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, qo‘llab-quvvatlovchi o‘quv muhitini yaratishning ahamiyati, ijodiy ko‘nikmalarni baholashda formativ baholashning o‘rni va ijodkorlikni rivojlantirishda pedagoglar duch kelishi mumkin bo‘lgan muammolar muhokama qilinadi. Oxir oqibat, ushbu maqola talabalarda ijodiy fikrlash

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

qobiliyatlarini samarali rivojlantirish, ularni XXI asr talablariga tayyorlash haqida har tomonlama tushuncha berishga qaratilgan.

Talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini samarali rivojlantirish uchun pedagogik yondashuvlarni mustahkam nazariy asoslarga asoslash zarur. Ushbu bo'lim Guilfordning ijodkorlik nazariyasiga va Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivistik nazariyasiga e'tibor qaratib, ta'limdagi ijodkorlik haqidagi tushunchamizni bildiradigan asosiy nazariyalarni o'rganadi. Ushbu ramkalar ijodiy fikrlashni rivojlantiruvchi o'qitish strategiyalarini ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Guilfordning ijodkorlik nazariyasi

J.P.Gilfordning ijodkorlik nazariyasi ijodiy fikrlashni tushunishda eng ta’sirli modellardan biridir. Guilfordga ko'ra, ijodkorlik to'rtta asosiy komponentni o'z ichiga olgan ko'p qirrali tuzilishdir:

Ravonlik: Bu ko'p sonli g'oyalar yoki berilgan muammoni hal qilish qobiliyatini anglatadi. Ravonlik - bu miqdor va tez va oson fikrlash qobiliyati.

Moslashuvchanlik: Moslashuvchanlik turli g'oyalar va yondashuvlarni ishlab chiqish qobiliyatidir. Bu turli xil toifalarda fikrlashni va muammolarni turli yo'llar bilan ko'rish uchun nuqtai nazarni o'zgartirishni o'z ichiga oladi.

O'ziga xoslik: O'ziga xoslik - bu noyob yoki yangi g'oyalar ishlab chiqarish. Bu normaga nisbatan javoblarning o'ziga xosligi va innovatsionligini ta'kidlaydi.

Mutaxassislik: ishlab chiqish - bu g'oyalarni ishlab chiqish va takomillashtirish qobiliyati. Bu dastlabki tushunchalarga tafsilotlar va chuqurlik kiritish, ularning murakkabligi va amaliyligini oshirishni o'z ichiga oladi.

Ushbu komponentlar ijodkorlik yagona mahorat emas, balki bir nechta kognitiv qobiliyatlarning kombinatsiyasi ekanligini ta'kidlaydi. Shuning uchun samarali pedagogik strategiyalar har tomonlama ijodiy fikrlovchilarni tarbiyalash uchun barcha to'rt komponentni yaxshilashga qaratilgan bo'lishi kerak.

ZPD doirasida iskaladan foydalanish: O'qituvchilar tegishli qiyinchiliklar va yo'l-yo'riqlar berish orqali talabalarning ijodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashlari mumkin. Ijodiy jarayonlarni modellashtirish, maslahatlar berish va konstruktiv fikr-mulohazalarni bildirish kabi iskala texnikasi talabalarga ZPD doirasida muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim maqsadidir, chunki ijodkorlik doimo rivojlanayotgan dunyoda innovatsiyalar, muammolarni hal qilish va moslashish uchun asosdir. Ushbu maqolada ta’lim muassasalarida ijodkorlikni rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy strategiyalari o‘rganilib, an’anaviy va innovatsion usullarni o‘zida mujassamlashtirgan kompleks yondashuvning ahamiyati ta’kidlangan.

Guilford va Vygotskiyning nazariy asoslari ijodkorlikning ko‘p qirrali mohiyatini har tomonlama tushunish imkonini beradi. Guilfordning ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va ishlab chiqish komponentlari ijodiy fikrlashni tashkil etuvchi turli kognitiv qobiliyatlarni ta'kidlaydi. Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivistik nazariyasi kognitiv

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

rivojlanishda ijtimoiy o'zaro ta'sir, madaniy vositalar va proksimal rivojlanish zonasi (ZPD) rolini ta'kidlaydi. Bu nazariyalar birgalikda ijodkorlikni samarali rivojlantiruvchi pedagogik strategiyalarni loyihalash haqida ma'lumot beradi.

Muammoli ta'limni (PBL), so'rovga asoslangan ta'limni (IBL), loyihaga asoslangan ta'limni (PjBL) amalga oshirish va ijodiy san'atni o'quv dasturiga integratsiyalash ijodiy fikrlashni rivojlantirishning tasdiqlangan usullaridir. Bu strategiyalar o‘quvchilarni izlanish, tajriba va hamkorlikda muammolarni yechishda ishtirok etishga undaydi va shu orqali ularning ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, tavakkal qilishni rag'batlantiradigan, keng resurslar bilan ta'minlaydigan va hamkorlikni rag'batlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratish ijodkorlikni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Ijodiy ko'nikmalarni o'lchash va rivojlantirish uchun formativ baholash, ijodiy rubrikalar, o'zini va tengdoshlarini baholashni o'z ichiga olgan baholash usullari juda muhimdir. Ushbu baholashlar doimiy fikr-mulohazalarni ta'minlaydi, bu esa o'quvchilarga o'zlarining ijodiy jarayonlari haqida fikr yuritish va yaxshilash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish mustahkam nazariy asoslarni amaliy, innovatsion o‘qitish strategiyalari bilan uyg‘unlashtirgan yaxlit va yaxlit yondashuvni talab qiladi. Ta'limda ijodkorlikka ustuvor ahamiyat berish orqali o'qituvchilar o'quvchilarni murakkab, dinamik dunyoda harakatlanish va ustunlikka tayyorlashlari mumkin. Bu boradagi izlanishlar va amaliyotlarning davom etishi ta’lim tizimlarining XXI asr talablariga javob beradigan tarzda rivojlanishini ta’minlaydi, pirovardida kelajakdagi taraqqiyot va innovatsiyalarga turtki bo‘ladigan ijodiy ongni tarbiyalaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Kulchytskyi, Vitaliy, and Mykhailo Sopiha. "Patriotism as the social value of the individual." (2018).
2. Druzhinina, Y. V., Kovtun, E. A., & Shirokova, O. V. (2023). The concept of" patriotism" in a modern university: the content and possibilities of formation. *Государственная служба*, *25*(2 (142)), 95-103.
3. Apple, M. W. (2002). Patriotism, pedagogy, and freedom: On the educational meanings of September 11th. *Teachers College Record*, *104*(8), 1760-1772.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xolmatova Saidaxon Voxobjonovna,** tadqiqotchi **[Холматова Саидахон Вохобжоновна,** исследователь], [**Saidaxon V.Xolmatova,** researcher]; manzil: Namangan sh., Boburshox ko'chasi, 161-uy [адрес: город Наманган, улица Бобуршоха, 161.], [address: Namangan district, Boburshokh street, 161.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

OZIQ-OVQAT YO‘NALISHI TALABALARI UCHUN LABORATORIYA MASHG‘ULOTLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISHDA PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

©S.M.Xakimov[1]✉

[1] Namangan davlat universiteti,Namangan, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: laboratoriya mashg‘ulotlari oziq-ovqat fanlari talabalarini o‘qitishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi, nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalar bilan bog‘laydigan amaliy tajribalarni beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot oziq-ovqat fanlari bo'yicha o'qitishda laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarishning samarali pedagogik yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot oziq-ovqat fani talabalari uchun samarali laboratoriya mashg'ulotlariga hissa qo'shadigan pedagogik jarayonning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, o'quv amaliyotlarining amaliy tadqiqotlari, laboratoriya mashg'ulotlarini kuzatish va talabalar va o'qituvchilarning so'rovlarini o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

XULOSA: topilmalar oziq-ovqat fanlari talabalari uchun laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarishda tizimli pedagogik yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: laboratoriya mashg'ulotlari, oziq-ovqat fanlari bo'yicha ta'lim, pedagogik jarayon, amaliy o'rganish, eksperimental loyihalash, ilmiy izlanish, talabalarning faolligi.

Iqtibos uchun: Xakimov S.M. Oziq-ovqat yo‘nalishi talabalari uchun laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etish va boshqarishda pedagogik jarayon sifatida . // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 431–437.

КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ И УПРАВЛЕНИИ ЛАБОРАТОРНЫМИ ЗАНЯТИЯМИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЕ ПИТАНИЯ

© С.М. Хакимов[1]✉

[1]Наманганский государственный университет,Наманган,Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ВВЕДЕНИЕ: лабораторные занятия играют решающую роль в обучении студентов, изучающих пищевые науки, обеспечивая практический опыт, соединяющий теоретические знания с практическими навыками.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение эффективных педагогических подходов к организации и управлению лабораторными занятиями в области пищевого образования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на основе синтеза литературы и эмпирических данных в исследовании выявлены ключевые компоненты педагогического процесса, которые способствуют эффективным лабораторным занятиям для студентов, изучающих пищевые науки.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован смешанный подход, включающий обзор литературы, тематические исследования образовательной практики, наблюдения за лабораторными занятиями, опросы студентов и преподавателей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают важность систематических педагогических подходов в организации и проведении лабораторных занятий для студентов, изучающих пищевые науки.

Ключевые слова: лабораторные занятия, пищевое образование, педагогический процесс, практическое обучение, дизайн эксперимента, научные исследования, вовлечение студентов.

Для цитирования: Хакимов С.М**.** Как педагогический процесс при организации и управлении лабораторными занятиями для студентов питания // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 431–437.

AS A PEDAGOGICAL PROCESS IN THE ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF LABORATORY EXERCISES FOR FOOD STUDENTS

© Saida V. Xolmatova[1]✉
[1] Namangan state university,Namangan, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: laboratory exercises play a crucial role in the education of food science students, providing hands-on experiences that bridge theoretical knowledge with practical skills.

AIM: this research aims to investigate effective pedagogical approaches for organizing and managing laboratory exercises in food science education**.**

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key components of the pedagogical process that contribute to effective laboratory exercises for food science students.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a mixed-methods approach, including literature review, case studies of educational practices, laboratory session observations, and surveys of students and instructors.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

CONCLUSIONS: the findings underscore the importance of systematic pedagogical approaches in organizing and managing laboratory exercises for food science students.

Keywords: laboratory exercises, food science education, pedagogical process, hands-on learning, experimental design, scientific inquiry, student engagement.

For citation: Sardor M. Xakimov. (2024) 'As a pedagogical process in the organization and management of laboratory exercises for food students', Inter education & global study, (5(1)), pp. 431–437. (In Uzbek).

Laboratoriya mashg'ulotlari oziq-ovqat fanlari talabalarini o'qitish uchun asosiy bo'lib, nazariy bilim va amaliy qo'llash o'rtasida ko'prik bo'lib xizmat qiladi. Bu mashqlar o‘quvchilarga o‘rganilayotgan material bilan bevosita shug‘ullanish imkonini beradi, ular nazorat ostidagi sharoitlarda tajriba o‘tkazish, kuzatish va tahlil qilish uchun sharoit yaratadi. Ushbu laboratoriya mashg'ulotlarining samaradorligi puxta tashkil etish va boshqarishga bog'liq bo'lib, ular o'z navbatida mustahkam pedagogik tamoyillarga tayanadi.

Laboratoriya mashg‘ulotlarining asosiy maqsadi talabalarning amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirish, murakkab tushunchalarni tushunishlarini kuchaytirish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Oziq-ovqat fanlari kontekstida bu ko'nikmalar ayniqsa muhimdir, chunki ular oziq-ovqat xavfsizligi, sifati va innovatsiyalariga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, o'qituvchilar nafaqat muhim bilimlarni etkazadigan, balki talabalarni oziq-ovqat sanoatidagi haqiqiy muammolarga tayyorlaydigan pedagogik yondashuvni qo'llashlari kerak.

So'nggi yillarda o'quvchilarning faolligi va ishtirokini ta'kidlaydigan faol ta'lim metodologiyasiga sezilarli siljish bo'ldi. Muammoli ta'lim (PBL) va so'rovga asoslangan ta'lim (IBL) kabi bu usullar o'quvchilarni o'z ta'limlarida faol rol o'ynashga undaydi, bilimlarni chuqurroq tushunish va saqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, texnologiya integratsiyasi laboratoriya mashg'ulotlarini o'zgartirib, o'rganish tajribasini yaxshilaydigan yangi vositalar va resurslarni taqdim etdi.

Biroq, samarali laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish qiyinchilik tug'dirmaydi. O'qituvchilar qat'iy ilmiy ta'limga bo'lgan ehtiyojni vaqt, resurslar va turli xil talabalar qobiliyatlarining amaliy cheklovlari bilan muvozanatlashi kerak. Xavfsizlikni ta'minlash, jihozlarga texnik xizmat ko'rsatish va o'z vaqtida fikr-mulohazalarni taqdim etish muvaffaqiyatli laboratoriya dasturining muhim tarkibiy qismlaridir.

Ushbu maqola oziq-ovqat fanlari talabalari uchun laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish bilan bog'liq pedagogik jarayonlarni o'rganadi. U joriy ilg‘or tajribalarni o‘rganadi, innovatsion strategiyalarni yoritadi va o‘qituvchilar duch keladigan umumiy muammolarni hal qiladi. Bu bilan u laboratoriya mashg‘ulotlari samaradorligini oshirish, oziq-ovqat fanlari talabalarining kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun zarur bo‘lgan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ko‘nikma va bilimlar bilan yaxshi ta’minlanganligini ta’minlash bo‘yicha keng qamrovli qo‘llanmani taqdim etishga qaratilgan.

Laboratoriya mashg'ulotlariga pedagogik yondashuvlar

Samarali laboratoriya mashg'ulotlari innovatsion o'qitish strategiyalari va an'anaviy o'qitish usullarining uyg'unligini talab qiladi. Turli xil pedagogik yondashuvlardan foydalangan holda, o'qituvchilar o'quvchilarning ko'p jihatdan rivojlanishiga yordam beradigan qiziqarli va boyituvchi o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Faol ta'lim va talabalarning faolligi

Faol ta'lim usullari o'quvchilarni bevosita o'quv jarayoniga jalb qilish uchun mo'ljallangan. Ushbu ishtirok materialni chuqurroq tushunish va saqlashga olib keladi. Faol ta'limning asosiy strategiyalariga quyidagilar kiradi:

Muammoga asoslangan ta'lim (PBL): PBLda talabalarga haqiqiy muammolar taqdim etiladi va ular yechim topish uchun hamkorlikda ishlashlari kerak. Bu usul tanqidiy fikrlashni, ijodkorlikni va bilimlarni qo'llashni rag'batlantiradi.

So'rovga asoslangan o'rganish (IBL): IBL talabalarga savollar berish, tergov o'tkazish va yangi tushunchalarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Talabaga qaratilgan ushbu yondashuv qiziquvchanlik va mustaqil bilim olishga yordam beradi.

Hamkorlikda o'rganish

Ham ta'lim, ham kasbiy muhitda hamkorlik zarur. Hamkorlikdagi ta'lim strategiyalari o'quvchilarga jamoada ishlash va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi:

Guruh loyihalari: Laboratoriya sharoitida guruh loyihalarini belgilash talabalarga birgalikda ishlash, fikr almashish va bir-biridan o‘rganish imkonini beradi. Ushbu hamkorlik murakkab tushunchalarni tushunishni kuchaytirishi va jamiyat tuyg'usini rivojlantirishi mumkin.

Tengdoshlar bilan o'qitish: Talabalarni bir-biriga o'qitishga undash o'z bilimlarini mustahkamlashi va ilmiy tushunchalarni samarali muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishi mumkin.

Texnologik taraqqiyot ta'lim amaliyotida, ayniqsa laboratoriya sharoitida inqilob qildi. Texnologiyani integratsiyalash o'quv tajribasini oshirishi va talabalarni professional muhitda tobora ko'proq foydalaniladigan vositalar bilan ta'minlashi mumkin:

Virtual laboratoriyalar: Virtual laboratoriyalar real hayotdagi laboratoriya stsenariylarini takrorlaydigan interaktiv simulyatsiyalarni taklif qiladi. Ular, ayniqsa, xavfsiz, nazorat qilinadigan muhitda amaliyot imkoniyatlarini taqdim etish uchun foydalidir.

Simulyatsiya dasturiy ta'minoti: Simulyatsiya vositalari murakkab jarayonlar va tizimlarni modellashtirishi mumkin, bu esa o'quvchilarga jismoniy resurslar cheklovlarisiz tajriba va o'rganish imkonini beradi.

Raqamli asboblar: ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va hisobot berish uchun raqamli vositalardan foydalanish laboratoriya mashg'ulotlarini soddalashtirishi va ularni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

samaraliroq qilishi mumkin. Ushbu vositalar talabalarni sanoat standartidagi dasturiy ta'minot bilan ham tanishtiradi.

Reflektiv amaliyot

Fikrlash amaliyotini rag'batlantirish o'quvchilarga o'z ta'lim va faoliyatini tanqidiy baholashga yordam beradi. Fikrlash turli usullar bilan osonlashtirilishi mumkin:

Jurnallar: Talabalar o'zlarining kuzatishlari, fikrlari va tushunchalarini yozib olish uchun laboratoriya jurnallarini saqlashlari mumkin. Ushbu amaliyot muntazam fikr yuritish va doimiy takomillashtirishni rag'batlantiradi.

O'z-o'zini baholash: O'quvchilarni o'z-o'zini baholash vositalari bilan ta'minlash ularning kuchli tomonlarini va yaxshilash sohalarini aniqlashga yordam beradi. Bu xabardorlik ularning o'quv jarayoniga rahbarlik qilishi va rivojlanishini oshirishi mumkin.

Doimiy baholash va fikr-mulohaza

Doimiy baholash va fikr-mulohazalar talabalarning bilim olishi uchun juda muhimdir. Ular talabalarning muvaffaqiyati haqida tushuncha beradi va o'qituvchilarga o'z yo'riqnomalarini individual ehtiyojlarni qondirish uchun moslashtirishga yordam beradi:

Formativ baholash: Muntazam viktorinalar, laboratoriya hisobotlari va amaliy imtihonlar talabalarning tushunishini baholashi va darhol fikr-mulohazalarini taqdim etishi mumkin.

Konstruktiv fikr-mulohazalar: O'z vaqtida, aniq va konstruktiv fikr-mulohazalar o'quvchilarga xatolarini tushunishga va ulardan saboq olishga yordam beradi. Bu ham ularni yaxshilash va muvaffaqiyatga erishishga undaydi.

Tajribali o'rganish tajriba orqali o'rganishga urg'u beradi, bu ayniqsa laboratoriya sharoitida samaralidir:

●Amaliy mashg‘ulotlar: Laboratoriya topshiriqlarida bevosita ishtirok etish talabalarga nazariy bilimlarni qo‘llash va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish imkonini beradi.

●Haqiqiy dunyo ilovalari: Laboratoriya mashg‘ulotlarini real stsenariylar bilan bog‘lash o‘quvchilarga o‘rganishning dolzarbligini ko‘rishga yordam beradi va ularning faolligi va motivatsiyasini oshiradi.

Ushbu pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchilar oziq-ovqat fanlari talabalarini kelajakdagi martabalarining murakkabliklari va muammolariga tayyorlaydigan dinamik va samarali o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Xulosa

Laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish oziq-ovqat fanlari talabalarini o'qitishning muhim tarkibiy qismidir. Samarali laboratoriya mashg'ulotlari nazariy bilimlar va amaliy qo'llash o'rtasidagi tafovutni yo'qotadi, talabalarni kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan qurollantiradi. Faol ta'lim, hamkorlik strategiyalari va texnologik yutuqlarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar talabalar uchun ta'lim tajribasi va natijalarini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Faol o'rganish va talabalarning faolligi materialni chuqurroq tushunish va saqlashga yordam beradi, hamkorlikda o'rganish esa muhim jamoaviy ish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Virtual laboratoriyalar va simulyatsiya dasturlari kabi texnologiyalarning integratsiyasi nafaqat o'quv muhitini boyitadi, balki talabalarni oziq-ovqat sanoatining texnologik talablariga tayyorlaydi. Reflektiv amaliyot va uzluksiz baholash talabalarning doimiy ravishda takomillashib borishini va moslashishini ta'minlaydi, tajriba asosida o'rganish esa akademik tushunchalarni real dunyo ilovalari bilan bog'laydi.

Resurs cheklovlari, nazariya va amaliyotni muvozanatlash va turli xil ta'lim ehtiyojlarini qondirish kabi qiyinchiliklarga qaramay, innovatsion pedagogik yondashuvlar ushbu to'siqlarni engib o'tishga yordam beradi. Laboratoriya mashg‘ulotlarini muvaffaqiyatli bajarish uchun tuzilgan o‘quv rejasini tuzish, har tomonlama tayyorlash va resurslarni samarali boshqarish zarur.

Ushbu strategiyalarni qabul qilish orqali o'qituvchilar nafaqat ta'lim maqsadlariga javob beradigan, balki oziq-ovqat fanlari talabalarini professional dunyoga tayyorlaydigan qulay o'quv muhitini yaratishi mumkin. O‘qitish metodikasini doimiy ravishda takomillashtirish va yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish laboratoriya mashg‘ulotlarining dolzarbligi, samarali bo‘lishini va oziq-ovqat sanoatining o‘zgaruvchan ehtiyojlariga mos kelishini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etish va boshqarish bilan bog‘liq pedagogik jarayonlar oziq-ovqat fani talabalarini tarbiyalashda muhim rol o‘ynaydi. O‘qitishning innovatsion strategiyalari va an’anaviy o‘qitish usullarini uyg‘unlashtirib, o‘qituvchilar laboratoriya mashg‘ulotlari samaradorligini oshirishi, talabalarning oziq-ovqat sanoati sohasida kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun zarur bilim va ko‘nikmalar bilan yaxshi ta’minlanishini ta’minlashi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Prince, M. (2004). Does Active Learning Work? A Review of the Research. Journal of Engineering Education, 93(3), 223-231. DOI: 10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x
2. Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (1998). Cooperative Learning Returns to College: What Evidence Is There That It Works? Change: The Magazine of Higher Learning, 30(4), 26-35. DOI: 10.1080/00091389809602629
3. Brame, C. J. (2013). Flipping the Classroom. Vanderbilt University Center for Teaching. Retrieved from https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/flipping-the-classroom/
4. Brewer, C. A., & Smith, D. (2011). Vision and Change in Undergraduate Biology Education: A Call to Action. American Association for the Advancement of Science. ISBN: 978-0-87168-738-6
5. Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Prentice-Hall. ISBN: 978-0133892406

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Xakimov Sardorbek Maxmud o'g'li,** tadqiqotchi [Хакимов Сардорбек Махмуд угли, исследователь], [**Sardorbek M.Xakimov,** researcher]; manzil: Namangan sh., Boburshox ko'chasi, 161-uy [адрес: город Наманган, улица Бобуршоха, 161.], [address: Namangan district, Bobur shokh street, 161.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original peper

MADANIY ME'ROSNI O'RGANISH PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

©B.A.Ruzinov[1]✉
[1]Namangan davlat universiteti, Namangan, O‘zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: madaniy meros jamiyatlarni belgilaydigan va o'ziga xoslikni shakllantiradigan jamoaviy artefaktlar, an'analar va qadriyatlarni o'z ichiga oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot madaniy merosning ta'limdagi rolini o'rganish va uni o'rganishning samarali pedagogik yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: adabiyotlar va empirik topilmalar sintezi orqali tadqiqot madaniy merosni o'rganishga hissa qo'shadigan pedagogik jarayonning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, ta'lim dasturlari misollari, o'qituvchilar va madaniyat ekspertlari bilan suhbatlar va ishtirokchilarni kuzatishni o'z ichiga olgan sifatli tadqiqot usulidan foydalanadi.

XULOSA: topilmalar madaniy anglashuvni rivojlantirish, xilma-xillikni hurmat qilish va ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirish vositasi sifatida madaniy merosni ta'lim muassasalariga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: madaniy meros, pedagogik jarayon, madaniy ta'lim, tajribaviy o'rganish, fanlararo yondashuvlar, madaniy sezgirlik, global fuqarolik.

Iqtibos uchun: Ruzinov B.A. Madaniy me'rosni o'rganish pedagogik jarayon sifatida . // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 438–443.

ИЗУЧЕНИЕ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС

© Б.А.Рузинов[1]✉
[1]Наманганский государственный университет,Наманган,Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: творческое мышление признано важнейшим навыком для решения сложных задач и содействия инновациям в различных областях.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение эффективных педагогических подходов к развитию навыков творческого мышления учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на основе синтеза литературных данных и эмпирических данных в исследовании выявлены ключевые компоненты

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

педагогического процесса, способствующие развитию навыков творческого мышления.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный исследовательский подход, включая обзор литературы, тематические исследования образовательных программ, наблюдения в классе и интервью с преподавателями и студентами.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают важность целенаправленной педагогической практики в развитии навыков творческого мышления учащихся.

Ключевые слова: креативное мышление, педагогический процесс, образовательные стратегии, проблемное обучение, исследовательское обучение, дивергентное мышление, инновации.

Для цитирования: Рузинов Б.А. Изучение культурного наследия как педагогический процесс // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 438–443.

STUDY OF CULTURAL HERITAGE AS A PEDAGOGICAL PROCESS

© Baxtiyor A. Ruzinov[1]✉
[1] Namangan state university,Namangan, Toshkent, Uzbekistan.

Annotation

INTRODUCTION: cultural heritage encompasses the collective artifacts, traditions, and values that define societies and shape identities.

AIM: this research aims to investigate the role of cultural heritage in education and explore effective pedagogical approaches for its study.

DISCUSSION AND RESULTS: through a synthesis of literature and empirical findings, the study identifies key components of the pedagogical process that contribute to studying cultural heritage.

MATERIALS AND METHODS: the study utilizes a qualitative research approach, including literature review, case studies of educational programs, interviews with educators and cultural experts, and participant observation.

CONCLUSIONS: the findings underscore the importance of integrating cultural heritage into educational settings as a means to foster cultural understanding, respect diversity, and promote social cohesion.

Keywords: cultural heritage, pedagogical process, cultural education, experiential learning, interdisciplinary approaches, cultural sensitivity, global citizenship.

For citation: Baxtiyor A Ruzinov. (2024) Study of cultural heritage as a pedagogical process, Inter education & global study, (5(1)), pp. 438–443. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Madaniy meros o‘tgan avlodlardan meros bo‘lib qolgan moddiy ashyolar va nomoddiy atributlar, jumladan, yodgorliklar, adabiyot, san’at, xalq og‘zaki ijodi, urf-odatlar, tillar merosini o‘z ichiga oladi. Ushbu elementlar birgalikda jamoaning madaniy o'ziga xosligini shakllantiradi va madaniy qadriyatlar va bilimlarni saqlash va etkazishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Dunyo tobora o'zaro bog'langan bo'lsa, turli xil madaniy meroslarni tushunish va qadrlashning ahamiyati hech qachon katta bo'lmagan.

Madaniy merosni o'rganishni ta'lim jarayonlariga kiritish talabalarni mazmunli o'rganish tajribasiga jalb qilish uchun noyob imkoniyatni taqdim etadi. Bu nafaqat ularning madaniy ildizlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi, balki boshqa madaniyatlarga hurmat va xabardorlikni oshiradi. Ushbu yondashuv ta'lim tajribasini sezilarli darajada boyitishi, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va global fuqarolik tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi.

Butun dunyo ta’lim tizimlari madaniy merosning har tomonlama barkamol ta’limni rivojlantirishdagi ahamiyatini e’tirof etmoqda. Madaniy merosni o‘quv dasturiga integratsiyalash orqali o‘qituvchilar yanada qiziqarli va tegishli ta’lim muhitini yaratishi mumkin. Ushbu yondashuv talabalarga nazariy bilimlarni real dunyo kontekstlari bilan bog'lashda yordam beradi, ularning umumiy tushunchasi va ma'lumotni eslab qolishini oshiradi.

Biroq madaniy merosning ta’limga integratsiyalashuvi muammolardan holi emas. Resurs cheklovlari, o'quv dasturlari qat'iyligi va madaniy sezgirlik kabi muammolar sezilarli to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, texnologik yutuqlar, fanlararo ta'lim va jamoatchilik ishtiroki tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlar madaniy merosni ta'lim amaliyotiga muvaffaqiyatli kiritish uchun istiqbolli yo'llarni taklif qiladi.

Ushbu maqolada madaniy merosni ta’limga integratsiyalashning nazariy asoslari, pedagogik yondashuvlari va metodologiyalari o‘rganiladi. Shuningdek, u ushbu integratsiya bilan bog'liq muammolar va imkoniyatlarni muhokama qiladi, o'qituvchilar, siyosatchilar va o'quv dasturlarini ishlab chiquvchilar uchun amaliy tavsiyalar beradi. Madaniy merosning ta'limdagi rolini o'rganish orqali ushbu tadqiqot madaniy o'ziga xoslikni chuqurroq anglash, madaniy xilma-xillikni targ'ib qilish va umumiy ta'lim tajribasini boyitishda uning imkoniyatlarini ko'rsatishga qaratilgan.

Joyga asoslangan ta'lim: Joyga asoslangan ta'lim mahalliy meros ob'ektlari, muzeylar va tarixiy diqqatga sazovor joylarni o'rganish muhiti sifatida ishlatadi. Gruenewald (2003) ta'kidlashicha, bu yondashuv o'quvchilarni o'zlarining yaqin atrofini o'rganishga undaydi, joy va jamiyat tuyg'usini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, joylarda ta'lim o'quvchilarning ekologik va madaniy xabardorligini oshirishi mumkin (Sobel, 2004).

Hikoya va og'zaki tarix: hikoya qilish madaniy merosni etkazish uchun kuchli vositadir. Heath (1983) fikriga ko'ra, o'quv dasturiga og'zaki tarix, afsona va afsonalarni kiritish o'rganishni yanada qiziqarli va o'zaro bog'liq qiladi. Egan (1986) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hikoya qilish o'quvchilarning xotirasini va madaniy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

hikoyalarni tushunishini kuchaytirishi mumkin. Bundan tashqari, hikoyalarni to'plash va hikoya qilish o'quvchilarda muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga va ularning madaniy merosini chuqurroq qadrlashga yordam beradi.

Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL): Loyihaga asoslangan ta'lim talabalarni tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlikni talab qiladigan real loyihalarda ishtirok etadi. Tomas (2000) PBL bilim va ko'nikmalarning amaliy qo'llanilishini ta'minlashi mumkinligini ta'kidlaydi. Mahalliy an'analarning raqamli arxivlarini yaratish yoki meros festivallarini tashkil qilish kabi madaniy meros bilan bog'liq loyihalar talabalarga o'z bilimlarini mazmunli kontekstda qo'llash imkoniyatlarini taklif qiladi (Larmer va Mergendoller, 2010).

Tadqiqotlar madaniy merosni ta'limga kiritishning bir qancha afzalliklarini ko'rsatadi. Banks and Banks (1995) ma'lumotlariga ko'ra, madaniy meros ta'limi o'quvchilarning xilma-xilligini qadrlashiga yordam berib, madaniy xabardorlik va sezgirlikni rivojlantiradi. Bu xabardorlik yanada inklyuziv va adolatli ta'lim muhitiga olib kelishi mumkin, chunki talabalar turli madaniy nuqtai nazarlarni hurmat qilishni va qadrlashni o'rganadilar.

Bundan tashqari, Barton va Levstik (2004) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, madaniy meros bilan shug'ullanish talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirishi mumkin. Tarixiy voqealar va madaniy amaliyotlarni tahlil qilish orqali talabalar manbalarni tanqidiy baholash va asosli dalillar yaratish qobiliyatini rivojlantiradilar. Bundan tashqari, madaniy meros bo'yicha ta'lim ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirishi mumkin, chunki talabalar turli madaniy ifodalar va badiiy an'analarni o'rganadilar (Smit, 2006).

O'zining afzalliklariga qaramay, madaniy merosni ta'limga integratsiyalash bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Resurs cheklovlari, masalan, meros ob'ektlari va materiallariga kirishning cheklanganligi madaniy merosni o'quv dasturiga samarali kiritishga to'sqinlik qilishi mumkin (YUNESKO, 2003). Standartlashtirilgan o'quv dasturlari, shuningdek, turli xil madaniy meros mavzularini kiritishga to'sqinlik qiladigan qat'iylikni keltirib chiqarishi mumkin (Wiggins & McTighe, 2005).

Bundan tashqari, o'qituvchilar turli meroslarning hurmat bilan ifodalanishini ta'minlash uchun madaniy sezgirliklarni boshqarishlari kerak. Gey (2000) fikricha, madaniyatga mos ta’lim o‘qituvchilardan o‘z o‘quvchilarining madaniy kelib chiqishidan xabardor bo‘lishni va ularga sezgir bo‘lishni talab qiladi. Bu xabardorlik har qanday madaniy guruhning noto'g'ri ko'rsatilishi yoki marginallanishining oldini olishda juda muhimdir.

Texnologik taraqqiyot madaniy merosni ta'limga integratsiya qilish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Virtual sayohatlar va raqamli arxivlar kabi raqamli vositalar va platformalar madaniy meros resurslariga kirishni kuchaytirishi mumkin (Li, 2002). Ushbu texnologiyalar talabalarga geografik cheklovlardan qat'i nazar, madaniy merosni interaktiv va qiziqarli usullarda o'rganish imkonini beradi.

Fanlararo ta'lim madaniy merosni ta'limga kiritishning istiqbolli yo'llarini ham taklif etadi. Madaniy merosni o'rganishni tarix, geografiya, adabiyot va san'at kabi fanlar bilan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

birlashtirish orqali o'qituvchilar yanada kengroq va boyitilgan o'rganish tajribasini taqdim etishlari mumkin (Beane, 1997). Mahalliy hamjamiyatlar, madaniy muassasalar va meros mutaxassislari bilan hamkorlik ta'lim tajribasini yanada oshirishi va jamiyatning ta'limga jalb etilishini kuchaytirishi mumkin.

Madaniy merosni pedagogik jarayon sifatida o‘rganish ta'lim tajribasini oshirish va madaniy o‘ziga xosliklarni chuqurroq anglash uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Madaniy merosni o‘quv dasturiga integratsiyalash o‘quvchilarga yanada yaxlit va chuqur ta'lim tajribasini taqdim etish orqali ularning bilimini sezilarli darajada boyitishi mumkin. Ushbu integratsiya nafaqat madaniy xabardorlik va xilma-xillikka hurmatni rivojlantiradi, balki tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va global fuqarolik tuyg'usini ham oshiradi.

Konstruktivizm, eksperimental o‘rganish va madaniy-tarixiy faoliyat nazariyasi (CHAT)ning nazariy asoslari madaniy merosni ta'limga kiritishning afzalliklarini tushunish uchun mustahkam asos yaratadi. Ushbu nazariyalar o'quvchilarni tajriba va ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali jalb qilish muhimligini ta'kidlaydi va shu bilan chuqurroq o'rganish va bilimlarni saqlab qolishga yordam beradi.

Madaniy merosni ta'lim amaliyotiga integratsiyalashda “joyga asoslangan ta'lim”, “hikoya va og‘zaki tarix”, “loyihaga asoslangan ta'lim” (PBL) kabi pedagogik yondashuvlar samarali ekanligini isbotladi. Ushbu metodologiyalar talabalarni madaniy merosga jalb qilishning amaliy usullarini taklif qiladi, bu esa o'rganishni yanada dolzarb va ta'sirli qiladi. Mahalliy atrofni o'rganish, madaniy hikoyalarni aytib berish va real loyihalarda ishtirok etish orqali talabalar o'zlarining merosi bilan mazmunli tarzda bog'lanishlari mumkin.

Ko'p afzalliklarga qaramay, madaniy merosning ta'limga integratsiyalashuvi bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Biroq, texnologik yutuqlar, fanlararo ta'lim va jamoatchilik ishtiroki bu qiyinchiliklarni engish uchun istiqbolli imkoniyatlarni taqdim etadi. Raqamli vositalar va platformalar madaniy meros resurslariga kirishni kuchaytirishi mumkin, fanlararo yondashuvlar esa yanada kengroq va boyitilgan o'rganish tajribasini taqdim etishi mumkin. Mahalliy hamjamiyatlar va madaniyat muassasalari bilan hamkorlik qilish ta'lim amaliyotini yanada yaxshilash va jamiyatning ishtirokini kuchaytirishi mumkin.

Madaniy merosni ta'limga samarali integratsiya qilish uchun bir nechta tavsiyalar taklif etiladi. O'quv dasturlarini ishlab chiquvchilar moslashuvchan va inklyuziv o'quv dasturini ta'minlab, turli fanlar va sinf darajalari bo'yicha madaniy meros mavzularini o'z ichiga olishi kerak. Pedagoglarning malakasini oshirish, ularni madaniy merosni samarali o‘rgatish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish uchun zarurdir. Bundan tashqari, resurslarni etarli darajada taqsimlash dala safarlarini, raqamli vositalarni va jamoat hamkorligini qo'llab-quvvatlash uchun juda muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, madaniy merosni pedagogik jarayon sifatida o'rganish ta'limni boyitish va madaniy ongni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Nazariy asoslar, samarali pedagogik yondashuvlar va muammolarni hal qilish orqali o'qituvchilar madaniy merosni nishonlaydigan va saqlaydigan qiziqarli va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar madaniy merosni ta'limga kiritish bo'yicha innovatsion strategiyalar va ilg'or tajribalarni o'rganishni davom ettirishi kerak, bu esa

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

tobora xilma-xil va o'zaro bog'langan dunyoda yaxlit ta'limning muhim tarkibiy qismi bo'lib qolishini ta'minlashi kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Banks, J. A., & Banks, C. A. M. (1995). Handbook of Research on Multicultural Education. Macmillan.
2. Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). Teaching History for the Common Good. Lawrence Erlbaum Associates.
3. Beane, J. A. (1997). Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education. Teachers College Press.
4. Dewey, J. (1938). Experience and Education. Macmillan.
5. Egan, K. (1986). Teaching as Storytelling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School. University of Chicago Press.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ruzinov Baxtiyor Asqarovich,** tadqiqotchi [Рузинов Бахтиёр Асқарович, исследователь], [**Baxtiyor A. Ruzinov,** researcher]; manzil: Namangan sh., Boburshox ko'chasi, 161-uy [адрес: город Наманган, улица Бобуршоха, 161.], [address: Namangan district, Bobur shokh street, 161.] E mail: marufxolbek@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MAKTAB O‘QUVCHILARIDA DISKURS KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

© C.J.Mirzaxalov[1]✉, Yo.R.Najmiddinova[2]✉
[1,2]Is’hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: nutq kompetentsiyasi, og'zaki va yozma muloqotni samarali tushunish va ishlab chiqarish qobiliyati akademik muvaffaqiyat va ijtimoiy o'zaro ta'sir uchun asosiy qobiliyatdir. Maktab o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish ularning kognitiv, lingvistik va ijtimoiy rivojlanishi uchun juda muhimdir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi maktab o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beradigan mexanizmlarni aniqlash va tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda ham miqdoriy, ham sifat tadqiqot usullarini birlashtirgan aralash usullardan foydalaniladi. Miqdoriy ma'lumotlar maktab o'quvchilari namunasida nutq kompetensiyasini standartlashtirilgan baholash orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: samarali strategiyalar hamkorlikdagi ta'lim faoliyati, hikoyalar, rolli o'yinlar va tanqidiy muhokama sessiyalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi til muhiti, aniq ko'rsatma va fikr-mulohazalar bilan birgalikda nutq kompetentsiyasini sezilarli darajada oshiradi.

XULOSA: ushbu tadqiqot maktab o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan mexanizmlarni aniqlaydi va ishlab chiqadi. o'qituvchilar ushbu natijalardan samarali strategiyalarni amalga oshirish va kuchli muloqot ko'nikmalarini rivojlantiruvchi qulay o'quv muhitini yaratish uchun foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, ta’lim tizimi, o‘quvchilar faol yondashuv, samaradorlik.

Iqtibos uchun: Mirzaxalov S.J, Najmiddinova Yo.R. Maktab o‘quvchilarida diskurs kompetensiyalarn irivojlantirish mexanizmlari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.444–449.

МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

© С.Ж. Мирзахалов[1]✉, Ё.Р.Нажмиддинова[2]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1,2]Наманганский государственный институт иностранных языков имени Исхак Хана Ибрата, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: дискурсивная компетентность, способность понимать и осуществлять эффективное устное и письменное общение, является ключевым навыком для академического успеха и социального взаимодействия. Развитие речевой компетентности школьников имеет большое значение для их познавательного, языкового и социального развития.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и анализ механизмов, способствующих развитию речевой компетентности у школьников.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется смешанный подход, сочетающий в себе как количественные, так и качественные методы исследования. Количественные данные будут собраны посредством стандартизированной оценки разговорной компетентности выборки школьников.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Эффективные стратегии включают использование совместных учебных мероприятий, историй, ролевых игр и критических дискуссий. Результаты показывают, что поддерживающая и поощряющая языковая среда в сочетании с четким обучением и обратной связью значительно повышает разговорную компетентность.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование выявляет и разрабатывает механизмы, необходимые для развития речевой компетентности школьников. учителя могут использовать эти результаты для реализации эффективных стратегий и создания благоприятной среды обучения, которая способствует развитию сильных коммуникативных навыков.

Ключевые слова: интерактивные методы, образовательная система, активная деятельность студентов, эффективность.

Для цитирования: Мирзахалов С.Ж, Нажмиддинова Ё.Р. Механизмы развития дискурсивной компетентности школьников // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 444–449.

MECHANISMS OF DISCOURSE COMPETENCE DEVELOPMENT IN SCHOOLCHILDREN.

© Sardor J. Mirzaxalov[1]✉, Yoqutxon R. Najmiddinova[2]✉
[1,2]Namangan State Institute of Foreign Languages named after Ishaq Khan Ibrat, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: discourse competence, the ability to understand and produce effective oral and written communication, is a key skill for academic success and social

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

interaction. The development of speech competence in schoolchildren is very important for their cognitive, linguistic and social development.

AIM: the main purpose of this study is to identify and analyze the mechanisms that help to develop speech competence in schoolchildren.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach combining both quantitative and qualitative research methods. Quantitative data will be collected through a standardized assessment of speaking competence in a sample of schoolchildren.

DISCUSSION AND OUTCOMES: effective strategies include the use of cooperative learning activities, stories, role plays, and critical discussion sessions. The results show that a supportive and encouraging language environment, combined with clear instruction and feedback, significantly increases speaking competence.

CONCLUSION: this study identifies and develops mechanisms necessary for the development of speech competence in schoolchildren. teachers can use these results to implement effective strategies and create a conducive learning environment that fosters strong communication skills.

Key words: interactive methods, educational system, students' active approach, efficiency.

For citation: Sardor J. Mirzaxalov, Yoqutxon R. Najmiddinova. (2024) Mechanisms of discourse competence development in school children, Inter education & global study, (5(1)), pp. 444–449. (In Uzbek).

O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini qo‘lga kiritgan dastlabki yillardanoq ta’lim-tarbiya sohasini takomillashtirishga alohida e’tibor qaratilib kelinmoqda. Tarixan qisqa davr mobaynida mamlakatimizda bu sohada juda ulkan ishlar amalga oshirildi va bugungi kunda ham jadal davom ettirilmoqda.

O‘qitishning interfaol metodlarini ta’lim tizimiga joriy qilish zamonaviy kadrlar tayyorlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda o‘qituvchi uchun o‘z mutaxassisligi bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lish va bilimga chanqoq yoshlar, xususan o‘quvchilar bilan to‘la auditoriyaga katta hajmdagi bilimlarni berishning o‘zi yetarli emas. O‘tkazilgan ko‘pgina tadqiqotlarning natijalariga ko‘ra, o‘qitishga yangicha qarash, o‘quvchilarni o‘qitishda faol yondashuvlardan foydalanish bilim berishning eng samarali yo‘llaridan biri hisob-lanadi. Oddiy so‘z bilan aytganda, talabalar o‘quv jarayoniga faol jalb qilingandagina berilayotgan materiallarni oson idrok etadi, tushunadi va eslab qoladi. Shundan kelib chiqqan holda, bugungi kunda asosiy metodik innovatsiyalar o‘qitishning interfaol metodlari- ni qo‘llashni taqozo etadi [1].

Bugungi tezkor zamonda ta’lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo‘li – mashg‘ulotlarni interfaol metodlar yordamida tashkil etish, deb qaralmoqda [2]. Xo‘sh, interfaol metodlarning o‘zi nima? Ular qanday didaktik imkoniyatlarga ega? Ta’lim jarayonida interfaol metodlarning o‘rinli, maqsadga muvofiq qo‘llanilishi qanday samaralarni kafolatlaydi? Quyida ana shu savollarga javob berishga harakat qilamiz.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Yuqoridagi savollarga javob topishda dastlabki eng to‘g‘ri qadam tayanch tushuncha – «interfaol» atamasining lug‘aviy ma’nosi bilan tanishishdir

Interfaol» tushunchasi ingliz tilidagi «interact»(rus tilida «interaktiv») so‘zidan olingan bo‘lib, lug‘aviy nuqtai nazardan «inter» – o‘zaro, ikki taraflama, «act» – harakat qilmoq, ish ko‘rmoq kabi ma’nolarni anglatadi.

Interfaol ta’lim – ta’lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko‘nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta’lim.

Interfaollik – ta’lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko‘nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklari

Mantiqiy nuqtai nazardan interfaollik, eng avvalo, ijtimoiy sub’ektlarning suhbat (dialog), o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyatni olib borishlarini ifodalaydi.Ta’lim sohasida faoliyat yuritayotgan har bir mutaxassis yaxshi biladiki, an’anaviy ta’lim ham suhbat (dialog)ga asoslangan va bu suhbat quyidagi o‘zaro munosabatlar shakllarida tashkil etiladi (1-rasm):

1-rasm. O‘zaro hamkorlikka asoslangan faoliyat traektoriyasi

An’anaviy ta’limda ham tabiiy ravishda suhbat asosini axborot tashkil etadi. Ammo axborot uzatishning asosiy manbai o‘qituvchining tajribasi bo‘lib, bu jarayonda u yetakchilik, dominantlik qiladi, ya’ni u darsning asosiy vaqtida bilimlarni og‘zaki tarzida o‘quvchilarga yetkazib berishga intiladi [3,4].

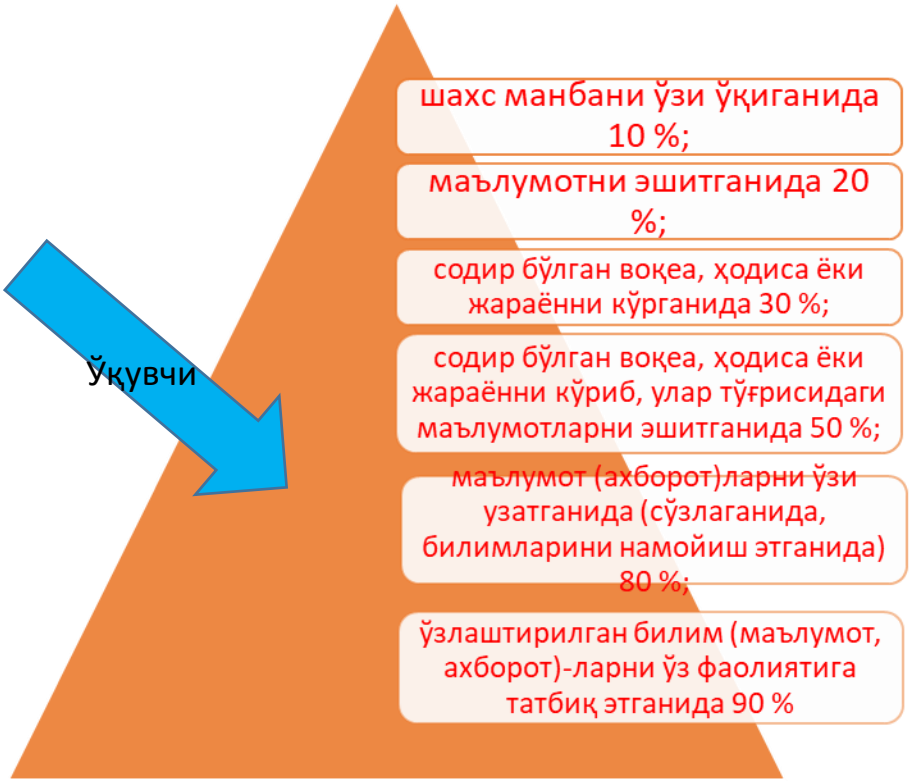
Faollik ko‘rsatish o‘qituvchigagina xos bo‘lib, o‘quvchilar bu vaziyatda sust tinglovchi bo‘lib qoladi. Ularning asosiy vazifasi o‘qituvchini tinglash, zarur o‘rinlarda yozish, savollar bilan murojaat qilinganida javob qaytarish, kam holatlarda (ruxsat etilganidagina) so‘zlashdan iboratdir. Xususan, amerikalik psixolog olimlar R.Karnikau va F.Makelrouning o‘rganishlariga ko‘ra, shaxsning tabiiy fiziologik-psixologik imkoniyatlari

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

muayyan shakllarda o‘zlashtirilgan bilimlarni turli darajada saqlab qolish imkonini beradi.

Ya’ni: shaxs manbani o‘zi o‘qiganida 10 %; ma’lumotni eshitganida 20 %; sodir bo‘lgan voqea, hodisa yoki jarayonni ko‘rganida 30 %; sodir bo‘lgan voqea, hodisa yoki jarayonni ko‘rib, ular to‘g‘risidagi ma’lumotlarni eshitganida 50 %; ma’lumot (axborot)larni o‘zi uzatganida (so‘zlaganida, bilimlarini namoyish etganida) 80 %; o‘zlashtirilgan bilim (ma’lumot, axborot)larni o‘z faoliyatiga tatbiq etganida 90 % hajmdagi ma’lumotlarni yodda saqlash imkoniyatiga ega ekan (3-rasm).

3-rasm. Ma’lumotlarni yodda saqlash imkoniyatini tuzilmasi

Xulosa o‘rnida aytish mumkunki, interfaol ta’lim asosini interfaol metodlar tashkil etadi. «Ta’lim jarayonida o‘quvchilar hamda o‘qituvchi o‘rtasida hamkorlikni qaror toptirish, faollikni oshirish, ta’lim oluvchilar tomonidan bilimlarni samarali o‘zlashtirish, ularda shaxsiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladigan metodlar interfaol metodlar sanaladi».

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013 yil 8 maydagi “Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo‘yicha davlat ta'lim standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-son qarori.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 187-sonli qarori.
3. Божович Е.Д. Развитие языковой компетентсии школников: проблемы и подходы // Вопр. психол. –М.: 1998. № 4. –С.70-78.
4. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., Usmonboyeva M., Inog‘omova D. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob: Metodik qo‘llanma. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012. – B.140–141.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mirzaxalov Sardorbek Jamoliddinovich**, dotsent, **Najmiddinova Yoqutxon Ruxiddinovna,** dotsent, [**Мирзахалов Сардорбек Жамолиддинович**, доцент, **Нажмиддинова Ёқутхон Рухиддиновна,** доцент], [**Sardor J. Mirzaxalov**, associate professor, **Yoqutxon R. Najmiddinova**, associate professor]; manzil: Namangan viloyati, To‘raqo‘rg‘on tumani, “Yangiobod” MFY, Saodat ko‘chasi, 28-uy [адрес: Наманганская област, Торакорганский район, МФМ «Янгиабад», улица Саодата, 28], [address: Namangan region, Torakorgan district, "Yangiabad" MFY, Saodat street, 28]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

©J.R.Qarabayev[1]✉
[1]Namangan davlat universiteti, Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: boshlang'ich ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchilarni tayyorlash sifatiga bog'liq. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining o'quvchilarning turli ehtiyojlarini qondirishga puxta tayyorgarlik ko'rishlarini ta'minlash mustahkam nazariy va pedagogik tamoyillarga asoslangan kompleks yondashuvni talab qiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashning samarali tizimini asoslovchi nazariy va pedagogik tamoyillarni aniqlash va bayon etishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot nazariy tahlil va empirik tadqiqotlarni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Nazariy komponent o'qituvchi ta'limi, ta'lim psixologiyasi va pedagogik nazariyalarga oid mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini samarali tayyorlash uchun zarur bo'lgan bir qancha asosiy nazariy tamoyillarni ajratib ko'rsatadi: konstruktiv ta'lim nazariyalari, reflektiv amaliyot va o'quvchiga yo'naltirilgan pedagogika. Aniqlangan pedagogik tamoyillar amaliy tajribani nazariy ta'lim bilan birlashtirish, hamkorlikda va tajriba asosida o'qitish usullaridan foydalanish va doimiy kasbiy rivojlanishni o'z ichiga oladi.

XULOSA: ushbu tadqiqotda bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlash tizimini takomillashtirishning nazariy va pedagogik tamoyillari batafsil bayon etilgan. Ushbu tamoyillarni o'zida mujassam etgan holda, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy sinflar muammolarini hal qilishga va samarali ta'lim natijalarini rag'batlantirishga yaxshiroq tayyorlashi mumkin.

Kalit so'zlar: bilim, malaka, ko'nikma, kreativlik, kompetentlik, ilm-fan, texnika, texnologiya, qobiliyat, kasbiy bilim.

Iqtibos uchun: Qarabayev J.R. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlash tizimini takomillashtirishning nazariy-pedagogik asoslari // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.450–455.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

© Ж.Р.Қарабаев[1]✉
[1]Наманганский государственный университет, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: эффективность начального образования во многом зависит от качества подготовки учителей. Обеспечение адекватной подготовки будущих учителей начальной школы к удовлетворению разнообразных потребностей учащихся требует комплексного подхода, основанного на надежных теоретических и педагогических принципах.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и описание теоретико-педагогических принципов, лежащих в основе эффективной системы подготовки будущих учителей начальных классов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используется смешанный подход, включающий теоретический анализ и эмпирические исследования. Теоретический компонент включает обзор существующей литературы по педагогическому образованию, педагогической психологии и педагогическим теориям.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько ключевых теоретических принципов, необходимых для эффективной подготовки будущих учителей начальной школы: конструктивистские теории обучения, рефлексивная практика и личностно-ориентированная педагогика. Выявленные педагогические принципы включают интеграцию практического опыта с теоретическим обучением, использование совместных и экспериментальных методов обучения, а также постоянное профессиональное развитие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в данном исследовании подробно описаны теоретико-педагогические принципы совершенствования системы подготовки учителей будущего начального образования. Включив эти принципы, программы педагогического образования могут лучше подготовить будущих учителей к решению проблем современных классов и способствовать эффективным результатам обучения.

Ключевые слова: знания, компетентность, умение, креативность, компетентность, наука, техника, технология, способности, профессиональные знания.

Для цитирования: Қарабаев Ж.Р.Теоретические и педагогические принципы совершенствования системы подготовки будущих учителей начального образования // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 450–455.

THEORETICAL AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF IMPROVING THE TRAINING SYSTEM OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS

© Jamshid R. Qarabayev[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Namangan State University, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the effectiveness of primary education largely depends on the quality of teacher training. Ensuring that prospective elementary teachers are adequately prepared to meet the diverse needs of students requires a comprehensive approach based on sound theoretical and pedagogical principles.

AIM: the main goal of this study is to identify and describe the theoretical and pedagogical principles underlying the effective system of training future primary education teachers.

MATERIALS AND METHODS: this study uses a mixed methods approach that includes theoretical analysis and empirical research. The theoretical component includes a review of existing literature on teacher education, educational psychology, and pedagogical theories.

DISCUSSION AND RESULTS: the results highlight several key theoretical principles necessary for the effective training of future elementary teachers: constructivist learning theories, reflective practice, and student-centered pedagogy. . Pedagogical principles identified include the integration of practical experience with theoretical learning, the use of collaborative and experiential learning methods, and continuous professional development.

CONCLUSION: this study describes in detail the theoretical and pedagogical principles of improving the system of training teachers of future primary education. By incorporating these principles, teacher education programs can better prepare prospective teachers to address the challenges of contemporary classrooms and promote effective learning outcomes.

Key words: knowledge, competence, skill, creativity, competence, science, technique, technology, ability, professional knowledge.

For citation: Jamshid R. Qarabayev. (2024) Theoretical and pedagogical principles of improving the training system of future primary education teachers, Inter education & global study, (5(1)), pp. 450–455. (In Uzbek).

Hozirgi kunda dunyo ta’lim tizimida pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish, kadrlar innovatsion faolligini oshirish, zamonaviy axborot ta’lim texnologiyalariga asoslangan axborot-dasturiy ta’minotni yaratish borasida ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Kadrlar kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish borasidagi tadqiqotlar traektoriyasida kadrlar kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning innovatsion faoliyatga yo‘naltirilgan shakl va metodlarini modernizatsiyalash, kasbiy-pedagogik ta’lim mazmunini individuallashtirish masalalarining ilmiy-amaliy echimiga qaratilgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Darhaqiqat, maktab ta'limini isloh qilishda, umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi ta'lim sifatini oshirishda bo'lajak boshlang'ich sinf mutaxassislarini tayyorlash tizimi sifat–monitoringini oshirish, talabalarni zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ularda kasbiy faoliyatga nisbatan akmeologik motivatsiyani shakllantirish mazkur jarayondagi muhim vazifalardan sanaladi.

Shu nuqtai nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari yuzaga keluvchi keskin raqobatlarga bardoshli, yuksak mahnaviy-axloqiy va kasbiy sifatlarga, keng ijtimoiy dunyoqarashga ega bo'lishi, shuningdek, ilmiy-texnik innovatsiyalardan mustaqil ravishda, ijodiyfoydalanish hamda istiqbolli vazifalarni hal qila olishqobiliyatiga ega bo'lishi lozim.

Keltirilgan mazkur vazifalarning amaldagi ijrosi pedagogika oliy ta'lim muassasalari oldiga qo'yiladigan masalalardan eng muhimi ya'ni pedagog mutaxassislar tayyorlash jarayoniga nisbatan innovatsion yondashuvlarni talab etadi. Bunda:

- mehnat bozori talablari hamda ilm-fan, texnika, texnologiya va iqtisodiyotning eng so'nggi yutuqlari asosida uzviy ravishda takomillashtirilib turiladigan kasbiy ta'lim dasturlarini yaratish;
- uzluksiz ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish orasidagi o'zaro mustahkam integratsiyani yo'lga qo'yish;
- ta'lim muassasalarini zamonaviy moddiy-texnik baza va o'quv-uslubiy adabiyotlar bilan tahminlansh;
- talabalarning bilish faolligi, kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, ularda faol kasbiy motivatsiyani qaror toptirish;
- ta'lim muassasalarining o'quv amaliyotiga innovatsion o'qitish texnologiyalarini keng tatbiq etish zaruriy omillardan hisoblanadi.

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy faoliyatga dastlabki salohiyatli tayyorligi ayni vaqtdagi amaliy tayyorligining asosi hisoblanadi. Shuning uchun ta'lim muassasalaridagi kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish jarayonida o'quvchilarda kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun etarli bo'lgan kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirish lozim bo'ladi.

Kasbiy bilim–aniq mehnat faoliyati doirasida bajariladigan ishlar uchun zarur bo'lgan axborotlar va o'zlashtirilgan nazariy ma'lumotlar birlashmasidir .

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining o'zlashtirishi lozim bo'lgan kasbiy bilimlar mutaxassis shaxsining sifat darajasiga quyiladigan malakaviy talablar mazmunidan kelib chiqib belgilanishi kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim mezon sanaladi.

Shu bois, bo'lajak mutaxassilar kasbiy tayyorgarligini shakllantirishning ixtisoslashgan tavsifnomasida mutaxassis kasbiy tayyorgarligiga qo'yiladigan malakaviy talablardan kelib chiqib, kasbiy bilimlar mazmuni quyidagi aspektlar bilan bog'liq holda belgilanishiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq sanaladi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

- nazariy – ta’lim-tarbiya jarayonining maqsadi, tamoyilllari, konuniyatlari, ta’limotlari, o’quv-tarbiya jarayonini tashkil etishning shakl, metod va vositalari xususidagi bilimlar;

- metodik – o’quv-tarbiya jarayonini loyihalashtirish, rejalashtirish va o’qitishning shakl, metod va didaktik vositalarini to’g’ri tanlash, o’quvchilarning bilish motivatsiyasini shakllantirish bilan bog’liq bo’lgan bilimlar;

- texnologik – aniq ta’lim sharoitida pedagogik vazifalarni, vaziyatlarni echa olish, rejalashtirilgan o’quv-tarbiya jarayonini samarali amalga oshirish bilan bog’liq bo’lgan bilimlar;

- prognostik – ta’lim oluvchi shaxsi rivojlanishini oldindan loyihalashtira olish, yuksak ma’naviyatli, intellektual salohiyatli, mustaqil fikrli va ijodkor shaxsni tarbiyalashning tahsir vositalarini oldindan bashoratlash bilan bog’liq bilimlar;

- ijodiy-innovatsion – pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish, o’qitish va tarbiyalashning yangicha shakl, metod va vositalarini yaratish bilan bog’liq amaliy bilimlar.

Pedagogik kuzatish va tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, ta’lim jarayonida talabalarning kasbiy bilimlarni o’zlashtirishi va kasbiy-pedagogik qobiliyatlar, ko’nikma va malakalarning shakllantirilishi o’rtasidagi integratsion tuzilma etarlicha qaror topmagan. Bu esa yosh mutaxassislar faoliyatining birinchi besh yilligida ba’zi qiyinchiliklar, konfliktlar yoki kasbiy muvaffaqiyatsizlikning kelib chiqishiga sabab bo’lishi aniqlandi.

Masalaning yana bir muhim jihati borki, uning etarlicha e’tiborga olinmasligi ham kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish jarayonida ba’zi negativ holatlarni keltirib chiqaradi.

Ta’kidlash joizki, oliy ta’lim muassasalaridagi o’quv faoliyatining mahsuli bu kasbiy bilimlarning o’zlashtirish jarayoni hisoblanadi. Lekin ba’zida shunday vaziyatlar ham uchrab turadiki, kasbiy masalalarni hal etishga yaxshi tayyorgarlik ko’rgan mutaxassis zarur paytda kerakli faoliyat uchun tayyor bo’lmay qolishi mumkin. Bunday holatda pedagogik faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirib bo’lmaydi, yoki samarasiz bo’ladi. Ko’rinib turibdiki, mutaxassisning kasbiy tayyorgarligi unda nafaqat kasbiy bilimlarning kerakli darajasini, balki psixologik tayyorgarlikni, o’zini – o’zi boshqarish va kerakli faoliyatga yo’naltirish, o’quv-tarbiya jarayonini boshqarish, kasbiy, mahnaviy va jismoniy imkoniyatlarini kerakli sharoitda qo’yilgan masalani hal etishga to’g’ri yo’naltira bilish bilan bog’liq kasbiy ko’nikma va malakalarni shakllantirishni nazarda tutadi. Chunki, aynan shu ko’nikma va malakalar kasbiy tayyorgarlikning shakllanishidagi zaruriy fenomenlar sifatida baholanadi.

Demak, mehnat subyektining, ya’ni bo’lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarlik ko’rsatkichlari: shaxsiy yo’nalganlik; kasbiy imkoniyatlar; kasbiy bilim, malaka va ko’nikmalar; kasbiy sifatlar va mehnat tajribasi o’rtasidagi uyg’unlik va integratsiyaning ta’minlanishi kasbiy tayyorgarlikning shakllanishida asosiy omil sifatida namoyon bo’ladi. Bu esa, oliy ta’lim muassasidagi o’quv-tarbiya jarayoni mazmunini yuqorida keltirilgan kasbiy tayyorgarlik ko’rsatkichlari va DTS talablari doirasida takomillashtirish va zaruriy funktsional o’zgartirishlar kiritish vazifasini belgilab beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони.
2. Холмухамедов М.М., Рўзиев Ф.Ж. Кичик мутахассисларнинг касбий кўникма ва малакаларини баҳолаш тамойиллари // Замонавий таълим. – Тошкент, 2016. – № 3. – Б. 42-47.
3. Қосимов Ш.У. Ўқувчиларда касбий тушунчалар шаклланишининг ўзига хос хусусиятлари // Замонавий таълим. – Тошкент, 2017. – № 4. – Б. 37-42.
4. Абдуллаева Қ.М. Махсус фанларни ўқитишда бўлажак ўқитувчиларнинг касбий билим ва кўникмаларини шакллантиришнинг методик асослари: Дисс. … пед. фан. ном.- Тошкент: 2006. - 182 б.
5. Omonov N.T. Pedagofik texnologiyalar va pedagofik mahorat. – T.: “Iqtisod–moliya”. 2009. – 240 b.
6. Mirsalieva, Mukhabbat, Golibjon Otamurodov, and Jamshid Karabaev. "MODEL OF DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF MANAGERS AND TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE EDUCATION." *Solid State Technology* 63.1s (2020): 1809-1815.
7. Rustamovich, Q.J.(2024). BOSHLANG’ICH TA’LIM O’QITUVCHILARINING KASBIY-INNOVATSION KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH. *WORLD OF SCIENCE*, *7*(1), 16-19.
8. www.Ziyonet.uz

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qarabayev Jamshid Rustamovich**, katta o’qituvchi, [**Қарабаев Жамшид Рустамович,** старший преподаватель], [**Jamshid R. Qarabaev,** senior teacher]; manzil: O'zbekiston, Namangan viloyati, 716019, NAMANGAN, UYCHI ko'chasi, 316 [адрес: Узбекистан, Наманганская область, 716019, НАМАНГАН, ул. УЙЧИ, 316], [address: Uzbekistan, Namangan region, 716019, NAMANGAN, UYCHI street, 316]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

C Original paper

NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI

© J.J.Gaziyev[1]✉

[1]Namangan davlat pedagogika instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Namangan viloyati tarix va madaniyat davlat muzeyi Namangan viloyatining boy tarixiy-madaniy merosini asrab-avaylash va namoyish etish borasidagi nufuzli muassasa hisoblanadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi Namangan viloyati tarix va madaniyat davlat muzeyining tashkil topishi, rivojlanishi va bugungi kundagi hissasini o‘rganishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: Ushbu tadqiqotda arxiv tadqiqotlari, muzey xodimlari bilan suhbatlar, muzey yozuvlari va nashrlarini tahlil qilish kabi sifatli yondashuv qo'llaniladi**.**

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Namangan viloyati tarix va madaniyat davlat muzeyida arxeologik topilmalar, tarixiy hujjatlar, etnografik ashyolar, san’at asarlari kabi osori-atiqalarning keng kolleksiyasi saqlanmoqda.

XULOSA: Namangan viloyati tarix va madaniyat davlat muzeyi Namangan viloyatining tarixiy-madaniy merosini asrab-avaylash va targ‘ib etishda muhim muassasa bo‘lib xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: muzey, ekspozitsiya, eksponat, davlat, tarix, viloyat, madaniyat, islohot.

Iqtibos uchun: Gaziyev J.J. Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.456–465.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МУЗЕЙ ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

© Ж.Ж.Газиев[1]✉

[1]Наманганский государственный педагогический институт, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Государственный музей истории и культуры Наманганской области является авторитетным учреждением по сохранению и экспонированию богатого историко-культурного наследия Наманганской области.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение становления, развития и вклада Государственного музея истории и культуры Наманганской области.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный подход, включающий архивные исследования, интервью с сотрудниками музея и анализ музейных записей и публикаций.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: государственный музей истории и культуры Наманганской области располагает обширной коллекцией археологических находок, исторических документов, этнографических предметов, произведений искусства**.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Государственный музей истории и культуры Наманганской области служит важным учреждением в сохранении и популяризации историко-культурного наследия Наманганской области.

Ключевые слова: музей, экспозиция, экспонат, государство, история, регион, культура, реформа.

Для цитирования: Газиев Ж.Ж. Государственный музей истории и культуры наманганской области // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 456–466.

STATE MUSEUM OF HISTORY AND CULTURE OF NAMANGAN REGION

©Jobir J. Gaziev[1]✉
[1]Namangan State Pedagogical Institute, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the state museum of history and culture of Namangan Region is an authoritative institution for preserving and displaying the rich historical and cultural heritage of Namangan Region.

AIM: the purpose of this study is to study the establishment, development and contribution of the State Museum of History and Culture of Namangan region.

MATERIALS AND METHODS: This study uses a qualitative approach, including archival research, interviews with museum staff, and analysis of museum records and publications.

DISCUSSION AND RESULTS: The State Museum of History and Culture of Namangan region has a wide collection of archaeological finds, historical documents, ethnographic objects, works of art.

CONCLUSION: The State Museum of History and Culture of Namangan Region serves as an important institution in preserving and promoting the historical and cultural heritage of Namangan Region.

Key words: museum, exposition, exhibit, state, history, region, culture, reform.

For citation: Jobir J. Gaziev. (2024) State museum of history and culture of namangan region, Inter education & global study, (5(1)), pp. 456–465. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi keksa va navqiron muzeylar sirasiga kiradi.Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi ma`naviy-ma`rifiy muassasa bo`lishi bilan birga ajdodlar merosini saqlaydigan, avlodlarga ko`rsatib faxr iftixor tuyg`ularini shakllantiruvchi maskandir.

Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi Namangan viloyatida 1920 yilda tashkil etilgan bugungi kunda 92 yillik tarixga egadir.[1] 1918 yil 19 apreldagi Turkiston Respublikasi xalq komissarlari sovetining dekretiga asosan Namangan shahrining markazidagi savdogar Hamdam Qalandarov do`koni binosi 1920 yilda muzey uchun ajratib berildi. Muzey Namangan shahridagi 1-maktabning fizika fani o`qituvchisi Ivanov Vladimir Ivanovich tashabbusi bilan tashkil etilgan. Vladimir Ivanov 1919 yili xalq ta`limi nozirligiga yozgan xatida o`quvchilarga puxta bilim berish maqsadida Namangan shahrining maktablaridagi barcha fizika o`quv asboblarini bir joyga jamlash va yagona fizika laboratoriya xonasini tashkil etishni taklif qilgan. Bu taklif esa xalq ta`limi nozirligi tomonidan ma`qullangan. Mahalliy tashkilot Turkiston oqsoqollari Kengashi madaniyat bo`limining qaroriga asosan Namangan shahar xalq ta`limi bo`limi tasarrufida fizika muzey kabineti ishga tushdi. Namangan viloyat o`lkashunoslik muzeyi tashkil bo`lgan dastlabki yillarda jamg`arma fondi, bo`lim va ekspozitsiyalarni ochish uchun yetarli eksponatlar yo`q edi. Asosan eksponatlar geologiya, minerologiya va zoologiyaga tegishli ashyolar bor edi. Bular ichida qisman mahalliy aholini uy ro`zg`orda foydalanadigan etnografiya buyumlari uchrardi.

1920 yilga kelib xalq ta`limi bo`limi yangi muzeyni moddiy texnika bazasini mustahkamlashga e`tiborini kuchaytirib, eksponatlar sotib olish uchun mablag` ajratdi. 1920 yilda ish boshlagan yosh bu maskanda 1922 yilga kelib eksponatlari soni 900 taga etdi. Muzeyni kengaytirish va eksponatlar sonini ortishida hamda xalq qo`lidagi tarixiy asori atiqalarni to`plashda shahar aholisi qo`ldan kelgancha o`z yordamini ko`rsatdi. Natijada 1923 yilga kelib muzeydagi eksponatlar turlariga qarab quyidagi bo`limlar tashkil etildi:

1. Zoologiya
2. Minerologiya
3. Anatomiya
4. Numizmatika
5. O`quv qurollari

1923-yilning so’ngida muzey 6 bo’limdan iborat bo’lib, eksponatlarning soni 770 tani tashkil etdi. Muzeyga 1920-yili 3205 nafar, 1923-yilda esa 20339 nafar kishi tashrif buyurdi. 1922-1927-yillarda muzey tomonidan ilmiy harakterdagi quyidagi ishlarni amalga oshirish ko’zda tutilgan:

a)Etnografiya bo’limini mahalliy aholining kiyim-kechaklari bilan to’ldirish, uy-ro’zg’or buyumlari ya’ni idish-tovoq kollektsiyasini to’ldirish. Chust hunarmandlari mahsulotlari erkak va ayol do’ppilari hamda pichoqlari kollektsiyasini boyitish;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

b) Tabiatshunoslik bo'yicha kollektsiyani to'ldirish maqsadida yoz faslida viloyatning Chust, Yangiqo'rg'on va Kosonsoy tumanlariga paxodlar uyushtirish;

v) Mahalliy aholining turmush tarzini hunarmandchilik san'atini, savdo-sotiq ishlarini, mehnat faolligini aks ettiruvchi fotosuratlar ko'rgazmasini tashkil etish;

g) Aholi hadya qilgan sopol buyumlar kollektsiyasini tartibga keltirish;

d) Aholidan numizmatikaga oid eksponatlarni yig'ib olish va ularni davrlashtirish ishlarini amalga oshirish va boshqalar.[2]

Muzey faoliyatini yuritishda 1920-1927 yillarda V.I.Ivanov muzey rahbari ya`ni mudiri bo`lib, faqat 3 ta shtat mavjud edi. Ular mudir va farrosh, qoravul. Bugungi kunda muzeyda 57 ta shtat birligi bo`lib, ular texnik va ilmiy xodimlarga taqsimlangan holda faoliyat yuritadi.

Har bir muassasa va tashkilotni taraqqiyotida rahbarning o`ziga xos roli bor. Xuddi shunday muzey rivojini va rolini oshirishda 1927-1937 yillarda muzeyga mudirlik qilgan Inomjon Nizambayevning ham alohida o`rni bor. Inomjon Nizambayev ma`rifatli inson bo`lib, viloyatda maorifni rivojlantirishda ham ulush qo`shib, muzeyga tarixiy eksponatlarni jamlash va fondni to`ldirishda alohida jonbozlik ko`rsatgan. Buni isbotini tarixiy hujjatlarga muhrlangan hisobotlardan, qayd etish daftarlaridan hamda 1930 yilga kelganda muzey xazina fondidagi eksponatlar soni 3000 taga, ziyoratchilar soni esa 20000 ga etganida ko`rish mumkin. I.Nizambayev sayi harakati bilan Namanganda hosil bayrami tashkil etilib, bunda shahar hunarmand birlashmalari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar ko`rgazmasi bo`lib o`tdi. Ko`rgazma yakunidan so`ng ularning ko`p qismi muzey xazina fondiga hadya etildi, bu esa o`z-o`zidan eksponatlar soni ortganligini ko`rsatadi. Muzeylar o'zlarining ilk paydo bo'lgan kunidan boshlab, o'z zamonasiningaks ettirgan, har bir davrning ehtiyojlarini ifoda qilgan, qisqa qilib aytganda zamon ko'zgusi vazifasini bajargan. Dastlabki shakllanish davrida ma'lum bir shaxslar uchun xizmat qilgan muzeylar, asta-sekin ommaviylashib bordi va jamiyat madaniyatining ajralmas bir qismiga aylandi.

1930-yillardan keyin muzey jamoasi Namangan aholisini, ayniqsa maktab o'quvchilarini tabiatga qiziqishlarini hisobga olib, sohaga oid eksponatlar to'plash va namoyish etishga e'tiborni kuchaytirdi. "O'lka geografik tuzilishi", "Aholisi", "Tuproqlari", "Iqlimi", "Suv manbalari", "Tog'lari" kabi mavzularda ma'lumotlar to'plandi. I.Nizambayev say'i-harakati bilan Namanganda hosil bayrami tashkil etilib, bunda shahar hunarmand birlashmalari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar ko'rgazmasi bo'lib o'tdi. Ko'rgazma yakunidan so'ng ularning ko'p qismi muzey xazina fondiga hadya etildi, bu esa o'z-o'zidan eksponatlar soni ortganligini ko'rsatadi.

1938-yilda muzey ko'rgazma zallarini qayta jihozlash maqsadida muzey vaqtinchalik yopiladi. 1939-yilda tabiat, tarix, sotsializm qurilishi bo'limlari tashkil etilib, jihozlash ishlari tugagach, yana o'z ishini davom ettirdi. 1940-yilga kelib esa eksponatlar soni 10000 tani tashkil etdi. Unda o'lkamiz tabiatiga, tarixiy yodgorliklariga, me'morchilik, amaliy san'at, tibbiyot, madaniy hayotni aks ettiruvchi eksponatlar jamlandi. Muzeyga tashrif buyuruvchilar soni 23000 kishini tashkil etdi.. Namangan viloyat o`lkani o`rganish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

muzeyi 1941 yil mart oyida O`zbekiston Respublikasi hududida Namangan oblastini tashkil topishi munosabati O`zSSR Oliy Sovetining Namangan oblasti bo`yicha tashkiliy komiteti tomonidan Namangan shahar o`lkashunoslik muzeyini Namangan oblast o`lkani o`rganish muzeyi maqomida qayta tashkil etish to`g`risida qaror qabul qilindi.[3]

1941 yil 2-jahon urushi bo`layotganligi sababli 1943 yilga qadar muzey o`z faoliyatini vaqtincha to`xtatdi. 1943 yil 8 sentyabrda O`zbekiston Oliy Sovetining Namangan viloyatini tashkil etish bo`yicha tashkiliy qo`mitasi tomonidan Namangan viloyat o`lkashunoslik muzeyini qayta ochish to`g`risida qaror qabul qilindi va muzey o`z faoliyatini yurita boshladi ya`ni 1943 yildan viloyat o`lkani o`rganish muzeyida 4 ta bo`limga ega bo`lgan holda qaytadan ish boshladi.[4] O`zSSR Xalq Komissarlar Sovetining 1945 yil 27 oktyabrdagi 1766-sonli Qaroriga asosan Namangan oblast o`lkashunoslik muzeyi Namangan oblast Xalq ta`limi bo`limi ixtiyoridan Namangan oblast Madaniy oqartuv muassasalari bo`limi tasarrufiga o`tkazildi (1946 yil 11 mart 11-sonli akt bo`yicha).

Bu davrlarda muzeyga Haydarali Zokirov, keyinchalik Nabijon Ahmedov, Ivan Malenkov, Obidjon Kamolovlar rahbarlik qildilar. Ular rahbarlik qilgan davrlarda muzey ilmiy muassasa maqomida:

- o`lka tabiati va tarixini o`rganish;
- tabiat haqidagi ilmiy bilimlarni targ`ib etish;
- o`lka tabiiy resurslari namunalarini yig`ish va targ`ib etish;
- viloyat ahlini Vatanga mehr va muhabbat ruhida tarbiyalash ishlarida ko`maklashish kabi faoliyat turlarini olib borildi.

1945-yil 20-oktyabrdagi O’zbekiston SSR xalq komissarlari Kengashining 1766-sonli Qarori bilan Namangan viloyat o’lkashunoslik muzeyi Namangan viloyat xalq maorifi bo’limidan Namangan madaniy-oqarsuv muassasalari bo’limi tasarrufiga o’tkazildi.[5]

1960-yilning 25-yanvarida O’zbekiston SSR Oliy Soveti Prezidumi Farmoniga binoan Namangan viloyati tugatilishi munosabati bilan viloyat o’lkashunoslik muzeyi ham ayni vaqtda Andijon viloyatiga bo’ysunuvchi Namangan shahar o’lkashunoslik muzeyiga aylantirildi. 1966-yili ushbu muzeyga 74019 nafar kishi tashrif buyurgan. Muzey bo’yicha 518 ta ekskursiya tashkil etilgan. 1966-yili viloyat tumanlarida ko’chma muzey faoliyat yuritgan. Ushbu muzeyni 9108 kishi tomosha qilgan. Ko’chma muzey ekspozitsiyalari bo’ylab 222 ta ekskursiya tashkil etilgan. 1967-yil 1-yanvarda muzey ixtiyorida 22375 ta eksponat mavjud edi.[6]

1967-yil 18-dekabrda O’zbekiston SSR Oliy Soveti Prezidumining Farmoniga binoan Namangan viloyati qayta tiklandi. Natijada 1968-yilda Namangan shahar o’lkashunoslik muzeyi Namangan viloyat madaniyat boshqarmasi tasarrufidagi viloyat o’lkani o’rganish muzeyiga aylantirildi.[7]

Namangan viloyat o`lkani o`rganish muzeyi xazina-fondida 64455 dan ortiq eksponatlar mavjud. Shulardan 3 mingga yaqini noyob ashyolardir. Jumladan, Qoraxoniylar, Somoniylar, Amir Temur va Qo`qon xonligi davriga oid tangalarni bu o`rinda alohida tilga olish joiz.[8] 1970-yildan boshlab muzey ilmiy xodimlari etnografik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ma’lumotlar hamda eksponatlar yig‘ish ishlarini kengaytirishdi. Natijada juda ko‘plab Namangan viloyatida rahbarlik qilgan va frontda qahramonlik ko‘rsatgan insonlar to‘g‘risida ma’lumotlar jamlangan. Respublikadagi keksa ma’naviy-ma’rifiy muassasa bo’lgan muzey mazkur binoda 1988-yilga qadar faoliyat yuritgan. Namangan viloyatidagi madaniy muassasalar va ular binolari tekshiruvdan o‘tkazilganda, Namangan viloyat o‘lkashunoslik muzeyiga ham bino ajratish kerakligi ta’kidlandi va muzey uchun yer ajratish va yangi maxsus bino barpo etish masalasi viloyat hokimligining kun tartibiga kiritildi. Namangan viloyat o‘lkani o‘rganish muzeyi uchun yangi bino qurilishida bir qator rahbar xodimlarning xizmatlari katta bo‘lgan. Jumladan, viloyat partiya komitetining 1-kotibi viloyat ijroiya komitetining raisi Botirali Hakimov, viloyat madaniyat boshqarmasi boshliqlari Umarxon Iminov, Hafiza Ahmedova, Sanoat Ziyayevalarning say’i-harakatlarini alohida ta’kidlash mumkin.

Muzeyning eski binosida faoliyat yuritish davr talabiga javob bermay, ishchi guruh tomonidan o`rganilib, Namangan oblast 1-sekretari vazifasidagi Rajabov say`i-harakati bilan Respublikadagi keksa ma`naviy-ma`rifiy muassasa bo`lgan muzey mazkur binoda 1986 yilga qadar faoliyat yuritdi.

1986 yilda Namangan shahar hokimligi buyrug`iga asosan tipovoy loyiha asosida qurilish ishlari boshlangan va 1988 yilda nihoyasiga etkazilgan.1988 yil avgust oyida zamonaviy, yangi va ko`rkam binoga ko`chib o`tildi.

Muzey Namangan shahar N.Namongoniy ko`chasi 41-uyda joylashgan. Umumiy yer maydoni 5322 kv.m bo`lib, shundan 1700 kv.m ko`rgazma zallari, 520 kv.m eksponatlarni saqlash maydonini tashkil etadi. Ko`rgazma zallari 7 ta, ma`muriy xizmat xonalari 6 ta, xo`jalik va qo`shimcha xonalar 8 tani tashkil etadi. [9].

Xodimlarning jonbozliklari va samrali mehnatlari natijasida muzey 1998 yilda 1-toifali muzeylar qatoriga kirdi. Bu yili uning direktori Saidaxon Muhammadiyeva boshchiligida 2-qavatda tabiat bo`limini jihozlash ishlari boshlandi. Viloyat rassomlar uyushmasining T.Ashurov boshchiligidagi musavvirlar guruhi viloyat tabiatini ochib berish uchun ajratilgan ko`rgazma zallarini o`zgacha bir ko`rinishda bezadilar. Keyingi yillarda tabiat bo`limini viloyatimizning tabiati, o`simlik va hayvonot dunyosi namunalari va turli mavzularga oid diorammalar, vitrinalar bilan jihozlash ishlarini olib borishda erkin Qoraboev rahbarligida faoliyat yuritgan ilmiy xodimlarni xizmatlari beqiyosdir.

Ibrohimjon Yunusovich Yusupov 2004 yil avgustidan Namangan viloyat o`lkani o`rganish muzeyiga direktor bo`lib tayinlandi. Shu kundan boshlab muzeyning ilmiy salohiyatida tubdan o`zgarishlar yasaldi, muzey taraqqiyotida rivojlanish bosqichiga ko`tarildi.

Jumladan, 2004-2008 yillarda 3-qavatda tarix, etnografiya, Namangan viloyati sporti, mustaqillik yillarida Namangan, Namangan adabiy muhiti ko`rgazma zallari zamon talabi asosida rejali tematik-ekspozitsion reja asosida jihozlandi.

Umuman olganda Vatan ostonadan boshlanadi. Shu Vatan tarixi, madaniyati, urf-odati, marosimi, an`analarini bilish, o`rganish va kelajak avlodga etkazish barchamizning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

burchimizdir. Bu borada Namangan viloyat o`lkani o`rganish muzeyida ibratli ishlar amalga oshirib kelinmoqda.

Viloyat o'lkani o'rganish muzeyi 2010-yil o'zining 90 yillik yubileyini nishonladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2008-yildagi № 68 Qarorini bajarish uchun O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari Vazirligi tomonidan "SKM-muzey" Dasturi ishlab chiqilgani va 2013-yil oxiriga qadar 17 mingga yaqin eksponatlarni ilmiy pasportlari, suratlari ilmiy xodimlar tomonidan talab darajasida tayyorlandi va mas'ul xodimlar tomonidan kompyuterga kiritilganini e'tirof etamiz. 2014-yili esa 3731 dona eksponatlarni SKM ga tushirib, kompyuterga tushirilgan eksponatlar sonini 18057 donaga yetkazildi.

Muzeyda qurilish va ta'mirlash ishlari uchun 2013-yilda mahalliy byudjetdan 29 mln 845 ming so'm mablag' ajratilib, muzeyning birinchi qavati ma'muriyat xonalari, zallari va issiqlik tizimi joriy ta'mirlangan edi, 2014-yilda esa mahalliy byudjetdan 80 mln so'm ajratildi. Homiy sifatida obodonlashtirish boshqarmasi 15 mln so'm mablag' ajratdi.

2016 yilda ham shu an'anani davom ettirgan holda viloyatimizning Pop, To'raqo'rg'on, Mingbuloq, Yangiqo'rg'on, Uchqo'rg'on, CHust, Namangan, Chortoq tumanlarida ko'chma ko'rgazmalari tashkil etildi. Unda "Muzey tarixiy yodgorliklar maskani", "Mustaqillik-milliy g'ururimiz", "Farzand tarbiyasida muzeylarni o'rni", "Ajdodlar merosi maskani" kabi mavzularda muzey, viloyat tarixi, tabiati, etnografiyasi, san'atini ifodalovchi eksponatlar mavjud. Viloyatimiz tabiati, tarixi, etnografiyasi, san'ati va madaniyati, hunarmandchiligi va boshqa jihatlarni o'zaro bog'liq o'rganish, istiqlol yillaridan oldin ta'qiqlangan mavzular: milliy o'zlikni anglash, tasavvuf kabi ko'plab mavzularda tadqiqot olib borish imkoniyati vujudga keldi.

Namangan viloyat o'lkani o'rganish muzeyida bugungi kunda 4 ta bo'lim,

3 ta sektor faoliyat yuritadi. Ular: fond, tarix, tabiat, adabiyot va san'at bo'limlari va ma'naviyat, mustaqillik, adabiyot sektorlaridir.

Muzeyda faoliyat olib borayotgan bo'limlar:Hozirda viloyat o'lkani o'rganish muzeyida "Tabiat", "Tarix", "Ma'naviyat", "Uslubiyot", "Ilmiy fond xazina" bo'limlari, "San'at", "Adabiyot va qo'lyozma", "Mustaqillik yillarida Namangan" sektorlari hamda "Mashrab" muzeylari faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

Tarixidan bexabar xalq-mazlum xalq, tarixi yolg'on yozilgan xalq-mahkum xalk, tarixini asragan va bilgan xalq-qudratli va tenglar ichidateng xalqdir. O'lka

tarixiga oid muzey ko'rgazma zallarida va muzey xazina fondida 66827 ta eksponatlar mavjuddir.

2012 yil 27 mart O`zbekiston Respublikasi Bosh vaziri o`rinbosari A.Aripov tasdiqlagan bayonnoma qaroriga ko`ra, O`zbekiston Respublikasida 18 may «Xalqaro muzeylar kuni» ning 35 yilligini keng nishonlash rejalashtirilgan va Namangan viloyat hokimligida ham bu to`g`rida Dasturi ishlab chiqildi va 21 aprelda tasdiqlandi.

2012 yil 18 may kuni «Muzeylar xalq tarixi ko`zgusidir» mavzusida Namangan viloyatidagi barcha muzeylarni jamlagan holda festival tashkil etildi. Bu festivalda Farg`ona, Andijon muzeylari rahbarlari ham ishtirok etishdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Muzeyda muhim sanalar va tarixiy kunlarga bag`ishlangan ko`rgazmalar, tadbir va muloqotlar tashkil etish an`anaga aylangan. Undan tashqari viloyatga daxldor rassomlar, hunarmandlar va mashhur xalq e`tiborini qozongan yurtdoshlarga ehtirom tarzida noan`anaviy tadbirlar ham tashkil etiladi.

Bu borada Inog`om Xidiraliev, Usmon Nosir, Is'hoqxon Ibrat, So`fizoda hamda Yo`lchi Qosimovlar xotirasiga o`tkazilgan tadbirlarni sanab o`tish mumkin.

Namangan viloyatida turizmni rivojlantirishga oid Dastur tasdiqlanib, uning 6 - bandida muzeyda qayta jihozlash va ta`mirlash rejalashtirilgan. Bu tadbir Dasturi asosida muzeyda ko`rgazma zallarini qayta jihozlash ishlariga e`tibor qaratilib, ularning ilmiy kontseptsiyalari, mavzuiy ekspozitsion rejalari ishlab chiqilmoqda.

Hozirgi kunda Namangan viloyat o`lkani o`rganish muzeyida jami 47023 dona eksponat mavjud bo`lib, shundan 355 ta rassomchilik, 15288 ta foto-suratlar, 27 ta haykaltaroshlik, 7445 ta arxeologik, 7093 ta numizmatik, 3367 ta etnografik, 11140 hujjatlar 2308 tasi boshqa buyumlarni tashkil etadi. Muzeyda 4 ta bo`lim, 3 ta sektor bo`lib, Xazina, Adabiyot va san`at, Tabiat, tarix bo`limlari bo`lsa, Mustaqillik, san`at, ma`naviyat sektorlaridir va ular o`z yo`nalishlari bo`yicha faoliyat yuritadi. 2012 yil 1 may holatiga kelib muzeyda 57 shtat birligi mavjuddir.

Namangan viloyat o`lkani o`rganish muzeyida bugungi kunda 57 ta xodim bo`lib, shulardan 23 tasi ilmiy xodimlardir.

Muzey fondini to‘ldirish uchun mahalliy tashkilotlar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yish kerakligi bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridandir. Ijtimoiy hamkorlik muzey sohasiga aloqador tashkilotlar, qishloq fuqarolar yig‘ini, fermer xo‘jaliklari bilan samarali yo‘lga qo‘yilsa muzey fondini yangi eksponatlar bilan boyishi ayni haqiqatdir. Bu masala muzeyning galdagi vazifalaridan biri bo‘lib, ilmiy tadqiqot izlanishlar talab etadi.

Ilmiy fondishlari: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2010-yil 12-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasining “Muzeylar to‘g‘risida”gi qonunini ro‘yobga chiqarish uchun zarur bo‘lgan normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash haqida”gi 68-sonli qaroriga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari Vazirligi tasarrufidagi sertifikatsiya va kompyuterlashtirish markazi hamda muzeylarni qo‘llab-quvvatlash Respublika “O‘zbekmuzey” jamg‘armasi mutaxassislari tomonidan “SKM-muzey” hamda “SKM-GID” Dasturi ishlab chiqilgan edi. Bu Dastur asosida muzey ashyolarini hisobga olish va boshqarishni avtomatlashtirish tizimiga o‘tilgan edi.

Davlat katalogini yaratish jarayoni mamlakatimizda faoliyat ko‘rsatayotgan muzeylarga toifa berish, muzey ashyolari va kolleksiyalarini qayta ro‘yxatdan o‘tkazish, muzey xodimlarini malakasini oshirish tadbirlarini o‘z ichiga oladi.

Hisobot yilida jami ilmiy xodimlar tomonidan 2536 dona eksponatlarga ilmiy pasportlar yozilgan. Fonddagi “hujjatlar” va“Arxeologiya” bo‘limlariga tegishli eksponatlar talab darajasida suratga oldirilmoqda. Yil davomida “SKM-muzey” Dasturiga tushirish ishlari davom etdi va 3731 dona eksponat “SKM-muzey” Dasturiga kiritildi. Hozirga qadar Dasturga tushirilgan eksponatlar soni 18057donani tashkil etadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Muzeyda va muzeydan tashqarida o‘tkazilayotgan ko‘rgazmalarda muzey fondida saqlanayotgan eksponatlardan mavzularni yoritishda hamda yosh avlodni ajdodlarga ehtirom tuyg‘ularini shakllantirishda foydalanilmoqda. Viloyatning To‘raqo‘rg‘on,Uychi, Uchqo‘rg‘on, Norin, Yangiqo‘rg‘on,Kosonsoy tumanlariga uyushtirilgan ko‘chma ko‘rgazmalar jarayonida 400 dan ortiq eksponatlar namoyish etilgan va ular vositasida Vatan, o‘lka tarixi, san’ati, madaniyati, arxeologiyasi, hunarmandchilik sohalari haqida ilmiy xodimlar tomonidan ma’ruzalar o‘qilgan. Namangan viloyati o‘lkani o‘rganish muzeyida haqida, undagi o‘zgarish va yangiliklar, tarixi, ko‘rgazma zallari haqida internetda ham ma’lumot olish uchun muzey shaxsiy sayti www.nammuzey.uz nomi ostida yaratilgan.

Muzey jamoasining sa’yi-harakatlari va samarali mehnatlari tufayli 1998 yildan boshlab 1-toifali, 2017 yildan oliy toifali muzeylar qatoridan o‘rin oldi. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 dekabrdagi ”2017-2027 yillarda davlat muzeylari faoliyatini takomillashtirish moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo’yicha kompleks chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to’g’risida”gi 975-sonli Qaroriga muvofiq Namangan viloyati o’lkani o’rganish muzeyining nomi Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyiga almashtirildi. [10] Hozirgi kunda Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi 4 ta bo’lim, 3 ta sektor faoliyat yuritadi. Ular: fond, tarix, tabiat, adabiyot va san’at bo’limlari va ma’naviyat, mustaqillik, adabiyot sektorlaridir.O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 dekabrdagi 975 sonli qarori,O’zbekiston Respublikasi Madaniyat Vazirligining 2017 yil 14 dekabrdagi 874-sonli hamda Namangan viloyati Madaniyat boshqarmasining 2017 yil 20 dekabrdagi 89-sonli buyruqlarini ijrosini ta’minlash maqsadida 2018 yil 1 yanvardan faoliyati tugatiladigan muzeylarda Namangan viloyat Madaniyat boshqarmasi tomonidan tuzilgan komissiya a’zolari ishtirokida Namangan viloyat “Xotira va Qadrlash” muzeyi, Uychi, Chortoq, Mingbuloq, Yangiqo’rg’on, To’raqo’rg’on tuman muzeylari balansidagi muzey ashyolari, kolleksiyalari, moddiy texnik bazasi qayta sanoqdan o’tkazish, xatlov jarayoni o’tkazildi. Shundan Namangan viloyati “Xotira va Qadrlash” muzeyi 25900 ta eksponat, 6 ta gorizontal vitralar, 13 ta vertikal vitrina;

Uychi tumani muzeyidan 1842 ta eksponatlar va 6 ta gorizontal vitrina, 8 ta vertikal vitrina;

Chortoq tumani muzeyidan 1872 ta eksponatlar va 7 ta gorizontal vitrina, 7 ta vertikal vitrina;

Mingbuloq tumani muzeyidan 1153 ta eksponatlar va 6 ta gorizontal vitrina, 6 ta vertikal vitrina;

Yangiqo’rg’on tumani muzeyidan 1761 ta eksponatlar va 4 ta gorizontal vitrina, 10 ta vertikal vitrina;

To’raqo’rg’on tumani muzeyidan 1456 ta eksponatlar va 7 ta gorizontal vitrina, 7 ta vertikal vitrinalar Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyiga kirim qilindi.

O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 dekabrdagi 975-sonli qaroriga asosan Kosonsoy tuman muziyi filial qilib biriktirildi. Namangan viloyat

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

televideniyesi bilan hamkorlikda “Bugunning gapi” teleshousi, “Beqasam”, “Taqinchoqlar”, “Namangan viloyat muzeyi”, “Ro‘molcha”, “Namangan hunarmandchiligi”, “Kandakorlik”, “Chimildiq” kabi ko‘rsatuvlar muzeyni ommalashtirishga xizmat qilmoqda, deydi: muzey ilmiy hodimlari . Tadbirlarda viloyat tarixi, adabiyoti, san’ati va noyob eksponatlari to‘g‘risida ilmiy xodimlar tomonidan ilmiy maqolalar, ilmiy ma’ruzalar, taklifnoma, dastur, afishalar, bukletlar tayyorlanib shu asosda tadbirlar o‘tkazilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Namangan viloyati o’lkashunoslik muzeyi viloyat aholisining ma’naviy olamini boyitish bilan bir qatorda yoshlarnivatanparvarlik ruhida tarbiyalashda asosiy vosita vazifasini o’tamoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.Haydarov.Z.U. Namangan viloyatining sovet davri va mustaqillik yillaridagi ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy tarixi: qiyosiy tahlil.-Tarix fanlari nomzodi il.dar. olish uchun yozilgan diss. Avtorefarat: Toshkent, 2007.-b.18.

2.Мирзалиев Э. Наманган вилоят ўлкани ўрганиш музейи: кеча ва бугун. –Фарғона. 2010.–Б. 11-12.

3.Гласс Ю.И., Ланда Л.М. Музеи Узбекистана. Ташкент, 1961. С. 58.

4.Turdiyev.B.I.Yoshlarni milliy qadriyatlarga xurmat ruhida tarbiyalashda muzeylarning o’rni(Namangan viloyati o’lkashunoslik muzeyi misolida).BMI.Namangan, 2014.-b.21..

5.Наманган вилоят ўлкани ўрганиш музейининг 2006 йил йиллик ҳисоботидан. - Namangan, 2006.– Б.12.

6.НВДА,796-фонд. 1-рўйхат, 45-иш, 9-варақ.

7.Мирзалиев Э., Наманган вилоят ўлкани ўрганишмузейи: кеча ва бугун. –Фарғона. 2010. –Б.15-16.

8.Axmadaliyeva L. O`lmas yodgorliklar maskani. // Ta`lim va tafakkur. 2006. №3. –B. 20-21.

9.Mirzaliev E.Yu. Namangan madaniyati tarixidan lavhalar.-Namangan, 1994.-b.78.

10. Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 11 dekabrdagi”2017-2027 yillarda davlat muzeylari faoliyatini takomillashtirish moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo’yicha kompleks chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to’g’risida”gi 975-sonli Qarori. https://lex.uz/ru/docs/3457075?otherlang=4

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Gaziyev Jobirxon Jo’raxonovich**, o’qituvchi, [**Газиев Жобирхон Жўрахонович**, учитель], [Jobir J.Gaziev, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, ул. Уйчи, 316, г. Наманган], [address: Uzbekistan, 316, Uychi st., Namangan city]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

MUSIQA O'QITUVCHISI- YUKSAK MA'NAVIYAT VA MADANIYAT SOHIBI SIFATIDA

© G.SH.Siddiqova[1]✉

[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: musiqa o'qituvchilari nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalar berish, balki o'quvchilarning ma'naviy va madaniy kamolotini yuksaltirishda ham muhim rol o'ynaydi. Musiqa o'qituvchisining ta'siri musiqa ta'limining texnik jihatlaridan tashqari, yuksak ma'naviyat va madaniy ongni tarbiyalashni ham qamrab oladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi musiqa o'qituvchilarining yuksak ma'naviyat va madaniyat namunasi sifatidagi rolini o'rganishdir. Tadqiqot bunday o'qituvchilarni belgilab beruvchi fazilatlarni aniqlashga, ularning o'quvchilarning ma'naviy va madaniy o'sishiga ta'sirini tushunishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda musiqa o'qituvchilari, o'quvchilar va ota-onalar bilan suhbatlar, shuningdek, musiqa darslari va chiqishlarni kuzatish kabi sifatli yondashuv qo'llaniladi. Tadqiqotda musiqa ta'limi, ma'naviyat va madaniy pedagogikaga oid tegishli adabiyotlar ham ko'rib chiqiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar yuksak ma'naviyat va madaniyat sohiblari hisoblangan musiqa o'qituvchilarining bir qancha asosiy xususiyatlarini ochib beradiю Bunday o'qituvchilarning o'quvchilarga ta'siri chuqur bo'lib, nafaqat musiqiy mahoratni, balki madaniy xilma-xillikni chuqur qadrlashni va ma'naviy yuksalishni ham rivojlantiradi.

XULOSA: mazkur tadqiqot musiqa o'qituvchilarining yuksak ma'naviyat va madaniyat tashuvchisi sifatidagi o'rni beqiyos ekanligini ko'rsatadi. Musiqa o'qituvchilari bu fazilatlarni o'zida mujassamlashtirgan holda o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga chuqur ta'sir ko'rsatishi, ularning hayotini musiqa sinfidan tashqari boyitishlari mumkin.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, ma'naviy rivojlanish, madaniy ong, yaxlit o'qitish, musiqaga ishtiyoq

Iqtibos uchun: Siddiqova G.SH. Musiqa o'qituvchisi- yuksak ma'naviyat va madaniyat sohibi sifatida // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.466–470.

УЧИТЕЛЬ МУЗЫКИ – КАК ОБЛАДАТЕЛЬ ВЫСОКОЙ ДУХОВНОСТИ И КУЛЬТУРЫ

© Г.Ш.Сиддиқова [1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Учителя музыки играют важную роль не только в передаче музыкальных знаний и навыков, но и в повышении нравственного и культурного развития учеников. Влияние учителя музыки выходит за рамки технических аспектов музыкального образования, охватывая воспитание высокой нравственности и культурного сознания.

ЦЕЛЬ: Основная цель этого исследования — изучить роль учителей музыки как образцов высокой нравственности и культуры. Исследование направлено на выявление качеств, которые определяют таких учителей, и понимание их влияния на духовный и культурный рост учеников.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: В этом исследовании используются качественные подходы, такие как интервью с учителями музыки, учениками и родителями, а также наблюдения за уроками музыки и выступлениями. Также рассматривается соответствующая литература по музыкальному образованию, духовности и культурной педагогике.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Обсуждения выявляют несколько ключевых характеристик учителей музыки, которые считаются носителями высокой нравственности и культуры. Влияние этих учителей на учеников глубоко, развивая не только музыкальные навыки, но и глубокую признательность к культурному многообразию и духовному росту.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Данное исследование демонстрирует непревзойденную роль учителей музыки как носителей высокой нравственности и культуры. Воплощая эти качества, учителя музыки могут оказывать глубокое влияние на всестороннее развитие учеников, обогащая их жизнь за пределами музыкального класса.

Ключевые слова: музыкальное образование, духовное развитие, культурное сознание, целостное обучение, страсть к музыке.

Для цитирования: Сиддиқова Г.Ш. Учитель музыки – как обладатель высокой духовности и культуры // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 466–470.

MUSIC TEACHER - AS AN OWNER OF HIGH SPIRITUALITY AND CULTURE

© Gulnoza Sh. Siddiqova[1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Music teachers play a crucial role not only in imparting musical knowledge and skills but also in elevating the moral and cultural development of students. The influence of a music teacher extends beyond the technical aspects of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

music education, encompassing the cultivation of high morality and cultural consciousness.

AIM: The main objective of this study is to explore the role of music teachers as exemplars of high morality and culture. The research aims to identify the qualities that define such teachers and understand their impact on the spiritual and cultural growth of students.

MATERIALS AND METHODS: This study employs qualitative approaches such as interviews with music teachers, students, and parents, as well as observations of music classes and performances. Relevant literature on music education, spirituality, and cultural pedagogy is also reviewed.

DISCUSSION AND RESULTS: The discussions reveal several key characteristics of music teachers who are considered to be bearers of high morality and culture. The influence of these teachers on students is profound, fostering not only musical skills but also a deep appreciation for cultural diversity and spiritual growth.

CONCLUSION: This study demonstrates the unparalleled role of music teachers as carriers of high morality and culture. By embodying these qualities, music teachers can deeply influence the holistic development of students, enriching their lives beyond the music classroom.

Key words: music education, spiritual development, cultural consciousness, holistic teaching, passion for music.

For citation: Gulnoza SH. Siddiqova. Music teacher - as an owner of high spirituality and culture (2024), Inter education & global study, (5(1)), pp. 466–470. (In Uzbek).

Yangi O'zbekistonni yangicha boshqarish ijtimoiy va iqtisodiy sohalardan yangicha innovatsion g'oyalar ilgari surilayotgan bir paytda ta'lim sohasidagi yangiliklar va o'zgarishlar bugungi kun ta'lim sohasida faoliyat qo'rsatayotgan pedagog xodimlar oldiga ham talaygina vazifalar va o'z ustilarida tinimsiz ish olib borish masuliyatini yuklaydi. Ayniqsa madaniy sohada ish olib borayotgan ma'naviy ma'rifiy soha vakillari va musiqa o'qituvchilari ilg'or va tezkorlik bilan o'sib kelayotgan yosh avlodga talab darajasidagi bilim va ko'nikmalarni berish uchun o'zlarini tayyorlashlari zarur.

Ma'lumki, g'oyaviy-siyosiy yetuklik ilmiy-metodik tayyorgarlikning tarkibiy qismi bo'lgan metodologik bilim, ko'nikma va malakalarga asos bo'lib xizmat qiladi. Ijtimoiy va ijodiy faollik o'qituvchining o'z kasbiy tayyorgarligini muntazam orttirishi, yuksak kasb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan o'qituvchining pedagogik faoliyatga ijodiy yondashuvi va ijtimoiy faolligiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Musiqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligiga asos bo'ladigan me'yoriy hujjatlar bilim, ko'nikma va malakalar majmuasi:

– ta'lim-tarbiya jarayonining yaxlitligi, ta'lim mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarining uzviyligini tasavvur qilishi;

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

– musiqa bo'yicha darsdan, sinfdan va maktabdan tashqari ta'lim-tarbiya ishlarining mazmuni, shakllari va mazkur mashg'ulotlarni tashkil qilish yo'llarini;

– umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi hamda oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini;

– yangi tahrirdagi davlat ta'lim standarti va o'quv dasturining amaldagi DTS va dasturdan farqini;

– umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida ilmiy-uslubiy, tajriba-sinov ishlarini olib borish tartib qoidalarini bilishni;

– umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'quvchilarni kasbga yo'llash ishlarining tartibi, maqsad va vazifalari haqida ma'lumotga ega bo'lishi, musiqa yo'nalishida kasbga yo'llash ishlarini olib borishni;

– musiqani chuqur o'zlashtirishga ixtisoslashgan maktab yoki sinflarda qo'llanilayotgan dastur, ta'limiy va tarbiyaviy ishlarning mazmun-mundarijasi, DTS, mazkur ta'lim tarbiya jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan didaktik talablap , shakl va usullarini;

– musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilar qalbi, ongiga milliy istiqlol g'oyasini singdirishning mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarini;

– musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni huquqiy, iqtisodiy, ekologik, sanitariya-gigienik tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilishi va amaliyotga qo'llay olishni;

_ zamaonaviy axborot kommunikatsion texnologiya vositalarni dars jarayonida qo'llay olish mahoratiga ega bo'lishi;

– musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, mustaqillik printsiplari va ona Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilish va amaliyotga qo'llay olishni;

– musiqadan o'quv dasturi, DTS, darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalarni tahlil qilishni;

– musiqani o'qitish kontseptsiyasi, metodik yondashuvlar asosida o'quv jarayonini tashkil eta olishni;

– musiqa o'quv fanining asosiy g'oyalari, maqsadi va vazifalari, shuningdek, boblar, mavzularning maqsadi va vazifalarini aniqlay olishni; – musiqani o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llay olishni;

– o'quvchilar bilimini nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullarini bilishi va olingan natijalarni tahlil qila olishi, baholash tizimini mukammal bilish va qo'llay olishni;

– musiqa darslariga qo'yiladigan didaktik talablardan xabardor bo'lishi, ularni kuzatish va tahlil qilish malakasini o'zlashtirishni;

– musiqa o'qituvchilarining ilg'or ish tajribalarini aniqlashi va ularni o'zlashtira olishi hamda amaliyotga qo'llash malakasiga ega bo'lishi;

– musiqa o'quv xonalari, laboratoriyalarini namunaviy jihozlash, tegishli me'yoriy hujjatlarni bilishi, jihoz, ko'rgazmali vosita, didaktik va tarqatma materiallarni tayyorlash,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

saqlash, butlash va boyitish yo'llarini bilishi, ulardan samarali foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish tajribasiga ega bo'lishi lozim.

Yuksak kasb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan mutaxassis sifatida o'zida ijtimoiy va ijodiy faollik, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy yetuklikni mujassamlashtirsa, yuqori malakali raqobatbardosh pedagog sifatida respublikaning iqtisodiy tarmoqlarida malakali kadrlar tayyorlash ishida o'zining munosib hissasini qo'sha oladi. Pedagog kadrlarning ijtimoiy va ijodiy faolligi, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy yetukligi o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va ularning tarkibiy qismlariga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr bo'lgan musiqa o'qituvchisi, o'z navbatida, yuksak ma'naviyat va madaniyat sohibi, milliy istiqlol mafkurasi va g'oyalarini singdirgan shaxs sifatida, ta'lim-tarbiya jarayonidagi istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etish orqali jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadi, hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri ola biladi. Musiqa o'qituvchisini tayyorlashda kasbiy tayyorgarlikning tarkibiy qismlari, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr va shaxs sifatidagi xususiyatlarini yaxlit holda tasavvur qilib, ularning o'rtasidagi uzviylikni amalga oshirish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. - T.: «O'qituvchi», 1992.
2. Актуальные проблемы возрастной и педагогической психологии. / Под общ. ред. И.Ивашенко и др. - Минск: «Высшая школа», 1980.
3. Barotov SH.R. O'quvchi shaxsini o'rganish usullari. - T.: «O'qituvchi», 1995. -86-b.
4. Jo'raev R. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirishdagi umumiy o'rta ta'lim vazifalari. // «Pedagogik mahorat», 2001, 2-son-2-10-b.
5. Imomnazarov M.S., Eshmuhamedov M. Milliy ma'naviyatimiz asoslari. (Oliy o'quv yurtlar uchun ma'ruza matnlari) - T.: ToshIU, 2001.
6. Ismoilov N. Milliy mentalitetning tub ildizi. // «Muloqot», 2001,4-son. -29-b.
7. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar (O'zbekiston faylasuflar jamiyati). - T.: «O'zbekiston», 2001.
8. Hasanboeva O. va boshqalar. Pedagogika tarixi (o'quv qo'llanma). - T.: «O'qituvchi», 1997. -248-b.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Siddiqova Gulnoza Sharaviddinovna,** katta o'qituvchi, [**Сиддикова Гульноза Шаравиддиновна,** старший преподаватель], [Gulnoza Sh. Siddikova, senior teacher,]; manzil: 130100. Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharafa Rashidova ko'chasi, 4-uy. [адрес: 130100.Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4.], [address: 130100. Dzhizak region, city of Dzhizak, street Sharafa Rashidova, 4.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

XOR FAKTURASI MASALALARI

© O’.I.Shokarimov[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat konservatoriyasi, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: xor musiqasida ancha keng tarqalgan fakturalar polifoniyasining XX asrga xos bo‘lgan turi - ko‘p faktura sifatidagi gomofoniya: polifonik fakturaning (garmonik, mikropolifonik va boshqalar) birikmasi, uning ustida monodiya jaranglashishini ilmiy tadqiq qilish ushbu maqolada batfasil yoritilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi xor fakturasining tarixiy rivojlanishini o'rganish, turli davrlar va madaniy harakatlar uning rivojlanishiga qanday ta'sir qilganini o'rganishdir. Tadqiqot xor musiqasi tarixidagi muhim bosqich va siymolarni aniqlashga, vaqt o‘tishi bilan vokal aranjirovkasining uslubiy o‘zgarishlarini tahlil qilishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot xor dirijyorlari va xonandalari bilan sifatli intervyular, muayyan muammolar bo'yicha ma'lumotlar to'plash uchun so'rovlar va nota yozuvlari va xor boshqaruvi bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot tarixiy tadqiqot metodologiyasidan foydalanadi, musiqa qo'lyozmalari, nazariy risolalar va ilmiy maqolalarni o'z ichiga olgan asosiy va ikkinchi darajali manbalarga tayanadi.

XULOSA: tadqiqot shuni ko'rsatadiki, xor fakturasi tarixi xor musiqasining bardavomligi va rivojlanib borayotganligidan dalolat beradi. Uning rivojlanishini kuzatish orqali biz vokal aranjirovkasini shaklantirgan badiiy va madaniy kuchlarni chuqurroq qadrlaymiz.

Kalit so'zlar: xor, faktura, tembr, xor yozuvi, xor ijrochiligi, jamoa bo‘lib kuylash, xor ta’limi, xor evolyustisiyasi.

Iqtibos uchun: Shokarimov O’.I. Xor fakturasi masalalari // Inter education & global study. 2024. №4(1). B.471–480.

ПРОБЛЕМЫ С СЧЕТОМ ХОРА

© Ў.И.Шокаримов[1]✉
[1]Государственная консерватория Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: типом фактурной полифонии XX века, весьма распространенным в хоровой музыке, является гомофония как многофактурность: сочетание

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

полифонических фактур (гармонических, микрополифонических и др.), научное исследование звучащей на ней монодии освещено в подробно в этой статье.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение исторического развития хоровой ткани и того, как разные эпохи и культурные течения повлияли на ее развитие. Целью исследования является выявление важных этапов и фигур в истории хоровой музыки, анализ стилистических изменений вокальной аранжировки с течением времени.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: данное исследование представляет собой смешанный метод, включающий качественные интервью с хоровыми дирижерами и певцами, анкеты для сбора данных по конкретным вопросам и ноты, а также обзор существующей литературы по используемым методам хорового менеджмента**.**

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в исследовании используется методология исторического исследования, опирающаяся на первичные и вторичные источники, включая нотные рукописи, теоретические трактаты и научные статьи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование показывает, что история хоровой структуры свидетельствует о непреходящем и развивающемся характере хоровой музыки. Следя за его развитием, мы глубже понимаем художественные и культурные силы, которые сформировали вокальную аранжировку.

Ключевые слова: хор, фактура, тембр, хоровое письмо, хоровое исполнительство, групповое пение, хоровое образование, хоровая эволюция.

Для цитирования: Шокаримов Ў.И. Проблемы с счетом хора // Inter education & global study. 2024. №5 (1). С. 471–480.

PROBLEMS WITH THE CHOIR SCORE

© O’ktamjon I. Shokarimov[1]✉
[1]State Conservatory of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the 20th century type of texture polyphony, which is very common in choral music, is homophony as multi-texture: a combination of polyphonic textures (harmonic, micropolyphonic, etc.), the scientific research of monody resounding on it is covered in detail in this article.

AIM: the purpose of this research is to study the historical development of choral texture and how different eras and cultural movements have influenced its development. The research is aimed at identifying important stages and figures in the history of choral music, and analyzing the stylistic changes of vocal arrangement over time.

MATERIALS AND METHODS: this study is a mixed method that includes qualitative interviews with choral conductors and singers, questionnaires to collect data

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

on specific issues and sheet music, and a review of existing literature on choral management. uses methods.

DISCUSSION AND RESULTS: the study uses a historical research methodology, drawing on primary and secondary sources including music manuscripts, theoretical treatises and scholarly articles.

CONCLUSIONS: the study shows that the history of choral texture is indicative of the enduring and evolving nature of choral music. By following its development, we gain a deeper appreciation of the artistic and cultural forces that shaped the vocal arrangement.

Key words: choir, texture, timbre, choral writing, choral performance, group singing, choral education, choral evolution.

For citation:O'ktamjon I. Shokarimov. (2024) Problems with the choir score Inter education & global study, (5(1)), pp. 471–480. (In Uzbek).
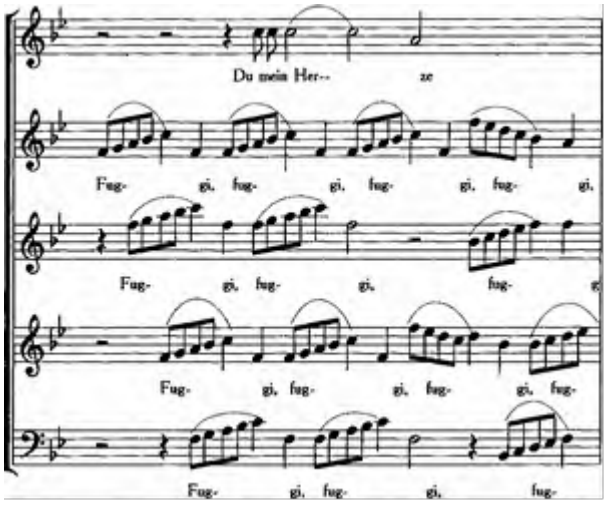
Fakturalarning fonik sifatlari, yuqorida aytib o‘tilganidek, metaforik tushunchalar bilan tavsiflanadi - "vaznsizlik", "shaffoflik", "siyraklik", "hajm" va boshqalar. Ovozlarning joylashuvi, ularning miqdori, vertikal, tessitura-registr sharoitlarining intervalli tarkibi, shuningdek, polifonik texnika bilan belgilanadigan xor fakturasi "o‘ta o‘zgaruvchan"dir.

M.Glinka va G.Sviridov xor asarlarining xor fakturasi tomonidagi nozik kuzatishlar O.Kolovskiy va S. Stangrit asarlarida mavjud.

Turli davrlar musiqasida xor fakturasining fonik talqiniga oid ko‘plab misollar mavjud. Mana ulardan bir nechtasi quyida keltirib o‘tamiz:

- *O‘rta asrlar musiqasida:*
- eng murakkab motet texnikasi, buning natijasida chiziqlar emas, balki ularning kombinatsiyalangan tovushi, gorizontal tuzilgan shakllar emas, balki umumiy natija eshitiladi ;
- *Uyg‘onish davri musiqasida:*
- S.Skrebkovning “Художественные принципы музыкальных стилей” nomli ilmiy ishining 84-88 betida Palestrina messasining xor fakturasini mavzu bo‘yicha uch ovozli kanon bilan kichraytirilgan, qo‘ng‘iroqlarning bayramona jiringlashi taassurotlari sifatida bayon etadi;
- *Barokko davri musiqasida:*
- fuganing ritorik figurasi
- XIX-XX asrlar boshlari musiqasida:
- S.Taneyev asarlarida, ayniqsa, ikki xorli parchalar mavjud bo‘lib, ularda turli matn satrlarining ko‘pligi tufayli polifoniya yaxlit holda idrok etiladi. Bu jarayonni XX asrning ikkinchi yarmidagi tovushli mikropolifoniyaning peshqadami deb hisoblash mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

"Polifonik Uyg‘onish" zamonaviy xor fakturasining quyidagi eng muhim xususiyatlarini aniqladi:

1. Xor fakturasida xayoliy polifoniyaning turli shakllaridan foydalanish. Ular orasida chiziqli akkordlar alohida rol o‘ynaydi. Bu borada batafsil izlanishlarni T.Frantovaning “Полифония в русской советской музыке 60-70-х годов” nomli dissertatsiyasida kuzatishimiz mumkin. Ushbu dissertatsiya avtoreferatining 10-11-betlarida Xor fakturasining polifonik shakllarida chiziqli akkordlar borasida ilmiy fikrlar berilgan. Xorda garmoniya qo‘shishning an’anaviy usullarida asos bo‘lgan qarama-qarshi tashkiliy tamoyillarning uyg‘unligi (monoritmik vertikal sharoitida polimelodik qarama-qarshilik) bu yerda zamonaviy garmoniyaning o‘ziga xos xususiyati sifatida namoyon bo‘ladi. Chiziqli garmoniyaning bir qator faktura shakllari fanlararo hodisa sifatida an’anaviy xor faktura shakllariga tashqi jihatdan o‘xshaydi, ba’zilari "gorizontalning vertikallashuvi" ko‘rinishiga ega bo‘lib, bu jarayon faqatgina XX asrga xosdir.

2. Fakturalar polifoniyasining turli shakllaridan foydalanish bo‘yicha T.Bershadskaya XX asr musiqasidagi kuzatishlarida bu hodisa haqida batafsil yozadi: Xor musiqasi uchun an’anaviy bo‘lgan polifonik fakturalarning polifoniyasi boshqacha ko‘rinish oladi. Mikropolifonik va yoki balandlikdagi ajratilmagan fakturalarning qarama-qarshi yoki taqlid qiluvchi kontrapunkti hayajonlangan tasvirlarini yaratishning eng yorqin vositasidir (K.Penderetskiyning "Страсти Лука", R.Shedrin, A.Shnittke va boshqalarning bir qator asarlarining tahlillari keltiriladi.) G.Sviridov uslubiga xos bo‘lgan fakturalarning “subvokal” polifoniyasini K.Yakobson ta’biri bo‘yicha “soya fakturasi” deb hisoblash mumkin. U fondagi polifonik "eho" pedallar odatda ikki xorli kompozitsiyalardagi xorlardan birining natijasi tufayli hosil bo‘ladi.
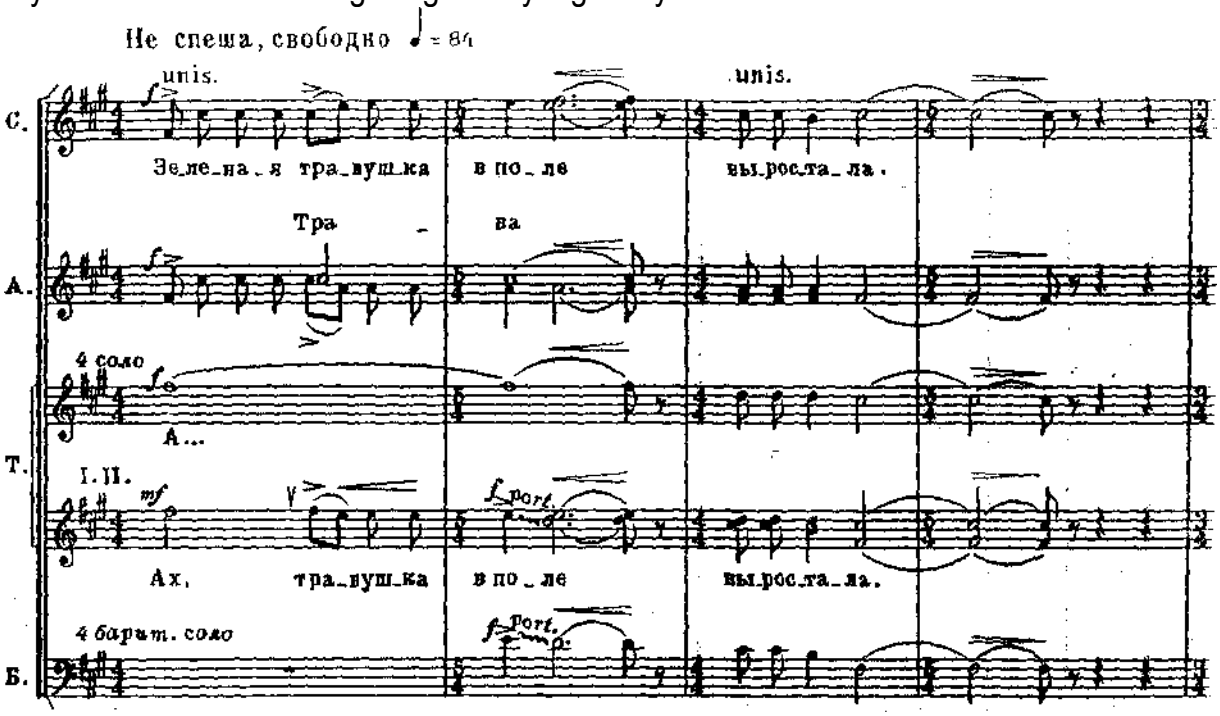
Xor musiqasida ancha keng tarqalgan fakturalar polifoniyasining XX asrga xos bo‘lgan turi - ko‘p faktura sifatidagi gomofoniya: polifonik fakturaning (garmonik, mikropolifonik va boshqalar) birikmasi, uning ustida monodiya jaranglaydi. Fakturalarning tashkiliy mantig‘i va intonatsiya mazmuniga qarab, ko‘p faktura sifatida gomofoniya har bir holatda yangi janr va stilistik ko‘rinishga ega bo‘ladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

XX asr cholg‘u musiqasiga xos bo‘lgan fakturalararo modulyatsiya manbalari - vertikal va gorizontal integratsiya, ko‘p fakturali integratsiya shakllari - zamonaviy davr belgilari xor fakturasining o‘zgarishiga olib keldi. Shuning uchun bu modulyatsiyalar zamonaviy xor fakturasida unga xos shakllarda tabiiy amalga oshadi.

G‘ayrioddiy faktura o‘zgaruvchanligi (mikromodulyatsiya) diagonal tovush uyg‘unligining turli shakllarida (miqyosni vertikallashtirish) kuzatilishi mumkin: fakturaning ohangdor-relef komponentlari, pedallar ko‘rinishida siqilib, bir zumda fonga aylanadi, ohang tembrga tushadi. Bunday fakturaning odatiy fonik ta’siri bu "reverberatsiya" - ohangdor aks-sadolar bilan jaranglab turadigan bo‘shliq, subvokal polifoniyadan diagonal tovushli uyg‘unlikka qadar silliq fakturali modulyatsiya texnikasidan qayta-qayta foydalanish G.Sviridovning o‘ziga xos yangi xor yozuvida ko‘rishimiz mumkin.

Chaqiruv ohangi boshqa partiyalarga ham ta’sir o‘tkazib, ularning cheksiz kengliklarida jarangdor aks sado beradi. Umumiy xor unisoni tabaqalanib jaranglab turadigan polifonik akkordga – “tematik uyg‘unlik” beradi.

G.Sviridov asarida “bahor talvasasi”ning an’anaviy obrazlarining fakturali ko‘rinishi ham o‘ziga xosdir. Ushbu asarnig 12-21-bandlari an’anaviy garmonik faktura doirasida subvokal-garmonik fakturadan "sonor uyg‘unligi"gacha bo‘lgan modulyatsiyaning zamonaviy shaklini ko‘rsatadi. Monoritmik kompleksning sekin "xo‘rsinib", ba’zan rang-barang bo‘lmagan akkordgacha kengayishi, ba’zan esa qisqarishini ko‘rishimiz mumkin.

Faktura modulyatsiyasi zamonaviy xor musiqasiga xos bo‘lgan faktura turlarini shakllantirish jarayoniga hamroh bo‘ladi, ular majoziy yoki majoziy bo‘lmagan turdagi qayta-qayta takrorlanadigan melodik-ritmik formulalarning vertikal kombinatsiyasi - poliostinatdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Masalan, V.Kikta tomonidan "Рисунок хора" erkak xori uchun yozilgan asarning 2-qismida va V.Gavrilinning "Chimes" asarida ushbu turdagi fakturalarning kelib chiqishini modulyatsiya "rejasi" bo‘yicha quyidagicha ifodalashimiz mumkin: monolinear faktura - polifoniya - tovushli poliostinato. Bu jarayonda polifoniya-taqlid yoki ko‘pincha gomofoniya elementlari bilan ko‘p mavzuli bo‘lishi mumkin.

Tembr modulyatsiyasi konsepsiyasining “tembrli kontrast” nazariyasi A.Shnittke tomonidan 60-70-yillarda ishlab chiqilgan. "Zamonaviy orkestr tafakkuridagi stereofonik tendensiyalar" va "Tembrlarning o‘zaro bog‘liqligi va uning funksional ishlatilishi" maqolalarida uchratishimiz mumkin.

A.Shnittkening fikricha-tembr modulyatsiyasi deganda ohangdor chiziqning motivlar chegarasida tembr rangini o‘zgartirish tushuniladi - stereofonik tendensiyalarning zamonaviy orkestr tafakkurida namoyon bo‘lish shakllaridan biri, musiqada makondan funksional foydalanish deb tushuniladi. Tembr modulyatsiyasi, huddi ijrochilarning antifonal joylashuvi kabi, ijrochilar harakatga keltiriladigan haqiqiy dinamik stereofoniyadan farqli o‘laroq, "xayoliy dinamik effekt" bilan haqiqiy statik stereofoniyaning paydo bo‘lishiga yordam beradi. Tembr modulyatsiyasining ta’siri ayniqsa ifodali - asosiy ohangni takrorlaydigan tovushlarning birlashtiruvchi tembr, ohang, tessitur-registr zonasi orqali namoyon bo‘ladi.

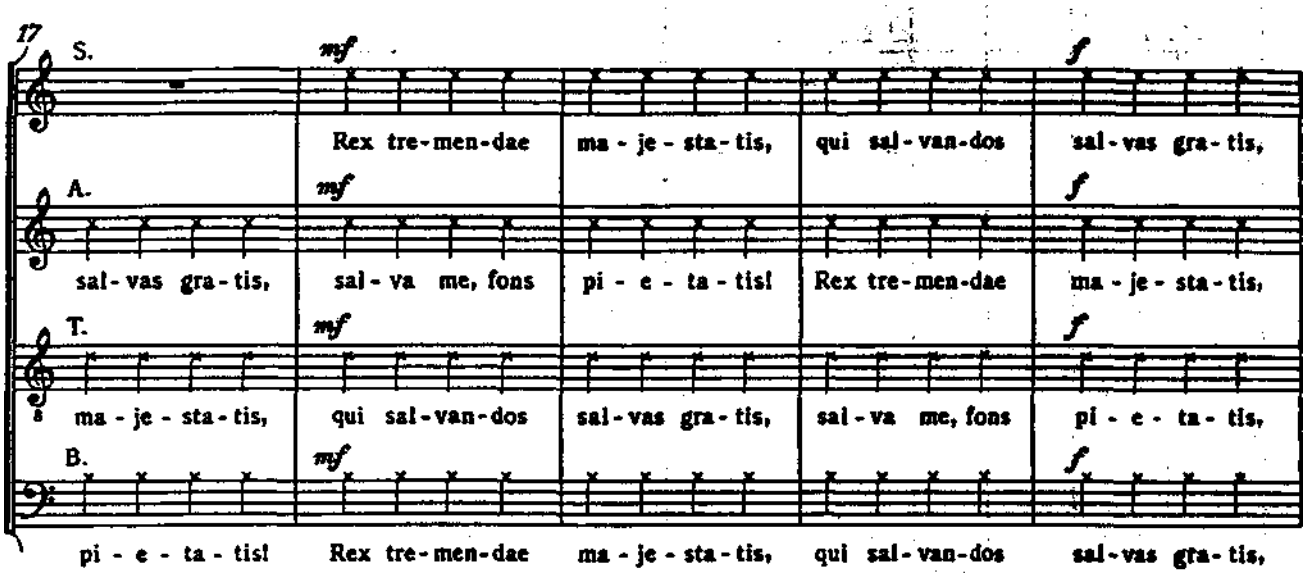
Xor musiqasida tembr modulyatsiyasi faqat XIX asrning oxirida paydo bo‘ladi, bu aniq orkestr texnikasining moslashuvi sifatida ko‘zga tashlanadi. Qizig‘i shundaki, bir vaqtning o‘zida I.Brams va A.Brukner xorlarida qarama-qarshi uslub keng qo‘llanila boshlandi. Bu holat orkestr musiqasidan ko‘chirilib, ayol va erkak xor partiyalar fakturalarini taqqoslash uchun fonetik jihatdan qarama-qarshi qo‘yildi.

G.Malerning simfonik musiqasida A.Shnittke tomonidan kuzatilgan tembr modulyatsiyasining namoyon bo‘lishining uchta holati ko‘p yoki kamroq darajada XX asr boshidagi xor musiqasiga xosdir:

1) tessitura sabablarga ko‘ra ohang chizig‘ini boshqa cholg‘u asbobiga o‘tkazish;
2) ohang chizig‘ini boshqa cholg‘u asbobiga o‘tkazish yoki dinamik sabablarga ko‘ra ushbu ohangni ikkilantirish;
3) ohangda relyefli iboraga erishish uchun cholg‘u asboblarini kiritish yoki olib tashlash.

XX asr xor musiqasida nutq elementining faollashishi tembr modulyatsiyasining yangi turining paydo bo‘lishiga olib keldi. M.Ravelning "Rhapsody Espagnol" fragmentining A.Shnittke tomonidan qilingan tahlilida "Intra-timbral” termini qo‘llay boshlaydi. Bunda mavzuviy taqsimotni saqlab qolgan holda, bir vokalizatsiya usulidan ikkinchisiga o‘tish paytida amalga oshiriladi, qismlar va ovozlar orasidagi material (funksional o‘zgaruvchanlikdan tashqari, ma’lum bir balandlikdagi intonatsiya maydonidan ritmik deklaratsiyaga va undan keyin ritmik jihatdan ajratilmagan tovushli shovqinga - shivirlash, shovqin, nafas olish*"intra timbral"* ta’rif beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Xor elementining cholg‘u va nutq elementlari bilan o‘zaro ta’siri zamonaviy xor partituralarining melodik-ritmik va tessitura-registr tashkil etilishining xususiyatlarini belgilaydi: xromatizatsiya, murakkab rejimlar (ko‘pincha dodekafonik); partiyalarning an’anaviy tessitur-registri tizimini buzish, ekstremal, "yuqori" registrlarga bo‘lgan ishtiyoq; ritmik nafislik; tovushlarning farqlanmagan balandligigacha (shivirlash, glissando) vokal intonatsiyasining erkinligi. Xor uchun faktura kompozitsiyasining yangi tamoyillari bilan birgalikda bu xususiyatlarning barchasi xor asarlarini ijro etish va idrok etishni juda qiyinlashtiradi.

Biroq, turli kompozitorlar ijodida cholg‘u asboblaridan "bo‘rttirilgan" foydalanish bilan bog‘liq xorning ekspressiv imkoniyatlaridan oshib ketish misollarini tahlil qilganda, tembrli kontrastlar asosan tessitura-registrga va dinamikaga e’tibor berishadi. Melodik-ritmik jihatlar ularni xor fakturasining “ovozliligi” uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega deb hisoblaydi. Bu jarayonda xor fakturalarning tuzilishi jihatidan noaniqlib bor. Bizning fikrimizcha, zamonaviy kompozitorlar xorning o‘ziga xos xususiyatlarini to‘g‘ri tushunishini u tessitura-registr, dinamik va melodik-ritmik “chegara zonalari”ni inobatga olishgina emas, balki xor fakturasini ham hisobga olishi kerak. Keling, bu masalani qisqacha ko‘rib chiqaylik.

Zamonaviy xor musiqasining eng yaxshi namunalarini tahlil qilish bizga quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi:

1. Xor fakturasining himoya sifatlari kelib chiqishi begona bo‘lgan polifoniya shakllariga jiddiy tuzatishlar kiritishni «talab qiladi». Shunday qilib, xorda faqat orkestr fakturasining polimelodik shakllari to‘liq o‘zlashtirildi. Superpolifonik qarama-qarshiliklar uzoq vaqt davomida kamdan-kam qo‘llaniladi va faqat qisqa muddatli (ko‘pincha teatrlashtirilgan) effekt sifatida ishlatiladi. Buning sababi, matnni og‘zaki-intonatsion chiziqlarning "chalkashligida" idrok eta olmaslik bilan bir qatorda, ijroning juda yuqori

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

murakkabligi ya'ni ritm va tembrning ideal tekisligini saqlash zarurati ohang tabiatidagi qiyinchiliklar kuchayadi.

2. Ko'pgina zamonaviy kompozitorlar an'anaviy tarzda xorning tembr fazilatlarini og'zaki va musiqiy komponentlarni o'zida mujassam etgan xor fakturasiga murojaat qilishadi. Ko'pincha xor fakturasining sokin, o'lchovli rivojlanish sur'ati va matn iborasini aniq yetkazishga qaratilgan vokal iboraning sintaktik bo'linishi kabi fazilatlari asosan qo'shiq aytish uchun noqulay bo'lgan intervallarni qo'llaydilar. Bu esa o'z navbatida ijrochiga hamda tinglovchiga bir qancha qiyinchiliklarni tug'diradi.

Musiqiy tilning boshqa tarkibiy qismlari bilan bir qatorda xorallik vakili fakturadir - birinchi navbatda, xor va monolinear ya'ni xor unisonidir. Bu alohida faktura turlarining xor musiqasining madaniy marosimlar bilan tarixiy aloqasi asosida yuzaga keladi. Har qanday diniy marosimning (qadimgi butparastlik yoki keyingi nasroniylik) musiqiy timsoli, tabiiyki, barcha ishtirokchilarni umumiy maqsadga yo'naltirishda birlashishni anglatuvchi va "Muqaddas So'z"ning kuchini yetkazadigan bunday polifoniyanik tuzilmani talab qildi. Turli madaniy marosim musiqasining birlamchi faktura shakllari – unison kuylash yoki uning "geterofonik varianti" (Gregorian xorali, parallel organum va chiziqli polifoniyaning dastlabki shakllari, folklordagi marosim unisoni va geterofoniya) o'z mazmunini saqlab qolgani bejiz emas. Zamonaviy davrda, musiqiy tafakkurning turli darajasi tufayli, xristian cherkovi musiqasida bir xil rolni xor - monolit, monoritmik faktura o'ynay boshladi.

Rus xor musiqasida qadimgi xor janrlarining stereotiplaridan foydalanish o'ziga xos xususiyatlarga ega edi. XIX-XX asrlar oxirida bu qadimgi rus qo'shiqchilik san'atining yuksak an'analarining tiklanishi belgisi ostida sodir bo'ldi. Rus muqaddas musiqasining "yangi yo'li", P.Chaykovskiy ta'biri bilan aytganda, "qadimgi antik davrga qaytishda" ko'rindi. A.Grechaninov, A.Kastalskiy, P.Chesnokov, S.Raxmaninov va boshqalar o'zlarining liturgik turkumlarida folklor va yozma an'analar polifoniyasining ko'p vaqtli milliy shakllarining ta'sirchan sintezini amalga oshirdilar. Qadimgi xor janrlarining iqtiboslari va "psevdo-iqtiboslari" garchi ba'zida uning asosiy dominantlari bilan paradoksal tarzda birlashtirilgan bo'lsada, individual muallif uslubiga organik ravishda kirib kelgan.

Yarim asr o'tgach, bu tendensiyalar G.Sviridov ijodida davom etdi. Qadimgi xor musiqasining janr va faktura stereotiplariga, zamonaviy mahalliy kompozitsiyalarga murojaat qilsak. Ularni nafaqat to'g'ridan-to'g'ri o'rta asrlar musiqiy tadqiqotlari materiallari asosida, balki inqilobdan oldingi xor musiqasining klassik namunalari xususan, S.Raxmaninovning "Vespers" asari orqali ham ko'rishimiz mumkin.

Zamonaviy diniy musiqada qadimiy xor janrlari belgilarining majoziy va semantik diapazoni kengdir - stilizatsiyadan tortib, xorning an'anaviy semantikasiga muvofiq, maxsus falsafiy xususiyatni yaratadi.

Shunday qilib, XX asr kompozitorlarining musiqaga bo'lgan munosabati bilan xor fakturasining janr-uslubi spetsifikatsiyasining semantik jihati zamonaviy musiqada

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

avvalgidan ko‘ra dolzarbroq bo‘lib, estetik va axloqiy jihatdan ochib berishga xizmat qilishi mumkin.

XX asr xor musiqasida faktura rivojlanishini tahlil qilish quyidagi xulosalar chiqarishga imkon beradi:

1. XX asr xor musiqasida ham an’anaviy, ham yangi faktura turlari keng qo‘llaniladi, ularning paydo bo‘lishi umumiy XX asr musiqa tizimining qonuniyatlari va tegishli janr yo‘nalishlarining xor musiqasiga ta’sirida namoyon bo‘ladi;
2. Yangi fakturali shakllarning xilma-xilligi bilan ular klassik an’analar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘zlarining faktura parametrlari yoki haqiqiy tovushlari bo‘yicha o‘tgan asrning oxirida paydo bo‘lgan beshta asosiy faktura turiga mos keladi - monolinear faktura, geterofonik - subvokal faktura, polifonik faktura, xor fakturasi va gomofonik faktura.
3. Xor musiqasi tomonidan o‘zlashtirilgan xorijiy janrdagi so‘nggi faktura shakllari orasida eng muhim o‘rinni xayoliy polifoniya turlariga tegishli.
4. Xor fakturalarining zamonaviy xususiyati uning boshqa asosda amalga oshirilgan ovozli fazilatlarini faollashtirishdir.
5. Yangi, zamonaviy shakllar xor fakturasining shunday xususiyatini polifoniyani tashkil etishning turli tamoyillarining bir vaqtning o‘zida kombinatsiyasi sifatida oladi. Bir tomondan, bu xor musiqasiga xos shakllarda fakturalarda modulyatsiya jarayonlarini faollashtirishdir. Boshqa tomondan, bu ko‘pincha an’anaviy faktura turlarining (polifoniya, gomofoniya) zamonaviy o‘zgarishi bo‘lib chiqadigan fakturalar polifoniyasi rolining oshishi bo‘lib xizmat qiladi.
6. Xor fakturasining melodik-ritmik va tessitural-registr jihatlarining o‘zgarishi hamda xor partituralarini ijro etish va idrok etishning murakkabligi oshishi munosabati bilan vokal-xor polifoniyasining o‘ziga xos xususiyatlarini turli jihatlarda saqlab qolish masalasi dolzarb bo‘lib bormoqda.
7. Zamonaviy musiqaning qo‘shimcha janr uslubi - cholg‘u asboblari tovushiga taqlid qilish - fakturaning cholg‘u turini mustaqil badiiy qadriyat sifatida anglash bilan bog‘liq.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. B.Asafyev “О музыке XX века”. Л. ,1982,
2. I.Batyuk “Современная хоровая музыка: теория и исполнение”. М.Д999,
3. R.Berberov “Специфика структуры хорового произведения”. М., 1981 “О классификации типов фактуры (уточнение классификации и терминологии основных понятий фактуры) // Проблемы музыкальной фактуры.”
4. Gnesinlar akademiyasining maqolalar to‘plami. 59-nashr. M., 1982,
5. A.Yegorov “Теория и практика работы с хором.” М.,1951,
6. L.Kokoreva “Кантаты А. Веберна и традиции хоровой культуры XV XVIII веков // Московский музыковед”. Вып. 1. - М.,1990,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

7. Y.Kolyada “Хоровая музыка” // Musiqiy ensiklopediya. T.6. M., 1981,
8. V.Krasnoshyokova “Вопросы хороведения”. -M., 1969,
9. P.Levando “Проблемы хороведения” Л., 1974,
10. N.Romanovskiy “Хоровой словарь.” M., 2000,
11. M.Rumyanseva “Особенности многоголосия XIII века.” -M.,2005,
12. V.Semyuk “Заметки о хоровой фактуре.” M., 2000,
13. Skrebova-M.Filatov “Об особенностях развития фактуры в камерных хорах П. Хиндемита // Пауль Хиндемит. Статьи и материалы”. M., 1999,
14. Skrebova-M.Filatova “Фактура в музыке.” -M., 1985, V.Xolopova “Фактура.” M.,1979
15. A.Xakimova “Xor faktura evolyutsiyasi” Toshkent 2023

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shokarimov O‘ktamjon Ibragim o‘g‘li,** katta o‘qituvchi, mustaqil izlanuvchi, [**Шокаримов Уктамжон Ибрагим угли** старший преподаватель, докторант], [**Oktamjon I.Shokarimov,** Teacher, independent researche] manzil: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani, Yalang‘och dahasi 128-a uy 17-kvartira [адрес: Янгач 128-а, 17 кв, М.Улугбекский район, город Ташкент], [address: Toshkent city, Mirzo Ulug‘bek region, Yalang‘och 128/17] shokarimovoktamjon@gmali.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Original paper

TALABALAR KASBIY SHAKLLANISHIDA KOPING STRATEGIYANI RIVOJLANTIRISH

© S.B.Almardanova [1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchilarning kasbiy shakllanishi uchun samarali kurash strategiyalarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot talabalar tomonidan qabul qilingan turli xil kurash mexanizmlari va ularning kasbiy rivojlanishga ta'sirini o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning kasbiy shakllanishi davomida qo'llagan kurash strategiyalarini aniqlash va baholashdir. U ushbu strategiyalar ularning akademik samaradorligi, hissiy farovonligi va umumiy kasbiy o'sishiga qanday ta'sir qilishini tushunishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar turli fanlar bo'yicha universitet talabalari namunasiga o'tkaziladigan standartlashtirilgan so'rovnomalar orqali to'planadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Natijalar talabalar tomonidan qo'llaniladigan turli xil kurash strategiyalarini, jumladan, muammoga yo'naltirilgan kurashish, hissiyotlarga yo'naltirilgan kurashish va qochish strategiyalarini ochib beradi. Ushbu strategiyalarning samaradorligi har xil bo'lib, muammoga yo'naltirilgan kurash ijobiy akademik ko'rsatkichlar va hissiy barqarorlik bilan bog'liq.

XULOSA: ushbu tadqiqot o'quvchilarning kasbiy shakllanishida engish strategiyalarining muhim rolini ta'kidlaydi. Ta'lim muassasalari maqsadli tadbirlar va qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali moslashish qobiliyatini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak.

Kalit so'zlar: shaxs, kasb, kasbiy talab, stress, kognitiv, koping, strategiya.

Iqtibos uchun: Almardanova S.B. Talabalar kasbiy shakllanishida koping strategiyani rivojlantirish. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.481–486.

РАЗРАБОТКА КОПИНГ-СТРАТЕГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ФОРМИРОВАНИИ СТУДЕНТОВ

© С.Б.Алмарданова [1]✉

[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современных образовательных условиях важна разработка эффективных копинг-стратегий профессионального становления студентов. В этом исследовании рассматриваются различные механизмы преодоления трудностей, используемые студентами, и их влияние на профессиональное развитие.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – выявить и оценить стратегии преодоления трудностей, используемые студентами во время профессиональной подготовки. Он стремится понять, как эти стратегии влияют на их успеваемость, эмоциональное благополучие и общий профессиональный рост.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью. Количественные данные собираются с помощью стандартизированных анкет, которые задаются выборке студентов университетов по различным дисциплинам.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты показывают разнообразие стратегий преодоления трудностей, используемых студентами, включая копинг, ориентированный на проблему, копинг, ориентированный на эмоции, и стратегии избегания. Эффективность этих стратегий варьируется, а преодоление проблем, ориентированное на проблемы, связано с положительной успеваемостью и эмоциональной стабильностью.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важную роль копинг-стратегий в профессиональном развитии студентов. Образовательные учреждения должны уделять приоритетное внимание развитию адаптивного потенциала посредством целевых вмешательств и программ поддержки.

Ключевые слова: человек, профессия, профессиональный спрос, стресс, когнитивный, копинг, стратегия.

Для цитирования: Алмарданова С.Б. Разработка копинг-стратегии в профессиональном формировании студентов**.** // Inter education & global study. 2024. №4(1). С. 481–486.

DEVELOPMENT OF COPING STRATEGY IN PROFESSIONAL FORMATION OF STUDENTS

© Salomat B. Almardanova[1]✉
[1]Termiz State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in modern educational conditions, it is important to develop effective coping strategies for the professional formation of students. This study examines the various coping mechanisms adopted by students and their impact on professional development.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

AIM: the main purpose of this study is to identify and evaluate coping strategies used by students during their professional training. He seeks to understand how these strategies affect their academic performance, emotional well-being, and overall professional growth.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews. Quantitative data are collected through standardized questionnaires administered to a sample of university students in various disciplines.

DISCUSSION AND RESULTS: Findings reveal a variety of coping strategies used by students, including problem-focused coping, emotion-focused coping, and avoidance strategies. The effectiveness of these strategies varies, and problem-focused coping is associated with positive academic performance and emotional stability.

CONCLUSION: this study highlights the important role of coping strategies in students' professional development. Educational institutions should prioritize the development of adaptive capacity through targeted interventions and support programs.

Key words: person, profession, professional demand, stress, cognitive, coping, strategy.

For citation: Salomat B. Almardanova. (2024) Development of coping strategy in professional formation of students, Inter education & global study, (4(1)), pp. 481–486. (In Uzbek).

Koping xulq-atvorining talabalar tomonidan anglanishi va to‘g‘ri tanlanganligi kasbiy jihatdan qiyin vaziyatlarning sub’ektiv ko‘rinishlarining parametrlari bilan belgilanadi. Darhaqiqat, oldindan aytib bo‘lmaydigan, nazorat qilinmaydigan va talabaning faoliyatiga bog‘liq bo‘lmagan holatlar destruktiv kurash strategiyalarining tanlanishida olib keladi. Aksincha, yuqori nazorat, muhimlik va mas’uliyatning yuqori darajada bo‘lgan vaziyatlar proaktiv kurash strategiyalarini tanlashni ta’minlaydi.

Koping-strategiyalarini tanlash professionallashtirish bosqichiga bog‘liq bo‘ladi. Reaktiv va destruktiv kurash ko‘proq professionallashuvning boshlang‘ich bosqichida va "psevdoprofessionalizm" bosqichida qo‘llaniladi. Talabalarda mutaxassislik yuzasidan bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash tajribasi koping xulq-atvorini tanlashga ta’sir qiladi. Talabalar kasbiy shakllanishining dastlabki bosqichida keyingi bosqichlarda shakllanadigan koping-strategiyalariini o‘zlashtirishda qiyinchilikni boshdan kechiradilar, ammo talabalarda shakllangan professionallik, kasbiy qiyinchiliklarni samarali engishga yordam beradi.

Shaxsning kasbiy shakllanishi masalasi uning hayotida alohida o‘rin tutadi va faoliyat yo‘nalishini to‘g‘ri tanlash esa shaxsiy muammolarni keng ko‘lamda qal etishga olib keladi. Shunga ko‘ra, quyidagi muloqazaga e’tiborni qaratish eng muhimdir. Jumladan, “Kasb tanlash” tushunchasining psixologik nuqtayi nazardan talqin turlicha

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

xillikkka ega bo‘lib, kasbning talablaridan kelib chiqadi hamda bir necha tanlovlar orasidan kishining shaxsiy xislatlari va xususiyatlariga munosibini tanlashni anglatadi.

Avvalo, kasb tanlash kasbiy yo‘nalganlikka nisbatan murakkab jarayon sifatida baholanganda, shaxsda kasbga xos xususiyatlar – muayyan kasbni egallashga tayyorgarlik (bilim, tajriba, dunyoqarash doirasining kengligi) darajasining mavjudligini aniqlash talab qilinishi e’tirof etiladi. Kasbiy shakllanish muammosi ijtimoiy - iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida shaxs oldiga qator talablar qo‘yadi.

Bugungi zamonaviy va taraqqiy etayotgan jamiyatda kasb-hunarga oid ma’lumotlar ko‘lamining ko‘pligi, kishilar ehtiyojlarining oshib borayotganligi, turli yangi sohalarning paydo bo‘layotganligi, kasb yo‘nalishlarining o‘zgarishi va shaxsning hayotga munosabati ham o‘zgarayotganligi bilan tavsiflanadi. Shaxs farovonlikda va yaxshi ta’minlangan sharoitda yashash eqtiyojiga ega, shu tufaydi ular farovon turmushni ta’minlashga xizmat qiluvchi mehnat faoliyati bilan shuqullanishga intiladilar va moddiy boyliklarni o‘zlashtirishga imkon yaratuvchi kasb-hunar sohalari hamda mutaxassisliklarni egallashga urinadilar. Ammo, aksariyat holatlarda o‘zi istagan kasbni tanlash va uni egallashda shaxsning imkoniyati etarli bo‘lmay qolishi ham mumkin. Ta’kidlash joizki, shaxs qiziqishlariga va psixologik imkoniyatlariga to‘g‘ri kelmaydigan kasbni tanlashi uning shaxs sifatida kamol topishiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, muammolarga sabab bo‘ladi. Shaxsning ichki intilishlari va imkoniyatlariga tanlangan kasb bilan shaxs orasidagi munosabati masalasi o‘ta dolzarb masala hisoblanadi.

Psixolog T.V.Kudryavtsev shaxsning kasbiy shakllanishini to‘rt asosiy bosqichga ajratadi va ularga quyidagilarni kiritadi:

- kasbiy intilishlarning shakllanishi;
- kasbiy ta’lim;
- kasbiy moslashish;
- shaxsning kasbiy faoliyatga qisman va t o‘liq o‘zini o‘zi bag‘ishlashi .

Mazkur bosqichlarga mos holda kasbiy o‘zini o‘zi aniqlash jarayoni ham sodir bo‘ladi. Kasbiy jihatdan o‘zini o‘zi aniqlash jarayoni psixologik adabiyotlarda etarli darajada keng va chuqur yoritilgan bo‘lib, ayniqsa psixologlar, kasbiy intilishning shakllanishiga, kasb tanlash bosqichlariga alohida e’tibor qaratib o‘tganlar. Kasbiy faoliyatning psixologik va pedagogik jihatlari farqlanib, psixologik jihatlarning o‘ziga xosligi bo‘lajak mutaxassis kadrlarning kelajakda o‘z burch va majburiyatlarini samarali bajarishlari uchun zarur. Bundan tashqari, psixologik – pedagogik printsiplar, kategoriyalar, tushunchalarni anglash hamda kasbning madaniyati va etikasi talablariga mos ravishda xatti–haraklarini amalga oshirish, faoliyat vazifalarini aniq va to‘g‘ri bajarishga o‘rgatish, o‘z kasbiga mehr – muhabbat, insonga hurmat bilan qarashni tarbiyalashda namoyon bo‘ladi.

Mutaxassis ya’ni kasb egasining xulqidagi mavjud axloqiy – siyosiy xususiyatlarda aks etib, axloqiy tamoyillar va me’yorlarning shaxs ongida qanday hosil bo‘lishi kasbiy faoliyatning pedagogik jihatlarini tashkil qiladi. atrofdagi turli xulq – atvordagi kishilar, shaxsiy tajriba, muayyan tiplar to‘g‘risidagi hamda ommaviy axborot vositalarida

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

yoritilayotgan ma'lumotlar katta ahamiyatga ega. Shaxs kasbiy axloqning shakllanishida atrofdagi turli xulq – atvordagi kishilar, shaxsiy tajriba, muayyan tiplar haqidagi va ommaviy axborot vositalarida yoritilayotgan ma'lumotlar katta ahamiyatga ega.

Kasbiy shakllanishning muhim vazifalaridan yana biri- bu kasbiy tayyorgarlik bo'lib, u ikki xil ko'rinishda amalga oshiriladi: mustahil o'rganish (qo'shimcha ta'lim yoki mustahil ta'lim) va maxsus kasbiy ta'lim muassasalarida ta'lim olish. Aynan kasbiy ta'limning muvaffaqiyatini belgilab beradigan psixologik jarayon sifatida "ma'lum bir kasbga tayyorgarlik" holati emotsional va motivatsion tayyorgarlikni nazarda tutadi. Psixologik jihatdan tahlil qilinganda mazkur jarayonda ham kishidagi koping-strategiyaning ustun usuli u yoki bu yo'ldan borishga turtki rolini bajaradi.Talabalar kasbiy shakllanishida koping strategiyaning yuzini yana bir bor ko'satuvchi jarayon kasb tanlash bo'lib, u kishi hayotidagi muhim bir bosqich hisoblanib, bunda inson o'zining hayoti uchun muhim qarorni qabul qiladi va jamiyatda o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqaradi. Kasb tanlash talaba bo'lgunga qadar amalga oshirilgan bo'lsada, mazkur jarayon talabaning o'z ichki imkoniyatlarini tahlil qilish natijasida tanlagan kasbning talablariga uning imkoniyatlarining mos kelishini tahlil etish davom etadi. Shu nuqtayi nazardan kasb tanlash qisqa vaqtda hal etilmasdan, talaba o'zini tanlagan kasbida o'zini topib, kasbiy faoliyatini to'laqonli yo'lga qo'yib, tanlagan kasbidan qanoat hosil qilishi va shu sohada ma'lum yutuqlarga erishguncha davom etishi mumkin degan ish bo'lmasdan, balki qator bosqichlardan iborat jarayondir.

Kasb tanlashga munosabat tariqasida bu bosqichlarning davomiyligi tashqi omillarga va kasb tanlash sub'ektining individual-psixologik xususiyatlariga bog'liq holda talabalar kasbiy shakllanishi ro'y beradi va o'z navbatda bu bog'liqlik kasbiy o'zini anglash bilan chambarchas bog'liq holda kechadi. Shundan kelib chiqib, shaxsning kasb tanlashi, kasbiy shakllanishi va kasbiy faoliyati muammolarini chuqurroq va kengroq yoritish bilan shaxsning aynan kasbiy o'z-o'zini aniqlash jarayonini bosqichma-bosqich ko'rib chiqish zaruriyati payda bo'ladi. Kasbiy jihatdan o'z-o'zini aniqlash - shaxs kasbiy faoliyatining barcha davrlarini, ya'ni kasbiy intilishning paydo bo'lishidan tortib, to mehnat faoliyatidan butunlay ozod bo'lgungacha bo'lgan davrlarni o'zida mujassamlashtirgan jarayondir. Ya'ni, u inson ontogenezining butun hayotiy yo'lini qamrab oladi. To'g'ri tanlangan kasb, bir tomondan, talabaning ichki imkoniyatlariga mos tushadi va uning kamolotini belgilaydi, ikkinchi tomondan esa yaxshi kasb egasining samarali mehnati ta'sirida jamiyat rivoji jadallashadi.

Zamonaviy psixologiyada koping xulq-atvorni muammosiga qiziqish ortib bormoqda. Jumladan, psixolog V.V.Znakov "Koping xulq-atvor kishi faoliyatini amalga oshirishning alohida shakli sifatida, qiyin hayotiy vaziyatlar bilan o'zaro munosabatda namoyon bo'luvchi individual xususiyatlari majmuidir." deb ta'kidlaydi.

Xuddi shunday yana bir rus psixologi T.L.Kriukova – "Koping xulq-atvori maqsadlarni belgilash, mumkin bo'lgan natijalarni bashorat qilish va qiyin vaziyatga yangi echimlarni ijodiy ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lishini e'tirof etadi. Demak, so'nggi yillarda psixolog olimlar tomonidan olib borilgan keng ko'lamli tadqiqotlari mazkur xulq-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

atvorni "bardosh berish" tushunchasi va uning mazmunidan tashqariga chiqishini ko‘rsatadi.

Koping xulq-atvorining yuqoridagi kabi xilma xil tasniflari bo‘lib, ularni konstruktiv va destruktivga ajratiladi. Konstruktiv koping strategiyalar muvaffaqiyatlidir, chunki ular qiyin vaziyatni kishini to‘siqlsrni yengib o‘tishga undaydi. Destruktiv koping strategiyalar esa asosan muvaffaqiyatsiz bo‘ladi, ular qiyin vaziyatdan chiqib ketishga to‘sqinlik qiladi. Destruktiv koping ko‘rinishidagi xulq-atvor muammoni yoki qiyin vaziyatni bartaraf qilib engishga emas, balki ruhiy zo‘riqishni kamaytirishga qaratilgan harakatlar hamda bu kabi xatti-harakatlar zarur paytdagi vaziyatni o‘zgartira olishga va shaxsiy o‘sishga yordam bera olmaydi. Konstruktiv koping xulq-atvori esa shaxsning moslashuvchan qobiliyatini oshiraib, dastruktiv munosabatdan farqli ravishda, u ko‘proq realistik, moslashuvchan, asosan ongli, faol tanlovi xisoblanadi.

Bugungi davr talabi ma’naviy jihatdan komil, etuk, har tomonlama bilimdon, mustaqil fikrlovchi, yuqori kasbiy salohiyatga ega bo’lgan, raqobatbardosh kadrlarni shakllantirish bo’lib, bu muammo shaxsga beriladigan ta’lim-tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. Talaba shaxsining ma’naviy yetukligi, zehnliligi, bilimi, kasbiy bilim, ko’nikma va malakalarni egallashi kabilar ham aynan shu ta’lim-tarbiya jarayonida shakllanib namoyon bo’ladi. Demak, ta’lim-tarbiya jarayonida talabalarda odoblilik, muomala madaniyati, teran fikrlilik, hozirjavoblik, ta’sirchanlik, sezgirlikni shakllantirish va rivojlantirish orqali xulq-atvoriga ijobiy ta’sir ko’rsatish, psixokorrektsion vositalar yordami bilan tuzatish ishlarini tashkil etish hamda olib borish muhim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1.Знаков, В.В. Психология понимания мира человека[Текст] / В.В. Знаков. – М.: «Институт психологии РАН», 2016. – 488 с.
2.Зеер, Э. Ф. Психология профессионального образования:учебник для вузов / Э. Ф. Зеер. — 2-е изд., испр. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 395 с.
3.Крюкова Т. Л. Психология совладающего поведения. Кострома: Авантитул. 2004.
4.Amirkhan J.H. Seeking person-related predictors of coping: Exploratory analyses // European Journal of Personality. 1999. 4. –13-30 p.
5.Общая и профессиональная педагогика / Под ред.В.Д. Симоненко. М.: Вентана-Граф, 2006. –368 с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Almardanova Salomat Bobonazarovna**,PhD.[**Алмарданова, Саломат Бобоназаровна,** PhD], [**Salomat B. Almardanova,** PhD]; manzil: **Termiz** shahri, “Barkamol avlod” ko'chasi 43-uy. [адрес: Город Термез, улица «Баркамол Авлод» 43.], [address: Termiz city, "Barkamol Avlod" street 43.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TOLERANTLIKNING SHAXSIY OMILLARI

© Sh. S. Abdusamatova [1]✉
[1]Chirchiq davlat Pedagogika Universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bag'rikenglik turli jamiyatlarda uyg'un munosabatlar va ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlash uchun hal qiluvchi xususiyatdir. Tolerantlikka hissa qo'shadigan shaxsiy omillarni tushunish ushbu qadriyatni targ'ib qilishga qaratilgan ta'lim va ijtimoiy dasturlarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi odamlarda bag'rikenglikka ta'sir qiluvchi shaxsiy omillarni aniqlash va tahlil qilishdir. Tadqiqot turli ijtimoiy kontekstlarda bag'rikenglikni kuchaytirish uchun ushbu omillarni qanday tarbiyalash va undan foydalanish mumkinligi haqida keng qamrovli tushuncha berishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot miqdoriy so'rovlar va sifatli intervyularni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhokamalar bag'rikenglikka sezilarli ta'sir ko'rsatadigan bir nechta asosiy shaxsiy omillarni aniqlaydi. Boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va baham ko'rish qobiliyati bag'rikenglik munosabati bilan kuchli bog'liqdir.

XULOSA: ushbu tadqiqot bag'rikenglikni rivojlantirishga yordam beradigan asosiy shaxsiy omillarni aniqlaydi. Ushbu omillarni tushunish va tarbiyalash orqali ta'lim va ijtimoiy dasturlar tolerant munosabat va xulq-atvorni samarali targ'ib qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: bag'rikenglik, shaxsiyat, muloqot, murosa, jarayon, printsip, tushunish, zarurat, e'tiqod.

Iqtibos uchun: Abdusamatova Sh. S. Tolerantlikning shaxsiy omillari // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.487–498.

ЛИЧНОСТНЫЕ ФАКТОРЫ ТОЛЕРАНТНОСТИ

© Ш. С. Абдусаматова [1]✉
[1]Чирчикский государственныйпедагогический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: толерантность является важнейшей характеристикой гармоничных отношений и социальной сплоченности в различных обществах. Понимание личностных факторов, способствующих толерантности, может помочь в

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

разработке образовательных и социальных программ, направленных на продвижение этой ценности.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и анализ личностных факторов, влияющих на толерантность у людей. Исследование направлено на то, чтобы обеспечить всестороннее понимание того, как эти факторы можно развивать и использовать для повышения толерантности в различных социальных контекстах.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, сочетающие количественные опросы и качественные интервью.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Обсуждения выявили несколько ключевых личностных факторов, которые существенно влияют на толерантность. Способность понимать и разделять чувства других тесно связана с толерантностью.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование выявило ключевые личностные факторы, способствующие развитию толерантности. Понимая и поощряя эти факторы, образование и социальные программы могут эффективно способствовать развитию толерантного отношения и поведения.

Ключевые слова: толерантность, личность, общение, компромисс, процесс, принцип, понимание, необходимость, убеждение.

Для цитирования: Абдусаматова Ш. С. Личностные факторы толерантности // Inter education & global study. 2024. №5(1). S. 487–498.

PERSONAL FACTORS OF TOLERANCE

© Shaxlo S.A bdusamatova[1]✉
[1]Chirchik State Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: tolerance is a crucial characteristic for harmonious relations and social cohesion in diverse societies. Understanding the personal factors that contribute to tolerance can aid in the development of educational and social programs aimed at promoting this value.

AIM: the main purpose of this study is to identify and analyze personal factors that affect tolerance in people. The research seeks to provide a comprehensive understanding of how these factors can be nurtured and harnessed to foster tolerance in different social contexts.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods combining quantitative surveys and qualitative interviews.

DISCUSSION AND RESULTS: Discussions identify several key personal factors that significantly influence tolerance. The ability to understand and share the feelings of others is strongly related to the attitude of tolerance.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

CONCLUSIONS: this study identifies key personal factors that contribute to the development of tolerance. By understanding and nurturing these factors, education and social programs can effectively promote tolerant attitudes and behavior.

Key words: tolerance, personality, communication, compromise, process, principle, understanding, necessity, belief.

For citation: Shahlo S.Abdusamatova . (2024) personal factors of tolerance, Inter education & global study, (5(1)), pp. 487–498. (In Russ).

Одной из основных характеристик личности человека является «картина мира». В нее входят многие психологические компоненты: patsиональные знания, чувства, терпеливость, воля поступать определенным образом, готовность внимательно рассматривать ту или иную информatsiю Любой человек при взаимодействии с окружающим его миром имеет свои внутренние страхи, причины для агрессии. Способность личности воспринимать без агрессии мнения, а также особенности поведения и внешности других людей, отличающиеся от собственных, получило название толерантность. Взаимообратимым понятием является интолерантность: чем более личность толерантна, тем менее она интолерантна и наоборот. В системе отношений человека и окружающего мира толерантность и интолерантность играют роль базисных. Актуальность проблемы утверждения идеалов толерантности в нашем обществе сегодня не вызывает сомнений.

Подчеркивается необходимость «ориентatsiи образования не только на усвоение определенной суммы знаний, но и на развитие личности обучающегося, его познавательных и созидательных способностей. Высшее учебное заведение должно формировать целостную систему универсальных ключевых компетентностей. Под компетентностями понимается готовность студентов использовать усвоенные знания, умения и способы деятельности в реальной жизни для решения практических задач. Основная цель воспитания: «формирование у студентов ответственности и правового самосознания, духовности и культуры, инициативности, самостоятельности и толерантности, способности к успешной социализatsii. В исследовании, нами представлены педагогические технологии, которые способствуют формированию установок толерантного сознания, развитию навыков толерантного поведения.

Толерантность позволяет иметь большую свободу выбора для развития собственного потенциала. Толерантное развитие, с точки зрения синергетики, предполагает, во-первых, безусловно-позитивное отношение к человеку, основанное на признании того, что каждый обладает позитивным творческим потенциалом; во-вторых, условно-позитивное отношение, которое основывается на том, что человек обретает истинную сущность исключительно только в результате саморазвития.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Личность стремится к гармонии в самой себе и в отношениях с другими людьми, она старается избегать конфликтов, которые привели бы к нарушению баланса между внешним поведением и внутренними мотивами, переживаниями, целеполаганием и т. д. Все новое, что встречается человеку в его деятельности, затрудняет принятие решения.

Основная проблематика исследований толерантности в психологии связана с изучением ее психологической реальности [1], описанием и диагностикой в контексте коммуникативных установок [5], рассмотрением на уровне межэтнического взаимодействия, исследованием этнических стереотипов в русле психосемантики [11], разработкой прикладных аспектов формирования толерантного сознания.

Однако единого понимания природы толерантности и причин толерантного/ интолерантного поведения пока нет. В зависимости от контекста рассмотрения – личность, межличностное восприятие и взаимодействие, социальные cityatsii, установки массового сознания – толерантность наполняется особым специфическим смыслом.

Психологический смысл толерантности трактуется многозначно: устойчивость к неопределенности, устойчивость к стрессу, конфликту, поведенческим отклонениям, этническая устойчивость.

Толерантность понимается как терпимость к инокультуре, иномыслию, иноверию, соответствующее понимание и т.д., как сосуществование в рамках определенных отношений, в том числе и в процессах взаимодействия. Проблематика толерантности лежит на пересечении сразу нескольких отраслей психологии: психологии личности, дифференциальной и когнитивной психологии, социальной психологии и конфликтоло- гии, политической психологии и психотерапии.

Таким образом, актуальной задачей является анализ понятия «толерантность» как психологической категории, предполагающей рассмотрение некоторого эмпирических явлений, соотносимого с этим понятием. На сегодняшний день можно выделить две основные тенденции использования термина в психологии:

1) как обозначения индивидуального свойства (стабильного или ситуативного), заключающегося в способности к сохранению саморегуляции при фрустрирующих (реально или потенциально) воздействиях среды;

2) как обозначение способности к неагрессивному поведению по отношению к другому человеку на основе открытости в относительной независимости от действий другого. В первом случае акцент делается на способности к самосохранению, во втором – на готовности к взаимодействию.

Проявления толерантности можно разграничить на виды по трем основаниям, определяющим базовые диапазоны сходства-различия:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

– социальное выражение возрастно-половых и индивидуально-типических различий между людьми (гендерная, детская, межпоколенческая, возрастная толерантность);
– личностные и социально-психологические различия (межличностная и межгрупповая толерантность, включающая в себя несколько срезов: психофизиологический, характерологический, личностный, потребностно-мотиватsionный, нормативно-целевой, ценностный, морально-этический, смыслообразующий, деятельностно-стилевой и др.);
– социокультурные и культурно-исторические различия (социально-экономическая, политическая, профессиональная, межэтническая, межконфессиональная, межкультурная толерантность).

Пространство толерантности-интолерантности многомерно.И.Б. Гриншпун выделяет следующие взаимосвязанные измерения толерантности [4]:
1) установочное, соотносимое с бессознательными эталонами самоотношения, межличностных, межгрупповых отношений;
2) отношенческое, в контексте концепции В. Н. Мясищева, где отношения представляют осознанные и активные связи человека с миром – преимущественно с другими людьми (толерантность как отношение означает наличие потребности во взаимодействии с другим, понимании другого при изначально позитивном эмоциональном отношении к нему);
3) когнитивное – через представление о личностных конструктах Дж. Келли (как возможность понимания чужой «системы конструктов»);
4) рефлексивное – как способность к перестройке неадекватных установок, отношений, конструктов и поступков;
5) волевое – как сформированность средств саморегуляции в ситуатsiях фрустратsii;
6) поведенческое – как навыки установления контактов, продуктивного разрешения конфликтов, ассертивности.

Толерантность или интолерантность как свойства личности связаны с двумя факторами: способностью к торможению (сдерживанию) негативных реакций и способностью адекватно оценить значимость той или иной ситуатsii.

В контексте прогноза толерантного/интолерантного поведения представляется перспективным подход, рассматривающий влияние когнитивного фактора как промежуточной переменной между установкой и поведением, т. е. то, как сама личность воспринимает ситуатsiю, каким образом организует познание мира и окружающих. Можно предположить, что учет когнитивных факторов (параметров когнитивного стиля, познавательной позиции, способов оценки и восприятия информатsii, картины мира) будет способствовать оптимальному прогнозу в отношении толерантного/интолерантного поведения, тем более что, по справедливому замечанию А.Н. Славской, действительность и социальный мир человека к концу века все более приобретает информатsионный характер [13].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

В эмпирическом исследовании нами проверялось предположение о том, что толерантность обусловлена совокупностью определенных личностно-когнитивных характеристик. Исследование было проведено среди студентов очного и заочного отделения. Объем выборки составил 105 человек: из них 49 мужчин и 56 женщин в возрасте от 18 до 45 лет(студенты заочного отделения).

На первом этапе определялся актуальный уровень толерантности личности. Для этого использовалась методика определения уровня толерантности (опросник ВИКТИ), разработанная Г. Бардиер. Испытуемым предлагается опросник, представляющий собой список из 100 утверждений, разделенных на 20 групп. Выделенные группы являются шкалами и компонентами толерантности. Поскольку толерантность не выступает в качестве самостоятельного явления, а пронизывает практически все известные социально-психологические явления, то, по мнению автора методики, существуют следующие её виды:

1) межпоколенная(зрелый возраст);
2) гендерная;
3) межличностная;
4) межэтническая;
5) межкультурная;
6) межконфессиональная;
7) профессиональная;
8) управленческая;
9) социально-экономическая;
10) политическая.

Данные виды понимаются нами скорее, как сферы проявления толерантности. Согласно представлениям автора опросника, основу толерантности составляют различные компоненты:

1) аффективный;
2) когнитивный;
3) конативный;
4) потребностно-мотивационный;
5) деятельностно-стилевой;
6) этико-нормативный;
7) ценностно-ориентационный;
8) личностно-смысловой;
9) идентификационно-групповой;
10) идентификационно-личностный.

По сочетанию выраженности структурных компонентов, видов и форм толерантности можно делать выводы о типологических особенностях и характерных симптомокомплексах проявления толерантности / интолерантности как индивидуально у каждого тестируемого, так и в среднем по тестируемой группе.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Кроме того, нами подсчитывался средний балл по 20 шкалам. По результатам опросника ВИКТИ были выделены группы испытуемых со средними максимальными показателями, т. е. высокотолерантные (Т), и с минимальными показателями, т. е. интолерантные (Т).в

Интересно, что выявленные преобладающие виды толерантности по группам толерантных и интолерантных испытуемых практически не отличаются. Наиболее выраженными видами в обеих группах оказались такие виды (сферы проявления) толерантности, как межпоколенная, гендерная, межличностная. Кроме того, толерантные испытуемые демонстрируют более высокий средний балл по шкалам межкультурной, социально-экономической, межконфессиональной толерантности.

Такие сферы проявления толерантности, как политическая, управленческая, профессиональная, межэтническая, оказались одинаково низко выражены в обеих группах. По этим видам толерантности не обнаружено и значимых различий между выделенными группами испытуемых. Данные виды толерантности также оказывают меньшее влияние на общую толерантность личности, возможно, потому что выделенные сферы не являются актуальными для всех респондентов. Человек может не иметь никакого отношения к политике, управлению, не иметь контактов с представителями других этнических групп, не рассматривать свою этническую и профессиональную идентичность в качестве определяющих, поэтому возможности для проявления толерантности или интолерантности ограничены.

Значимые различия между группами Т и Т испытуемых обнаружены по следующим видам толерантности: межпоколенная, межкультурная, межличностная, гендерная. Это позволяет нам рассматривать данные сферы проявления толерантности в качестве более значимых, влияющих на общую толерантность личности, а данные шкалы опросника – в качестве более валидных по отношению к тем видам толерантности, которые они измеряют.

Структурные компоненты, т. е. составляющие толерантности, у толерантных и интолерантных испытуемых имеют гораздо более существенные различия. Так, в основе толерантности группы Тв респондентов лежат когнитивный, аффективный, этико-нормативный компоненты. А в структуре толерантности группы Тв испытуемых преобладают личностно-смысловой, идентификatsionно-групповой компоненты. Таким образом, можно сделать выводы о том, что толерантность разных групп испытуемых обусловлена разными факторами. Например, высокотолерантные испытуемые склонны вести себя толерантно на основе собственного видения, знания и понимания situyatsii (когнитивный компонент), исходя из понятий об этике и норме (этико-нормативный компонент). Кроме того, в структуре толерантности данной группы испытуемых выражен идентификatsionно-личностный компонент, т. е. позитивное понимание собственной идентичности (принадлежности респондента к определенной половой, этнической, возрастной и другим группам). Толерантность низко толерантной группы испытуемых в большей степени определяется тем, какую значимость для них имеет та или иная situyatsia

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

(личностно-смысловой компонент) и как данную situatsiю интерпретирует и понимает группа, к которой они принадлежат (идентификatsionно-групповой компонент). Возможно, главное отличие толерантных и интолерантных испытуемых состоит в том, что для проявления толерантности последних очень важен фактор принадлежности к группе, включающий элемент социального одобрения, тогда как для толерантных респондентов этот компонент не является решающим. Яркая выраженность идентификatsionно-личностного компонента у толерантных испытуемых указывает на то, что они положительно воспринимают собственную принадлежность к какой-либо из выделенных групп (себя как представителя определенного пола, возраста, этноса, социальной группы и т.д.), осознают данные различия. Однако при этом для толерантных испытуемых фактор собственной идентичности не служит отправной точкой при построении отношений с другими людьми. На основании полученных нами данных в опроснике ВИКТИ можно выделить наиболее информативные шкалы, обнаружившие высокую корреляцию со средним показателем толерантности: межпоколенный, гендерный, межличностный виды толерантности. Поскольку именно эти показатели имеют максимальную выраженность на данной выборке испытуемых и максимально высокие корреляции со средним значением. Кроме того, шкалы имеют очень высокие корреляции друг с другом, образуя группы, поэтому можно сделать вывод о том, что они не являются независимыми.

Для изучения ценностных orientatsiй толерантных и интолерантных испытуемых нами применялась методика Ш. Шварца [7], включающая в себя следующие 10 шкал:

1) конформность;
2) традиции;
3) доброта;
4) универсализм;
5) самостоятельность;
6) стимуляция;
7) гедонизм;
8) достижения;
9) власть;
10) безопасность.

Данные шкалы обнаружили значимые корреляции (0,34–0,68 при уровне значимости $p < 0,05$) со шкалами опросника толерантности, т. е. с ее компонентами и видами. Статистически достоверные различия (полученные при уровне достоверности $p < 0,01$) между группами толерантных и интолерантных испытуемых обнаружены в структуре ценностей.

Ценность доброты обладает для толерантных испытуемых гораздо большей степенью значимости, чем для интолерантных. Доброта понимается как «заинтересованность в сохранении и повышении благополучия близких людей и

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

является производной ценностью от потребности в позитивном взаимодействии и аффилиatsii» [7, с. 29];

Для толерантных испытуемых большей значимостью обладает ценность универсализма, что согласуется с пониманием толерантности как принятия и уважения всего живого, основанным на признании единства и общности. Универсализм является типичным примером просоциальной ценности и толкуется шире, чем доброта. Ценность универсализма трактуется как понимание, терпимость и защита благополучия всех людей и природы, поэтому может рассматриваться как косвенный показатель толерантности.

Наибольшие различия между толерантными и интолерантными испытуемыми проявляются в значимости ценности власти. Власть, которая гораздо выше ценится интолерантными испытуемыми, понимается как социальный статус, доминирование над людьми и ресурсами [7].

Доминирующими в структуре ценностей толерантных испытуемых являются ценности доброты и самостоятельности. В работах Г. Олпорта, А. Маслоу мы находим упоминание о сочетании самодостаточности, независимости и стремления к гармоничным отношениям с другими людьми, характерном для зрелых, самоактуализирующихся личностей, хотя толерантность, конечно, необходимое, но не достаточное условие самоактуализatsii.

Отметим также, что шкалы доброты и власти дали максимальное количество связей (на уровне значимости $p < 0,05$) со шкалами толерантности (12 из 20 возможных). Соответственно, ценность доброты обнаружила положительную, а ценность власти отрицательную корреляционную зависимость, что позволяет рассматривать данные ценности в качестве значимых показателей при диагностике толерантности личности.

Также нами проверялось предположение о том, что толерантные и интолерантные люди имеют различия в такой области, как локус контроля. Для этого мы использовали тест-опросник уровня субъективного контроля (В.В Бажин, Е.А. Голыкина, А.М. Эткинд), состоящий из 7 шкал. Шкалы УСК обнаружили значимые корреляции (0,33–0,62 при $p < 0,05$) с видами и компонентами толерантности (шкалами опросника ВИКТИ).

Самую высокую корреляцию дали шкалы интернальности в межличностных отношениях (0,62) и интернальности в семейных отношениях (0,51) со шкалой межэтнической толерантности. Данный факт иллюстрирует положение о том, что межэтническая толерантность может рассматриваться как индикатор общей толерантности личности. Также корреляционная зависимость обнаружена между шкалами общей интернальности (0,57) и интернальности в производственных отношениях (0,52) со шкалой социально-экономической толерантности. Это можно интерпретировать как факт, что люди, привыкшие полагаться на себя, готовые принимать на себя ответственность за то, что с ними происходит на работе, меньше зависят от влияния социально-экономического статуса.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Максимальное количество связей со шкалами опросника толерантности обнаружили шкалы общей интернальности, интернальности в области неудач, интернальности в области здоровья. В таблице представлены значения данных корреляций.

Шкалы опросника толерантности	**Ио**	**Ид**	**Ин**	**Ис**	**Ип**	**Им**	**Из**
Когнитивный компонент	**00,48**	**00,26**	**00,47**	**00,44**	**00,18**	**00,26**	**00,41**
Потребностно-мотиватsionный компонент	**00,43**	**00,44**	**00,37**	**00,41**	**00,13**	**00,38**	**00,33**
Личностно-смысловой компонент	**00,18**	**00,11**	**00,39**	**00,06**	**00,12**	**00,22**	**00,11**
Социально-экономический вид	**00,57**	**00,33**	**00,38**	**00,44**	**00,52**	**00,33**	**00,51**
Управленческий вид	**00,08**	**00,36**	**00,01**	**00,07**	**00,03**	**00,12**	**00,06**
Межконфессиональный вид	**00,41**	**00,22**	**00,52**	**00,15**	**00,15**	**00,22**	**00,33**
Межэтнический вид	**00,26**	**00,18**	**00,46**	**00,51**	**00,14**	**00,62**	**00,41**
Общий уровень толерантности	**00,33**	**00,17**	**00,42**	**00,12**	**00,24**	**00,24**	**00,16**

Из данных таблицы видно, что наибольшее число связей с интернальностью дает потребностно-мотиватsionный компонент и социально-экономический вид толерантности. Социально-экономический вид толерантности предполагает терпимое отношение к различиям людей, связанным с их материальным положением и социально-экономическим статусом. Соответственно, можно сделать вывод о том, что высокая интернальность, т. е. готовность рассматривать себя в качестве источника изменений, способствует тому, что людей устраивает собственный социально-экономический статус и они толерантно относятся к представителям различных социальных групп. Установлена достоверность различий между группами толерантных и интолерантных испытуемых по следующим шкалам: общая интернальность ($p = 0,098$), интернальность в области неудач ($p = 0,058$), интернальность в семейных отношениях ($p = 0,003$). Так как средние значения по шкалам у толерантных респондентов выше, можно сделать вывод: толерантные люди в целом более интернальны. Но наиболее ярко различия между локусом контроля толерантных и интолерантных респондентов обнаруживаются в сферах семейных взаимоотношений и объяснений причин неудач. Также установлена отрицательная связь (на уровне не ниже $p < 0,05$) общей интернальности (–0,42) и интернальности в области неудач (–0,41) с ценностью власти (по опроснику Шварца), что может свидетельствовать о том, что

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

интолерантные люди, вероятнее всего, будут занимать обвинительную позицию по отношению к окружающим.

Толерантные испытуемые в большей степени характеризуются готовностью принимать на себя ответственность в разных ситуатsiях и объяснять происходящее с ними внутренними причинами (особенностями своей личности и т.д.). Интолерантные, напротив, склонны объяснять собственные неудачи внешними обстоятельствами, а в отношениях (в частности, семейных) перекладывать ответственность за происходящее (например, ссоры, конфликты) на партнеров, обстоятельства, третьих лиц. Они считают, что происходящие события от них не зависят, что что-то совершается с ним, а не им. Естественно, данная позиция не способствует повышению толерантности в межличностных отношениях.

Таким образом, для толерантных респондентов чаще характерны доминирование ценностей доброты, универсализма, самостоятельности и внутренний локус контроля. А для интолерантных в большей степени свойственны высокая значимость ценностей власти, достижения и внешний локус контроля. Итак, в ходе эмпирического исследовании группы толерантных и интолерантных респондентов обнаружены различия по ценностным ориентатsiям и по локализатsii локуса контроля, что позволяет рассматривать эти личностные характеристики в качестве значимых составляющих толерантности личности.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Асмолов А.Г. Толерантность: различные парадигмы анализа // Толерантность в общественном сознании России. М.: Смысл, 1998.
2. Бардиер Г. Бизнес-психология. М.: Генезис, 2002.
3. Бондырева С.К., Колесов Д.В. Толерантность (введение в проблему). М.: МПСИ; Воронеж: НПО «Модек», 2003.
4. Гриншпун И.Б. Понятие и содержательные характеристики толерантности // Толерантное сознание и форми- рование толерантных отношений (теория и практика). М.: МПСИ; Воронеж: НПО «Модек», 2003.
5. Джерелиевская М.А. Установки коммуникативного поведения. М.: Смысл, 2000.
6. Крегер О., Тьюсон Дж.М. Типы людей 16 типов личности, определяющих, как мы живем, работаем и любим. М.: Персей. Вече. АСТ, 1995.
7.Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. СПб.: Речь, 2004.
8.Кхол Й. Соотношение индивидуального и типичного мышления // Психология личности в социалистическом обществе: Активность и развитие личности. М.: Изд-во МГУ, 1989.
9. Лузаков А.А., Базылева О.В. Категориальные структуры и мотиватsионные образования личности // Психологические проблемы самореализатsii личности. Краснодар: Кубан. гос. ун-т, 1997. Вып. 2.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

10. Лузаков А.А., Сухих Е.С. Стиль оценивания как фактор толерантности личности // Личность и бытие: личность и социальная реальность: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. Краснодар: Кубан. гос. ун-т, 2003.
11. На пути к толерантному сознанию. М.: Смысл, 2000.
12. Олпорт Г. Личность в психологии. СПб.: Смысл, 1998.
13. Славская А.Н. Личность как субъект интерпретации. Дубна: Феникс+, 2002.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abdusamatova Shahlo Saidmuratovna**, katta o'qituvchi, [**Абдусаматова Шахло Саидмуратовна,** старший преподаватель], [**Shahlo S. Abdusamatova,** senior teacher]; манзил: Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi 104 uy [адрес: г. Чирчик, улица Амира Темура 104 дом], [address: Chirchik city, Amir Temur street 104 house]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

O‘SPIRIN YOSHLARGA BO‘LGAN NIZOLARNI KELIB CHIQISHINI OLDINI OLISHDA PSIXOLOGIK MASLAXATLAR

© I.X.Mamayusupova, S.Mirhayitova[1]✉
[1]Qo‘qon davlat pedagogika instituti, Qo’qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o'smirlik - bu muhim jismoniy, hissiy va ijtimoiy o'zgarishlar bilan tavsiflangan muhim rivojlanish bosqichi. Ushbu davrda o'smirlar o'zlarining shaxsiyatlari va munosabatlarini yo'naltirganda, nizolar tez-tez uchraydi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o'smirlar o'rtasidagi nizolarning oldini olish uchun psixologik maslahat va amaliy strategiyalarni taklif qilishdir. Tadqiqot o'smirlar nizolarining asosiy sabablarini tushunishga va ularni yumshatish bo'yicha dalillarga asoslangan tavsiyalar berishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot adabiyotlarni ko'rib chiqish, psixologlar, o'qituvchilar va ota-onalar bilan suhbatlar, shuningdek, o'smirlar bilan fokus-guruhlarni o'z ichiga olgan sifatli yondashuvdan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar o'smirlar o'rtasidagi nizolarning oldini olish bo'yicha bir nechta asosiy psixologik maslahatlar va strategiyalarni ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu strategiyalarni amalga oshirish o'smirlar o'rtasidagi nizolar hollarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin, bu esa yanada uyg'un munosabatlarga va sog'lom rivojlanish traektoriyasiga olib keladi.

XULOSA: ushbu tadqiqot o'smirlar nizolarining oldini olishda psixologik maslahat va strategiyalarning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: o'smirlar nizolari, mojarolarning oldini olish, psixologik maslahat, samarali muloqot, hissiy tartibga solish, nizolarni hal qilish, o'z-o'zini hurmat qilish, chegara o'rnatish, ota-onalar ishtiroki, ijtimoiy ko'nikmalar, stressni boshqarish.

Iqtibos uchun: Mamayusupova I.X, Mirhayitova S. O‘spirin yoshlarga bo‘lgan nizolarni kelib chiqishini oldini olishda psixologik maslaxatlar // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.499–506.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ СОВЕТЫ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПОДРОСТКОВЫХ КОНФЛИКТОВ

©И.Х.Мамаюсупова, С.Мирҳайитова[1]✉
[1]Коканский государственный педагогический институт, Кокан, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: подростковый возраст – это важный этап развития, характеризующийся значительными физическими, эмоциональными и социальными изменениями. Конфликты являются обычным явлением в этот период, поскольку подростки ориентируются в своей личности и отношениях.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – предложить психологическое консультирование и практические стратегии по предотвращению конфликтов между подростками. Исследование направлено на то, чтобы понять основные причины подростковых конфликтов и предоставить обоснованные рекомендации по их смягчению.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный подход, включающий обзор литературы, интервью с психологами, педагогами и родителями, а также фокус-группы с подростками.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: полученные результаты подчеркивают несколько ключевых психологических советов и стратегий по предотвращению подростковых конфликтов. Результаты показывают, что реализация этих стратегий может значительно снизить частоту подростковых конфликтов, что приведет к более гармоничным отношениям и здоровым траекториям развития.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность психологического консультирования и стратегий в предотвращении подростковых конфликтов.

Ключевые слова: подростковый конфликт, профилактика конфликтов, психологическое консультирование, эффективное общение, эмоциональное регулирование, разрешение конфликтов, самооценка, установление границ, участие родителей, социальные навыки, управление стрессом.

Для цитирования: Мамаюсупова И.Х. Мирҳайитова С. Психологические советы по предупреждению подростковых конфликтов // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 499–506.

PSYCHOLOGICAL ADVICE FOR PREVENTING ADOLESCENT CONFLICTS

© Iroda H. Mamayusupova, Sohiba Mirhayitova[1]✉
[1]Kokan State Pedagogical Institute, Kokan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: adolescence is an important developmental stage characterized by significant physical, emotional and social changes. Conflicts are common during this period as teenagers navigate their personalities and relationships.

AIM: the main objective of this study is to offer psychological counseling and practical strategies to prevent conflicts between teenagers. The study seeks to understand the underlying causes of adolescent conflict and to provide evidence-based recommendations for mitigating them.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

MATERIALS AND METHODS: this study uses a qualitative approach that includes a literature review, interviews with psychologists, teachers, and parents, as well as focus groups with adolescents.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS: the findings highlight several key psychological tips and strategies for preventing adolescent conflict. Findings suggest that implementing these strategies can significantly reduce the incidence of adolescent conflict, leading to more harmonious relationships and healthy developmental trajectories.

CONCLUSIONS: this study highlights the importance of psychological counseling and strategies in adolescent conflict prevention.

Key words: adolescent conflict, conflict prevention, psychological counseling, effective communication, emotional regulation, conflict resolution, self-esteem, boundary setting, parental involvement, social co skills, stress management.

For citation: Iroda H. Mamayusupova, Sohiba Mirhayitova (2024) Psychological advice for preventing adolescent conflicts, Inter education & global study, (5(1)), pp. 499–506. (In Uzbek).

Ota-ona bilan bo‘ladigan kelishmovchiliklar o‘smir o‘zini katta his qilib, ota-onasining o‘rnini egallamoqchi bo‘lganligi oqibatida yuzaga keladi. Albatta, ota-onaga bu yoqmaydi. Ota-ona va farzand o‘rtasida kelishmovchiliklar paydo bo‘ladi. ba’zida bu ota va qiz, ona va o‘g‘il o‘rtasidagi ziddiyatlar ham bo‘lishi mumkin. Otaga qiz, onaga esa o‘g‘il bola yaqinroq bo‘ladi, deyishadi. Lekin, vaqt o‘tgan sari, ya’ni balog‘at yoshida bola buni unuta boshlaydi.

Chunki, oiladan tashqaridagi boshqa odamlarga o‘z his-tuyg‘ularini yo‘naltirgan bo‘ladi. U ota-onaga bo‘lgan munosabatini yo‘qotishga harakat qila boshlaydi. Agar uyda o‘smir yoshini hisobga olib, bola bilan o‘zaro do‘stona, yumshoq muomalada bo‘linsa, sharoitga qarab farzandining xohish istaklarini inobatga olib ish ko‘rilsa, farzandga shaxs sifatida qaralsa, u buni sezadi va yaxshi yo‘ldan yurishga harakat qiladi. Aks holda o‘smir ko‘chadan o‘ziga boshqa mashg‘ulot topadi va yomon yo‘lga yurib ketish ehtimoli katta bo‘ladi.

Har qaysi millatning o‘ziga xos ma’naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda, hech shubhasiz, oilaning o‘rni va ta’siri beqièsdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg‘ulari, ilk haètiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag‘rida shakllanadi.

Bizning mentalitetimizda, ayniqsa, qiz bolani faqat turmushga chiqishga tayyorlaymiz. Oqibatda qizlarimiz ham ayni o‘qib, oila quradigan paytda turmushga chiqish va oilali bo‘lishni o‘ylay boshlaydilar. Bizning ajdodlarimiz farzandlarini milliy qadriyatlarimizga asoslanib tarbiya qilganlar va natijada ular orasidan ko‘pgina buyuk insonlar yetishib chiqqanligi sir emas. Misol tariqasida afsuski bugungi kunda èshlardagi oila qurishga yuzaki, loqaydlik bilan qarash unga faqat biologik hodisa deb munosabatda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

bo‘linishi ajralishlar sonining ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda. Buning oldini olish uchun esa mahallalarda, joylarda, oliy o‘quv yurtlarida “Oilaga tayèrlash markazlari” faoliyatini yo‘lga qo‘yish zarur.

O‘smirlik davrini qiyin davr deymizu, lekin mana shu oraliqning paydo bo‘lishi va sekin o‘tishiga o‘zimiz sababchi bo‘lib qolayotganimizni sezmaymiz. Biz farzandlarimizga ozgina vaqt ajratib, ularning ko‘ngliga yo‘l topa olsak, ertaga jamiyatimizga foydasi tegadigan insonlarni tarbiyalab, kamolga yetkazamiz.

O‘smirlik davri 10–11 yoshdan 14–15 yoshgacha bo‘lgan davrni tashkil etadi. Ko‘pchilik o‘quvchilarda o‘smirlik yoshiga o‘tish asosan 5–sinfdan boshlanadi. «Endi u bola emas–u, hali katta ham emas» - bu formula o‘smirlik davri xarakterini bildiradi. Bu yoshda o‘smir rivojida keskin o‘zgarishlar ro‘y bera boshlaydi. Bu o‘zgarishlar fiziologik, hamda psixologik o‘zgarishlardir. **Zamonaviy tibbiyot esa organizmning anotomik-fiziologik o‘zgarishlarining 7 yoshdan boshlanishini o‘rganib chiqdilar. Shunga ko‘ra, taqvim bo‘yicha emas, aynan organizmdagi jinsiy o‘zgarishlariga qarab o‘tish yoshini belgilash lozim deb hisoblaydilar.**

Organizmning fiziologik o‘zgarishining tezlashuvi natijasida bu yoshda bola o‘zida hayajon, ko‘tarinki kayfiyatda uyg‘onish va ba’zan o‘z-o‘zini yerga urish hissini sezadi.

Bu davrda bola o‘ziga nisbatan ko‘proq diqqat-e’tiborni talab qiladi. U o‘zini katta odam deb hisoblaydi va shaxsiga nisbatan kattalardek munosabatni talab qiladi. Lekin maktabda, kollej yoki liseyda va uyda uning mavqei avvalgidek qolaveradi. Natijada bolada o‘smir yoshi inqirozi boshlanadi. O‘smirlik yoshi inqirozi emansipatsiya, tengdoshlar bilan guruhlashish va xobbi reaksiyalarini keltirib chiqaradi. Emansipatsiya reaksiyasi holatida bola kattalar nazoratidan chiqish va mustaqillikka erishishni xohlaydi, unda o‘zining «men»i paydo bo‘ladi. Kattalar tomonidan o‘tkazilmoqchi bo‘lgan kichkina ta’qib ham bolaning xulqining buzilishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Tengdoshlar bilan guruhlashish bolada o‘zaro harakat, jamoa tartibiga bo‘ysinish, hurmatga ega bo‘lish va o‘z xohishidagi mavqega ega bo‘lish qobiliyatlarini shakllaydi. Bolada o‘z-o‘zini baholash hususiyati o‘sadi. U tengdoshlarining fikrlarini kattalarning tanqidiga nisbatan ko‘proq qadrlaydi.

Xobbi – biror narsa bilan shug‘ullanish juda katta ahamiyatga ega. Uning sharofati bilan bolada qiziqishlar va individual qobiliyatlar shakllanadi.

Xobbining turlari: intellektual-estetik, ya’ni musiqa, rasm, tarix, texnika; biror narsa yig‘ish; ekssentrik, ya’ni diqqat markazda turish uchun ekstravagant kiyimlarga qiziqish ko‘rinishida bo‘lishi mumkin.

O‘smirlarning qiziqishlarini bilish, ular va kattalar orasidagi o‘zaro tushunishlarni yaxshilaydi.

O‘smir psixologiyasida paydo bo‘ladigan yangi hissiyot bu – o‘z-o‘zini anglashdir. O‘z-o‘zini anglash, o‘smir yoshining asosiy yakunidir. Bu paytda inson o‘zining yangi «men»ini ochadi, kuchli va kuchsiz taraflarini o‘rganishga harakat qiladi. O‘zini boshqa

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

odamlar bilan solishtira boshlaydi, o‘ziga nisbatan qiziqish uyg‘onadi, o‘ziga mos do‘st qidiradi.

Qoidaga ko‘ra o‘smirda o‘qituvchi yoki ota-onaga nisbatan jamoaning bolaga bergan bahosi ko‘proq ahamiyatga egadir. Bu yoshda bolada tashkilotchilik, ishbilarmonlik va boshqa shaxsiy qobiliyatlarini shakllantirishga yaxshigina sharoit yaraladi.

V.Suxomlinskiy asosiy shaxs xususiyatlrini quyidagicha ta’riflaydi.

1. Bir tomondan johillikka bo‘ysunmaslik, uni emosional qabul qilmaslikning ikkinchi tomondan hayotdagi qiyin holatlarda hal qila olmaslik qobiliyati bilan uyg‘unlashadi.

2. O‘smir yaxshi bo‘lishni xohlaydi, idealga intiladi, lekin uni to‘g‘ri tarbiyalashlari yoqmaydi.

3. O‘smir shaxs bo‘lishni xohlaydi. Qandaydir qahramonlik, romantik, noodatiy narsalarni qilishni istaydi. Jarayonga talabning borligi va o‘zida ishonch hosil qilish xohishining mavjudligiga qaramay, o‘smir hali bunga qanday erishishni bilmaydi.

4. O‘smirda xohishning boyligi va kuchning chegaralanganligi qarama-qarshi qo‘yilgan. Qiziqishlarning turli-tumanligi va doimiy emasligi mana shundan kelib chiqadi. O‘smir o‘zining qobiliyatli emasligini bilib qolishdan qo‘rqadi. U o‘zini juda yaxshi ko‘radi va ortida yordamga muxtojligi yashiringan. Ko‘rgazmali ishonchlilik va qat’iyat ortiga yashirinishi mumkin.

5. O‘smirda romantik hissiyot va dag‘al qiliqlar uyg‘unlashgan. Go‘zallikdan zavqlanadi va unga surunkali munosabatda bo‘ladi. Lekin o‘z hissiyotlaridan uyaladi. Bu tuyg‘ularni yosh bolalarga xos deb hisoblaydi. U uni o‘ta hissiyotli deb hisoblashlaridan qo‘rqadi va dag‘allik ortiga berkinadi.

Jismoniy kuchning quyilib kelishi uni faoliyatga boshlaydi.

O‘smirlar bilan ishlaganda ularning yosh va shaxsiy xususiyatlarini, bu yoshning asosiy psixologik yangilanishini inobatga olish zarur.

O‘smir organizmi ham bu paytga kelib ancha o‘zgarishlarga duch keladi: husnbuzarlar chiqadi, tanadan turli noxush hidlar kela boshlaydi. Shuning uchun ham tarbiyaviy soatlar o‘tganda o‘qituvchi albatta, shaxsiy gigiyena haqida ham to‘xtalib o‘tishi lozim.

Bu yoshda bolada juda katta psixologik o‘zgarishlar yuzaga keladi va biz buni ko‘rib chiqamiz.

Birinchi galda bu yoshdagi bolalarda uyatchanlik va tezda hafa bo‘lish kuzatiladi. U arzimagan narsalardan ham hafa bo‘ladi va bunga katta ahamiyat beradi. U o‘z tashqi ko‘rinishidan uyaladi, harakatlari bukchaygan holatga keladi. Chunki, u hali o‘z tanasini ilgarigidek boshqara olmaydi. Shunga o‘xshab o‘smir o‘z hissiyotlarini ham jilovlay olmaydi. U o‘zini katta odam deb hisoblaydi va atrofdagilardan ham shunga yarasha munosabatni talab qiladi.

Fiziologik o‘zgarish jinsiy yetilishning boshlanishi va bu bilan bog‘liq ravishda tanadagi barcha aozolarning mukammal rivojlanishi va o‘sishi, xujayra va organizm tuzilmalarining qaytadan shakllana boshlashidir. Organizmdagi o‘zgarishlar bevosita

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

o‘smir endokrin sistemasining o‘zgarishlari bilan bog‘liqdir. Bu davrda ichki sekresiya bezlaridan biri 10 gipofez bezining funksiyasi faollashadi. Uning faoliyati organizm to‘qimalarining o‘sishi va muhim ichki sekresiya bezlarining (qalqonsimon bez, buyrak o‘sishi va jinsiy bezlar) ishlashini kuchaytiradi. Natijada bo‘y o‘sishi tezlashidi, jinsiy balog‘atga yetish (jinsiy organlarning rivojlanishi, ikqilamchi jinsiy bezlarning paydo bo‘lishi) amalga oshadi. O‘smirlar o‘zlarini kattalardek tutishga xarakat qiladilar. Ular o‘zlarining layoqat, qobiliyat va imkoniyatlarini ma’lum darajada o‘rtoqlari va o‘qituvchilarga ko‘rsatishga intiladilar. Bu xolatni oddiy kuzatish yo‘li bilan xam osongina ko‘rish mumkin. O‘smirlik yoshiga xos bo‘lgan psixologik xususiyatlarni o‘rgana turib, o‘smirlar shaxsining shakllanib, rivojlanib, kamolatga erishish yo‘llarini va unga ta’sir etadigan biologik va ijtimoiy omillarning bevosita ta’sirini tushunish mumkin. Bu davrda o‘smir baxtli bolalik bilan xayrlashgan, lekin kattalar hayotida hali o‘z o‘rnini topa olmagan xolatda bo‘ladi. O‘smirlik davri “O‘tish davri”, “Krizis davr”, “Qiyin davr” kabi nomlarni olgan psixologik ko‘rinishlari bilan xarakterlanadi. Chunki bu yoshdagi o‘smirlar xatti-xarakatida noadekvatlik, yangi sharoitlarda o‘z o‘rnini topa olmaganligidan psixik portlash hollari ham kuzatiladi. O‘z davrida L.S.Vigotskiy bunday xolatni psixik rivojlanishdagi krizis deb nomlagan. O‘smirlik yoshida ularning hulq– atvoriga xos bo‘lgan alohida hususiyalarni asosan jinsiy yetilishning boshlanishi bilan izohlab bo‘lmaydi. Jinsiy yetilish o‘smir hulq–atvoriga asosiy biologik omil sifatida ta’sir ko‘rsatib, bu ta’sir bevosita emas, balki ko‘proq bilvositadir. O‘smirlik davriga ko‘pincha so‘zga kirmaslik, o‘jarlik, tajanglik, o‘z kamchiliklarini tan olmaslik, urushqoqlik kabi xususiyatlar xos. Kattalarga nisbatan agresiv munosabatning paydo bo‘lishi, negativizm singari nohush hulq–atvor alomatlari o‘z–o‘zidan kelib chiqadigan bevosita jinsiy yetilish tufayli paydo bo‘ladigan belgilar bo‘lmay, balki ular bilvosita ta’sir ko‘rsatadigan o‘smir yashaydigan ijtimoiy shart–sharoitlar vositasi orqali: uning tengdoshlari, turli jamoalardagi mavqei tufayli, 11 kattalar bilan munosabati, maktab va oilasidagi o‘rni munosabatlari sababli yuzaga keladigan xarakter belgilaridir. Mana shu ijtimoiy sharoitlarni o‘zgartirish yo‘li bilan o‘smirlarning hulq–atvoriga to‘g‘ridan–to‘g‘ri ta’sir ko‘rsatish mumkin.

O‘smirlik davrida yetakchi faoliyat–bu o‘qish, muloqot hamda mehnat faoliyatidir. O‘smirlik davri muloqotining asosiy vazifasi bu do‘stlik, o‘rtoqlikdagi elementar normalarini aniqlash va egallashdir. O‘smirlar 12 muloqotining asosiy xususiyati shundan iboratki, u to‘la o‘rtoqlik kodeksiga bo‘ysinadi. O‘smirlarning ota–onasi, kattalar bilan qiladigan muloqoti asosan ularning katta bo‘lganlik hissi asosida tuzilgan bo‘ladi. Ular kattalar tomonidan qilinadigan xaq–xuquqlarini cheklashlariga, qarshilik va eotirozlariga qattiq qayg‘uradilar. Lekin shunga qaramasdan u muloqotda kattalarning qo‘llab–quvvatlashlariga ehtiyoj sezadilar. Birgalikdagi faoliyat o‘smirga kattalarni yaxshiroq tushinishlari uchun yordam beradi. O‘smir o‘zida bo‘layotgan o‘zgarishlar, uni tashvishga solayotgan muamolar xaqida kattalar bilan bo‘lishishga katta extiyoj sezadi, lekin buni xech qachon birinchi bo‘lib o‘zi boshlamaydi. O‘smir o‘ziga nisbatan yosh bolalardek qilinadigan muomila –munosabatiga qattiq norozilik bildiradi. O‘smirlar muloqoti nihoyasida o‘zgaruvchanligi bilan xarakterlanadi. O‘smirlik davriga kimningdir hatti –

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

xarakatini imitatsiya qilish xosdir. Ko‘pincha ular o‘zlariga tanish va yoqadigan kattalarning hatti–xarakatlarini imitatsiya taqlid qiladilar. Qayd etib o‘tilgan yo‘nalganlik albatta kattalarning ham muloqot va munosabatda mavjud, lekin ular kattalarnikidan o‘z emosionalligi bilan farqlanadi. Tengdoshlari, shuningdek sinfdoshlari guruxida o‘smir o‘zining kelishuvchanlik xususiyati bilan namoyon bo‘ladi. O‘smir o‘z guruxiga bog‘liq va qaram bo‘lgani holda shu guruxning umumiy fikriga qo‘shilishga va uning qarorini doimo bajarishga tayyor bo‘ladi. Gurux ko‘pincha o‘smirda «Biz» hissining shakllanishiga yordam beradi va uning ichki holatini mustaxkamlaydi. O‘smir yoshdagi bola uchun do‘st tanlash juda katta axamiyatga ega. O‘smirlik davrida do‘st juda qadrli hisoblanadi. Do‘stlar doimiy ravishda ruhan, qalban yaqin bo‘lishga extiyoj sezadilar. Bu extiyoj o‘smir do‘stlarning so‘rashishi va ko‘rishishlarida (qo‘l berib, quchag‘lab ko‘rishish) birga o‘tirish va birga yurishga xarakat qilishlarida ko‘rinadi. Ko‘pgina ana shunday juda yaqin munosabatlar, o‘smirlarning shaxs bo‘lib shakllanishdagi, 13 birgalikdagi xarakatlarini izi inson qalbida va xotirasida bir umrga saqlanib qoladi. O‘smirlar kattalarning ularga bildiradigan ishonchlariga katta extiyoj sezadilar. Kattalarning o‘smir yoshdagilar uchun ta’sir ko‘rsatish, tarbiya berish uchun eng qulay sharoit–bu umumiy mehnat bilan shug‘ullanishidir. Agar kichik yoshdagi bolalar yordamchi bo‘lish rollaridan qoniqsalar, o‘smirlar, ayniqsa katta o‘smirlar kattalar bilan teng ravishda faoliyat ko‘rsatayotganlaridan, lozim bo‘lganda ularning o‘rnilariga ham ishlay olishlaridan qoniqadilar. Agar kattalar o‘smirlarning teng, do‘stona, uni to‘la tushunadigan va aql bilan rahbarlik qilsalar, bunga o‘smirlar ijobiy qaraydilar, lekin bu rahbarlik kkattaning hoxish–istagi ustunligi asosida bo‘lsa, unday xolda ular to‘la qarshilik ko‘rsatadilar. Bu qarshilik ko‘pincha salbiy natijalarni, baozan esa depressiyani ham yuzaga keltirishi mumkin. Bu holat ko‘pincha ota –onasi avtoritar munosabatda bo‘luvchi oilalarda uchraydi. Ko‘pgina bunday oilalarda tarbiyalanayotgan o‘smirlar hayotda mustaqil holda xarakat qilishlari, o‘z rejalarini amalga oshirishlari, qiyin maosuliyatning o‘z bo‘ynilariga olishlari birmuncha qiyinroq. Ular ko‘pincha intelektual xarakterdagi muammolarni ham qiyinchilik bilan yengadilar. O‘smirlik davrida bolalarning atrofdagi odamlar bilan shaxsiy va ish yuzasidan bo‘ladigan munosabatlaridagi mavqei o‘zgaradi. Endi o‘smirlar o‘yin hamda damga kamroq vaqtlarini ajratgan holda ko‘proq jiddiy ishlar bilan shugullana boshlaydilar va ularda bilish jarayonlari jadal rivojlana boshlaydi. O‘qish o‘smirlar xayotida katta o‘rinni egallaydi.O‘smirlar o‘qishidagi asosiy motiv bu ularning kattaliklarini his ettiradigan, anglatadigan o‘qish turlariga tayyorlanishlaridir. Ular uchun mashg‘ulotlarning asosan mustaqillik beriladigan shakllari yoqadi. Boshqa davr bolalariga nisbatan o‘smirlarning fanlarni muvafaqqiyatli o‘zlashtirishlari qiziqishlarining orttirishlari o‘qituvchining o‘quv materialini tushuntira olish maxoratiga bog‘liq.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ibodullayyev Z.R. Tibbiyot psixologiyasi. Darslik., 2-nashri. 2009. –T.: 393 b.
2. Karimova V.M. Psixologiya. –T.: 2003.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

3. Karimova V.M. Salomatlik psixologiyasi. –T.: 2005.
4. Qodirov A.A. Tibbiyot tarixi. Darslik. –T.: 2005. 176 b
5. Qodirov B.R. Iqtidorli bolalarning birlamchi tanlovi metodikalari. Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2014. 75 bet.
6. Shoumarov G‘.B., Rasulova Z.A. Oila ensiklopyediyasi. –T.: 2016. 416 b.
7. Баарс Б, Гейдж Н. Мозг, познание, разум. Введение в когнитивные нейронауки. В 2-томах. Пер. с англ. –М.: 2016. – 541 с. (1-й том); 464 с. (2-й том)
8. Джеймс Л.Джекобсон., Алан М.Джекобсон. Секреты психиатрии. Пер. с англ.; Под общ. ред. акад. П.И.Сидорова. –М.: 2007. 2-е изд. 576 с.
9. Ибодуллаев З.Р. Межполушарная функциональная асимметрия и нейропсихологические синдромы при церебральных инсультах, пути их коррекции. Дисс. ... докт. мед. наук. –Ташкент: 2005.
10. Каримова В.М., Акрамова Ф.А. Психология: Маърузалар матни - ТДИУ, 2005 - 210 б.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamayusupova Iroda Xamidovna,** katta o’qituvchi, **Mirhayitova Sohibaxon,** katta o’qituvchi, [**Мамаюсупова Ирода Хамидовна,** старший преподаватель**, Мирхаитова Сохибахон,** старший преподаватель], [**Iroda H.Mamayusupova,** senior teacher, **Sohibaxon Mirhayitova,** senior teacher]; manzil: 150700, O‘zbekiston, Farg‘ona viloyati, Shahar: Qo‘qon, Turon ko‘chasi, 23 [адрес: 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokan, Turon street, 23]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

TALABALARDA SANOGEN TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

© F.M.Qo‘chqarova [1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH:sanogenik fikrlash, salomatlik psixologiyasiga asoslangan tushuncha, farovonlik va chidamlilikni oshiradigan ijobiy, salomatlikni rag'batlantiruvchi fikrlash jarayonlariga urg'u beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi kelajakdagi o'qituvchilarda sanogenik fikrlashni rivojlantirishning samarali pedagogik strategiyalarini aniqlash va baholashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot aralash usullardan foydalanadi, jumladan, pedagoglar va psixologlar bilan sifatli intervyular, o'qituvchilarning stajyorlari o'rtasida so'rovlar va sanogenik fikrlash va salomatlik psixologiyasi bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar bo'lajak o'qituvchilarda sanogenik fikrlashni rivojlantirish uchun bir nechta asosiy pedagogik strategiyalarni ta'kidlaydi.Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu strategiyalar o'qituvchilar ta'limi dasturlariga kiritilganda, bo'lajak o'qituvchilarning ruhiy farovonligi va chidamliligini sezilarli darajada oshirishi, ularni ijobiy va sog'lom sinf muhitini yaratishga tayyorlashi mumkin.

XULOSA: ushbu tadqiqot maqsadli pedagogik strategiyalar orqali bo'lajak o'qituvchilarda sanogenik fikrlashni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar:sanogen tafakkur, pedagogika, psixologik asoslari, strategiya, tafakkur omillari, muammoli vaziyat.

Iqtibos uchun: Qo’chqorova F.M. Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishning psixologik xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.507–512.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ САНОГЕННОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

©Ф.М.Қўчқарова[1]✉

[1] Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: саногенное мышление, концепция, основанная на психологии здоровья, подчеркивает позитивные, способствующие здоровью мыслительные процессы, которые повышают благополучие и устойчивость.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и оценка эффективных педагогических стратегий развития саногенного мышления у будущих учителей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании используются смешанные методы, включая качественные интервью с педагогами и психологами, опросы учителей-стажеров и обзор существующей литературы по саногенному мышлению и психологии здоровья.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько ключевых педагогических стратегий для развития саногенного мышления у будущих учителей. Результаты показывают, что, когда эти стратегии включены в программы подготовки учителей, психологическое благополучие будущих учителей может значительно повысить их устойчивость. , подготовить их к созданию позитивной и здоровой атмосферы в классе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: данное исследование подчеркивает важность развития саногенного мышления у будущих учителей посредством целенаправленных педагогических стратегий.

Ключевые слова: соногенное мышление, педагогика, психологические основы, стратегия, факторы мышления, проблемная ситуация.

Для цитирования: Қўчқарова Ф.М. Педагогические стратегии развития саногенного мышления будущих учителей. // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 507–512.

PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF SANOGENIC THINKING OF FUTURE TEACHERS

© Feruza M. Qo'chqarova[1]✉
[1]Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: sanogenic thinking, a concept based on health psychology, emphasizes positive, health-promoting thought processes that increase well-being and resilience.

AIM: the main purpose of this study is to identify and evaluate effective pedagogical strategies for developing sanogenic thinking in future teachers.

MATERIALS AND METHODS: This study uses mixed methods, including qualitative interviews with educators and psychologists, surveys of teacher trainees, and a review of existing literature on sanogenic thinking and health psychology.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

DISCUSSION AND RESULTS: The results highlight several key pedagogical strategies for developing sanogenic thinking in pre-service teachers. The results suggest that when these strategies are incorporated into teacher education programs, pre-service teachers' psychological well-being and can significantly increase their resilience, prepare them to create a positive and healthy classroom environment.

CONCLUSIONS: this study highlights the importance of developing sanogenic thinking in prospective teachers through targeted pedagogical strategies.

Key words: sonogenic thinking, pedagogy, psychological foundations, strategy, thinking factors, problem situation.

For citation: Feruza M. Qo'chqarova. (2024) Pedagogical strategies for the development of sanogenic thinking of future teachers., Inter education & global study, (5(1)), pp. 507–512. (In Uzbek).

Jahon ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirishda induksiya, deduksiya metodlaridan keng foydalanish, xalqaro baholash dasturini tatbiq etish, bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirishning pedagogik strategiyalariga integrativ yondashish, ta'lim mazmunini modernizatsiyalash, ta'limga innovasion axborot texnologiyasini joriy etish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Shu bilan birga, bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkuriga nisbatan ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, kasbiy kompetentlilikni rivojlantirish, o'qitishda axborot texnologiyalarini joriy qilish, o'qitishda nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash kabi masalalarga qaratilgan ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor berilmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda axborot texnologiyasini rivojlanishi bilan bog'liq holda, mashg'ulotlarni tashkil etishning yangi shakllarini tatbiq etish, ta'lim sifati va samaradorligini va ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlashning me'yoriy asoslari yaratildi. Fanlarni chuqurlashtirilgan holda o'qitish, ilmiy va innovasion yutuqlarni amaliyotga joriy qilishning samarali mexanizmini yaratish ustuvor vazifalar etib belgilandi. Bu esa, bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Adabiyotlar. Uzluksiz ta'limda bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari masalalari bo'yicha dunyoning bir qator oliy ta'lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot institutlarida, xususan: University of Nevada (AQSH), University of Bayreuth (Germaniya), University of Kent (Angliya), Nord University, Bude, (Norvegiya), National University of Singapore (Singapur), Ufa davlat universiteti (Rossiya), Xokkaydo universiteti (Yaponiya), Belorussiya davlat universiteti (Belorusiya)da fundamental va amaliy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Dunyoda bo'lajak o'qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish, oliy ta'lim muassasalarida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish, ta'limda axborot texnologiyalari hamda ularning samaradorligini oshirish yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar natijasida bir qator, xususan, quyidagi ilmiy natijalar olingan: bo'lajak o'qituvchilarning sanogen

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

tafakkurini rivojlantirish, kometensiyaviy yondashuv asosida o‘qitishning zamonaviy texnologiyalari (Leiden University); bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish asosida talabalarning mustaqil o‘quv faoliyatini tashkil etish va uning samaradorligi (Polish Society for Human Evolution Studies)dan foydalanish metodikasi ishlab chiqilgan.

Jahon bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish bo‘yicha olib borilgan ilmiy-tadqiqotlarda mutaxassislarni tayyorlash bosqichlari, uslub va shakllari ishlab chiqilgan, talabalarda shakllantiriladigan kompetentlilikning mazmun mohiyati, shakllantirish mexanizmlari, talabalar ijodkorligini rivojlantirishda qobiliyatning ahamiyati, hamda amaliyotga tatbiq eta olish mahorati darajalari bo‘yicha texnologiyalar (National Institute Of Technical Teachers Training And Research (Hindiston)); ta’limning innovasion texnologiyalari, o‘qitishning noan’anaviy shakl, metod va vositalari, strategik texnologiyalarni qo‘llash va ijtimoiy ta’limiy hamkorlik masalalari, talaba va o‘qituvchi hamkorligini tizimli tashkil etish, o‘zaro tajriba almashish dasturlari (Shaansi Normal University (Xitoy)); bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirish va modellashtirishga yo‘naltirilgan kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta’lim muassasalarida o‘qitishning loyihali-konstruktiv jarayonining mazmuni ishlab chiqilgan (Princeton university (AQSH)).

Jahonning yetakchi oliy ta’lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot institutlarida bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari asosida takomillashtirish, talabalar sanogen tafakkurini rivojlantirishga oid ta’limning yangi (hamkorlikda, turli darajali, rivojlantiruvchi, dasturlashtirilgan o‘qitish) metodik ta’minotini ishlab chiqish, bo‘lajak o‘qituvchilarning sanogen tafakkurini rivojlantirishning innovasion rivojlantirish mexanizmlarini joriy etish va sifatini baholash bo‘yicha ilmiy-tadqiqotlar olib borilmoqda.

Jahon ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar rivojida inson aql-zakovati va ma’naviyati asosiy muvofiqlashtiruvchi, rivojlantiruvchi omil va vosita ekanligi tobora namoyon bo’lmoqda. Bu esa, o’z navbatida yuqori saviyaga ega mutaxassislarni, mehnat bozorida raqobatbardosh va innovatsion ta’lim muxitida hamkorlikdagi faoliyatga qodir pedagogik kadrlarni tarbiyalash muammosini yanada dolzarblashtirmoqda. Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari rivojlanish yo’lini tanlagan Yangi O’zbekistonda mamlakatni modernizatsiya qilish, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan barqaror rivojlantirish uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, inson kapitalini mehnat bozori talablari asosida rivojlantirish, ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish, xalqaro standartlar asosida yuqori malakali, kreativ va tizimli fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan kadrlar tayyorlash, ularning intellektual qobiliyatlarini namoyon etishi va ma’naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish asosiy strategik vazifalar sifatida belgilangan [1]. Bunda oliy ta’lim muassasalarida malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiluvchi mexanizmlarni takomillashtirish dolzarb muammo hisoblanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Bo'lajak pedagog kadrlarni tayyorlash xalqaro dasturida talabalar faoliyatini rivojlantirishning "fikriy aks ettirish amaliyoti"ga (reflective practitioner) [2] yo'naltirilgan taktikasini rivojlantirish, ijodiy va ratsional yondashuv uyg'unligini ta'minlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish muhim vazifa sifatida belgilangan.

Sanogen tafakkur muammosi Vatanimiz va qator xorijlik olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ular asosan sanogen tafakkurning mohiyati, tabiati va uni rivojlantirish mexanizmlarini tadqiq qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Mazkur ilmiy tadqiqot ishlarida asosan muammoning nazariy-falsafiy, ijtimoiy va psixologik jihatlari keng miqyosda o'rganilgan.

Mualliflar o'z asarlarida sanogen tafakkurning individual shakllariga, uning elementlarini shakllantirishning o'ziga xos usullariga e'tibor berishadi. Shaxs ijtimoiy munosabatlar jarayonida o'z xatti-harakatlarini, his-tuyg'ularini, kayfiyatini nazorat qilishi kerak. Buning uchun u o'zini chuqurroq anglashi lozim. Har bir inson nafaqat o'zining his-tuyg'ularini va xatti-harakatlarini nazorat qilishi, balki muayyan qoidalarga muvofiq fikrlash tarzini ham nazorat qila olishi kerak. Mazkur holat bilan bog'liqlikda pedagog-psixolog olimlar fikrlashning ikkita turini ajratib ko'rsatishadi: sanogen va patogen fikrlash.

O'z mulohazalarini davom ettirib, olim quyidagi fikrlarni qat'iy ta'kidlab o'tadi: sanogen tafakkurning asosiy ahamiyati o'z-o'zini kamolga yetkazish maqsadlariga erishish uchun sharoit yaratish, ya'ni fe'l-atvor hamohangligi, o'z-o'zi va atrofdagilar bilan kelishish, shuningdek yomon odatlarni bartaraf etish, o'z his-tuyg'ularini boshqarish, o'z ehtiyojlarini nazorat qilish deb hisoblaydi.

Muallif sog'lom tafakkur tushunchasining psixologik, pedagogik va falsafiy mazmunini ochib bergan bo'lsada, lekin uning tarkibiy komponentlarini aniq ajratib ko'rsatmagan. Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik muammolarini tadqiq etgan

Z.A.Abdiraxmonovaning fikricha, sanogen tafakkurni rivojlantirish fikrlashdagi refleksivlik va o'z-o'zini rivojlantirishga nisbatan ehtiyojning yuqoriligi bilan belgilanib, o'smir yoshdagi talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirish, shaxs xususiyatlari va xulq-atvoriga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar ta'lim jarayoni, shaxslararo munosabatlar, kasbiy kamolot kabi ijtimoiy omillar bilan bog'liq [5, 8 b.].

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, inson tafakkurini va ularning insonparvarlik qadriyatlariga munosabatini tubdan o'zgartirish uchun ularda sanogen tafakkurni rivojlantirish muhim ijtimoiy-psixologik vazifa sifatida o'rganilishini taqoza etadi. Binobarin, insonning sog'lom tafakkuri, mustahkam iroda va e'tiqodi, halollik va adolat bilan hayot kechirishi, inson va ijtimoiy hayotga xos barcha xislat, fazilat, xususiyatlarga ega bo'lish, unga amal qilish kabi ma'naviy boylik majmuyi bo'lib hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF5847-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 08.10.2019 y.
2. Valerie Lesniak. An Integrative Model of Spiritual Formation: A Work Always in Process. // Reflective Practice: Formation and Supervision in Ministry ISSN 2325- 2855 © Copyright 2013 Reflective Practice: Formation and Supervision in Ministry All rights reserved.
3. Ю. М.Орлов. Оздоравливающее (саногенное) мышление / составитель А. В. Ребёнок. Серия: Управление поведением, кн.1. — Издание 2-е изд., исправленное. - М.: Слайдинг, 2006. - 96 с.
4. S. Ataxanova. Innovatsion ta'lim jarayonida tafakkur // Ilmiy maqola. "Sog'lom avlod uchun" ilmiy-ommabop jurnal materiallari. 2014 yyil. 5/4- 5 b.
5. Z.A. Abdiraxmonova. O'smir yoshdagi o'quvchilarda sanogen tafakkurni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Diss. avtoref. .... 2020. - 48 b.
6. С.Н. Морозюк. Саногенная рефлексия как фактор оптимизации акцентуаций характера и повышения эффективности учебной деятельности. Док.псих.наук ... дисс. М. 2001. – 382 с.
7. Т.Н. Васильева. Саногенное мышление учащегося, учителя. Калининград : ГИПП «Янтарный сказ», 2000. - 152 с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qo'chqarova Feruza Maxamatqosimovna**, professor,[**Кочкарова Феруза Махаматкосимовна,** профессор], [Feruza M.Qo'chqarova, professor]; manzil: 150700, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23 [адрес: 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokan, Turon street, 23];

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

YOSH DAVRLAR PSIXOLOGIYASIDA O‘SMIRLIK DAVRINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

© M.A.Tirkasheva[1]✉
[1]O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: odatda o'smirlik va erta balog'at davri o'rtasidagi davr sifatida ta'riflangan yoshlik psixologik rivojlanishning muhim bosqichidir.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi yoshlik davrining eng muhim psixologik xususiyatlarini aniqlash va tahlil qilishdir. Tadqiqot yoshlarning rivojlanish bosqichlari va muammolari haqida tushuncha berishga va ularning o'sishi va farovonligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha tavsiyalar berishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot psixologlar, o'qituvchilar va yoshlar bilan sifatli suhbatlar, yoshlarning miqdoriy so'rovlari va yoshlar psixologiyasi bo'yicha mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Tadqiqot rivojlanishning turli jihatlariga, jumladan, shaxsiyatni shakllantirish, hissiy tartibga solish, ijtimoiy munosabatlar va kognitiv o'sishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar yoshlar psixologiyasida yoshlik davrining bir qancha asosiy xususiyatlarini ta'kidlaydi.Yoshlik o'z-o'zini anglashni rivojlantirish uchun hal qiluvchi davrdir. Yoshlar o'zlarining noyob shaxsini shakllantirish uchun turli rollar, qadriyatlar va e'tiqodlarni o'rganadilar. Bu jarayonga shaxsiy tajribalar, madaniy kelib chiqish va ijtimoiy o'zaro ta'sirlar ta'sir qiladi.

XULOSA: Ushbu tadqiqotda yoshlar psixologiyasida yoshlik davrining eng muhim xususiyatlari, jumladan, shaxsiyatni shakllantirish, hissiy tartibga solish, ijtimoiy munosabatlar, kognitiv rivojlanish, avtonomiya, xavf-xatarni qabul qilish, axloqiy rivojlanish va ruhiy salomatlik yoritilgan.

Kalitso'zlar: o‘smirlik davri, o‘tish davri, xulq-atvor, shaxs, o‘zaro munosabatlar, balog‘at davri, muloqot, muammo, omil.

Iqtibos uchun: Tirkasheva M.A. Yosh davrlar psixologiyasida o’smirlik davrining o’ziga xos xususiyatlari.// Inter education & global study. 2024. №5(1). B.513– 519.

ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКОВОГО ПЕРИОДА В ПСИХОЛОГИИ МОЛОДЕЖИ

©М.А.Тиркашева[1]✉
[1]Джизакский филиал Национального университета Узбекистана, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

ВВЕДЕНИЕ: подростковый возраст, обычно определяемый как период между подростковым возрастом и ранним взрослением, является важным этапом психологического развития.

ЦЕЛЬ: основной целью данного исследования является выявление и анализ важнейших психологических особенностей молодежи. Исследование направлено на то, чтобы дать представление об этапах развития и проблемах молодежи, а также предоставить рекомендации для поддержки их роста и благополучия.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы смешанные методы, включая качественные интервью с психологами, педагогами и молодежью, количественные опросы молодежи и обзор существующей литературы по психологии молодежи. Исследования сосредоточены на различных аспектах развития, включая формирование личности, эмоциональную регуляцию, социальные отношения и когнитивный рост.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты подчеркивают несколько ключевых особенностей подросткового возраста в психологии молодежи. Подростковый возраст является решающим периодом для развития самосознания. Молодые люди изучают разные роли, ценности и убеждения, чтобы сформировать свою уникальную идентичность. На этот процесс влияют личный опыт, культурная среда и социальные взаимодействия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в этом исследовании освещаются наиболее важные особенности подросткового возраста в психологии молодежи, включая формирование личности, эмоциональную регуляцию, социальные отношения, когнитивное развитие, автономию, принятие риска, моральное развитие и психическое здоровье.

Ключевые слова: подростковый возраст, переходный период, поведение, личность, отношения, взрослая жизнь, общение, проблема, фактор.

Для цитирования: Тиркашева М.А Особенности подросткового периода в психологии молодежи.// Inter education & global study.2024. №5(1). С.122–128.

IN YOUTH PERIOD PSYCHOLOGY, THE MOST IMPORTANT FEATURES OF YOUTH PERIOD

©Mavluda A. Tirkashova[1]✉
[1]Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: adolescence, generally defined as the period between adolescence and early adulthood, is an important stage of psychological development.

AIM: the main purpose of this study is to identify and analyze the most important psychological characteristics of youth. The research seeks to provide insight into the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

developmental stages and challenges of youth and provide recommendations to support their growth and well-being.

MATERIALS AND METHODS: this study uses mixed methods, including qualitative interviews with psychologists, educators, and youth, quantitative surveys of youth, and a review of existing literature on youth psychology. Research focuses on various aspects of development, including personality formation, emotional regulation, social relationships, and cognitive growth.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings highlight several key features of adolescence in youth psychology. Adolescence is a crucial period for the development of self-awareness. Young people learn different roles, values and beliefs to form their unique identity. This process is influenced by personal experiences, cultural background and social interactions.

CONCLUSIONS: this study highlights the most important features of adolescence in youth psychology, including personality formation, emotional regulation, social relationships, cognitive development, autonomy, risk-taking, moral development, and mental health.

Keywords: adolescence, transition, behavior, personality, relationships, adulthood, communication, problem, factor.

For citation: Mavluda A. Tirkashova. (2024) In youth period psychology, the most important features of youth period,// Inter education & global study, (5(1)), pp. 513–519. (In Uzbek).

Bugungi kunda mamlakatimiz yoshlarining har tomonlama yetuk insonlar bo‘lib voyaga yetishini ta’minlash hamda bu borada jamoatchilik nazoratini kuchaytirishni nazarda tutib, shahar, ovul, qishloq hamda mahalla fuqarolar yig‘inlari huzurida yoshlar bilan ishlash faoliyatini takomillashtirish va jonlantirishga alohida e’tibor berib kelinmoqda. Insonni har tomonlama tarbiyalash insoniyatning azaliy maqsadi bo‘lib, ajdodlarimiz ma’rifat va madaniyatni qanday qilib yosh avlodlarga o‘rgatish, ularni komillikka yetaklash yo‘llari hamda qonun-qoidalarini izlab kelmoqdalar.

Oilada tarbiya bu g‘oyat murakkab psixologik jarayon sanaladi. Shuning uchun ham ulug‘ o’zbek marifatparvari Abdulla Avloniy ham o‘zining “Turkiy Guliston yohud axloq” asarida tarbiya haqida shunday fikrlarni aytib o‘tganlar. “Alhosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir”. Darhaqiqat, buyuk marifatparvarimizning ushbu so‘zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo‘lsa, hozirgi kunda biz uchun ham shunchalik, balki undan ham ko‘ra muhim va dolzarb sanaladi.

Psixologiya fanida o‘smirlik davrining psixologik xususiyatlari, amaliy va tadbiqiy tomonlari muayyan darajada o‘rganilib borada izlanishlar davom ettirilmoqda. Jumladan,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

L.C.Vigotskiy, L.S.Rubinshteyn, A.N.Leontev, L.R.Bojovich, E.G‘oziyev, M.Davletshin, N.Shodiyev va boshqalar tomonidan qator ilmiy izlanishlar olib borilgan.

O’smirlik davrida xos xususiyatlarining u yoki bu qirralari L.I.Bojovich, L.A. Petrovskaya, A.I.Donsov, A.A.Bodalev, M.Ratter, M.M.Ribalkova, G.A.Kovalev, M.G.Davletshin, E.G’.G’oziyev, A.I.Ostrovskiy, G.K.To‘laganova, Z.Kamaletdinova, N.G.Kamilova, G‘.B.Shoumarov, Z.T.Nishonova kabi olimlarning tadqiqotlarida muayyan darajada ochib berilgan.

O‘smirlik davri bu - insonni bolalikdan - yoshlikka o‘tuvchi va o‘z navbatida boshqa davrlardan o‘zining nisbatan keskinroq, murakkabroq kechishi bilan farqlanib turuvchi inson ontogenetik rivojlanishining eng harakterli davrlaridan biri sanaladi. Bu davr psixologik pedagogik adabiyotlarda “o‘tish davri”, “og’ir davr”, “inqiroz davri” kabi iboralar bilan ataladi. Bu davr taxminan bolalarning 5-8-sinflarda o’qish paytlariga to’g’ri keladi va 11-12 yoshdan 14-15 yoshgacha bo’lgan davr oralig’ida kechadi. Ayrim bolalarda bu davr 1-2 yil ertaroq yoki kechroq kuzatilishi ham mumkin. Shuni hisobga olgan holda aytish mumkinki, o’smirlik davri ayrim bolalarda (aksariyat hollarda qiz bolalarda) 9-10 yoshlardan boshlanib, yana boshqalarida 16-17 yoshlargacha davom etishi mumkin. O’smirlik davrining boshlanishi qiz bolalarda o’g’il bolalarga nisbatan 1-2 yil oldin ro’y beradi. O’smirlik davri nima uchun “o’tish davri”, “og’ir davr”, “inqiroz davri” kabi nomlar bilan ataladi? Bu davrning “og’irligi”, “keskinligi”, “murakkabligi” nimalar bilan asoslanadi?

O’smirlik davrining og’ir, murakkab davr ekanligi ko’plab psixologik, fiziologik, ijtimoiy omillar bilan bog’liq. Bu davrda rivojlanishning boshqa jihatlari: jismoniy, aqliy, axloqiy, ijtimoiy va shu kabilarning mazmun mohiyati ham o’zgaradi. Bu davrda o’smir hayotida, uning ruhiyati, organizmining fiziologik hamda ijtimoiy holatida jiddiy o’zgarishlar sodir bo’ladi. Aksariyat holatlarda ularda bir-biriga qarama-qarshi bo’lgan turli xil holatlar kuzatiladi. Bu davrga kelib bola endi “bola” emas va shu bilan birga hali “katta” ham emas. Uning o’z ko’ziga va atrofdagilarga nisbatan bo’lgan munosabatlari butunlay boshqacha harakter kashf etib boradi. Uning qiziqishlari tizimi, ijtimoiy yo’nalganligi qaytadan shakllanadi, o’z-o’zini anglashi, o’z-o’zini baholashi, qadriyatlari tizimi o’zgaradi. Uning uchun o’z “men”i va shu “men”ning ahamiyati ortadi. Haqiqatdan ham, insonning kamol topib shakllanadigan bu – o’smirlik davri sanaladi. Chunki aynan shu o’tish davrida insonda har tomomlama ham jismoniy, ham psixologik jihatdan o’zgarishlar sodir bo’la boshlaydi. Bolalar bolalik bilan xayrlashib, kattalik hayotiga yo’l oladi ba shu o’rinda o’z o’rnini topa olmayotgan murakkab holatda bo’ladi.

Jumladan, psixolog olimlarimizdan G’.B.Shoumarov ham o’zining “Oila psixologiyasi” nomli darsligida o’smirlik davrida bo’ladigan endokrin hamda nerv sistemalarida bo’ladigan o’zgarishlar haqida bir qancha fikrlarni bildirib o’tganlar.

O‘smirlik davrida bolalarda endokrin va nerv sistemalari faoliyati muvozanati buziladi, yangisi esa endigina o‘rnatilayotgan bo‘ladi. Jinsiy balog‘atga yetish va jismoniy rivojlanishdagi o‘sish o’smir ruhiyatida yangi psixologik tuzilishlarning yuzaga kelishida ham muhim ahamiyatga ega sanaladi. Bularga:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Birinchidan, bu o'smir uchun juda sezilarli bo'lgan o'zgarishlar bo'lib, ular o'smirning katta bo'lganini his qilishining yuzaga kelishining ob'yektiv manbasi bo'lib xizmat qiladi.

Ikkinchidan, jinsiy balog'atga yetish boshqa jins vakiliga qiziqishni rivojlantiradi, yangi kechinma, hissiyot, tuyg'ularni yuzaga keltiradi. O'smirning ichki bandligi va yangi taassurotlar, kechinmalarga munosabati darajasi ularning o'smir hayotidagi o'rni keng ijtimoiy sharoitlar bilan, o'smir hayotining konkret individual sharoitlari, uning tarbiyasi va muloqoti xususiyatlari bilan belgilanishi haqida fikr mulohazalarni bildirib o'tganlar.

O'smirlik davri va bu davrda bolalar o'zlari, o'zlarining tengdoshlari va kattalar bilan muloqoti bir muncha qiyin kecha boshlaydi. Ushbu holatda shaxsning shakllanishi haqida psixolog Z.Nishonova ham o'z fikrlarini aytib o'tganlar. Ushbu davrlarda o'smirlarda asosan muloqot — qadriyatlar mazmunini belgilaydi. Bu yosh davrida ular tengdoshlari orasida o'zini ko'rsatishga, o'zini va suhbatdoshini yaxshiroq bilishga intiladi, o'ziga ishonish, xatti-harakatlarining mustahkamligi va yuksak umumiy madaniyat, o'z fikriga ega bo'lish, mustahkam iroda,o'z-o'zini nazorat qilish, halollik, ko'ngilchanlik kabi qadriyatlar tizimining yuzaga kelishiga sabab bo'ladi deb aytib o'tganlar. Darhaqiqat ushbu murakkab davrda ular bilan muloqot o'rnatishda juda ehtiyotkor bo'lish talab etiladi. Ota-onalar ayniqsa ular bilan do'stona munosabatlar o'rnatishsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Jumladan, o'smirlarning o'rtoqlik va do'stlik tuyg'ularining o'zaro munosabatlarini o'rgangan I.V.Straxov ham ushbu do'stlik munosabatini uchta shaklga: ulfatchilik, o'rtoqlik va do'stlikka bo'ladi. Har bir yuksak tuyg'uni psixologik jihatdan ta'riflab, ularning rivojlanishini bayon qiladi, yuksak, insoniy tuyg'ularning shakllanish sur'ati, barqarorligi o'g'il bolalar bilan qizlarda birmuncha farqlanishini ta'kidlaydi. Bu borada V.A.Krutetskiy va N.S.Lukinlar ham o'z fikr mulohazalarini bildirib o'tganlar. Ularning fikricha, haqiqiy o'rtoqlik va chinakam do'stlik – mardonavor o'rtoqlik va talabchan do'stlikdir. Bunday o'rtoqlik va do'stlik amaliy yordamni va o'rtog'ining xatolarini to'g'ri, samimiy va ochiq tanqid qilishni taqozo etadi.

O'smirlik davri xususiyatlarini tadqiq qilgan D.B.Elkonin va T.V.Dragunovning ta'kidlashicha, o'g'il va qizlarning bu yoshda o'rtoqlari bilan munosabatlarga intilishi, tengdoshlari jamoasining hayotiga qiziqishi yorqin namoyon bo'ladi. Haqiqatdan ham o'smirlik davrida o'zaro do'stlik munosabatlari va qarama-qarshi jins vakiliga bo'lgan qiziqish orta boshlaydi. Bunday holatda ular bilan samimiy munosabatda bo'lib tushuntirish ishlari olib borish zarur.

O'smirlik yoshi 12-15 yoshgacha bo'lgan davr bo'lib, bu davr bola kamolotining "qiyin", "murakkab", "o'tish" davri deb ataladi. O'smir endi yosh bola emas, lekin hali u rosmana kishi ham emas. U tevarak-atrofdagi hamma narsalar bilan qattiq qiziqadi. O'smirlik davrida ham jismoniy, ham ruhiy o'zgarishlar ro'y beradi. Unda ayniqsa anatomo-fiziologik, biologik o'zgarishlar uning umumiy qiyofasini o'zgarishiga sabab bo'ladi. Naysimon suyaklar va umurtqa pog'onalari hisobiga qizlarning bo'ylari 18-20 sm, o'g'il bolalar esa 25-30 smga o'sadi. Yuz suyaklari tez shakllanadi. Ovoz paylari uzayadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Natijada o'smirning ovozi buziladi, ovoz yo'g'on va past bo'lib qoladi. Qizlarning ovozlari esa keskin o'zgarmaydi. Yurak o'sib borishining hamma sikllari tugaydi. Qon aylanishi yurak urishidan orqada qoladi va bu o'smirlarda ayniqsa qizlarda bosh og'rig'ining paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Qo'zg'alish tormozlanishga nisbatan kuchliroq bo'ladi. Bu bolani o'zini-o'zi idora qila olmasligiga sabab bo'ladi. O'smirlardagi bu xususiyatlar hisobga olinmasa bolada salbiy sifatlarning ortib borishi mumkin. Bu davrda ichki sekresiya bezlarida bog'lanish va o'zgarishlar paydo bo'ladi, natijada qizlar 15-16 yoshda, o'g'il bolalar 16 yoshda balog'atga etadi. Balog'atga etish o'smirlarda o'ziga xos psixologik holatlarni vujudga keltiradi. Ya'ni kishilarning ichki dunyosiga qiziqishi, ularning o'zaro munosabatlariga qiziqish, ularni his qilish hali anik tasavvur qilinmagan sevgiga ehtiyoj paydo qiladi.

O'smirlik davrida o'z-o'zini anglash va o'zini "katta bo'lib qolganini" his qilishi tez shakllanadi. Bu davrda bolaning o'z-o'ziga bo'lgan munosabatida ifodalanuvchi harakter hislatlar shakllanadi. Bu xususiyatlar o'smirning o'z shaxsiy sifatlari, qobiliyat va imkoniyatlarini o'zi baholay olishi bilan bog'liqdir. O'zi "kattalik hissi" deganda nimani tushunamiz? O'smir o'zida "kattalik" hissini his qiladi. U o'zini katta desa, hali u yosh bolaga o'xshaydi. Bola desa katta bo'lib qolgani uchun o'zini kichiklardan katta tutadi. Shuning uchun ham o'smirlar kattalarni o'zini boladek his qilib munosabatda bo'lishlarini yoqtirmaydilar. Bular bolani qattiq xayajonlantiradi, nafrat va tajovuzkorlikni paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Tajovuzkorlik o'g'il bolalarda tegajog'likni paydo qilib, u urushqoqlikka aylanadi, qizlarda esa takabburlik va jizzakilikka aylanadi. Kattalar o'smirlardagi bunday xususiyatlarni koyisalar, u odobsizlikka o'tib ketadi. Shuning uchun ham o'smirlarning jinsiy balog'atga yetishini hisobga olib ular bilan munosabatlarida ehtiyotkor bo'lishlari talab qilinadi.

O'zaro shaxslararo muloqot o'smir shaxsini ham biologik, ham ijtimoiy tuzilishda muhim rol o'ynaydi. Biologik balog'atga yetish bilan bola yashayotgan ijtimoiy muhiti va ijtimoiy ta'lim-tarbiya uning hayotini muhim tomonini tashkil qiladi. Chunki o'smirning shakllanishi hamma vaqt ham qarama-qarshiliklar kurashsiz tinch o'tavermaydi. Ba'zi eski urf -odatlar diniy ekstremizm oqibatlari, ota-ona va tarbiyachilar tomonidan tarbiyaning yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi, yomon jamoa va guruhga qo'shilib qolishi o'smir tarbiyasiga salbiy ta'sir kiladi. Bizning sharq xalq tarbiyasida oila tarbiyasiga xos qonuniyatlar xammaga aniq bo'lib, bolani haqiqiy kamol topgan inson qilib tarbiyalashga aloxida e'tibor beriladi. Endigina mustaqillikka erishgan xalqimiz mafkurasini puxtaroq tarbiyalashda, ilmiy va madaniy an'analar, urf-odatlar, milliy qadriyatlarni keng ko'lamda targ'ib va tashviq qilish nihoyatda muhimdir.

O'smir shaxsi tuzilishining shakllanishida quyidagilar muhimdir:

a) o'smirlarning o'zaro munosabatlari;
b) jamoa bilan munosabati;
v) o'qish va mehnatga bo'lgan munosabatlari;
g) mahalla va jamoatchilik muhim ahamiyatga egadir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Aytish lozimki, oilada har bir ota-ona, maktabda esa o‘qituvchilar ayniqsa bu davrda bolalarga e’tiborliroq bo‘lishi talab etiladi. Chunki bu davrda sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar ta’sirida bolalar o‘zlaridagi muammolarni tashqi muhitga berilib yechimini izlashga kirishadilar, buni oldini olish uchun ular bilan samimiy va do‘stona munosabat o‘rnatish talab etiladi. Bu davrda o’smirlarning o’zaro munosabatlariga ham alohida e’tibor qaratish lozim. Sababi o’tish davrida bo’lganligi uchun bolalar o’z tengdoshlari bilan nizoli vaziyatlarga borishi mumkin bu esa noxush holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Jamoa, sinfdosh do’stlari, do’stlari bilan bo’ladigan muomala munosabati yoki o’zaro munosabati ham ijobiy bo’lishi uchun bolaga bu davrda e’tiborliroq va do’stona munosabatda bo’lish talab etiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdulla Avloniy “Turkiy Guliston yohud ahloq” Toshkent: “O’qituvchi” nashriyoti, 1967 B.27
2. G’.B. Shoumarov 1001 savolga psixlogning 1001 javobi– Toshkent: Mehnat. 2001, B.48
3. G‘.B.Shoumarov Oila psixologiyasi. Toshkent: “Sharq” nashriyoti 2010 B.67
4. Z.T.Nishonova Psixologik xizmat Toshkent “Yangiyo’l poligraph service” nashriyoti 2007 B.20
5.G’oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. Toshkent: “Noshir” nashriyoti nazariy eksperimental taxlil. –2010 B.189
6.U.R.Ibaydullayeva “O’smirlar o’rtasidagi nizolarni bartaraf etishda mahalla kengashi faoliyatining pedagogik-psixologik ahamiyati” magistrlik dissertatsiyasi. Samarqand. - 2014. B.14.
7.Z.T.Nishanova va boshq.rivojlanish psixologiyasi — Toshkent: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018.
8. Каршибаева, Г. А., & Ибайдуллаева, У. Р. Оила психологияси. Ўқув қўлланма.“Баёз” нашриёти. Тошкент–2022 й.
9.Ibaydullayeva,U.,&Mamatqulova,Y.(2022). ўсмирлар ўртасидаги зиддиятларни олдини олишда оиланинг ўрни. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(6).

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Tirkasheva Mavluda Akramovna** magistrant, [**Тиркашива Мавлуда Акрамовна** магистр,] [**Mavluda A. Tirkasheva**, master]; manzil: O‘zbekiston,J Jizzax viloyati, Jizzax shahri Sh.Rashidov shox ko'chasi, 259 uy [адрес: Узбекистан, ул. Джизакская область, город Джизак, ответвление улицы Ш. Рашидова, дом 259.], [address: Jizzakh region, Jizzakh city, Sh. Rashidov branch street, house 259]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

PSIXIK BUZILISHLAR-O‘SMIRLIK DAVRI MUAMMOSI SIFATIDA

© M.B. Jumabaueva [1]✉

[1]Toshkent amaliy fanlar universiteti, Toshken, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o'smirlik davrida ruhiy salomatlik bilan bog'liq muammolarni hal qilmaslik balog'at yoshida tuzatilishi uzoq davom etadigan oqibatlarga olib keladi, bunday jarayonlar o’smirning ham jismoniy, ham ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir qiladi va katta yosh davrida hayoti uchun imkoniyatlarni cheklaydi.

MAQSAD: bu bosqichlar, o‘quvchilarning psixik buzilishlarini tushunish va ularni o‘zlarini o‘zlashtirishda qo‘llab-quvvatlash jarayonini tartibga solishda yordam beradi. Psixik buzilishlar bilan kurashishning muvaffaqiyatli bo‘lishi, o‘quvchilar bilan ko‘rsatilgan munosabat, o‘zgartiruvchan va ilg‘or strategiyalar, va ularga qo‘llab-quvvatlashda samarali bo‘lish uchun juda muhimdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu materiallar va metodlar o‘quvchilarning psixik buzilishlar bilan kurashishda muvaffaqiyatli bo‘lishlari va ularni qo‘llab-quvvatlash uchun juda muhimdir. Raqamli texnologiyalar ham psixik buzilishlar bilan kurashishda yordam berish uchun qulay imkoniyatlarni taqdim etadi, masalan, onlayn ma’lumotlar, terapiya dasturlari va tajribalar kabi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: psixik buzilishlar bilan kurashishda muhokama va natijalar, o‘quvchilarning o‘zlarini tushunish, ma’lumotlarni o‘rganish, muammolarni hal qilish va o‘zgaruvchan jihatlarini rivojlantirish uchun juda muhimdir. Bu jarayon o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini va o‘zlarini qo‘llab-quvvatlash uchun katta ahamiyatga ega.

XULOSA: psixik salomatligi bilan bog'liq muammolari bo'lgan o'smirlar, ayniqsa, ijtimoiy izolyatsiya, kamsitish, stigma (bu ularning yordam so'rash istagini cheklaydi), maktab dasturini o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar, xavfli xatti-harakatlar, jismoniy sog'liq va huquqlarining buzilishiga imkonlidir.

Kalit so‘zlar. o'smirlik davri, psixik salomatlik, psixik buzilishlar, paranoid, shizoid, nevrotik, ruhiy tushkunlik, havotir, anoreksiya, bulimiya.

Iqtibos uchun: Jumabaueva M.B. Psixik buzilishlar-o‘smirlik davri muammosi sifatida. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 520–527.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ПСИХИЧЕСКИЕ РАССТРОЙСТВА-КАК ПРОБЛЕМА ПОДРОСТКОВОГО ПЕРИОДА

© М.Б. Джумабаева[1]✉
[1]Ташкентский университет прикладных наук, Ташкентский, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: нерешение проблем психического здоровья в подростковом возрасте имеет долгосрочные последствия, которые невозможно исправить во взрослом возрасте, такие процессы негативно влияют как на физическое, так и на психическое здоровье подростка и ограничивают возможности для жизни во взрослой жизни.

ЦЕЛЬ: эти шаги помогают организовать процесс понимания и поддержки учащихся с психическими расстройствами в их самосовершенствовании. Для того чтобы добиться успеха в борьбе с психическими расстройствами, необходимы отношения со студентами, адаптивные и прогрессивные стратегии, а также эффективная поддержка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: эти материалы и методы имеют решающее значение для успеха и поддержки учащихся с психическими расстройствами. Цифровые технологии также открывают возможности помочь людям справиться с психическими расстройствами, например, онлайн-информация, терапевтические программы и опыт.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: при работе с психическими расстройствами обсуждение и результаты необходимы для развития у учащихся самопонимания, усвоения информации, решения проблем и изменений. Этот процесс имеет большое значение для поддержки личностного развития учащихся и их самих.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: подростки с проблемами психического здоровья особенно уязвимы перед социальной изоляцией, дискриминацией, стигмой (которая ограничивает их готовность обращаться за помощью), трудностями школьной программы, рискованным поведением, физическое здоровье и права могут быть нарушены.

Ключевые слова: подростковый возраст, психическое здоровье, психические расстройства, параноик, шизоид, невротик, депрессия, тревога, анорексия, булимия.

Для цитаты: Джумабаева М.Б. Психические расстройства-как проблема подросткового периода. // Inter education & global study. 2024. №5(1). В. 520–527.

MENTAL DISORDERS AS A PROBLEM OF ADOLESCENCE

© Manzura B. Dzhumabaeva[1]✉
[1]Tashkent University of Applied Sciences, Tashkent, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Annotation

INTRODUCTION: failure to address mental health problems during adolescence has long-term consequences that cannot be corrected in adulthood, such processes negatively affect both the physical and mental health of the adolescent and limit opportunities for life in adulthood.

AIM: these steps help organize the process of understanding and supporting students with mental disorders in their self-improvement. Success in the fight against mental health disorders requires relationships with students, adaptive and progressive strategies, and effective support.

MATERIALS AND METHODS: these materials and methods are critical to the success and support of students with mental disorders. Digital technologies also offer opportunities to help people cope with mental health problems, such as online information, therapeutic programs and experiences.

DISCUSSION AND RESULTS: when working with mental health issues, discussion and results are essential to students' development of self-understanding, learning, problem solving, and change. This process is essential to supporting the personal development of students and themselves.

CONCLUSION: adolescents with mental health problems are particularly vulnerable to social isolation, discrimination, stigma (which limits their willingness to seek help), school difficulties, risky behavior, physical health and rights may be compromised.

Key words: adolescence, mental health, mental disorders, paranoid, schizoid, neurotic, depression, anxiety, anorexia, bulimia.

For citation: Manzura B. Dzhumabaeva. (2024) ‘Mental disorders as a problem of adolescence’, Inter education & global study, (4), pp. 520–527. (In Uzbek).

Bugungi kunda jamiyatimizda har tomonlama sog’lom avlodni shakllantirishga har doimgidan ham jiddiy ahamiyat berilmoqda. O’sib ulg’ayayotgan yosh avlodni nafaqat aqlan va jismonan, balki psixologik baquvvat, psixik jihatdan sog’lom qilib tarbiyalash hozirgi davrning dolzarb masalalaridan biriga aylangan. Zero, shaxs taraqqiyotida psixologik rivojlanish muhim hisoblanadi, bunday jarayon ayniqsa, o’tish davridagi o’smir farzandlarimiz tarbiyasida juda muhimdir. Shaxsning rivojlanishiga esa turli hil omillar ta’sir ko’rsatadi.

O'smirlik davrida xulq-atvor va tashqi ko'rinishda doimo sezilarli o'zgarishlar sodir bo'ladi. Bunga gormonlar darajasining ko'tarilishi va o'zgarishi, rol o'zgarishi, madaniy va ijtimoiy kutuvlar, ommaviy axborot vositalarining ta'siri, tarbiya, uydagi muayyan vaziyatlar va tengdoshlar bilan muloqot kabi omillar ta'sir qiladi. Agar bola bolaligida oilada qandaydir qiyinchiliklarga duch kelgan bo'lsa, o'smirlik davrida ular kuchayishi mumkin. Disfunktsiyali oilalarda o'smirlar jinsiy xulq-atvor, ruhiy qaramlikni keltirib chiqaradigan moddalarni iste'mol qilish, qochib ketish va his-tuyg'ular bilan bog'liq muammolarga duch kelishi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

mumkin. Boshqa tomondan, agar oilaviy munosabatlar yaxshi bo‘lsa, odatda o'smirning xatti-harakatlarida sezilarli o'zgarishlar sodir bo'lmaydi.

Psixik buzilishlar dunyo bo'ylab 10-19 yoshgacha bo‘lgan har etti kishidan biriga ta'sir qiladi; ular ushbu yosh guruhidagi kasalliklarning global yukining 13% ni tashkil qiladi.

Depressiya, xavotir va xulq-atvorning buzilishi o'smirlar orasida kasallik va nogironlikning asosiy sabablaridan biridir. 2018-yilda fuqarolarning psixonevrologiya dispanserlari va psixiatriya shifoxonalariga murojaatlarini ro‘yxatga olish ma’lumotlariga ko‘ra, 14 yoshgacha bo‘lgan 3679 nafar bolada ilk bor psixiatrik tashxis qo‘yilgan. Shu bilan birga, ulush shizofreniya spektrining buzilishidan farqli o'laroq, yanada malakali va aniq psixiatrik tashxisni talab qiladigan chegaraviy ruhiy kasalliklar (nevrotik reaktsiyalar, depressiya, ovqatlanish buzilishi va boshqalar) ulushiga to'g'ri keladi.

O'smirlik davridagi ruhiy kasalliklarni erta tashxislash va davolashning ustuvor ahamiyati birinchi navbatda epidemiologik tadqiqotlar ma'lumotlari bilan tasdiqlangan. Xususan, JSSTning joriy ko'rsatkichlariga ko'ra, 10-19 yoshli odamlarda ruhiy salomatlik buzilishlari global kasallik va ko'ra, balog'at yoshidagi ruhiy patologiyaning o'sish sur'atlari ortib borayotgani nuqtai nazaridan, butun dunyo bo'ylab voyaga etmaganlar o'rtasida kasallanish va jarohatlar yukining 16 foizini tashkil qiladi. JSSTning joriy statistik ma'lumotlariga nogironlikning asosiy sabablaridan biri bo'lgan o'smirlik depressiyasini o'z vaqtida aniqlash va davolash alohida ahamiyatga ega. Tugallangan o'z joniga qasd qilish, og'ir depressiyaning natijasi sifatida, 15-19 yoshdagilarni o'lim sabablari orasida uchinchi o'rinda turadi.

Asosiy qism. O'smirlardagi ruhiy kasalliklarning turlari. Birinchi navbatda psixolog yordamini talab qiladigan o'smir ruhiy patologiyasi spektri quyidagi nozologik birliklarni o'z ichiga oladi: shaxsiyatning buzilishi;psixosomatik va affektiv buzilishlar;xulq-atvorning o'ziga xos buzilishlari; anoreksiya va bulimiya;

Bolalik va o'smirlik davrida paydo bo'ladigan va balog'atga yetgunga qadar davom etadigan shaxsiyatning doimiy buzilishlari ijtimoiy yoki tarbiyaviy moslashuv bilan birga keladigan shaxsning xarakteri va xulq-atvoridagi jiddiy buzilishlardir. Shaxsiyatning buzilishi bo'yicha mutaxassis bilan bog'lanishning sababi, qoida tariqasida, ijtimoiy va ta'limga moslashish buzilishidan kelib chiqadigan polimorf xavotir, depressiv va astenik reaktsiyalardir. Zamonaviy DSM-V diagnostika qo'llanmasiga ko'ra, shaxsiyatning buzilishi xarakterologik buzilishlarning dominant turiga ko'ra 3 ta asosiy klasterga bo'linadi - A, B, C.

A klasteri (paranoid, shizoid, shizotip) introversiya, hissiy sovuqlik, ijtimoiy izolyatsiya yoki fikrlashning o'ziga xosligi, xatti-harakatlar va sevimli mashg'ulotlarning ekssentrikligi (ba'zi hollarda aniq ekssentriklik) ustunligi bilan xarakterli bo‘lgan doimiy buzilishlar bilan tavsiflanadi.

B klasteri (chegaraviy, isterik, narsisistik) tan olish, namoyishkorlik, hissiy beqarorlik, mas'uliyatsizlik va xulq-atvorni ixtiyoriy nazorat qilmaslik (ehtiyotsizlik, infantillik va egotsentrizm) ustunligi bilan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

C klasteri (qochuvchi, qaram, obsesif-kompulsiv) og'riqli tashvish, tortinchoqlik, qobiliyatsizlik, qarindoshlarning nazorati va g'amxo'rligiga bog'liq bo'lgan hayotda minimal qiyinchiliklardan qochish tendentsiyasi yoki patologik perfektsionizm kabi doimiy xarakterli buzilishlar bilan belgilanadi. Qo'rquv va qo'rquv qulayligi bilan tavsiflanadi [1].

Klinik amaliyotda shaxsiyatning buzilishi tashxisini qo'yish uchun zamonaviy diagnostika qo'llanmalarida ko'rsatilgan klinik mezonlar qo'llaniladi, xususan:

1. Moslashuvning yo'qligi doimiy, qattiq va barqarordir.
2. Noto'g'ri xatti-harakatlar natijasida sezilarli qiyinchilik yoki faoliyatning buzilishi.
3. Nisbiy barqarorlik va noto'g'ri xatti-harakatlarning erta boshlanishi.
4. Psixosomatik buzilishlar (somatoform/somatizatsiyalangan va gipoxondriakal buzilishlar) [5].

Affektiv patologiya. O'smirlik davridagi affektiv patologiyaning eng keng tarqalgan turi depressiv kasalliklarni o'z ichiga oladi. Erta tashxis qo'yish va ixtisoslashtirilgan davolanishga shoshilinch ehtiyoj ushbu guruh bemorlarining o'z joniga qasd qilish xavfi bilan belgilanadi. Zamonaviy klinik amaliyotda depressiv buzilish hayotning pasayishi, apatiya, charchoq, uyqu va ishtahaning buzilishi bilan kechadigan ruhiy tushkunlikning surunkali holati sifatida tavsiflanadi.

Bemorlarning ruhiy holatida ruhiy tushkunlik, ko'krak qafasidagi og'irlik hissi bilan melanxolik, apatiya va tashvish birinchi o'ringa chiqadi. Kayfiyatni pasaytirish variantining o'ziga xosligi depressiv buzilishning klinik ko'rinishi (tashvishli, apatik va boshqalar) depressiya bilan belgilanadi. Bemorlar avvalgi hayotiyligini yo'qotadilar, charchashadi, himoyasiz bo'lishadi va minimal hissiy qo‘zg‘alishlarga moyil bo'lishadi - ularning ta'lim samaradorligi pasayadi, ilgari o'ziga xos bo'lmagan ko'z yoshlari, izolyatsiya va og'riqli o'zini o'zi to'ldirish tendentsiyasi va o'zlarining layoqatsizligi va hech narsaga arzimasligi haqidagi g'oyalar paydo bo'ladi. Uyqusizlik va uyg'onish qiyinligi kabi uyqu buzilishi qayd etiladi. Ishtaha pasayadi yoki tashvishli depressiya holatida majburiy ortiqcha ovqatlanish turiga o'zgaradi.

Shuni hisobga olish kerakki, depressiya rasman ruhiy kasallik sifatida tan olingan, uning etiologiyasi neyrotransmitter buzilishlari va shuning uchun o'z vaqtida dori-darmonlarni davolashni talab qiladi. Depressiv kasalliklarni davolashda psixoterapevtik tuzatish muhim, ammo asosan yordamchi vosita bo'lib xizmat qiladi va psixofarmakoterapiyaning ekvivalenti bo'la olmaydi. Ixtisoslashgan dori-darmonlarni qabul qilish zaruratini e'tiborsiz qoldirish depressiya belgilarining kuchayishi va o'z joniga qasd qilish xavfining oshishi bilan tavsiflanadi [4].

Xulq-atvor buzilishlari. O'smirlik davridagi xulq-atvor buzilishlari o'ziga xos o'zgaruvchanlik va ko'rinishlarning polimorfizmi bilan tavsiflanadi. Xulq-atvor buzilishlarining eng keng tarqalgan varianti, ayniqsa ijtimoiy va maktabdagi o'smirlar uchun mos kelmaydigan, bu balog'at yoshiga xos bo'lgan shaxsiyatning hissiy-irodaviy xususiyatlarining og'riqli keskinlashishi va buzilishi bilan tavsiflangan geboid sindromidir (balog'atning patologik inqirozi).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Geboid sindromining klinik ko'rinishi o'spirinning tug'ma xarakteriga mos kelmaydigan xulq-atvorning qo'pol buzilishi bilan belgilanadi, qo'pollik, dushmanlik, murosasizlik, asotsial va antisotsial xulq-atvorga moyillik, aniq orqada qolishi va sodda qiziqishlarning buzilishi (erkin jinsiy munosabatlar, alkogolizm, giyohvandlik va boshqalar), eng yuqori axloqiy tamoyillarni yo'qotish yoki zaiflashtirish (tabularni yo'qotish, ijtimoiy masofa, yaxshilik va yomonlik chegaralarini tushunishning buzilishi).

Geboid sindromi, birinchi navbatda, shizofreniya va shizofreniya spektrining buzilishining dastlabki yoki namoyon bo'lgan davrlarida yuzaga keladi, buning natijasida u psixiatr tomonidan majburiy kuzatuv va davolanishni talab qiladi [5].

Anoreksiya nevrozi va bulimiya nevrozi. Bu masalalar ovqatlanishn buzilishi chegaralarida ko'rib chiqiladi. Shunga qaramay, dismorfofobiya fenomeni-o'zining xunukligiga patologik ishonch, ob'ektiv baholash uchun tanqidiylikni yetishmasligi bilan o'z tashqi ko'rinishidan doimiy norozilik sifatida namoyon boʻladi.

Anoreksiya nevrozi ozg'inlikka bo'lgan haddan tashqari intilish, semizlikning og'riqli davri, belgilangan me'yorga nisbatan oziq-ovqatning etarli darajada cheklanishi bilan tavsiflanadi. Bemorlar vazn muammolari bilan shug'ullanadilar, dietaning og'riqli oqibatlarini (amenoreya, alopesiya va boshqalar), ota-onalarning e'tiborlari va shifokorlarning tavsiyalarini e'tiborsiz qoldiradilar [2].

Bulimiya nevrozi ko'pincha haddan tashqari ochlik paydo bo'lish bosqichida anoreksiya dinamikasi sifatida ishlaydi. Mustaqil buzilish sifatida bulimiya nevrozi majburiy haddan tashqari koʻp ovqatlanish epizodlari bilan, keyin oshqozon-ichak traktini tozalash muolajalari (qo'zg'atilgan qusish, laksatiflar va diuretiklarni suiiste'mol qilish) bilan belgilanadi. Bemorlar muntazam ravishda ko'p miqdorda yuqori kaloriyali ovqat iste'mol qiladilar, og'riqli hislar paydo bo'lgunga qadar to'xtib qololmaydilar va o'zlarini jazolaydilar. Majburiy ortiqcha ovqatlanish og'irlikning obsesif qo'rquvi, o'zini kamsitish g'oyalari bilan patologik aybdorlik hissi bilan almashtiriladi. Ovqatlanishning buzilishi o'smirlarning ruhiy salomatligini buzadigan yana bir muammodir. Ko'pincha, ovqatlanish buzilishining qo'zg'atuvchisi ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda go'zallik standartlari talabidir. Ayniqsa, qizlar ovqatlanish buzilishidan aziyat chekmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ovqatlanish buzilishi va ijtimoiy tarmoqlarda vaqt oʻtkazish o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Ovqatlanishning buzilishi o'smirning oʻz vazni va koʻrinishi haqida juda qayg'urishida namoyon bo'ladi va anoreksiya nevrozi, bulimiya yoki kompulsiv ortiqcha ovqatlanish shaklida yuzaga keladi. Kaloriya iste'molini cheklash yoki nazoratsiz oziq-ovqat iste'mol qilish bilan tavsiflanadi. Ko'pincha depressiya, xavotirlanish kasalliklari yoki giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish bilan birga keladi.

Ovqatlanishning buzilishi o'ziga xos bo'lmagan sindromli shakllanishdir va shuning uchun ruhiy kasalliklarning butun spektri-shaxsiyatning buzilishi, depressiya, shizofreniya spektrining buzilishi tarkibiga kirishi mumkin.

Ovqatlanish buzilishini davolashda shuni hisobga olish kerakki, psixoterapiya (birinchi navbatda, oilaviy terapiya), shuningdek, maxsus parhez va ovqatlanish qoidalarini joriy etish psixokorreksiyaning asosiy usullaridan biridir [3].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Anoreksiya nevrozi va bulimiya nevrozida kognitiv terapiya ham tavsiya etilishi mumkin. Kognitiv terapiya quyidagi maqsadlarga ega: bemor o'z fikrlarini ro'yxatga olishni va ularni aniqroq tushunishni o'rganishi kerak. U ma'lum disfunktsional fikrlar o'rtasidagi munosabatni bilishi kerak, noto'g'ri xatti-harakatlar va his-tuyg'ular; ularning e'tiqodlarini tahlil qilish va ularning to'g'riligini tekshirish, real va adekvat talqinlarni shakllantirish va noto'g'ri tushunchalarni bosqichma-bosqich o'zgartirish. Terapiya, ayniqsa, kasallikning surunkali kursiga nisbatan sezilarli moyillik bo'lgan hollarda samarali bo'ladi; tashqi ko'rinish, ovqatlanish va vazn haqida disfunktsional g'oyalarga e'tibor qaratish kerak [6].

Xulosa. Psixik salomatligi bilan bog'liq muammolari bo'lgan o'smirlar, ayniqsa, ijtimoiy izolyatsiya, kamsitish, stigma (bu ularning yordam so'rash istagini cheklaydi), maktab dasturini o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar, xavfli xatti-harakatlar, jismoniy sog'liq va huquqlarining buzilishiga imkonlidir. Bolaning xulq-atvoridan qat'i nazar, u bilan aloqada bo'lish kerak. Vaziyatni axloqiy va tahqirlash bilan og'irlashtirmang, bolaning xatti-harakatlarini kichik maktab yoshidagi holatiga qaytarishga urinmang. Birinchidan, bu rivojlanishni sekinlashtiradi, ikkinchidan, u kuchliroq rad etishni keltirib chiqaradi. Agar ota-onalar muammoni o'zlari mustaqil ravishda bartaraf eta olmasligini tushunsalar, darhol mutaxassislar-psixologlar murojaat qilishlari kerak. Aks holda, inqirozdan muvaffaqiyatsiz chiqish xavfi ortib ketadi va o‘smirda deviant va jinoiy xatti-harakatlar, o'z joniga qasd qilish, klinik depressiya kabilar ro‘y berishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Антропов Ю.Ф. Невротическая депрессия у детей и подростков (клиника, типология, динамика и дифференцированная терапия). – М.: Медпрактика, 2001.
2. Келина М.Ю., Маренова Е.В., Мешкова Т.А. Неудовлетворенность телом и влияние родителей и сверстников как факторы риска нарушений пищевого поведения среди девушек подросткового и юношеского возраста // Психологическая наука и образование. 2011. Том 16. № 5. С. 44–51.
3. Нардонэ Дж., Вербиц Т., Миланезе Р. В плену у еды: краткосрочная стратегическая терапия при нарушениях пищевого поведения: булимия, анорексия, vomiting (вызванная рвота). М., 2010.
3. Практическая психология образования; Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И. В. Дубровиной — СПб.: Питер, 2004
4. Прихожан А. М. Проблема подросткового кризиса // Психологическая
5. наука и образование. — 1997.
6. Askarova Nargiza Abdivalievna, & Boymurodova Xolisa Rahmonqul qizi. (2022). Psychological factors influencing the formation of anorexia nervous. British Journal of Global Ecology and Sustainable Development, 10, 155.
7. Jalilova S.X. Шахснинг психологик барқарорлиги психик саломатлик кўрсаткичи сифатида. //Материалы международной конференции. - 2021г.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Jumabaeva Manzura Bagibekovna**, v.b. dotsenti [**Джумабаева Манзура Багибековна,** и.о. доцент], [**anzura B. Dzhumabaeva M,** assistant professor]; manzil: 100007, O'zbekiston, Toshkent, Mirzo Ulug'bek shoh ko'chasi, 30; 401-403 [адрес: 100007, Узбекистан, Ташкент, проспект Мирзо Улугбека, 30; офис 401-403], [address: 100007, Uzbekistan, Tashkent, Mirzo Ulugbek avenue, 30; office 401-403]; e-mail: djumabaevamanzura74@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

AYOLLARGA NISBATAN ZO‘RAVONLIKNING TURLARI VA UNGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR

© I.A. Eshankulova[1]✉

[1]Guliston davlat universiteti,Sirdaryo, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Maqolada ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning turlari, unga ta’sir etuvchi omillar va zo‘ravonlik muammosini bartaraf etish bo‘yicha xulosa va takliflar keltirilgan. Zo‘ravonlik ko‘pincha ayollarga nisbatan sodir etilib, zo‘ravonlikning asosiy jihati ayollar jamiyatda erkaklar bilan teng huquqli emas degan fikrning mavjudligi, ayollarga nisbatan past nazar bilan qaralishi oqibatida vujudga keladi.

MAQSAD: Jamiyatdagi ayollarga nisbatan tahdidlarning ijtimoiy psixologik ahamiyatini o‘rganish, zo‘ravonlikning vujudga kelish sabablarini aniqlash va bartaraf etish bo‘yicha taklif va xulosalar ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Ishtirokchilar orasida turli xil ta'lim darajasidagi talabalar mavjud va materiallar standartlashtirilgan lug'atni baholash, yozish namunalari va o'quv tadbirlarini o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Respublikamizda zo‘ravonlik oqibatida jabr ko‘rayotgan ayollar huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyatda tutgan o‘rnini mustaxkamlash, zo‘ravonlik muammosini o‘rganish, ayniqsa, oilalarda vujudga keladigan oilaviy nizolarni oldini olish va ularni bartaraf qilish usullarini tushunish juda muhim vazifadir.

XULOSA: Shunday qilib, ishsizlik yoki ishdagi maoshning yetarli emasligi, ma’lumot darajasining quyi ko‘rsatkichga ega ekanligi, diniy bilimlarning yetishmasligi, hamda er-xotin munosabatlarida yetarlicha malakaga ega bo‘lmagan er hukmronlikni qo‘lga olish uchun kuch ishlatishga majbur bo‘ladi.

Kalit so'zlar: zo‘ravon, stress, psixologik zo‘ravonlik, iqtisodiy zo‘ravonlik, jismoniy zo‘ravonlik, jinsiy zo‘ravonlik, travma, shikast, jarohat.

Iqtibos uchun: Eshankulova I.A.Ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning turlari va unga ta’sir etuvchi omillar. // Inter education & global study. 2024. №4(2). B. 528–533.

ВИДЫ НАСИЛИЯ НАД ЖЕНЩИНАМИ И ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА НЕГО

© И.А. Эшанкулова[1]✉

[1]Гулистанский государственный университет, Гулистан, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: В статье представлены виды насилия в отношении женщин, факторы, влияющие на него, а также сделаны выводы и предложения по устранению проблемы насилия. Насилие часто совершается в отношении женщин, и основным аспектом насилия является существование в обществе мнения о том, что женщины не имеют равных прав с мужчинами из-за пренебрежительного отношения к женщинам.

ЦЕЛЬ: Она заключается в изучении социально-психологической значимости угроз в отношении женщин в обществе, выявлении причин насилия и разработке предложений и выводов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор количественных и качественных данных. В число участников входят учащиеся с разным уровнем образования, а материалы включают стандартизированные тесты на словарный запас, образцы письма и учебные мероприятия.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Защита прав женщин, пострадавших от насилия в нашей республике, их положения в обществе укрепить позиции, решить проблему насилия обучение – очень важная задача, особенно понять, как предотвратить и устранить семейные конфликты, возникающие в семьях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Так, безработица или недостаточная заработная плата на работе, низкий уровень образования, отсутствие религиозных знаний и недостаточные навыки в супружеских отношениях вынуждают мужа применять силу для достижения доминирования. Наше исследование показывает, что занятость женщин является одной из основных причин насилия, вызывающего необоснованную ревность у мужчин.

Ключевые слова: насилие, стресс, психологическое насилие, экономическое насилие, физическое насилие, сексуальное насилие, травма, травма, травма.

Для цитирования: Эшанкулова И.А. Виды насилия над женщинами и факторы, влияющие на него // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 528–533.

TYPES OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND FACTORS AFFECTING IT

© I.A. Eshankulova[1]✉
[1]Gulistan State University, Gulistan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article presents the types of violence against women, the factors influencing it, and also draws conclusions and proposals for eliminating the problem of violence. Violence is often committed against women, and the main aspect of violence is the existence in society of the belief that women do not have equal rights with men due to the neglect of women

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

AIM: it consists of studying the socio-psychological significance of threats against women in society, identifying the causes of violence and developing proposals and conclusions.

MATERIALS AND METHODS: the study uses mixed methods combining quantitative and qualitative data collection. Participants include students from a variety of educational backgrounds, and materials include standardized vocabulary assessments, writing samples, and learning activities.

DISCUSSION AND RESULTS: protecting the rights of women affected by violence in our republic, their position in society strengthen positions, solve the problem of violence training is a very important task, especially to understand how to prevent and eliminate family conflicts that arise in families.

CONCLUSION: thus, unemployment or insufficient wages at work, low level of education, lack of religious knowledge and insufficient skills in marital relations force the husband to use force to achieve dominance. Our research shows that women's employment is one of the main causes of violence that causes unreasonable jealousy in men.

Key words: violence, stress, psychological violence, economic violence, physical violence, sexual violence, trauma.

For citation: Iroda A. Eshankulova. (2024) Types of violence against women and factors affecting it, (5(1)), pp. 528–533. (In English).

A woman is the eye of society, the strength of the family, the mother of the home, the support of children. But, unfortunately, violence against women in our society is becoming a global problem. Violence against women is a very common phenomenon not only in our country but throughout society. Preventing violence against women in society, studying its causes, identifying influencing factors and developing methods to eliminate it will help to understand the concept of gender equality.

Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan dated June 27, 2018 No. PK-3808 “On approval of the Concept of strengthening the institution of family in the Republic of Uzbekistan”, No. 472 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated June 7, 2019 “On the formation of personnel in the field of psychology” “On further improvement of the training system personnel and measures to prevent crime in society" dated September 2, 2019 "On guarantees of equal rights and opportunities for women and men" and "On the oppression of women and the Laws of the Republic of Uzbekistan "On protection from violence" and the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 18, 2020 of the year “On the organization of the Ministry of Neighborhood and Family Support of the Republic of Uzbekistan.” Uzbekistan" Decision No. PK-4602 is the main legal document in the field of preventing domestic violence.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Another important innovation is the introduction of administrative and criminal liability for family (domestic) violence. In particular, based on the latest international standards and foreign experience in protecting the rights of women and children, administrative and criminal liability for economic and mental violence, as well as physical violence, has been established. The work carried out to prevent violence and reduce the amount of violence in our country affects not only the fate of women, but also the fate of children raised in families provides an opportunity to change.

Protecting the rights of women affected by violence in our republic, their position in society strengthen positions, solve the problem of violence training is a very important task, especially to understand how to prevent and eliminate family conflicts that arise in families. Violence against women is a complex social problem in our society today. “What is violence?” The concept of violence is the psychological, physical, sexual or economic impact on women. transmission or such influence o'transfer measures threatening their life, health, infringing on their dignity, sexual integrity, honor, dignity and other rights and freedoms protected by law.Extra-legal action (inaction) is considered. Violence in a couple's relationship harms the woman, prevents her from achieving success in social life, reduces her productivity, and affects her health. Oconfidentiality, litigation and this increases personal costs, but at the same time harms both the spiritual and cultural development of society.

Currently, the study of the problem of violence in social psychology is characterized by the use of force against women and the elimination of conflict situations that arise in the family. The study of problems related to violence against women combines several disciplines (psychology, medicine, law, philosophy, sociology, economics, etc.). Classic theories about the essence and origin of social inequality were formed by O. Comte, E. Durkheim, M. Weber, K. Marx, F. Engels, Z. Freud. The first theoretical analysis of marital relations can be found in the scientific studies of D. Mill, T. Hobbs, J. Rousseau, J. Locke, S. Fure, K. Stanton. The concept of the problem of violence against women is characterized by the theory of social conflict.

If the family is the main link of society, then the woman is the keeper of the family fortress. Sustainable values and traditions in families have a constant impact on the social development of the state. Currently, issues of violence against women have become a pressing issue.

The Law of the Republic of Uzbekistan “On the Protection of Women – Girls from Harassment and Violence” provides for “physical, mental, sexual or economic impact on women - violence or measures to influence it is defined as an unlawful action (inaction) that encroaches on their life, health, sexual inviolability, honor, dignity and other rights and freedoms protected by law, threatening their use.

“Bodily injury resulting from the actual or threatened use of physical force directed against oneself, others, a group of people, or the community.”cause of death, mental injury, developmental disability or any other type of harm.”

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

G. N. Kireev defines violence as follows: “Violence is a specific type of relationship between people, which is formed on the basis of a contradictory attitude to the natural, objective conditions of their existence and is based on possession, suppression, the will of the subject, to rule over it.”

L.V. Serdyuk stated that “Violence is an external deliberate and unlawful influence on a person (or a group of persons) against or against his will, which can cause him organic, physiological and psychological injuries and limit his freedom.

According to G.F. Belyaeva, “domestic violence is a pattern of behavior of one person over another in order to establish control.”

R.F. Dobash, R.P. Dobash define domestic violence as the result of male dominance and control over the behavior of women.

The Law of the Republic of Uzbekistan “On the Protection of Women from Harassment and Violence” defines four main types of violence.

Physical violence- includes bodily harm, biting, choking, pushing, threatening or causing bodily harm with sharp objects, kicking, pushing, torture, punching. As a result of physical violence, women mainly receive facial scars, injuries, bruises, burns, broken bones, brain hemorrhages, eardrum injuries, nasal fractures, damage to internal organs, and cracked lips.

Psychological abuse- This type of violence is very common. Signs of this violence are not observed in the human body. Psychological violence is committed indirectly. Most of our women are not even aware of psychological violence. However, according to psychologists, mental abuse is a common type of violence between spouses and is considered a psychological crisis. Victims of mental violence suffer from situations such as insulting a person, not recognizing his feelings, coercion, slander, intimidation, humiliation of his dignity and his loved ones, belittling his dignity, imprisonment, restriction of his freedom, they smoke.

Sexual violence- another common type of violence. Sexual violence is violence against women and children between spouses, close relatives and strangers in family relationships. Sexual violence is aimed at satisfying sexual feelings without the woman's consent. Victims of sexual violence are mainly victims of violent sexual intercourse, forced sexual intercourse through rape, sexual discrimination, first beating and then sexual intercourse, forced perverted behavior in the form of pornography, constantly suffer from accusations of adultery, treating women only as sexual objects.

Economic violence- this type of violence is characterized by the restriction of the husband’s right to education and work, and the deprivation of the woman’s right to spend money as she wishes.

In conclusion, women who are victims of violence suffer from several types of violence. Violence is mainly of a chain nature. One is done in conjunction with the other. Some women don't even realize they are being bullied. However, actions taken at the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

initiative of our President can become the basis for supporting women and giving them a place in society.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017 No. PF-4947 “On the Action Strategy for the further development of the Republic of Uzbekistan.” - https://lex.uz
2. Law of the Republic of Uzbekistan dated September 2, 2019 “On the protection of women from harassment and violence”, No. 561 - https://lex.uz
3. Law No. ORQ-562 “On guarantees of equal rights and opportunities for women and men” (national database of legal documents dated 09/03/2019).
4. A.Kh. Saidov General theory of human rights. -T. 2012.
5. Violence and its impact on health. Report on the situation in the world - M: Publishing House "The Whole World", 2002, p.
6. Kireev G.N. The essence of violence. - M.: 1990. P. 18.
7. Serdyuk L.V. Violence. Criminal and Criminal Investigation. -M.: 2002. P. 179.
8. Dobash R.F., Dobash R.P. Violence against wives: the case against patriarchy. New York, 1979.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Eshankulova Irodaxon Avazxanovna**, tayanch doktorant [**Эшанкулова Иродахон Авазхановна,** докторант], [**Irodakhon A.Eshankulova,** PhD student]; manzil: Sirdaryo viloyati, Guliston shahri, Bunyodkor, 146 [адрес: Сырдаринская область, г. Гулистан, ул. Бунёдкор д. 146.], [address: Bunyadkar street, 146, Gulistan city, Sirdarya region]; E-mail: **irabonu@mail.ru**

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

YIGITLARNI OILAVIY HAYOTGA PSIXOLOGIK TAYYORLASHDA MA'NAVIY-AXLOQIY VA DINIY TARBIYANING O'RNI

© S.A. Nishanbayeva[1]✉

[1] Guliston davlat universiteti,Sirdaryo,O'zbekiston.

Annotatsiya

KIRISH: Mazkur maqolada yigitlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlashni takomillashtirishda ma'naviy-axloqiy va diniy tarbiyaning o'rni,diniy ongni shakllantirishining oilaviy tarbiya jarayonida shakllanish ta'siri bevosita tahlil qilingan.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi - talaba yigitlarning milliy qadriyatlar ruhida oilaviy hayotga tayyorlash va o'rgatishning psixologik xususiyatlari va uning ijtimoiy va ilmiy pedagogik asoslari to'g'risida so'z yuritilgan. Bundan tashqari talaba yigitlarning milliy qadriyatlar asosida oilaviy hayotga tayyorlash mexanizmlarini takomillashtirish va samaradorligini oshirish usul va metodlari to'g'risida fikrlar bayon etilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni yig'ishni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Bizning xalqimiz tarixida yigitlar azaldan vatanparvarlik hamda mehnatsevarlik, vatanga, ota-onaga, oilaga sadoqat kabi muqaddas ahloqiy mezonlar ruhida tarbiyalangan. Oilada o'g'il bolaning tug'ilishi oilaning himoyachisi, tayanchi, kelajakdagi boquvchisining paydo bo'lishini bildirgan. Ma'naviy-axloqiy tarbiya masalasi bugungi kunda juda dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Yigitlarimizni o'z Vatanini sevadigan, hurmat qiladigan vatanparvar va elparvar qilib tarbiyalashda o'z xalqining ma'naviy qadriyatlarini mustahkam bilmasdan turib, buni amalga oshirish mumkin emas.

XULOSA: Ma'naviy tahdidlar toboro kuchayib borayotgan bugungi kunda oilaviy tarbiyaning rolini kuchaytirish, yosh yigitlarni oilaviy hayotga tayyorlash borasida amalga oshirilgan ishlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yigitlar, diniy ong, oila, shakllanish, psixologik tayyorlash, shaxs, tarbiya, oilaviy hayot, axloq, diniy tarbiya.

Iqtibos uchun: Nishanbayeva S.A. Yigitlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlashda ma'naviy ahloqiy va diniy tarbiyaning o'rni // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 534–542.

РОЛЬ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО И РЕЛИГИОЗНОГО ВОСПИТАНИЯ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ К СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

© С.А. Нишанбаева[1] ✉
[1] Гулистанский государственный университет, Гулистан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: В данной статье непосредственно проанализирована роль духовно-нравственного и религиозного воспитания в совершенствовании психологической подготовки молодых людей к семейной жизни, влияние формирования религиозного сознания на процесс семейного воспитания

ЦЕЛЬ: цель данной статьи - рассмотрение психологических особенностей подготовки и обучения школьников к семейной жизни в духе национальных ценностей и ее социально-научных педагогических основ. Кроме того, изложены идеи и методы совершенствования и повышения эффективности механизмов подготовки школьников к семейной жизни на основе национальных ценностей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используются смешанные методы, сочетающие сбор количественных и качественных данных.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в истории нашего народа юноши издавна воспитывались в духе таких священных нравственных критериев, как патриотизм и трудолюбие, преданность Родине, родителям, семье. Рождение мальчика в семье означало появление защитника, опоры, будущего кормильца семьи. Вопрос духовно-нравственного воспитания остается сегодня очень актуальным. Воспитывая наших ребят патриотами и учителями, которые любят и уважают свою Родину, невозможно обойтись без твердого знания духовных ценностей своего народа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: усиление роли семейного воспитания, подготовка молодых людей к семейной жизни в наши дни, когда возрастают моральные угрозы, служит повышению эффективности проводимой работы.

Ключевые слова: юноши, религиозное сознание, семья, становление, психологическая подготовка, личность, воспитание, семейная жизнь, нравственность, религиозное воспитание.

Для цитирования: Нишанбаева С.А. Роль духовно-нравственного и религиозного воспитания в психологической подготовке молодых людей к семейной жизни // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 534–542.

THE ROLE OF SPIRITUAL AND MORAL AND RELIGIOUS EDUCATION IN THE PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF GUYS FOR FAMILY LIFE

© S.A. Nishanbayeva [1]✉
[1]Gulistan State University, Gulistan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article directly analyzes the role of spiritual and moral and religious education in improving the psychological preparation of young people for family

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

life, the influence of the formation of religious consciousness in the process of Family Education.

AIM: the purpose of this article is to talk about the psychological characteristics of training and teaching student guys to family life in the spirit of national values and its social and scientific pedagogical foundations. In addition, opinions are expressed on the methods and methods of improving and improving the effectiveness of training mechanisms of student youth for family life on the basis of national values.

MATERIALS AND METHODS: the study uses mixed methods combining quantitative and qualitative data collection.

DISCUSSION AND RESULTS: in the history of our people, the guys have long been brought up in the spirit of patriotism and hard work, holy moral criteria such as loyalty to the motherland, parents, family. The birth of a boy in the family signified the appearance of the protector, support, future breadwinner of the family. The issue of spiritual and moral education remains a very relevant issue today. It is impossible to do this without a strong knowledge of the spiritual values of their people in the upbringing of our guys as patriots and ambassadors who love, respect their homeland.

CONCLUSION: spiritual threats serve to strengthen the role of family upbringing today, when toboro is gaining momentum, to increase the effectiveness of work carried out on preparing young men for family life.

Key words: guys, religious consciousness, family, formation, psychological training, personality, upbringing, family life, morality, religious upbringing.

For citation: Sevara A. Nishanbayeva. (2024) 'The role of spiritual and moral and religious education in the psychological preparation of guys for family life', (5(1)), pp. 534–542. (In English).

Present tense According to the results of a survey conducted by scientists among young families in Uzbekistan, the strength of a marriage depends on the psychological and physiological maturity of boys and girls in relation to marriage. Readiness to create, develop and maintain a family and family relationships is manifested in the potential for personal development, and most importantly, this is the personal development of adults. It is possible to achieve personal maturity, and this is clear, in family life, because this is an activity in which the maturity of the individual is manifested. If a person's family is prosperous, from the point of view of society, he is accepted from a position of trust and respect.

In the scientific literature there are two points of view assessing the state of the modern institution of marriage and family in Uzbekistan. The first approach is crisis. Family

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

members do not have the strength and ability to overcome such a crisis. Therefore, much attention is paid to the need for effective social policy in the state and changing public opinion about marriage and family relations. Much attention is paid to the negative phenomena occurring in society, which is associated with an increase in the number of divorces, an increase in mortality and a decrease in the birth rate, the intensity of extramarital affairs and many others. The second approach is transformational, it is considered more objective. Researchers at the Family Death Institute considered the changes to be modernization. They believed that the family was in a state of transition from one form to another. In addition, they did not see anything negative in the change in the social institution; on the contrary, they showed this phenomenon from the positive side. Researchers of this school were more inclined to emphasize that the family is undergoing an evolution in society: a transition from one form to another, a deformation of relationships between family members, a change of roles in marriage.

Also today there is an acute problem with preparing young men for family life. The younger generation is not ready to start a family. This is evidenced by many problems associated with young families: an increase in the number of divorces after several years of marriage, conflict in the distribution of family roles, ignorance of the basics of family farming, reluctance to fulfill family responsibilities, and reproduction. about the number of abortions, about the lack of proper attention to children, etc.

Currently, there is a decline in the prestige of the institutions of family, motherhood and fatherhood. Also, teenagers rarely monitor their health, especially reproductive health.In the history of our people, young men were brought up in the spirit of patriotism and hard work, loyalty to the Motherland, parents, and family. The birth of a boy in a family meant the appearance of a family protector, support, and future breadwinner.

The issue of spiritual and moral education remains very relevant today. It is impossible to raise our young men as patriots and leaders who love and respect their Motherland without a firm understanding of the moral values of their people. Currently, the problem of spiritual and moral education of young men is one of the main problems facing every parent, the state and society as a whole.In modern society, an unfavorable situation has developed both in terms of the spiritual and moral education of young men. The main conditions for this situation are, among other things, the lack of clearly defined positive life guidelines among young people, as well as a sharp deterioration in the moral and spiritual situation in society.

The preparation of young men for family life is based on science and solid practice. Using the example of higher educational institutions related to this problem, a number of scientific works have been carried out to prepare young men for family life.

At the beginning of our century, devoted mainly to the problem of preparing families and youth for family life, Abdurauf Fitrat created the brochure “Family or Family Management Procedures”, having studied the family traditions and customs of our people, as well as the teachings of Eastern thinkers. Fitrat writes: “This nation must act, become a state, be happy and gain respect, become a worldly person, be weak and humiliated, bear

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

the burden of misfortune, be forgotten, be subordinate, slave and captive depends on the education received. from parents since childhood," therefore, in the work "Family or Family Management Procedures," Fitrat describes the goals and objectives of building a family, its material, spiritual and legal foundations, husband and wife and their way of life, explained the roles and responsibilities of men and women in the family. The second part of the work is devoted to raising children.

In the views of Central Asian scientists on education and training, the main place is occupied by attention to spiritual values, which can directly be a factor in the formation of human perfection.

Issues of education in Islam have been studied widely and thoroughly. One of the greats said: "The happiness of every nation, the peace and tranquility of the states depend on the good education of the youth." At this point, the work of the late Mufti Hazrat Usmankhan Alimov, "Raising a Child in a Family," written on the basis of the Holy Quran and Sharif Hadith, as well as the theory and practice of Islamic ethics, is dedicated to family and family relationships in Islam must be shown. This directly, in the family, serves as an important program for the formation of a healthy religious consciousness of teenage boys. The family environment creates natural conditions for the formation and development of the child's personality. Family is an elementary school of beauty, life and education. Therefore, the unity of parents and other family members forms the basis of the idea of beauty, which greatly influences the aesthetic development of the child. Family is the basis of various aesthetic experiences, which allows every person to be influenced by nature.

The responsibility of parents in raising a child and the responsibilities of the child towards parents are highly valued among the Uzbek people. Such publications include the treasures of our spirituality, "The Holy Quran", "Hadis", the heritage of our ancestors, "Nightmare", "Akhlaqi Muhsini" by Hussein Vaiz Koshifi, "Airatul Abror" by Alisher Navoi, "Farhad and Shirin". , "Mahbub-ul-Kulub", "Gulistan" by Saadi Shirazi and a number of other works. Such works are of great importance in instilling in young men faith in family and responsibility.When preparing young people for family life, in ensuring family stability, it is appropriate to pay attention to the level, lifestyle, character traits of their parents and, finally, to professional activity, the scientist believes, and the direction of equality is more obvious. when performing all family work, he emphasizes that he The upbringing of children in small and large families depends on the school, family cooperation, providing pedagogical knowledge to parents, the problems of relying on our national customs and traditions in education, the formation of the scientific worldview of students in the family and school, providing them Social activity draws attention to the fact that all this relates to the problem of preparing the younger generation for family life.

A child is one of God's blessings. He is the adornment of worldly life. Allah Almighty says: "Property and children are the adornment of life in this world..." And "Give daughters to whomever you wish, and sons to whomever you wish..." Therefore, parents should not be grateful for blessings. This is necessary for him to improve the upbringing of his child, teach him the teachings of the Quran and Hadith, and encourage him to have good morals.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

He must keep his child away from bad people. The most important thing is that he pray to God so that his children will be righteous. A father should be an example to his children by doing good to his father and should respect them more than his own life. Only then will the child follow the path of his father, experience his influence and grow up in this state.

Relevance of the topic. Without paying due attention to the problem of preparing for family life before independence, schools and higher educational institutions are forced to prepare young men for family life, raise children in the future as fathers themselves, and create a healthy psychological environment in the family. The article covers many issues, such as the establishment of natural lifestyle.

The problem of preparing young men for family life in our republic was given comprehensive attention only in the years of independence, and schools, neighborhoods, educational institutions, public organizations paid attention to this with the responsibility of every citizen, and the problem of the family was raised to the level of state policy.

In the new conditions of modern civilization, the creation of a promising educational system capable of preparing young men for family life is one of the main problems of the present time. Education cannot guarantee a sufficiently high or even average level of spiritual and moral education, because education is, first of all, a person's behavior in his everyday life, as well as his personal qualities that characterize his attitude towards others. . The basis of education is respect and goodwill towards every person.

When analyzing the scientific literature, we see that the psychological aspects of the spiritual and moral education of a person by P.F. Kapterev, Sh. It is covered in detail in the works of I. Ganelin, N. A. Konstantinov, K. V. Elnitsky and others. As noted in the works of such famous researchers of moral education as O.S. Bogdanova, N.I. Boldyrev, D.M. Grishin, I.S. Marenko, young people often have unstable ideas about moral standards. These inconsistencies can often lead to ethical standards, non-compliance and even unethical behavior. It is dedicated to the work of such researchers as B. T. Bitinas, N. I. Monakhov, N. G. Golubev, with questions of diagnostics and development of criteria for the effectiveness of youth education.

The problem of interest to us in the field of psychology is considered in the works of some researchers, for example, L.I. Novikova and V.A.E. Bondarevskaya and. NOT. Shchurkova - personal and personal function of education and spiritual development of a person, Yu.V. S. Manuilova studies the relationship between the development of personality and the environment, S.Ya. Yurkin deals with the issue of training and education in connection with work.

Purpose of the study.

The role of spiritual, moral and religious education in improving the psychological preparation of young men for family lifestudying the socio-psychological significance of preparing young men for family lifeon spiritual, moral and religious teachingsis to develop proposals and conclusions.

Formulation of the problem. The scientific and practical significance of the classification for improving the process of forming students' interest in national values has

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

been determined, the factors ensuring its effectiveness have been comprehended from a scientific and theoretical point of view, and technologies for solving this problem have been proposed. The problem, developed effective methods, students and young men to family life This is explained by the use of increasing their quality and efficiency in teaching based on national values.

Object of study.20 young men from Gulistan State University participated in the field of physical education.

Subject of study. Rthe role of spiritual, moral and religious education in improving the psychological preparation of young men for family life, spiritual, moral and religious teachingsis to develop mechanisms for giving.

Most young people enter into family and marriage relationships shortly before or after graduation. Therefore, it is necessary at the university to develop more the family training of male students, to increase their spiritual, moral, economic, everyday, aesthetic, sexual and psychological preparedness. In fact, in higher education institutions you need to prepare for family life.

This damages the spiritual and moral environment of the family and the moral and ideological stability of society. After all, as the President noted, “a healthy environment in the family is the source of the formation of a healthy worldview. Ensuring the strength, well-being, mutual respect and harmony of every family in society is the basis for the implementation of the goals provided for in the national ideology.” youth is being prepared for family life: family, neighborhood, medical institutions, higher educational institutions and their public organizations, samples of national significance and folklore, the media, radio and television, educational events,

In family pedagogy and pedagogical science, the upbringing of girls is mainly studied. Our observations have shown that little attention is paid to raising boys and preparing them for family life. Also, in the process of solving the problem of preparing for family life, it is very important to effectively use the necessary factors and means of educating both boys and girls. The role of the head of the family, i.e. the husband, is great in strengthening the family, material support, socio-pedagogical, spiritual support, as well as in raising children.

In order to prepare students for family life in higher educational institutions, during lectures on economics and practical classes, frugality, entrepreneurship, commerce, financial management of the family, proper management of the family, sex education, the rules of decency, pedagogy, spiritual and moral maturity are studied in hygiene classes , a sense of respect for a spouse, hard work, mental maturity in psychology classes, freshness, self-control in any situation without succumbing to excessive emotions, self-development and family development in social development in philosophy, it is necessary to understand the role and place and form such qualities. Preparing young men for family life on the basis of national values is one of the most pressing tasks in the modern era, when family and marriage issues are among the most important problems. Since young

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

people are on the verge of independent life, on the one hand, they must be ready for family life, and on the other hand, they act as specialists in preparing the younger generation for family life in educational institutions. When starting a family, a number of requirements are presented to young men, the most important of which are social, everyday, spiritual, spiritual and sexual readiness. In this area, sociologists, demographers, psychologists, teachers and scientists focus on preparing young people for family life in the following areas:

- compliance with the norms of moral formation or behavior;
- familiarity with the basics of marriage law;
- psychological preparation for starting a family;
- physiological and hygienic preparation;
- be armed with pedagogical knowledge.

Preparing schoolchildren for family life has its own characteristics, which include familiarity with family traditions, economic and everyday opportunities, the creation of a healthy psychological environment, the coordination of family responsibilities and tasks with the demands of society, and the ability to create a model of family life. future family, to develop skills and competencies to manage it.

Purpose of the studythe role of moral and religious education in improving the psychological preparation of young men for family lifestudying the socio-psychological significance of preparing young men for family lifeon spiritual, moral and religious teachingsconsists of developing proposals and comments.

The object of the study was 20 young students of Gulistan State University, Syrdarya region, in the direction of “Physical Education”.The research used the methods of interviews, questionnaires, interviews, observations, and testing.

Conclusions and offers. To summarize, the effective use of all the above methods requires students to have comprehensive knowledge, skills and abilities in the subject. To do this, teachers need to establish strong relationships with pediatricians, gynecologists, venereologists, psychologists, sociologists, lawyers, demographers, philosophers, and employees of wedding houses.

We used national values to prepare students for family life and took as a basis the current issues highlighted by the President of the Republic of Uzbekistan in improving the situation of the family in the modern era. The feeling of homeland enters into every person with mother's milk in this family, and is subsequently formed by traditions, profession, kindness and upbringing of parents.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sheikh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf. “Tafsiri Hilal”-Hilal-Nashr. -2017. Part 3
2. O. Gasanboeva Family Pedagogy-Communication-2007.
3. Sheikh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf. “Happy Family” - Hilal-Nashr-2016.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

4. Abdurakhmonov F. Abdurakhmonova Z. Psychology of religion-Uzak Institute of Philosophy and Law
5. Shavkat Mirziyoyev Action Strategy for 2017-2021 (2017)
6. Akhmedov B. Uzbek nation. T., Public Heritage Publishing House named after Abdullah Qadiri, 1992, p. 121.
7. Yuldoshev Yu., Gasanov S.B. Moral and educational views in the Avesta. T., “Teacher”, 1992, p. 21.
8. Gender approach to the problem of racism: psychological strategy I role-based educational programs / Ed. colleague: G.F. Belyaeva and others - M.: 2002. P. 31

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАТSIЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Nishanbayeva Sevara Avazxanovna**, tayanch doktorant [**Нишанбаева Севара Авазхановна,** докторант], [**Nishanbayeva Sevara Avazkhanovna,** PhD student]; manzil: Sirdaryo viloyati, Guliston shahri, Bunyodkor, 146 [адрес: Сырдаринская область, г. Гулистан, ул. Бунёдкор д. 146.], [address: Bunyadkar street, 146, Gulistan city, Sirdarya region]; E-mail: **sevara.axmetova1979@gmail.com**

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

Original paper

HISSIY INTELLEKTNING INDIVIDUAL KURASH STRATEGIYALARIGA TA'SIRI (TALABALAR MISOLIDA)ADABIYOTLAR TAHLILI ASOSIDA

© Sh.Yuldashev[1]✉

[1]Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali,Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: hissiy intellekt odamlarning his-tuyg'ularini tushunish va samarali boshqarish qobiliyatida muhim rol o'ynaydi, turli xil hayotiy vaziyatlarda ularning engish strategiyalariga ta'sir qiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot hissiy intellektning talabalar o'rtasida kurashish strategiyalarini ishlab chiqish va qo'llashga qanday ta'sir qilishini o'rganishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish orqali tadqiqot hissiy intellektning o'quvchilarning engish strategiyalariga ta'sir qilish mexanizmlarini aniqlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot adabiyot sintezi va ilmiy maqolalar, kitoblar va empirik tadqiqotlar mazmunini tahlil qilishdan foydalangan holda, hissiy intellekt va talabalar o'rtasida kurashish strategiyasidan foydalangan holda sifatli tadqiqot usulini qo'llaydi.

XULOSA: topilmalar o'quvchilar o'rtasida moslashuvchan kurash strategiyalarini shakllantirishda hissiy intellektning muhim rolini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: hissiy intellekt, engish strategiyalari, talabalar, adabiyot tahlili, hissiy tartibga solish, chidamlilik, akademik muvaffaqiyat.

Iqtibos uchun: Yuldashev Sh. Hissiy intellektning individual kurash strategiyalariga ta'siri (talabalar misolida) adabiyotlar tahlili asosida. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B. 543–551.

ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ КОПИНГ-СТРАТЕГИИ (НА ПРИМЕРЕ СТУДЕНТОВ) НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ЛИТЕРАТУРЫ

© Йулдашев Ш.[1]✉

[1]Джизакский филиал Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ВВЕДЕНИЕ: эмоциональный интеллект играет решающую роль в способности человека понимать эмоции и эффективно управлять ими, влияя на их стратегии выживания в различных жизненных ситуациях.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на изучение того, как эмоциональный интеллект влияет на разработку и применение стратегий преодоления трудностей среди учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использован качественный исследовательский подход с использованием синтеза литературы и контент-анализа научных статей, книг и эмпирических исследований, связанных с эмоциональным интеллектом и стратегиями совладания среди студентов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: посредством систематического обзора литературы исследование выявило механизмы, посредством которых эмоциональный интеллект влияет на стратегии преодоления трудностей студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: полученные результаты подчеркивают значительную роль эмоционального интеллекта в формировании адаптивных копинг-стратегий у студентов.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, стратегии совладания, студенты, анализ литературы, эмоциональная регуляция, устойчивость, академические успехи.

Для цитирования: Йулдашев Ш. Влияние эмоционального интеллекта на индивидуальные копинг-стратегии (на примере студентов) на основе анализа литературы. // Inter education & global study. 2024. №5(1). В. 543–551.

THE INFLUENCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON INDIVIDUAL COPING STRATEGIES (USING THE EXAMPLE OF STUDENTS) BASED ON LITERATURE ANALYSIS

© Sh. Yuldashev[1]✉
[1]Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: emotional intelligence plays a critical role in individuals' ability to understand and manage emotions effectively, influencing their coping strategies in various life situations.

AIM: this research aims to examine how emotional intelligence impacts the development and application of coping strategies among students.

MATERIALS AND METHODS: through a systematic review of literature, the study identifies the mechanisms through which emotional intelligence influences students' coping strategies.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

DISCUSSION AND RESULTS: the study employs a qualitative research approach, utilizing literature synthesis and content analysis of scholarly articles, books, and empirical studies related to emotional intelligence and coping strategies among students.

CONCLUSION: the findings highlight the significant role of emotional intelligence in shaping adaptive coping strategies among students.

Key words: emotional intelligence, coping strategies, students, literature analysis, emotional regulation, resilience, academic success.

For citation: Sheryigit Yuldashev. The influence of emotional intelligence on individual coping strategies (using the example of students) based on literature analysis, Inter education & global study, (4), pp. 543–551. (In Uzbek).

В современной образовательной среде учащиеся сталкиваются с множеством проблем, которые могут существенно повлиять на их успеваемость и общее благополучие. Эти проблемы варьируются от академического давления, социальной динамики и личных проблем до более широких социальных и экологических стрессоров. Преодолевая эти сложности, студенты используют различные стратегии преодоления стресса и поддержания психического здоровья. На эффективность этих стратегий преодоления трудностей часто влияет эмоциональный интеллект (ЭИ) учащегося, который означает способность распознавать, понимать и управлять своими эмоциями, а также эмоциями других.

Эмоциональный интеллект стал предметом обширных исследований с конца 20 века, получив известность благодаря работам Майера и Салови (1997) и Гоулмана (1995). Оно включает в себя ряд компетенций и навыков, включая эмоциональное осознание, саморегуляцию, сочувствие и социальные навыки. Эти компетенции имеют решающее значение для личного и академического успеха, поскольку они позволяют людям справляться со стрессом, строить здоровые отношения и принимать обоснованные решения.

С другой стороны, копинг-стратегии — это конкретные методы, которые люди используют для борьбы со стрессом и невзгодами. Согласно Лазарусу и Фолкману (1984), копинг-стратегии можно в общих чертах разделить на проблемно-ориентированные и эмоционально-ориентированные копинги. Копинг, ориентированный на проблему, предполагает принятие прямых действий по устранению источника стресса, тогда как копинг, ориентированный на эмоции, предполагает управление эмоциональной реакцией на стрессор. На выбор и

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

эффективность копинг-стратегий влияют различные факторы, включая личностные качества, социальную поддержку и эмоциональный интеллект.

Пересечение эмоционального интеллекта и стратегий преодоления трудностей представляет собой интересную область исследования, особенно в контексте студенческой популяции. Учащиеся с высоким ЭИ часто лучше подготовлены к использованию адаптивных стратегий преодоления трудностей, таких как решение проблем и поиск социальной поддержки, по сравнению со своими сверстниками с более низким ЭИ, которые могут полагаться на неадаптивные стратегии, такие как избегание и отрицание. Эта взаимосвязь имеет существенное значение для благополучия студентов, академической успеваемости и долгосрочного успеха.

Целью этой статьи является предоставление всестороннего обзора литературы о влиянии эмоционального интеллекта на индивидуальные стратегии преодоления трудностей среди студентов. Изучая существующие исследования, мы стремимся выяснить механизмы, посредством которых ЭИ влияет на совладающее поведение, и подчеркнуть потенциальные преимущества включения обучения ЭИ в образовательные программы. С помощью этого анализа мы надеемся внести свой вклад в более глубокое понимание роли эмоционального интеллекта в воспитании жизнестойких и успешных учеников.

Эмоциональный интеллект (ЭИ) определялся и концептуализировался по-разному, но большинство моделей согласны с основным набором способностей, связанных с обработкой эмоциональной информации. Майер и Саловей (1997) выделили четыре ветви ЭИ: восприятие эмоций, использование эмоций для облегчения мышления, понимание эмоций и управление эмоциями. Гоулман (1995) расширил эту модель, подчеркнув такие компоненты, как самосознание, саморегуляция, мотивация, сочувствие и социальные навыки. Эти компетенции в совокупности позволяют людям справляться с социальными сложностями, строить прочные отношения и принимать эффективные решения.

Многочисленные исследования подчеркнули важность ЭИ в образовательных учреждениях. Например, Паркер и др. (2004) обнаружили, что учащиеся с более высоким уровнем ЭИ, как правило, имеют более высокую успеваемость, более высокий уровень вовлеченности и более низкий уровень тревоги и депрессии. Эти студенты также с большей вероятностью будут проявлять просоциальное поведение

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

и иметь лучшие отношения со сверстниками, что может еще больше улучшить их академический и социальный опыт.

Копинг-стратегии — это методы, которые люди используют для управления стрессом и смягчения его последствий. Транзактная модель стресса и преодоления стресса Лазаруса и Фолкмана (1984) является одной из наиболее широко цитируемых концепций в этой области. Эта модель делит стратегии преодоления трудностей на два основных типа: копинг, ориентированный на проблемы, и копинг, ориентированный на эмоции. Копинг, ориентированный на проблему, предполагает принятие прямых мер по изменению стрессовой ситуации, тогда как копинг, ориентированный на эмоции, предполагает усилия по регулированию эмоциональной реакции на стресс.

Литература предполагает существенную связь между ЭИ и типами стратегий преодоления трудностей, используемых людьми. Высокий ЭИ постоянно связан с использованием адаптивных стратегий преодоления трудностей. Например, Мэтьюз, Зейднер и Робертс (2002) обнаружили, что люди с более высоким ЭИ с большей вероятностью будут заниматься решением проблем и поиском социальной поддержки. Эти стратегии обычно считаются более эффективными для управления стрессом и достижения положительных результатов.

Академический стресс является распространенной проблемой среди студентов, и ЭИ играет решающую роль в том, как они справляются с этим стрессом. Исследования показали, что учащиеся с более высоким EI лучше справляются с академической нагрузкой. Они с большей вероятностью будут использовать адаптивные стратегии преодоления трудностей, такие как планирование, управление временем и обращение за помощью к сверстникам и учителям. Например, исследование Саклофске, Остина, Галлоуэя и Дэвидсона (2007) продемонстрировало, что учащиеся с более высоким EI сообщают о более низком уровне тревожности перед экзаменами и более высоких уровнях успеваемости.

Социальная поддержка является важнейшим компонентом эффективного преодоления трудностей, и люди с высоким ЭИ более искусны в построении и поддержании поддерживающих отношений. Саловей, Беделл, Детвайлер и Майер (1999) подчеркнули, что люди с высоким ЭИ лучше воспринимают и управляют своими эмоциями и эмоциями других, что способствует более позитивному социальному взаимодействию. Эти улучшенные социальные навыки позволяют им

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

более эффективно искать и получать социальную поддержку, что, в свою очередь, помогает им справляться со стрессом.

Лонгитюдные исследования дают ценную информацию о долгосрочном влиянии ЭИ на стратегии преодоления трудностей. Шутте и др. (2007) провели исследование, в котором наблюдали за студентами в течение нескольких лет, и обнаружили, что те, у кого вначале был более высокий EI, со временем демонстрировали лучшую эмоциональную и академическую адаптацию. Эти студенты были более устойчивы к стрессу и смогли поддерживать более высокий уровень благосостояния и успеваемости на протяжении всего обучения в колледже.

Растущее количество литературы об эмоциональном интеллекте (ЭИ) и его влиянии на стратегии преодоления трудностей среди учащихся подчеркивает несколько ключевых последствий для образовательной практики. Включение обучения ЭИ в образовательные программы может значительно улучшить способность учащихся справляться со стрессом, улучшить успеваемость и способствовать общему благополучию. В этом разделе исследуется практическое применение этих результатов и предлагаются стратегии интеграции ЭО в образовательную программу.

Образовательным учреждениям следует рассмотреть возможность включения обучения эмоциональному интеллекту в свои учебные программы. Этого можно достичь с помощью специальных курсов или путем интеграции концепций ЭИ в существующие предметы. Например, учителя могут включать занятия, способствующие эмоциональному осознанию, саморегуляции и эмпатии, в уроки языкового искусства, обществознания и санитарного просвещения. Встраивая обучение ЭИ в различные предметы, учащиеся могут научиться применять эти навыки в разных контекстах, повышая свою общую эмоциональную компетентность.

Учителя играют решающую роль в развитии эмоционального интеллекта учащихся. Программы профессионального развития преподавателей должны включать обучение принципам ЭИ и стратегиям развития эмоциональных и социальных навыков в классе. Предоставляя учителям знания и инструменты для поддержки эмоционального развития учащихся, школы могут создать более благоприятную и эмоционально интеллектуальную среду обучения. Кроме того, учителя с высоким ЭИ лучше способны управлять динамикой класса, строить

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

позитивные отношения с учениками и эффективно решать эмоциональные и поведенческие проблемы.

Реализация программ социального и эмоционального обучения (SEL) может помочь учащимся развить важные эмоциональные и социальные навыки. Программы SEL, например программы, разработанные CASEL (Collaborative for Academic, Social и Emotional Learning), предоставляют структурированные уроки и мероприятия, которые учат учащихся распознавать эмоции и управлять ими, ставить и достигать позитивных целей, устанавливать и поддерживать позитивные отношения, а также ответственные решения. Исследования показали, что программы SEL могут привести к улучшению успеваемости, улучшению поведения в классе и повышению эмоционального благополучия (Durlak et al., 2011).

Школы также могут способствовать развитию эмоционального интеллекта посредством программ поддержки со стороны сверстников и наставничества. Объединение учащихся с наставниками или создание групп поддержки сверстников может предоставить учащимся возможность практиковать сочувствие, активное слушание и эмоциональное регулирование. Эти программы могут создать чувство общности и принадлежности, что может помочь студентам чувствовать себя более поддерживаемыми и менее изолированными в их академической и личной жизни.

Семинары по управлению стрессом могут помочь студентам научиться эффективным стратегиям преодоления академического и личного стресса. Эти семинары могут охватывать такие методы, как управление временем, упражнения на расслабление и практики осознанности. Обучая учащихся практическим навыкам управления стрессом, школы могут помочь им развить устойчивость и сохранить психическое здоровье.

Предоставление доступа к услугам консультирования и поддержки имеет важное значение для того, чтобы помочь учащимся справиться со стрессом и эмоциональными проблемами. Школьные консультанты могут предложить индивидуальные и групповые консультации для удовлетворения эмоциональных потребностей учащихся и дать рекомендации по стратегиям преодоления трудностей. Кроме того, школы могут сотрудничать со специалистами в области психического здоровья, предлагая семинары и ресурсы по эмоциональному интеллекту и управлению стрессом.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

С ростом использования технологий в образовании разработка и использование образовательных приложений, ориентированных на эмоциональный интеллект, может стать эффективным способом вовлечения учащихся. Эти приложения могут предлагать интерактивные занятия, игры и тесты, которые помогают учащимся развивать и практиковать навыки ЭИ. Интегрируя технологии в образование EI, школы могут предоставить учащимся доступные и привлекательные инструменты для повышения их эмоционального интеллекта.

Платформы онлайн-поддержки также могут сыграть роль в развитии эмоционального интеллекта и стратегий преодоления трудностей. Школы могут создавать онлайн-форумы или группы поддержки, где учащиеся могут делиться своим опытом, обращаться за советом и предлагать поддержку своим сверстникам. Эти платформы могут предоставить учащимся безопасное пространство для обсуждения своих эмоций и проблем, укрепляя чувство общности и связи.

Взаимосвязь между эмоциональным интеллектом (ЭИ) и индивидуальными стратегиями преодоления трудностей среди учащихся является важной областью исследований, имеющей значительные последствия для образовательной практики и благополучия учащихся. В литературе последовательно показано, что высокий уровень ЭИ связан с использованием адаптивных механизмов преодоления стресса, которые, в свою очередь, способствуют лучшему управлению стрессом, академическим успехам и общему психическому здоровью.

Будущие исследования должны продолжать изучать нюансы взаимосвязи между ЭИ и стратегиями выживания, включая потенциальные культурные различия и роль технологий в развитии ЭИ. Кроме того, лонгитудинальные исследования, отслеживающие долгосрочное влияние обучения ЭИ на академические и эмоциональные результаты, будут иметь ценное значение для дальнейшего подтверждения преимуществ этих образовательных практик.

Эмоциональный интеллект является жизненно важным компонентом успеха и благополучия учащихся. Понимая и поощряя ЭИ, образовательные учреждения могут помочь учащимся разработать эффективные стратегии преодоления трудностей, повысить успеваемость и улучшить психическое здоровье. Интеграция ЭИ в образовательную практику не только полезна для отдельных учащихся, но и способствует созданию более эмоционально интеллектуального и устойчивого общества.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5 (1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
2. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
3. Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications* (pp. 3-31). New York: Basic Books.
4. Matthews, G., Zeidner, M., & Roberts, R. D. (2002). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. Cambridge, MA: MIT Press.
5. Parker, J. D. A., Summerfeldt, L. J., Hogan, M. J., & Majeski, S. A. (2004). Emotional intelligence and academic success: Examining the transition from high school to university. *Personality and Individual Differences*, 36(1), 163-172.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sheryigit Yuldashev,**katta o‘qituvchi**.** [**Йулдашев Шерйигит,** старший преподаватель], [**Sheryigit Yuldashev,** senior teacher]; manzil: 130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri Sh.Rashidov shox ko'chasi, 259 uy [адрес: 130100, Джизакская область, город Джизак, ответвление улицы Ш. Рашидова, дом 259], [130100, Jizzakh region, Jizzakh city, Sh. Rashidov branch street, house 259]; e-mail: sheryigityuldashev@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Original paper

BO'LAJAK MUTAXASSISLARDA POTENSIAL VA AKTUAL IMKONIYATLARNI RIVOJLANTIRISH- PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA

© S.M.Tuychiyeva[1]✉
[1]Toshkent amaliy fanlar universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu tadqiqot ushbu qobiliyatlarning o'sishi va amalga oshirilishiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganadi, kasbiy rivojlanishga yordam beradigan psixologik jihatlarga urg'u beradi. Bo'lajak mutaxassislarda ham o'ziga xos potentsial, ham moddiy ko'nikmalarni tarbiyalashning murakkabligi psixologik tamoyillarni har tomonlama tushunish va ularni ta'lim va tarbiya sharoitida qo'llashni taqozo etadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi bo'lajak mutaxassislarda potentsial va haqiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish bilan bog'liq psixologik jarayonlarni o'rganishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ish usullarini birlashtirgan aralash usullardan foydalaniladi. Tadqiqot namunasi tabaqalashtirilgan tasodifiy tanlov orqali tanlangan turli sohalardagi bo'lajak mutaxassislarni o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar ichki motivatsiya, o'z-o'zini samaradorligi va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhiti potentsial qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, potentsialdan haqiqiy imkoniyatlarga o'tishga amaliy mashg'ulotlar, murabbiylik va real hayotda qo'llash imkoniyatlari sezilarli darajada ta'sir qiladi.

XULOSA: bo'lajak mutaxassislarda potentsial va haqiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish ko'p qirrali psixologik muammo bo'lib, u ham tabiatan iste'dodlarni, ham amaliy ko'nikmalarni oshirish uchun maqsadli strategiyalarni talab qiladi.

Kalit so'zlar: potentsial imkoniyatlar, haqiqiy imkoniyatlar, bo'lajak mutaxassislar, psixologik rivojlanish, ichki motivatsiya, o'z-o'zini samaradorligi, ta'lim psixologiyasi, kasbiy tayyorgarlik, psixologik to'siqlar, qo'llab-quvvatlash tizimlari.

Iqtibos uchun: Tuychiyeva S.M. Bo'lajak mutaxassislarda potensial va aktual imkoniyatlarni rivojlantirish- psixologik muammo sifatida. // Inter education & global study. 2024. №5(1). B.552–557.

РАЗВИТИЕ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ И АКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

© С.М.Туйчиева[1]✉
[1]Ташкентский университет прикладных наук, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этом исследовании рассматриваются факторы, влияющие на рост и реализацию этих способностей, подчеркиваются психологические аспекты, которые способствуют профессиональному развитию. Сложность воспитания как врожденного потенциала, так и реальных навыков у будущих специалистов требует всестороннего понимания психологических принципов и их применения в образовательном и учебном контексте.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение психологических процессов, участвующих в развитии потенциальных и реальных способностей будущих специалистов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этом исследовании используется смешанный подход, сочетающий качественные и количественные методы сбора данных. В выборку исследования вошли будущие специалисты различных специальностей, отобранные методом стратифицированной случайной выборки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты показывают, что внутренняя мотивация, самоэффективность и благоприятная среда обучения имеют решающее значение для содействия развитию потенциальных способностей. Более того, на переход от потенциальных способностей к реальным существенное влияние оказывают практическое обучение, наставничество и возможности реального применения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Развитие потенциальных и реальных способностей будущих специалистов представляет собой многогранную психологическую проблему, требующую целенаправленных стратегий по развитию как врожденных талантов, так и практических навыков.

Ключевые слова: потенциальные возможности, реальные возможности, будущие специалисты, психологическое развитие, внутренняя мотивация, самоэффективность, педагогическая психология, профессиональная подготовка, психологические барьеры, системы поддержки.

Для цитирования:Туйчиева С.М. Развитие потенциальных и актуальных способностей будущих специалистов как психологическая проблема // Inter education & global study. 2024. №5(1). С. 552–557

DEVELOPMENT OF POTENTIAL AND ACTUAL CAPABILITIES IN FUTURE SPECIALISTS AS A PSYCHOLOGICAL PROBLEM

© Saodat M. Tuychiyeva[1]✉
[1]Tashkent University of Applied Sciences, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this study examines the factors that influence the growth and realization of these capabilities, emphasizing the psychological aspects that contribute to

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

professional development. The complexity of nurturing both inherent potential and tangible skills in future professionals necessitates a comprehensive understanding of psychological principles and their application in educational and training contexts.

AIM: the aim of this study is to explore the psychological processes involved in the development of potential and actual capabilities in future specialists.

MATERIALS AND METHODS: this research employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative data collection techniques. The study sample includes future specialists from various fields, selected through stratified random sampling.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings reveal that intrinsic motivation, self-efficacy, and supportive learning environments are critical in fostering the development of potential capabilities. Moreover, the transition from potential to actual capabilities is significantly influenced by practical training, mentorship, and real-world application opportunities.

CONCLUSION: The development of potential and actual capabilities in future specialists is a multifaceted psychological problem that requires targeted strategies to enhance both inherent talents and practical skills.

Key words: potential capabilities, actual capabilities, future specialists, psychological development, intrinsic motivation, self-efficacy, educational psychology, professional training, psychological barriers, support systems.

For citation: Saodat M. Tuychiyeva (2024) Development of potential and actual capabilities in future specialists as a psychological problem, Inter education & global study, (5(1)), pp. 552–557 (In Uzbek).

Bugungi ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar davrida yosh mutaxassis ijtimoiy, iqtisodiy, shaxsiy psixologik manfaatli mehnat faoliyatida shakllanishi lozimdir. Zamonaviy ish beruvchiga ta’lim tarayonida mehnat faoliyatida nafaqat vazifani sifatli hal etuvchi, balki jamoada muammolarni tez echimini topuvchi, o‘zinnig kasbiy-shaxsiy imkoniyatlarini maksimal darajada namoyon qiluvchi mutaxassis kerak. Bu nafaqat ish beruvchi, balki jamiyat talabidir. Aynan shu sifatlarni shakllantirish masalalari N. A. Alekseev, E. F. Zeer, A. M. Novikov tadqiqotlarida o‘z aksini topgan.

Kasbiy rivojlanish muammosi ko‘tarilganda layoqat, rivojlanishning yaqin zonasi, psixologik tayyorgarlik, psixologik zaxiralar va imkoniyatlar, mikrorivojlanish effektlari kabi tushunchalarda o‘z aksini topadi. Bu tushunchalar shaxsning potensial va aktual xarakteristikalarida namoyon bo‘ladi. Shaxsning potensial (yashirin) imkoniyatlari deganda aniq vaziyatlarda namoyon bo‘lishi va shaxsning real imkoniyatlarini ifodalovchi sifatlar tushuniladi. Boshqa tomondan potensial imkoniyat rivojlanishning ham belgilaridan biri sifatida ko‘rishimiz va bu o‘z navbatida shaxsning keyingi rivojlanishini harakatga keltiruvchi kuchi sifatida e’tirof etishimiz mumkin. Shaxsning aktual

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

imkoniyatlari shaxs imkoniyatlarining yangi mazmunan va sifat jihatdan kelajakka yo‘naltiruvchi va o‘z-o‘zini namoyon qilishga imkon beruvchi imkoniyatlaridir.

Aktual imkoniyatlar faoliyatda, xatti- harakatlar, munosabatlarda ifodalanadi. Potensial va aktal imkoniyatlar uzviy bir- biri bilan bog‘liq bo‘lib, potensial imkoniyatlari aktualga, aktual imkoniyatlar potensialga o‘tadi. Bu o‘tishlar shaxsiy sub’ektiv xususiyat hamda ob’ektiv ijtimoiy sharoitlarga bevosita bog‘liq ekanligini kuzatish mumkin. Shuni ta’kidlash lozmki, faoliyatdagi xatti-harakatlar – bu faoliyatning nisbatan tugallangan elementi bo‘lib, u umumiy motivga bo‘ysungan oraliq maqsadga erishishni nazarda tutadi. Masalan, talabaning o‘quv faoliyatidagi xatti-harakatlariga, ma’ruza eshitish, laboratoriya ishlarini bajarish, yakuniy nazorat ishini yozish, malakaviy amaliyotga borish va h.k. kirishi mumkin. Har qanday xatti-harakat operatsiyalar tizimidan iborat bo‘lib, u ma’lum vaziyatda ma’lum masalani echishga qaratilgandir.

Potensial va aktal imkoniyatlar bog‘liqligi uch asosiy darajadagi munosabatlar va o’zaro bog‘liqlarga ega:

1. O‘tmishni aks ettirish. Shaxs imkoniyatlari barqaror sifatlarini o‘zida mujassamlashtirib, ular shaxs tomonidan hayot tajribasi jarayonida faoliyatni optimal amalga oshirish qobiliyatida aks etadi. Bu bosqich “imkoniyat” tushunchasi “resurs” tushunchasiga mazmunan yaqin bo‘lib u yoki bu vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun kerak.

2. Reprezentiv borliq. Bu bosqichda asosiy urg‘u amaliy faoliyat jarayonida aktuallashgan imkoniyatlarga yo‘nalgan. Bu erda “imkoniyat” tushunchasi “zahira” tushunchasi bilan uyg‘undir. Bu erda zahira tushunchasi:

- samaradorlikni pasaytiruvchi foydalanilmagan imkoniyatlar sifatida (xususan, foydalanilmagan ko‘nikma va malakalar yo‘qolib boradi);
- rivojlanishning ishonchli “mustahkamlik zahirasi” sifatida ifodalanadi.

3. Kelajakka yo‘nalganlik. Faoliyat jarayonida nafaqat mavjud imkoniyat va qobiliyatlar namoyon bo‘ladi, balki yangilari ham shakllanadi. Shaxsning potensial imkoniyatlari muammosi u yoki bu ma’noda S. L. Rubinshteyn, V. N. Myasishev, B. G. Ananev ishlarida o‘z aksini topgan. Bu mualliflar ishida «aktual extiyojlar», «aktual qobiliyatlar», «actual vaziyat», «shaxs xarakteristikasining aktual potensial imkoniyatlari” iboralar ishlatilgan.

Aniq faoliyat turlarining rang-barangligini hisobga oladigan bo‘lsak, ularni har birida yuqorida qayd etilgan bosqichlar shaxsni faoliyatda o‘z-o‘zini namoyon qilish va aktuallashtirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda pedagogik faoliyatni aniq ijtimoiy soha sifatida qaraladigan bo‘lajak pedagoglar, psixologlar tomonidan kasbiy rivojlanish bilan bog‘liq vazifalarni hal etish, qatiy belgilangan xatti-harakatlar va operatsiyalarni amalga oshirish kerak. Ularni muvaffaqiyatli bajarish esa bilim, ko‘nikma va malakalar talab etadi.

Zamonaviy professional ta’lim shu kungacha tizimli, belgilangan bilim, ko‘nikma va malakalarni bo‘lajak mutaxassislarga berish vazifasini qo‘ygan. Bo‘lajak mutaxassis tayyorlash jarayonida kasbiy rivojlanishni «shaxs - kasb» + «shaxs – kasb egasi, mutaxassis» tizimida tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Ushbu dinamik rivojlanish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

traektoriyasi shaxsning yosh davrlari, kasbiy-shaxsiy sifatlari, olingan bilimlar negizida ko‘nikma va malakalarini shakllanishini nazarda tutadi. Kasbiy rivojlanish davriy tizimi umumiy rivojlanish muammolarini ko‘rish va ularni hal etish masalalarini nazarda tutadi va bunda psixologik vaqt xususiyatlarni ko‘rib chiqish ham muhimdir. Ushbu muammo E. F. Zeer [1] empirik tadqiqotlarida o‘z aksini topgan. Tadqiqotchi vaqtni quyidagi konseptsiyalarda talqin qilib belgilaydi:

1. «Kvant» konseptsiyasi turli davr oralig‘idagi xissiy kechinmalarni nazarda tutadi (masalan, vaqtni baholash, hozir, shu vaqtda psixologiyasi nuqtai nazarida, davr oralig‘idagi o‘zgarishlar).

2. Vaziyatli konseptsiya, unda yuz berayotgan hodisa va voqealarni vaqt bilan bog‘liqligini, hamda yuz berayotgan voqealar intensivligida (shaxsning ichki va tashki, faoliyatdagi o‘zgarishlari) namoyon bo’ladi.

3. Maqsad-oqibatli konseptsiya. «Kvant» va vaziyatli yondashuv qator fundamental muammolarni to‘liq echimini bermaydi. Bu fundamental muammolar:

- psixologik vaqtning qaytmasligi;
- ko‘pqirraligi;
- kasbiy rivojlanishda yosh kategoriyasidagi muammolarning mavjudligi. Bularning echimi uchinchi konsepsiyada o‘z aksini topadi va bunda «sabab- oqibat», «maqsad-vosita» tizimidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

O‘zbek psixologlari tomonidan kasbiy rivojlanish muammosi o‘rganilgan. R.Z.Gaynutdinov rahbarligida kasbiy rivojlanish va tiklanishning turli muammolariga bag‘ishlangan qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. D.N. Arzikulovning dissertatsion tadqiqotida Agrar universitet talabalarining kasbiy shakllanish bosqichlari psixologik xususiyatlarini o‘rganishga asosiy e’tibor qaratildi. Boshqa kasblarga ham taalluqli bo’lgan muhim xulosalar kasbiy tiklanishning har bir bosqichida ajratilgan shaxsiy xossalar bilan kasbiy sifatlar o’rtasida statistik ahamiyatli bog‘liqlik borligi haqidagi fikrlar o’z ifodasini topgan.

Rivojlanishning turli bosqichlarida shaxsning alohida xususiyatlari ustuvorligi, ularning shaxsiy-kasbiy adaptatsiyasining ifodalash o‘zini kasb bilan identifikatsiyalash ko‘rsatkichi sanaladi.

Kasbiy identifikatsiya kasbga yo’naltirishda muhim jihatlarda biridir. O’zini ma’lum kasbda ko’rish shu kasbga xos sifat va qobiliyatlarni anglash, qabul qilish va uni amaliyotda qo’lashdan iboratdir. Kasbiy identifikatsiyaning umumiy identifikatsiyalar tuzilishida tutgan o‘rni hali to‘liq yoritib berilmagan, lekin fenomen va ijtimoiy identifikatsiya tuzilishi hamda uning alohida turlari haqidagi Ilmiy tasavvurlarning rivojlanganligi kasbiy identifikatsiyani ijtimoiy “ Men” tuzilishidagi muhim elementlardan biri sifatida o‘rganish imkonini beradi. Tadqiqotimizda bo’lajak mutaxassislarda kasbiy identifikatsiyani aniqlash maqsadida T.S.Timofeeva tomonidan taqdim etilgan “Men uchun ahamiyatli” metodikasi taqdim etildi. Unda talabalar o’zlari uchun kelajakda muhim kasbiy sifat va qobiliyatlarni muhimligiga qarab belgilashlari tavsiya etildi.

1-jadval

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5(1)

	SIFATLAR	Ahamiyati (joy)	Natijalar
1.	Ehtiyotkorlik	11	7%
2.	Haqqoniylik	8	6%
3.	Ijodkorlik	6	5%
4.	Sezgirlik	1	10%
5.	O'z-o'zini anglash va intilish	2	14%
6.	O'z-o'ziga ishonch	3	12%
7.	Insonparvarlik		5%
8.	Tolerantlik	7	5%
9.	O'z-o'zini boshqarishning yuqori darajasi (hissiy barqarorlik)	5	10%
10.	Empatiya	4	9%
11.	Qadrsizlik	13	6%
12.	Intellektual rivojlanishning yuqori darajasi	9	5%
13.	Professional jamoaga tegishli ekanligini his qilish, uning qadriyatlarini baham ko'ringhis	12	6%

Jadvaldan bolajak pedagog-psixologlarda sezgirlik, o'z-o'zini anglash va intilish, o'z-o'ziga ishonch, hissiy barqarorlik va empatiya kabi sifatlar ularning shaxsiy sifarlari bilan uyg'unligini belgilashgan. Keltirilgan ma'lumotlardan kelib chiqqan holda, xulosa qiladigan bo'lsak, kasbiy rivojlanish masalasi jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega. Bu muammoni ilmiy va amaliy nuqtai nazardan taxlil va tadqiq qilish kerkligini hayotnihg o'zi ko'rsatmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития:методология, теория, практика. -РГПІТУ 2011-21с
2. Кондаков И.М. Индивидуально –психологические особенности подростков в выборе профессии. Москва, 1989
3. Davletshin M.G., Tuychiyeva S.M. Umumiy psixologiya. -TDPI 2002- 48b
4. Ergasheva D.H. Kasbiy identifikatsiya tushunchasining mazmuni. Conference on universal science research 2023. Volume-2, issue-2. -39 b

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Tuychiyeva Saodat**, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent, [**Туйчиева Саодат,** кандидат психологических наук, доцент], [**Saodat Tuychiyeva,** candidate of psychology, associate professor]; manzil: O'zbekiston, Shahar: Toshkent, Tuman: Chilonzor, Gavxar ko'chasi, 1 [адрес: Узбекистан, Город: Ташкент, Район: Чиланзор, улица Гавхара, 1], [address: Uzbekistan, City: Tashkent, District: Chilonzor, Gavkhar street, 1]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Original paper

TALABALARNING BOSHQARUV MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION MENEJMENTNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

© M.T. Hamdamova[1]✉

[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqola maktabgacha ta’lim sohasiga oid bo‘lib, maqolada boshqaruv usullari, boshqaruv funksiyalari, boshqaruvning turlari hamda boshqaruvning ijtimoiy – psixologik ucullari yoritilgan.

MAQSAD: talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda innovatsion menejmentning pedagogik imkoniyatlarini tadqiq qilishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida suhbat, ijtimoiy-psixologik so'rovnoma, kuzatish kabi metodlaridan foydalanildi va olingan natijalarning statistik ishonchlilik darajasi faktorli tahlil orqali tasdiqlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: “Menejment qoidalariga rioya qilib ishlayotgan maktab rahbarlari bugungi ta’lim sohasidagi islohotlarni his etib, boshqarishni zamonaviy kompetentlik qoidalari asosida ishni tashkil etib kuchli instruktiv yetakchilik, aniq belgilangan maqsad, o‘qituvchilardan kutilayotgan ijodiy natijalar, o‘qib-o‘rganish, o‘rgatish uchun zaruriy muhit, o‘quvchilar va sinfni doimiy kuzatish, oila, maktab, mahalla hamkorlik aloqalarini mustahkamlaydilar. Yangi ilmiy izlanishlar obod mahalla, obod mahalla, obod uy va namunaviy oila tashabbusi asosida rahbarlik ishlarini tashkil etishni talab qiladi. “Boshqaruv madaniyati – bu ma’muriy ijtimoiy va rahbarning psixologik jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi professional va ishchanlik sifatli sintezidir.

XULOSA: ta’lim tizimida faoliyat ko‘rsatayotgan har bir pedagogo‘qituvchi o‘zining butun bilim va tajribasini ta’lim-tarbiya tizimini takomillashtirishga yo‘naltirishi bugungi kunning muhim dolzarb masalasidir.

Kalit so'zlar: rejalashtirish, boshqaruv funksiyalari, motivlash, nazorat qilish, boshqaruv turlari va usullari, ijtimoiypsixologik, marketing, innovatsion boshqarish.

Iqtibos uchun: Hamdamova M.T. Talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda innovatsion menejmentning pedagogik imkoniyatlari. // Inter education & global study. 2024. №5. B.558–564.

ФОРМИРОВАНИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА

© М.Т. Хамдамова[1]✉

[1]Ташкентский государственный педагогический университет им. Низами, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данная статья относится к сфере дошкольного образования, в ней освещаются методы управления, функции управления, виды управления, а также социально – психологические аспекты управления.

ЦЕЛЬ: состоит в исследовании педагогических возможностей инновационного менеджмента в формировании управленческой культуры учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались такие методы, как беседа, социально-психологический опрос, наблюдение, а степень статистической достоверности полученных результатов подтверждалась факторным анализом.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: “руководители школ, работающие в соответствии с правилами менеджмента, почувствовали реформу в современном образовании, организовав управление работой на основе современных правил компетентности, чтобы обеспечить сильное учебное лидерство, четко определенную цель, творческие результаты, ожидаемые от учителей, необходимая среда для обучения, обучения, постоянное наблюдение за учениками и классом, семья, школа, окрестности укрепляют партнерские отношения. Новые научные исследования требуют организации управленческой работы на основе инициативы "процветающая махалля", "процветающая махалля", "процветающий дом" и "образцовая семья". "Культура управления-это качественный синтез профессионального и делового в успешном осуществлении управленческого социально-психологического процесса руководителем.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: актуальным вопросом сегодняшнего дня является то, что каждый педагог-педагог, работающий в системе образования, направляет все свои знания и опыт на совершенствование системы образования.

Ключевые слова: планирование, функции управления, мотивация, контроль, виды и методы управления, социально-психологический, маркетинг, Инновационный менеджмент.

Для цитирования: Хамдамова М.Т. Формировании управленческой культуры учащихся педагогические возможности инновационного менеджмента. // Inter education & global study. 2024. №5. С. 558–564.

THE FORMATION OF THE MANAGERIAL CULTURE OF STUDENTS PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF INNOVATION MANAGEMENT

© Mahzuna T. Hamdamova[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

INTRODUCTION: this article relates to the field of preschool education, it highlights management methods, management functions, types of management, as well as socio–psychological aspects of management.

AIM: the aim is to study the pedagogical possibilities of innovative management in the formation of the managerial culture of students.

MATERIALS AND METHODS: in the course of the study, such methods as conversation, socio-psychological survey, observation were used, and the degree of statistical reliability of the results obtained was confirmed by factor analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: “school leaders working in accordance with the rules of management have felt the reform in modern education, organizing work management based on modern competence rules to ensure strong academic leadership, a clearly defined goal, creative results expected from teachers, the necessary environment for learning, learning, constant supervision of students and the classroom, family, school, neighborhood strengthen partnerships. New scientific research requires the organization of management work based on the initiatives "prosperous mahalla", "prosperous mahalla", "prosperous house" and "exemplary family". "Management culture is a qualitative synthesis of professional and business in the successful implementation of the managerial socio-psychological process by the head.

CONCLUSION: an urgent issue today is that every teacher-educator working in the education system directs all his knowledge and experience to improve the education system.

Key words: planning, management functions, motivation, control, types and methods of management, socio-psychological, marketing, Innovative management.Key words:

For citation: Mahzuna T. Hamdamova. (2024) ‘Formation of students' managerial culture pedagogical possibilities of innovation management’, Inter education & global study, (5), pp. 558–564. (In Uzbek).

Boshqaruv faoliyatining nazariy va uslubiy asoslarini ishlab chiqish va maktabgacha ta’lim tashkiloti rahbarining boshqaruv kompetensiyasini rivojlantirish ta’lim jarayonining mazmunini tavsiflashga davom etish va rahbarning kasbiy tayyorgarligini mazmunini maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagogik menejment, nazariy va amaliy faoliyat masalalari bilan boyitishning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Shu munosabat bilan pedagogik menejmentning nazariy asoslari parallel ravishda bayon qilingan yondashuvni amalga oshirish va amaliyotga yo‘naltirilgan boshqaruv faoliyat jarayonida tegishli ko‘nikma va malakalar ya’ni, boshqaruv faoliyati bo‘yicha talabalarning madaniyati shakllanadi va takomillashadi.

Hozirgi kun zamonaviy ta’limining rivojlanishi yangi yo’nalish - innovatsion faoliyatni taqozo etmoqda. «Innovatsion pedagogika» termini va unga xos bo’lgan tadqiqotlar XX asrning 60-yillarida G’arbiy Yevropa va AQShda paydo bo’lgan. Dastlab innovatsion faoliyat F.N.Gonobolin, S.M.Godnin, V.I.Zagvyazinskiy, V.A.KanKalik, N.V.Kuzmina,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

V.A.Slatenin, A.I.Sherbakov ishlarida tadqiq etilgan. Bu tadqiqotlarda innovatsion faoliyat amaliyoti va ilg'or pedagogik tajribalarni keng yoyish nuqtai nazaridan yoritilgan. X.Barnet, Dj.Basset, D.Gamilton, N.Gross, M.Mayez, A.Xeyvlok, D.Chen, R.Edem ishlarida innovatsion rivojlanishlarni boshqarish, ta'limdagi o'zgarishlarni tashkil etish, innovatsiyaning «hayoti» va «faoliyati» uchun zarur bo'lgan shart -sharoitlar masalalari tahlil qilingan. Yangilik kiritishning psixologik aspekti amerikalik olimlardan biri E. Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining toifalari tasnifini, uning yangilikka bo'lgan munosabatini, uni idrok qilishga shayligini tadqiq etgan.

Pedagogik menejment, boshqaruv faoliyati nazariyasi va amaliyoti masalalari mazmunini ishlab chiqish nuqtayi nazaridan, uchta bosqichni ajratish mumkin: yo‘nalish (mo‘ljalli), o‘quv (predmet) -uslubiy va tadqiqot[1].

Zamonaviy ta‘lim mutaxassisning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyat qozonish imkoniyatini yaratishi uzoq vaqtdan ma‘lum. Ta‘lim jarayonida zarur bilim va ko‘nikmalar, kasbiy munosabat, faoliyatning ayrim turlariga va uning tuzilishiga tayyorlik to‘plami shakllanadi. Ta‘lim ma‘lum qobiliyatlarning rivojlanish darajasini belgilaydi va hatto mutaxassisning individualligi yoki shaxsiy xususiyatlarini to‘g‘rilaydi va shakllantiradi..

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘grisida” 2019 yil 13 maydagi 391-sonli qarori hamda O‘zbekiston Respublikasining “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi ijrosini ta‘minlash, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida yuritilayotgan ish hujjatlarini tartibga solish, xodimlarning ta‘limtarbiya jarayonidagi mas‘uliyatini oshirish, tarbiyachi faoliyatining 5 muvaffaqiyati avvalo ta‘limiy prinsip (qonuniyat)larni qanchalik to‘g‘ri amalga oshirishiga bog‘liq. Ta‘lim qonuniyatlari bu - o‘qitish jarayoniga qo‘yiladigan talablar yig‘indisidir. Ta‘lim prinsip (tamoyil)lari deb, ta‘limning barcha bosqichlari va hamma predmetlarini o‘qitish uchun asos bo‘ladigan qonuniyatlar, qoidalarga aytiladi. Ta‘lim qonuniyatlari tarbiyalanuvchi va tarbiyachi orasidagi eng muhim ichki ahamiyatni aks ettiradi. O‘zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevral kuni e‘lon qilingan farmoni asosida 2017—2021-yillarda O‘zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi tasdiqlandi. Bu strategiya loyihasi o‘ta dolzarb bo‘lib, aholi va tadbirkorlarni tashvishga solayotgan masalalarni kompleks o‘rganish, qonunchilik, huquqni muhofaza qilish amaliyoti va xorijiy tajribani tahlil qilish yakunlari bo‘yicha ishlab chiqildi. Hujjat internetda e‘lon qilinib, ekspertlar va jamoatchilikning keng muhokamasidan o‘tdi. Ijtimoiy sohalarning rivojlantirishida milliy mustaqillik prinsiplari va xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlarining ustuvorligi asosida ta‘limning barcha darajalari va bo‘g‘inlarida ta‘lim oluvchilarning ma‘naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga hamda ta‘limni boshqarish tizimini takomillashtirish, jamoat boshqaruvi shakllarini rivojlantirish, ta‘lim tashkilotlarini mintaqalashtirishga e‘tabor qaratilgan.

[1] Sh.Sh.Olimov, Sh.X.Samiyeva, N.X.Aslanova, F.J.Ro‘ziyev. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari va metodlari. “Durdona” nashriyoti Buxoro – 2022

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, kompetensiya rivojlanishining yo‘nalish bosqichi talabalarning o‘quv kurslariga kiritilgan umumiy tayyorgarlik va umumkasbiy tayyorgarlik fanlarni o‘qitish bilan bir vaqtda “shaxs”, “jamiyat”, “ijtimoiy tizimlarni boshqarish”, “menejment” va boshqa fanlarni o‘qitish amalga oshiriladi. Ushbu bosqichda “Boshqaruv psixologiyasi”, “Maktabgacha ta’limda innovatsion menejment” fanlari katta rol o‘ynaydi, ular doirasida ijtimoiy tuzilish, ijtimoiy tizimlarning faoliyati, boshqaruv, alohida ijtimoiy hodisa va funksiya sifatida ochib beriladi. Ijtimoiy rivojlanishning maqsadi va ahamiyati sifatida rahbarning ushbu bosqichda shaxsga nisbatan shaxsiy pozitsiyasini shakllantirish asosiy vosita hisoblanadi. Shu munosabat bilan, o‘quv fanlari doirasida zamonaviy dunyoqarash va axloqning umumiy aksiologik asoslari aniqlanadi. Talabalarning diqqat-e’tiborlari “yaxshi”, “insoniylik”, “qonun”, “erkinlik”, “shaxsning qadr-qimmati”, “insonga hurmat” inson taraqqiyoti tarixida to‘plangan tajribaning insonparvarlik asoslarini aks ettiruvchi umuminsoniy qadriyatlar ekanligiga qaratiladi. Shunday qilib, maktabgacha ta’lim yo‘nalishida taxsil olayotgan talabalarning asta-sekin kasbiy faoliyatga tayyorgarligi rivojlanadi, dunyoqarashi, insonparvarlik va demokratik qadriyatlari shakllanadi.

Boshqaruv nazariyasi va amaliyotining metodologik asoslari shaxsga yo‘naltirilgan mafkura ekanligini inobatga olgan holda, yuqorida aytib o‘tilgan muhim jihatlar rahbarning boshqaruv kompetensiyasining kognitiv va qadriyatli tarkibiy qismlarini rivojlantirish funksiyasi vazifasini bajaradi.

Ma‘lumki, qonuniyat - bu barqaror, zaruriy u yoki bu hodisalar va jarayonlar o‘rtasidagi mutanosiblik va muhim aloqa hisoblanadi. Ijtimoiy ehtiyojlar va sharoitlar o‘quv jarayonining xarakteri, uning vazifalari, mazmuni, shakllari: usullari va vositalarini qonuniy ravishda aniqlab beradi. Agar o‘qitish jamiyat talablarini e‘tiborga olmasa, u holda uni, albatta, qayta ko‘rish, takomillashtirish kerak. Demak, ta‘lim berish, tarbiyalash va tarbiyalanuvchilarning umumiy rivojlanishlarini bir butunlikda amalga oshirish zarur. Ifodalangan qonuniy ta‘limiy aloqalarni va o‘qitish qoidalarini ilmiy asoslangan o‘zaro bog‘lanishda qo‘llash ko‘nikma va malakalarni chuqur, puxta, ongli va ta‘sirli o‘zlashtirilishini ta‘minlaydi. O‘qitishni aynan shunday natijaga qaratish uning onglilik, puxtalik, ta‘sirchanlik qoidalarini xarakterlaydi. Ta‘limning mazmuni hayot, hozirgi zamon fani bilan bog‘langan bo‘lganligi uchun ham, vazifalarda mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirish muammolari, ishlab chiqarishni 6 mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish, kompyuterlashtirish kabilar asosida intensivlash o‘z aksini topishi kerak. Har bir tarbiyachi shuni anglab yetishi muhimki, o‘quv jarayonini samarali bo‘lishi - bu, ishda o‘zini oqlagan pedagogik qonuniyatlar, qoidalar, ta‘limiy qoidalarni hozirgi zamon sharoitidagi yangi masalalarni hal qilishda ijodiy foydalangan holda, ulardan butunlay va o‘zaro aloqada foydalanish demakdir. O‘qitishning muqobil tomonlarini tanlash uchun butun qonuniyatlar birligini va ta‘limiy qoidalarini e‘tiborga olish zarur.

Maktabgacha ta’lim yo‘nalishida taxsil olayotgan talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda “Boshqaruv psixologiyasi” fanining mohiyatli jihatlari muhim rol o‘ynaydi, chunki uning doirasida bo‘lajak rahbarlar kasbiy pedagogik faoliyatning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

insonparvar va demokratik asoslarini, rahbarlik faoliyatining yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Umumkasbiy tayyorgarlik fanlarini informatsion ravishda pedagogik menejment savollari bilan to‘ldirish imkoniyatlarini aniqlab “Boshqaruv psixologiyasi” kursining mazmunini, ya’ni tadqiqotchining o‘z amaliyotida bo‘lgan – “Boshqaruv psixologiyasida rahbar imidji” bo‘limini tahlil qilish zarurati mavjud.

Umumkasbiy fanlar mazmuni o‘z navbatida, pedagogik menejment, maktabgacha ta’lim tashkilotini boshqarish nazariyasi va amaliyoti masalalari bilan boyitishning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda mohiyatan va tarkibiy funksional yo‘nalishga ega.

Tadqiqot maqsadlarini inobatga olgan holda, boshqaruv faoliyatining ayrim jihatlarini ochib beradigan tarkib bilan boyitilishi mumkin bo‘lgan mavzularni tanlashda, bir-biriga yaqin, umumiy aksiologik va ijtimoiy-madaniy ildizlarga ega bo‘lgan va bir vaqtning o‘zida pedagogik masalalarni va boshqaruv faoliyatining ba’zi nazariy tomonlarini ko‘rib chiqishga imkon beradigan ilmiy bilimlar tanlanadi.

“Boshqaruv psixologiyasida rahbar imidji” bo‘limini o‘rganishning o‘ziga xos xususiyati shundan iboratki, bo‘lajak rahbarlarning fikri, boshqaruv psixologiyasining boshqa turkum vazifalari boshqaruv imidjlarini shakllantirish, ushbu dars mashg‘ulotida samarali faoliyatini ta’minlash maqsadidagi ta’sir etish imkoniyatlari” tushunchasi bo‘lgan boshqaruv va kasbiy yo‘nalishga asos yaratadi. Ushbu qismning mazmunini pedagogik menejment savollari bilan boyitib, maktabgacha ta’lim tashkiloti rahbarining shaxsiy, boshqaruv va kasbiy pozitsiyasini shakllantirish jarayonida ham, uning boshqaruv kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida ham muhim bo‘lgan jihatlarga to‘xtaldik.

Maktabgacha ta’lim yo‘nalishida taxsil olayotgan talabalarning boshqaruv madaniyatini takomillashtirish boshqaruv malakasi asoslarini shakllantirish mazmunini boyitish munosabati bilan “Pedagogik kasbning umumiy xususiyatlari” mavzusining mazmunini kengaytirish zarurati yuzaga keladi, uning doirasida maktabgacha ta’lim tashkiloti rahbari pedagog tomonidan jamiyatda amalga oshirilgan tarixiy vazifalar bilan tanishtiriladi. Shu munosabat bilan, rahbarlar pedagogik ishning ko‘p qirrali xususiyatidan xabardor bo‘ladi: pedagog yosh avlodni tarbiyalash, o‘qitish, rivojlantirish jarayonlarini tashkil qiladi va ta’minlaydi, ikkinchi tomondan, ko‘p qirrali va ko‘p darajali shaxslararo o‘zaro munosabatlarga kirishadi va boshqaruv funksiyasini amalga oshiradi. Pedagogning ishini ko‘p funksiyali deb bilish, pedagoglarga kasbiy ta’lim mazmunida o‘zaro bog‘liq bo‘lgan ikkita sohani – insoniyat tarixi va maxsus xususiyatlarini aniqlashga imkon beradi.

“Kasbiy faoliyat va pedagogning shaxsiyati” mavzusini o‘rganish pedagog va pedagogik madaniyat ajralmas ekanligini tushunishga olib keladi va pedagogik madaniyatning eng yuqori darajasi pedagogning qadr-qiymatini, ijtimoiy ahamiyatli xususiyatlarini uning faolligi, mas’uliyati, qarorlar qabul qilish va ular uchun javobgarlik va boshqalar, jamoat manfaatlariga xizmat qilishga tayyorgarligini shakllantirishni talab qiladi. Tadqiqotchilarning fikrlarini jamiyatning boshqa a’zolari bilan taqqoslaganda uning shaxsiyati, umumiy va kasbiy madaniyati ustunlikdan iborat bo‘lganida ijtimoiy kutishlarni oqlaydi. Tadqiqotimizning aspektida maktabgacha ta’lim tashkilotida zamonaviy pedagogik xodimning bunday ilg‘or, boshqaruv kompetentligi, masalan, boshqaruv funksiyalarini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №5

bajarishga tayyorgarlik, kasbiy vazifalarni samarali hal etishga erishish kabi boshqaruv kompetensiyasi bo‘lishi kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Begimkulov U.Sh. Pedagogik ta’lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. Ped.fan.dok. ... diss.-T.:2007.-305 b.;
2. Belaya K.Yu. Innovatsionnaya deyatelnost v DOU: Metodicheskoye posobiye. M.: TTS Sfera, 2005. 64 s.
3. Bern E. Lider i gruppa. O strukture i dinamike organizatsiy i grupp. – Yekaterinburg: Izd-vo «Litur», 2000. – 320 s.
4. M.Hamdamova Maktabgacha ta’lim tashkilotida mehnat qonunchiligi xujjatlari bilan ishlash O’quv qo’llanma, Toshkent “Ozkitobsavdo” 2020, ISBN 978-9943-6297-6-9, UO'K: 373,2:37,9 (075), KBK: 74. 102 ya7, 204 bet
5. M.Hamdamova Sbornik nauchnix statey po itogam raboti, Mejdunarodnogo nauchnogo foruma tom 2, «Nauka i innovatsii - sovremenniye konsepsii». Data rassilki sbornika – 18 oktabrya 2019 g, Moskva 2019, 46-50 st
6. M.Hamdamova Metodicheskaya rabota v doshkolnix obrazovatelnix uchrejdeniy kak faktor povisheniya kachestva obrazovaniya«Problemi ta perspektivi rozvitku suchasno nauki v krainax Evropi ta azii», XX mejnarodna naukovo-praktichna internet-konferensiya- 31 jovtnya 2019, zbornik naukovix prats, pereyaslav-xmelnitskiy-2019, 67-70 st

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Hamdamova Mahzuna Tursunovna,** Maktabgacha ta’lim fakulteti dekani pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots, [**Хамдамова Махзуна Турсуновна,** декан факультета дошкольного образования доктор философии по педагогическим наукам (PhD), доцент], [**Mahzuna T. Hamdamova**, Dean of the Faculty of Preschool Education, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent shaxar Chilonzor tumani Bunyodkor ko'chasi 27- uy [адрес: Узбекистан, город Ташкент Чиланзарский район улица Бунедкор дом 27], [address: Uzbekistan, Tashkent city Chilanzar district Bunyodkor street 27]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, № 5 (1)

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31 yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, san’atshunoslik, psixologiya, fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan https://oak.uz/pages/4802

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan bo‘lib bir yilda 8 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi. Pedagogika, psixolgiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy jamoatchilikni ilm-fan natijalari bilan tanishtirish; ilm-fan rivojlantirishning dolzarb masalalariga tadqiqotlarining ustuvor yo‘nalishlari doirasida olib borilgan ilmiy ishlarning asosiy natijalari to‘g‘risida ma’lumot berish; yangi istiqbolli loyihalar va texnologiyalarni joriy etish; ta’lim va tarbiya bilan bog‘liq nazariy va amaliy ishlar; fan va ta’limning innovatsion rivojlanishi; fundamental va amaliy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash uchun qulay axborot muhitini yaratishning asosiy ilmiy natijalarini o‘z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy ta’limning muammo va paradigmalarini o‘rganish, rivojlantirish va amaliyotga tadbiq etish bo‘yicha nazariy tavsiyalar berishdan iborat. Nashr qilingan materiallardan O‘zbekiston Respublikasi hamda xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi izlanuvchilar foydalanishi ko‘zda tutilgan.

Jurnalning kalit so‘zlari:

Oliy pedagogik ta’lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika, psixologiya va san’atshunoslik; pedagogika va innovatsiya, integratsiya; O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimi; ta’lim jarayoni; ko‘p madaniyatli va mintaqaviy ta’lim; III Renessans, XXI asrdagi ta’lim; ta’lim va tarbiya sohasidagi milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar; ta’lim sifatini monitoring qilish; ta’lim dasturlari; oliy, umumiy o‘rta va professional ta’limining davlat ta’lim standartlari; o‘qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta’lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami №-111889
Mas’ul kotib: Mamurova D.I.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, № 5 (1)

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, искусствоведение и психологии https://oak.uz/pages/4802

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 8 раз на узбекском, русском и английском языках. Он предназначен для ознакомления научного сообщества с результатами научных исследований соискателей ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в областях педагогики, психологии и искусствоведения. Журнал информирует о ключевых научных достижениях, проводимых в рамках приоритетных направлений исследований, касающихся актуальных вопросов развития науки. Также в нем рассматриваются новые перспективные проекты, технологии и идеи, связанные с образованием, воспитанием, инновациями, а также созданием благоприятной информационной среды для поддержки фундаментальных и прикладных исследований. Журнал также предлагает теоретические рекомендации по изучению, разработке и внедрению современных подходов к образованию. Материалы, опубликованные в журнале, предназначены для ведущих ученых и исследователей из Республики Узбекистан и других стран, и направлены на стимулирование дальнейших исследований, развитие науки и образования.

Ключевые слова журнала:

Теория и практика высшего педагогического образования; общая и специальная педагогика, психология и искусствоведение; педагогика и инновации, интеграция; система образования Узбекистана и зарубежных стран; образовательный процесс; мультикультурное и региональное образование; образование эпохи Возрождения, XXI веке; национальные и общечеловеческие ценности и ценности в сфере образования и воспитания; мониторинг качества образования; образовательные программы; государственные образовательные стандарты высшего, среднего и профессионального образования; образовательные технологии в системе подготовки педагогических кадров.

Идентификационный номер №-111889
Ответственный редактор: Мамурова Д.И.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, № 5 (1)

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 111889 dated August 8, 2023.

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, art science and psychology https://oak.uz/pages/4802

The journal was founded in 2023 and is published 8 times a yeain Uzbek, Russian and English. It is intended to familiarize the scientific community with the results of scientific research of applicants for the degrees of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) in the fields of pedagogy, psychology and art history. The journal informs about key scientific achievements carried out within the framework of priority research areas related to topical issues of science development. It also examines new promising projects, technologies and ideas related to education, upbringing, innovation, as well as the creation of a favorable information environment to support fundamental and applied research. The journal also offers theoretical recommendations on the study, development and implementation of modern approaches to education. The materials published in the journal are intended for leading scientists and researchers from the Republic of Uzbekistan and other countries, and are aimed at stimulating further research, the development of science and education.

Key words of the journal:

Theory and practice of higher pedagogical education; general and special pedagogy, psychology and art criticism; pedagogy and innovation, integration; education system of Uzbekistan and foreign countries; educational process; multicultural and regional education; Renaissance education, XXI century; national and universal values and values in the field of education and upbringing; monitoring the quality of education; educational programs; state educational standards of higher, secondary and vocational education; educational technologies in the system of teacher training.

Identification number№-111889
Managing editor: Mamurova D.I.

2992-9024

CC BY NC ND